

MICHAEL CURTIS FORD

YURT KİTAP-YAYIN

TANRILAR ve LEJYONLAR

YURT KİTAP-YAYIN

tarihi roman

TANRILAR ve LEJYONLAR

MICHAEL CURTIS FORD

Kitap Üzerine

Kavimler Göçü'nün öncü dalgaları tarafından batı sınırları zorlanan Roma İmparatorluğu, doğu ve batı olmak üzere ikiye bölünme tehlikesi yaşamaktadır. İmparatorluğun resmi dini Hıristiyanlıktır, fakat halk bu yeni dini henüz tam anlamıyla benimsememiş, binlerce yıllık geleneklerinden ve tanrılarından büyük ölçüde etkilenmeyi sürdürmektedir. İşte bu günlerde imparatorluğun başına eski tanrılara bağlı bir imparator geçer. Tek tanrıcılık ile çok tanrıcılık bir kez daha karşı karşıya gelmekte, başta Anadolu olmak üzere imparatorluğun tüm eyaletleri bu mücadeleden etkilenmektedir.
Tanrılar ve Lejyonlar, Roma İmparatorluğu'nun işte bu zorlu döneminin öyküsüdür.

© 2002 Thomas Dunne Books
Bu kitabın telif hakları Kesim Ajans aracılığı ile alınmıştır

Orjinal Adı
Gods and Legions

© 2003 Yurt Kitap-Yayın
Çeviri Suat Kaya

Yurt Kitap-Yayın 160 * Tarihi Romanlar Dizisi 37
ISBN 975-7076-87-2
1. Baskı Eylül 2004, Ankara

Kapak Düzeni Serdar Toka
Kapak Ali İmren
Baskı Başak Matbaası, Ankara

Yurt Kitap-Yayın
Konur Sokak No: 26/3
Kızılay-ANKARA
Tel: (0 312) 417 35 49
Fax: (0 312) 425 36 40
www.yurtkitap.com
e-mail: yurtkitap@yurtkitap.com

TANRILAR VE LEJYONLAR

MICHAEL CURTIS FORD

tarihi roman

YURT
KİTAP-YAYIN

Tarihsel Not

İlk Çağ'ın büyük kişileri arasında çok azı tarihte Mürtet Julian olarak bilinen Flavius Claudius Julianus Augustus kadar ilginç ama esrarengizdir, çok azına ona duyulan saygı kadar saygı duyulmuştur ama çok azı da onun kadar yerilmiştir. Roma'ya hiç adım atmamış ve Latince'yi zor bela konuşan bir Roma imparatoru, yetişkin biri oluncaya kadar eline kılıç almamış, parlak ve acımasız bir general, dünyanın en zengin ve güçlü adamı olmasına karşın sadece sebze yiyip yerde yatan bir mücerretti. Derin inançların ve zıtlıkların adamıydı. İnançları hem dostları hem de düşmanları için hayli rahatsız ediciydi. Din uğruna girdiği savaşları ile tuhaflıkları Roma İmparatorluğu'nun herhangi bir çağında hoşgörüyle karşılanırdı, hatta bir imparatordan bunları yapması beklenirdi; ama o dönem herhangi bir dönem değildi.

M.S. dördüncü yüzyıl Avrupa tarihinin en şiddetli burkulmalarından birinin yaşandığı bir dönemdi. Birbiri ardı sıra gelen zayıf liderlerden, barbar istilalarından ve merhametsiz dinsel baskılardan sonra Roma, aniden, herkesi hayrete düşürerek Hıristiyan olan bir imparator çıkardı, Julian'ın amcası Constantine'di bu. Hıristiyanlık o zamana kadar öncelikli olarak köleler ile yoksulların alay edilen ve görmezlikten gelinen dini durumundaydı, ama şimdi devlet dini olmuştu. Çok Tanrıcılığın antik tapınakları kilise olarak restore ediliyor, üst tabakalara ait birçok erkek ve kadın imparatorlarının dinini kabul ediyor ve yeni bir kültür kök salmaya başlıyordu. Fakat Roma kadar geniş bir imparatorluk bir gün içinde değişemezdi. Cermenler ve Gotlar batıda, Persler doğuda büyük tahribat ya-

pıyorlardı. Roma ordusu, özellikle de güçlü doğu lejyonları büyük bölümüyle hâlâ pagandı, kanlı ve gazaba gelmiş Boğa-Tanrı Mithra gibi Tanrılara tapıyorlardı.

Julian'ın kimilerine göre gönülsüzce, kimilerine göre ise kurnazlığı sayesinde iktidarı ele geçirmesi, ayaklanmaların, dinsel hareketliliklerin ve Roma sınırları için korkunç savaşların yapıldığı dönemde oldu. Denge üzerinde durmaya başladığı an, güçlü bir liderin kararlı ve istikrarlı bir itişle imparatorluğu her iki yönde de harekete geçirebileceği bir zamandı. Kararlı bir eylem adamı olan Julian işte bu liderdi. Constantine'den sonra ya da çok öncesinden beri iktidara gelen en açıkgöz, en güçlü iradeye ve gerçekleştirilecek bir gündeme sahip olan bir insandı.

Antik Roma'da güçlü bir yöneticiyi engellemek için etkili çok az kontrol ve denge aracı vardı. İmparator nereye yürüyorsa dünya da onun peşinden gidiyordu.

Tanrılar kimi yok edecekse önce onlar çılgınlaşır.
EURİPİDES

Kilisenin sadık hizmetkârı Nazianzoslu Gregorios'dan,

Kutsal Piskopos, Tanrı'nın sevgilisi, sapkınların gardiyanı, Doğru İnancın savunucusu ve kutsanmış St. Peter'in Roma'daki tahtının varisi Papa Siricius'a:

Tanrı'nın inayet ve merhameti üzerinizde olsun.

Sizin de bildiğiniz gibi yetenekli bir hekim ve müteveffa imparator Constantius'un sarayında iyi bir şöhrete sahip olan müteveffa kardeşim Caesarius, genç bir adamken profesyonel hizmetlerini imparatorun rakibi ve kaçınılmaz varisi melun pagan ve mühtedi Julian'a hasretmişti. Bunun nedeni Julian'ın şeytanî davasına sempati besliyor olması değil (çünkü Caesarius'un Hıristiyanlık'a duyduğu inançta tereddüt yoktu), mesleğinde ilerleme güdüsünün dışında bu paganı gerçek inanca döndürme ve onu bu inancı desteklemeye ikna etmekti; kardeşimin böyle davranmasının arkasındaki güdülerin değerlendirmesini size, Yüce Kardinallerine bırakıyorum.

Kardeşimin yaşamının sonlarında bir çeşit günah çıkarma aracı olarak kullandığı, düşüncesiz veya inançsız ellere düşmesinden korktuğu için gizlediği günlüğü dikkatinize sunuyorum. Günlük, zâtıâlilerinizin belki bilmediği, hilekâr Julian'la birlikte yaşadıkları

olayların birçok yönünü ele alıyor. Size sunduğum belgenin içeriğini hak ettiği ilgiyi dikkate alarak inceleyeceğinizi biliyorum.

Kardeşimin ruhunun yaptıkları için ceza ya da ödül alıp almayacağının kararı hiç kuşkusuz Tann'ya kalmıştır. Yaşarken bana yakın olmasına rağmen bu günlüğü ele geçirdiğimden beri beni sürekli olarak şaşırtan bir insanın, kardeşimin gizli düşüncelerinin ve güdülerinin sırdaşı o, yani Tann'dır. Ezeli ve ebedi Tann tarafından kardeşimin ruhunun yargılanacağı düşüncesinden uzaklaşmak için günlüğü size emanet ediyorum. Böylece onu yükünden ve günahından ya da kutsallığından kurtuluyorum...

Daimi hizmetkârınız,
Nazianzoslu Gregorios, Konstantinopol Piskoposu

Birinci Kitap

BAŞLANGIÇ

O şekilde ölmedikçe sizden bir
sezar yaratılmayacağını bilmelisiniz...
MARCUS AURELİUS

I

Savaş ve bir adam hakkında yazıyorum. Dünya ona nehir yatağındaki balçıktan yapılma büyük bir heykel gibi dayanıksız ve geleceği olmayan maddelerle şekil vermiş ve sonra da yarattığı şeyden irkilerek geri çekilmiştir. Bir adamın kaderini kesin olarak olaylar biçimlendirmektedir. Onu şekillendiren ise olaylardan ziyade onu yaratan Tanrı'nın bahşettiği özgür iradesiydi. Özgür irade; Tanrı gibi, bir kişinin karşı karşıya kaldığı her koşulda ve engelde ayağa kalkabilir; Tanrı gibi, sıradan birini büyük birine, zayıf bir genci güçlü bir adama çevirebilir, ürkek birini de dünya imparatoru yapabilir. Ve Tanrı'nın rakibi İblis gibi, bir insanın eğer bu kendi seçimiyse, yumruklarını gerçek yaratıcısının göğsüne doğru sonuçsuzca sallamasına neden olabilir.

Yorgun bir ordu evden bin mil uzakta, aysız bir gecede, toz ve dişbudak ağaçlarından başka bir şeyin bulunmadığı verimsiz bir arazide uyuyordu. Çok büyük kalabalıklar bile bir ordunun çıkardığı gürültüyü çıkarmazdı; atların nefes alıp verişleri, yaralıların iniltileri, muhafızların askerleri nöbete çağırmak için bağırışları... Bunların hiçbiri beni umutsuzluğa sevk etmiyordu. Onlara öylesine alışıktım ki bu koşulları rahat bile buluyordum. Ancak rahat edemediğim yüksek arkalıklı kışla sandalyesinde kestirirken çadırın içine giren ılık hava beni kendime getiriyordu. Küçük yağ lambasının titreşen alevlerinin ötesine bakmaya çalıştığımda ise gözlerim yarı kapalı göz kapaklarımın arkasında kımıldıyordu sadece.

Başka bir dünyaya aitmiş hissi veren güzelliği, titreşerek parıldayan cildi ve saçları, sessizliğe gömülmüş tentelerin arasından geçerken bıraktığı belli belirsiz gölgesiyle o bir Tanrıça'ydı. Yere yayılmış haritalar ile kitapların arasından yolunu hiç şaşırmadan

buluyordu. Bir ruh gibi nadiren ayaklarını oynatıyor, neyin nerede olduğunu anlamak için göz ucuyla bile yere bakmıyordu. Karanlıkta ışık saçan gözleri, beni ve yattıkları yerde kısa aralıklarla bölünen uykularına devam eden diğerlerini umursamıyordu. Gözleri onun üzerindeydi; Julian'ın da uyanık ve tetikte olduğunu gördüm. Vücudu gergin ve hareketsizdi, gözlerini kırpmadan korkusuzca ona bakıyordu.

Siluetinde ve gözlerinin içinde, dile getirilmesi imkânsız bir acı, ay ışığının beyaz kireçtaşından yapılmış bir tapınağın alınlığını aydınlatması gibi güzelliğini aydınlatan kutsal bir keder vardı. Ağır çöl havası bizi bir saniye olsun ferahlatacak rüzgârdan bile yoksunken onun üzerindeki uzun elbise bedeninde tüy gibi dalgalanıyor ve dönerek ayak uçlarında bitiyordu. Yas tutulurken bağlanan örümcek ağı gibi incecik bir peçe boynunun ve yüzünün pürüzsüzlüğünü gizlemekten ziyade açığa çıkarıyordu. Peçenin altında eski tarzda sarılmış saç örgüleri giysisine yedirilmiş güzel ve keskin mür kokusunu etrafa yayıyordu. Bir ilahi gibi yumuşak, bir dua gibi sessizce bana doğru yaklaşırken hâlâ taş kesilmiş gibi oturuyor ve tırnaklarımla ayaklarımı tırmalıyordum.

Julian'ın yatağının ayak ucuna gelince durdu, uzun bir süre orada hareket etmeksizin bekledi. Işıldayan bir damla gözyaşı yavaşça yanaklarından aktı ve ayağına düşerken görünmez oldu. Önce bebek olduğunu sandığım fakat daha sonra yaşayan bir canlı olmadığını anladığım şeyi kollarının üzerinde ona doğru uzattı. Julian kendisine uzatılan şeyi görünce hayretle yüzünün rengi değişti. Hayal kırıklığından mı yoksa korkudan mı olduğunu anlayamadım. Sonra, sanki ayrılmak istemezmiş gibi kısa bir süre daha gözlerini Julian'ın üzerinde gezdirdi.

Ölçülü bir ritimle geri dönerken yaşadığı keder yüzünden anlaşılıyordu. Kapıdan çıkmadan önce durup bana doğru yürüdüğünü görünce şaşırmıştım. Yavaş ve temkinli bir biçimde bana yaklaştı, tek eliyle yüzünü örten peçeyi açarken yere bakan gözlerini yukarı kaldırdı. Doğrudan bana baktığında yüzündeki sakin ve kederli ifade birdenbire büyük bir öfke ve nefret ifadesine dönüştü. Nefesim kesildi ve üzerinde oturduğum sandalyeyi büyük bir gürültüyle

yere devirerek sıçradım. Peçeli kadın çadırdan sarkan iplerin arasında ortaya çıktığı gibi sessizce kaybolmuştu.

Şafak, o gün çekilecek zahmet ve yaşanacak üzüntünün benzi atmış habercisi gibi bahtsız insanoğlunun üzerine solgun bir ışık yayarak erkenden attı. Güneş henüz doğmak üzereyken, yazın ilk günlerinde sık sık olduğu gibi solgun sarı renkli çöl sisi birdenbire ortaya çıkmıştı, ama bu Galya'nın çok sevdiğim diriltici sisinin aksine rutubetli, pis kokulu ve uğursuzdu. Rutubet, için için yanan ateşlerden çıkan yağlı duman ve havadaki tozlardan oluşan karışımı rahatsızlık verici ince bir zar gibi insanların suratına yapıştırıyordu. Tatarcıklar ve sinek sürüleri insanlann göz ve dudak kenarlannda ıslaklık arıyor, yük hayvanlarını bitmeyen vızıltılan ve sokmalanyla çıldırtıyor, kışla helalarında acele etmeksizin bağırsaklarını boşaltan askerlerin çıplak kıçlannın etrafında öldürücü bulutlar gibi toplanıyorlardı. Birlikler kamptan hüzünlü bir sessizlik içinde ayrıldılar. Ufukta güneşin yarısının belirmesinin hemen öncesinde atlı gözcüler ordunun yanından perde gibi yoğun toz bulutlan kaldırarak hızla geldiler. Öncü birlikler ile diğer lejyonlar birbirlerinden çok uzakta değillerdi. Taşlaşmış çörekten ibaret olan kuru kahvaltılarını ağızlanna tıkıştırmakla uğraşan askerler, omuzlarındaki yüklerle canlı adımlarla ilerliyorlardı.

Biz ilerlerken, daha önce Julian'ın birliklerinden aldıkları yenilgilerle meydan savaşından kaçmayı öğrenmiş olan Persler tüm güçleriyle saldırıdan kaçınıyorlar ve küçük birliklerle aniden saldırıp geri çekiliyorlardı. Bu tür saldırılar hiç aralıksız devam ediyordu. Kral Sapor'un ikiye bölünmüş ordusunun her iki yanımızdaki yüksek tepelerin üzerinde, izlediğimiz yolun paralelinde bizi takip ettiğini birçok noktadan görebiliyorduk. Puslu, beyazımtrak bir maviliğe bürünmüş gökyüzünün altında Sapor'un ağır piyadeleri, güneşin ışığını göz alıcasına yansıtan balık pulunu andıran zırhlanyla sert Medyalı savaşçıları, onların önünde yakın düzende tırıs ilerleyen kalabalık Pers süvarisinin kaldırdığı toz bulutunun içine bir girip bir çıkıyorlardı.

Sol tarafta, devasa cüsseleriyle önde ve arkada yürüyen asker-

leri cüceleştiren, buruşuk gri canavarların, Hindistan fillerinin dalgalanan sıraları ilerliyordu. Sırtlarında dört okçu ve mızraklı asker olan büyük platformlar, tahtayla çerçevelenmiş deriden "kuleler" taşıyan hayvanlar ağır ağır, adeta ayaklarını sürüyerek yürüyorlardı. Hayvanlar dehşet uyandıran renklere boyanmışlardı. Gözlerinin etrafında daireler ve sarmallar vardı. Dalgalanan kulakları siyah ile çerçevelenmiş kan kırmızısı rengindeydi. Alınlarını boydan boya kaplayan parlak bronz levhalar koyu kırmızıya boyanmış tüylü sert başlıklarla süslenmişti. Üçüncü bir fildişine benzeyen büyük bir mızrak sağlam bir deri kayışla hayvanların göğsüne bağlanmıştı, ayakları ise parıldayan çivilerle kaplanmış derilerle sarılmıştı. Başlarıyla omuzlarında parlak zırhlar ve halkalar ile gözlerinde yan taraflarındaki hareketleri görmelerini engellemek ve doğrudan ileriye hareket etmelerini sağlamak için takılan göz siperleri vardı. Hayvanların liderliğini, parlak bronz mızrak uçları takılı iki metreden uzun sarı dişleri olan bir erkek fil yapıyordu. Yön değiştiren rüzgâr, Perslerin kuru çöl sıcağında ciltlerinin çatlamasını ve kabuklanmasını önlemek için kullandıkları kokmuş donyağı kokusuyla iyice tiksindirici hâle gelen hayvanların kokusunu bizim bulunduğumuz tarafa getiriyordu. Atlarımızın ürperdikleri ve ürktükleri belli oluyordu.

Atımı eşkin sürerek, gözleri çukura kaçmış, omuzları çökmüş, düşünceli bir sessizlik içinde ilerleyen Julian'a yetiştim.

"Julian" diye seslendim. "Adamlarımız fillere karşı hiç savaşmadılar. Galyalılar belirli bir uzaklıktan seyrettiklerinin dışında hayatları boyunca karşılaşmadılar onlarla.

Bütün gücünü toplayarak doğrulduktan sonra sanki üzerimize geliyormuş gibi görünen tepenin yamacına doğru döndü ve fil sürüsüne dikkatle baktı. Hayvanların uzun gölgeleri yürüyen birliklerimizin saflarına kadar ulaşıyordu neredeyse. Sonra bana dönerek toza bulanmış sert bıyığı altından belli belirsiz gülümsedi.

"Caesarius, sürekli kaygılanıyorsun, sürekli planlar yapıyorsun, değil mi? Generallerim de sağlığımla doktorum kadar ilgilenseydi keşke. Kaç yıldır arkadaşız seninle, sekiz mi yoksa on mu? Senin yardımınla Galya ve Almanya'yı fethettim, sen yanımdayken im-

parator payesine yükseldim! Fırat boyundaki her Pers kalesini yağmaladık, Kral Sapor'un ordusunu sarayının duvarları önünde yendik! Askerler en başarılı günlerindeler Caesarius, Pers kanı içmek için uluyan tazılar gibiler! Bu sabah Tanrılara üç öküz kurban ettik. Alametler bu sefer iyi, ciğerler sağlıklıydı çünkü. Tanrılar bu kez bizimle! Kurbanların ciğerlerini gördüm Caesarius, bu kez Tanrılar bizim yanımızda..."

Konuyu yine değiştirmişti. Sakinleştirmek için yanına iyice yaklaştım ama imparatorun uyruğu gibi değil de bir arkadaşı gibi, hastasına ilgi gösteren bir hekim, çılgın komutanına derdini anlatmak isteyen endişeli bir asker gibi.

"Atina'da karşılaştığımızdan bu yana yani sekiz yıldır birlikteyiz Julian" dedim. Tanrılar bize hep iyi davrandılar. Yine de... filler."

Bana doğru baktı Julian, gözleri güçlükle odaklanıyor, dudakları sanki bir şey söylemek üzereymiş gibi kımıldıyordu. O konuşmamı kesmeden ben devam ettim.

"Adamların sinirleri gergin, atlar ise ürkek. Ordunun bu tür hayvanlara karşı hiç deneyimi yok. Bir plana ihtiyacımız var."

Bir kez daha yamaca doğru baktı. "Deneyim yokluğu" diye mırıldandı ve başını aniden kaldırdı. "Fakat onlar birer hayvan sadece! Onların hakkında bir şeyler okudum ben Caesarius." Bir an için sustu. Bu arada yıllar önce Sallustius'un himayesi altında öğrendiği askeri strateji ve taktikleri anımsamaya çalışıyordu. "Persler, on üç yıl önce Nisibis'te Roma birliklerine karşı filleri kullanmışlardı. Filler pek çok askerimizi öldürmüşlerdi ama daha sonra aniden kendi askerleri arasında çılgınca koşuşturmaya başlamışlardı. Pers hatları mahvolmuştu... Şuraya bak, sürücüleri görüyor musun? Kral Sapor dersini iyi çalışmış.

Sisin arasından dikkatle baktım. Sürüdeki her fil, hayvanların kafalarının hemen arkasında oturan ufak tefek, zırhlı adamlar tarafından idare ediliyordu. Başımı salladım.

"Fillerin nasıl kontrol edileceğini en iyi bilenler Hintlilerdir" diye sürdürdü konuşmasını Julian. "Sürücülerin hepsi sol ayaklarına sağlam ve sivri bir metal uç bağlıyor. Eğer hayvan kontrolden çıkarsa sürücüsü bu sivri ucu hayvanın boynuna saplayarak omuru

kesiyor ve hayvanı öldürüyor. Keskin ucu daha derine sokabilmek için ayrıca tahta tokmakları da var ellerinde.

"Fakat bundan kuledeki adamlar da etkilenecektir. Böyle bir yükseklikten düşmek...

Julian omuzlarını silkti. "Elbette. Ezilecek ya da öleceklerdir. Kral için onların ölmeleri birlikleri arasında doğacak bir karmaşadan daha iyidir."

"Öyleyse bu canavarlara karşı nasıl savaşacağız?"

Bana dönmeden önce bir süre düşünceli bir sessizlikte sürdü atını.

"Domuzlarla."

"Domuzlarla mı Julian?"

"Fillerin cıyaklayarak koşuşan domuzlardan korktukları söyleniyor. Domuzların vücudunu yağladıktan sonra ateşe veriyorsun ve fillerin ayaklarının arasında cıyaklayarak koşuşturmalan için kovalıyorsun."

Bu tuhaf öneri hakkında düşünmek için bir süre durdum. Bu gerçek miydi yoksa çılgınlığın ürettiği bir çözüm müydü?

Aldığı yanıtla içi rahatlamamış biri gibi ihtiyatlı bir şekilde, "Artık hiç domuzumuz yok" dedim.

Julian iç geçirdikten sonra, "O zaman Sapor'un ateşkesi bozmamasını ümit etmekten başka yapacak bir şeyimiz kalmıyor" dedi.

O sabah yörede Maranga adı verilen ıssız vadide tam zırhlı ve savaş düzeni almış olarak, sadece Arap gözcülerimizin fark edebildiği bir yolda beş saat boyunca yürüdük. Etrafımızdaki arazi tahıl ya da av hayvanı bulmamızı engellemek amacıyla Sapor'un öncü birlikleri tarafından ateşe verilmişti. Manzara bir kâbusu andırıyordu. Grinin tonlarından başka bir renk görülmüyordu. Her yer hâlâ için için yanan ağaç kütükleri ve çalılıkların katıksız karasını yumuşatan kül rengi tozla kaplanmıştı. Adamlar yürüdükçe bir toz bulutu havalanıyor, atılan her adım adamların yüzlerinden boyunlarına doğru inen ter derecikleriyle karışan siyah bir kül yığınını havalandırıyordu. Askerler kralın ordusunu etraflarındaki yamaçlarda sürekli olarak izlemek zorundaydılar. Bu yüzden kendilerini daha serin ve zinde tutması gereken hafif tertibatları ile amansız

sıcak altında yanmaktan bitkin düşmüşlerdi. Moralsizdiler. Yanlarımız süvari ve ağır piyade birlikleri tarafından oldukça iyi korunmakla beraber bölgenin engebeli oluşu nedeniyle düzenimiz bozulmuş ve yürüyüş hattımız üç millik bir mesafeye yayılmıştı.

Birdenbire borazanların belli belirsiz sesiyle yaralı atların yüksek perdeden, kadın feryatlarını andıran kişnemelerini duyduk. Hemen önümde öncü birlikte Sallistius ve diğer birkaç danışmanla yan yana at süren Julian atını dörtnala kaldırarak yürüyüş hattının dışına çıktıktan sonra toz bulutunun arasından geriye bakmaya çalıştı.

Haberciler hatların arasından birbirlerine haykırarak neler olduğunu birkaç saniye içinde bize ilettiler.

"Persler! Arkamızdalar!.. Saldırıyorlar! Süvariler! Piyadeler!"

Julian sakar Perslerden daha fazla işaret vermelerini bekliyordu herhangi bir saldırıdan önce. Julian verdiği emirlerin tersine sıcaktan bunaldığı için zırhını çıkarmıştı. Sadece bir an için durarak omuzlarında sallanan miğferini de çıkardı ve yanında duran bir süvari subayından bir kalkan aldı. Atını mahmuzlayarak gürültünün geldiği yürüyüş hattının gerisine doğru sürerken, ordunun diğer birliklerine ilerlemeye devam etmelerini ama tetikte olmalarını emretti.

Ben de sıradan ayrılarak kalkan kalın toz bulutunun arasında muhafızları ve generalleriyle kaybolan Julian'ın arkasından hiçbir şeyi net olarak görmeksizin dörtnala at sürdüm. Çok kısa bir zaman sonra ordunun gerisine yaklaşmış durumdaydık. Önümüzdeki kalın toz bulutundan ve korkunç gürültüden anladığım kadarıyla tam bir savaşın içine girmiştik. Etrafımız yoldaşlarına yardım etmek için geriye doğru at sürdükçe ciltleri esmerleşen ve ışıldayan sert suratlı askerler tarafından çevrilmişti. Bu kez ön taraftan gelen bir borazan sesiyle birden irkildiğimizde Julian boynunu uzatarak toz bulutunun içinde kendisine neler olduğunu anlatabilecek bir subay aranıyordu.

Julian, "Aman Tann'm! Nedir bu olanlar?.. diye homurdanırken Sallustius bizim bulunduğumuz yere doğru geldi. Kalkanını veren subayın yanına kadar gitti. Subay ile kısa bir konuşma ya-

pan Sallustius hâlâ geriye ulaşmak için askerlerin oluşturduğu kalabalığı yarmaya çalışan Julian'a doğru sürdü atını.

"Efendim" diye seslendi Sallustius. "Sapor ön taraftan da saldırıyor."

Julian kısa bir duraklama anından sonra atını sürdü, sert ifadeli yüzünde hışım vardı.

"Tanrılar adına!" diye bağırdı. "Sallustius sen ön tarafa liderlik et. Hemen öne git! Perslerle hâlâ ateşkes halindeyiz, Sapor bu hainliğin bedelini fazlasıyla ödeyecek!"

Julian ileri doğru bir hamle yaptıktan sonra, Sallustius'un çılgınca bağırışlarının etkisiyle imparatorun atının keskin toynaklarından sakınmak için kaçışan kalabalığın ters yönünde geriye doğru sürdü atını.

Ordunun iki ucu arasında açılmış boşluğu kat ederek boş vermişlik içinde ön tarafa doğru koşan bitkin birlikleri bir araya getirdik ve gerideki muhafızları kurtardık. Hemen arkasından gerimizden ya da önümüzden değil doğrudan yanımızdan gelen ve sanki düzinelerce enstrüman çalınıyormuş gibi delirtici ve korkunç gürültüler çıkaran borazan sesleriyle irkildik. Sol yanımızdaki Pers birliklerinin bulunduğu tepeden büyük bir toz bulutu aşağıya doğru inmeye başlamıştı. Yoğun toz bulutu içinden yerden hayli yüksekte parıldayan zırhları, silahları, miğferleri ve mızrak uçlarını seçebildim. Korkutucu borazan sesi gittikçe yükseliyordu. Birliklerimiz olanları görünce dehşet ve korkuyla sanki dondu. Kralın zırhlı bir savaş fili tugayı yeryüzündeki hiçbir canlı grubunun başaramayacağı bir hızla üstümüze geliyordu.

Bağırarak ilerleyen fillerin sesinden Romalılann atları ürkmüştü. Atların gözleri korkuyla dönüyordu. Hatta iyi eğitimli atı bile neredeyse Julian'ı yere fırlatacaktı. Fillerin korku veren görüntüleri, açılıp kapanan ağızlarıyla tüyler ürperten kokuları askerlerle hayvanlar arasında panik yaratmıştı. Hayvanların oluşturduğu saf yaklaştıkça yer onların devasa ayaklarının ağırlığı altında titriyordu. Hayvanların boyunlarında dengesiz bir şekilde oturan sürücüler bize pis pis sırıtırken siyah yüzlerinin arasında beyaz dişleri parlıyordu. Canavarlar doğrudan panik içindeki birliklerimizin ortasına doğru ilerliyorlardı.

Hayvanlar feryatlara aldırmaksızın dehşet içindeki birliklerimizin arasına daldılar. Adamlar canlarını kurtarmak için koşuştururken şaha kalkan filler onların ortasında bağırıyor, tepiniyor ve yere düşmüş askerleri toprak üzerinde kara bir leke gibi görününceye kadar çiğniyorlardı. Romalıların gövdeleri, elleri ve ayakları fildişi darbeleriyle parçalanıyor, bu da hayvanları kanlı kavgada daha da cesaretlendiriyordu. Kulelerin üzerindeki okçular yukarıdan adamlarımızın üzerine ok yağdırıyorlar, fillerin üzerlerinde tepinerek ezdikleri ya da dişlerinin arasında havaya kaldırıp ağızlarında parçaladıkları acıdan kıvranan yaralıların etrafında saf oluşturmaya çalışan askerleri oldukları yere yığıyorlardı. Galyalılarımız sonunda parıldayan fildişlerinin arasından çıkmayı başardıklarında fil sürücüleri başarılı bir manevrayla katliam sahasından uzaklaşarak, korku içinde bir araya toplanmış birliklerimizin üzerine yeni bir saldırıya hazırlık yapmak için hayvanlarını saf tutturuyorlardı. Onların arkasında filler tarafından başlatılan bozgunu tamamlamak için canavarların işlerini bitirmelerini beklerken saldırıya hazırlanan kalabalık ve amansız Pers süvarisi sık saflar halinde savaş narasını atarak ilerliyordu.

Filler geri çekilip yeniden saf tutmaya başlar başlamaz Julian birliklerinin arasına daldı. Enerjisi geri gelmişti. Savaş başlığının siperliği altından görünen gözleri ölümcül bir şiddetle parlıyordu. Atını çılgın gibi etrafta döndürüyor, adamlarını cesaretlendirmek için naralar atıyor, tekrar saldırıya geçtiklerinde filleri yenebilmek için birliklerini yanaşık düzen savaşa uygun şekilde saf tutturuyordu. Galyalılar şaşkınlıkla bakıyorlar ama korkularını ve çöle doğru kaçma düşüncelerini içlerine atarak, yıllarca süren seferlerde aşıladığı kesinlik duygusuyla Julian'a itaat ediyorlardı. Kalkanlar kaldırıldı, bronz uçlu mızraklar yere yatırıldı ve yoğun toz bulutu başımızdan aşağı iner inmez fillerin ikinci saldırısını beklemeye başlamıştık.

Saldırı hemen başlamıştı. Kırmızı ağzı açılıp kapanan ve dudakları dalgalanan iri bir erkek fil tarafından yönetilen dörtlü sıralar halindeki yirmi ya da daha fazla hayvan saldırıya geçmişti. Hayvanlardan biri önceki saldırıda göğsündeki mızrağa saplanmış bir

Roma askerini taşıyordu. Adamın elleri ve başı hayvanın uzun adımlarının ritmine göre aciz bir şekilde sallanıyor, cansız gözleri bir geminin pruvasındaki kanlı gemi aslanı gibi ileriye, yoldaşlarına bakıyordu. Hayvanlar ilerledikçe yer sarsılıyor, askerlerimizdeki sessizlik ve endişe artıyordu.

"Silahlarınız hazır olsun!" diye bağıran Julian'ın dudakları çılgın bir sırıtış veya yüz buruşturma gibi bir hal almıştı. Gözlerindeki siperlikler bakışlarını Roma lejyonuna yönlendirildiklerinden doğrudan hedeflerine saldırı için süratle ilerleyen fillere bakıyordu. "Bekleyin" diye yine bağırdı Julian. Sesi gittikçe yükseliyordu. Ayaklarımızı ve etrafımızı kaplayan kan ve dışkı kokusuyla karışan hayvanların berbat kokusu burun deliklerimize doluyordu. "Bekleyin!.. Ben emir verinceye kadar."

"Evet!.. Şimdi!.."

Filler hiddetle aramıza daldıklarında saflarımız ortadan ikiye yırtılan bir parşömen gibi ayrıldı. İki grup süratle yana çekilince filler askerlerimizin açtığı geçitten ilerledi ve karmakarışık biçimde durmak zorunda kaldılar.

Birliklerimiz hemen fillerin böğürtülerini bastıran ve onları göz siperlikleri arasından bir şeyler görebilmek ve gürültünün kaynağını anlamak için başlarını bir o yana bir bu yana sallamalarına neden olan naralar atmaya başladılar.

"Mızraklar!" diye bağıran Julian'ın emri öfkeli askerlerin çıkardığı gürültü tarafından bastırıldığı için duyulmadı. Keskin uçlu beş yüz mızrak aynı anda havadan süzülerek fillerin kalın derilerine saplanmıştı bile. Hayvanlar şaha kalkıp, ön ayakları ile hortumlarını korku ve ıstırapla sallamaya başlayınca üzerlerindeki okçular ok atmayı bırakıp dengesiz bir şekilde sallanan platformlarını tutmaya çalıştılar.

Bu başarıyla yüreklenen askerler öfkeli hayvanların iyice yakınına gidip onları dört bir taraftan çevirdiler. Böylece hayvanların birbirleriyle ilişkisini kopardılar. Mızraklarını fırlatmamış ya da yeniden ele geçirmiş askerler fillerin ayaklarını ve kıçlarını dürterek ya da mızrakları yeniden saplayarak hayvanları deliye çeviriyor ve onların kendilerini rahatsız eden adamları bu işten vazgeçirmek

için ümitsiz bir biçimde tepinmelerine yol açıyorlardı. Öfkeli erkek filin sırtındaki kule yana devrilmişti. Kuledeki Persler elleriyle yan direklerden tutup çekerek kuleyi düzeltmeye çalışırlarken kolon kayışı koptu ve yere düşen kule; deri, kereste, kol ve bacaktan oluşan bir karmaşa yarattı. Bahtsız okçuların işini bitirmek için yirmi Galyalı ileriye atıldı. Ancak sanki yıllarca süren eğitim ve işkencenin öcünü alırmış gibi yere devrilen kulenin ve can havliyle çığlıklar atan bakıcılar ile okçular tümden susuncaya kadar üzerlerinde hiddetle tepinen filin bu işi kendileri için yaptığını görünce geri çekildiler.

Dizlerinin arkasındaki tendonları kesilen fil vahşi çığlıklar atarak yere devrildiğinde Roma birliklerinden neşeli bir çığlık yükseldi. Sürücüler artık öfkeli hayvanların kontrolünü kaybetmişlerdi ve büyük demir mızrakları talihsiz hayvanların boyunlarına saplamaya çalışıyorlardı. Hayvanlar gittikçe kalabalıklaşan Galyalıların tiz çığlıkları arasında birer birer yere düşüyorlardı. Kötü eğitimli bir sürücü ölümcül noktayı bulmak için elindeki çiviyi tokmakla hayvanın kalın derili boynuna tekrar tekrar çakıyordu. Önce bir başka fil daha sonra üçüncüsü böğürerek büyük bir gürültüyle ıstırap içinde yere yıkıldığında kan ve etten oluşan bir sur oluşmuş gibiydi. Filler ayaklarıyla tekmeler atıyor, hortumlarını can havliyle gelişigüzel sallıyorlardı. Romalılar inleyen hayvanlara mızrak ve ok atıyordu. Kendi ölümünü bekleyen hayvanlardan biri hortumunu rasgele sallarken bir başka filin boynunda ölü olarak yatan sürücüyü almış, adamın cesedini kocaman dudaklarının arasına yerleştirmiş kol ve bacaklarını kırıyordu.

Artık hatlarımıza iyice yaklaşmış olan Pers süvarisi fil saldırısının püskürtüldüğünü görünce kararsızlık ve şaşkınlık içinde aniden durakladı. Subaylar saldırıya geçip geçmeme ya da güvende olan tepenin zirvesine çekilip çekilmeme konusunda karar veremiyorlardı. Julian ise hiç duraklamadı. Askerlerinin ilgisini can çekişen fillerden arkalarındaki Perslerden gelebilecek büyük tehlikeye çevirerek hemen bir karşı saldırı düzenledi. Ölü ve yaralı yoldaşlarının intikamını almak için adeta uluyan Roma askerlerinin kalkanları ve silahları fillerle Perslerin kanına bulanmıştı. Kılıç ve

mızrak darbeleriyle düşmanın üzerine çullanan Roma birliklerinin saldırısıyla lekeli toprağın üstünde kan fışkırıyordu. Bir tarafın canını kurtarmaya uğraştığı diğer tarafınsa rakibini tümden imha etme isteğiyle saldırısı sonucunda iki taraf birbirinin içine girmiş, savaş hattı kalmamış meydanda kol ve bacaklar etrafa dağılmıştı. Ağır ve bunaltıcı havaya yukarıda, tepelerin zirvesinde olanları görmeyi ve geri çekilişin yönünü belirlemeyi, ayaklarının kendiliğinden tepenin yukarısına doğru götürdüğü Perslerin dışındakilerin güvenli kaçış yolunu saptamalarını engelleyen kara bir bulut yükselmişti.

Sallustius uzun süredir meydanın başka bir bölümündeydi, hatta Julian'ın Galyalı usta muhafızları da etrafa dağılmışlardı. Toz bulutunun arasında deli gibi at koşturuyorlar, imparatorlarını görünce etrafındaki Perslerin tehlikeli saldırısından korumak için bağrışıyorlardı. Her nasılsa yalnızca ben onun yakınındaydım ve hatta bir hortumu andırırcasına yukarı yükselen toz bulutunun arasında at sürerken, dört yanımızdan saldıran düşman birliklerinin arasında kalmışken bile gözlerimle onu takip etmekten vazgeçmemiştim.

Julian ihtiyatlı davranmıyor, adamlarını şevklendirmek için savaşın tam ortasına pervasızca dalıyordu. Korkudan dehşete kapılmış Persler göründüğü kadarıyla Roma İmparatorluğu'nun hâkiminin ortalarında kılıç salladığını anlamaksızın onun ve atının etrafında dalgalanıyorlardı. Arkadaşlarının içine düştüğü paniği yenen iriyarı bir Med askeri imparatorun atına doğru hamle yaptı, hayvanın boynunu kollarıyla sararak sürücüsüyle birlikte yere yıkmaya çalıştı. Julian kılıcını adamın kılıcının kabzasının üstüne, köprücük kemiğinin hemen altına sokup geri çektiğinde artık ölümle tanışan askerin akciğerinde ortadan kırılan kılıcın uç tarafı saplanmış duruyordu. Med askeri bir şaşkınlıkla bakındıktan sonra kan kusmaya başladı ve atın boynundan yere, hayvanın keskin toynaklarının altına düştü.

Kısa bir süre sonra ilk saldırganın yerini, imparatorun bacağını yakaladıktan sonra kılıcını saplayacak uygun bir fırsat ararken kalkanını da kılıçla döven bir başka asker aldı. Julian biraz önce kırılan kılıcının kabzasıyla kafatası parçalanıncaya kadar saldırganın başı-

na defalarca vurdu. Kontrolü kaybeden saldırgan imparatorun ayağını bırakarak çamurun içine yığıldı. Julian kırık kılıcını sevinçle kaldırarak anlamsız naralar atarken atı Pers askerinin gövdesi üzerinde keskin toynaklarıyla tepinerek cansız bedeni parçalara ayırıyor gibiydi. İmparatoru hiç bu kadar şiddete teslim olmuş, öldürmekten çılgına dönmüş halde görmemiştim o ana dek. Bu deli dolu vahşilik gösterisi onu öylesine içine çekmişti ve öylesine dalıp gitmişti ki bu işe, savaşa ve etrafındaki tehlikeye ilişkin hiçbir işareti görecek durumda değildi.

Birdenbire kalabalığın arasından uzanan bir elin düşmanın arasında kendine yol açmaya çalışan Julian'ı gösterdiğini, birkaç saniye sonra ise düşmana orta menzilden saldırıda kullanılan kamıştan yapılma ince bir mızrağın, bronz miğferler denizinin üstünden yukarıya doğru süzüldüğünü ve doğrudan imparatora nişan alınarak atıldığını gördüm. Bu ince mızrağın hedefe doğru gidişini seyrederken atımı ileri sürmek için hamle yaptığımda neredeyse önümdeki askerleri çiğneyecektim. Hızını kazanıp hedefe yönelinceye kadar kuyruğu hafifçe titreşen mızrak havada süzülüp mesafeyi kat ettikten sonra, bir an önce savaşı yönetmek için atını ileri süren ve zırhını giymemiş olan Julian'ın böğrüne saplandı. Bir çocuğun okuyla bir kuşun havadan düşmesi gibi atından yere devrilerek görüş açımdan çıktı ve atı binicisinin yokluğunu fark etmemiş gibi yoluna devam ederken Pers ve Romalı savaşçıların ayaklarının altında kayboldu. Atımdan atlayarak düştüğünü gördüğüm yerdeki kalabalığa doğru telaşla koştum. Bereket versin kısa süren bir aramadan sonra onu yerde buldum.

Hayretle etrafında panik halinde hareket eden toynaklardan ve düşmeden dolayı yaralanmamış olduğunu gördüm. Mızrağı sıkıca kavramış tozun içinde acıyla kıvranıyordu. Mızrağın ucu en alt kaburgasına sıkı biçimde yerleştirilmişti gibi bedenine gömülmüştü sanki. Yanına çömeldiğim zaman etrafımızdaki karmaşa sona ermeye yüz tutmuş, Persler geri çekilmek için uygun bir yol bulmuştu. Roma birlikleri şimdi yanımızdan süratle geçiyor ve düşmanı tepeye doğru takip ederken fillere yaptıkları gibi Perslerin arkasından mızrak ve ok yağdırıyorlardı.

Üç muhafız atları üzerinde doğrularak yerde inleyen ve ıstırap çeken imparatora baktıklarında suratlarının rengi külrenginden karaya dönmüştü.

"Hekim! Yarası nasıl?"

Julian'ın ellerini mızrağın ucundan çektim. Yakın mesafeden fırlatılan silahın darbesi onun hafif yaralanmasına neden olmuştu. Metal ucun keskin kenarlarının iki kancası bedenine girmemişti. Eğer kancalar bedenine girmiş olsaydı mızrak ucunu bedeninden çıkarırken hayati organlarına zarar vermemek mümkün değildi; ancak yine de imparator mızrağın ucunu kaburgasından çıkarmaya çalışırken parmaklarıyla avuç içlerinde derin yaralar açılmıştı. Düşmanın mızrağı alıp geri fırlatmasını engellemek için tasarlanmış sap kısmı da demir yuvanın olduğu yerden kırılmıştı.

Yumuşak bir ses tonuyla "Tedavisini ben yapacağım" dedim. "Atlarınızla etrafımızda dolaşıp durmayın, eğer ürkerlerse bizi çiğneyebilirler. Perslerin geri dönmesini ve bizi ele geçirmesini önlemek için tepeye doğru yüzünüz dönük olarak bir hat oluşturun. Onu hemen kampa taşıyacağız.

Muhafızlar başlarını sallayarak emri anladıklarını belirttiler ve atlarını tepeye doğru dörtnala yüz metre kadar sürerken arkadaşlarına bir barikat oluşturmak için bir araya gelmeleri gerektiğini söylediler. Delişmen atlarını yavaş yavaş azalan toz bulutunun içinde tutarak Romalı galiplerin neşeli naralarla geri çekilen orduya arkadan darbeler vurmaya devam ettikleri savaş meydanını uzaktan seyrettiler.

Acıdan bayılmış olan Julian'ın yanına çömeldim yeniden. Dokununca neredeyse el yakacak kadar ısınmış olan tolgasını başından çıkarır çıkarmaz içinde birikmiş ter boşaldı. Daha sonra kaburgasındaki mızrak ucunu döndürdüm. Baygın olmasına sessizce mırıldanarak teşekkür ettim ve sol elimi kaburgasına yerleştirdikten sonra keskin ucu sağ elimle tutup hızla çektim.

Düz olarak çekip çıkarmak için gösterdiğim özene karşın uzun demir yuva ile başlığın şaşırtıcı ağırlığı burkulma gücü yarattı ve silah çıkarken zaten yeterince zayıflamış olan kaburgadan yükselen çıtırtıyı duydum. Julian'ın bedeni seğirdi, sağ kolu bilinçsizce

sallandı ve yüzü bayginken bile acı içinde buruştu. Böyle bir yaralanmada olması gerekenden daha az fışkıran kan parlak, temiz kırmızı renkteydi ve bu iyi bir işaretti.

Mızrağın ucunu donuk gökyüzüne doğru kaldırarak simetrik ve öldürücü şeklini inceledim. Uzun bir süre ucuna, ustaca verilmiş pürüzsüzlüğü ile siyahlığına, özenle dengelenmiş kancalarına, kemikle çarpışması dolayısıyla biraz yamulmuş ama etkisi engellenmemiş, öldürücü potansiyeli henüz hayata geçmemiş olan ustura keskinliğindeki uç noktası ile kenarlarına baktım...

Sonra ilinçsiz hastama döndüm, ter ve toz yüzünde çizgiler oluşturmuştu, acıdan kıvranan bir ifadesi vardı. Tereddüt geçiriyordum. Dünyada büyük bir kötülük hazırlanıyordu. Yeminler ve küfürler edilmişti ve bunlar kolayca bir tarafa atılabilecek şeyler değildi. Sıradan birinin, alçakgönüllü bir hekimin tarihin seyrini etkileyebilecek bir şansa sahip olması pek olağan değildi. Tanrı'ya bu şansı iyi kullanmam için bana cesaret vermesi yolunda dua ettim. Etrafımızın güvenli olup olmadığına ve muhtemel bir Pers atağının yenilenmesi olasılığına karşı tetikte olduklarından emin olmak için muhafızlara baktım.

Sonra işimi bitirmek için yere eğildim.

II

Fakat çok ileri gittim kardeşim, kendi gücümü çok aştım. Bu, öykümün başlangıcı değil gerçek sonu olduğu için zamanı gelince yeniden dönmem gerekecek. Tek mazeretim bu önemli olayın konu hakkındaki düşüncelerimi yazmayı aklıma getirmesidir. Zamandizinsel başlangıç bir anlatı için tek uygun başlangıç noktasıdır, böyle olduğu için Kitabı Mukaddes bile "Evvela..." diyerek başlar. Ancak bu telaşla yazılmış günlüğü kutsal metinlerimizle karşılaştırmak benim için zor olsa da kuşku yok ki onları taklit etmeye çalışan biri kötü niyetli değildir. Bu nedenle, bu kez sonuçlandığı noktadan değil de temellerinden, kökünden yani başlangıcından yeniden başlayalım öykümüze.

Çok iyi bildiğin gibi yollarımız ilk olarak senin Akademi'deki felsefe çalışmalarını izlemek için peder tarafından Atina'ya gönderildiğimde kesişti. Ben aynı zamanda, iyi bir zamanlamayla Julian'ın büyük kuzeni İmparator Constantius tarafından İskenderiye'deki çalışmalarımın ödülü ve geleceği parlak bir imparatorluk sarayı hekimi olarak şehrin bilgili hekimlerine de ders vermeleri için tavsiye edilmiştim.

Sen ve ben pis kokulu balık pazarının yanında gösterişsiz ama bizim için yeterli olan bir evde kalıyor olmamıza karşın birlikte geçirdiğimiz zaman çok azdı. Sen evimizin çatı katında oturuyor, şafağa kadar teolojinin karanlık noktaları üzerinde bilgi içeriği olan tartışmalara dalıp gidiyordun ve iki haftanın birinde oruç tutuyordun. Öbür yanda ben tıbbın bedenselliğine ve iğrençliğine dalmıştım. Çalışmam için gerekli materyalleri toplamak için ya sokaklarda dolanıyor ya da dirseklerime kadar otopsi salonunda son ve-

ba salgını kurbanlarının kokuşmuş iç organlarına batmış durumda bulunuyordum. Senin ilgilendiğin ruhsal alan için ne zamanım ne de eğilimim vardı. Diğer yandan sen de benim pislik ve coşku içindeki yaşamımı incelemek için hiç istek duymuyordun.

Aynı çevrenin içinde bulunduğumuzdan bu sırada Julian ile de tanışmıştık. O ve koruması Mardonius bizim evin iki sokak ötesinden odalar kiralamışlardı ve bizim gittiğimiz meyhanelere, aş evlerine ve hamamlara gidiyorlardı. Neredeyse tanıştığımız ilk andan itibaren Julian ve ben selamlaşırken birbirimizin omuzlarından tutuyorduk, aramızda değişen arkadaşlık ve müttefikliklerin normal düzeyinin ötesinde bir bağ, bir ilişkinin olduğunu anladık. Birbirimizde dürüstlük ve içtenlik gördük. Doğruya ve bilgiye ulaşmak için arzuluyduk. İkimiz de havailikten hoşlanmıyor, bu davranışı gösterenleri hor görüyorduk. Kısaca söylemek gerekirse, bir saflık vardı. Hoşgörüne sığınarak söylüyorum bizim çevremizde genel olarak bulunmayan bir şeydi bu. O günleri şimdi anımsıyor olmam bana hayli tuhaf görünüyor ama onunla tanıştığımda yetişkin biri olmama karşın Julian'ı tanımadığım bir zamanı güçlükle anımsayabiliyorum.

Kardeşim, o da senin gibi filozoftu, senin geçtiğin entelektüel mecraları izlerken aynı zamanda astronomi ve iyileştirici sanatların bilgisinin de peşinde olan, benim gibi bir duyumcuydu. Fakat burada kardeşim, seninle benim aramdaki fark, onun hakkındaki kişisel izlenimlerimizde bütün çıplaklığıyla ortaya çıkıyor. Daha sonraki yıllarda onun hakkında konuştuğumuzda onun fiziksel görünüşü konusunda bile uzlaşamadığımızı fark ettim. Orta boyu, zekice ve ciddi bakan gözleri, soylu ifadeli burnuyla onu, yakışıklı sayılabilecek biri olarak değerlendirmeme rağmen sen vahşi ve etrafı süzen bakışlar, nefret ve hor görü soluyan burun delikleri gördün onda. Diğer insanlar mükemmel atletik bedenini ve muhteşem duruşa sahip omuzlarını görürken, sen hiçbir güzelliğin yeşeremeyeceği örgülü bir kafa ve dalavereci ayaklar gördün. Ben bakımlı ve biçimli bıyık, temiz saç, etli ve çekici dudaklar görürken, sen yüz hatlarında gurur ve kibir buldun. Ne akılda ne de ahlakta temelleri olan görüşler ortaya koyan saçma ve düzensiz çalışan bir düşünce

yetisine sahip biri olarak değerlendirdin. "Roma İmparatorluğu içinde nasıl bir canavar yetiştiriyor acaba?" diye yazdın. Julian'ın geleceği hakkında senin önsezinin benimkinden doğru çıktığı için yakınmam belki de yanlış. Hatta yıllar sonra Julian, Antioch'un* caddelerinde uzun adımlarla yürürken maymuna benzeyen sakalı ve geniş omuzları dolayısıyla onu Zeus'un mitolojik maymunu Secrop olarak anan güruh bile izlenimlerinin doğruluğuyla övünmek için benden fazla nedene sahiptir. Fakat o sırada ona korkmaktan çok merhametle bakılıyordu, inatçı dogmatizmini alaya almaktan çok zekâsına saygı duyuluyordu ve benim için değerli olan şey arkadaşlığı, hâlâ anısını aziz tuttuğum arkadaşlığıydı.

Ailesi -babası, amcaları, hatta kardeşi Gallus dahi- paranoyak kuzeni İmparator Constantius tarafından bir tehlike olarak algılanacak yaşa ya da rütbeye ulaştıklarında öldürülmüşlerdi. Sadece Julian, imparator onu yalnızca felsefe ve kitaplarla ilgilenen bir ahmak olarak gördüğü ve biraz da ilk koruyucuları olan Arethusalı kutsal Marcus ile onun çileci dervişlerinin himayesi sayesinde hayatta kalmıştı. Bu iyi insanlar, zavallı çocuğu manastırlarının sessizliğinde, çocukların koruyucu azizi hatta bebekken bile kilisenin oruçlarına katılmak için annesinin duyduğu korku ve rahatsızlığa rağmen göğüslerini emmediği bilinen Myralı kutsal Nicholas ve İmparator Diocletian'ın baskı döneminde ölen ve ikonlarında sevgiyle bakan gözleri, şirin gülümseyişiyle otururken tasvir edilen çocuk şehit Aziz Lucia gibi heyecan verici örnekleri kullanıp, içten bir Hıristiyanlık çevresinde fikirlerini aşılayarak yetiştirdiler.

Julian'dan daha saf bir Atina ziyaretçisi görmemişsindir. Öğretmenlerinin koruyuculuğu öyle baskın bir nitelikteydi ki şehrin çehresiyle karşılaştığındaki cahilliği ve acemiliği çok komikti. Kutsal Kitap ile Homeros, Atina'ya geldiği güne kadar onun tüm yaşamını doldurmuştu ve maddecilik konusundaki eksikliği belki de onun şehrin eskide kalmış, sönük zaferlerinden derin şekilde hayal kırıklığına uğramamış Atinalı tek entelektüelin niçin o olduğunu açıklayabilecek kadar ileri aşamadaydı. İyi talihine dua etmektense, güya bazı büyük yortular kutlanıyormuş gibi, sanki "bronza

* *Antakya, çev.*

karşılık altın, dokuz öküz fiyatına yüz öküz almış" gibi kıymetli İlyada'sından alıntılar okuyordu.

Yine de dünyasal zevkler konusunda Julian gibi çok az şeyle yetinen birine göre zihinsel ve ruhsal açılardan dikkate değer biçimde açık fikirliydi. Onun arkadaşlığını kazanmamdan önce çok Tanrılı öğreti ile kara büyünün eski merkezleri olan Pergamum* ve Ephesus'ta** birkaç ay çalışmıştı. Burada insan ruhsallığının egzotik yönü hakkında bir beğeni geliştirmişti. Ancak Hıristiyanlığın Koruyucusu Constantius'un yaşayan en yakın erkek akrabası olduğundan rolünü iyi oynamak ve pagan gruplarının eski ritüellerinin serbest bırakılması konusunda kafası karışık biri olduğu için tedbirli ve ağzı sıkı davranmak zorundaydı. Dindar bir Hıristiyan olan imparator geçmişte atalarının Tanrılarına çok kişisel bir ilgi gösteren görevlileri ağır şekilde cezalandırmıştı ve Julian'ın bu konulara ilgisi hakkında en önemsiz fısıltıyı bile anlayışla karşılayacak durumda olmadığı kesindi.

İmparatorun emirlerine rağmen halk eski âdetlerini sürdürüyordu. O sonbaharda, geçmişteki binlerce sonbaharda olduğu gibi, Atina'dan on bir mil uzaklıktaki Eleusis tapınağına açılan meydanlar ile yollar Demeter ve Kore adlı Tanrıçaların mitlerini yeniden canlandıran Büyük Gizemler inancının müritleriyle dolmuştu. Antik kültlerin eski ihtişamını yeniden kazanmasının sonuna yaklaşıldığı yıldaki bu olay yaşanan örneklerden sadece biriydi belki de. Yılın geri kalanında bir din adamının pagan Tanrılarının hizmetine adanması sefalet ve açlık dolayısıyla sadaka dilenmek ile oradan gelip geçenleri boş yere eski dinlerine dönmeye çağırmaktan ibaret bir işti.

Ama Büyük Gizemler Ayini farklıydı. Birtakım başlangıç ritüelleri sokaklarda açıkça yapılıyordu; ayine yeni kabul edilenlerin alay halinde Eleusis tapınağına girişleri, Phalerum körfezinde arınmaları ve diğer ikincil önemdeki ritüellerdi bunlar. Hiç kuşkusuz Julian Eleusis gizemlerinin halka açık bu törenlerini uzaktan, gelip geçen biri olarak izleyebilirdi. Ancak onun deyimiyle "araştırma yapmak

---

* *Bergama, çev.*

** *Efes, çev.*

için" olsa da konuya duyduğu bilimsel ilgi, o zaman da şüphelendiğim gibi, imparatorun koyduğu yasaklara ve sınırlara yöneltilmiş bir gençlik isyanı niteliğini taşıyan hareket tarzıyla törenlere tüm aşamalarda katılımını engellememişti. Gizlice töreni yöneten kişiyi yani kâhini bulmuş, yaşlı adamı Eleusis tapınıcıları grubuna girme konusundaki içtenliğine ikna etmiş ve son aşamadaki gizli ritüellerin bazılarına doğrudan katılım izni almayı başarmıştı. Katıldığı tören tapınağın içinde bir yerde yapılmış ve üç gün sürmüştü. Daha sonra bana anlattığı zaman şaşırıp kalmıştım.

"Sen bir Hıristiyan'sın Julian!" diye bağırmıştım. "Bu pagan pratiklerine niçin katılıyorsun?" Olay bana bütünüyle nahoş görünüyordu.

Meydan okuyucu bir imadan yoksun olmasa da müptelası olduğu şarabı fazla kaçırmış gibiydi sanki. "Ben bir bilginim, bir dinin fanatik taraftarı değilim. Anlamaya çalışıyorum. Kuşku yok ki beni bundan mahrum bırakamazsın."

"Eğer Constantius bunu duyarsa sadece başını değil inancını da riske atacaksın.

"Saçma" diye sert bir şekilde yanıt verdi. Yüzünün kızarmasından ve öfkeli tavırlarından onu gerçekten sinirlendirdiğimi anlamıştım.

"Hıristiyanlık kadar çok Tanrıcılığı da inceliyorum, çünkü ikisine de ilgi duyuyorum" diye sürdürdü konuşmasını. "Seneca bile insanın düşmanının tarafını ziyaret etmesi gerektiğini söylüyor; elbette keşif için olacak bu ziyaret, asker kaçağı olarak değil. Eski Tannlara tapınmak bizim kültürümüzün geçmişindedir, Caesarius, o bizim kültürümüzdür! O olmaksızın bütün başarılarımız, edebiyatımız, dramamız, sanatımız uçup gider. Bin yıl, belki de iki bin yıl süren bir zafer! Hıristiyanlık bizim bugünümüz. Oldukça yeni ve kültürel bir etkisi yok. Boyutlara baksana! Bir bilgin için, hatta Hıristiyan bir bilgin için bile araştıracak bir şey yok orada!"

"Kutsal Kitap'ı inceleyebilirsin başlangıç olarak" diye kısık sesle itiraz ettim ama duymuştu söylediğimi.

"Kutsal Kitap. Sekiz yaşımdan bu yana Kutsal Kitap'ı inceliyorum Caesarius. Ama rahip değilim. Benim mesleğim bilim adam-

lığı, filozofluk. Bilgili, kültürlü bir adam olmak için zamanımı nerede en iyi şekilde değerlendirebilirim? Çok Tanrıcılığın zaferi de olsa iki bin yıllık zaferde mi? Veya amcam Constantine yasallaştırdığından bu yana yetişen bir kuşaklık Hıristiyanlıkta mı? Sadece bir kuşak, ailemin bütün erkek üyelerinin Hıristiyanlar tarafından öldürüldüğünü gören bir kuşak.

İma ettiği sonuca karşı çıktım. "Babanın ve kardeşlerinin katlinden dolayı Hıristiyanlığı suçlayamazsın. O Hıristiyanlığın zaferi değil, yokluğu dolayısıyla ortaya çıkmış bir sonuçtur."

Konuşmamı sona erdirdiğimde Julian'ın yüz ifadesinin yumuşadığını ve anlaşılmaz bir şekilde gülmeye başladığını gördüm. Birazcık utanarak birkaç saniye önce onun konuşmasında gördüğüm ciddiyetin aynen benim sözlerim ve ifademde de olduğunu fark ettim. Herhalde ağırbaşlı konuşmam gülünç gelmişti ona. Bu beni iyice çileden çıkarmıştı.

"Bana sofisti oynama Julian" diye sürdürdüm. "Sadece tartışmak için tartışıyorsan benim bir diyeceğim yok buna. Eğer hitabet yeteneğini geliştirmek istiyorsan dinden başka bir konu bul, olmazsa kardeşim Gregory'e git. Konu burada kapanmıştır."

Bu tür nahoş araştırmalardan onu uzak tutabilmek ve tek Tanrı'nın dünyasal işlerdeki mucizeleri konusunda ilgisini yoğunlaştırabilmek için bir seferinde onu gizli otopsilerimden birine katılmaya davet ettim ve beni bir şekilde şaşırtarak şevkle kabul etti davetimi. Bizim araştırma için kullandığımız kobaylar normalinde düzensiz olarak toplanırdı. Ben ya da arkadaşlarım şehrin herhangi bir mahallinde yoksul birinin öldüğünü duyduğumuz zaman şanslı sayardık kendimizi. Araştırma yapmak için uygun koşulları taşıyan bir kadavra elde etmek, sadece şehirde sayıları çok fazla olan tıp okullarıyla yarış içinde olunduğundan değil ayrıca kiliseyle de mücadele ettiğimizden çok güçtü. Kardeşim, seninle Hıristiyan din adamlarının, tıp okullarının ölülerin bedenleri üzerinde yaptığı araştırmaları kutsallığa saygısızlık olarak gördüklerini ve ne tür rezaletler çıkardıklarını daha önce de tartıştık. Bana göre, yaşam koşullarının iyileşmesini sağladığı için doğru ve daimi inanca hizmet etmesi gereken insanlığın tıp bilgisi ile aklın gelişmesin-

den daha kutsal bir şey bulmak pek de mümkün değildir. Yaptığımız işin caiz olmadığını öğrenen Julian önce şaşırmış sonra da sevinmişti.

Bereket versin bir keresinde bir yoksulun öldüğünü duyduğumuzda şehir içindeki çılgın koşumuza ve keskin gözlü rahiplerle, bilimsel gerekçelere olumlu yaklaşmayan diğer gözlemcilerden gizlemek için kadavrayı en iyi bildiğimiz şekilde, yani paçavra ve çarşaflara sararak hırsız gibi ara yollardan gizli gizli geri dönüşümüze onu da ortak etmeyi başardım. O günlerde Atina bir kolera salgınından yeni kurtulmuştu ve anımsayabildiğim kadanyla ilk ve yegane örnek olarak, tıp okulumuzun mahzeni deney için uygun, yeterli sayıda kadavraya sahipti. Gerçekten de son birkaç gün içinde altı ya da yedi ceset toplanarak aceleyle çamdan yapılma sandıklara yerleştirilmişti. Cesetleri koruyabilmek için sonuçsuz bir çabaya girmiştik. Sandıklardaki sıcaklığı aynı seviyede tutabilmek için ölü bedenleri, yanımızdaki marangozla şakayla karışık olarak eğer bir gün onun cesediyle sokakta karşılaşırsak almayacağımıza dair yaptığımız anlaşmanın sonunda edindiğimiz talaşla sıkıca sarmış ve zemini komşumuzun kapısına kadar yine talaşla süpürmüştük.

O gece kararlaştırdığımız saatte ben, Julian ve birkaç kişi daha okulun kapısına geldiğimizde ondan bunu gizli tutacağına dair söz almış ve içeride göreceği şeylerle ilgili olarak, gereksiz yere şaşkınlığa düşmemesi ve tiksinti duymaması için bilgi vermiştim. O akşamki ödevimiz üç yüz yıl önce hekim Apion'un insan bedeninin sol yüzük parmağından başlayan ve kalbe giden ince bir sinir içerdiğine ilişkin yaptığı gözlemi teyit etmekti. Buna dayanarak Julian yüzük parmağının diğer parmaklar göz önüne alındığında daha uygun olduğunu, çünkü evlilik yüzüğü parmağa geçirildiğinde en temel organla yakın bir ilişki içine girdiğinin açık olduğunu ileri sürdü.

Ancak bir ya da iki meslektaşım Julian gibi dışandan birinin çalışmamızı izlemesine izin verilmesi konusunda tereddütlü davrandı. Mısırlı rahiplerin çok eski geçmişinden kendisine onurlu bir soy ağacı çıkaran, bu nedenle de ölü bedenin korunması konusunda

içimizde en bilgili kişi olduğunu ileri süren Pharon adlı İskenderiyeli uzun, ince bir genç pagan muhalefetini hayli sert biçimde dile getirmişti. O zaman konuğumuzun kim olduğunu açıkladım.

"Pharon, o sadece bir arkadaş değil, aynı zamanda imparatorun kuzeni. Ne yaptığımızı anlar ve onaylarsa belki gelecekte bize yardımcı olacaktır."

Mısırlı, Julian'ın soylu görünümlü bumuna dikkatle baktıktan sonra şüpheyle gözlerini kırpıştırdı. "Güneş Tanrısı Ra'nın oğlu olsa bile umurumda değil. Yaptığımız işi görmesi onun için doğru değil.

Pharon'un saygısızlığı beni sinirlendirmişti ama Julian'a baktığımda onun bundan hiç etkilenmediğini gördüm. Sokağın ortasında birkaç dakika süren hararetli tartışmadan sonra Mısırlı sonunda istemeyerek de olsa omuzlarını silkti. "Tamam" dedi, "Ama Caesarius hayatımızın senin elinde olduğunu unutma."

Tüm sorumluluğu üzerime alarak onu rahatlattım ve kapıyı açtım.

İçeri girdikten sonra karanlıkta merdivenleri el yordamıyla inerken sadece yüksek ve dar bir pencereden süzülen ay ışığından yararlandık. Meraklı gezginlerin dikkatinden kaçabilmek için son ana kadar lamba yakılmaması ve işlem aceleyle bitirilir bitirilmez söndürülmesi gerekiyordu.

Grubumuzun yazılı olmayan kurallarına göre, çalışmak için birden fazla kadavraya sahip olduğumuz kutsanmış anlarda öğrenciler eski olanı, -bununla mahzende en uzun süredir bekletileni kastediyorum- çöpe gitmesini engellemek için önce kullanmak durumundaydılar. Öğrencilerimden birinin son günlerde şehrin sokaklarındaki verimli hasadımıza rağmen en iyisinden sekiz gün önce ölmüş bir kadavrayı kullanarak araştırma yapmak zorunda olduğumuzu anımsatmasıyla dehşete düştüm. Mahzenin soğuk olmasına ve cesedin talaşın içine dikkatlice gömülmüş bulunmasına rağmen kadavranın kokusu ve fiziksel durumu hakkında bir tahminde bulunmadım ve Julian'ı göreceği şeyler hakkında uyardım.

Mühürlü sandığı raftan alıp loş ışıkta ameliyat masasının üzerine dikkatle koyduğumuzda tahtadaki bazı yarıklardan iğrenç bir çürük kokusu yayıldı. Sandığın kapağındaki çivileri sökerken zor-

landığım için Julian'a yanımızda seramik bir kavanoz içinde getirdiğimiz közle odayı aydınlatması için donyağı yakmasını söyledim. Karanlıkta kavanozun kapağını el yordamıyla açmaya çalışırken bir sessizlik oldu ve sonrasında Pharon'un sesi yükseldi. Neredeyse yüreğimizi dışarı fırlatacakmış gibi panik içinde "Dur!" diye bağırdı. Korkulu bir suskunluktan sonra kapının dışından gelen ayak seslerini dinledik ve kızgınlıkla Pharon'a döndüm.

"Ne halt ediyorsun sen?"

"Lambayı yakmayın. Önce sandığı açın ki gaz dışarı çıksın" dedi.

"Gaz mı?" diye sordu Julian sinirli bir şekilde. "Onun ölü olduğunu söylediğini sanıyordum Caesarius."

"Talaştan çıkan gaz bu, ahmak herif" diye yanıtladı Pharon tıslayarak. "Organik maddeler çürürken gaz çıkarırlar. Cahil Aleman köylüleri bile bilir bunu ve bu nedenle tahıllarını hava alan ambarlarda depolarlar. Organik maddelerle sarılmış beden de aynı süreçten geçerek salgı üretir. İkisinin karışımı tehlikeli olabilir."

Pharon'un söylediklerini küçümsediğim için, "Saçma bunlar! Lambayı yaksana Julian" dedim.

"Bekle" dedi Pharon bu kez gittikçe artan bir panikle. Büyümüş gözleri, kara derisi ve odanın kasvetiyle ürkütücü bir zıtlık yaratarak parlıyordu. "Önceleri, yani geçen yıla kadar ben de senin gibi düşünüyordum Caesarius. Geçen yıl bir tabutu açıp cesedi görmek için lambayı tabutun üzerine tuttuğumda aniden alev ve güçlü bir rüzgâr esintisine benzeyen bir ses yükseldi. Esinti lambayı söndürdü. Bir süre hiçbir şey göremedim, lambayı yeniden yakıp tabutun üzerine tuttuğum zaman adamın gövdesindeki bütün kılların yanmış olduğunu gördüm. En azından gövdenin parçalanmasını kolaylaştırmıştı bu patlama. Ama ne yazık ki aynı şeyi yüzüme de yapmıştı. Üç hafta boyunca Suriyeli bir hadım sandı herkes beni. Gazın dağılmasına müsaade etmemiz iyi olacaktır, inanın bana.

Masanın etrafından yükselen sinsi gülüşleri duyabiliyordum. Bu acayip öyküyü dikkate alıp almayacağımı düşünürken sessiz ve ciddiydim. Ancak artık Julian yeterince kaygılanmış durumdaydı. İyice açılmış gözleri donuk ışık altında parlıyordu. Benden sokağa

çıkmak için izin istedi. İzin verir vermez geldiği yoldan sessizce dışarı çıkarken rahatsız edici kokudan bulanan midesini güçlükle bastırıyordu. Bu olay meslektaşlarım arasında haftalar boyunca eğlence konusu oldu ancak ben, Julian'ın hekimlerin bilgi ve yeteneklerine duyduğu büyük saygı ya da korkunun kaynağının da bu olay olduğuna inanıyorum.

Senin başından böyle bir olay geçseydi, bana, onun kadar saygı gösterir miydin, Kardeşim?

III

Julian Atina'da bir yıldan daha az kaldı. Yaz ortasında Milano'daki ikametgâhında bulunan imparator hiç beklenmedik bir anda onu yanına çağırdı. Julian buyruğa uydu. Emri aldığı gün kaldığı evden şaşkınlıkla çıktı. Onu Panteon'daki devasa Athena heykeli önünde yarı karanlıkta yüzükoyun yere yatmış anlaşılmaz şeyler mırıldanırken bulduğumda aramaya başlamamın üzerinden saatler geçmişti.

Omzuna dokunduğumda irkilerek doğrularak oturdu, etrafı gözden geçirdi ve boğuk bir sesle "Burada ne yapıyorsun Caesarius?" dedi.

Bir hastalık belirtisi var mı diye yüzünü dikkatle inceledim ancak hiçbir şey görmeyince rahatladım.

"Gregory senin evden yularını kırmış bir öküz gibi çıktığını söyledi. Saatlerdir seni arıyorum arkadaşım. Ama burası bulmayı umabileceğim son yerdi." Athena'ya kuşkuyla baktıktan sonra gülümsedim ve omzuna vurdum. "Julian, gideceğin yer Milano! İmparatorluk sarayı! Constantius'un kafasında kötü şeyler olsa seni oraya çağırmazdı. Öyleyse bu kadar kötü olan şey ne?"

Julian sinirden kızardı. "O çılgın bir adam! Babamı ve kardeşimi öldürdü. Bu yetmezmiş gibi benim Milano'da ona katılmamı istiyor. Caesarius kendimle bir fareyle oynar gibi oynatmayacağım! Niçin cellatlarını buraya gönderip işi temiz bir şekilde halletmiyor? Korkak ve deli bir adam çünkü!"

Duygulanarak gözlerimi Julian'dan kaçırdım. Birkaç yıl önce kardeşi Gallus'un işkence görerek öldürülmesi de böyle bir çağrının sonunda olduğu için aslında Julian'ın sinirlenmek için haklı gerekçeleri vardı. Ayrıca çok Tanrıcı tapınçlara ilişkin tedbirsizce yap-

tığı araştırmaların, sonunda, imparatorun kulağına fısıldandığından da kuşkulanıyordu. Bir pagan Tanrısı'nın heykeli önünde yüzüstü yatarak sorunlarını çözemeyeceğini düşündüğümden koluna girerek onu ayağa kaldırdım. Öfkeli olduğu her halinden belliydi ve orada durarak cellatlarına kendisini sokakta yakalama fırsatını vermemeye, en azından bu zevki onlara tattırmamaya karar vermiş gibi kalkmamak için direniyordu.

Fısıltıyla ama sert biçimde "Julian, Athena'nın önünden ayrılmadan kendin için teveccüh bekliyorsun. Bir gündür çektiğin sıkıntı yeter. Kuşkusuz Tanrılar da senden yeterince sıkılmış olmalılar. Kımılda hadi! Seni eve götüreceğim. Bir kadeh şarap bizi kendimize getirir" dedim.

Gözlerini bana dikmeden önce büyük mermerlerle kaplı zemin üzerindeki heykelin önünde kımıldamadan durdu, heykelin perdahlanmış altın suratını inceledi ve kollarını açarak geniş, yarı karanlık, sütunlu tapınağı gösterdi.

Boğuk bir sesle, "Sadece güzel bir yer istiyorum, anıtsal, Atina'nın çağrışımlar yönünden en zengin yerini istiyorum, hafızamda Milano'ya götürebileceğim bir yer. Şey olduğu takdirde... şey yani..."

Konuşmasını tamamlayamadı, ben de tamamlaması için ısrar etmedim. Elimle omzuna vurdum ve başımla kapıyı gösterdim. Kendisini toparladı ve büyük bir vakarla tapınaktan çıkıp dik sokaklardan sessizce eşyalarını paketlediği eve doğru yürümeye başladı.

O an itibarıyla çalışmalarımı hemen hemen tamamlamış olduğum ve aldığım eğitimle yeni edindiğim yetenekleri imparatorun sarayında uygulamak durumunda olduğum için yolculuğu sırasında kendisine eşlik etmeyi önerdim. Rahatımız için yolculuğumuzun ilk ayağını deniz yolculuğuyla gerçekleştirmeye karar verdik. Deniz seferi sırasında, aynı yaşta olmamıza rağmen içinde bulunduğumuz âna kadar çok farklı hayatlar sürdürdüğümüzden birbirimize tecrübelerimizi anlatarak saatlerce sohbet ediyorduk. Bir keresinde soruları soruş tarzı beni şaşırtmış ve irkiltmişti.

"Constantius'u anlat bana" dedi.

"Ne anlatayım ki onun hakkında?" dedim temkinli bir şekilde. "İmparator olarak yaptıkları herkes tarafından biliniyor. Ayrıca, seni Atina'ya göndermeden önce, yani geçen yıl onunla birlikteydin.

Julian başını yavaşça salladı. "Doğru değil. Onun sarayındaydım, ama kısa bir süre bulundum sadece ve benimle hiç görüşmedi. Orada bütün zamanımı, isyankâr olduğumu ve ona karşı komplolar planladığımı söyleyen hadımlarının kıskanç dedikodularına karşı kendimi savunmakla geçirdim. Tek cümleyle söylemek gerekirse, benim bir görüşme yapmak için ricalarımdan bıkarak oradan uzaklaştırılmamı istedi. Atina'ya eğitim için gelişime izin vermesinin nedeninin bu olduğunu düşünüyorum.

Buna çok şaşırmıştım. "Öyleyse sen kuzenini, yani imparatoru hiç görmedin, değil mi?"

"Çocukluğumdan beri hiç görmedim. Küçükken onu bir Tanrı gibi görürdüm. Sonra bana aileme yaptıkları anlatıldı..." Düşüncelerinin duyulacağından kuşkulanıyormuş gibi omuzlarının üzerinden etrafına baktı. "Caesarius, sen onun hekimisin. Onu ve eşi Eusebia'yı her ay muayene ediyorsun. Hem fiziksel hem de ruhsal güçlerini ve hastalıklarını hiç kuşku yok ki yaşayan herkesten iyi biliyorsun.

"Psikolojisi hakkında sana bir şeyler söyleyebilmem çok güç" dedim. "İmparatoriçe için de geçerli bu. Aslında bedensel bir muayene için bile izin vermiyor. Kalın bir perdenin arkasında imparatoriçe kendi bedenini muayene ederken, ben sadece organlarının işlevleri hakkında sorular soruyorum."

"Çok güzel, o zaman kendini dış görünüşle sınırlarsın. Söylesene imparator nasıl biri? Hayal meyal hatırlıyorum.

Kardeşim, bu noktada, yakın bir akrabasına Constantius'un diplomatik bir tasvirini vermek kolay olmadığı için duraksadım. Sen onunla hiç görüşmedin. Eğer görüşseydin karşı karşıya kaldığım güçlüğü anlardın. Constantius'un dış görünüşünü anlatmanın belki de en iyi yolu konudan ayrılarak, sen ve ben henüz çocukken anne ve babamızla birlikte babamızın piskopos olarak atanma merasimi için Kutsal Papa Sylvester ile buluşmak amacıyla Ro-

ma'ya yaptığımız geziyi anımsamaktır. Forum'dan Capitol'e çıkan caddenin sağ yanında, iki yüzyıl önce dikilmiş büyük Domitian heykelini anımsıyor musun? Domitian'ın canavarca davranışları yüzünden Romalılar onun öldürülmesinden büyük haz almışlardı ve Senato cesedinin küçük parçalara ayrılması emrini vermişti; ancak bu bile onların Domitian'a duydukları öfkeyi hafifletmeye yetmemişti. Dammatio Memoriae adında bir emir yayımlayarak imparatorun adının hiçbir anıta verilmemesini, onun hiçbir heykel ya da portresinin ayakta kalmamasını istemişlerdi. Roma'daki her yazıttan ve aslında bütün imparatorluktaki yazıtlardan adı silinip atılmış, yazıların geri kalanına ise dokunulmamıştı. Dehşet verici görüntüsü nedeniyle ayakta bırakılmış bu bronz heykelden başka hiçbir yerde onun tasviri yoktur.

İmparatorun karısı Domitia doğuştan soylu bir kadındı ve çok saygı duyulan ya da en azından korkulan biriydi. Bazıları onun hiç kimseye ne yanlış bir şey yaptığını ne de kocasının kötülüklerini onayladığını söylerken bazıları da kocasının öldürülmesinde parmağı olduğunu, yüksek bir amaç için de olsa günahların en kötüsünü işlediğini, bu nedenle mezarında keyifle dinlenemeyeceğini söylüyor. Her halükârda, Senato ona yüksek düzeyde saygı gösterdi ve Domitian'ın ölümünden sonra bir isteği olup olmadığını öğrenmek için Domitia Senato'ya çağrıldı. Sadece bir tek şey istediğini söyledi: Kocasının cesedini alıp gömecek ve onun bronz bir heykelini dikecekti. Senato isteği kabul etti ve dul kadın bir plan yaptı. Kocasının cesedinin parçalarını bir araya toparlayarak kayışlarla tutturdu ve sonra da dikti. Ortaya tuhaf görünüşlü bir beden çıkmıştı. Bunu heykeltıraşlara gösterdi ve onlardan Domitian'ın o anda gördükleri gibi bronz bir heykelini yapmalarını istedi.

Yıllar sonra, kirin ve tahribatının yıprattığı ve ikimiz de henüz çocukken gördüğümüz heykel bu nedenle tuhaf görünüşlüydü; yüzü biçimsiz ve orantısızdı, gözleri farklı yönlere bakıyordu, bir kolu ve bir bacağı diğerlerinden daha uzundu. Bunun nedenini, kocasına düşkün dulun doğru anatomi bilgisinin olmadığına ve belki de önemli bazı parçaları elde olmayan nedenlerle yanlış monte etmiş olmasına bağlıyorum. İşte Julian'a büyük kuzeninin

dış görünüşünü tasvir etmekteki güçlüğüm Constantius'un bende hep aynı izlenimi uyandırmasıydı: Elde olanlarla acele içinde bedenin parçalarının monte edilişi. Beli çok kalındı; omuzlarının hemen üstüne, boyun olduğuna dair bir belirti olmaksızın özenle yerleştirilmiş minik kafası balkabağının üstündeki bezelye tanesini andırıyordu; aynı şekilde şişman olan butları dizden aşağıya tavuklarınkine benzeyen beyaz inciklerine doğru indikçe görülmemiş bir biçimde inceliyordu ve ayrıca ayakları da çok zarifti; etrafındaki hiçbir şeyi kaçırmayan ve sürekli şu ya da bu yönü izleyen domuzlarınkine benzeyen küçük gözleri, doğrusunu söylemek gerekirse, olağanüstü zeki ve araştırıcı bir zihnin göstergesiydi; yumuşak ve duyarlı elleri, kollarının güçlü üst kısımlarıyla geniş göğsünü yalancı çıkarır gibiydi. Aylık muayenelerim sırasında bu zıtlıkları her görüşümde hayret etmekten kendimi alamıyordum.

Ama bunu Julian'a nasıl tasvir edebilirdim? Tasvir ederken dürüst olmaya karar verdim, ama elbette sana karşı olduğum kadar cesaretli değildim bu konuda.

"Kuzenin yaşamının en güzel devresinden epeyce uzaklaştı artık" diye yanıtladım. "Kırkını geçtiğini anımsarsın herhalde değil mi? Artık genç değil o. Çok şişman birisi ve yürürken ya da oturduğu yerden kalkarken bile bir yabandomuzu gibi terliyor ve homurdanıyor. Çılgınca bir tutkuyla istediği varisi, Eusebia yaşamının en verimli döneminde olmasına, bizden birazcık büyük ve muhteşem bir güzelliği olmasına rağmen veremedi."

"İmparatoriçe kısır olabilir mi?" dedi merakla ama sevecenlikle.

"Belki, ama bana sorarsan sorun Constantius'da. Bunu sana söylüyorum çünkü sır olarak tutacağını biliyorum. Senin de bana bunu sır olarak sakla diyeceğin bir şey olsa ben de öyle yapardım. İmparatorun testislerinden biri inmemiş diğeri de Constantius'un her zaman konuşmaya alınganlık gösterdiği bir olayın sonunda bir Numidya portakalı kadar şişmiş durumda. Bir guatr ya da kanser vakası gibi. Gebe kalmadığı için Eusebia'yı açıkça suçluyor ve imparatoriçe de buna çok üzülüyor. Ancak sorun benim için çok açık, gebe kalma olasılığı yok."

Bir haftalık sakin bir yolculuktan sonra Fano'nun eski Agustan limanına, Milano'dan gelen Via Aemilia yolunun kıyıya ulaştığı noktaya vardık. Burada öfkeli ama sessiz bir Roma yüzbaşısının komutasında altı Trakyalı tarafından taşınan küçük ve rahat bir tahtırevana bindik. İnsanda kapalı yer korkusu geliştiren bu acayip araçla karayolunda, Milano'ya kadar alınması gereken iki yüz millik bir mesafe vardı ve belki de onu ölümüne götürecek olan bu yolculuğun düşüncesi bile Julian'ın katlanabileceğinden çok daha fazlaydı. Yüzbaşıyı hayal kırıklığına uğratarak, benim eşliğimde ata binmeyi tercih etti. Gemiden indiğimiz gün bir satıcıdan atları satın aldı ve hemen yola çıktık. Yüzbaşı, Constantius'tan aldığı, Julian'ı şehre sağ salim getirmesi yolundaki emirlere uygun olarak, bizi taşıyıcılarla birlikte arkadan takip etmekte ısrar etti. Böylece biz de tüm yükümüzü yolcu bölümüne koyarak hiç olmazsa bu durumdan faydalanmış olduk. Bu, yüksüz bir şekilde ilerleyerek, Alpler civarında ve Po Ovası boyunca aslında rotamıza dahil olmayan pek çok geziler yapmamıza imkân verdi. En sonunda Milano'ya eylülde, yani beklenenden birkaç hafta sonra ulaştık.

Belli ki bu gecikmeye sinirlenmiş olan Constantius, Julian saraya ulaştığında onunla görüşmeyi reddetti ve küçük kuzeninin, imparatorun taşrada, şehre sekiz mil uzaklıkta bulunan eski bir villasında konaklayacağını bildirdi. Julian soğuk bir şey içmek için bile vakit bulamadan yüzbaşıya geri dönmesi ve onu şehirden çıkarması emredildi. Karanlık çökmeden az önce ulaştığımız eski konak yitmekte olan ışığın altında güzel görünmüyor değildi. Yıllardır içinde kimse yaşamıyor olmasına rağmen, konağın dolambaçlı taş duvarlarının içerisindeki geniş çiçek ve meyve bahçeleri oldukça bakımlıydı ve sessizce okumak ve çalışmak için pek çok köşe ile gölgeli sıraya sahipti. Evin kendisi ise terk edildiği zamandan beri sessiz ve küf kokulu olmakla birlikte, iyi durumdaydı. Bu küçük ufkun üzerine düşen yegane bulut Julian'ın çalışmalarına dönmesine izin verilinceye ya da imparator tarafından görevlendirilinceye kadar burada ne kadar kalması gerekeceğini bilmiyor oluşumuzdu.

Julian'la ben geniş ve yankılı koridorlar ile odalar boyunca ge-

zindik. Julian, önce ortama hakim olan lükse şaşkınlıkla baktı, sonra bu ziyankârlıkla alay etti. Nihayet küçük bir odaya, donanımlı kütüphanenin dışındaki bir bekleme odasına yerleşti.

"Bu odayı alıyorum" dedi sadece.

"Pekâlâ, beyefendi" diye yanıtladı kâhya. "Sanırım çalışmalarınız için?"

"Burada konaklayacağım" diyerek karşılık verdi Julian. Kâhya kuşku içinde bir kaşını kaldırdı. "Yatağımı duvara karşı, masa ve sandalyeyi odanın ortasına, köşedeki perdenin arkasına da bir tas koyun lütfen. Kütüphane hemen yan kapının arkasında. Konağın diğer bölümlerini kiraya verin ya da yakın gitsin. Benim ilgilendiğim bölümü burası sadece. Beni başka odalarda göremeyeceksiniz. Bir insanın son günlerini geçirmesi için kütüphaneden daha iyi bir yer neresidir ki?"

Kâhya başını şaşkınlıkla sallayarak odadan çıktı.

O ilk sabah, şafak dünyayı Phoebus'un meşalesiyle aydınlatır aydınlatmaz, gecenin kasvetini ve rutubetini dağıtır dağıtmaz, ah Gregory, bu mesafeden, hatta bu kadar sonraki bir tarihten bile bu satırları yazar yazmaz senin korkuyla sindiğini görebiliyorum.

"Güneş bir başka gün doğdu" demiştin bana ben henüz çocuk sayılabilecek bir yaştaydım ve sen de benim kompozisyon ödevimi düzeltiyordun. "Sadece yaz: 'Güneş bir başka gün doğdu.' Doğanın bu kadar basit bir gerçeğini sakat süslemelerle yazarak anlatımını hep karmaşıklaştırmak zorunda mısın? Güneşin doğuşu işte! Aslında 'Phoebus'un meşalesi.

Kızdıran sözlerin üzerini özenle karalamış ve ergenlik çağının isyankârlığıyla devam etmiştim: "İlk şafak Tithonus'un safran yatağından kalkıp yeryüzüne taze ışık gönderdiğinde güneş aşağıya doğru saçıldı ve bütün dünya aydınlandı...

Ödevimi inceledikten sonra beni yine azarlamıştın. "Sana, 'Güneş başka bir gün doğdu' diye yazmanı söyledim. Bu abartılı boş lafları yazarak niye bana karşı çıkıyorsun?"

Hırçınlaşarak, "Çünkü böyle güzel oluyor" diye yanıtladım. "Böyle betimleyici oluyor. Homer ile Virgil'i anımsatıyor.

"Homer, Virgil'miş. Aklı başında her Hıristiyan 'Güneş bir başka gün doğdu' yazar ve bu pagan saçmalıklarından uzak dururdu."

"Niçin ama?" diyerek ısrarımı sürdürdüm. "Sadece Hıristiyanız diye güzellikten vazgeçmemiz mi gerekiyor?"

Sabırla iç çektin. "Elbette gerekmiyor Caesarius. Yalınlaştırarak, ilk ilkelere uyarak güzellikten vazgeçmiyorsun, onun değerini artırıyorsun. Güzellik doğruluktur, doğruluğu yazarak güzelliği öne çıkarıyorsun. Tanrı'nın yaratıcılığını en yalın biçimiyle vurgulamalısın.

Sesini yumuşatıp kolunu omzuma attığın için saatlerce üzerinde çalıştığım karalanmış yazıya üzülerek bakmış olmalıyım.

"Sonuç olarak" diye devam ettin, "en basit yazı biçimi en yerinde olandır. Çünkü Tanrı'nın yaratısından daha büyük bir şey olmadığını, hiçbir sözcüğün dünyanın nihai güzelliğini geliştiremeyeceğini kabul etmiş oluyorsun. Bir insan muhtemelen yaradılıştaki neşeden daha fazlasını, gelmekte olan krallıktaki mükemmellikten daha fazla iyimserlik ifade edemez. Bunun için 'Güneş bir başka gün doğdu' yaz sen basitçe."

İlke olarak seninle anlaşıyorduk, kardeşim. Ancak daha sonraki yıllarda hatta şimdi bile arada bir seni kızdırmak gibi tuhaf bir zevk, kendimi saf ve yalın bir biçimde ifade etme arzumdan baskın çıkıyor.

O ilk sabah, şafak Phoebus'un meşalesiyle dünyayı aydınlatır, gecenin kasvetini ve rutubetini dağıtırken bir gongun sürekli olarak çıkardığı madeni sesle harekete geçen kalabalık bir uşak grubu tarafından uyandırılan Julian'ın neredeyse ödü patlamıştı. Uşaklar ellerinde birçok kova, toz bezi, merdiven, tavana erişebilmek için tabure, ucunda süngerler olan uzun sopalar, toz almakta kullanılan tüy ve katırtırnaklarıyla Julian'ın odasına dalmışlardı adeta. Çekinerek konağın tadilattan geçip geçmediğini sordu. Ancak kâhya bunun Julian'ın eşyalarının ve odasının günlük temizliği olduğunu söyleyince sinirlenen genç, uşak ordusunun odasından çıkmasını ve kendisi özel olarak çağırıncaya kadar -ki bunu yapmayı da hiç düşünmüyordu- odasına girmemelerini emretti. Bahçedeki heykel ya da yatak odasındaki leğen gibi bir eşyaymışçasına onlara katı-

lan yaşlı ve ruhu yorulmuş bir papaz tarafından yönetilen günlük dualara katılmak için konağın şapeline geldiği anlar dışında bütün zamanını odasında geçiriyordu. Ona sadece konağın sayısız kitap içeren kitaplığı eşlik ediyordu. Sadece beni ve Eusebia'nın onun hizmetini görmesi için görevlendirdiği, peçeli ve her zaman berbat yemekler pişiren hizmetçi kızı görüyordu. Ama Julian yemeklerin güzel olup olmadığıyla hiç ilgilenmiyordu. Kız odaya haftada birkaç kez girerek onun dillere düşmüş dağınıklığını düzeltiyor, odayı da temizliyordu.

Sıcağın iyice bunaltıcı olduğu bir gün Julian çalışmalarına ve kafasının etrafında dönüp duran sineği öldürme işine iyice dalmış bir durumdayken arkasında duran kızın çıkardığı yumuşak mırıltılara ve hışırtıya dikkat etmemişti. Sonradan bana anlattığına göre, kız birdenbire onunla konuşmuştu. Julian ise bu beklenmedik davranıştan çalıştığı karmaşık felsefi sorun üzerindeki konsantrasyonunu bozduğu için hiç hoşlanmamıştı.

"Sizi rahatsız ettiğim için affınızı rica ediyorum efendim...

Kafasını çevirmeden mırıldanarak, "Hımm... Sorun ne?" diye sormasından önce uzun bir süre boyunca odaya sessizlik hakim olmuştu.

"Plotinos parşömenlerini alfabetik olarak Plato'nun yanına mı yerleştireyim, yoksa theurgistlerin arasında ayrı bir dosya oluşturmamı mı istersiniz?"

Julian şaşkın bir halde "Plotinos bir theurgist değildir" diye mırıldandıktan sonra boynunun arkasına sineği öldürmek için vurduğu tokatla noktalanan yeni bir sessizlik hüküm sürmüştü. Birden sandalyesinde gözleri şaşkınlıktan büyümüş halde dönerek: "Sen her zamanki temizlikçi kız değilsin!" demişti

Kızın peçesinin arkasındaki gözleri utangaçça yere eğilmiş, "Affınızı istirham ediyorum efendim. Lucilla hasta. Onun yerine ben geldim" demişti

"Ama sen Yunanca okumayı biliyorsun, değil mi?"

"Elbette" diye çığlık atmıştı kız. Daha sonra tedirgin şekilde kıkırdamış ve "Yani birazcık biliyorum. Sadece başlıkları okuyacak kadar" diyebilmişti

"Ama Platinos'la theurgistleri biliyorsun!"

Kız alçak sesle yanıtlamıştı onu: "Hayır efendim, iyi bilmiyorum. Saraydaki bilim adamlarının tartışmalarından duymuş olmalıyım.

Ertesi gün sessiz ve cahil Lucilla işinin başına dönmüş bütün parşömen tomarlarını yanlış yere yerleştirmeye devam etmişti.

Haftalar geçerken Julian, Constantius'un kendisini göreceği ve geleceğe ilişkin planlarını açıklayacağı anı bekliyor, zamanını öfke ve avuntudan oluşan bir ortamda geçiriyordu. Julian ilk başta her gün saraya mektup yazmış ancak imparatorun bakanlarıyla hadımlarından kısacık, Constantius'un yoğun programından, kendini iyi hissetmeyişinden, şehir dışına çıkmasını gerektiren beklenmedik ve acil bir durum bulunduğundan bahseden ve özür belirten yanıtlar almıştı. Julian önce ricalarını haftada bire indirdi sonra da sarayla haberleşmeyi tamamen kesti.

Belki de kocasının kabalığından duyduğu üzüntü ve vicdan azabı dolayısıyla İmparatoriçe Eusebia kocasının genç kuzenine çoğu son zamanlarda yazılmış, çağdaş filozofların, hitabet ustalarının, tarihçilerin yapıtlarını göndermeyi sürdürüyordu. Bu yapıtların çok büyük bir bölümünün yaratıcıları hâlâ hayattaydılar. İmparatoriçe zaman zaman Julian'a iyi dileklerini ileten, görüşmenin gecikmesi hakkındaki kuşkularını gidermeye çalışan, olanlara sabırla katlanmasını ve her şeyin zamanla düzeleceğini söyleyen uzun mektuplar da yazıyordu.

Parşömen tomarları ve el yazması kitaplardan oluşan hoş geldin hediyelerinin ulaşmasından sonra Julian bir mektup yazarak imparatoriçeye minnettarlığını bildirdi ve kocasıyla olmasa bile kendisiyle buluşma ricasını iletti. İmparatoriçenin gönderdiği mektupların çoğunu getiren hadıma bu mektubu verdiğinde, adam iğrenerek sanki cüzamlı biri mektuba tükürmüş gibi iki parmağının arasına dikkatle sıkıştırdı. Sonra da sandaletinin kayışlarını sıkıyormuş gibi yaparak mektubu holde bulunan mermer masanın üzerine gizlice bıraktı ve gitti.

İmparatoriçenin ricasına adeta taş gibi sessiz kalmasına şaşıran ve ne yapacağını bilemeyen Julian'ın, günler sonra holdeki mer-

mer masanın üzerinde kendisini buluncaya kadar orada kaldı mektup. Ben, imparator tarafından onay verilmedikçe imparatoriçe ile mektuplaşmanın saray protokolünü ciddi anlamda zedeleyeceğini açıklayıncaya kadar hadımın böyle bir evrakı almakta gösterdiği duyarlığı kavrayamamıştı. Bu nedenle Eusebia ile görüşmesi şimdilik olanaksızdı. Aslında yabancıların hatta akrabaların bile harem dairesine girişlerine nadiren müşaade edilmesi, resmi görevli bir hekim olarak kraliyet ailesinin yanına hiçbir engelle karşılaşmaksızın giriyor olmamdan dolayı benimseyemediğim ya da unuttuğum bir gerçekti.

IV

Bu noktada kardeşim, Julian'ın doğrudan içinde bulunmasa da onu ve beni ciddi olarak etkileyen daha sonraki gelişmelere ışık tutması için sana sıra dışı bir olayı anlatmak zorundayım.

Diğer saray mensuplarıyla birlikte Constantius'un bitmez tükenmez strateji tartışmalarından birine katılmıştım. Böyle toplantılar, imparatorun birkaç yüksek düzeyli danışmanı ile bunların altında çalışan danışmanları ve onların ardında duran uşaklarının katılımıyla Milano'daki sarayın giriş katındaki geniş taht odasında yapılırdı. O hazır bulunanların arasında bir o yana bir bu yana uzun adımlarla gezinirdi. Emrindeki hadımlarla dalkavuklar küçük, kibar adımlarla onu izlerdi. Constantius danışmanlarını sorguya çeker, onları uzun uzun konuştururdu. Şansları ve tahmine dayalı olarak ileri sürdükleri görüşlerle hepsinin aynı sonuca, yani Constantius'un onları sarayda toplamadan önce ulaştığı sonuca gelmeleri sağlanırdı. Çakıl döşeli avludan yükselen zayıf çığlıklarla bir atın dörtnala giderken çıkardığı sesleri duymuş ve Constantius'un gülünç planlama tartışmalarından sıkılmış olduğum için açık bir pencereden dışarıyı izlemeye başlamıştım.

Yorgun ve toza bulanmış bir ulak atını saray kapısından içeriye soktu ve sütunların oluşturduğu trabzan boyunca ilerleyip demir kapılardan geçti. Kavrulan boğazını ıslatması için artık adet haline gelmiş bir kadeh şarap bile sunulmadığı gibi nefes alış verişini rahatlatması için yüzüne ve boynuna su bile dökülmedi. Adam fokurdayan çeşmelerle havuzlara imrenerek bakarak avluyu geçti. Yürürken topallıyor, acı içinde kıvranıyordu. Binici giysileri pislik içindeydi, yıpranmış deri torbasını tel tel olmuş bir kemerle omzu-

na asmıştı. Kesilmemiş düz saçları arasında biriken ter damlaları haftalardır tıraş olmadığı için uzamış bakımsız sakallarına ve oradan da arkasında kaygan, tehlikeli bir iz bırakarak cilalanmış mermer basamaklara düşüyordu.

Pencereden uzaklaştım. Daha solgun olmasına ve gözlerinin daha kuşkucu ya da kurnaz bir ifade taşımasına rağmen yüzü Julian'ın yüzüne çok benzeyen imparator, fısıldaşan bir grup saraylının önünde aşağı yukarı dolaşıyordu. Sırtının alt bölgesinde sallanan pörsük kaslar, belindeki daha sıkı ve kontrol edilebilen kaslardan geri kalmamaya çalışıyorlar gibiydi. Sanki yabancı bir dokuyla yarış içindeymiş gibi duran kasların menfur kavgası Constantius'un giydiği ketenden dikilmiş dar tören togasının aşağıya doğru inen kıvrımlarının altından görünüyordu. Ulak gelinceye kadar, sadece sıkılmış ve çok çalışmaktan yorulmuş bir imparatorluk sarayı hekiminin girebileceği bu düşünce çizgisinden iğrenmiştim. İmparatorluğun her tarafında inşa edilmiş gözetleme kuleleri ve dağlardan yükselen şifreli sinyaller içeren ışıklar dolayısıyla felakete ilişkin bilgiler dört gün önceden Milano'ya ulaştığı için imparator haberciyle tek başına konuşup konuşmamaya karar vermekte zorlanıyordu.

Adam iki yanında birer iriyarı muhafızla içeri daldığında Constantius hantal bedeninden beklenmeyecek bir hız ve enerjiyle ona doğru paytak paytak yürüdü.

"Söylesene be adam, bu doğru mu? Kolonya'da neler oluyor?"

Haberci kapıdan girer girmez durdu, kendini doğrudan imparatorun kızgın gözlerine bakıyor bulduğundan kısa bir süre için tavırlarını gözden geçiriyormuş gibiydi.

"Size ne söylendiğini bilmiyorum, ekselansları" dedi içten bir biçimde. "Benim bildiğim sadece Kolonya'nın beş gün önce barbarların eline geçtiğidir. Herkes öldü. Tanrı'nın inayetiyle sadece ben posta yolundaki istasyonlardan yararlanarak Milano'ya ulaşabildim. Chonodomarius bir şeytandan farksız." Adam ayakta sallanmaya başlamış ve benzi atmıştı. Yorgunluktan imparatorun ayakları dibine yığılacağından korktum.

Constantius adama neredeyse saldıracakmış gibi hışımla bakı-

yor, ulak geri geri giderek siniyor ve sanki başka şeyler de söylüyormuş gibi ağzı kımıldıyordu. Ama başka ne söyleyebilirdi ki? İmparator bir süre sonra, "Bundan kimseye söz etme" dedikten sonra hızla döndü ve odanın ortasında bulunan tahta doğru uzun adımlarla yürüdü. Saray mensupları ve yardımcıları olup biteni sessizce seyrediyorlardı. Tahta oturduğunda yüzü öfkeden kıpkırmızı kesilmişti. Hemen komutanlarına ve danışmanlarına emirler yağdırmaya başladı. Hadımlar dört bir yana koşuşuyorlardı. Ben de ayağa kalkarak artık unutulmuş bir kenarda unutulan hasta görünüşlü ve anlaşıldığı kadarıyla taş binanın çatlaklarına sığınmayı arzulayan sersemlemiş habercinin yanına gittim.

"Asker, benimle gel" dedim yumuşak bir sesle, elimi de omzuna vurarak.

Belki de aylardır ilk kez duyduğu dostça sözlerden şaşıran haberci anlatılmaz bir iç rahatlamasıyla bana baktı.

Adamı odama götürdüm. Odaya girer girmez kendini sedire attı. Ona soğuk etle sabah kahvaltımdan artmış bayat ekmeği verdim. Teşekkür ederek, üç gündür ilk kez bir şeyler yediği için duyduğu mide ağrısına karşın aç kurt gibi yiyeceklere saldırdı. Ayrıca bir aydır yediği tek kurtlanmamış şeylerin bunlar olduğunu söyledi. Kardeşim, ben nasıl bir hekimim ki bir hastanın koyduğu teşhisi hiç düşünmeksizin kabul ediyorum? Bir taraftan imparatorun erken gelen ulağın tedavisi için emir vermemesi, diğer taraftan üç ya da dört ısırışta yuttuğu çürük bir elmadan başka bir yiyecek veremeyişimden dolayı utanıyordum. Bir köle çağırarak yemek ve şarap getirmesini söyledim. Hizmetkârın dönmesini beklerken haberciden öyküsünü anlatmasını istedim.

"Kolonya garnizonu aylardır Alemanların kuşatması altındaydı. Bizim 'Hayvan' dediğimiz krallarının adı Chonodomarius'dur. Ordularına kralın kendisi komuta ediyor. Gamizon komutanımız Lucius Vitellius ulaklar göndererek imparatordan ve Galya lejyonlarından destek istedi ancak hiçbir yanıt alamadı. Biz ulakların yakalandığını zannetmiştik.

O an bir şey söylemedim ama haberin Constantius'a ulaştığını biliyordum. İmparatorluğun barut fıçısı gibi patlamaya hazır doğu

eyaletlerinin acil çözüm bekleyen sorunlarıyla karşılaştırıldığında hayli uzak olan Cermen ülkesindeki durumu önemsiz bulan imparator, zorluklar karşısındaki gamizona destek birlikleri göndermeyi, Galya ve Britanya'daki komutanların kuşatmayı kaldıracak araçlarla yolları bulacaklarına duyduğu inançla reddetti.

"Sonunda beş gün önce iflahımız kesildi. İnsanlar açtı efendim. Barbarlar şehrin su şebekesine zehir atmışlardı. Birkaç gün daha dayanabileceğimizi düşünüyordum ben, ama Hayvan gökten üstümüze kelleler yağdırmaya başlayınca işin sonuna geldik.

"Asker" dedim, "ben hiç savaşta bulunmadım ama duyduğum kadarıyla bu yöntem, yani yakaladıkları düşmanların kafalarını ya da vücutlarını makinelere yerleştirerek savunmacıların moralini bozmak için surlara fırlatmak kuşatmacıların sık kullandığı bir taktikmiş. Muhakkak ki böyle bir şeyin yapılmasını bekliyordunuz."

"Gerçekten de bunu bekliyorduk efendim, fakat karşılaştığımız gibi bir olayı beklemiyorduk. Anlamalısınız efendim, fırlattıkları Romalıların kafaları değildi. Daha da beterdi. Aleman'dı onlar. Bunu uzun sarı bıyıklarından anlayabilirdiniz."

Şaşırmış halde adama baktım kaldım. "Alemanlann kafaları mı? Niçin Chonodomarius sizin tepenize Alemanların kafalarını yağdırsın ki?"

"Efendim, biz de bu soruyu sorduk elbette. Tepelere baktığımızda nedeni bizim için sır değildi artık. Tepelerde Aleman kaynıyordu, efendim. Her yerdeydiler. Yeni katılmışlardı kuşatmaya. Panonyalılardan, Frizyelilere kadar her kavim destek olarak askerlerini göndermişti. Binlerce, on binlerceydiler. Ufukta görebildiğimiz bütün ağaçları kesiyor, yüzlerce mancınık, koçbaşı ve kuşatma kulesi yapıyorlardı. Doğrusunu söylemek gerekirse bizden aldıkları dersi çok iyi çalışmışlardı. Ancak Hayvan'ın elinde tepemize fırlatacağı Romalı kafası yoktu. Kahrolası herif kapıların dışında bizden yeterince adam yakalayamamıştı. Benim düşüncem bu. Bu nedenle kendi adamlarını, Alemanları kullandı. Efendim, elinde harcayacak adamı vardı. Muhafızların yakaladığı birkaç yüz ayyaşın kafalarını keserek üzerimize fırlattı. Bunu gördüğümüzde bize de böyle yapılacağını anladık."

Hayretten ağzım açık dinliyor, hiç konuşmuyordum.

"En kötüsü bu anlattıklarım değildi efendim" diye devam etti nefes almak için verdiği aradan sonra. "En kötüsü Chonodomarius'un şehir kapılarına kadar at üstünde gelerek Vitellius'u müzakere için dışarı çağırmasıydı. Efendim, böyle bir adam asla görmemişsinizdir."

Haberci ürperdi, ben ise devam etmesini istedim.

"Adam tam bir devdi efendim, boyu iki metreden fazlaydı, kasları bir öküzün kasları gibiydi. Miğferi büyük yırtıcı kuşların tüyleriyle süslenmişti ve üzerinde sadece bir peştamal vardı. Vücudunu kırmızı ve mavi şeritlerle boyamıştı. Tahayyül edebileceğiniz kadar berbat görüntülü bir barbardı. Hemen hemen çıplak olarak ata biniyordu. Şeytanın atı gibi alevlere boyanmış devasa beyaz atın üstünde saçı ve bıyığı rüzgârda dalgalanıyordu. Atı köpükler saçarak şaha kalkıyor, gözleri dört bir yana fırıl fırıl dönüyordu. Hayvan silahını -ki sıradan barbarların taşıyacağı bir mızrak değil, harpoondu- havada sallıyordu efendim. Buna benzer bir silahı daha önce sadece Hiberniyalı balina avcılarında görmüştüm. Yemin ediyorum ki normal bir adam onu kaldıramaz bile. Fakat Hayvan bu demir parçasını ince bir dal gibi havada çeviriyor ve garnizon komutanından dışarı çıkarak teslim olmasını istiyordu.

Efendim, ben bu daveti hiçbir şeyden hatta bu barbardan bile çekinmeyen yaşlı Vitellius'a ilettim. İki piyade taburu komutanını kendisine eşlik etmeleri için çağırdı. Komutanlar, işte size söylüyorum efendim, düğün gecelerindeki bakireler gibi titrerken Vitellius bir İspanyol kavunu gibi soğuktu. Bu üç kişi, ölüm tuzağında geçirdiğimiz son üç haftada geçmişin bütün konforuna sahip olduğumuz görüntüsünü vermek için yeni cilalanmış zırhlarını giyerek, tımar edilmiş bakımlı atlara bindiler ve dışarı çıktılar. Otuz bin Aleman sessizce krallarının arkasında beklerken ve biz olacakları görmek için surların üzerine çıkmışken, bu üç kişi atlarını ateş soluyan bu barbara doğru sürdüler."

Artık nefes bile almıyordum. "Vitellius'a ne oldu?" diye sordum.

Adam ürpermişti. "Çok korkunçtu efendim. Chonodomarius onun teslim olmasını bile beklemedi. Sadece başını salladı. İşareti

alan askerleri komutanlarımızın etrafını çevirdikten sonra onları atlarından yere indirdiler. Ata binerken oturdukları pozisyonda oturttular, ama yüzlerini bize, şehir surlarına doğru çevirdiler. Göz açıp kapayıncaya kadar geçen zaman içinde toprağa çaktıkları büyük kazıkların yanına getirdiler üçünü de. Sonra makatlarından kazığa geçirdiler komutanlarımızı. Hekim olduğunuz için sonucu gayet iyi tahmin edersiniz. Kazıkların uçları boyunlarından çıktı, toprak fışkıran kanlardan rengini değiştirdi. Aman Tanrı'm, ne korkunçtu olanlar. İki piyade taburu komutanı hemencecik öldüler veya bayılarak ölmeden önce acı çekmekten kurtuldular. Ama yaşlı Vitellius ölmeye hazır değildi. Kazıkta, şişe geçirilmiş bir balık gibi uzun bir süre çırpındı. Bu sırada Hayvan kahkahalar atarak onun ayağa kaldırılmasını emrediyordu. Sonunda Vitellius'un inlemelerinden yorularak ayağa kalktı, yanına gidip başını iki elinin arasına aldı, dikkatlice büktü ve hani bıçağımız olmadığında tavuğun kafasını çekerek koparttığımız gibi komutanımızın başını omuzlarından kopardı. Bu sırada neredeyse kusacaktım. Artık oyunun sona erdiğini hepimiz biliyorduk. Chonodomarius, Vitellius'un kafasını kaldırıp şehir kapısına attığında boyun kemiği ile derisi sallanıyordu. Komutanımızın başının çürük bir yumurta gibi atılmasından sonra barbarlar hep birlikte korkunç naralar atarak şehre saldırdılar. Koçbaşlarını bile beklemeden şehir kapılarını yıktılar. Askerlerinden birkaç yüzünün bu sırada ayak altında ezilip ölmüş olmaları gerekir.

Ben beklemedim, işte size söylüyorum. Birkaç gün önce keşfettiğimiz lağımcılar tarafından kazılmış eski bir tünele girdim. Tünelde kaybolup sürünerek şehir duvarlarının hemen dışına çıktığım ve hâlâ barbar grupları etrafta körkütük sarhoş halde dolaştıkları için karanlık çökünceye kadar orada bekledim. Herhalde sakallarım nedeniyle beni kendilerinden biri sandılar ve zırhımı da ganimet olarak ele geçirdiğimi düşündüler ki benimle hiç ilgilenmediler. Zavallı yaşlı Vitellius'un atını sahibinin geçirildiği kazığa bağlı buldum. Ata atlayıp posta yolunun dışına çıktım ve rasgele sürdüm hayvanı. Barbarlar henüz gözcü yerleştirmedikleri için bir kez bile tehlikeyle karşılaşmadım. Ve alelacele buraya geldim. Hayatta kalan tek kişi olduğuma inanıyorum.

Anlattığı öyküden dehşete düşmüş, dona kalmıştım. Galya'da bu duruma mı düşmüştük şimdi? Bu sırada kapı hafifçe vuruldu ve elindeki tepside çok miktarda soğuk et, büyük bir tabak üzüm ve dilimlenmiş şeftali ile şarap ve soğuk su taşıyan asık suratlı köle içeri girdi. Köleyi geç kaldığı için azarladım ve aslında yarısında kaldığım kitapları, parşömen tomarlarını ve tıbbi raporları koyduğum alçak masanın üzerini toparladım.

Kölenin yemekleri koyması ve tepsiyi alıp dışarı çıkması diğer zamandakilerin iki katı kadar sürdü. Köle odadan çıkınca gizliliği sağlamak için kapıyı arkasından mandallayıp kirli ve aç konuğumun yanına döndüm.

Adam sessizce oturuyordu. Sanatkârca düzenlenmiş tabaktan yemek yerken gözleri büyümüş ve sakince bir boyun eğiş ifadesi çökmüştü yüzüne. Ama öyküsünü dinlerken fark etmediğim bir kan gölü oluşmuştu oturduğu kanepenin altında.

Farkında olmadan yana doğru kaymaya başlamış olan konuğumun tüniğini boynundan beline kadar yırttım hemen. Kaburgaları, yarılmış geyikotu yapraklarıyla kaplandıktan sonra pis bir ketenle sıkıca sarılmıştı. Yandaki yazı masasının üzerinden bir çakı alarak üstünkörü yapılmış sargıyı keserken etrafa yayılan tiksindirici koku işimi zorlaştırıyordu. Kurumuş kan, ter ve ezilmiş bitki yapraklarının etkisiyle kumaş deriye zamk gibi yapışmıştı. Göbeğin altına, yan tarafa saplanan kırılmış ok saplıydı. Etrafında oluşan yara şişmiş, kızgın mor bir renge bürünmüştü ve ilerlemiş bir enfeksiyonun göstergesi olarak irin sızdırıyordu. Okun ucu karaciğerde iyice derine girmişti. Beynim oku mümkün olduğunca çabuk şekilde nasıl çıkarabileceğim konusunda yollar ararken adamın suratına niçin daha önce yaralı olduğunu söylemediğini anlamak için sorgulayıcı bir ifadeyle baktım.

Çok geç kalmıştım. Adam ölmüştü bile.

V

Kolonya'nın düşüşü Constantius'u telaşlı bir çalışma ortamına ittiği için böyle konularla ilgilenecek zamanım yoktu. Askerin getirdiği haberin olabildiğince gizli tutulmasını emrettiği için, sadece saray görevlileri imparatorun emriyle yerleri olağandışı şekilde değiştirilen askeri birlikleri, sarayda yapılacak sosyal etkinliklerin aniden iptal edilmesini, üst düzey askeri ve diplomatik görevlilerin sürekli olarak neden gelip gittikleri üzerinde akıl yürütebiliyorlardı. Birkaç gün boyunca yapabildiğim tek şey konferansa, danışma toplantılarına ya da yabancı misyon görevlileriyle görüşmelere katılmak için koridorlarda hızla paytak paytak yürüyen Constantius'a eşlik etmekti. Daha önce kaldığı konakta Julian'ı haftada birkaç kez ziyaret etmeme rağmen, bu sırada onu görecek, hatta saraydaki egemen hava hakkında onu haberdar edecek zamanı bulamamıştım. Kuşku yoktu ki ortaya çıkan yeni gelişmeler benim talihsiz arkadaşımın geleceği hakkında imparatorun vereceği kararın ertelenmesine neden olacaktı.

İşin tuhaf tarafı, ben bu konuyla ilgilenmeye gerek görmezken, tüm bu saray velvelesinin ortasında Julian'ın varlığı anımsandı ve Constantius ile en azından bir saatten fazla sürecek bir görüşme yapması için resmi emirle çağrıldı. Tahtırevan taşıyıcılarına konağın kapısına kadar at sırtında ben de eşlik ettim ve hâlâ kendisini bekleyen şeyi bilmediği için tam bir boyun eğmişlikle hazırlanışını izledim. Geçen birkaç gün içinde arkadaşımın geleceğiyle ilgili olarak saray görevlileriyle hadımlar arasındaki tartışmaların bir kısmına ben de kulak misafiri olmuştum. Saray görevlileri, Julian'ın tahta yönelebilecek bir tehdit oluşturduğu için öldürülebileceğini,

hadımlar ise imparatorun çöken doğu sınırını tekrar oluşturması için Julian'a görev vereceğini savunuyorlardı. Elbette bu tartışmalardan Julian'a hiç söz etmedim, saray hadımlarıyla önceden kurduğu ilişkiler dolayısıyla hiç kuşkusuz bütün bunlardan haberi vardı.

Haftalar sonra yine tahtırevanın perdesinin arkasından hayretle caddelerde gezinen kalabalığı seyrediyordu. O gün herhalde pazarın kurulduğu bir gündü ya da sarayın avlusunda kurulu darağacında halka açık bir idam olsa gerekti. Taşıyıcılara bağırarak sorduğu soruların yanıtı olarak Julian taş gibi bir sessizlikle karşılaşıyordu.

Ön kapıda uğursuz bir kalabalığın toplanmasını önlemek için saraya arka kapıdan girdiklerinde, onu caddeden beri izleyen sessiz ve kaşları çatık bir grup hadım karşılamıştı. Grubun dışında durduğum yerden sessizce manzarayı seyrediyordum. Etrafına bakınırken gördüğü saray mensuplarının itici olmayan veya kibirli tavırlarından neler olacağını kestirmeye çalıştığını anlayabiliyordum. Julian'ı saraya aldıktan sonra aceleyle soydular, yeniden yıkadılar, öğrencilik yıllarından beri küçümsediği çıtkırıldım adam tarzında saçlarını tarayıp yağladılar. Temizliği tamamlamak için aylar önce Atina'ya giderken giydiği havi çıkmış öğrenci kıyafetinin yerine yeni ve fazlasıyla zarif bir tünik ve toga verdiler. Latince ya da Yunanca, kibar ya da kaba olarak sorduğu soruların tümü, sanki oradakilerin kendisiyle konuşması kesin olarak önceden yasaklanmış gibi ya da konuşmalarına izin verilmiş olsa da küçük görme duygusuyla hareket ediyorlarmış gibi önceden kararlaştırılmış bir sessizlikle karşılanmıştı.

En sonunda, bu kez Constantius'un önemli şeyler sahneye koyacağını tahmin eden bütün iç saray görevlilerinin toplandığı kabul salonuna aldılar Julian'ı. Her zaman olduğu gibi ben, gerçek ya da hayali hastalıklarına müdahale için hep hazır bulundurduğum birçok şurup ya da tıbbi malzemeden herhangi birine ihtiyaç duyar diye görüşme sırasında imparatorun yanında durdum. Bir göz kırpışı ya da gülümseme ile kuşkularını gidermek için Julian'ın gözlerini yakalamaya çalışırken o kendisine yaklaşan imparatora bakışlarını sabitlemişti.

Constantius, Deniz Tanrısı Triton'u iki yunusun sırtına binmiş

şekilde tasvir eden çok güzel bir mozaiğin üstüne suyu akan bir çeşmenin yanında durdu. Dağınık gruplar halindeki hadımlar gözlerini önce omuzları kambur gence, sonra da Roma İmparatorluğu'nun tek hâkimi olan ve sürekli olarak gezinen, vesveseli hükümdara çevirmişlerdi. Julian ilerledikçe, Barbatio adlı, kafası hızlı çalışmayan ve birkaç yıl önce Gallus'un kalleşçe yakalanıp öldürülmesinde yararlı olan generalle alçak sesle konuşan imparatordan başka herkes sessizliğe gömülmüştü. Constantius başka tarafa bakıyordu ve göründüğü kadarıyla konuşmayı bitirip genç kuzenini selamlamak için acelesi yoktu. İmparatorun kafasına tam arkasından dikkatle bakan Julian, üzerinde durduğu ayağını değiştiriyor, sürekli kımıldıyor ve alışık olmadığı giysilerini çekiştiriyordu. Barbatio Julian'a açıkça değerini biçermiş gibi ve garezle bakarken hadımlar birbirlerine alaycı sırıtışlar gönderiyor ve imparatorun huzuruna istemeden çıkardıkları acınacak durumda olan öğrencinin tavırlarıyla kendi saraylı ve emin tavırları arasındaki zıtlığı vurgulamak için dik ve zarif bir biçimde dikiliyorlardı.

Constantius sonunda konuşmasını bitirdi, etrafında döndü ve sanki bir sürprizle karşılaşmış gibi hayretini gösteren davranışlar sergiledi. İmparator haftalardır süren soğuk tavrına rağmen kuzenine gayet şefkatli bir baba gibi yakındı. Şehrin varoşlarında terk edilmiş ve yankılar yapan bir konakta bekleyen sanki Julian değildi. İmparator ona ayağının tozuyla oraya yeni uğramış biri gibi davranıyordu. Julian şaşkındı; Barbatio'yu gördüğünden değil ama imparatorun kardeşi Gallus'u, ölüme göndermeden hemen önce, imparatorluk buyrultusuyla davet ettiğinde de aynı şekilde davranıp davranmadığını merak ediyordu. İmparatorun karşılamasına Julian'ın gösterdiği tepkiyse resmi ve biçimseldi. Ailesini yok eden bu insana karşı ortaya koyduğu bu tavır, duyduğu büyük nefreti gizlemek için öne çıkarılan bir tavırdı. Diğer yandan orada bulunanlar bunu gerçeği gizlemenin ve ikiyüzlülüğün en kötü örnekleri olarak değerlendirecekleri için fazla sıcak bir yaklaşımı da önlemiş oluyordu. İki yetişkin olarak hiç görüşmemelerine ve konu hakkında hiç konuşmamalarına rağmen, genç adam imparatora karşı ne gizli bir düşmanlık besliyor, ne de yaşamı onun elinde

olduğu için yaşlı olana minnettarlık duyabiliyordu. Protokol kuralları ile basit insan terbiyesi herhalde her ikisinin de bu noktayı açık olarak kabul ettiklerini ifade etmelerini engelliyordu.

"Mükemmel görünüyorsun oğlum" dedi Constantius. Emrimdeki kişilerin yeni konutunda sana iyi baktıklarını görmek beni mutlu etti."

Julian teşekkürlerini bildirdi, Milano'ya geldiğinden beri gösterilen konukseverlikten kısaca söz etti ve ardından yeniden bir sessizlik oldu. İmparator, sanki ağzından başka sözlerin dökülmesini de beklermiş gibi umutla ve biraz da sinirli bir şekilde baktı genç. İç geçiren imparator etrafında sessizce dolanan ve ellerini sabırsızca birbirine kenetleyen teşrifatçısına döndü.

"Efendim" dedi hadım, "platform hazırlandı, kalabalık da toplandı. Sabırsızlanmaya başlamalarından korkuyorum.

"Çok güzel, gel Julian. Senin gözle görülen huzursuzluğunu en aza indirmek ve bu tatsız görevi olabildiğince çabuk bitirmek istiyorum.

Genç adamın benzi atmıştı ama paniğe kapılmadan bana baktı. Bu oyunda ona kesinlikle yardım edemezdim. Ben de bakışlarımı başka yöne çevirdim. Julian omuzlarını dikleştirdi ve uysallıkla imparatorun hızlı ve paytak adımlarını izleyerek iki kanatlı geniş kapıdan geçip, girişe yönlendirilmiş korkulukları ve merdivenleri bulunan büyük tahta platforma çıktı. Ben küçük bir danışmanlar grubuyla birlikte, kalabalığın görüş alanının dışında, hemen arkalarındaki binanın içinde gölgede durdum.

Julian şaşkınlıkla parlak güneş ışığının altına gözlerini kırparak çıktı ve onu görür görmez binlerce kadın ve erkeğin ağzından sağır edici naralar yükseldi. Platformdan yüz sıra kadar ötede, binlerce parlak savaş miğferiyle kızıl at kılından yapılmış sorguçların üzerinden mızrakları dikey olarak görünen, imparatorun Praetorian muhafızları ile saray lejyonları askeri düzen ve esas duruşta bekliyordu. Çok renkli ipek flamaları hafif esen serin rüzgârda dalgalanıyordu.

Asker sıralarının arkasında Julian'ın şehirden geçerken gördüğü daha renkli kalabalık -o gün işleri tatil edilen ve aileleri ile oraya

toplanan şehirliler ile tüccarlar- yerini almıştı. Uzakta yaşananları daha iyi görebilmek için erkeklerin omzuna çıkmış çocuklar ve kadınlarla, deri şarap torbalarıyla su kabağından maşrapalarını sallayan ve yakınlarında gevezelik ederek kırıtan fahişelerle flört ederken saray avlusunun karşı tarafındaki arkadaşlarını yüreklendirmek için bağırıp çağıran bekâr işçilerin oluşturduğu dağınık gruplar vardı.

Julian belki de yaşamı boyunca gördüğü en büyük kalabalık karşısında donup kalmıştı. Daldığı hayal, yanında dikilen imparatorun gümbürdeyen sesiyle sona erdi. Constantius'un güçlü sesine ve avludaki mükemmel akustiğe rağmen, haberciler imparatorun sözlerinin ana fikrini, hem kalabalık arasında dolaşarak, hem de meydanın arka tarafında bulunanlara ve bu olağandışı olaya tanıklık etmek için saray avlusuna yakın sokak ve caddelerde birikmeye devam edenlere bağırarak ulaştırmaya çalışıyorlardı.

İmparator, "Askerler ve yurttaşlar!" diye bağırdı. "Atacağım adım hakkında sizin tarafsız hükmünüze başvurmak için karşınızdayım." İmparatorun sesi önce avluyu çeviren taş binalarda daha sonra da habercilerin bağırtılarında yankılanırken kalabalık adeta nefes almıyordu.

"Bildiğiniz gibi barbarlar, sanki melun Tanrılarını Romalı kanı dökerek yatıştırmak istercesine, batı sınırlarımızda süren barışı bozarak Galya'ya girdiler. Dikkatimin imparatorluğun öbür ucundaki olaylara yöneltmeme güveniyorlardı. Hâlâ vakit varken sizin vereceğiniz destek sayesinde alınacak önlemlerle eğer bu fesat cesaretle karşılanırsa bu hayvanların cezayı hak eden küstahlıkları sona erecek ve imparatorluğun sınırlarına dokunamayacaklardır. Geleceğe ilişkin umudumu güçlendirmek ve kararımı onaylamak sizin elinizdedir."

Habercilerin sözlerini aktarması için konuşmasına bu noktada ara verdi. Ön sıralardaki askerler bronz siperliklerinin altından gözlerini büyüterek imparatora ve yanında omuzları sarkık şekilde duran genç kuzenine bakıyorlardı.

"Karşınızda Julian'ı görüyorsunuz!" diye bağırarak yeniden konuşmasına başladı. "Julian benim kuzenim! Benim için akrabam

olmasının dışında kişisel nitelikleriyle de çok değerlidir. Çok zeki bir insandır o. Terfi ettirerek, benim emrim altında ve Augustus yetkisiyle hizmet vermesi için size önerdiğim kişi Julian'dır. Bu önerinin sizin tarafınızdan onaylanması gerekiyor. Onay vermek tenezzülünü gösterecek misiniz?"

Kalabalıktan yükselmesi beklenilen alkış ve tezahürat için Constantius konuşmasına bir daha ara verdi. Duyduğumuz şey ise sadece uzaktaki habercilerin sözleri aktarmak için bağırmalarıyla kesilen, birlikler arasındaki şaşkınlığı belirten konuşmalardı. Julian da mahcup olmuş gibi sinmişti sanki. Bir yüzbaşı ayaklarının üzerinde yükselerek kendinden geçmiş bir şekilde bunun Tanrı'nın isteği olduğunu bağırdığında, Constantius istediği alkışı kalabalıktan zorla almaya karar vermiş ve tumturaklı söylevine devam etmek için güçlü bir nefes almıştı. "Çok yaşa Julianus Caesar!" diye bağırdı yüzbaşı. Adamın bilinçli olarak öne yerleştirilmiş olduğu belliydi.

Yine de yüzbaşının birliğindeki askerler liderlerinin peşinden gittiler. Rasgele yükselen sesleriyle altmış ya da yetmiş kişi, "Çok yaşa Julianus Caesar!" diye bağırdı ve bu slogan avluda dağınık duran diğer bölükler ile kalabalığın heyecanını artırmak için ellerinden gelenin en iyisini yapan haberciler arasında yayıldı. Sanki kerhen yapılıyormuş gibi tezahüratın gücü yavaş yavaş artarak sarayın etrafındaki cadde ve sokaklarda toplanan kalabalığa ulaştı.

Constantius'un terleyen yuvarlak yüzüne oturan geniş gülümseme Julian'a doğru döndüğünde gözleri küçüldüğü halde kaybolmamıştı. Kuzeninin arkasında kısa bir süre kalabalığı seyrettikten sonra hafifçe başını salladı. Bu hareketi görür görmez, normal olarak saraydaki günlük işlerde çalışan, şimdi ise incelikle işlenmiş kürkler ile ekose kumaştan yapılma Galyalı kabile reislerinin giydiği türden bir elbise giymiş, yüzünü ürkütücü mavi şeritlerle boyamış, omzunu ve sırtını örten uzun örgülü saçları süslü, pazıları yılan biçimli gümüş bileziklerle sıkıştırılmış Sicilyalı iri yarı bir hadım öne çıktı. Adam elindeki büyük bohçayı gösterişli ve dramatik bir şekilde sallayarak Julian'a doğru ilerleyince kalabalık huşu içinde bir sessizliğe gömüldü. Nakışlarla işlenmiş koyu pembe pelerini

yeni Sezar'ın omzuna örttü ve genç adamın ayaklarının dibinde, yüzünün üstüne, alçaltıcı bir pozisyonda uzandı.

Julian, korkuyla titreyen iriyarı adamın düştüğü küçültücü durum ile şaşırmanın karışımı bir havada beklerken kalabalıktan korkunç bir gürültüyle kalkanlarını dizlerine çarpan birliklerin eşlik ettiği kulakları sağır edici naralar yükseldi bu kez. Benim yaptığım dikkatli açıklamadan sonra bu gösterinin, birliklerin aslında gazap ve nefretin işareti olarak kalkanlarına mızrakla vurmalarından çok daha önemli olduğunu ancak anlayabildi Julian. Bu arada birlikler onun atanmasını bütünüyle onaylamışlardı.

Constantius, "Sevgili kuzenim" diye seslendi kalabalığın naraları sürerken. "Henüz çok genç olmana rağmen, sana soyun tarafından hazırlanan bir payeyi elde ettin. Bu nedenle kurulan tuzaklarda bana arkadaş, tehlikede yoldaş olacaksın! Galya'nın yönetimi senin üzerinde artık! Cömert ve sıcak davranışlarınla bu bölgenin halkının gönlünü rahatlat! Savaşta düşmana karşı ilerle, lejyonlarının sancaklarını yükselt! Cesaretleri senin cesaretine denk olan bu adamlara komuta et! Aynı zamanda savaşa gireceğiz; karşılıklı ve bitmeyen bir sevgiyle birimiz diğerine yardım edecek; ve Tanrı'nın iradesiyle sonunda barışa kavuşacak olan bir dünya üzerinde, doğruluk ve alçakgönüllülük temelinde birlikte hüküm süreceğiz."

Kalabalık neşeli tezahüratlar yaparken İmparator Julian'ın elini tutarak havaya kaldırdı ve büyük ama iyi organize edilmemiş onaylama törenini kabul ettiğini gösterdi. Bir süre daha alkışların devam edeceğini anlayan Constantius, Julian'ı platformun kenarında duran ve hepsi de vahşi Galyalı savaşçılar gibi giyinmiş sekiz köle tarafından taşınan tahtırevana götürdü. İmparator ve yeni Sezar geniş, oyma ve perdeli sıraya tırmanıp oturduktan sonra köleler tahtırevanı dikkatle kaldırıp alkışlamaya devam eden kalabalığın çevresinde ağır adımlarla sallana sallana dolaştırdılar. Önlerinde, bazen kılıçlarının düz tarafını da kullanarak kalabalığın arasında yol açan hayli kaslı Praetorianlardan oluşan elli kişilik bir manga vardı. Julian avlunun tam ortasına doğru bakıyordu ama yüzündeki ifadeyi okumak mümkün değildi. Köleler son olarak iki

adamı platformun ayaklarının dikildiği yere getirdiler ve törenin sona erdiğini belirten dalgalanmalar arasında tahtırevanı geri geri çift kanatlı kapıdan geçirerek kabul salonuna soktular.

İçeri girince Julian koyu pembe pelerini çıkararak en yakındaki köleye uzatırken Constantius gözlerindeki parıltıyla soğuk bir şekilde onu seyrediyordu.

Fiziksel güvenliğinden en azından o an için emin olan Julian, imparatora saldırdığının farkında değilmiş gibi, "Bana haber verebilirdin" dedi. "Haftalardır Milano'dayım. Beni buraya niçin getirdiğini öğrenebilmek için Tanrı'ya yalvarıyor, senden haber bekliyordum. Bana böyle mi söyleyecektin?"

Constantius küçümseme içeren bir şekilde, "Komuta yaşamı sürprizlerle doludur genç Julian" diye yanıtladı onu. "Buna alışmalısın." Biraz bekledi ve genç kuzenine suratında içten olmayan bir gülümseme olduğu halde baktı. "İtiraf etmeliyim ki aslında ben de senin kadar şaşkınım. Düne kadar bir darağacı mı yoksa paye veren bir platform mu dikeceğim konusunda hâlâ kararsızdım. Dizlerinin üstüne çömelerek Tanrı'ya dua etmelisin. Sarayda ikna gücü yüksek bir patroniçen var."

Bu sözler Julian'ı sersemletmişti. "İkna gücü yüksek mi?" diye sordu. "Bu bir ödül mü? Zavallı bir öğrenciyi çalışmalarından koparıp altı lejyonun komutanı yapıyorsunuz ve ona Galya'yı savunmasını emrediyorsunuz! Bu bir ödül mü? Daha önce planladığınız idam kararının yavaş yavaş uygulanması bu herhalde! 'Ölümün koyu pembesi dehşetli kaderle örtülür...'"

Constantius kıkırdadı. "Senin durumunu anlatıyor gerçekten, ayrıca melodramatik olmasına karşın yine de Homer'in zekice bir kullanımı, bunu söylemeliydim. Ama lütfen, hakikaten bu adamların komutasında bir rol oynayacağını düşünme. Batı lejyonları Ursicinus ile Marcellus'un kontrolünde olacak. Bazı durumlarda, geçmişte yaptığı gibi Barbatio yardım edecek. Neden öyle olduğunu sadece Tanrı biliyor ama İmparatoriçe Eusebia senin Sezar olmandan memnun. Marcellus'un komuta mevkiinde olmasından da komutanlarım memnun. Sana gelince delikanlı, ata binmenin keyfini çıkar ve bumunu hiçbir işe sokma.

İmparatorun arkasında duran Barbatio genç adama efendisinin omuzlarının üzerinden bakarken, yüzü belli belirsiz bir kan bağına dayanarak pembe giyme hakkı verilen Constantius'un en son kuzenine karşı hissettiği nefreti ele veriyordu. Julian, duyduğu sözler onu eğlendirdiği için imparatora yoğunlaşırken bakışlarının başka bir yere odaklanmasını engellemeye çalışıyordu.

Şaşkın bir şekilde, "Benim hiçbir görevim olmadığını mı söylüyorsunuz?" diye sordu.

Kıkırdayarak gülen imparator, "Sadece bir tane var" dedi. "Senin zavallı yaşamını etkileyecek planlardan haberdar olman gerektiğine önem verdiğin için söylüyorum. Kız kardeşim Helena ile tanışacaksın, yani kuzeninle. Hayır, elbette tanışmazlık etmeyeceksin. Yakında tanışacaksın. İki gün içinde onunla evlenmiş olacaksın. Konuşmasını bitirdikten sonra saray görevlilerine başıyla işaret ederek iyice sersemleşmiş Julian'ın yanından uzaklaşırken, o sabah ortaya çıkan bütün olayların sanki birliklerini teftiş etmiş olmaktan başka bir sonucu yokmuş gibi Barbatio'yla önceden konuştuğu konuya girmişlerdi bile.

VI

Ertesi gün Julian yaşlı bir hadım gibi zararsız ve güvenilir aile hekiminin eşliğinde harem dairesine girdi. Yüzü peçe ile örtülü olduğu halde divana boylu boyunca uzanarak yanındaki hanımlarla sessizce konuşan imparatoriçeye yaklaştı ve bir dizinin üzerine çökerek oturdu. İmparatoriçe hızla Julian'a göz attıktan sonra bana onun yanında nereye çökmem gerektiğini bir baş işaretiyle kibarca gösterdi ve hanımlarla konuşmasına sakin sakin kaldığı yerden devam etti. Bu arada kaçamak bir bakışla imparatoriçeyi gözden geçirme fırsatı buldum. Bir hekim ve bir Hıristiyan olmama rağmen yine de bir erkektim ve karşımdaki güzelliğin değerini görmezden gelemedim.

İmparatoriçenin gelişmiş bir beğenisi vardı, Roma'nın bütün zenginliği ve dünyada üretilen bütün eşyaların elinin altında olduğundan kişisel bakımı için masraftan kaçınmıyordu. Soğuk sonbahar döneminde saraydaki kadınların büyük bir çoğunluğunun giydiği güzel dikimli keten ve yün elbiseler yerine Hindistan'dan getirilen yumuşak pamuk kumaştan yapılma dar giysilerle Partya'da barışın sağlandığı dönem olan bir yüzyıl önce Çin'den kervanlarla özenle taşınmış eski ipek kumaşlardan yapılmış giysileri tercih ettiğini görünce hep hayrete düşmüşümdür. İmparatoriçe bu görüşme için, bu iki materyalden yapılan, günün modasına uygun dökümlü ama zarif giysiler giymişti. Beyaz pamuklu kumaştan dikilmiş uzun, göz kamaştıran üst tünik bedenini sıkıca sarıyordu. Neredeyse transparan olan ağ gibi gözenekli ipekli peçe, başı ile yüzünün etrafına rasgele sarılmıştı ve omuzlarının üzerinden dalgalanarak ayağına kadar iniyordu. Kumaş, kıvrımlarında bir yandan yüzünün hatlarını gizlerken bir yandan da gösteriyordu. Dişleriyle

gözlerinin beyazlığı, kollarının üst kısmının narinliği ve yumuşaklığı böylece ortaya çıkıyordu. Yüksek statüsünün bir göstergesi olarak altın nakışları olan pembe bir kordon tüniğinin kenarına dikilmişti. Narin beline sarılan bir diğer kordon da göğüs ve kalçalarının dolgun güzelliğini vurguluyordu. Mücevherleri basit ama pahalı cinstendi; altın başlığını tek bir inci süslüyordu; kulağındaki küçük küpelerdeki inciler onunla bütünleşiyordu. Boynundaysa göğsüne kadar inen sade bir zincir vardı. İmparatoriçenin, Yunan heykeltıraşları gibi, bu tür süslerin, yuvarlak omuzlardan zarif bir şekilde kıvrılan parmak uçlarına, yumuşak beyaz kasıklardan ayak parmaklarının kemerli kavislerine kadar kesintisiz ve narin dalgalanışının sağladığı mükemmelliği, kadın vücudunun pürüzsüz ve ahenkli akışını bozduğunu düşündüğüm halde nefret ettiğim ve bu nedenle incelikle işlenmiş İspanyol gümüş toka ve kopçaları bile saflığı katlanılmaz biçimde bozduğu için çok sayıda bilezik, yüzük ve halhaldan oluşan mevcut modaya karşı direniyor olması beni her zaman hoşnut kaldığım bir şaşkınlığa itiyordu.

Bunları düşünürken Julian'a baktım ve onun da kalkık kaşlarının altından gizlice imparatoriçeyi gözden geçirdiğini gördüm. Bakışlarımı ileri çevirip imparatoriçenin vücudunu baştan ayağa gizlice gözlediğim zaman, onun bayan hizmetçileriyle konuşurken bile Julian kadar dost bir şekilde onu izleyerek tartmaya çalıştığını görüp şaşırdım. Aslında Julian'ın kendini seyredişini hiç istifini bozmadan ve hatta gördüğü şeyden memnun olmuş gibi izlediğini sevinerek fark ettim. İmparatoriçenin konuşmasının sonuna doğru kafamı kaldırdım ve yanındakilerle bana onu Julian ile yalnız bırakmamızı belirten sağ elinin bir parmağıyla sessizce yaptığı hareketi görünce hayal kırıklığına uğradım.

Kapı arkamdan yavaşça kapanmıştı ama Julian daha sonra bana imparatoriçe ile aralarında geçen sıra dışı konuşmayı aktarmıştı.

Julian konuşmaya, "Uzun zamandır sizinle görüşmek ve bekleyişim sırasında bana gönderdiğiniz kitaplar ile kibar sözleriniz için minnettarlığımı ifade etmek istiyordum" diye başlamıştı.

Peçenin arkasından metalik bir sesle çınlayan kahkahalar yükselmiş ve işin tuhafı Julian bunu dostça bulmuştu.

İmparatoriçe çekici olmayan ama sıcak ses tonuyla, "Onlardan hoşlandığına sevindim" dedi. "Plotinus doğru olarak yerleştirildi mi?"

Julian şaşkın şaşkın bakakalmıştı.

"Siz... Lucilla'nın yerine bakan temizlikçi kız sizdiniz... affınızı rica ediyorum efendim... yani demek istiyorum ki ekselansları, ama...

Eusebia Julian'a keyifle bakarken yüzündeki peçeyi kaldırıp dikkatle başının üzerinde topladı. "Onun ben olduğumu daha yeni mi anlıyorsun? Oh, gerçekten sevindim buna.

Julian serseme dönmüştü. "Ama, ekselansları, niçin? Bir görüşme için o kadar yalvarmama rağmen niçin kendinizi bana göstermediniz?"

"Ne diyorsun sen? Bana şimdi imparatorun rızası olmaksızın seni tek başıma odanda niçin ziyaret etmediğimi mi soruyorsun?" dedikten sonra alay eder gibi güldü. "Benim zavallı sersem kuzenim. Başımın iki omzumun üzerindeki konumuna, eminim ki senin de kendi başına düşkün olduğun kadar gereksinimim var."

Gülmeye devam ederek divana oturdu.

"Seni anlık da olsa bir kez görmeden sezar rütbesine önereceğimi mi düşündün yoksa?" diyerek kumazca sordu. "Bir kadın, benim yaptığım gibi kocasını görmeden evlenebilir ama yaşamında böyle kör bir seçimi iki kez yapmaz. Neyse, Milano'ya geldiğinde kariyerin ve aslında yaşamın iki farklı yola gidebilirdi Julian. Kararlarında yardımcı olduğum için... imparator üzerinde etkim olabiliyor. Ortaya çıkabilecek her olayın denetimim altında bulunmasını arzuluyorum."

Ne söyleyeceğini bilmediğinden Julian sessiz kalmıştı. Diğer insanlardan adeta tecrit edilmiş korunaklı bir yaşam sürdürdüğü, bu kadar hoş, bu kadar güçlü bir kadınla hiç beraber olmadığı için, gördüğü güzellik dolayısıyla kendini kaybetmiş gibiydi. Güç ve çekiciliğin birleşimi sarhoş edici hatta boğucuydu. Odanın çok sıcak ve havanın ağır olduğunu hissetti birden. Uzun sayılabilecek bir süre boyunca bakışlarını zemine sabitledi. İmparatoriçe ise dalgın dalgın ona bakıyordu. Bir süre sonra ayağa kalkıp Julian'a doğ-

ru yürüdü. Elini yavaşça çenesinin altına koyarak yüzünü yukarıya doğru kaldırıp göz göze gelmelerini sağladı ve ufacık bir tebessümle ona da ayağa kalkması için işaret etti.

Ayağa kalktığında imparatoriçenin boyu onu şaşırtmıştı. Çünkü Julian orta boylu bir erkekken o hayli uzun boylu bir kadındı ve ayaklarında sarayda giyilen türden topuksuz terlikler varken bile kendisi kadar uzundu. Genelde emrindekilerle arasında bıraktığı mesafeyi ihlal ettiği ve Julian'a çok yakın durduğu için bir huzursuzluk yaşıyormuş gibi görünmüyordu. Neredeyse askeri duruştaymış gibi omuzları arkaya çekili ve omurgası dik bir biçimde dikildi, ama gözlerindeki sevincin ışığıyla yanaklarının yumuşak çizgileri emrin soğukluğunu yok ediyordu. Bana sonradan anlattığına göre, Julian'a rahatsızlık veren şey memelerinin yumuşak hatları, onlara sadece beş on santimetre uzak olması ile imparatoriçenin vücudunu örten ipekli kumaşın altından görünen yuvarlak hatlardı. Bir hekimin aksine Julian'ın kadın bedeniyle çok az ilişkisi ya da deneyimi vardı ve imparatoriçenin olağandışı güzelliğine o kadar alışmıştım ki bunu Julian'a önceden anlatmak hiç aklıma gelmemişti. Karşısında öylece dururken Julian, imparatoriçe tarafından hakaret veya korku göstergesi olarak anlaşılabileceğinden geri gitmemek ya da yere bakmamak için büyük bir çaba gösteriyordu. Daha doğrusu, tam karşısında dik ve hareketsiz duruyordu. Gözleri karşısında duran güzel başın arkasındaki bir noktaya kilitlenmişti. Sol kolunun altından boşalan ter tuniğinin kemerinin altına sızıyor ve kaşınma hissi uyandırıyordu.

Eusebia, delikanlının yüzünü dikkatle inceliyordu. "Şu anda bizden bazı şeyler aldın" derken hanedanı ifade eden çoğulu özellikle kullanmıştı. "Eğer Tanrı izin verirse başka şeyler de alacaksın. Bize karşı dürüst olduğunu ve bize güvendiğini kanıtlamalısın bunun için."

"Yaptığınız her şey için size minnettar olduğumu biliyorsunuz imparatoriçem. Başarabildiğim kadarıyla hizmetinizde olmak beni onurlandıracaktır."

Eusebia yeniden Julian'ın yüzüne baktı, ama bu kez gözleri önceki gibi gülümsemiyordu.

"İmparatorun... şey, imparatorun durumu hakkında sanıyorum hekimimiz Caesarius ile konuşmuşsundur.

Julian'ın yüzü kızardı ama zarif bir biçimde yalan söyledi. "Böyle özel konuları aile dışından biriyle hiç konuşmam efendim...

İmparatoriçe sabırsızlığının işareti olarak başını iki yana salladı. "Saçmalık bu. O çok iyi bir hekimdir ve bütün kraliyet ailesi üyeleri ona güvenir. Ayrıca, seninle beni, aslında hepimizi uygunsuz durumda bırakan koşulları bütün saray biliyor, herkes her şeyin farkında Julian. Milano'ya hareket etmenden önceki aylardan beri, yani çok uzun bir zamandır seni izliyorum ve yardım etme önerini minnettarlıkla kabul ediyorum.

"Anlayamadım efendim...

Tam o anda işaret parmağının küçük bir hareketi ve hafif bir sallanmayla bedénini saran kumaş iki yandan aşağı kaydı ve kaymak beyazlığındaki memeleriyle sert ve esmer meme başları açığa çıktı. Bana itiraf ettiğine göre beyni ile ateşli hayal gücü mücadele etmesine rağmen manzaraya bakmamaya çalışıyordu. Orada teselli bulmamasına karşın gözlerini hemen Eusebia'nın yüzüne dikmişti. Kadının gözleri de delici bakışlarla ona kilitlenmiş durumdaydı. Eusebia belli belirsiz bir biçimde sallandı ve ayağını kımıldatmamasına rağmen sanki hissettirmeksizin Julian'a yaklaştı. Hâlâ aralarında beş on santimetre vardı ama genç adam kadının göğüslerinin ateşini yumuşak keten tuniğinin altındaki bedeninde hissediyordu. Hiç farkında olmaksızın Julian bedenini geriye atarak aralarındaki mesafeyi korudu.

"Julian" dedi imparatoriçe boğuk sesi ve yalvaran gözleriyle. "Üstünkörü bir seçim yapmıyorum...

Julian'ın gözleri kocaman açılmıştı ve onun ağzından bu hikâyeyi ilk kez dinlediğimde düşünceleri benim gibi altüst olmuştu. İmparatorun Milano'ya gelmesi emrini duyduğunda hissetmiş olabileceğinin dışında böyle bir tehlike ya da ayartmayla karşılaşacağını hiç düşünmemişti. Bir an gözlerini kaçıran Julian düşünmeye çalıştı. İmparatoriçenin bu büyük hediyesini kabul mü yoksa ret mi etmeliydi? Hangi yolu seçtiğinde kazanımı ya da kaybı daha çok olurdu? Zamana ihtiyacı vardı, zaman sağlamalıy-

dı kendine. Keder içinde, aslında Helena ile yakında gerçekleşmesi planlanan evliliğin hazırlığı olarak birkaç gün önce öğrettiğim insan biyolojisine ilişkin bilgilere başvurdu.

"Ekselansları... Bu son derece tehlikeli. Hamile kalırsanız ne yapacaksınız?"

"Adetim çok düzenli ve dikkatle hesap yapıldı. Şimdi tam sırası.

"Hamilelikten sakınmak için mi?"

Julian'ın gözlerinin içine bakarak, "Tam aksine Julian" dedi. "Hamile kalmayı garantilemek için.

Julian bakışlarını kaçırdı. Şimdi her şey çok açıktı. İmparatorun varisi yoktu ve o kötü performansı ile fiziksel sınırlılıklarını görmezden gelip Eusebia'yı suçluyordu. İmparatorluğun anası olarak Eusebia'nın konumu bu nedenle saldırılara açıktı. Bir varis yaratılmalıydı, ama nasıl? Sadece ailenin bir üyesi gerekli fiziksel benzerlikleri sağlayabilirdi, yapılacak hizmetin gizli kalması için sadece dini bütün bir Hıristiyan'a güvenilebilirdi, babası hakkında doğacak tartışmaları sonlandırmayı ve çocuğun hayatta kalmasını sağlayacak politik saygınlığa sadece yeni atanmış bir sezar sahip olabilirdi. Ayrıca İmparatorluk ailesinin haremine giriş için gerekli niteliklere sadece aile üyeleri sahipti. En önemlisi de bu kritik anda imparatorun güvenebileceği kadar kuş beyinli ve hırsız sadece bir kişi olabilirdi. Bütün parçalar birden yerlerine oturmuş ve Julian oynaması için seçildiği rolü hemen anlamıştı. Planın parçaları, Julian'ın onayının gerekliliği dışında gerçekten mükemmeldi.

Julian yine de ağırdan almaya devam ediyordu. "Ekselansları, gerçekten çok onur duydum..."

Gözleri sinirden fır dönüyordu imparatoriçenin. "Seni temin ederim ki bu bir pohpohlama ya da onur mevzusu değil" diyerek konuşmasını kesti Julian'ın. "Gerçekten hayli çekici bir adamsın sevgili kuzenim, ama anımsamanı isterim ki saray böyle erkeklerle dolu. Eğer konu sadece bir kadının tatmin edilmesi olsaydı bunu hadımlar bile yapabilirdi. Hayır Julian, bu bir zorunluluk, hem benim için hem de imparatorluk için.

"Ama siz benim kuzenimin eşisiniz. Birkaç gün içinde Helena

ile evleneceğim. Size yapacağım haksızlığı dikkate almasak bile bu benim için ikili bir ihanet demektir."

Julian'a hayretle baktıktan sonra imparatoriçenin yüzünü hor gören bir ifade kapladı. "Şu tombul küçük Helena senin Odysseus'unun Penelope'si mi oldu?" diye sert bir karşılık verdi. "Ben, yani ruhunda kötülük besleyen Kalipso, güzelliğine sevdalandığımdan seni tuzağıma düşürmek ve kendime saklamak için üstün güçlerimi mi kullanmalıyım? Filozofum benim, git ve Homeros'unu yeniden oku. Odysseus bile Tanrıça bir parmağını kırdığı zaman, baş ağrısından şikayet edilmeyeceğini anlayacak kadar bilgeydi."

Bunları söyledikten sonra elbisesini hızla çekerek bedenini örttü, gösterişli bir hareketle döndü ve Julian'ı kafası karışmış ve tuniğinin alt kısmı eğrilmiş şekilde bulduğum bekleme odasına tek başına gitmesi için yalnız bırakarak, başka hiçbir söz söylemeden yürüyüp gitti.

VII

Galya'ya gidiş ile Helena ile evlilik planlarının hazırlıkları sürerken saray birbirlerinden kaçınmaları için yeterince büyük olduğundan Eusebia ile ikinci bir özel nitelikli buluşmaları olmadı. Bazilikanın on bin mumla aydınlatıldığı ve ışığın pencerelerin vitrayları ile kilisenin altın kadeh ve kupalarından on bin kat daha güçlenerek yansıdığı şatafatlı düğün töreninde dua okunurken bile imparatoriçeyi seyrediyordu Julian. Halkın içindeyken her zaman taktığı ince peçenin altından, tam düşündüğü gibi, imparatoriçenin koyu renkli gözleri parlıyordu. Evlenirken bile, bazilikada, hatta aslında tüm imparatorlukta onun yüzünü ve daha da fazlasını gören birkaç kişiden biri olduğunu düşünerek kendisini pohpohladığını itiraf etmişti.

Tombul ve sade Helena eski bir gelenek tarafından belirlenen düğün giysileri içinde olabildiği kadar derli toplu görünüyordu: üstüne safran renginde pelerin giyilmiş, geniş beline iki düğümle tutturulmuş kenarları kıvrılmamış tünik, buna uygun sandaletler ile boynuna sıkıca takılmış metal bir gerdanlıktan oluşuyordu düğün giysileri. İnce ve hafif görüntülü yapılmış saçına yüzünün üst tarafını kapatacak şekilde uçucu turuncu renkli bir peçe takılıydı. Peçe başına sarayın seralarından elde edilen mersin ve portakal çiçeklerinden yapılma bir çelenkle tutturulmuştu ve elinde bembeyaz bir mum taşıyordu. Etrafındaki her şeye Vesta bakirelerinin iri bir versiyonuymuş gibi bakıyordu. Kalın, sık, siyah saçlarının kalıba sığmazlığına gelinler için geçerli geleneğe göre, altı karmaşık örgüyle biçim verilmişti. Saç örgüleri, bu tip silahların kendilerine ait gizemli güçlerinin bulunduğu düşünüldüğü zamanlarda ölü bir

gladyatörün mızrağının ucunu alan annesinden kalmış geleneksel demir mızrak ucuyla birbirlerine tutturulmuştu. Helena'nın yüzü, hain bir zekânın kıvılcımlarının eksikliği dışında erkek kardeşininkine çok benziyordu.

Julian resmi nikâh andını içtikten ve Helena'nın yanıtını -Ubi tu Julianus, ego Helena- aldıktan sonra zahmetsiz kısa tören bitti, kabul edildi ve Julian gelinin yüzünü örten peçeyi kaldırdı. Gelinin gözlerine ilk olarak baktığında onun için merhamet kendisi için de acıma duygusu doğduğunu söylemişti. Sanki görevin hatırına bir daha asla dile getiremeyeceği bir özveride bulunuyormuş gibi geliyordu ona. Bazilikadan çıkıp gerdek odasına doğru Helena ile birlikte yürürken, ana düşüncesi gelini kucağına alıp eşiği nasıl geçeceğiydi.

Düğünün hemen ertesindeki günler Julian'ın Galya'ya gidiş hazırlıklarının telaşı ile geçti. Bu süreç yeni atanmış Sezar için Constantius'un görüşme talebini kabul etmesini bir köşkte haftalarca beklediği günler kadar sinir bozucu ve çıldırtıcıydı. Çoğunlukla imparator onu umursamazmış gibi davransa bile, şimdilerde genç kuzenine karşı eskiden olduğundan daha buyurgan davranıyordu. Resmi törenler ve benzerleri için birlikte görünmek gerektiği zamanlarda Julian ve bizimle birlikte olan herkes dişlerini sıkarak tahammül etmeye çalışırken imparator sahte babacan bir tavır takınarak yaklaşıyordu ona. Hadımlar da aynı şekilde davranıyorlardı; genç sezarın yanından geçerken, neredeyse onun üstünden geçip gidecekmiş gibi üstüne üstüne yürüyorlardı. Sanki Julian bir gölgeden farklı değildi ya da dışarı çıkacak yolu buluncaya kadar kibarca görmezlikten gelinmesi gereken, saraya yanlışlıkla girmiş bir dilenciydi. İmparatoriçe Eusebia da Julian'a göreve atanmadan önce olduğu gibi yardımcı olmuyordu; Julian'ın, imparatoriçenin teklifini ani ve nezaketsiz bir biçimde reddetmesi böyle davranmasının nedeni gibi görünüyordu. Koridorlarda sersem sepelek, parıltılı ama katı bir hapishanedeymiş gibi dolaşıyor, imparator ile imparatoriçenin son zamanlarda beni sık sık yanlarına istemeleri dolayısıyla onu avutmak için çok az zamanım olmasına karşın bulduğu her fırsatta beni arıyordu.

Yine de yaşadığı iki olay onu iyice keyiflendirmişti. Birincisi; Julian ile erkek kardeşinin sağlıkları ve diyetleri için birer yetişkin oluncaya kadar atanmış olan neşeli, şehvet düşkünü fakat hırıltılı özel hekimi Oribasius'un Milano'ya gelişiydi. Gençler çalışmaları ve kariyerleri için ayrıldıklarında Oribasius astımının iyice kötüye gittiği gerekçesiyle erkenden emekliye ayrılmış ve emeklilik yıllarını büyük bölümünü aşırma yaparak tamamladığı bir tıp ansiklopedisiyle geçirmişti. Constantius'un, sezar rütbesindeki bir kişinin böyle çetin bir yolculuğa özel hekimi olmaksızın çıkmaması gerektiği yolundaki ısrarı sonucunda ve göründüğü kadarıyla anlayışsızlığından olsa gerek, Julian, Konstantinopol'ün varoşlarındaki evinde yaşayan Oribasius'u gerekirse zorla çekip getirmeleri talimatıyla bir manga muhafız gönderdi. Sonradan ortaya çıktığı gibi, araştırmalarında ne yapacağını bilmez duruma gelmiş ve yazma ve dosyalama gibi işlerden hayli sıkılmış olan Oribasius için zor kullanmaya gerek kalmamıştı. Oribasius'un gelişi Julian'ı çok keyiflendirmişti ama hekimin sağlık durumu dolayısıyla Galya seferinde hizmet etmesinin mümkün olmadığını düşündüğümden ben hiç de sevinmemiştim. Oribasius, Constantius kadar güçsüzdü ve hemen hemen aynı yaşlarda olmalarına karşın hekimin iki bacağında da topallık vardı ve hem mafsal iltihabından hem de damla hastalığından aynı anda acı çekiyordu. Böyle uzun ve yorucu bir yolculukta hekimin bir sağaltıcıdan ziyade hasta olacağından korkuyordum.

Hepimizi şaşırtmasına karşın Sezar'ın ikinci neşe kaynağı yeni eşiydi. Gerek Galya'ya yola çıkmadan önce koridorlarda dolaşırken gerekse de sefer sırasında, Julian, benim bildiğim kadarıyla o ana kadar hiçbir kadınla birlikte olmamış birisi için koca ve âşık olarak ortaya çıkan yeni sorumluluklarını büyük bir ciddiyetle üzerine alıyor ve eşinin istek ve arzularını öğrenebilmek için büyük bir çaba harcıyordu. Helena yaş olarak Julian'dan dört yaş büyüktü ve özellikle de bir sezar için görülmemiş biçimde tuhaf bir seçimdi. Ortalamadan daha kısa boylu olmasına rağmen 120 civarındaki kilosuyla Julian'dan daha ağırdı. Mizacı, ağabeyinin kötü niyetli oluşu kadar yapıcıydı. Yaşının hayli ilerlemiş olmasına rağmen hâlâ

bakireydi ve bildiğim kadarıyla hiç taliplisi olmamıştı. Onunla evlenecek olan Helena'nın çirkinliğine katlanarak sezar hatta imparator olacaktı. Ancak Constantius'un zalimliği ve vefasızlığı o güne kadar ortaya talip çıkartmamıştı. Ama Julian zorunlu olarak bu işin içine girmiş, ettiği yemini ciddiyetle yerine getirmeye ve içine düştüğü şaşırtıcı durumda elinden gelenin en iyisini yapmaya karar vermişti.

Sefer hazırlıklarına gelince: Almanya'da yaşanan felakete ilişkin gelen haberlerin uzun süre gizli tutulamayacağı için acele hareket etmek gerekiyordu. Constantius'a göre Julian yola çıkmalı, kötü söylentilerle belirtilerin doğruluğunu test etmeden önce gideceği yere doğru ilerlemeli ve ilk katır katarıyla birlikte kıyıya ulaşmaya karar vermeliydi. İmparatorun kendisi de Milano'nun dışında birkaç gün boyunca yolculuğa katılmaya ve kendisinden sonra imparatorluğun en yetkili kişisinin katılığı ile kişiliğinin gücünü görmeye karar vermişti.

Kasım ayının rüzgârlı bir günüydü. Galya'ya hareket etme vakti gelmişti. Genç Sezar tahtırevanına çıktı. Hemen yanında şehirden törenle ayrılırken ve yoiculuk sırasında kendisine eşlik edecek olan karısının tahtırevanı duruyordu. Helena'nın taşıyıcıları yüklerinin altında ezilmişlerdi. Onlar, daha önce anlatıldığı gibi Diocletian'ın adamları tarafından öldürülmek üzere götürülürken ağırlığı dolayısıyla zor taşınan bakire Azize Lucia'ya da dua etmişlerdi herhalde. Constantius ile benim de dahil olduğum geniş maiyetine yeni sezarın muhafızları olarak hizmet etmeleri için dikkatle seçilmiş ve imparatorun en üstünler dediği müfreze eşlik ediyordu. Bana göre, bu muhafızlar askere çağrılanların en az eğitim görmüşleri, en kötü beslenmişleriydi ve ben onların eşliğinde ilerlemekten hoşnut değildim. Julian da bu askerlerin bildiği tek şeyin tuhaf ve sinir bozucu bir biçimde sürekli olarak, bütün gün ve gece boyunca tek başlarına ya da grup halinde dua etmek olduğunun farkına varmıştı. Belki de aralık ayının ortasında tek bir adam bile kaybetmeden Alpleri geçişimizin mümkün olması askerlerin duaları nedeniyleydi. Dualarının etkinliği eğer kanıtlanabilseydi,

kardeşim, eminim ki sen de imparatorun bize tahsis ettiği en işe yarar birliğin bu birlik olduğunu kabul ederdin.

Laumello ile Pavia arasında uzanan ve iki sütunla işaretlenmiş ayrılma noktasına ulaşıldığında Julian'a, Kolonya'nın düştüğü haberi verildiğinde Julian kuzenine farkında olmaksızın küstahça küfür etmişti. O anda imparatorun bitmez tükenmez rahatsızlıklarıyla ve guatrının tedavisiyle ilgilendiğim için benimle birlikte Helena da imparatorun çadırındaydı ve hemen ağlamaya başlamıştı. Constantius buna rağmen sinirlenmemiş ve Julian Sezar olarak atandığından beri yüzünden eksiltmediği sırıtışı bile değiştirmemişti.

"Küçük kuzenim benim" dedi, "size Atina'daki ünlü akademide öğretilen güzel söz söyleme sanatı bu mu? En iyisi senin rütbeni alıp ait olduğun insanların arasına, piyadelerin arasına göndermek.

Julian ters ters baktı. "Beni buraya sen getirdin Constantius! Ben başarısız olayım diye böyle yaptın. Beni niye hemen ve doğrudan harcamadığını anlayamıyorum."

"Ahh, Julian ahh! Çünkü sen ailedensin! Ve belki de bütün imparatorlukta sana bahşedilenlerden şikayet edebilecek tek kişisin. Şimdi beni dinle nankör herif! Benim denetimim altında sefere gidiyorsun. Bir daha büyücülerle hiç toplantı olmayacak, pagan Tanrılarının doğası üzerine araştırmalar bir daha yapılmayacak. Atina'da Elevsislerle yaptığın eğlenceleri biliyorum. Şu andan itibaren beni ve tek kiliseyi temsil ediyorsun. Başka kimseyi ya da başka bir şeyi değil. Böyle tehlikeli şeylerden vazgeçeceksin delikanlı!"

Birdenbire Constantius'un asker üniforması giydirip koruma gönderdiğini söylediği bilgisiz çileci dervişlerin kafiledeki varlığının anlamını kavradım. Julian hızla döndü, kendisini bekleyen tahtırevana çıktı ve öfkeyle perdeleri çekti.

O anki düşüncelerimin iteleyişi ve yolculuğun geri kalanında genç sezarın güven içinde olmayışı nedeniyle, Milano'ya dönmek için tahtırevanına binmiş hareket etmeyi bekleyen imparatora yaklaştım.

"Efendim" diyerek söze girdim, "bildiğiniz gibi Atina'daki ta-

nışmamızdan bu yana sezar ile kardeş gibiyiz. Galya'daki karargâhına kadar olan yolculuğunun geri kalan bölümünde ona eşlik etmeme müsaade edin lütfen. Milano'da size hizmet verecek çok sayıda iyi hekim var ama kuzeninizin yanında, bilgeliği dışında böyle zorlu bir yolculuk sırasında sezarın bakımını yapamayacak durumda olan Oribasius dışında kimse yok.

İmparator mağrur bir biçimde bana baktı. Julian ile işi bittiği için keyifli ve doğu sınırında daha çok ilgi bekleyen sorunlara dönmek için sabırsızdı. Ricama gerçekten sinirlenmiş görünüyordu ama aslında üzerinde düşünüp birkaç dakika önce çözdüğü bir sorun dolayısıyla gergindi.

"Olabilir, evet..." dedi bir generalinin eline tutuşturduğu raporu okurken, dalgın dalgın el işareti de yaparak. "Hemen döneceksin, döneceksin değil mi Vienne'ye ulaştıktan sonra?"

Kışın tam ortasında dağlardan geçip nasıl döneceğim üzerinde hiç düşünmediğini fark ettim. İmparatoriçe isteğimi duyduğunda bana irkilerek baktı ve sanki imparatora benim onlardan ayrılışımın uygun olmadığına ilişkin bir şeyler söyleyecekmiş gibi konuşmaya teşebbüs etti. Ancak Constantius dikkatini başka bir konuya veremeyecek kadar doğu sorunuyla ilgili derin bir konuşmaya dalmış durumdaydı. İmparatoriçe beni alıkoyacak herhangi bir şey söyleyemeden dönüp huzurlarından çıktım, çadıra gelerek eşyalarımı bir ata yükledim ve bir süre önce ayrılmış olan Julian'ın kafilesinin ardından dörtnala at sürdüm.

Doğrudan doğruya tahtırevanına kadar gittim ve bir yol arkadaşı daha kabul edip etmeyeceğini sordum. Yüzü sinirden hâlâ kırmızıydı ama dönüp beni görünce şaşırdı. Sözlerimin kafasına dank etmesi için kısa bir süre gerekti ve anlamlarını kavrayınca yüzünün ifadesi hemen yumuşadı. Tahtırevandan elini uzatarak elimi sevinçle sıktı.

"Ne diyorsun sen? Benimle seyahate devam mı edeceksin? Galya'ya ulaşıncaya kadar hem de, öyle mi? Hemen arkamızdan at sürdüğünü görmüştüm ama arkadaş olduğumuz için eşiğe kadar uğurlamak yerine sokağın sonuna kadar uğurlamak istediğini sanmıştım.

Ben de sırıtarak, "Senin beklediğinden daha gerçek bir arkadaş olduğumdandır" dedim. "Ayrılmak için Constantius'a yalvardım. Eğer kabul edersen benim için maaşlı bir izin olacak bu. Sadece komutanların seferlerde kullandığı kütükten yapılma küçük kulübelere senin de sağ salim yerleştiğini görünceye kadar seninle olacağım.

Onlara eşlik edeceğimi duyunca Helena'nın yüzü sevinçten parladı, çünkü ağabeyinin olduğu gibi onun da hekimiydim ve o da ağabeyi kadar hastalık hastasıydı. Julian hâlâ gözlerini açarak bana bakıyordu ve koşullarının kötülüğüne rağmen yüzünün solgunluğu yavaş yavaş gidiyordu.

"Caesarius" diye düşüncelerini açıklamaya başladı, "Bu seyahatten büyük beklentilerim var gerçekten de. Aslında yaşamımın aldığı yeni şekilden beklentilerim yüksek. Kolonya'nın düşüşü herhalde kötü bir işaret olsa gerek. Bu düşünceme katılıyor musun?"

Yaşanılan felaketin boyutlarını epey bir zamandır bildiğimi söyleyip söylememe konusunda kararsız kaldığım için yanıtım baştan savma olmuştu. "Bu bir şey değil bence. Barbarlara karşı çıkacak sağlam bir el, eminim ki önümüzdeki yılın sonundan önce bu sorunu çözemez."

Bir süre hiç konuşmadan düşündü. "Hiç kuşkusuz haklısın. Ne olursa olsun, artık sorun değil. Son birkaç gün içinde nasıl bir sezar olacağım ya da olmayacağım konusunda düşünmek için epeyce zamanım oldu. Mostralık biri olmayacağım. İmparatorun kuklası olmayacağım! Kendisinden sadece zekâca değil yaş olarak ve öldürmeye duyulan eğilim konusunda da önde olan bir adamın önünde yalpalamak ve yaltaklanmak bir filozof ve bilim adamının asaletine yakışmaz."

Duyduğum haince sözler dolayısıyla yüzümdeki korkunç ifadeyi fark etmiş olmalı ki hemen yüz ifadesi yumuşadı ve elime dostça vurmak için ileriye uzandı.

"Kendi kırgınlıklarımla sana yük olduğum için üzgünüm arkadaşım" diye sürdürdü sözlerini. Bizimle birlikte yolculuk yapacak olman beni çok mutlu etti. Topal Oribasius'a asıl görev verildiği için korkarım ki sana asistan hekimlikten daha iyi bir konum suna-

mayacağım. Ama arkadaşlığın için teşekkür ediyorum, çünkü bu münzeviler ordusunun arasında konuşma fırsatı bulamayacağımı görüyorum. Ayrıca korkuyorum..."

"Ne dedin Julian?" diye sordum. "Sen sezarsın. İmparatorluğun ikinci en güçlü adamısın. Neden korkabilirsin ki?"

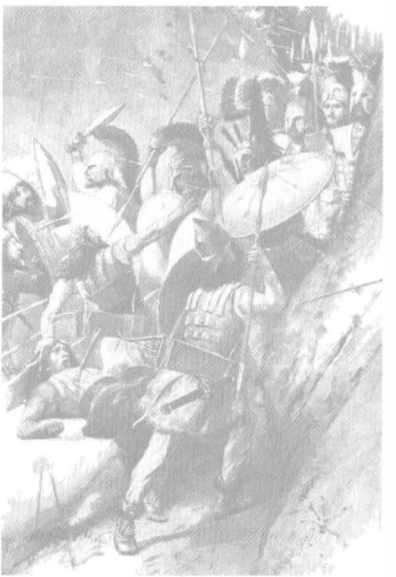
"Sadece sözde sezarım" diye yanıtladı. "Aldığım rütbenin daha kötü koşullarda ölme olasılığı dışında bana hiçbir şey kazandırmadığından korkuyorum.

"Bu karamsar kişinin sen olmadığından eminim.

Gülümsedi. "Hayır, doğruyu söylemek gerekirse karamsar değilim. Bu berbat koşullarda bazı şeyleri kontrolüm altında tutmaya karar verdiğim için özellikle karamsar değilim. Ve şimdi sen de bizimle kalıyorsun, bundan çok keyif aldım."

"Bunu duyduğum için ben de çok mutlu oldum."

Yüzündeki çarpık gülümsemeyle, "Hiç olmazsa artık yalnız ölmeyeceğim" dedi.

İkinci Kitap

GALYA

Bütün haşmetleriyle ortaya çıktıkları zaman
Tanrılarla uğraşmak zordur.
HOMEROS

I

Gallıa est omnıs divisa in partes tres. Askeri tarihçilerin piri Tanrılaştırılmış Julius'un Galya'nın Fethi adlı ünlü eseri böyle başlıyor. Öğrenciliğim sırasında okuduğum ve askeri stratejiler üzerinde değil de generalin Latince yazarken gösterdiği özen ve zarafet üzerinde yoğunlaşmaya zorlandığımız metin çalışmaları dışında tamamen uzak kaldığım bu eseri yolculuğum sırasında merak ve görev dolayısıyla yeniden okumaya giriştim.

Galya üç parçaya bölündü. Şimdi, Virgilius'un söylediği gibi, "Önümde büyük bir konu duruyordu ve ben büyük bir görev almıştım üzerime." Bunun anlamı, zamanda geriye giderek kaderin bizi getirdiği bu bölge üzerine çalışmamız gerektiğiydi. Julius Sezar ve lejyonlarının dört yüz yıl önce Galya'nın içlerine doğru ilerlerken yüzlerce barbar köyü ve kasabasını ateşe verip yakmalarından, bir milyon insanı esir almaları ya da öldürmelerinden, birçok kavmin varlığını ve ayırt edici niteliklerini yok etmelerinden bu yana çok şey değişmişti. Belgae*, Aquitani** ve Keltler olmak üzere üç kavim temelinde yapılan bölümleme idari gerekçeler ile zaman zaman yapılan lejyonlar arası spor karşılaşmaları nedeniyle büyük oranda yok edilmiş durumdaydı. Adları bölgenin ilk Romalı sakinlerine korku salan bir zamanların gururlu halklarının: Ren nehrinin hemen kenarında yaşayan Trevirilerin; Remilerin ve diğer Belgaelilerin; Santonilerin, süslü Venetilerin; gizemli Moriniler ile Kara Orman'ın dumanlı etekleriyle bataklıklarında yaşayan Menapilerin;

---

* Belçika

** Akitenya

Aulerci Brannoviceler ile kardeş halkları Aulerci Eburovicelerin, Aulerci Cenomanilerin; Lemoviceler ile toprakları okyanus kıyılarında uzanan diğer kavimlerin; savaşçı Bellovacilerin, çıplak Atrebatelerin ve kendi dillerinde Armoricae dedikleri, Kelt yarımadasındaki halkların izleri tümüyle yok olmuştu.

Onların yerine, Galya'nın geniş boş ovaları, karanlık ormanları, vahşi deniz kıyıları uysallaştırılmış, yeniden kalıba dökülüp biçimlendirilmiş ve Roma İmparatorluğu'nun kültürel, ekonomik sınırları içine sokulmuştu. Artık bakışlarının parlaklığı ve katılıkları ile yabancılara korku salan uzun boylu, açık ten renkli insanlardan söz edilmiyordu. Boğazlarını şişiren, dişlerini gıcırdatan, büyük silahlarını sallamaları ve kocalarıyla düşmanlarını benzer biçimde yumruk yağmuruna tutup tekmeleyen korkunç savaşçılar olarak ünlenen Galya kadınları, geçen zaman içinde o derece yumuşatılmış ve eğitilmişlerdi ki esprili, zeki kadınlar olarak bir Roma imparatorunun sarayını bile süslemişlerdi. Bir zamanlar kazıklarla yapılmış çitlerin, sazdan örtülü damları olan kulübeleri kurtlardan, ayılardan ve göçebe kabilelerin saldırılarından koruduğu yerlerde artık Akdeniz kıyısında Marsilya, kuzeyde Paris olmak üzere güçlü ve zengin Roma şehirleri yükseliyordu. Galyalılar Roma yurttaşı olmuşlardı ve imparatorluğun idari ve askeri mekanizmalarında en yüksek konumlarda hizmet veriyorlardı. Yabanıl cesaretleri ve imparatora tam bağlılıkları nedeniyle Galya lejyonları tüm dünyaya korku salan askeri birlikler haline gelmişti. Artık egemenlik alanına gelişmiş beğeninin ürünü olan kütüphaneler, anıtlar ve kiliseler hükmediyordu. Gnostiklerin düşmanı, büyük Hıristiyan din bilimcisi Irenaeus'un sesi Lyon'dan yükseliyordu. Hatta güneydeki dağlık ve uzak Venasque bölgesinden kuzeybatıdaki Kelt yarımadasının tuz yataklarından bataklıklarına kadar her yerdeki küçücük köyler bile kalın taş duvarlar ve yedek garnizonlarla korunuyordu. Bu ise Roma gücünün gerçek anlamda yayılması demekti.

Galya Romalıydı artık; aslında Roma olmuş da denilebilirdi. Galya'daki Cermen istilası bu nedenle Roma'nın kalbine yapılmış bir saldırıydı.

II

İmparatorun kampından ayrıldıktan sonraki gün Julian tahtırevanında derin düşüncelere dalmıştı.

Atımı yorulmak bilmez tahtırevan taşıyıcılarından geri kalmamak için çaba gösteren ve dağınık şekilde yürüyen çileci dervişlerin arasından sürdüm. Yorgun ve sağlıksız askerler özlemle atıma bakıyorlar sonra uzun adımlarla yürümeye devam ediyorlardı. Kendileri durumlarında gülünç bir yan bulamasalar da Roma askeri olarak hizmet vermiş insanlar için gülünecek haldeydiler; iki hafta kadar sonra, son zamanlarda Aleman savaşçılarının akıncı gruplarının kanlı saldırılarına maruz kalmış bölgeden geçeceğimizi göz önüne aldığımda ben de durumlarında gülünecek bir şey olmadığını düşünüyordum. Her şeye gücü yeten Tanrı'm, diye dua ediyordum: Bu keşişlerin kişiliğinde bize manevi destek verdiğin için minnettarız; ancak birkaç becerikli okçu olsaydı daha iyi olmaz mıydı?

Julian'a yetişmek için atımı tırısa kaldırdım ve içten bir selam verdim. Julian dalgın bir şekilde tahtırevanın perdesini açtı. Onun hemen arkasındaki tahtırevanda Helena'nın peçesi takılıydı. Yalnızlığı sevdikleri için bağlı oldukları birliklerinden ayrı, bizim arkamızdan yürüyen bir grup asker morallerini düzeltmek için kötü seslendirilen ama coşkulu bir ilahi söylemeye başladılar.

"Sezar... diye konuşmaya başladım ama o gergin bir biçimde sözümü kesti.

"Benimle dalga geçme Caesarius. Senin için ben hep Julian'dım. Sahte bir unvan verildi diye bana ayrıcalıklı biriymişim gibi davranma. Adımı kullanman yeterli olacaktır."

Hayatından bezmiş gibi gülümsedikten sonra bir süre gözlerini kapattı.

"Dün akşam iyi uyuyamadım" dedi bir süre sonra. "Eğer deyim yerindeyse, komuta etmenin zorluğu nedeniyle olmalı. Her şey nasıl da ironik. Öncelim Julius Sezar'ın açtığı yoldan giderek onun dört yüz yıl önce vahşice ve debdebeli bir şekilde elde ettiğini yeniden kazanmak için uğraşıyorum. Hatalarını sürekli tekrarlamak, yani Roma adına kazanmak ve sonra kazandığını kaybetmek insanın kaderi mi?"

"Hayır, kaderi değil tam tersine isteği. Seninle açık konuşabilir miyim?"

"Başka tarz konuşmanı zaten istemem.

"Şu anda sen kendi yolundan gidiyorsun, Vienne'ye kadar da gideceksin. Bu çok tehlikeli. Aylardır, belki de yaşamında ilk kez kendi kendinin efendisisin. Bu bir nimet. Şu anda korumadan ziyade eğlendiren üç yüz altmış ilahi söyleyen keşişin var. Potansiyel olarak... evet... neyse onlarla ne yapacağımız önemli değil. Ayrıca, imparator sana bir levazım subayı atamadığı için ne taşıdığını tahmin etmeye çalışan uzun bir malzeme kataran var. Seni bilgilendirmek için dört Roma ordusu subayın var, ama korkarım ki bunların birkaçı hilekâr."

Son sözlerim üzerine Julian sarkık ve yorgun oturma pozisyonunu bozarak doğruldu ve açık bir ilgiyle bana baktı.

Konuşmama çekinerek devam ettim, "Belki de 'danışmanlarınız' hakkında tartışmak için şu an en iyi zamandır. En azından benim onları tanıdığım kadarıyla."

"Ne biliyorsun onlar hakkında?"

"Doğrudan tanışıklığa değil de büyük oranda gözlemlere dayandığını itiraf ediyorum söyleyeceklerimin. Ama ben bir hekimim Julian. İnsanların hem bedenleri hem de mizaçları hakkında tanı koyabilecek bazı yeteneklerim var yani. Sarayda yaşıyorum, hadımların ve saray görevlilerinin konuşmalarını duyuyorum, imparatorun kime güvendiğini kimi adam yerine koymadığını görüyorum...

"Bu kadar yeter!" diye kesti sözümü Julian zorla kıkırdayarak.

"Kim olduğunu anlatmak için daha fazlasına gerek yok. İkna oldum. Her neyse, 'danışmanlarım' hakkında konuş bakalım.

Tahtırevan taşıyıcılarına dikkatle baktım ama konuşmamızla ilgilendiklerine dair işaretler yakalayamadım. Tabii ki yine de konuştuklarımızı duyabilecek bir mesafedeydiler.

"Belki de Yunanca konuşmamız iyi olacak" dedim. Anladım dercesine başını salladı.

"Danışmanlarından ilk ikisine" diye devam ettim, "Pentadius ve Gaudentius'a gelelim. Eğer Constantius'un nüktedan olmadığını bilmeseydim bu ahmakları senin yanına şaka yapmak için atadığını düşünürdüm. Bazı durumlarda hizmetlerinde bulundukları generaller için pezevenklik ve aracılık yaparak kanıtladıkları yeteneklerinin dışında subay olarak hiçbir değerleri yoktur. İmparatorun bunları hizmetlerinden yararlanasın diye göndereceğini düşünemiyorum. Vardığım sonuç Milano'da bulunmaları dolayısıyla duyduğu sıkıntıdan kurtulmak için gönderdiğidir. Onları bir bahaneyle kovuncaya kadar seninle birlikte olmaya devam edecekler."

İçini çeken Julian, "Yolculuğumuzun başlangıcındaki bir güzel işaret daha. Başka kimimiz var?" dedi.

Hemen devam etmedim konuşmama. Bir süre duraksadıktan sonra, "Üçüncüsü aslında subay olmayan ama Constantius'un dalkavukluğu ve casusluğunu yapan Paul."

"İspanyol'u mu kastediyorsun? Zincir lakaplı adamı mı? Hayli masum görünüyor ama sürekli olarak imparatorun kulağına bir şeyler fısıldadığını fark etmiştim."

"Evet, aynı kişiden bahsediyoruz" diye onayladım. "Senin için tehlikeli olan o."

"Ciddi mi? Peki niye Zincir lakabı verilmiş bu adama?"

"Birkaç yıl önce imparator onu komplo hazırlamakla suçlanan bazı subayları Britanya'dan alıp getirmesi için gönderdiğinde kazandı bu lakabı. Verilen emrin çok ötesine giderek bütün eyaleti adeta kasırga gibi süpürmüş, mallara ve taşınabilir servetlerle birlikte çiftliklere de Constantius adına el koymuş. Birçok özgür insanla birlikte Roma yurttaşını da haksız yere suçlayarak kelepçelemiş. İmparatorun sarayına döndüğünde arkasında kanlar içinde

birbirlerine zincirlenmiş ilerleyen kalabalık bir grup varmış. Burada ayrıca hayali suçlarını itiraf etmeleri için hangi tutukluya hangi kanca ya da aletlerle işkence yapmaları gerektiğini tek tek cellatlara anlatmış. O zamandan beri Zincir Paul diye anılıyor."

Julian gözlerini kırpmadan bana bakıyordu. "İnanılmaz. Kuzenimin bana eşlik etmesi için gönderdiği adam bu mu?"

Başımı salladım.

"Öyleyse ondan ne beklemeliyim?"

Omuzlarımı silktim. "Önerim onu kendinden olabildiğince uzak tutman olacaktır."

Yüzünde sersemlemiş bir ifadeyle döndü ve ileriye doğru baktı. "Evet, elimizde iki pezevenk bir de casus var. Dördüncü adam kim Caesarius?"

"Onu tanımıyorum. Dün akşam kampta katıldı bize. Davranışlarına dikkat edildiğinde soylu bir adam gibi duruyor. Yolculuk sırasında diğer üçünden ayrı durmaya özen gösteriyor. Belki bu iyi bir göstergedir."

"Gerçekten öyle." Julian dudaklarını büzerek kısa bir süre sessizce düşündü. "Çağır onu buraya lütfen. Bu adamla birkaç çift laf etmek hoşuma gidecek."

Yabancıyı bulmak için atımı kafilenin arkasına doğru sürdüm, çünkü danışmanımız en arka sıralarda ilerliyor ve gruptan ayrılarak yol kenarlarında dinlenmek için oturan askerleri takip edip kılıcıyla dürttükten sonra yeniden gruba katılmalarını sağlıyordu. Uzun boylu, neredeyse sıska sayılacak kadar zayıf, delici bakışları olan mavi gözlü ve Romalı olmadığını gösteren uzun, kemerli bir burnu vardı. Cildi sanki bir bütün yaşamını dışarıda, açık havada geçiren bir köylününki gibi esmerdi ve köseleyi andırıyordu. Ancak davranışları zarifti. Giysileri sade olmasına karşın sıradan bir subayın giydiklerinden daha kaliteli ve şıktı. Sessiz bir adamdı. Romalı soyluların davranışını benimseyerek emirlerini küçük bir parmak işaretiyle ya da gözleriyle vermeyi tercih ediyordu. Seslendiğim zaman bana doğru döndüğünde avının kokusunu almış bir yabandomuzu tazısı gibi bedeninin temkinli ve gergin durduğunu fark ettim. Ağdalı bir Latince konuşuyordu ve Latince'yi sonradan öğ-

renenlerde görülen tonlamadaki iniş çıkışlarla sözleri zor anlaşılıyordu. Tonlamada bu farklılığın oluşmasını anlamak benim için olanaksızdı. Çünkü ben, aldıkları iyi eğitim dolayısıyla Latince'yi Romalılardan daha iyi konuşan, çok düzgün konuştukları için de farklı etnik kökenlerini belli eden yabancılardan biriydim. Beni dinledikten sonra, görünüşe göre gönülsüzce, sezarın ilerleyen tahtırevanına yetişerek yanında yerini almak için atını mahmuzladı. Ben de hemen arkasından gidiyordum.

Sezara yetiştiğinde atının dizginlerini çekti ve zarif bir şekilde selam verdi.

"Beni mi çağırdınız sezar?"

Julian adamı inceledi. "Sen dün, imparatordan ayrılmamızdan hemen önce aramıza katılan kişisin değil mi? Adını bile bilmiyorum senin."

Sakin bir biçimde "Sallustius" diye yanıtladı adam. "Secundus Satuminus Sallustius.

Julian düşünceli bir biçimde, "Sallustius" diye tekrarladı. "Pek duyulmamış bir ad bu. Romalı mısın?"

"Romalıyım. Babam Romalılığı kabul etmiş bir Galyalıydı. Bir Roma yurttaşıydı ve soyluydu. Ben de bütün kariyerim boyunca imparatorun hizmetinde bulundum.

"Galya'da mı yetiştin?"

"Evet. Babamın toprakları Marsilya'nın biraz dışındaydı."

"Sen kuzenimin benim yanımda görevlendirdiği diğer adamlardan farklısın. Böyle aptalca bir yolculuğa katılma zevkini yaşamak için hangi korkunç suçu işledin acaba?"

Alaycı bir biçimde sırıtan adam, "Ben gönüllüyüm" dedi.

Julian'ın soluğu nerdeyse kesilmiş gibiydi. "Gönüllü mü? Tann'm, iyi ama niçin?"

Sallustius uzunca bir süre Julian'a baktı. Sonunda bakışları adeti olduğu üzere uzağa, ufka doğru yöneldikten sonra omuzlarını silkti.

"Çünkü inanıyorum ve zannediyorum ki" dedikten sonra Julian'ı şaşırtarak Yunanca konuşmaya başladı. "Galya'daki Roma komuta kademesinde taze kana ihtiyaç olduğunu düşünüyorum.

Dönemin yağma ve yolsuzluk ekolünden yetişmiş bir adamın eyaleti uysallaştırması gerektiğine inanıyorum. Eğer bu doğruysa imparatorun Yunanca konuşan genç kuzeninin de ihtiyacı bu demektir, belki de bu en iyisi.

Julian adama bakıyordu dikkatle. "İmparatordan aldığım emrin bu olmadığını biliyorsundur."

Sallustius darbe vurma fırsatını hiç kaçırmıyordu. "Ayrıca kaderin seni sadece bir kukla yapma niyeti olmadığına da inanıyorum. Ve ayrıca sen de kukla olmaya niyetli değilsin."

"Öyleyse bu çılgınlığın bir amacı olabileceğini hissettin.

Sallustius yeniden omuzlarını silkti. "Böyle bir şey sezdiğimi iddia etmiyorum. Sadece durumun henüz umutsuz olmadığını görüyorum. Bunun dışında başka bir görüş ileri süremem."

"Farz edelim ki benim unvanımı taşıyorsun Sallustius. Şu anda ne yapardın?"

Sallustius tam da bu soruyu bekliyormuş gibi hemen konuşmaya başladı:

"Siz sezarsınız. Bu makama yasal olarak atandınız, yeterli yetkiyle donatıldınız. Deneyiminiz ya da deneyimsizliğiniz dikkate alınmaksızın bir eyaletin komutanlığı size verildi. Olanaklarınızı belirlemeli, otoriteyi gerektiği kadar ele almalı ve rolünüzü, bir sezarın rolünü oynayabilmelisiniz.

Julian gözlerini açmış sessizlik içinde seyrediyordu konuşan adamı. "Bu berbat makama atandığım andan beri hissettiğim şeyler, çok fazla söz söylenmeden ve dürüstçe ilk kez dile getirildi."

"Gerçek bu çünkü. Hayatta kalmanız buna bağlı. Daha başka ne olabilir, Roma böyle istedikten sonra.

Derin bir nefes aldıktan sonra Julian omuzlarını dikleştirdi. O ana kadar görebildiğim şey bu yabancıdan hoşlanmaya, daha da önemlisi ona güven duymaya başlıyor oluşuydu. Dudaklarında bir tebessüm vardı.

"Dostça konuşmaktan hiçbir endişe duymadığın için Sallustius, sana yeniden soracağım ve bu kez belki de daha açık söyleyebileceksin: Benim yerimde olsaydın ne yapardın?"

Sallustius bakışlarını Julian'a dikerek sakin ve kararlı biçimde yanıtladı.

Önce bu kalabalığı Romalı gibi yürüyen bir grup haline getirirdim, aksi takdirde Alpler'i inerken barbar kurtlara yem oluruz.

"Peki bunu yapabilir misin?"

Bir an düşündü. "Profesyonel bir asker değilim ben. Ama evet, görevlerim dolayısıyla askerlik hizmeti de verdim. Grubun ilerlemeye ara vermesi gerekiyor. Üç haftaya ihtiyacım var."

Julian alaycı bir tavırla, "Üç hafta sonra aralık ayına gireceğiz. Birkaç gün sonra geçitler karla kapanmaya başlar. Sana bir hafta vereceğim.

"Bu da yeterli."

"Beni ne yapacaksın peki, iyi bir asker mi yoksa?"

"Bu size kalmış sezar. Bana ne emir verirseniz onu yaparım.

"Sana emrediyorum o zaman. İyi, sağlam bir Roma askeri yap benden. Bunun için ne yapmam gerekiyor?"

"Belki duymak istemezsiniz söyleyeceğimi."

"Ben bir filozofum. Yaşam karşıma ne çıkarırsa kabulümdür."

Adam bir süre bekledi, derin bir nefes aldıktan sonra doğrudan Julian'a döndü.

"İyi öyleyse. İlk olarak kıçını şu sandalyeden kaldır."

Julian şaşırıp kalmıştı. Ağzının kenarına eğri bir gülümseme oturmuştu. Latince'ye dönerek taşıyıcılara durmalarını ve kendisini yere indirmelerini emretti.

Ferahlamaktan dolayı hep birlikte iç çeken bütün kafile aniden durdu. Bütün yolculuk boyunca ilahiler ve dualar okuyan keşişler yorgunluktan yere bıraktılar kendilerini. Julian tahtırevanından indi. Helena'nın tahtırevanının perdelerinin çekildiğini ve ince bir peçeyle örtülmüş yüzünün neler olduğunu görmek için bir aralığa yaklaştığını fark ettim.

Sallustius atından indi ve Julian'ın tam önünde durdu. Başı Julian'ın üstünden yükseliyordu.

"Şimdi togayı çıkar."

Rahatladığının bir işareti olarak derin bir iç çeken Julian, zaten rahatsızlık verdiği ve düzgün durması için sürekli olarak çekiştirdi-

ği resmi tören giyeceğini çıkardı. Tahtırevan taşıyıcılarından birini çağırdı. Taşıyıcı eşya torbasının altını üstüne getirerek yıpranmış bir öğrenci tüniği ile Julian'ın soğuk havalarda giydiği pelerini getirdi.

Sallustius, sezarın bedenini incelerken hiç kuşkusuz ince göğüs bölgesiyle zayıf bacaklarını ve hafifçe göbeklenmeye başladığını fark etmişti.

"Formda mısın?"

Julian başıyla beni göstererek, "Hekimimle yolculuk ediyorum" dedi. Sallustius bana baktıktan sonra kızgınlığının göstergesi olarak başını sallayıp nefesini bumundan verdi.

"Benim sorduğum şey bu değil" dedi. "Senin ne kadar güçlü olduğunu bilmeliyim. Zayıf bir beden zihni yorar. Hekimlik sanatı iyileştirdiğini ileri sürerken dünyadaki bütün hastalıklardan daha fazla zarar verir etrafa. Benim de yapabileceğim savaş yaralarını sarmak dışında hekimlerin hangi hastalıkları iyileştirmeye ehil olduklarını bilmiyorum. Ama neden oldukları hastalıkları biliyorum: tembellik, söylenen her şeye inanma ve ölüm korkusu. Cesetleri yürütebiliyor olmaları umurumda bile değil; etrafındaki insanların adama ihtiyacı var ama senin hekimlerin bize bunu veremezler."

Bu keskin eleştiri karşısında Julian donakalmıştı. Tereddüt içinde bana baktı ama Sallustius'un sert bakışları altında söylenenlere karşı çıkamayacakmış gibi görünüyordu. Sonunda sesini buldu.

"Homeros bir hekimin birçok insana eşdeğer olduğunu söylüyor."

"O zaman birliklerine Homeros komuta etsin.

Tartışmaktan vazgeçen Julian iç çekti. "Sonraki isteğin ne?" diye sordu.

"Sarayda giydiğin sandaletleri çıkar."

Şaşkınlık içinde ayaklarına baktı. İnce tabanlı ve gevşekçe bağlanan bir sandalet vardı ayaklarında. Bütün yaşamı boyunca ve başka tür bir ayakkabıya ihtiyacı olabileceğini hiç düşünmemişti.

"Çıplak ayakla yürüyemem.

Sallustius malzeme taşıyan yük arabalarını görmek için kafilenin arka tarafına doğru baktı. Arabalar az ötede duruyorlardı. Atını

onlara doğru sürdü, katırları süren köleyle kısaca konuştu. Köle hemen arabanın üstündeki brandayı açarak Sallustius'un aradığı şeyi buluncaya kadar sandıkların altını üstüne getirdi. Aradığı şeyi bulan Sallustius, kendisini dikkatle izleyen keşiş kalabalığının ve karısının karşısında mahcup şekilde duran sezara doğru sürdü atını ve bir çift Roma askeri sandaleti verdi eline.

Sandaletlerin ağırlığını fark eden Julian etraftakilerin işitebileceği yükseklikte ıslık çaldı. Sandaletler bir hayli kalın tabaklanmış hayvan derisinden yapılmıştı, tahta gibi sertti, zemini daha iyi kavraması için tabanında düzinelerce iri başlı çivi vardı. Pirinç aksesuarlar ayak parmaklarını koruyordu ve kalın ama esnek kayışlar ayak bileği ile neredeyse dize kadar olan baldır bölgesine sarılıyordu. Kayışlan bağlayan Julian sert bir şekilde yere bastı ve birkaç kez ayaklarını kaldırıp indirdi.

"Ayaklarımda sanki bot gibi duruyorlar. Ağır botlar gibi." Hafif bir tebessüm yayıldı yüzüne. "Roma botları."

"Bana ne yapman gerektiğini sormuştun.

"Evet öyle. Sırada ne var?"

"Şimdi yürü bakalım."

III

Barışçıl ve bilgiye susamış olan Julian askerliğe böyle adım atmıştı. Hiç kuşkusuz babası Odysseus'un güvenilir kılavuzluğunu Penelope'nin yüz otuz altı talibine karşı aniden kavgaya sokuluncaya kadar kabul etmemiş Telemakhos'tan bu yana hiçbir savaşçının kariyeri böyle talihsiz başlamamıştı.

Sallustius'un öğretmenliğiyle Julian'ın eğitimi başladı. Hocanın sisteminin zorluğu sadece öğrencinin inatçılığı tarafından aşılıyordu. Sezar tüm yaşamı boyunca en basit fiziksel zorluklara karşı bile deneyimli değildi. O ana kadar aldığı bütün eğitim zihinsel alandaydı; felsefe, hitabet ve kompozisyon gibi Yunanların ünlü yazarlarının elinden çıkmış yazın eserlerine ilişkin derslerdi bunlar. Alt düzeydeki ailelerin çocuklarının eğitilmemesi gerektiği, çünkü onların besleyebileceği en iyi umudun orduda yükselmek olduğuna ilişkin kanaatleri duymuşsundur belki de. Eski bir sözün ifade ettiği gibi, "Bir bilim adamının yaptığı şey bir asker için ihanettir." Böyle düşünen kişiler barbar halkların en korkunçlarını, Franklarla Hunların liderlerinin gelenek ve eğitim olarak sadece askerlik öğrendiklerini ve kitabi eğitimin onların askeri yeteneklerini zayıflattığını düşündüklerini örnek olarak ileri sürerler. Ancak bildiğim kadarıyla gerçekten başarılı askeri önderlerin hemen hemen hepsi hiç olmazsa biraz eğitim almışlardır, almayanlarsa eğitimsizliklerinden utanmışlar ve bu durumdan kurtulma çarelerini aramışlardır.

Hiç kuşkusuz Julian'ın eğitiminde Tukidides'in Sparta ile Atina arasında yirmi yedi yıl süren savaşı konu alan anlatısı ile Themistogenes'in, Ksenephon'un Pers seferini utanmadan süsleyerek anlattığı yapıtlar örneğinde olduğu gibi askeri klasikler konusundaki

eğitimi ihmal edilmiş değildi. Ayrıca yüzyıllar boyunca Cermen kabilelerinin Roma halkına verdiği zararlar konusunda da bilgisiz değildi: her biri bir konsül komutasındaki beş ordunun tümüyle yok edilişini; en yüksek rütbeli general olan Varus ile üç lejyonun aldığı kahredici yenilgiyi; Cermenlerin Gaius Marius tarafından İtalya'da, Julius tarafından Galya'da, Tiberius ve Germanicus tarafından kendi yurtlarında büyük zorluklara katlanarak ve çok sayıda Romalının kaybına karşın birkaç kez nasıl yenildiklerini de biliyordu. Julian strateji teorisini, askeri amaçlara ulaşmayı kolaylaştırmak için zor politikasını, diplomasinin kullanılışı ve yararları gibi klasiklerde ele alınmış büyük tartışmalar konusunda da hayli bilgiliydi. Ama düşmanın denetimindeki topraklarda ilerleyen kuvvetinin tümü yürümekten ayakları patlamış üç yüz altmış keşiş olan ve hayatta kalması bunlara bağlı olan birisi için uluslararası politika teorisi ile stratejik askeri ittifaklar konusundaki bilgisi çok da önemli değildir. O anda ve daha sonraki yıllarda Sallustius'un onun aklına sokmaya çalıştığı şey küçük askeri beceriler diyebileceğim şeylerdi: askeri talim ve basit taktikler, askeri protokol, yayın, mızrağın, kılıcın kullanılışı ile ata etkili şekilde binmekti; ve Sallustius eğitime yürüyüş ile başlamıştı.

Yüce Tanrı'm, Sallustius bizi hiç durmaksızın çalıştırıyordu ve bu çalışmalar Savaş Tanrısı Mars'ın askeri talim için donatılmış bir kışlasında boş zamanlarda yapılan işlerden değildi, çünkü Vienne'ye ulaşmak için her gün belli bir mesafeyi de kat etmemiz gerekiyordu. Bir hafta boyunca, Sallustius'un kendisinin çaldığı davulun çıldırtan monoton temposuyla çocukluğunda çobanlık yaparken tek tonda çalmayı öğrendiği düdüğü aynı şekilde üfleyen bir münzevinin eşliğinde hiç durmaksızın Pirus düzeninde uygun adım yürüme ve bununla ilgili manevraların çalışmasını yaptık. Sallustius'un yolculuğun acil gerekleri için verdiği tek ayrıcalık Alpleri geçerken yürüyüşü her gün normal olandan bir saat önce kesmekti. Ama yürüyüş durduktan sonra üç saat boyunca sert ve sırılsıklam havanın baskısı altında aramızdaki zayıflar titreyen bacaklarıyla yere yığılmaya, fısıltılarla dua etmeye ya da küfür etmeye başlayıncaya ve Julian'ın suratının rengi değişip kül gibi olunca-

ya kadar çalışıyorduk. Tıknaz elleri sürekli titreyen, dazlak kafası bir aşağı bir yukarı inip kalkan hekim Oribasius birinci ya da ikinci günden sonra talimleri seyretmeyi bile kabul etmedi. Ben birliklerle beraber talimlerin her aşamasına katıldım. Böylece aynı zamanda Julian'ın sağlığını da en iyi biçimde izleyebiliyordum. Sallustius'un çalışmalarını ellerinden geldiğince desteklememeye gayret eden Pentadius ve Gaudentius için gayretlerimiz daha ziyade bir neşe kaynağı oluyordu. Zincir Paul çoğu zaman kendisini çadırına hapsediyor ve bizi kendisini görmekten mahrum bırakıyordu ama göründüğü kadarıyla çok az mesafe kaybediyorduk.

Bereket versin ki öğleden sonra geç saatlerde yapılan iki haftalık talimle düzensiz kalabalığımız Sallustius'un işin temeli olarak gördüğü yürüyüş düzeni ve disiplin açısından bir Roma ordusu birliğine ciddi bir benzerlik göstermeye başlamıştı. Yaşlılar, tepelerde bizi izlerken gördüğümüz Aleman gözcülerinin karmaşık, üstü başı dağınık kalabalık bir grubun ilerlediğini fark etmeleri durumunda saldırı ve katliama uğramaktan korkuyorlardı önceleri. Artık bu korku yatışmıştı ve böyle durumlarda olduğu gibi disiplin kurulunca moral de yükselmişti. Hatta bu dönemin bütün yaşamı boyunca Julian'ın en mutlu dönemi olduğunu söylemeye bile cüret edebilirim. Nefret ettiği bir şehirdeki fiili esaretine iğrendiği bir adam tarafından son verilmesi, sezar unvanını taşırken yeni eşiyle yeni ülkelere doğru yolculuk yapmasında genç bir adamın mutlu olamayacağı ne olabilirdi ki?

Bir ay sonra Roma şehri Vienne'ye, Rhone nehrinin Akdeniz'e döküldüğü noktadan yukarıya doğru yüz millik bir mesafedeki Galya Viennensis'in başkentine ulaştığımızda birliklerimizin attığı sevinç çığlıkları Ksenefon'un askerlerinin denizi ilk görüşlerinde attıkları çığlıklar kadar yürektendi. Şaşırtıcı ve sevindirici olan şey ise askerlerin bu sevinçlerinin, Julian'ın gelişini Tanrı'ya dualarının bir sonucu olarak gören bu zarif şehrin halkı tarafından paylaşılmasıydı. Üç yüz yıl önce o uğursuz günde Kudüs'te toplanan kalabalık gibi şehrin etrafındaki kırsal bölgeden gruplar halinde gelen ve şehrin nüfusunu üç kat artıran insanlar caddelerde birikmişlerdi. Kendilerini barbarlardan kurtaracak ve eski zenginliklerini yeniden kazandıracak olan genç komutanın yolu üzerinde gösteriler yapı-

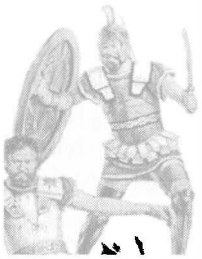
yor, onu övüyorlardı. Bulunduğu makama meşru yollardan atanmış bir prens olduğu için hanedana ilişkin debdebeyi büyük bir hevesle izliyor ve şehre giren birliklerin müstehcen kışla şarkıları ile kaba yürüyüş tonu yerine askerlerin kendiliklerinden, seslerini mükemmel biçimde yumuşatarak kilise Latince'siyle, bir zafer ya da övgü ilahisi söylediklerini duyunca şaşkına dönüyorlar ve kıvanç duyuyorlardı. Aynı günün öğleden sonrasında Julian'ın savaşçı keşişleri güvenli bir yolculuk yaptığımız için St. Stephen Kilisesi'nde muhteşem bir şükran töreni yaptılar. Sallustius da sert bir ses tonuyla bir aydır her gece yaptığımız gece talimini ilk kez, ertesi gün yeniden başlayacağımız uyarısıyla ertelediğini bildirdi. Daha sonra bölgenin patricilerinin bazılarının desteğiyle hazırlanan ve beş yüz kış kuzusunun fırında pişirilerek servis yapıldığı bir ziyafete katıldık. Milano'dan ayrıldığımızdan bu yana yediğimiz ilk taze etti bu. Et yememiz gerçekten tarihsel bir olay olmalıydı ki Sallustius'un yüzünde bile bir tebessüm belirmişti.

Gecenin hayli ileri bir saatinde, son askerin de duasını yapıp uykuya geçmesinden sonra Helena, kışlada Oribasius ile paylaştığım odaya, şehre gelişlerinden sonra kocasıyla birlikte konuk edildikleri Piskopos'un sarayına gitmem gerektiğini bildiren bir haberci göndermişti. Julian'ın yaralanmış ya da o akşam alışık olmadığımız ziyafette yediklerinden rahatsız olmuş olabileceğini düşünerek habercinin getirdiği ata atladım ve hiç zaman kaybetmeden saraya gittim. Rahatsızlık duyan Julian değildi. Bunlara maruz kalan insan için bir sorun olarak görülmeyecektir ama olağanüstü sağlam ve sağlıklı olmakla birlikte iştahı da yerinde olan, yaşamı boyunca herhangi bir şekilde hazımsızlık sancısı bile çekmeyen bir kadındı rahatsızlık duyan... Bazı belirtilerden kaygılanmaya başlayan Helena kendisi için çağırtmıştı beni.

Helena'yı gelişigüzel bir şekilde muayene ettim. Ailesini de iyi tanıdığım için beklediğimden de kısa bir süre içinde yüzümde rahatlamanın verdiği bir tebessümle, Helena'nın da elimle muayene ettiğim için ve sorduğum sorular nedeniyle yüzü kızarmışken Piskopos'un sarayından çıktım.

Sezarın karısının çocuğu olacaktı.

IV

Haberler ve özellikle dedikodular imparatorluk içinde hayli hızlı dolaşıyordu; Helena'nın hamileliğinin haberlerinin ateşle sinyal verme yöntemiyle kuleden kuleye iletildiği düşünülebilir. Böyle söylememin nedeni Helena'yı muayene edişimin üzerinden iki hafta geçmeden Julian, İmparatoriçe Eusabia'dan bir not aldı. Bu onun saraydaki talihsiz görüşmeden sonra imparatoriçe ile kurduğu ilk kişisel bağlantıydı. Notta üç paragraflık sıradan bir metin vardı ve Eusebia bir yönetim görevine nezaret etmek üzereyken ve askeri kuryenin yola çıkacağı gün olduğu için işleri bitirmek amacıyla saraydan adeta kaçar gibi fırlamışken Helena'nın bir çocuk beklediğine ilişkin harika haberi aldığını ve mutlu çifti, güzel talihleri nedeniyle imparatorluk sarayından ilk kutlayanın kendisinin olmasını istediğini belirtiyordu. Mektup harflerin kuyruklarının uzatıldığı güzel bir el yazısıyla imzalanmıştı. İlk baştaki şaşkınlığından sonra Julian mektubu eşine göstermek için acele etti.

Helena da mektup dolayısıyla gururlanmış ve sevinmişti. Parşömeni alarak özenle her yolculukta yanına aldığı oyma fildişiyle ciltlenmiş dua kitabının arasına koydu. Artık Eusebia'nın kendisine karşı kötü niyetleri olduğu düşüncesinden kurtulmuştu Julian. Hemen sarayın bir anne gibi ilgi gösterdiğini belirten, onun imparatorun kararlarındaki etkisini ve bilgeliğini öven ve imparatoriçenin mektubu kadar coşkulu bir yanıt yazdı. Milano'daki politik saray entrikalarına karşı ilgisi sona ermişti ve artık karşısında duran sorunu açık bir zihinle yoğunlaşabileceğini hissediyordu. Şimdi sorunu Galya'daki konumunu güçlendirmekti.

Barbarların şehrin kırsal bölgelerinde yaptıkları tahribata karşın Vienne, Julian'ın Sallustius'tan aldığı askeri ve politik eğitimi sürdürmesi için tahmin edilenden daha uygun bir yerdi. Şehir sadece bir eyaletin merkezi olmasına rağmen Julian burada bir saray ve hayli gelişmiş sayılabilecek bir yönetim örgütlenmesi bulmuştu. Eyaletin en büyük şehriydi ve Rhone boyunca kuzey ve güney doğrultusunda yapılan ticaret oradan geçiyordu. Şehir, kuzeyde Lyon'dan geçip kuzeybatıda Reims ile Paris'e, kuzeydoğuda Strasburg, Mainz ve Köln'e ulaşan ve iyi korunmuş durumda olan bir askeri yoldan da yararlanıyordu. Roma İmparatorluğu'nun Galya ordusu, Sallustius'un belli etmemeye çalışarak içten içe küçümsediği süvari subayı General Marcellus komutasında Reims'ta kışlık karargâhtaydı. Ordu komutanı olarak Marcellus'un önceli emekliliği layıkıyla hak etmiş ancak Constantius tarafından, danışman olarak kalması belki de halefini gözlemesi için emekli olması engellenmiş yaşlı Ursinicus da Reims'taydı. Şimdilik Vienne'de Julian'ın doğrudan komutası altında Milano'dan kendisiyle birlikte gelen savaşçı keşişler, Vienne ile etraftaki birkaç kasabanın gamizonlarındaki askerler, yani sürdürdükleri görevlerden alınıp bir araya getirilse iki bin kişiyi geçmeyecek bir kuvvet vardı. Reims'taki deneyimli komutanların yeni sezann kendi üzerlerinde görev yapacağını düşündüklerine dair bir yanılsamaya da girmemişti. İçinde bulunduğumuz günlerde "sahte" sözcüğü onun konumunu tasvir etmekte çok sık kullanılan bir sözcük olmuştu.

Sokrates'in bir zamanlar dediği gibi ne kadar az şey bildiğini bilen kişi bilge insan oluyorsa Julian herkesten bilgeydi, çünkü belki bir ritimle yürüme çalışması yaparken sivil yönetime ilişkin sorunlarda tam bir cehalet içinde olduğunu anlamıştı; iyi ki Sallustius bir eğitim subayı olduğu kadar bu konuda da becerikli bir danışmandı. Galyalı kökenine karşın Sallustius eğitim ve zevk olarak tam bir Roma yurttaşıydı. Kültürlü, aşırı derecede dürüst, işine bağlı ve Constantius'un öncelinin egemenliği sırasında subay ve bölge yöneticisi konumunda bulunduğundan yönetim konusunda hayli deneyimli biriydi. En önemlisi, Sallustius hevesli bir öğrenci olarak gördüğü Julian'ın hayatta kalmasının ve hatta aslında Gal-

ya'daki Roma varlığının, bilge bir yol gösterici olarak kendisinin genç sezara öğreteceklerine bağlı olduğunu biliyordu.

Sallustius'un listesinin başında yaptırımları değişik derecelerde olmakla birlikte verdikleri zulmü aşağı yukarı benzer olan ve başlıca üç çeşit vergiden oluşan eyalet gelirleri konusunda Julian'ın bilgilendirilmesi vardı. Birincisi küçük çiftliklerin yani eyalette yaşayan halkın asıl kalabalık bölümünün erzak yardımı yoluyla Roma ordusunu beslemeye zorlandığı doğrudan talep yöntemiydi. Bu sistemde bir kişinin yapacağı ödemenin karşı karşıya bulunulan bunalımın ortaya çıkardığı ihtiyaca göre hesaplanması gerekmiyordu. Hatta bir çiftçinin vermesi istenilen yardım miktarına sahip olup olmadığını bile nadiren göz önüne alan vergi toplayıcılarının insafına bırakılıyordu. Bir çiftçi erzak sıkıntısı yaşadığında, çoğu zaman kötü kaderi onu ihtiyaç duyduğu erzak ve malzemeyi uzak bölgelerden şişirilmiş fiyatlarla alarak ordu nerede konaklıyorsa oraya taşımak zorunda bırakıyordu. Constantius dönemindeki bu tarz talepler çiftlik sahiplerinin çoğunun iflas etmesi, topraklarından uzaklaştırılmaları ve bu nedenle de ordunun erzak sıkıntısı yaşaması sonucunu doğuruyordu.

Vergilendirmedeki ikinci yöntem "harç" toplamaktı. Bu yöntem daha önceki erzak talepleriyle açlık sınırına getirilmiş ya da zaten açlık çeken zavallı insanlar üzerinde uygulanıyordu. Aynı çiftlik sahiplerine topraklarını terk ettikleri ya da üretim yapmadıkları için aniden kesilen bir cezadan oluşuyordu bu vergi ve toprağı almak ve onu yeniden üretim yapılır hale getirmek isteyenler tarafından ödenebiliyordu.

Üçüncü uygulama kolayca tarif edilebilecek olan "özel vergiler"di. Bu vergiler şehirlerdeki mülk sahiplerine uygulanıyordu ve anlaşıldığı kadarıyla zamanı ve miktarı gelişigüzel saptanıyordu. Zaten bölgenin şehirleri birkaç yıl önceki veba salgınından dolayı kavrulmuş, üzerlerine ölümün ağırlığı çökmüştü. Constantius mahvolmuş, yoksul düşmüş mülk sahiplerine hiç merhamet göstermemişti. Hatta sonrasında bu özel vergilerin yıllık olarak ödenmesini ve sadece insanların kendileri için hesaplanan miktarı değil ölmüş olan komşusunun hesabına düşen miktarı da ödemelerini

istemişti. Bunlara ek olarak birliklerin barınmaları için surla çevrili şehirlerde yaşayanların evlerinin en iyi odalarını boşaltmaları, askerlere köle gibi hizmet etmeleri ve ev sahiplerinin evlerinin en kötü yerlerinde en kötü eşyaları kullanarak uyumaları ve bahçe tuvaletini kullanmaları isteniyordu.

Julian'ın çok geçmeden öğrendiği gibi eyalet ciddi bir iflas sorunu yaşıyordu. Vergi geliri neredeyse sıfıra yakındı ve Constantius'un acımasız vergi toplayıcıları kolluk önlemleri bile uygulayamıyorlardı. Bu durum sırası gelince güvenlik sorununu da ortaya çıkarıyordu: Kolonya'nın düşüşü derindeki sorunların bir belirtisiydi aslında. Son iki yıldır kaleler ve küçük tahkimatlar hesaba katılmazsa, gelişen kırk beş şehir, sayılamayacak kadar kasaba ve köyün yanında Köln, Treves, Worms, Spires gibi yerleşimler, Cermenler tarafından yerle bir edilmiş ve büyük ölçüde kül yığınına dönüştürülmüştü. Barbarlar Ren nehrinin kaynağı olan Constance gölünden okyanusa kadar Roma sınırları dahilinde bulunan tarafının denetimini ele geçirmişler ve nehrin her iki yakasında otuz beş mil genişliğindeki arazide yerleşim yerleri ile çiftlikler kurmuşlardı. Böylece Roma İmparatorluğu halkını, bu mesafenin üç katı kadar bir yeri boşaltmak zorunda bırakmışlardı. Roma yurttaşları arada kalan bölgede ineklerini bile otlatamıyorlardı.

Eğer doğru şekilde adlandırmak mümkünse koruyucu tek lütuf barbarlara özgü toprak kazanımı stratejisiydi. Uygarlaştırılmış bir bölgeyi ele geçirdiklerinde şehirleri işgal etmekte hep başarısız oluyorlardı. Bunun yerine şehrin surlarını yıkıyorlar ve şehrin terk edilmesini sağlıyorlar ya da iç bölgelerden gelen ve şiddet kullanarak başkalarının mülkünü ele geçiren gruplarla az bir nüfusu yerleştiriyorlardı. Gariptir ki Alemanlar şehrin varoşlarında hatta etraftaki ormanlarda ya da arazilerde kışla kurmayı tercih ediyorlardı. Bunun nedeni barbarların büyük çoğunluğunun açık havada veya sık ormanlarda saklanarak yaşamaya alışkın olmaları ve şehirlere korku ve iğrenme karışımı bir duyguyla bakmalarıydı. Daha sonra Julian'ın da anladığı gibi bu ve benzeri birçok gelenek bir bölgeyi yeniden ele geçirirken büyük avantajlar elde edebilmek için yararlanılabilecek öğelerdi. İşgalci düşmanların yıkıcı ve tehli-

keli olmalarına karşın bir yerde yerleşip kökleşmek gibi bir alışkanlıkları yoktu; duvarlar ve barikatların arkasına ya da mahzenlerin içine sağlam şekilde yerleşmek yerine asıl olarak ekilmemiş tarlalara yerleşiyorlardı.

Tarih ve coğrafyadan bu kadar bahsetmek yeterli kardeşim. Kendimi yaşlı bir öğretmen edasıyla anlatırken buldum ve belki de öykümün bir sonraki bölümünü anlatırken zorlanır bulacağım: Ancak şuna işaret edeyim ki eğer Constantius kuzenini, boş bir makama atanacak ve hemen peşinden unutulacak en esnek ve alt kademelerdekilere karşı en alçakgönüllü insan olarak değerlendirmiyorsa bile Julian kendisi hakkındaki böyle planları açıkça reddediyor, benzer düşüncelerin konum olarak başlarında bulunduğu Galyalı ve Romalı yöneticilere iletilmesine izin vermiyordu. Vienne'ye ulaştığı ilk günlerden beri Sallustius'un açıkça cesaretlendirmesiyle seferdeki yeni atanmış bir sezara yakışır bir karargâh oluşturmak için kışla, malzeme ve hizmetçi talep ediyordu. Julian'ın diğer insanlarda aşağıladığı ve kendisinin de kaçtığı şeyler olduğunu anımsayınca bu isteklerin, lüks ve gösteriş için savurganlık amacıyla değil, hakkı olduğunu düşündüğü güç ve otorite imgesini kurmak için gerekli olduğundan dikkate alınması gerekiyordu.

Günleri çok yorucu geçiyordu Julian'ın ama o geceleri bile yapması gereken işlerin yarıda kalmasına fırsat vermiyordu. Helena ile kısa süren, gösterişsiz bir akşam yemeğinden sonra çalışma odasına çekiliyor ve akşamın geri kalan kısmını bazen şafağa kadar, vardiyalı çalışan kâtip grubuna mektup yazdırmakla geçiriyordu. Bu işin arasına özellikle Plato ve gözde filozofu Marcus Aurelius olmak üzere kapsamlı felsefe okumaları giriyordu. Güneşin ve ayın hareketlerinin bir anlam ifade etmediği tek kişi tanıyorum o da Julian'dır. Nadiren aralıksız iki ya da üç saatten fazla uyuyordu. Uykuya yattığı zamanlar ise artık dayanamaz hale geldiği anlardı ve günde bir iki kez oluyordu bu. Onu tanıdığım süre içinde bu garip alışkanlığı sürdürdü ve bir keresinde generallerini yirmi bin kişilik bir kuvvetle savaşa göndermeyi planlamadan hemen önce sadece birkaç dakika süren bir uyku çektiğine de tanık oldum. Bu

davranışın avantajı elbette, gecenin en sakin saatlerinde bile çalıştığından düşmanın onu şaşırtacak bir zamanda harekete geçme olasılığının bulunmamasıydı. Dezavantajı ise bir danışmana ya da arkadaşına bir şeyler soracağı zaman adamın uyuyup uyumadığına bakmaksızın derhal yanına çağrılmasıydı.

Bütün bunlar güneş doğmadan önceki en karanlık saatte, sadece ruhlar uyanıkken ve nöbetçiler, görevi gereği dışarıda olanlar ve acı çekenler dışında ortalıkta kimse bulunmazken yaşandı. Güneş doğmadan önce, insanın gecenin yalnızlığına ve kötü güçlerin yoldan çıkarma telkinlerine kapıldığı bu korkunç saatte, Tanrı bile ortadan yok olmuştu sanki. Kapım, şafağın safran rengi sabahlığıyla okyanusun dalgalarından çıkıp ölümsüzlere ve ölümlülere ışık getirmek için harekete geçmesinden önce vurulmuştu.

Bir hekim için gecenin köründe kapısının vurulmasının nedeni hastaları, neredeyse hastalık hastası olan sezar ile eşiyse hiç de hafife alınacak bir şey değildi. Eğer ilgilenirsen diye yazıyorum, Julian, Oribasius'un eski Asclepian iyileştirme teknikleriyle benim daha bilimsel Hipokratik yaklaşımımın göreceli etkinliği hakkında henüz kararsızdı. Böyle bir saatte sıcak yatağımdan kaldırıldığım için çok öfkeli olmama rağmen yine de dostumun batıl saçmalıkları yerine benim tedavilerime güven duyduğu için sevinmiştim. Aceleyle elbiselerimi giyip habercinin peşinden ıssız sokaklara daldım. Uykulu saray nöbetçilerini hızlı bir baş işareti ve fısıldanan parolayla geçtikten sonra Julian'ın çalışma odası olarak kullandığı odaya gitmek için karanlık koridorlara girdik.

Oda uygun raf ve eşiklere yerleştirilmiş ve son birkaç aydır eriyip damlayan mum ve yağdan dolayı bir mağaradaki gibi sarkıtlar oluşturmuş otuz kırk kadar mum ve küçük yağ lambalarıyla aydınlatıldığından gün ışığı vuruyormuş gibi parlıyordu. Teleği zemine düşmüş, taranmamış sık siyah saçların arasındaki yuvarlak pembe bölgeyi görünür kılacak şekilde başı göğsüne düşmüş, traşsız ve solgun yüzlü bir kâtip bir köşedeki taburenin üzerine çökümüştü. Julian köşede horuldayan kâtibin varlığını hiç dikkate almaksızın bir o yana bir bu yana yürürken sanki kafasında bir mektubu tamamlarmış gibi kendi kendine mırıldanıyordu.

"Günaydın Julian" diye selam verdim konunun onun sağlığı mı yoksa Helana'nınki mi olduğuna karar verememiş durumdayken.

Dolaşmaya ara verip bana baktı. Yüzü solgun ve süzgün, saçları darmadağınıktı. Günde üç kere daldığı şekerlemelerinden yeni uyandırılmış izlenimi veriyordu. Selamıma yanıt vermeden bana doğru yaklaştı.

"Ruhlara inanıyor musun Caesarius?"

Soru çok tuhaftı ve ben ona bu konuda yardım edemezdim ama onu kızdıran bir kahkaha patlattım. Huzursuz gezinmesine yeniden başladı. Kahkahamı kontrol ettikten sonra kafamda çok uzun yıllar önce duyduğum çocuk öykülerini yeniden dinlerken kâtibin karşısındaki köşede bulunan bir sıraya oturdum.

"Ruhlar mı dedin Julian" diye sordum hâlâ içten içten gülerken. "Masalların hayalet ve vampirleri, geceleri yollarda gezen kurt adamlar mı? Ben yatağıma dönüyorum.

Biraz mahcup bir şekilde, "Evet, ama... diye mırıldandı. "Söylediğim şey tam olarak bu değil." Bunları söyledikten sonra durdu ve uzun bir süre manalı manalı bana baktı. Tam olarak ne diyeceğimi bilmediğim için ben de susuyordum. Beni bunun için mi uyandırmıştı?

"Bir rüya gördüm" dedi ve yine sustu.

"Düzensiz uyku alışkanlığın belki de seni sıkıntıya sokuyor olamaz mı?" derken şaşkındım.

"Hayır Caesarius, hayır. Seni çağırdım çünkü bu akşam biraz önce kalktığım uykuda bir rüya gördüm. Arkasında etekleri sürüklenen uzun elbiseli biri dudaklarında gülümseme gözlerinde sevgiyle bana yaklaştı. Saçları sadece Roma'nın kurucularının eşlerinin heykellerinde gördüğüm tarzda yapılmıştı. Benim bebek diye algıladığım bir yükü kollarında taşıyan kadın bana yaklaşırken onu seyrettim.

Şafak gökyüzünü kızıllaştırmaya başladığı sırada esnememek için çabaladım.

Endişelerini gidermek için, "Sadece senin baba olma durumunla ilgili tahmini bir şey" dedim. "Üzerinde durulacak bir şey değil.

Kızgınlıkla başını salladı.

"Hayır Caesarius, bitirmeme izin vermedin ki! Ben öylece beklerken kadın iyice yaklaştı ve gülümseyerek kollarında taşıdığı şeyi bana uzattı. Uzatılan şeyi kollarıma aldığımda hiç beklenmeyecek kadar ağır olduğunu fark ettim ve onun bir bolluk boynuzu* olduğunu anladım. Bereket fışkırıyordu boynuzdan, olgun meyveler, incirler, kavun, karpuz, buğday, mısır, bunların arasında boş kalmış yerler altın sikkeler, kurutulmuş balıklar, güzel kokulu bitkiler, dünyanın dört bir yanından gelen baharatlar... yaşamı sürdürmek için ne gerekiyorsa onlarla doluydu.

Onu dinlemeyi sürdürürken hâlâ şaşkındım ama endişem giderek artıyordu. "Julian" dedim sakin bir şekilde, "böyle rüyalar olmayacak şeylerdir, senin ilgini çekecek bir değerleri de yoktur. Herkes böyle şeyler yaşar ama sadece saf paganlar, gaipten haber verdiklerini söyleyenler, kâhinler ve benzerleri bunlarda bir değer görürler. Uyumadan önce Kutsal Kitap'ı okursan İsa'nın yaptığı işlerin rüyasını görürsün. Masal okursan eğer hayaletler görürsün rüyanda.

Bana sorgulayıcı bir tarzda hatta hor görürmüş gibi baktığını düşündüm. Sanki ben onun konuşmasını kesmemişim gibi umursamadan öyküsüne kaldığı yerden devam etmeden önce bakışları bana bir süre takılıp kalmıştı.

"Ona daha yakından baktım" dedi, "bana çok tatlı şekilde gülümsedi. Bir Tanrıça gibi bana görünen şeyin Roma'nın koruyucu Tanrısı olduğu, genius publicus olduğu içime doğdu; onu o kadar açık gördüm ki Caesarius, sana, bu odada bizimle birlikte olduğunu düşündürecek kesinlikle saçları, kirpikleri gibi bütün ayrıntıları tasvir edebilirim. Seni temin ederim ki bu bir rüya değildi. Bu tam olarak bir görüntüydü. İmparatorluğun bütün zenginliğini kollarıma bıraktıktan sonra yavaşça döndü ve gözden kayboldu.

Uykulu halim gitmişti artık, azarlar gibi bakıyordum Julian'a.

"Saçmalık bunlar. Benden tek kelimeyle söylemem gerekirse ateşli bir hayal gücü ve hazımsızlık çeken bir midenin ürünü oldu-

---

* *İçinden meyve, çiçek, tahıl vb. taşan boynuz biçimli süslü bir kap (Çev.)*

ğuna inandığım bir rüyayı yorumlamamı istiyorsun, ben kâhin değilim Julian, ben bir hekimim. Bizler Hıristiyanız eski bir Tanrı'nın tapınıcıları değil. Biraz et ye, kaslarını biraz güçlendir ve yatağa gitmeden önce gülünç öykülerden uzak dur." Konuşmamın hiç de başarılı olmadığını hâlâ bana şaşkın şaşkın bakışından ve yüzünün renginin o gece odaya ilk girdiğim zamankiyle aynı olmasından anlamıştım. "Bunda korkulacak ne olabilir ki?" diye devam ettim. "En kötü olasılık bile geçerli olsa bu sadece bir rüya."

Odanın beyaz badanalı duvarları küçük pencereden giren ışıkla gül pembesine dönerken Julian yeniden bir aşağı bir yukarı doğru yürümeye başladı. Anlaşıldığı kadarıyla güneşin ilk ışıklarını yakalaması amacıyla duvara asılmış perdahlanmış bir taş setin tam ortasına küçük bir haç yerleştirilmişti. Odada ışık ve havanın toplanması Julian'ın gözlerinin altındaki siyah daireler ve yüzündeki hüzünlü ifadeyle tam bir zıtlık oluşturuyordu.

Eliyle çıkmamı işaret ederken, "Korkmuyorum" dedi. "Sadece gördüğüm şeyi sana anlatmak istemiştim. Şimdi anlıyorum ki vakit kaybıymış."

V

"Ah sevimli İsa" diye mırıldandı.

"Efendimizin adını boş yere ağzına alma.

"Boş yere almıyorum Caesarius, dua ediyorum."

Gözlerimi devirdim ve biraz evvel tıraş edip kedi bağırsağıyla diktiğim başının arkasında kaz yumurtası kadar olmuş şişkinliğe nane yağı sürmeye devam ettim.

"Dua etmek. Bu senin için birazcık yenilik anlamına geliyor, değil mi?"

Başını hafifçe çevirerek bana kızgın bir şekilde baktığında bir kaşını da kaldırmıştı.

"Senin konuşma tarzın biraz küstahça oluyor, özellikle sezarınla konuştuğun düşünülürse" dedi. Kıkırdayarak güldükten sonra başını çevirmeye çalışırken çektiği acı yüzünün ifadesinden belli oluyordu.

Elbiseyi temizlemeye yoğunlaştığım ve arkasından aletlerimi toparlamaya başladığım için bir süre sessiz kaldım. "Başka nerende yara var?"

Hazin şekilde iç geçirdi. "Bedenimdeki her kas yaralı Caesarius. Son birkaç haftadır vaktimi sırtından ziyade yerde atın karnına bakarak geçirdim.

En azından bu doğruydu, çünkü Sallustius, Sezar'ın gelişimini merak eden izleyicilerden kaçma fırsatı veren izole edilmiş bir çiftlikte Julian'ın binicilik eğitimine yoğun bir biçimde başlamıştı. Açık konuşmak gerekirse çok az gelişme vardı. Daha da kötüsü Julian ile birlikte benim de aynı eğitimden geçiyor olmam onun

beceriksizliğini iyice göze batar hale getirmekle kalmıyor beni de yetenekli bir öğrenci gibi gösteriyordu. Çocukluğumuzda komşunun at eğitimi için kullandığı arazide ata eyersiz binmelerimiz şimdi meyvesini veriyordu. Sorun o ana kadar Julian'ın hiç savaş atına binmemiş olmasıydı. Elbette yumuşak huylu binek hayvanlarıyla genellikle bir arkadaşın ya da seyisin gözetiminde yolculuklar yapmıştı ve hatta dörtnala bile kaldırmıştı atını bu yolculuklarda. Ama çarpışma koşullarında gerçek bir savaş atına binmiş miydi? Asla binmemişti ve artık biçimlenme çağını geçmiş, yirmi dört yaşındaki olgun bir insan için biniciliği öğrenmek ergenlik çağına gelmiş birinin konuşmayı yeni öğrenmesine benziyordu ve mümkün gibi görünmüyordu.

Atın sırtına çıkmak bile onun için çok güçtü ve bu maceraya başlamadan önce var olan kendine güveni ciddi şekilde sarsılmıştı. Boyu Romalı subayların Galya'da bindikleri Frank atlarının omzuna kadar yükseliyordu ve Perslerin atın sırtına binmek için strator olarak bilinen bir kölenin yardımını alma yöntemi de Sallustius'un standartlarını karşılamıyordu. Kardeşim, büyük bir olasılıkla kışlada ata binen askerleri görmüşsündür. Âdet ata solundan yaklaşmak, gemi gevşekçe tutarak atın kulağının etrafındaki yeleyi yakalamaktır. Daha sonra hayvanın sırtındaki eyeri tutar, sağ elle kendini yukarıya çekerek yükselir ve karnının üstünde dönerek bacağını atın sırtından diğer yana atarak oturma pozisyonuna geçersin. Boyumun bu hareketleri benim için kolaylaştırıyor olmasına karşın yetenekli bir binici için bile zor bir iştir bu. Julian'a alışması için önce yaşlı ve uysal atlar verilmişti, buna rağmen karnının üzerinde yapacağı hamleyi ayarlayamıyor sürekli olarak atın öbür tarafından düşüyor ya da oturma pozisyonuna geçerken dizleriyle atı harekete geçirecek şekilde mahmuzluyor veya yeleyi elinden kaçırır gibi olunca tahmin edilebilecek sonuçlar doğuracak şekilde şiddetle çekiyordu. Sallustius hoşnutsuzluğunu ifade etmek için yüzünü buruşturup başını sallıyor hatta atın ayaklarının dibine düştüğünde kalkması ve üstündeki tozun temizlenmesi sırasında bile ona yardım edilmesine kızıyordu. "Savaş sırasında bunu senin için yapacak kimse olmayacak" diye gerçeği suratına çarpıyordu.

Her iki taraftan da ata binmeyi öğrenmesi Julian'ı günlerce uğraştırdı. Bundan sonra Sallustius hemen bir başka çalışmaya geçti.

"Koşarken dene!" diye bağırdı, "Hemen!"

Julian kımıldamadan duruyor ve boş boş bakıyordu. "Ata koşarken binmek mi?" derken şaşkınlık içindeydi.

Sallustius işin zorluğunu anlayamamış gibi sessiz durdu bir süre. Sonunda yavaş yavaş konuşmaya başladığında kalın kafalı bir çocuğa ne yapacağını anlatır gibiydi tavırları. "At değil, sen koşacaksın" dedi. "Chonodomarius senin önünde, görüş alanın içinde olacak. Sen hayvanını yakalayacaksın ama o da bunu yapmış olacak. Eğer ata hızla binebilirsen onu yakalayabilirsin. Şimdi koş ve şu atın sırtına atla!"

Julian yeni çalışmaya cesaretle atıldı, arkadan yaklaşıp atın sağrısının üstünden birdirbir oynar gibi zıplamak, bir tahta çiti aşar gibi yan taraftan yaklaşarak binmeye çalışmak dahil her yöntemi deniyordu. Ona yardım edemiyordum kardeşim, ama günlerce uğraşmanın sonucunun içler acısı olduğunu söyleyebilirim, çünkü Julian boyunun kısalığını dengeleyecek çabukluk ya da güce sahip olmadığından denemeleri her zaman atın yanına veya arkasına düşmek ve adamakıllı ürkmüş durumda olan hayvanı tırmalayarak üstüne tırmanmaya çalışmakla sonuçlanıyordu. Benim gibi Sallustuis da onu izlemekten çekiniyordu. Ben asıl ve yoğun olarak kendi hayvanımla uğraşıyordum. Sallustius kızgınlıkla onu araziden kovuncaya kadar zaman zaman kışlasından ayrılıp sinsi sinsi etrafına bakarak talimleri izlemeye gelen Zincir Paul her düşüşten sonra gıdaklar gibi diliyle hayretini belirten sesler çıkarıyordu. Julian'ın ata biniş denemelerini birkaç gün izledikten sonra Sallustius en azından o an için yenilgiyi kabul etti.

"Biniş çalışmalarına sonra yeniden döneceğiz" dedi Julian'ın bir denemesinden sonra. "Bu arada at sürme konusunda çalışacağız. Atın sırtına binmeyi becerene kadar senin bir Pers olduğunu kabul edeceğiz" diyerek ahırdan iriyarı bir Galyalı köleyi Julian'ın sırtına basarak atına binmesi için çağırdı.

Savaş sırasında at sürerken kardeşim, bir adamın başının duruşundan ayaklarının basışına kadar en önemli şeyin biçimli olmak

olduğunu gördüm. Savaşlarda atlarının uyluklarından değil baldırlarından ya da ayaklarından tutunan, bacaklarını dizlerinden itibaren hayvanın iki yanından serbestçe sallayacakları yerde hayvanın kaburgalarının üstüne sert bir şekilde bastıran acemi biniciler de gördüm. Gergin bacaklarına kütük ya da kaya gibi herhangi sert bir şey çarptığında veya saldırıya geçmiş zırhlı bir düşman süvarisi dokunduğunda ince bir dal gibi eklem yerinden kırılacaktır. Bu yara, modern tıp bilimlerinin sunduğu bütün mucizelere rağmen nadir olarak tam iyileşmekte ve genellikle kurbanı topal bırakmaktadır. Halbuki bacaklar serbestçe ve kasılmadan yanlardan sallansa çarpışma uyluğa gelecek darbeyle ya da binicinin pozisyonunu bozmasıyla sonuçlanmayacaktır.

Bunun gibi, kişinin düşmana yönelttiği tehdidi artırırken işini hayli kolaylaştıracak yollar, silahların taşınması, kalkanın kullanılması, giysinin omuz üzerinden salınması, siperliğin gözlerin üstünde nasıl duracağıyla ilgili kurallar vardır. Haftalar boyunca Julian at sırtındayken cirit atma eğitimi aldı. Julian kalkanının arkasında sol elinde iki cirit taşıyor, Sallustius onun hemen yanında atını eşkin sürerken ne yapması gerektiğini adım adım anlatıyor ve kullandıklarının yerine cirit uzatıyordu.

"Sol omuz öne sağ geriye, evet güzel! Hedefine nişan al, hedefine sezar, lanet olsun atına değil! Şimdi uyluklarınla ata tutun ve silahını fırlatmak için yüksel... hayır, çok yükselme... hayır!"

Sırtındaki dolgu maddeleri ile taktığı miğfer sayesinde, uylukları üzerinde yükselmeyi ve atın bacaklarının arasından fırlayıp gitmesini engellerken cirit atma çalışmalarında aldığı yaralar fazla sıkıntı yaratmıyordu. Çiftliğin ahırının bir köşesini donanımlı bir revir haline çevirmiştim ve Julian'ın uğradığı talihsizliklerden sonra orada hayli zaman geçiriyordum. Bu çalışmalar sırasında bedeninde ortaya çıkan çürük ve sıyrıkları saymıyordum bile artık.

Julian yavaş da olsa öğrendikçe Sallustius daha tehlikeli tekniklere geçiyordu hemen. Esmer yüzlü Hunlar gibi at sırtındayken yayı gerip ok atmak; keskinleştirilmiş ön ayak toynaklarıyla atın düşmana darbe vurabilmesi için şaha kaldırmak; at üzerindeki bir süvari için bıçak gibi düz bir kılıçtan daha etkili bir silah olan kavis-

li kılıçla Pers tarzı savaş yöntemi bunların bazılarıydı. Julian pala denilebilecek bu kılıçla Sallustius'un talim alanına yerleştirdiği insan boyunca, kalın bir meşe kazığıyla alıştırma yaptı. Daha sonra bu kazık Cermen giysileri ve zırhlarıyla donatıldı ve tepesine yerleştirilen bir kavun, kafası yerine kullanıldı. Gerçek bir rakip karşısında at üzerinde palayla pratik yapmak vuruştan korunmak için kolay bir yöntem olmadığından çok tehlikeliydi; ama mızrak alıştırmaları bu kadar tehlikeli değildi. Mızrağın ucuna takılan balçıktan yapılma bir topla temas olduğu zaman tümüyle acısız olmamakla birlikte karşıdaki için çok daha az ölümcül bir silah haline dönüştürülebiliyordu.

Körleştirilmiş mızrakla Sallustius da Julian'a defalarca saldırmış ve sırayla Julian kalkanıyla savunmaya geçmiş daha sonra da kendi körleştirilmiş mızrağıyla rakibine saldırmıştı. Yetenekli öğretmen son anda silahını çevirip genellikle mızrağın Julian'ı sıyırıp geçmesini sağlayacak ve böylece atından yere düşürmeyip, sadece çarpma dolayısıyla ezikler ve kaburgada çatlaklar oluşturacak küçük darbeler vurabilecek kadar marifetli olmasına karşın, Sallustius'un silahının ucu defalarca Julian'ın içi doldurulmuş talim zırhına çarpmıştı. Bununla birlikte bir gün herhalde Sallustius benim yakınlarda olup olmadığımı gözleriyle araştırdıktan sonra tüm hızıyla Julian'ın üstüne atını sürüp ucu iyice sıkıştırılmış mızrağını Julian'ın sürekli bir o yana bir bu yana sallanan kalkanından yanıltıcı bir hareketle kurtarıp tam göğsüne fırlatmış ve atının üzerinde havaya kaldırıp sırtının üstüne yere vurmuştu. Binicisiz atı eşkin yürüyerek talim alanının diğer ucuna doğru giderken o, bu aksilik için suçlamalardan kurtulmak istermiş gibi hâlâ yerde yatıyordu.

Sallustius ile gireceğim mücadeleye hazırlık yaptığım yerden koşarak gidip Julian'ın yanına çömeldim. Yardım etmeye başladığımda nefes almak için öksürüyordu. Darbe onu yere yıkmış ve hayli sarsmıştı ama diğer taraftan yaralı da değildi. Sallustius sakin sakin atını bize doğru sürerken hâlâ sersem gibiydi Julian. Adam atından inme zahmetine bile katlanmayı denemiyordu. Ona suçlayıcı bakışlarla baktım.

"Bir baksana ona! Öldürmeye mi uğraşıyordun?"

Sallustius duygularını göstermeksizin Julian'a baktı.

"Evet" dedi sadece.

"Şaka mı yaptığını sanıyorsun?" dedim sertleşerek.

"Sence gülüyor muyum?"

"Sen hiç gülmezsin.

"Hiç şaka da yapmam" diye yanıtladı beni.

Julian oturmaya uğraşıyordu. "Ben... ben seni bunun için tutuklatabilirim... derken soluk soluğaydı.

Sallustius yüzünde alay ettiğini gösteren bir ifadeyle, "Şaka yapmayı beceremediğim için mi?" dedi.

Aldığı nefes ciğerine ulaşınca Julian'ın yüzü sinirden kıpkırmızı olmuştu bu sefer. "Beni öldürmeye çalıştığın için!"

"Öyleyse tutukla beni.

Şaşırma sırası şimdi Julian'daydı.

Sallustius sinirli bir biçimde konuşmasına devam etti. "Seni öldürmeye çalıştığım için bana minnettarlık duymalısın, çünkü eğer böyle yapmasaydım ve giriştiğim işi başaramasaydım ileride birisi bunu emin ol ki başaracaktı. Sen şimdi beni mi suçluyorsun?"

"Kahrolası herif" diye mırıldandı Julian, bir taraftan da ayağa kalkmak için sendelerken. "Atım nerede?"

Aslında Sallustius, genç sezarın fazladan alıştırma yapmak amacıyla kafasındaki dikişlerle ağrıyan kaslarından hiç şikâyet etmeksizin her sabah çiftlikten uzaklara gitmek için uzun süre atla yolculuk yapmasına saygı duyuyordu. Sallustius'u hayli mutlu eden şey, Julian'ın her şeye karşın geç de olsa çabukluk ve güç kazandıktan sonra askeri yeteneklerinin hızla gelişmesi ve bedeninin yetenek eksikliklerini zekâ ve kumazlıkla fazlasıyla kapamasıydı. Yine de en büyük hüsranı ata binmekte yaşıyordu; bu konuda sıkıntı yaratacak denli yetenek yoksunuydu ve bu başarısızlık binicilik ve silahşorluk alanlarındaki güveni üzerinde etki yapıyordu. Birkaç hafta sonra kışlanın baş demircisi elinde sağlam ama tuhaf bir ilavesi olan bir mızrakla geldi. İlave parça sağlam bir kemerle sapa tutturulmuş demirden kalın bir biçimde yapılmış kancaydı. Kanca mızrağın arka kısmından yüz yirmi santimetre ilerideydi.

Sallustius, "Bu senin stratorun" dedi.

Ertesi gün derslere yeniden başlamak için çiftlikten çıkmaya hazırlanan Julian, yüzünde hınzırca bir gülümsemeyle bir süre için kendisine eşlik etmememi istedi. Bir diğer zor tekniği öğrenirken düşeceği gülünç durumlardan kurtulmak istiyor herhalde diyerek, şaşırmama rağmen önerisini hiç karşı çıkmadan kabul ettim. Talimlerden dönüşündeki neşesi merakımı kamçılıyordu. Birkaç hafta sonra ona eşlik etmeme izin verildiğinde gözlerimle gördüğüm şey hayrete düşürmüştü beni. Julian tam bir süvari giysisiyle karşımda sakince duruyordu. Sağlam bir zırha dönüşmüş tüniği kalçalarına kadar iniyordu, uyluklarında zırh plakalar vardı, dizlerdeki eklemlerle baldırlara zırh takılmıştı ve başında iyice oturan ve yüzü açıkta bırakan bir miğfer vardı. Bunların hepsinin ağırlığının otuz kilogram civarında olduğunu sanıyordum. Roma süvarisinin kullandığı boyutlarda yaldızla kaplanmış bir kalkan, güzel ve zevkli süslenmiş bir pala ve üç buçuk metreden uzun, boyalı sapı zımparalanarak düzgünleştirilmiş, fildişi rengi parıltılar saçacak kadar cilalanmış Romalı subayların kullandığı bir mızrakla silahlanmıştı. Bu silahlar, kınıyla sol bacağında sallandırdığı palanın dışında sanki orası kışlaymış gibi bir çit kazığına düzgün şekilde dayanmışlardı. Atı epeyce uzakta sinirli sinirli toprağı eşeliyordu.

Seyretmek için çite dayandığımda ahırda çalışan bir kölenin işaretiyle zamanı ölçmek için bir davulla tutulan temponun gürültüsü başladı. Julian bir taraftan zırhlarını tutarken silahlarına doğru koştu ve beni hayrete düşürerek akıcı ve zarif hareketlerle sol omzuna kalkanı, eline de mızrağı aldı. Ondan sonra hemen kafasına bronz zırh geçirilmiş, etrafta görebileceği şeyleri görmesin ve doğruca ileri gitsin diye gözlerinin üzerine demir siperlikler takılı ve ağır şekilde zırhlandırılmış olarak kendisini bekleyen ata doğru koşmaya başladı.

Başlangıçta Julian ağır zırhıyla çok yavaş koşuyordu ama omzundaki kalkan sırtına gürültüyle vurdukça hız kazandı. Ondan sonra tuhaf bir şeylerin olduğunu fark ettim. Kanca gibi bir ek parçası olan ve sağ elinde taşıdığı mızrağın ucu arka taraftaydı. İç geçirdim ve beni hayrete düşürmek için Julian'ın silah kullanmadaki yetenek gösterisine verdim kendimi.

Çıkardığı şangırtıdan binicisinin geldiğini anladığı için olsa gerek kıpırdanmaya ve eşinmeye başlayan hayvana iyice yaklaştığında Julian mızrağı atın sol toynağından bir metre kadar uzakta yere sapladı ve bedenini mızrağa doğru çekti. Dikey olarak duran kazık hafifçe esnedi. Julian havaya sıçrayıp iki eliyle mızrağa tutundu. Daha sonra sol ayağını sanki bir merdiven basamağıymış gibi duran kancaya bastı, sağ ayağını kaldırdı ve zarif ve kolay bir şekilde iri atın sırtına zırhıyla oturdu. Aynı anda atı mahmuzlayarak geriye hamle yapıp havayı eşelemesini sağlarken sağ eliyle dizgini sıkıca tuttu ve mızrağı sol eliyle döndürüp ileri doğru uzattı; sonra silahın sivriltilmiş ucunu maharetle ileri doğru çevirip sapını atın başının üstüne, kulaklarının arasına yerleştirdi ve süratle, sanki ok gibi at sürmeye başladı.

Ben hayretler içinde seyrediyordum gördüklerimi.

"Ata binmeyi geliştirmen için günde dört saatlik antrenmandan başka bir yol yoktur" dedi yan tarafımdan bir ses. Yanıma sessizce gelen Sallustius'tan başkası değildi bu.

"Mızraktaki kanca dahice" dedim. "Özür dilerim sözünü kestim."

"Spartalılar tarafından geliştirilmiş" dedi özrümü dikkate almaksızın Julian'ın eşkin gidişini seyrederken. "Vienne'deki her süvari için bir tane yapılmasını emrettim."

Aynı yılın baharında sefer sezonunun başlangıcında arenada düzenlenen törende mızrak fırlatma tekniğini şehirdeki garnizona ilk gösteren kişi doğal olarak Julian'dı. Önce bütün bir kış boyunca kılıç ve kalkanla savaş tekniğini çalışan askerler bu işin şampiyonları olarak bir gösteri yaptılar. Ardından boks ve güreş karşılaşmaları, sonra da piyade birlikleri güç ve dayanıklılık gösterileri yaptılar. Son olarak ağır zırhlarla donatılmış, altın başlıklı Amazonlarla Olympos Tanrılarını tasvir eden maskeler giymiş olan yirmişer kişilik iki gruba bölünmüş süvari takımı çıktı sahneye. Verilen işaretten sonra naralar atan iki grup birbirlerine doğru son sürat dörtnala kaldırdılar atlarını, körleştirilmiş silahları ve kör edici toz bulutundan yararlanarak rakiplerini atlarından yere devireceklerdi. Saldırılarındaki vahşet insanı hayrete düşürüyordu ve kardeşim, Ale-

manlarla yapılacak gerçek savaşın bundan çok daha merhametsiz ve vahşice olacağını o zaman nereden bilebilirdim. Mızraklar fırlatılınca sesler çıkardılar ve bazıları uçarak tribünlere kadar geldi. Kalkanlar çarpmanın etkisiyle çatladı ya da parçalandı ve zırhlı uyluklarıyla atlarını güvenli biçimde tutamayanlar havada dönerek ve homurdanarak atların toynaklarıyla yaralanmamak için dört büklüm oldukları zemine çakıldılar. Yere düşenler yarış dışına çıkıyorlar, sadece kumun içinden sürünerek ya da topallayarak yarışmanın bitmesini beklemek için arenanın kenarına gelmeye çalışırlarken çürük ve sıyrıklarına bakıyorlardı. Yerde kıvranan çok az kişi kalmıştı ve bunların da görevliler tarafından alınmaları gerekiyordu.

Sallustius kenarda hakem olarak atının üstünde oturmasına karşın, hızla saldıran ve görüş alanlarını sınırlayan maskeler takmış yarışmacıların sakarlıklarından korunmak için ağır kalkanıyla mızrağını elinde tutuyordu. Yerde yatanları ayırmak için ve birbirlerine öfkelenen gruplar köşelerine çekilmeyi reddettiklerinde bağırarak atını birkaç kez yarışmacıların arasına sürmek zorunda kalmıştı. Bin yaşlı ve deneyimli askerin tezahüratları altında düzenlenen bir düzine saldırıdan sonra sonunda paramparça mızraklan ve içeri çökmüş zırhları yiğitlikleri ile güçlerini doğrulayan atlarının üstünde kalmış iki biniciye ödül olarak defne tacını verdi. Adamların ikisi de Olympos takımındandı.

Julian son adam olarak katılacağı biniciler gösterisi başlamadan önce arena hızla temizlenip, engeller dikilirken Sallustius yerinde bekledi. Elbette niyeti Julian'ın performansını yakından izlemek ve Sezar'ın ihtiyaç duyduğu durumlarda bu tarz yardım gereksiz olmasına rağmen talimat verebilmekti. Sırası geldiğinde ağzını korkunç biçimde çarpıtmış şekilde tasvir edilen bir başka Yunan Tanrıçası'nın maskesini takmış ve önce gördüğüm zırhtan daha ağır altın plakalı tören zırhını giymiş olan Julian uzun adımlarla alana girdi. Maske dolayısıyla sadece iki küçük delikten etrafını görebiliyordu.

Üstünde taşıdığı ağırlığa rağmen gösterdiği başarı, söylentiler ve geçmiş gözlemler tarafından en iyisinden hantal ve basit bir gösteri bekleyen kuşkucu birlikleri kısa bir süre sonra sessizliğe

gömmüştü. İlk olarak ata her iki taraftan binerek ve delişmen aygırın sırtında hedefi tam bulan atışlar yaparak hayli marifetli bir biçimde yeni tekniğini gösterdi. Etrafımda yükselen konuşmaları duyabiliyordum. Sonra bir dizi halinde çukurların, surların ve diğer engellerin arasına yerleştirilmiş korkulukların arasında gerçekten şok eden bir binicilik ve kılıç gösterisi yaptı. Sezarlarının gösterdiği beceriyle coşan birlikler bütün konuşmaları bastıracak biçimde ritmik olarak ayaklarını yere vurmaya başladılar. Julian'ın gösterisi delişmen hayvanı gerçek savaş koşullarına olabildiğince benzetmek için konulmuş engellerin üzerinden atlatarak ve yere çakılmış kazıklardan kaçarak sürüyordu. Julian, kukla düşman askerlerine yaklaşınca güneşte parlayan palasını bir o yana bir bu yana sallıyor, kılıcının keskin yüzüyle direniş göstermeyen adamların kavun çekirdekleriyle dolu etli kafalarını parçalıyordu.

Julian'a hâlâ kuşkuyla yaklaşanlar bulunmasına rağmen askerler gördüklerini onayladıklarını ve beğendiklerini bağırarak dile getiriyorlardı. Hemen önümde oturan bir yüzbaşı kibarca alkışlıyor ama alanda oluşturulmuş engelleri de şaşkın şaşkın seyrediyordu. Bağırtılar azaldığında yanında oturan arkadaşına, "Niçin meyveleri kesiyor? Onunla mücadele edecek bir süvari bulamadılar mı?" diye sordu.

Arkadaşı hemen susturdu onu. "O sezar! Arenada kim sezarla mücadele edebilir? Kazansan da kaybedersin. Kaybetsen de kaybedersin. Bunun için kavunları kesiyor." Adamın mantığı gerçekten kusursuzdu.

Özellikle birkaç ay önceki hali düşünülürse Julian'ın gösterdiği başarı gerçekten büyüktü. Artık zorlu gösteri bitmişti. Julian atını eşkin sürerek arenayı dolaşıyor ve birliklerin içten alkışlarını topluyordu. Gösteri için atını birdenbire durdurarak şaha kaldırdı ve klasik tasvirlerdeki muzaffer Roma generalleri gibi kılıcını savurdu. Sallustius bunu görünce kafasını bıkkınlıkla salladı ve atını ahırlara doğru yavaş bir dörtnalla sürmeye başladı. O an için işi bitmişti.

Tezahürat bitmeye yüz tutmuşken Julian birden öne doğru eğildi, maskesini düzeltti ve atını mahmuzladı. İleri doğru fırlayan atın gözleri heyecandan yuvalarında dönüyordu. Birlikler bir başka

gösteri seyredecekleri düşüncesiyle sessizleşmişlerdi. Julian ucu körleştirilmiş mızrağını kalça seviyesine indirerek yatay saldırı konumuna getirdi ve atını doğrudan bir saldırı için hızlandırdı. Arkasından hızla yaklaşan atın çıkardığı gürültüyü duyan Sallustius hayvanını durdurdu ve Julian'ın ne tür bir salaklık yaptığını görmek için gözlerini etrafta gezdirdi. Sallustius'un bildiği kadarıyla gösteri bitmişti ama beyaz suratlı maskesinin arkasındaki gözlerinden çıkan pırıltıdan görebildiğim kadarıyla bu bir gösteri değildi ve Julian ciddiydi.

Sallustius saldırıyı arenanın ortasındayken gördü ve deneyimli bir askerin rahatlığıyla kalkanını kaldırıp, ucu yuvarlaklaştırılmış mızrağını hazırlarken atını tam hızla koşması için mahmuzladı. Julian hızla ve ikircik göstermeksizin ilerliyordu. Bronzdan yapılma ağır süvari kalkanı uyluklarından destek alıyor ve kendi silahıyla yanıltma hareketleri yaparken sadece Sallustius'un mızrağının kavisler çizen hareketlerine göre yavaşça ileri ya da geri gidiyordu Tam bir konsantrasyonla yuvarlak uçlu mızrağını rakibinin kalkanının arkasındaki yüzüne ya da göğsüne vurabilmek için küçük bir delik arıyor, bu nedenle de riske giriyordu.

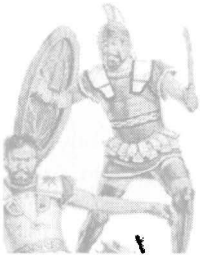
Askerler nefeslerini tutmuş hiç gürültü çıkarmadan izliyorlardı. O kadar ki atlar son süratle birbirlerine doğru koşarken, maskesinin altında Julian'ın ritmik nefes alışlarıyla homurtularını duyabiliyordum. Bir toz bulutu ve ardından gürültüyle iki mızrak da rakiplerin kalkanına çarptı ve parçalanmış mızrağın bir parçası döne döne uçarak kalabalığın üstüne geldi. Silahların hızla birbirlerine çarpmaları sonucunda iki mızrak da kırılmış, iki adam dengelerini kaybederek toprağa yığılmışlardı. Dizginleri gevşeyen, binicilerinin dizleriyle yönlendirilmeyen iki at aynı hızla koşmaya devam ederek birbirlerine çarptılar. Atlar durmadan kişniyor, düştükleri yerde rakibine toynaklarıyla vurmaya ve ısırmaya çalışıyorlardı. Hayvanlar duydukları korkuyla birbirlerine zarar vermeye çalışırken adamlar da hâlâ yerde yatıyorlardı. Askerlerin arasından kendime yol açmaya çalışarak, bulacağıma emin olduğum yaraların bir an önce tedavisine başlamak için arenaya ulaşmaya çalışıyordum. Ancak buna gerek yoktu çünkü önce Julian, sonra Sallustius

ağır süvari zırhının altında sersemlemiş ve dengesiz bir biçimde acılar içinde ayağa kalktılar.

O anda tüm birlikler kendiliğinden ayağa kalkarak gürültülü naralar atmaya başladı. Julian maskesini çıkartıp havaya kaldırdı. Yorgunluğunu belli eden bir tebessümle ve elini sallayarak tezahüratlara yanıt verdi. Burun deliğinin birinden çenesine doğru kan akıyor ve miğferinin altından kuma damlıyordu. Her zamanki gibi duygularını açığa vurmayan yüzüyle Sallustius da başını yere doğru eğerek askerlerin övgülerini kabul ettiğini gösteriyordu. Julian eğilerek Sallustius'un kalkanına çarptığı anda kırılan mızrağını yerden aldı. Mızrağı yalandan fırlatacakmış gibi yaptıktan sonra bir tür selam olarak sağ eliyle havaya kaldırdığında kalabalıktan sanki o günkü sahte savaşının sonunda kazandığı kupa için gürültülü bir tezahürat daha yükseldi. Son olarak utangaç bir ifadeyle dönüp Salustius'a yaklaşırken sanki cesareti ve yeteneği için onu kucaklayacakmış gibi kollarını açmıştı.

Hakemler saldırıyı ve darbeyi kurallara uygun buldukları ve askerlerin vahşi tezahüratları bu oyunda onları onayladıklarını gösterdiği halde Julian, Sallustius'a sarılmadı. Ağır dizlikli zırhının altında hantalca mızrağını almak için eğilmiş olan Sallustius'u kırık mızrağıyla sağlam bir şekilde dürten Julian onu haince yere, tozun içine düşürdü yeniden.

VI

Genellikle hesaplandığı gibi efendimizin doğumundan üç yüz elli altı yıl ve Roma şehrinin kuruluşundan bin doksan bir yıl sonra içinde bulunduğumuz bahar ayını Sallustius, Julian ve ben karargâhta önümüzdeki yılın sefer planlarını yapmak için çok sayıda harita, buruşuk parşömen ve raporlardan oluşan evrak arasında geçirdik. Strateji çizmek, birliklerin nasıl konuşlandırılacaklarına karar vermek, malzeme sevkıyatını düzenlemek ve tutukluları yeniden sorgulamak için birçok tribün* ve bölük komutanı ile yapılan toplantılar saatler boyunca sürüyordu. Yaşlı hadım Eutherius'un Julian'ın sinirli bakışlarına muhatap olmasına yol açan kapıyı vurmaksızın odaya girmesi bu toplantılardan birinde yaşanmıştı.

Bu olayın protokolün bozulmuş olmasından söz edilecek kadar önemli bulunması ve konudan ayrılarak anlatılması Harika Eutherius'un sıra dışı karakteri nedeniyledir.

Genç sezar, doksanlı yaşlarında olan bu hadımla yaşlı öğretmeni Mardonius ya da hekimi Oribasius ile olduğu gibi, yaşamının herhangi bir bölümünde bu kadar yakın olduklarını anımsayamıyordu. İnanması güç olsa da bir hadım olmasına karşın şimdiye kadar tanıdığım insanların en onurlusu, en kibarı ve en güveniliri olan bu adam kırk yıl önce Julian'ın amcası Constantine'ye sonra da onun oğlu Constans'a kâhya olarak hizmet etmişti. Ksenephon çok önceleri hayvanların iğdiş edilmesinin onların vahşiliğini giderek uysallaşmalarına yaradığını, güç ve ruh olarak onları zayıflatmadığını gözlemlemişti ve hadım edilerek diğer insanlardan fark-

---

* *Roma lejyonlarının komutanları (çev.).*

lılaştırılanların efendilerine çok daha bağlı olacaklarını ileri sürmüştü. Hadımlarla, bu fesat ve her şeye burnunu sokan insanlara ilişkin edindiğim deneyimler böyle bir iddiayı çürütüyor, doğru olmadığını gösteriyordu. Büyük Sokrates bir hadımdan iyi olarak söz etse, o bile yalan söylemekle suçlanabilir diyen eskiden kalma bir söz de gerçeğin bu olduğunu gösteriyordu. Ama yaşlı Eutherius genellikle bu tür adamları ifade eden riyakârlık, kibirlilik ve komploculuk gibi özelliklerden yoksun bir inci gibiydi ve dikenlerin arasında gülün nasıl yetiştiğini gösteren bir örnekti.

İyi insanî özellikleri olmasının nedeni bir hadım olarak büyütülmemiş oluşundan geliyordu belki de. Özgür ebeveynlerin özgür çocuğu olarak büyütülmüş, genç bir yetişkinken korsanlar tarafından ele geçirilince hadım edilmiş ve köle olarak satılmıştı. Bu talihsizliğe uğramışken bile umutsuzluğa kapılmamış, yeni koşullarda en iyisini yapmaya çalışmış ve çalışkanlığını, dürüstlüğünü, zekâsını herkese kabul ettirmiş, hatta imparatorun bile dikkatini çekmişti. Eutherius'un müthiş bir hafızası ile bir bilgenin yargılama yetisine sahip olduğu görülmüştü ve Constans'ın öldürülmesinden sonra bir danışman, bir akıl hocası olarak Julian'a kalan en değerli mirastı belki de. Eutherius'un rahat bir emeklilik geçirmesine birkaç yıl önce izin verilmiş ama Julian sezar olunca eski arkadaşını geçmişi anımsatması ve kararlarında doğru hükümlere varmasına yardımcı olması için Galya'ya çağırmıştı. Hadıma aşırı derecede güveniliyordu ki sezarın tüm kişisel mali işleri ona teslim edilmişti ve Julian özel yaşantısının içine sevinerek alacaktı onu.

Her nedense o gün Eutherius toplantı odasına kapıyı vurmadan girmiş ve samimi bir biçimde boğazını temizlemişti. Julian ona bakakalmıştı.

"Efendim" diye girdi söze yaşlı adam, "sizi rahatsız ettiğim için özür diliyorum, ancak Autun gamizonundan acil bir haber aldık biraz önce. Barbarlar orayı kuşatma altına almışlar."

Sallustius ile Julian ayağa kalkınca tabureleri yere devrildi. Konu gerçekten önemliydi. Autun muhteşem bir şehirdi, halkı çalışkandı ve eyaletin iç bölgesindeki önemli bir ticaret merkeziydi. Kalesi vardı ama surları yüzyıllardır bakım yapılmadığı için yıkıl-

maya yüz tutmuştu. Constantius ile onun generalleri surların onarımı için hiçbir şey yapmamışlardı. Autun önceki istila sınırlarından nereden bakılsa yüz mil içeride olmasına karşın Alemanların Rhone ormanlarından bu kadar uzağa gelmeleri anlaşılmaz bir şeydi. Aslında bu hamle onları kuzeyde Auxerre, Sens, Paris, güneyde Lyons ve hatta bütün Rhone nehrini abluka altına alabilecek Vienne gibi çok daha önemli Roma kentlerine saldırabilecekleri bir mesafeye getirmiş oluyordu. Roma ordusunun Marcellus komutasındaki asıl bölümü iyice kuzeydeki Reims'ta kışlık karargâhtaydı ve onların saldırının haberini aldıklarından bile emin olamazdık. Autun ve kuşatmacı barbarlar şimdi bizimle Marcellus arasına girerek ordunun asıl bölümüyle doğrudan ilişkimizi koparmışlardı ve hatta Marcellus haberi alıp zamanında harekete geçse bile onlarla etkili bir eşgüdüm içine girmemiz olanaksız olabilirdi. Julian önündeki masada duran askeri haritaları buruşturmaya başlamıştı hemen. Sallustius onun ne yaptığına bakıyordu soğukkanlılıkla.

"Yavaş ol! Yavaş ol bakalım!" diye uyardı. "Ne savaş ne de kadınlar aceleyle kazanılır. Saygıdeğer yardımcını toplantıya çağır da bize duyduklarını anlatsın. Sonra da oturur bir plan yaparız."

Sallustius sakin davranıp, durumun ağırlığı üzerinde uzun uzun düşünülmesi gerektiğini savunurken Julian içgüdüsel tepkiler veriyor, birliklerin hemen harekete geçmesini emrediyordu. Milano'dan getirdiği ve Acolyteslerim diye hitap ettiği, aldıkları sürekli ve yoğun eğitim sayesinde biraz gönülsüz de olsalar hayli zorlu askerler haline gelen savaşçı keşişlere ek olarak Vienne'ye iki günlük yürüyüş mesafesindeki birçok gamizondan ve Roma ordusundan emekliye ayrılıp Galyalı kadınlarla evlenerek bölgeye yerleşmiş eski askerlerden toplanacaklarla iki bin kişilik bir birliğe daha sahip olunabilirdi. Sallustius ile Eutherius gece gündüz demeden, güneşin geçirdiği evreleri hiç hesaba katmaksızın savaşçı bir gücü donatıp harekete geçirmeye uğraşıyorlardı. Julian ise bir Roma ordusu harekete geçtiğinde duyacağı ihtiyaçların giderilmesi ve gereken sivil desteği sağlamak için muhafız komutanları ve eyalet yöneticileriyle yaptığı toplantılarda ileride yapacağı ödeme ve kazanacakları onur hakkında sözler veriyordu. Beni şaşırtıp mutlu

eden şey ise Julian'ın doğrudan yönetim deneyiminin çok az olmasına rağmen doğasında yöneticiliğe yatkınlık olduğunu göstermesiydi. Dördüncü günde Julian, Vienne'nin büyük bir olasılıkla Julius Sezar'ın yüzyıllar önce buradan geçerken seyrettiği ordusundan sonra bu zamana kadar bir arada gördüğü en büyük orduyu teftiş ediyordu.

Helena hıçkıra hıçkıra ağlıyordu. "Sen henüz çocuksun" diyordu. "Birliklere komuta etmesi için Sallustius'u gönder. Sen de çocuğunla birlikte kal."

Görevinin ve kendisine koyduğu hedefe ulaşabilmek için orduyla birlikte hareket etmesi gerektiğinin bilincinde olan Julian tereddüt ediyor, karısını nasıl rahat ettireceğinden emin olamıyordu. Ben ileri çıktım ve elimi Helena'nın omzuna koydum.

Julian'ın kafasındaki kuşkuları gidermek için, "Helena iyi olacak" dedim. "Burada onun için yapabileceğin bir şey yok, ta ki zamanı gelene kadar. Bu süre içinde ben onu gözetimim altında tutacağım. O örnek gösterilebilecek bir hamilelik geçiriyor."

Şaşkınlığını belli edermiş gibi baktı bana. "Helena'nın böyle iyi bir hamilelik geçirmesi ve senin özveride bulunmak için gösterdiğin istek beni mutlu etti. Ama buna gerek yok. Oribasius benim yokluğumda Helena'ya bakacaktır."

Ben onun tekniklerine hâlâ çok az güven duysam da Oribasius mesleğinin en iyilerinden biri olarak değerlendirildiği için suratım düştüğüm şaşkınlığı belli etmiş olmalı. Onun teknikleri, Julian'ın ailesiyle orduda yaymak istediğim bilimsel yöntemlerin dışında biraz büyücülük ve kâhinlik kokuyor gibi geliyordu bana.

Ben itirazımı seslendiremeden Julian açıklama yapmaya başladı. "Bana sitem etme Caesarius. En iyi adamlara seferde ihtiyacım var. Burada ne yapacaklar, sezarın karısının sabahleyin ortaya çıkan rahatsızlıklarını mı dinleyecekler! Oribasius Savaşta bana eşlik edebilecek durumda değil, ayrıca savaş yaralanmaları konusunda da deneyimi yok."

"Savaş yaralanmaları konusunda ben deneyimli miyim?"

Yüzünde geniş bir sırıtma belirdi. "Hadi sen de! Otopsilere nasıl girdiğini görmüştüm ben senin. Ayrıntılı anatomi bilginle övü-

nen sen değil misin? Constantius'un bana tahsis ettiği ve örümcek ısırığı için bacağımı kesmeye kalkan kasap hekimlerle mi sefere çıkayım? Caesarius senden başka hiç kimseye beden sağlığımı teslim edecek kadar güvenemem.

Dört günlük zorlu bir yürüyüşten sonra 24 Haziran'da Autun'a ulaştık. Şehrin kuşatılmış surlarının etrafındaki arazide konuşlanmış gözcülerinden geldiğimizi haber alan barbarlar biz henüz garnizonu görebileceğimiz yakınlıkta bir yere ulaşmadan kuşatmayı kaldırıp hızla bölgeyi terk etmişlerdi. Julian ilk savaşını ayak takımından oluşan, ihtiyaç karşısında ortaya çıkarılmış bir orduya karşı tek bir ok bile atmaksızın kazanmıştı.

Beni çok şaşırtan şey ise Julian'ın düşmanla karşılaşmamaktan duyduğu büyük hayal kırıklığıydı. Çünkü yol boyunca Sallustius ile Autun ve çevresini iyi bilen eski askerleri soru yağmuruna tutarak sürekli bilgi almıştı. Yanıltma hareketleriyle hileler içeren kapsamlı bir saldırı planı hazırlamıştı ve yeni edindiği askeri yeteneklerini göstermek için çok istekliydi. Bunu o yılın seferinin başı olarak duyuran Julian elinin altındaki küçük kuvveti ordunun asıl bölümüyle birleştirmek için Reims'a doğru ilerleme kararı verdi. Bundan dolayı da Autun için fazla olan gamizondaki bir bölük ağır zırhlı süvari ile taş fırlatan büyük makineleri kullanan askerleri de yanına aldı. Ayrıca Reims'a giden en güvenli yoldan değil, risk ve tehlikelerle dolu olan, çapulcu Alemanların sürekli tuzaklar kurduğu Auxerre ve Troyes'ten geçen en kısa yolu kullanmaya karar verdi.

Bir Roma lejyonunun ortaya çıkışı bir aksilik olmadığı takdirde Autun'daki gibi çok kalabalık barbar güçlerini geriletmeye Auxerre'de de yeterli olmuştu. Julian barbarların hızlı atlara binmiş hafif zırhlı süvarilerinin çöken şehir surlarının üzerinde kontrollü bir şekilde geri çekilmelerini ve ormana ulaştıklarında ise Romalılara alay etmelerini izliyordu. Hemen Troyes'e doğru yola çıktı. Ancak bu kez yolda birlikleri tam bir Aleman saldırısına uğradı. Barbarlar daha önce saldırıya geçselerdi kendileri açısından hiç kuşkusuz daha iyi sonuç alabilirlerdi ama Autun ile Auxerre'den katılan birliklerle Julian'ın yürüyüş halindeki ordusu beş bine ulaşmıştı. Zorlu savaşlardan çıkmış usta askerlerinin disiplini ve Sallustius'un da

hayli takdirini kazanan anında düşünülmüş hızlı taktik manevraları sayesinde barbarların iki saldırısını püskürtmeyi, hatta önemli miktarda malzeme ve at ele geçirmeyi başarmıştı Julian.

Üç günlük sürekli bir yürüyüşten sonra Troyes'e ulaştık. Kuşatma altındaki gamizon, bizi daha sonraları bekliyordu. Erken gelişimizi Alemanların bir hilesi olabilir düşüncesine yormuşlardı ve yeni liderlerini kabul etmeyi reddettiler. Gamizonun gönüllü olarak kapıyı açması için epey çaba harcamamız ve Julian'ın megafonla çok iyi bir nutuk atması gerekecekti. Burada verilen kısa bir moladan sonra gittikçe coşkuları artan birlikleriyle birlikte Reims'taki generalleriyle buluşmak üzere, etraftaki şehirler ve garnizonlardan topladığı iki bini aşkın asker ve emekli askeri daha kadrosuna katarak, üç hafta önce Julian'ın hayal gücü hariç kimsenin harekete geçirilebileceğini düşünemeyeceği, yanlışlıkla bir araya getirilmiş görüntüsü veren bir orduyla yeniden yürüyüşe başladı.

Üç günlük bir yürüyüşten sonra şehre vardığında, meraklı şehir sakinlerinin bakışları altında kendisini ve yedi bin kişilik ordusunu kalabalıkların arasında bu antik şehrin caddelerinden geçiren Roma askerlerinin onur muhafızı tarafından karşılandı. Kurmaylarıyla birlikte Marcellus ve Ursinicus'un kaldığı sarayın kapısına geldiğinde iki general, unvan olarak doğrudan kendi üstleri olan Sezar'ı resmi bir biçimde karşılamak üzere merdivenin ilk basamaklarında bekliyorlardı. Bununla birlikte "karşılama" ya da "selamlama" sözcükleri genellikle bir tür hoş geldiniz törenini ve Augustus'un kişisel temsilcisinin olduğu durumlarda en azından bir "yalvarışı" içermesi gerektiğinden, orada yaşananları tam olarak betimlemiyor. Ancak Julian'ı bekleyen iki generalin söz ve tutumlarında yalvarıştan hiç iz yoktu.

Birlikleri, aslında askeri amaçla yapılmış bir kalenin eski dış duvarı olarak inşa edilmiş ve zamanla etrafındaki şehrin genişlemesiyle içeride kalmış ürkütücü sarayın önündeki çok geniş avluda bölükler halinde sıralanmış olarak muhteşem bir esas duruş sergiliyordu. Yüzyıllarca önce inşa edildikleri için artık savunma görevi yapmayan surlar ile mazgalların dışarı bakan yüzleri eyaletin gelişmiş ve karmaşıklaşmış büyük bir şehrinin idari karargâhına uygun

bir biçim kazanması için onarılmış ve kurnazlık denilebilecek bir beceriyle güzelce sıvanmıştı. Mazgallar bir zamanlar korudukları kalenin yüksekliğinin heybetini ve sağlamlığını hâlâ belli ediyorlardı.

Julian'ın "üst subayları" Vienne çevresinde kendilerine tahsis edilmiş çiftliklerinde sürdürdükleri emekliliklerinden koparılıp terfi ve iki kat ücret sözüyle görev almaya zorlanan yirmi ya da otuz kadar yüzbaşı, kendisiyle birlikte, durmaları ama atlarından inmemeleri işaretini verdiği yer olan merdivenin dibine kadar ilerlediler. Julian ve Sallustius atlarından inerek basamakları generallerin kendilerini soğuk bakışlarla bekledikleri sütunlu girişe kadar uzun adımlarla yan yana çıktılar.

Daha sonraları defalarca karşılaştığım ölü insanların gözlerini eğer o zamana kadar görmüş olsaydım, basamakları tırmanarak aşağıdan yukarı Julian'a doğru yaklaşan Marcellus'un soğuk ve yaşam belirtisi taşımayan gözlerle Julian'a bakışlarını onlarla bile karşılaştırmazdım. Kısa boylu tıknaz bir adam olan generalin tören miğferinin yanaklarındaki madeni şeritlerinin altından siyah sakalı görünüyordu ve göğüs ilerideydi. Omuzlar geriye çekilmiş biçimde dik ve gözleri sayılmazsa tamamen hareketsiz bir biçimde duruyordu. Julian ile Sallustius arasında gezinen bakışları başlığın siyah alınlığının altından parladıkça daha aydınlık ve rahatsız edici hale geliyordu.

Constantius'un ve Marcellus'un danışmanı olarak konumunu korumasını emrettiği eski komutan Ursunicus'u tarif etmek daha kolaydı. Kendisinden genç olan meslektaşından birkaç parmak daha uzun, daha esmer ve daha tıknazdı. Kilolu bir adamdı, ama gençliğinde atletik bir adam olmadığı da anlaşılıyordu. Yerel garnizonlarda fazla bir fiziksel zorlanmaya maruz kalmadan geçirilen uzun askerlik yıllarının sonunda yaşın da verdiği yumuşak bir vücuda sahipti. Suratı daha solgun ve dolgundu. Gözleri ise Julian ile Sallustius arasında gelip giderken meraklı bir ifade sergiliyor, dudaklarının kenarlarında çok hafif bir yumuşama seziliyordu.

"Selam sezar!" diye bağırdı Marcellus, Julian ile Sallustius merdivenin sonuna geldiklerinde. Ancak bunu söylerken generalin Sallustius'a baktığını ve Julian'ın bile yavaşça yana doğru kaydığı-

nı fark ettim. "Galya'daki Roma ordusunun komutanı olarak barbarların yaklaşmaktan çekindikleri ve halkının güçlü İmparator Constantius'un hizmetindeki yirmi beş bin askerin korumasında barış ve güven içinde yaşadığı Reims kalesine hoş geldiniz diyorum size. Hoş geldiniz Sezar!" Bunları söyledikten sonra bir basamak aşağı inip yana doğru kayarak Sallustius'a Büyük Salon'a geçmesi için yol verdi.

Beni şaşırtan şey General Marcellus'un, üzerinde iyice düşündüğüm zaman ilk baştaki kadar şaşırtıcı bulmadığım bir olayı fark etmemdi; general iki adamı bir şekilde karıştırmıştı. Sallustius askerlik kariyerinin çok büyük bir bölümünü doğudaki harekâtlarda geçirmişti, dolayısıyla Marcellus onu tanımıyordu. Julian'ın ise birkaç ay öncesine yani Vienne'ye gelişine kadar askerlikle hiçbir ilişkisi olmamıştı. Büyük bir olasılıkla Marcellus, kuru bir dille yazılmış askeri mesajlar yoluyla Julian hakkında bilgi edinmişti ve bunlar da yeni sezarın fiziksel görünüşü hakkında hiçbir bilgi içermiyorlardı. Sezarın sadece bir kukla olduğuna inandığından Julian'la kişisel görüşme yapması için de hiçbir neden yoktu ortada. Ama görüşme kaçınılmaz olduğunda iki adamdan daha kralvari görünüşü olanın, yani Sallustius'un sezar olduğunu sanmıştı.

Sallustius sesini çıkarmadan bir süre Marcellus'u süzdü. Generalin kimin sezar olduğunu anlaması için ne yapması gerektiğini düşünürken aniden kurnazca bir ifadeyle Julian'a baktı. Julian, Sallustius'a belli belirsiz bir göz kırpmasıyla yanıt verdi anladım der gibi.

İki generali başıyla yavaşça selamlayarak buyurgan bir edayla yanlarından geçip Büyük Salon'a doğru yürümeye başladı Sallustius. Julian da onun arkasından ilerledi. Marcellus ile Ursinicus hemen bedenlerini siper ederek Sallustius ile Julian'ın arasına girmişler ve genç adamı arkada tek başına bırakarak saraya doğru yürümüşlerdi. Sarayın girişindeki bronzla kaplı büyük kapıların ötesinde kaybolunca geri dönüp hızla birliklere baktığında yüzündeki ifade de büyük bir şaşkınlık belirtisi yoktu. Merdivenlerin önündeki sıralarda saf tutmuş ve kısa hoş geldin törenini izleme ve duyma fırsatı yakalamış askerlerden gülüşme sesleri yükseldi. Sonra-

sında ise saray muhafızları kapıların önündeki yerlerine gittiler ve önlerinde duran savaş kiri içindeki askerlere kibirlerini yansıtan ters bakışlar atmaya başladılar. Birlikler safları bozarak forumda bulundukları yere çöküp etraflarında kendilerini izleyen parlak ve resmi garnizon askerlerine lafla sataşmaya başladılar. Garnizondaki birliklerin parıldayan zırhları, temiz tıraşları, lekesiz şekilde tabaklanmış deriden yapılma kayışları barbarları geri atmak için yol üzerindeki üç şehirden Julian'a katılmış pis, terden sırılsıklam olmuş emekli askerlerle keskin bir zıtlık oluşturuyordu.

Kardeşim, ordusunun en üst rütbeli iki generaliyle yaptığı bu ilk toplantıya duvardaki bir sinek olup katılamadığım için gerçekten üzgün olmama rağmen orada olanları Sallustius'un parça parça anlattığı şeylerden çıkartmaya çalıştım. Bir gözlemci olarak rolünü iyi oynadığından toplantı süresince Ursinicus'un genellikle bilgece bir sessizlik içinde olmasına karşın anlaşıldığı kadarıyla Marcellus kendisini tam bir aptal yerine koydurmuştu. Hiç kimsenin söz almasına fırsat tanımadan sezar sandığı Sallustius'a biraz yaltaklanarak, biraz da kendisinin vereceği eğitimle tam bir stratejist olacak olan imparatorun askeri konularda deneyimsiz kuzenini himayesi altına aldığı duygusunu yaratacak şekilde sürekli konuşmuştu.

Gerçek ortaya ancak Marcellus nefes almaya ve arkada duran günlük giysiler içindeki genç uşağı kovmaya hazırlanırken çıkmıştı. O anda Julian öne çıkmıştı.

"Bana ve danışmanım Sallustius'a gösterdiğiniz sıcak karşılama için size teşekkür ediyorum general" dedi ve Marcellus ona bakınca Sallustius başını eğdi. "Askeri hazırlığınız için size gerçekten minnettarım ama benim dört haftada bir avuç emekli askerle yapmayı başardığım gibi sizin de emrinizdeki yirmi beş bin askerle bölgenizi barbarlardan kurtarmış olduğunuzu görmek beni daha çok hayran bırakırdı kuşkusuz."

Marcellus sudan çıkmış balık gibi ağzını oynatarak sessiz bir protesto içine girmişti ve o andan sonra toplantının gidişatı değişmişti. Bir saat sonra etrafımdaki adamların bağırtılarla silahlarını toplayıp ayağa kalktıklarını fark ettiğimde dört liderin öncekinden

tamamen farklı bir düzen alarak geldiklerini gördüm. Bronz kapıdan en önde çıkan Julian daha da gençleşmiş görünüyordu. Birliklerine bakarken parlayan gözleri duyduğu gururu ifade ediyormuş gibiydi. Hemen sağ arka tarafında Sallustius yürüyordu ve derin düşüncelere dalmış görüntüsüyle her zaman olduğu gibi duygularını açık etmiyor, forumda toplanmış adamlara sakin bakan gözleri herhangi bir heyecana ilişkin hiçbir iz taşımıyordu.

Onların ardından gelen Marcellus'un omuzları düşmüştü ve yüzü diyetinde çok fazla domuz yağı olmasına rağmen yetersiz meyve içeren insanlarınki gibi bitkindi. Bakışları forumun dışında sıralanmış meraklı askerlerinden kaçmak istermiş gibiydi. Hissettiği ama dışarı vuramadığı suskun gazapla birliklere sus işareti vermek için kollarını kaldırmış olan Julian'ın yüzündeki canlılığa yoğunlaşmış durumdaydı. Marcellus'un arkasında ayakta duran Ursinicus hafif dalgın gibiydi.

"Askerler!" diye haykırdı Julian. Askerlerin bağırtıları bastırılmış bir uğultuya dönüştü yavaşça. "Askerler! Birliklerini teşvik ederken 'efendiler' diyen Ksenefon ya da 'hemşeri' diyen imparator gibi seslenmiyorum sizlere. Ama bir Romalının taşıyabileceği en onurlu unvanla sesleniyorum: 'Askerler!'"

Adamlar neşeli bir tezahüratla yanıt verdiler. Julian kalabalıkta benim gözlerimi aradı ve belli belirsiz gülümsedi. Birliklerin karşısındaki duruşu ve beden hareketleri bir öğrencinin akademisyenlerden oluşan bir topluluğun önünde fındık kabuğunu doldurmayacak bir konuda kılı kırk yararak sakince tartışması gibi oldukça beceriksiz ve uyduruk görünüyordu. Bununla birlikte askerleri susturmak için kollarını kaldırdığında gerçek bir hitabet ustası olan Constantius'un da başarılı şekilde kullandığı geniş ve kucaklayıcı kol hareketleriyle çene hareketlerini bilinçli olarak yaptığını fark ettim. Julian'ın kozu; gençliği, kendine duyduğu güven ve askerleriyle içten konuşmasıydı. Biraz pratik ve özel dersle genç Julian'ın hitabette imparatora bile fark atacağını düşündüm.

Birliklerin tezahüratı durunca, "uzun zamandır" diye devam etti, "duvarların içinde görev yapıyorsunuz; çok uzun bir zamandır savunmadasınız; uzun süredir levazım subayının tahsis ettiği kon-

serve türü tayınları yiyorsunuz, zırhınızı parlatıyor, formunuzu birbirinizle mücadeleye girerek koruyorsunuz ama kapılarınızın hemen öbür yanındaki barbarlara karşı üstünlüğünüzü kanıtlayamıyorsunuz. Askerler, çok uzun bir zamandır Alemanlar korkuyu ve bir Roma ordusunun gücünü hissetmediler. Sınırlarının ötelerine geçerek, hiçbir karşılık görmeksizin kırsal alanları kasıp kavuruyor, Roma topraklarını -burası Galya olduğu için, atalarınızın dört yüzyıl önce Julius Sezar komutasında fethettiği topraklar olduğu ve Galya, Sicilya kadar Roma toprağı olduğundan- işgal ediyorlar. Galya Romalıdır ve Romalı olarak kalacaktır!"

Kalkanların dizlere vurulmasıyla birlikte kalabalığın çıkardığı gürültü arttı. Ciddi bir huzursuzluk hissettim, çünkü Julian, Constantius'un ona verdiği rolün çok ötesine geçmiş bulunuyordu. Julian eylemlerini vahşilerin saldırısı altında ezilen Roma Galya'sını koruma ve bölgenin askeri liderlerinin yetersizliğini açıklama gibi daha büyük bir davaya yönlendiriyordu. Yurtseverliğin bir dava olduğu doğruydu ama nasıl yaklaşılacağı pek belli olmayan bir konuydu. Ayrıca Julian'ın şimdi yaptığı gibi apaçık şekilde bir emir olmaksızın bölgenin askeri liderlerine baskın gelmesi doğru muydu? Yurtseverlik hangi noktada hainlik oluyordu?

"Askerler!.. Yarın her şeye gücü yeten Tanrı'nın inayetiyle duvarlarımızdan dışarı çıkacak ve Ren'e varıncaya kadar, Alplerdeki kaynağından Kuzey Denizi'ne döküldüğü ağza kadar Ren nehrini iğrenç barbarların varlığından kurtaracağız. Biz Alemanları gerileterek Vienne'den Autun'a, oradan Auxerre ve Troyes üzerinden yürüdük. Galya'yı Roma'ya ve imparatora yeniden kazandırmaktı amacımız. Ölüm ya da kurtuluş için yürüyüşümüzü sürdüreceğiz. Yarın, Tanrı'nın izniyle birliklerimiz benim ve General Marcellus'un birleşik komutası içinde harekete geçerek barbarlara şimdiye kadar görmedikleri ateş ve çeliği karınlarında, kaslarımızı ise bükeceğimiz bileklerinde hissettireceğiz. Artık pek umursamadıkları Roma'nın gücünü, onların komutanlarıyla önde gelenlerine yeniden anımsatacağız. Küstahlıklarının cezasını kısa zaman içinde çekecekler. Bu işe yarın başlıyoruz!"

Marcellus'un disiplinli birlikleri sıralarını Julian'ın kaba ve yaşlı

askerleriyle yan yana getirmeye başlayınca forumda büyük bir gürültü koptu. Sezar bir süre daha olduğu yerde dikildikten sonra askerlerinin ön sıralarına doğru ilerleyip ata binme işinde destek görevi gören kancası olan bir süvari mızrağını aldı eline. Atı için etrafa bakınınca sanki önceden düzenlenmiş gibi bir seyis atını ona doğru sürdü. Elindeki mızrağı geride tutan Julian ata doğru birkaç adım koştuktan sonra ustaca sıçrayarak atın üstüne oturdu. Birlikler artık iyice coşmuşlardı. İçlerinden biri gibi davranan bir liderleri, sezardan çok daha düşük rütbede bile olsa böyle bir liderleri hiç olmamıştı. Julian olanları büyük bir zevkle seyrederken mızrağını başarmanın verdiği coşkuyla yukarı kaldırdığında atı şaha kalktı ve yerinde duramıyormuş gibi hareketlendi. Bu sırada Marcellus kendisini aşağılamış adama öfkeyle bakarken iyice eziliyordu kalabalığın önünde.

O akşam Julian'ın birlikleri arasında bulunan Mithra tapınıcıları Almanlar karşısındaki zaferlerini kutlamak için üç öküz kurban etmişlerdi ve pişen etlerin kokusundan dolayı hava ağırlaşmıştı. Gezici barbarların saldırısını önceden haber veren çok bilinen bir adete uygun olarak, kurban edilen hayvanlar bir sunakta yakıldığı için alevler millerce öteden görülebilirdi. Bunun ayrıca İsa'nın modası geçmiş ve şeytansı kurban adeti üzerinde kazanacağı zaferin bir belirtisi olduğunu hissettim ve bu tür ayinlere bir son vermesini istemek için Julian'ı aradım. Onun, sunağın yanında, cızırdayan kanın idareten yapılmış oluklardan akarak enerjik bir biçimde gürleyen alevleri besleyen rahiplerin ayaklarının etrafında gölcükler oluşturarak toplandığı yerde olduğunu gördüm. Ateşten aldıkları kömürleşmiş et parçalarını iştahla yiyen ve ona da veren, sarhoşluklarına uygun asker şakalarıyla müstehcen esprilere gürültülü biçimde gülen adamlarıyla çevrilmişti etrafı. Askerlerin oluşturduğu kalabalık arasından yolumu açamadığım ve onun dikkatini de çekemediğim için canım sıkkın olarak ayrıldım oradan.

O yaz eğer anımsanacaksa dehşet ve zafer mevsimi olarak anımsanacaktır. Sallustius uzun yılların verdiği deneyimle değerli tavsiyelerde bulunmasına karşın artık gece yarılarındaki strateji toplan-

tılarına hükmedemiyordu. Julian kendine güvenini iyice kazanmıştı ve öğrencisi kurnazlık ve yetenekte öğretmenini geçmişti artık. Sezar birleşik ordusunun büyük bir bölümüyle doğuya, Ren nehrine doğru yürürken surat asan Marcellus'u o yılın ilkbaharında yapılan fetihleri pekiştirmesi için geride bıraktı. Barbarların ellerinden geleni en iyi şekilde yapmalarına, kurnazlıklarına, tam ortamızda birdenbire ortaya çıkma ve istedikleri zaman ormana dalma becerilerine rağmen; görünen oydu ki Julian onları durdurmayı başarmıştı. Şaşırtıcı bir hız ve kesinlikle Alemanları üzerine çekmek için birliklerini bölüyor, onları savunulması zor vadilerde kuşatıyordu. Kışlalarını harabeye çeviriyor, kalelerini yıkıyor, varlığı ve planı ortaya çıkmasın diye gözcülerini yakalıyor, barbarların onu asla beklemediği yerlerde bile birdenbire ortaya çıkıyordu. Neredeyse her zaman her yerdeymiş gibi bir durum vardı.

Barbarlar büyük bir öfkeyle karargâhlarını ve çadırlarını kurup toparlanmak için ondan önce doğuya, Ren'e doğru gitmeye karar verdiler. Ancak Julian kurnazdı. Barbarların nehre ulaşarak güçlerini orada toplamalarını engellemek ve yollarını keserek onları durdurmak için daha önceden Vosges dağlarını aşarak ilerleyen birlikler göndermişti. Barbarlar, sezarın öfkesinden olabildiğince kendilerini korumak için buldukları her tekneye el koyuyor bazen de ağaç kütüklerinin üzerine biniyor, akıntının sürüklemesini beklemeden kürek çekerek düzensiz bir biçimde nehir boyunca ilerliyorlardı. Julian küçük ya da büyük her zaferden sonra, ölen Romalılan toprağa vermeden önce düşmanların ölülerinin sayılmasını ve incelenmesini emrediyor, sonra da endişeli bir biçimde aynı soruyu soruyordu Sallustius'a:

"Canavar Chonodomarius'dan haber var mı? Yakalandı mı yoksa öldürüldü mü?"

Sallustius kendisi için hazırlanan ve düşman ölülerinin ayrıntılı tasvirlerini içeren kayıtlarda iriyarı bedenleri, sıradan barbar askerlerinde olandan daha farklı boyuttaki zırh veya daha ince süslemelere ilişkin bilgileri -hatta normal boyutlardan uzun ve büyük olan silahların kayıtlarını bile- inceliyor ama yanıtı her zaman aynı oluyordu.

"Hayır sezar, korkarım ki savaşta o yoktu.

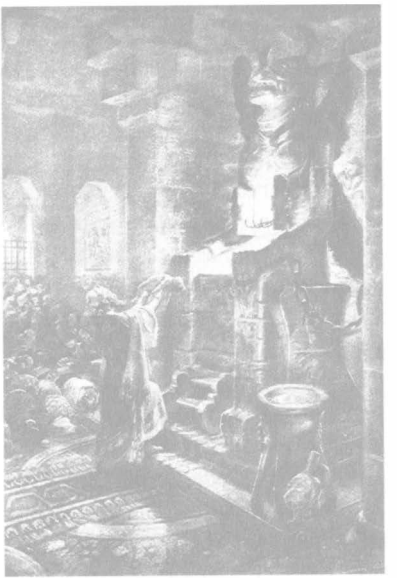
Sallustius'un söylemekten çekindiği şey kayıtları hazırlayanların düşman ölülerini saymalarından çok önce bu konudaki kararını vermiş olduğuydu. Çünkü Chonodomarius'un yokluğu savaş alanından, barbarların geri çekilmesinden zaten belliydi. İriyarı kral anlaşıldığı kadarıyla kısa ömürlü bir ruh gibi hiçbir iz bırakmadan ortadan kaybolmuş, Ren'in gerisindeki geniş, karanlık ormanlara saklanmıştı. Alemanlar girdikleri savaşları kaybettikleri için Chonodomarius geride duruyordu, bizim kendimize güvenimizi besliyor, yatıştırıyor ve belki de karanlık ormanında atlılarını toparlayıp ezici darbeyi vurabileceği zamanı bekliyordu.

Kışlık karargâhlara dönüş zamanı olan sonbahar gelmişti artık ve biz kuşatılmış barbarların sonunda rahat bir nefes alacaklarını biliyorduk. Ama Julian mücadelesini hiç hafifletmiyordu. Ren nehrinin üstü kaçış sanatlarını uygulayarak kurtulmaya çalışan barbarlarla renklenmişti. Julian, Ren'in sol kıyısına ulaşıncaya kadar zaferin tadını çıkarmaları için yeterince uzun bulduğu bir günün dışında birliklerine hiç mola vermedi. Buradan son on yılda elden çıkmış eski Roma şehirlerini yeniden ele geçirmek için kuzeye doğru ilerledi. Moselle ve Ren nehirlerinin birleştiği noktadaki konumundan dolayı erken antik dönemden beri Confluence denen ve artık bir harabeye dönmüş Coblenz şehrinde hiçbir direnişle karşılaşmadı. Şehir asıl kuvvetler yirmi milden daha uzak bir noktadayken Julian'ın bir düzine gözcü askerine teslim olmuştu ve yerlerinden edilmiş on binlerce barbar köylü, çiftçi ve asker korku içinde kaçışıyordu.

Sadece bir yıl önce barbarların eline düştüğünü öğrendiğinde kâbus ve korku kaynağı olan Kolonya'ya hiçbir tehlikeyle karşılaşmadan vardığında hâlâ ayakta duran bir kulede birleşik barbar kavimlerinin temsilcilerini bir araya topladı. Bu toplantıda onlara kış ayları boyunca barışı koruma koşullarını dikte etti. Sonra da açıkça Galya'nın eskiden Roma'ya ait olan bütün topraklarını geri almak için ertesi yıl yeniden sefere çıkacağını söyledi.

Yeniden fethettiği şehir ve kasabalarda garnizonlar oluşturup askerle doldurduktan sonra yanında kişisel muhafızlarını olduğu

halde, sadece büyük bölümü Acolyteslerden oluşan küçük bir birlikle Reims'a geldi. Burada yaptığı işlerin özetini Ursinicus ile nobran Marcellus'a anlattıktan sonra, büyük olasılıkla şehrin valisinin büyüklüğüyle ünlü kütüphanesi ve doğumdan sonra toparlanırken Helena için iyi olacağını düşündüğü etraftaki sülfür banyoları dolayısıyla kışlık karargâh olarak seçtiği Sens'e geçti. Kütüphane hayal kırıklığı yaratmamıştı ama Julius Sezar'ın Galya Savaşları adlı eserine yazılan eski bir nottan Sens etrafındaki sülfür banyolarına ilişkin bilgi edinen Julian'ın bu bilgilerinin geçersiz kaldığı ortadaydı. Öyle görünüyordu ki üç yüzyıldır ilkbahar ayları burada kurak geçiyordu.

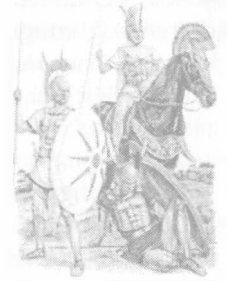

Üçüncü Kitap

YAŞAM ve ÖLÜM

İnsanoğlu kader ve talih konusunda
ne kadar cahil; başarı onu yükselttiğinde
Gerekli önlemleri almaktan ne kadar iğreniyor!
VİRGİLİUS

I

Kardeşim, sen elbette Tanrı'nın Atina'daki Zeus ile Apollon tapınaklarında bulunamayacağını ileri süreceksin en önce; yine sen Tanrı'nın Olimpos'un zirvesinde ya da şarap renkli denizin derinliklerindeki bir sarayda yaşadığı veya yerin altında sessiz hayaletlerin doldurduğu bir mağarada olduğu düşüncelerine de üzerinde hiç düşünmeksizin gülüp geçeceksindir. Ancak o, ne münzevi keşişlerin hücrelerinin duvarlarını süsleyen göz yaşı lekeli ikonalarda ne de zengin hacılarla, Çöl Babaları'nın Nuh'un gemisini tümüyle inşa edebilecek kadar büyük miktarlarda yaptıkları saygın bir ticaret kabul edilen sayısız gerçek haç* ile cam parçalarındadır. Tanrı ancak "Gizemlerin Gizemi" ile komünyon ayinindeki ekmek ve şarap damlaları gibi derin inançlarda bulunabilir. Sıradan ölümlülerin büyük çoğunluğu arasında onun varlığına olan inanç yaşamımızın ve talihimizin koşullarına bağlıymış gibi bizim inancımızın artması veya azalması gibi gider ve gelir, meddücezir gibi yükselir ve alçalır. Bunu söyleyerek senin gibi şüphe götürmez bir inanca sahip olma lütfuna mazhar olmuş seçkin insanları karalamıyorum, ancak her gün Tanrı'yı ve yaşamlarının anlamını arayan insanlığın diğer kısmının gerçeğini, ortaya koyuyorum.

Yunan trajedi yazarlarının çekindiği yücelerden birden yere düşme riski olduğu için Tanrı uzak dağların yabancıl ve karanlık zirvelerinde ya da yüzyıllar önce ölmüş şehitlerin korunmuş parmak eklemlerinde bulunamaz. Ama o her gün bizden önce burada, bir bebeğin doğuşu ve mucizevi varlığında, bir insanın doğa-

* *True Cros: İsa'nın gerildiği haçın parçası.*

sındaki yanlışlardan kurtulma mücadelesinde gösterdiği irade ve yaratıldığı hayalin doğrulanması olan şehvet, tutku ya da kötü niyet olmaksızın bir insanın kendini mükemmel, lekesiz ve günahsız olarak yeniden var etmesiyle Tanrı karşısındaki doğruluğundadır. Sapkınlığım için istersen beni lanetle ama o akşam Julian'ın da titreşen alevlerin yanında ölümsüzlüğünün teminatı olan, kendinden geçerek kucağına aldığı ve seyrettiği oğlu doğduğunda gördüğü gibi, Tanrı; üç buçuk yüz yıl önce Beytüllahim'deki gibi, inancımızın gerçek kaynağı olan Kutsal Ev Sahibi'nin içine girdiği gibi o akşam da kesinlikle bizim aramıza inmişti.

"Sen hangi mutlu çağda dünyaya geldin? Senin gibi bir varlığa sahip oldukları için ebeveynlerin nasıl da gururludurlar!"

Julian, sadece dakikalar önce doğmuş olan oğlunu Helena'nın bakımıyla ilgilenen ve Vienne'den kuzeye doğru hareket ettiğimizden beri ona eşlik eden ünlü Galyalı ebe Flaminia'ya geri verirken hâla Virgilius'tan mısralar okuyordu sıcacık bir fısıltıyla. Bebeği alan ebe bir köşeye çekilerek onu dikkatli bir biçimde kundakladıktan sonra Helena'nın yatağına götürdü. Kural olarak doğumlardan hoşlanmayan Oribasius doğum biter bitmez, temizlenmesi ve doğum sonrası bakımının yapılması için bebeği Flaminia ile ona yardım eden kızına bıraktıktan sonra kaldığı eve gitmişti. Bense bekleme odasında yanan mumun ışığında otururken Julian'ın uykulu ve gururlu karısıyla şefkat dolu bir sesle konuşmasını ve ebenin genç prensi Helena'nın yumuşak göğsüne verirken çıkardığı sevecen sesleri duyuyordum. Ebenin kızı Matilda annesinin işinin bitmesini benimle aynı odada oturarak beklemişti. Hemen hemen kızlık çağından çıkmış zayıf ve sinirli biriydi Matilda. Tam bir profesyonel olan annesinin aksine otururken bile rahat olamıyor, ellerini sürekli olarak yüzüne götürüyor, tımaklarının üstündeki deriyi yiyordu. Sükûnetle onu izlerken bu mizaçtaki bir insanın, kesinlikle annesinin onu yetiştirmeye çalıştığı gibi becerikli bir ebe olamayacağını fark ettim. Latincesi yeterli olmadığından bir konuda yoğunlaşması çok zordu. Galcesi akıcıydı ama tuhaf bir aksanla konuşuyordu, bu yüzden ilişki kurma çabalarım sonuçsuz kalmıştı.

Anladığım kadarıyla babası Cermen kökenli bir göçmendi ve kız evde babasının dilini konuşuyordu.

Sonunda kızı rahatlatma girişimlerimden vazgeçerek Flaminia'nın bebek ile annesini yerleştirdiği odada yoğunlaştırdım dikkatimi. Birkaç dakika sonra Flaminia ayaklarının ucuna basarak odadan çıktı, yüzündeki yorgun gülümseme ile bana iyi geceler diledi. Matilda eşyalarını toparladıktan sonra koridorun öbür ucundaki geçici odalarına gittiler. Biraz sonra da Julian odadan çıktı ve kapıyı sessizce kapattı. Karşıma oturduktan sonra gözleri yorgunluktan kızarmış olmasına rağmen yine de adamlarına getirmelerini emrettiği haritaların bulunduğu küçük masayı karıştırmaya başladı ve ben de onun günlük çalışmasının bir diğer aşamasına geçtiğini hiç şaşırmadan anladım.

Yorgunluktan sinirlerimin bozulduğunu hissediyordum. O saatte uyumayı bile düşünemediğim için kendisine eşlik etmesi için birini isteyip istemediğini sordum. Huzurlu bir biçimde gülümsedi.

"Elbette hayır eski arkadaşım" dedi. "Genellikle bana geceleri eşlik eden sıkıcı kâtipler olmadığı için daha rahat olacağım belki de. Korkarım ki sohbet için uygun değilim şu an. Sessizliğime katlanabilirim diyorsan lütfen kal burada."

Ben de daha fazlasını istemiyordum ama yanımda okuyacak bir şey getirmediğim için sadece alevleri seyretmeye başladım.

Bilinçsizce daldığım hafif uykudan uyandığımda gece yarısını iki saat filan geçmiş olmalıydı. Silkinerek uyandım ve başımı yukarıya çevirerek Julian'a baktım. Beni uyandıran şeyin bebeğin ağlaması olduğunu sandım ve beslenme saatleri arasında bebeğin ne kadar uyuduğunu merak ettim. Kısa bir süre sonra Julian'ın benden bir şey istiyormuş gibi baktığını fark ettim ve beni uyandıran sesin kapıdan geldiğini; haritalar, parşömenler, telek ve mürekkebi ile yaptığı işlere gömülmüş durumda olan sezarın bakışlarından kapıyı açmamın ve yanıtlamamın uygun olacağını düşündüğünü anladım. Uyku mahmurluğuyla kafamı bir o yana bir bu yana çevirdikten sonra ayağa kalkıp gerindim ve kapıyı açmak için küçük odanın içindeki üç basamaklı merdiveni çıktım.

İki nöbetçi asker duruyordu kapıda. Aralarında başı ve omzu ağır bir yün pelerinle örtülü, elleri önde bağlı ancak nöbetçilerle didişen bir kadın vardı. Arkalarındaki meşalenin dalgalanan ışığından kadının kim olduğunu anlayamadım.

"Çok özür diliyoruz efendim" dedi soldaki asker. "Biz sezarı arıyoruz."

Julian'ın tabureden hızla kalkarak açık kapıya doğru geldiğini duydum. Bu tuhaf üçlüye burada ne aradıklarını soruyormuş gibi baktı. "Evet, ne var?" diye sordu cana yakın bir tavırla.

Adamlar hantal bir biçimde ayaklarını sürüdüler. Daha önce konuşan asker, "Sizin geç saatlere kadar ayakta kaldığınızı bildiğimiz için rahatsız ettik efendim" dedi biraz da çekinerek. "Şehir surlarının beş mil dışında, güney yolu üzerindeki ileri karakol nöbetimizi devretmiş dönerken bu kadının sizin ahırlarınızdan alınmış bir atın üstünde hiçbir eşyası olmadan küçük bir alet çantası ve bir kese yeni sikkeyle hızla ilerlediğini tespit ettik. En azından gecenin o saatinde yolculuk yapmasını tuhaf bulduk ve en iyi davranışın sizden at alıp almadığını saptamak için buraya geri getirmek olduğuna karar verdik. Bir başka kadın daha vardı efendim ama o karanlıktan yararlanıp kaçmayı başardı."

Aklı karıştığı için bir süre sessiz kalan Julian loş ışıkta gözlerini kırpıştırdı ve kapıdan uzaklaştı.

"Her neyse artık" diye yanıtladı. "Kadını içeri getirin ama mümkünse sessiz olun lütfen."

Huzursuz oldukları gözlenen iki nöbetçi eşikte tökezleyip mırıldanarak lanetler okuyan kadını iterek odaya soktular. Julian kadını masasının etrafında yanan mumlara yaklaştıktan sonra yüzünü görebilmek için pelerinini kaldırmasını emretti.

Kadın meydan okurmuşçasına başını kaldırdı ve pelerinin başlığını çıkarttı. O an hepimiz donup kalmıştık. Kadın ebe Flaminia'nın ta kendisiydi ve yüzündeki sıcak, sabırlı ifadenin yerinde şimdi kızgınlık ve huzursuzluk vardı.

"Sezar, bu adamlar beni haksız yere suçlayıp sizin de rahatınızı kaçırdılar" diye yüksek sesle konuşmaya başladı orada olanların niçin alçak sesle konuştuğunu bildiği için. "Etraftaki bir köyden bir

doğum için bana ihtiyaçları olduğu haberini getirdiler ve olabildiğince çabuk yetişmek için hızlı bir at ödünç aldım.

Kötü niyetli ebe Flaminia'nın yüksek sesle konuşması karşısında iç geçirdim. Bekleme odasındaki gürültülerden Helena ile bebeğinin uyanmış olabileceklerini sanarak, onları sakinleştirip yeniden uyumalarını sağlamak için odalarına doğru yürüdüm. Ebenin anneyi uyandıracağımı düşünerek boğuk bir sesle beni uyarmasını ciddiye almadım ve odaya girdim. Bekleme odasının ışığı yatağı aydınlattığında Helena duyduğu acıyı ifade eden hafif bir kırışıklıkla gözlerini kırpıştırdı. Sersemlemiş olduğu anlaşılıyordu.

Bebeğin ebenin uzattığı yerde, annesinin yumuşak göğsünde sessizce uyuduğunu görünce içim rahatladı. Böyle geç bir saatte rahatsız ettiğimden dolayı özür dilemek için Helena'ya doğru yürüdüm. Helena mutluluğunu yansıtır bir biçimde gülümsedi ve ben de okşamak ve kafatasının henüz kaynaşmadığı tepe noktasından nabzına bakmak için bilinçsizce elimi bebeğin başına götürdüm.

Nabız atmıyordu. Bebeğin başı taş soğukluğundaydı.

Ortaya çıkan korkunç tabloyu düşünebileceğinden on kat daha vahim olduğu için anlatmaktan korkuyorum kardeşim. Bir yerde yanlış bir şey yapmış, elimi uygun şekilde kullanmamış olabileceğimi düşünerek iki elimi de bebeğin başına götürüp hızla muayene ettim ve ışığa doğru tutup iyice yakından görmek için onu Helena'nın yanından aldım. Cildi ölümcül derecede beyazdı, gözler devrilmiş ve başa doğru iyice geri çekilmişti, eklem yerleri gergin ve sertti. Böyle belirtiler savaşta kendi kanının içinde baygın bir şekilde yatan bir askerde bile yeterince korkunçtur. Her şeye kadir Tanrı'nın varlığının doldurduğu minnacık bir bedende ise bu belirtiler bir tersliğin, bir kötülüğün doğrudan göstergesiydi. Ağzımdan bir çığlık kaçtı. Helena bebeğine ulaşmak için oturmaya çalışırken Julian da içeri daldı ve bebeği korkuyla kavradığımı gördü. Minnacık yaratığı elimden kaptığı gibi bekleme odasındaki aydınlığa götürdü. Bebeği göğsüne bastırırken dizlerinin üzerine çöktü.

"Na... nasıl olur bu?" diye kekeleyerek Flaminia'ya soru sorarken gözlerinin dolduğunu görüyordum. Helena yataktan çıktı. Ona destek olmaya çalışıyordum. Helena kapının kasasına yaslandı. "Oğluma yardım et" diye rica etti Julian ebeye, "nefes almıyor."

Flaminia üzgün bir şekilde baktı ona. "Eşiniz uykusundayken dönerek bebeği boğmuş olmalı sezar" dedi. "İlk kez anne olanlarda çok sık rastlanır buna. Bebeği onun kollarına hiç vermemeli ve buradan ayrılmamalıymışım. Aman Tanrı'm, benim niyetim gece gelip onları kontrol etmekti ama acil bir haber aldım. Bu gece doğurtmam için çağrıldığım diğer bebeğe ne olduğunu ise sadece Tanrı bilir."

Julian ebenin ne söylediğini anlayamamış gibi bakındı ve sonra şaşkınlıktan gözleri büyümüş, acı içinde kamını tutan ve çıplak ayaklarının tabanları üzerinde bir o yana bir bu yana sallanan Helena'yı gördü. Ebenin söylediklerini düşünüp anlamını kavrayınca gözyaşları akmaya başladı yanaklarına doğru.

"Lütfen efendim, biraz sonra sabah olacak" diye yalvardı ebe. "Saraydan iki saat önce ayrılmıştım ve bir an önce yapmam gereken çok acil bir görevim var."

"Acil görev... diye mırıldandıktan sonra sert bir bakış fırlattı kadına. "Hemen git hadi! Bir diğerinin sebebi de ben olmayayım...

Flaminia ellerini çözmek için koşarak basamakları inen nöbetçi askerlere muzaffer bir edayla baktı. Ebenin ellerinden çözülen ip yere beynim ne olmuş olabilir sorusuna yanıt bulmak için yarışa girmiş gibiydi. Flaminia hızla kapıya doğru ilerlerken ipin düğümünün geldiği bileklerine masaj yapıyordu. Çünkü ip düğüm yerinde bileğini sıkmıştı ve şimdi o nokta beyazlaşmıştı. Bunun nedeni düğümün kan akışını yavaş yavaş durdurmasıydı... kan akışını...

"Bekle!" diye bağırdığımda odadaki herkes yerinden fırlamıştı. Flaminia hemen odadan çıktı, koridorda koşarken ayak seslerini duyabiliyordum. Sadece kapı kasasından destek alarak güçlükle ayakta durabilen Helena'yı bırakarak ebenin peşinden koşmaya başladım. Cilalı mermerle döşenmiş koridorun köşesinde ayağım

kaydı. Flaminia çıkışa doğru koşuyordu. Baştaki şaşkınlıklarını üzerlerinden atan iki nöbetçi çığlığımdan sonra telaşla koşmaya başlamışlardı.

"O kadını yakalayın! Ebeyi yakalayın!" diye bağırdım ama ona benden daha yakın hiç kimse yoktu. Ben ise çok yorgundum. O zaman hâlâ genç bir adamdım ve bir kadına yetişip yakalamam için fazla bir şey de yapmam gerekmiyordu. Kibar biri olmadığım da anlaşılıyordu. Kadını belinden yakaladım ve toz içinde kovalamaca oynayan erkek çocuklar gibi sıkıca sarıldım. Şiddetli bir şekilde yere yuvarlandık, kadının çenesi yere çok fena çarpmıştı. Bu arada nöbetçiler de yetişmişlerdi ve kadın onların ayaklarının altında çiğnenmekten kıl payı kurtulmuştu.

Julian bekleme odasından çıkıp yanımıza geldi. Yerde inleyen kadının başına toplanmıştık. "Tanrı aşkına, bu da ne böyle?" diye bağırdı. "Sen ne yapıyorsun Caesarius? Çıldırdın mı? Başka bir bebeğin ölümüne de mi neden olacaksın bu gece?"

Soluk soluğa, "Efendim, bu kadın ben bebeği muayene edinceye kadar burada tutulmalı. Sizi temin ederim ki" diyebildim beyaz cildi ve henüz katılaşmış eklemleri düşünürken ve sonra devam ettim, "Sizi temin ederim ki oğlunuzu Helena öldürmedi."

Julian bana kısa bir bakış fırlattıktan sonra öfkeli gözlerini Flaminia'ya dikti. Artık sarayın yarısı uyanmıştı ve koridorlarda kargaşa hakimdi. Gece giysileriyle uşaklar saçları başları dağınık halde koşuşuyorlardı etrafta. Üç tane köpek insanların ayakları arasında dolanırken, dişi kırılmış ve çenesinden kanlar akan kadın yeniden ellerini bağlamaya çalışan askerlere küfrederek saldırıyordu.

Flaminia çılgına dönmüştü. Julian'a da tükürüyor, ona ulaşmaya, elbiselerini parçalamaya çalışıyordu. "Şu Tanrı'nın cezası kadını hücreye atın" diye bağırdı Julian muhafızlara. "Tam bir itiraf istiyorum." Sesi boğuklaşmıştı, güçlükle nefes alıyordu. Constantius'un gazap nöbetlerinin birinde izlediğim kadar çılgınca bir ifadeyle bakıyordu kadına.

"Julian" dedim onu sakinleştirmeye çalışırken. "Julian, önce bebeği muayene etmeliyim. O ana kadar neler olduğundan emin olamayız..."

Julian beni duymuyordu sanki. "Tam bir itiraf istiyorum, mahvedin o kadını!" diye bağırdı muhafızlar tutukluyu götürürlerken. Sonra bana döndü. "Caesarius!" diye bağırdı. Etrafımızdaki kargaşalığa ve Flaminia'nın koridorlarda yankılanan bağırtılarına rağmen ben de olduğum yerde irkildim. Bir an için bir hekimin acı merkezleri ile eklemlere ilişkin bilgisinden yararlanmak düşüncesiyle işkence seansına katılmamı emredeceğini sandım. Julian öfkeyle titriyordu. Bakışlarından ve lafının devamını hemen getirmeyişinden bu korkum çabucak kayboldu. O anda yüzünün ifadesi yumuşamaya başladı. Sanki duyguları üzerindeki denetimini yeniden kuruyordu. Ama yine de sinirden titremeye devam ediyordu. Hıçkırarak ağlayan karısının yanına gitmek için paniğe kapılmış kadın hizmetçilerinin yarattığı kargaşanın içinden emin adımlarla ilerlemeden önce, aslında birileri duysun diye değil de kendi kendine mırıldandı: "Zincir Paul'la bir işim var" dedi.

Birkaç dakika sonra otopsiye ve özellikle bebek otopsilerine katılmak istemeyen gönülsüz Oribasius ile bebeğin bedenini muayene ediyorduk.

İşimize başlamadan önce, "Büyük bir olasılıkla ebe kadının suçu değil" dedi. "Tek kelimeyle Helena onu altına almış olmalı. İriyarı bir kız o, Caesarius. Bu her zaman olur."

Ben ikna olmamıştım. "Ben gördüm onu Oribasius" diye yanıtladım. "Helena bütün gece kımıldamaksızın derin bir uyku uyudu. Hekimi olarak buna geçmişte de çok sık tanık oldum. Helena'yı ve bebeği gördüğümde ebenin onları yatırdığı pozisyonda uyuyorlardı. Ayrıca bebek boğulmuş olsaydı bedeni beyazlaşmazdı, morarırdı."

Oribasius omuzlarını silkti. "Öyleyse başla" dedi. "Ne yaptığını izleyeceğim ama sakın sana katılmamı isteme benden."

Ama böyle durumlarda her zaman olduğu gibi otopsi gerekmedi. Kundak bezlerini çözdüğümüz zaman normalde iki kat sarılması gereken bezlerin beş kat sarıldığını gördük. Dıştaki kat kanla dolu olan katları saklıyordu.

"Bebeğin göbek bağı bağlanmamış" dedim. "Ölüme terk edilmiş zavallı.

Oribasius kanlı küçük bedene dikkatle baktı.

"Fakat onun bağladığını gördüm!" dedi. "O düğümü atarken ben bağı elimde tutuyordum ve nabzı hâlâ atıyordu, iyi anımsıyorum.

Bebeğe sessizce bakıyorduk.

"Sonra" diye devam ettim, "sen bebeğin yanından ayrıldın, Flaminia da bebeği Julian'ın kucağına verdi tutması için. O gecenin en önemsiz ayrıntılarını bile anımsamak için kendimi zorluyordum. "Birkaç dakika sonra ebe yeniden bebeği aldı ve kızıyla birlikte odanın bir köşesine çekilerek Helena'ya vermeden önce kundağını değiştirdiler."

"Kundak bezlerini mi değiştirdiler? Bu kadar hızlı mı?" diye şaşkın sorular soruyordu Oribasius.

"Onu öldürmek için yaptılar bunu. Bağı düğümün üstünden kestikten sonra kanamayı gizlemek için fazladan bezle sardılar. Aman Tanrı'm! Yeni doğmuş bir bebek için küçük bir fincan dolusu kan kaybı bile ölümcüldür."

Bebek uyuyan annesinin kolları arasında küçük bedenini yaşamda tutamadığı için bir saatte ya da en fazla iki saatte ölmüş olmalıydı. Ama bu süre suçlunun kaçması için yeterli bir süreydi.

Julian'ın emri üzerine Flaminia, eskiden savaşlarda ele geçirilen soyluları kurtarmak için akrabalarının fidye olarak vereceği paranın gelmesini beklerken nispeten rahat koşullarda kalmalarını sağlayacak olan sarayın altındaki hücrelerden birine konulmuştu. İki yüz yıldır ya da daha fazla bir süredir burada tutsak barındırılmadığı için olsa gerek hücreler eski konforunda değildi artık. Paul'ün sorgu aletleri ve tekniklerini uyguladığı bütün gece ve ertesi sabahın büyük bir kısmında, Flaminia'nın hiç durmaksızın attığı çığlıklar ve kuduz bir köpek gibi ulumaları nedeniyle sinirlerimiz alt üst oldu. Sesler mutfak bacaları, havalandırma boşlukları gibi hücrelerle ilişkili olan kanallar ve delikler dolayısıyla her tarafa yayılıyordu. Ancak birkaç saat sonra dilenci kılığına girerek kaçmaya çalıştıkları sırada yakalanan Flaminia'nın kocasıyla birlikte başka göçmenler de sorgulanmak üzere getirildiklerinde gürültü üç katına çıktı. Tutukluların hiç kesilmeyen çığlıkları yüzünden neredeyse hepimiz cinnet geçirecek duruma gelmiştik. İşkencedekilerin canhıraş çığlıklar

ile yaşadığı büyük üzüntü dolayısıyla aklı başından gitmiş olan Helena'nın çığlıkları birbirine karışıyordu. Güneşin doğuşundan az bir süre önce, Flaminia'nın çığlıklarının doruğa çıktığı bir anda saraya ani bir sessizlik çöktü.

Oribasius belirtilerin anlamını artık yorumlamış olduğu için bana bakarak iç geçirdi. İncelememizi bitirir bitirmez yavaşça daha önce onu bıraktığımız bekleme odasına Julian'ın yanına gittik. Saçları karmakarışık, elbisesi değişmemiş, yüzü yıkanmamış bir şekilde birkaç mumun sönecek gibi titreşerek yandığı ve diğerlerinin eriyip ağır bir donyağı kokusu bıraktığı odada oturuyordu. Öfke ve şiddet duygusuyla dolu olduğu zamanlarda yaptığı gibi masanın üzerindeki kitap ve kâğıtları yere süpürmüştü. Galyalı hemşirenin bitişik odada bulunan Helena'yı yatıştırmak için yaptığı yumuşak konuşmalarla hıçkırıkları duyuluyordu. Bu karmaşanın tam ortasında temiz, tıraşlı, parfüm kokulu Zincir Paul ayakta durmuş, buruşuk elbiselerimizi ve göz çukurları derinleşmiş yüzümüzü sakince inceliyor ve donuk bir biçimde gülümsüyordu. Her iki yanında ondan oldukça daha az resmi duran Pentadius ve Gaudentius bulunuyordu.

Tatsız bir nezaketle boş boş duvara bakan Julian'a, "Saray hekimleri geldi majesteleri" dedi. Sonra bize özür dilermiş gibi bakarak devam etti, "Soruşturmanın sonucunu bildirmek üzereydim maj...

Paul'un vereceği raporun ayrıntılarını bilmek istediğim için, "Kuşkularımız doğrulandı sezar" diye kestim sözünü aceleyle. "Bebek ebe tarafından öldürülmüş. Eğer nasıl yaptığını öğrenmek istiyorsanız açıklayabilirim.

Sadece yan odanın meşeden yapılmış kalın kapısının arkasından gelen boğuk hıçkırıkların bozduğu uzun süren bir sessizlik oldu. Neredeyse işitilemeyecek kadar alçak bir sesle, "İstemiyorum" dedi Julian hiç kıpırdamadan. "O kahpe katilin bulunup yakalandığını bilmek yeterli benim için. Şimdi bu olaya karışan diğerleri bulunmalı.

Julian tümcesini bitirir bitirmez sanki sırada bekliyormuş gibi ileri atıldı Paul. "Aslında hepsi şu anda elimizde sezar."

Ruhu ezen bir acı çeken her insan gibi karşısındakinin yüzüne doğrudan bakamayan Julian yavaşça başını çevirdi ama kimseyle göz göze gelmedi. Suskunluğunu devam ettirdiği için Paul açıklamayı sürdürdü.

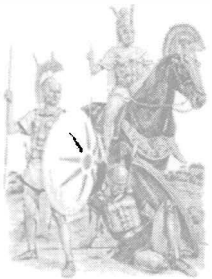
"Ebenin kocası bu bölgeye yerleşmiş bir Cermen olmasına rağmen halkına tattırdığınız yenilginin öcünü almayı kafasına koymuş olan biri. Onun yardımcıları ise akrabaları ile arkadaşlarından oluşan bir kafadarlar grubu. Bunlar Roma'ya duydukları nefretle Flaminia adlı kadının aklına girmişler. Chonodomarius'un ajanlarının da bu işte bir payı olduğu kesin. Kadının üzerinde ele geçirilen altın imparatorluk hazinesine gönderildi. Kadın, kocası ve yardımcıları öldürüldü. Hâlâ kızı arıyoruz ama. Sülük gibi sessiz duran Pentadius ile Gaudentius başlarını hayli enerjik bir biçimde sallayarak onayladılar Paul'ün söylediklerini.

Julian bir süre hiç kımıldamadan kaldı. Bir gecede yirmi yaş yaşlanmış adamlar gibiydi. Perişandı ve duyduğu endişeden dolayı bitkin görünüyordu. Sonunda yavaş ve ölçülü bir hareketle ayağa kalktığında hepimize dönerek büyük bir gayretle genelde çökük duran omuzlarını dikleştirdi.

"Chonodomarius bunu yaptığı için ölecek. Yavaşça ve acı çekerek. Bunu kişisel amacım olarak söylemiyorum, bütün Batı İmparatorluğu'nun görevi olarak görüyor ve ant içiyorum: Chonodomarius ölecek.

Ebenin kızı Matilda saklanacak güvenli bir yer bulamadığından tekrar şehre dönmüştü. Dilenirken tesadüfen bir saray görevlisi tarafından tanınarak birkaç hafta sonra yakalandı. Paul Milano'ya çağrıldığı için orada olmadığı ve Julian konuyla ilgilenemediği için Sallustius kızın sessizce öldürülmesini emretti. Ama zaten kızın perişan olduğunu, ebeveynlerinin işlediği suçta büyük bir olasılıkla hiçbir payı olmadığını ileri sürerek öldürülmesine itiraz ettim. Sallustius görüşüme katılmadığını belli eder bir tarzda omuzlarını silktikten sonra kızın gözümüzden uzak bir yerde, şehir surlarının dışında hapsedilmesini istedi. Sallustius'un istediği gibi bir yerde hapsedilen kız bir süre sonra hiç anımsanmaz oldu.

II

Subaylann çoğunlukla özel işlerini takip etmek için evlerine veya Roma'ya gittikleri, askerlerin ise bir sonraki baharda başlayacak şiddetli seferlere hazırlanmak için yiyip içip dinlendikleri ve güçlerini yeniden kazandıkları kış aylarını Julian yoğun çalışmalarla geçirdi. Sabahlan, çıplak ayak ve üstünde bir peştamalla askerleriyle talim yaptığı Sens garnizonu kışlasına gidiyordu. Fizik kuvveti ve bedensel yetenekleriyle askeri sanatlar açısından en alt rütbedeki askerleriyle denk olduğu gerçeğinden hiç utanç duymuyordu. Buna rağmen askerlerinin saygısını hiç zayıflamayan kararlılığı dolayısıyla kazanıyordu. Kuzey ormanlarının etkisiyle katmerlenen en soğuk kış günlerinde bile giydiği ince sıradan asker pelerini ve dağınık saçları sabahları kışlada sevgiyle karşılanıyor, heyecan yaratıyordu. Kılıç, mızrak ve bir öğretmen eşliğinde yaptığı boks antrenmanından sonra yorgunluğunu atmak için omzunda bir battaniye, bir kamp ateşinin etrafında sıradan bir piyade eri gibi bir kâse çorba ve peksimetin tadına bakıyor, adamlarının yakınmalarıyla, şakalarını dinliyordu.

Öğleden sonrasının uzun saatlerini Sallustius ile ısıtılmayan, cereyana açık konutta birbirlerine sokularak geçiriyordu. Galya ile Alplerin kuzeyindeki bütün gamizonların komutanlarını tek tek toplantıya çağırıyor ve onlarla kış ayları boyunca yapılacak işleri doğrudan kendisi görüşüyordu. Bu toplantılarda Sallustius ile Julian onları acımasızca sorguya çekiyorlardı: Bölgenizdeki barbar birliklerinin konumu nedir? Kaç kişiler? Silahlan nedir? Barbar birliklerinin talimleri ile disiplinleri nasıl? Kendi birliklerinizin form durumu nedir? Garnizonunuzun uzun bir düşman kuşatmasına karşı

koyma yeteneği var mı? Komşu garnizonlarla işbirliği düzeyiniz nedir? Onlarla ne kadar sık haberleşiyorsunuz? Aranızdaki rekabetin kaynakları neler? Beceriksizlik ve yetersizlik örnekleri var mı, varsa hangi alanlarda? Her konuşma bütün soruların en önemlisiyle bitiyordu: Chonodomarius hakkında bir şey biliyor musunuz? Hayvan'a ne oldu?.. Ama barbar kralı savaşçılarından farklı olan silahları ve fiziğiyle ortadan kaybolmuş gibiydi.

Zayıflık ve kararsızlık belirtileri Julian tarafından hemen anlaşılıyor ve kurmakta olduğu muhteşem Roma ordusunun değersizliğiyle alay ediyordu. Birliklerin göreceli kuvvetleri sürekli olarak tartışılıyordu. İspanya'dan Britanya'ya oradan Galya'ya kadar binlerce insan Julian ile danışmanlarının emekli edilecek, görevden alınacak ya da terfi ettirilecek subayların yerini ve savunmada saptadıkları boşlukları doldurmak için kış mevsiminde yola koyulmuştu. O kış buzlu yollar yer değiştiren bölüklere, bağırıp çağıran subaylara ve standart askeri tünikleri ve pelerinleri altında kaldırım taşlarının üzerinde yürürken soğuktan titreyen, nefes alıp verirken buğu yayan yaya askerlere tanıklık etmişti. Savaşan bir Roma gücü için bu tür giysileri kullanışlı bulmayan Julian kışa hazırlıklı barbarlarla eşit koşullarda olabilmek için kalın bir yünlü pantolon, deri bir yelek, iyi tabaklanmış öküz derisinden botlar giyilmesi konusunda ısrar etmişti.

Gerideki yeniden ele geçirilmiş şehirlerden son zamanlarda aktarılan birlikler geldikçe Ren bölgesi sınırlarındaki gamizonlarla kışlaların üzerine bir duman örtüsü örtülüyordu. Forum Julian'ın yurtsever konuşmalarına yanıt olarak kalabalıkların keyifli çığlıklarıyla, atölyeler uzun zamandır ihmal edilmiş savaş atlarının nallanması esnasında zırh ve silah ustalarının çekiç ve örs sesleri ve levazım subaylarına yedek mızrak, kılıç, kalkan ve miğfer yapan ustaların bağırtılarıyla çınlıyordu. Demirci dükkânları hiç durmadan, yerel garnizon komutanlarının izin verdiklerinin haricindeki insanların geçişini engellemek için yollara ve küçük nehirlere gerdiğimiz sağlam zincirleri üretiyordu.

Gündüzleri hiç değişmeyen bir hareketlilik içinde geçiyordu. Geceler sezarın isteklerini yerine getirmekten yorulan şehir ve kış-

la birkaç saatliğine dinlenmeye çekiliyordu. Bu saatler Julian için sakin geçen saatlerdi. Yatağını ya da kışlalarda kullanılan portatif karyolaları asla kullanmıyordu. Çalışma masasında başını kollarına koyarak ya da oturduğu taburede sırtını taş duvara yaslayarak bir saat veya daha uzun bir süre dinleniyordu. Daha sonra nefesleri kesen soğuk havada adamlarıyla birlikte üstleri çıplak bir şekilde antrenmana çıkıyordu. Bunun sağlığı üzerindeki etkilerinden korktuğum için onu daha iyi koşullarda dinlenmeye zorluyordum.

"Dinlenmek mi?" diye sordu sorguya çekercesine. "Mümkün değil. İşsiz eller şeytanın aletleridir. Bu eski atasözünü biliyorsun Caesarius.

"Peki bunun anlamı ne? Yorgunluk ve hastalık da şeytanın zevkleridir. Kendini çok yıpratıyorsun.

Omuzlarını silkerek yanıt verdi. "Eğer bir ordu kurmak biraz uykudan olmamı gerektiriyorsa uykusuz kalacağım. Roma sınırları sezarı uyuduğu için ihlal edilirse kendimi hiç affedemem. Hazırlıklar tamamlandığında ben de kendimi yatağa atacağım.

Gecelerini gözde filozofları Platon ve Marcus Aurelius ile geçiriyor ve benimle saatlerce Plotinus ile Lamblichus gibi düşünürlerin arasındaki küçük farkları tartışıyordu. Yeni Platoncuların sağlam gerekçelendirilmiş tezlerini toparlamaktaki yeteneğime bayılıyor ama yeni Hıristiyan çağındaki aydınlanmış bir sezar için böyle felsefelerin değeri olmadığı yolundaki düşüncemle alay ediyordu. Ancak, Tanrı, komünyon törenlerine devlet görevi gereği katıldığı zamanlardaki gibi onun öncelikler listesinin alt sıralarında kendine bir yer buluyor ve Kutsal Kitap'ı hiç okumuyordu. Sanki ıstırap zamanlarında İsa'dan teselli aramak yerine onu ihanetinden koruyormuş gibiydi. Karanlık kütüphanede geçirdiği uzun saatlerde genellikle Julian'a eşlik ediyor ve o kış Eusebia'nın hediye olarak gönderdiği mücevherlerle kaplı ve tezhip edilmiş İncil nüshasının hiç özen gösterilmeksizin köşedeki bir rafa yerleştirilmiş olmasından dolayı üzüntü duyuyordum. Birkaç kez onun o günkü ruh durumuna uygun olacağını düşündüğüm sayfaları açarak masaya bıraktığım kitabı görmezlikten gelmiş ya da okumayı reddederek ağır cildi hemen yerine koymuştu.

Galya ve batıdaki Roma orduları arasında yaklaşık altı ay süren kargaşa ve hareket döneminden sonra şubat ayının gelişiyle Julian ile Sallustius birliklerinin düzeninden ve bahar ayındaki seferler için hazır olduklarından artık emindiler. Barbarlar doğu Galya'da Romalıların gücü ile kararlılığını ölçmek için yağma amaçlı saldırılara başladılar ancak yaptıkları her saldırı Julian'ı hem kendi ordusunun hem de düşman kuvvetlerinin gücü ve zayıflığını doğru olarak tahmin ettiğine ilişkin düşüncesinde yanılmadığına ikna edecek şekilde, güçlendirilmiş garnizonlar tarafından püskürtüldü.

Ve sonrasında felaket ortaya çıktı.

Ren'in uzak kıyısında Almanların baskısına karşı imparatorluğu korumak için aptalca ve kör gibi istihkâm inşa etmeye o kadar yoğunlaşmıştı ki harekât üssünü ihmal etmişti. Sens'teki garnizon komutanı eyaletteki diğer komutanların tabi olduğu haftalar süren yorucu sorgu ve tartışma çalışmalarına katılmamıştı. Şehir surları bazı noktalarda çökmüştü ve hemen hemen her yeri yıkılmak üzereydi; daha da kötüsü şehrin garnizonunun Julian'ı kişisel muhafızları olarak scutarii ile gentiles hizmetinden bile mahrum bırakacak kadar zayıflatılarak, Galya'yı ziyaret eden her yüksek rütbeli Romalıya geleneksel olarak eşlik eden kalkan taşıyan piyade ve mızraklı süvarilerden oluşmasıydı. Şehirde sadece Julian'ın keşişleri ile iskelet halindeki bir birlik kalmıştı.

Ve Hayvan bunun farkına varmıştı.

Kardeşim, sana tasvir ettiğim sonsuz gecelerin birinde, tam olarak nöbetçilerin bile uyumaya başladığı gecenin en soğuk vaktinde, şafak gül renkli parmaklarını cennetin yüzünü aydınlatmak için ileri doğrultmadan hemen önce geldi Hayvan. Öfkeli ve kalabalık bir grup ok arasından biri buz gibi havada sessizce vınladı ve "Sürüngen" anlamına gelen Helix lakaplı Frigyalı iriyarı bir güreşçinin suratına saplandı. Ok adamın elmacık kemiğini parçalamış ve onu duvara yapıştırmıştı. Ama adam lakabını doğrular gibi, inanılmaz bir biçimde arkasında kırık bir bacak sürükleyerek ve okun sapı yüzündeyken bir sonraki nöbet yerine kadar sürünmüş ve alarmı çalmıştı.

Keşişler ve gamizonun iki yüz askeri hemen uyanmıştı. Nere-

deyse doğal olarak her zaman uyanık olan Julian şehir yargıcına yerel milisi toplamasını emretmişti. Harekete geçen yaşlı adam ertesi günkü şehir pazarında iş yapmak için gelmiş olan ve duvarların içinde, kiralık odalarda kalan tüccar, esnaf ve çiftçilerden oluşan bin kişilik bir kuvveti şehir savunmasına yardım etmeleri için bir araya getirmişti. O geceki şiddetli barbar saldırısını püskürtebilmek büyük zorluklara, kırk keşiş ve garnizon askerinin ölümü pahasına mümkün olmuştu. Saldırıyı püskürtmekteki başarımız itiraf ediyorum ki bizim yeteneklerimize değil barbarların hayret edilecek talihsizliğine bağlıydı: Şehrin ana kapısındaki becerikli bir yanıltma harekâtı sırasında büyük bir birliği diğer taraftan; çocukların öbür yandaki bahçelerden meyve aşırmak için çıktıkları şehir duvarlarının en zayıf olduğu yerden saldırmaları için göndermişlerdi. O sırada küçük bir erkek çocuğu her zamanki gibi meyve aşırmak için uğraşırken barbarların o yönden bir saldırı için toplandıklarını tamamen şans eseri olarak görmüştü. Cesur çocuk geri dönüp alarmı çalarak Julian'ın kuvvetlerini oraya çekmesini sağlamış ve böylece şehri de kurtarmıştı.

Gün ışığı zor durumumuzu açığa çıkarmıştı. Sens cüretli bir saldırıda düşecek kadar olgunlaşmıştı ama barbarlar tek bir baskınla sezarı ve onun kurmaylarını yakalamak için aniden hücuma geçmişlerdi. Tanrı'nın inayeti o an için bizi bu tehlikeden korumuştu ama o sabah surlardan baktığımda ok atış menzilimizin hemen dışında on bin kadar Aleman askerinin toplandığını, subayların ise atlarının sırtında hatlar arasında gidip geldiklerini gördüm. Hatların önünde tek başına duran ve Milano'daki sarayda gördüğüme benzer bir zıpkın sallayan iriyarı bir Cermen vardı. Kanım dondu birdenbire. Düşünebildiğim tek şey Lucius Vitellius ve adamlarının Kolonya'da başına gelenlerdi. Dualarının kabul edildiğini söylemek için Julian'a bakındım, Hayvan'la karşılaşmak üzereydi çünkü.

Julian benim ürkütücü uyarımı almakta geç kalmamıştı elbette; adam bir kasırga gibiydi o gün. Önceki gece hiç uyumamasına rağmen o ve kaşları çatık Sallustius her yerde görünüyorlardı. Saldırı hazırlanırken onun dikkatini ilk olarak çeken yer şehir kapılarıydı ve kapılara zamanında barikat yapılmıştı. Şehir surlarında

tehlikeli yarıklar oluşmuştu. Surlardan düşen taşların yerine yerleştirilmesi için surun alt kısmında korunmasız çalışan adamlarımız düşmanın oklarıyla hatırı sayılır kayıplar vermişti. Şehirdeki on iki yaşından büyük herkesi, kadınları ve erkekleri çalışmaya zorlayan Julian iki gün ve gece boyunca surların üzerinde gezinmişti hiç durmadan. En gençleri ve yeteneksiz olanlarını kireç tekneleri taşımakla ve sokaklardan barbarların attığı okları toplamakla görevlendirmişti; en yaşlı kadın ve erkekler kendi mutfaklarında askerler ile çalışanlar için yemek hazırlıyorlar, böylece bu unsurlar yemek için zaman harcamaktan kurtuluyorlardı. İki gün içinde normalde iki haftada yapılacak savunma işleri yapılmış ve benim ısrarlarım sonucunda Julian uyumayı kabul etmişti. Kendisi için düşünülemeyecek kadar uzun bir süre boyunca, tam olarak beş saat uyuyan Julian kalktığında dinçleşmiş ve hemen surları dolaşmaya başlamıştı.

Gece ve gündüz boyunca, kuşatmayı yarması için gerekenden çok az bir kuvveti şehirde bırakmak aptallığını gösterdiği için öfkeyle dişlerini gıcırdatırken hala burçları ve surları geziyordu. Surların altında öfkeyle gezen Chonodomarius da Julian'dan farklı değildi. Ani baskın planı tutmamıştı ve şimdi bu savaşın kazanılması için hem sayı hem de sabır olarak yetersiz birliklerle büyük surlara sahip bu şehri kuşatmak zorunda kaldığından dolayı hırslanıyordu. Her gece saatlerce yarım yamalak Latincesi ve borazan gibi sesiyle Julian'a kaba sözlerle sataşan bağırtılarını dinliyorduk:

"Aşağı gel küçük Yunan gel de bir erkek gibi dövüş! Aşağı in, bana Yunanlıların neden yapılmış olduğunu göster seni küçük çüklü köpek seni! Seni rahat ettirmek için benimki kadar büyük bir kazık hazırladım, Lucius'un yediği kazığı hazırladım!.."

Ben onun ağza alınmaz sözlerle hakaretlerine verip veriştiriyordum ama gözleri öldürme isteği ve nefretle parlayan Julian'ın ifadesi oğlunun ölümüne neden olan herifin bumunun dibinde olmasına, yüzünü görmesine, sesini duymasına rağmen sürekli olarak saldırılan surlardan çıkıp ona cezasını verememekten dolayı duyduğu hüsranı yansıtıyordu. Kendini saldırganların manevralarını incelemeye zorluyor, zaman zaman Aleman kuvvetlerinin disiplini

ve düzeni konusunda Sallustius'a bir şeyler söylüyordu. Hayvan'ın alaylarını duymasını engellemek için büyük bir çaba gerekiyordu bazen.

Daha sonra bana Hayvan'ın müstehcen ve ağza alınmayacak sözlerle sataşmasının bizim moralimizi bozmaktan ziyade huzursuz kuvvetlerinin birliğini sürdürmek için olduğunu söyledi Julian. Chonodomarius, ailelerin ve klanların oluşturduğu büyük bir topluluğun lideriydi ama barbarlar arasında kan bağı ilişkileri bir yere kadar geçerliydi ve bu noktada kardeşim, doğruyu söylemekten kaçınmamak gerekirse Alemanlar bizim uygarlaşmış insanlarımızdan çok da farklı değildiler. Sadece İmparator Constantine'in oğullarının birbirini katletmesini hatırlamak bile kardeşler arasındaki gerçek sevginin az rastlanan bir olgu olduğunu gösteriyordu. Bunun Adem'in günahları dolayısıyla mı yoksa daha büyük bir olasılıkla en büyük oğulun babanın yerine geçme ve miras yasalarıyla mı ilişkili olduğunu doğrusu söyleyemeyeceğim. Hayvan'ın gücü bize aşılmaz gibi görünüyordu ama aslında kendi klanları arasındaki konumu kritikti.

Saldırı günü şehirde çiftçiler pazarının kurulmuş olması bir şanstı. Taze yiyecekler gelmişti pazara. Kaynak ve çeşmelerin çokluğu nedeniyle su da boldu. Yani Sens besin maddeleri stoğu açısından gayet iyi koşullar sunuyordu. Uzun bir zamandır bölgenin askeri malzeme dağıtım merkezi olduğu için de savunma silahları kolayca hazır hale getirilmişti. Her askerin sahip olduğu bol miktarda ok, yay, mızrak gibi silahların dışında, surlar kullanmak için birkaç kişi gerektiren etkili savunma silahlarıyla donatılmıştı. Bir çeşit vinç olan ve kapıların üzerine yerleştirilen "kurtlar" kapıları kırmak için kullanılan koç başlarını yakalamak için maşaları ve bunları yana çekecek vinci olan aletlerdi; bükülen bir kolla kenevir ya da insan saçından yapılmış halatın birden serbest bırakılması sonucunda taş fırlatan aletler "akrep" olarak anılıyorlardı ve taşınabiliyorlardı; "yaban eşekleri" ise akreplerden daha büyük ve kolayca taşınamayan araçlardı.

İnsan ve hayvanlara verdiği zarar açısından en korkuncu mancınıktı. Mancınık kalın sürgülerle donatılmış ve mahvedici bir kuv-

vetle ağaç oklar atan büyük mekanik bir aletti. Sürgüyü kuran İki kişi ile hedefi görüp ona göre boynuz şeklindeki yive oku yerleştiren "nişancı" tarafından kullanılıyordu. Daha sonra nişancı emniyetini açtığı silahı ateşliyordu. Ok hiçbir okun ulaşamayacağı bir hızla hedefe doğru uçuyordu. Bir barbar süvari subayının hedef alındığı atışı izledim bir keresinde. Dikkatle nişan alan nişancı silahı ateşlemiş, ok sanki onu görünmez kılan bir hızla vınlayarak mesafeyi kat etmiş ve kalın zırhı delerek subayın uyluğundan atın sırtına saplanmıştı. Vuruşun yarattığı etki çok büyüktü. Adamın bacağının biri okla atın sırtına yapıştırılmışken hayvan arka ayakları üzerinde şaha kalkmıştı. At yere devrilirken adamın diğer bacağı atın altında kalmış ve kırılmıştı. Bunu görünce barbar ordusunun hekimi olmadığım için Tanrı'ya şükranlarımı sundum.

Gerekli malzemenin tam olarak temin edilmesi sonucunda garnizon birkaç hafta boyunca direnebilirdi, eğer siviller şehirden dışarı çıkarılıp kaderleri barbarların insafına bırakılırsa bu süre ikiye katlanabilirdi. Marcellus'un Reims'ten yedek kuvvetlerle gelmesini beklemek gerekiyordu. Günler geçiyordu ve yedek kuvvetlerden haber çıkmıyordu. Barbarlar gittikçe daha da vahşice saldırıyorlardı. Julian, ilk saldırıya uğradığımız gün Marcellus'a yardıma gelerek kuşatmayı kaldırması için mesaj taşıyan güvercinler gönderilmişti. Fakat hiçbir yanıt alınamamıştı. Bu defa surların dışına çıkarak sessizce kuşatmacıların arasından geçebilecek koşucuların gönderilmesi fikri ortaya atıldı. Ancak bu öneri doğrudan doğruya habercilerin yaşamını tehlikeye atıyordu. Çünkü barbarlar yakaladıkları insanları işkence yaparak öldürüyorlardı. Ama yine de gönderdiğimiz iki adamımız düşman hatlarından geçmeyi başarmışlar, önceden belirlediğimiz gibi, görüş alanımızın kuzey sınırındaki boş tepelerde ateş yakarak bize bilgi vermişlerdi. Herhalde mesajlar cennetin rüzgârlarıyla havaya dağılarak okunmadan bulutlara karışmıştı. Marcellus gelmemişti ve artık komutanından kuşkulanan Julian gecikmeden dolayı öfkeden kudurmuş haldeydi.

Duvarların üzerindeki yüksek bir noktadan gördüğümüz ve hâlâ gece sayılabilecek bir vakitte barbarların arasında yayılan gürültülerden anladığımız kadarıyla, Chonodomarius adamlarını da-

ha uzun bir süre kontrol altında tutamayacağı anlaşılıyordu. Tüm kapasitelerini harekete geçirerek yapacakları son bir saldırı hazırlığı içindeydiler. Julian, Plutarkhos'u okurken öğrendiği ilkel ve unutulmuş bir savaş aletinin çok sayıda yapılması için şehirdeki bütün sivil ve ordu demircilerinin gece gündüz demeden var güçleriyle çalışmalarını emretti. Bu aletin adı domuz ayağıydı. Birbirlerine eşit mesafede yapılmış sivriltilmiş dört ucu olan demir toplardı bunlar. Yere özenle yerleştirilebileceği gibi surlardan aşağıya doğru gelişigüzel de fırlatılabilirdi; ama domuz ayağı yerde üç uca dayanıyor dördüncü de havada kalıyordu. Askerler bunlara Şeytan'ın dikenleri diyorlardı. Bunlardan yüzlercesi çabucak yapıldı ve gece surların dışında ana kapının ve Julian'ın düşman saldırısının geleceğini düşündüğü girişe bağlantısı olan dar taş köprünün etrafına sıkça yerleştirildi.

Domuz ayaklarının gece yerleştirilmesinden hemen sonra düşman atlıları saldırıya geçmişti, biraz geç kalınsaydı bu önlemin hiçbir anlamı olmayacaktı. Saldırı, ana kapının tam aksi yönünde surların zayıf olduğu bir noktada Chonodomarius'un kumazca düşünerek gönderdiği küçük bir bölükle başladı ve bu gücümüzü bu noktaya toplamamıza neden oldu. Buradaki saldırıyı tam püskürtmüştük ki girişteki nöbetçilerin bağırtılarını duyduk ve daha kötü bir saldırıyla karşılaşacağımız korkusuyla geriye döndük.

Daha kötüsü de olmuştu zaten. Keşişler ve garnizon askerleri şehrin arka tarafını korumaya çalışırken şehir duvarlan içindeki bir düzine hain ana kapıdaki kulelerin birini ele geçirmişti. Ana kapıda nöbet tutan ve kapı sürgülerini kontrol eden nöbetçileri etkisiz hale getirip vinci çektikten sonra bir direk dikmişler ve iki büyük kapıdan birinin açılmasını sağlamışlardı. Meşale taşıyan bir grup Aleman süvarisi açık kapıya doğru yıldırım gibi at sürüyordu; onların arkasından naralar atarak çıplak ve ateş renklerine boyanmış vücutlanyla acımasız liderlerine benzemiş kalabalık piyadeler geliyordu. Nefesimiz kesilerek surların üzerinden ana kapıya doğru koştuk ama kapıların üstündeki savunma burçlarına hâlâ birkaç kulelik yolumuz vardı. Barbarların ilerleyişini umutsuzluk içinde seyrediyorduk. Şimdiye kadar gördüğüm en iğrenç görüntüler olan

Cermenlerin korkunç irilikteki cüsseleri ve cildlerinin ürkütücü solgunluğu hepimizi dehşete düşürmüştü; eskilerin bildiği gibi bütün savaşlarda ilk olarak fethedilenler gözlerdir ve bu mücadelenin sonucu bizim ne gördüğümüze bağlı olsaydı hepimiz şu anda, kölelerin pirinç zincirinin bizi eski özgür günlerimize bağladığı kuzeydeki buz gibi bir madende çalışıyor olurduk.

Meşalelerin dalgalanan ışığında önlerinde ne olduğunu açık olarak göremeyen ama onları açık kapıya doğru götüren yolun düzgün oluşuna güvenen Cermen atlıları dar taş köprüye doludizgin ulaştılar ve hayvanlar köprünün etrafındaki büyük kaldırım taşları üzerine sık döşenmiş domuz ayaklarının sivri uçlarına toynaklarından yakalandılar. Acıyla kişneyen atlar dengeleri bozulup düşerken binicilerini ve kendilerini domuz ayaklarının sivri uçlarına sapladılar. Arkalarından gelenlerin de üzerlerine düşmeleriyle çektikleri acı katlandı ve vahşi çığlıklar atmaya başladılar. Biz henüz acılar içinde kıvranan atlara tek bir ok bile atmamıştık. Atlıların hemen peşinden saldırıya geçen Cermen piyadeleri, bağırtı ve yığılmanın atlarını birden dar köprüye sürmede binicilerin beceriksizliği sonucu ortaya çıktığını düşünmüş olmalıydılar. Sadece birkaç metre önlerini görebildikleri için girişin önünde yollarını tıkayan ve acılar içinde kıvranan biniciler ile atlardan oluşan yığının üstüne doğru bağırarak akın akın ilerlediler. Domuz ayakları döşenmiş olan köprünün diğer yanına geçmek için onların üzerinden atladılar. Böylece kendilerini yerde sabırlı ve aç örümcekler gibi bekleyen domuz ayaklarının sivri uçlarına ayaklarından ve kasıklarından çivilemiş oldular.

Ne yazık ki bir domuz ayağı sadece bir adamı yakaladıktan sonra işlevini yitiriyordu ve kalabalık barbarların ölü ve yaralı askerlerin üzerinden yavaş yavaş ama etkili bir şekilde ilerleyerek girişe yaklaşmalarını durduramıyordu. Bununla birlikte domuz ayakları gerekli olan zamanı kazandırmıştı bize. Kapıyı açan vinci kullanan hainler Julian'ın birliklerinin girişe döndüklerini görünce korkuya kapılarak barbarlara katılmak için şehirden kaçtılar. Kaçarken de kapının önüne yerleştirilmiş domuz ayaklarına ayak ve kalçalarından saplanarak kendilerini ölümcül şekilde yaraladılar. Açık ka-

pı çabucak kapatıldı. Surların üzerinde yerlerini alan Roma askerleri aşağıda çileden çıkmış durumdaki barbarlara ve domuz ayaklarına saplanmış ama henüz ölmemiş adamların üzerine ok ve taş fırlatmaya başladılar. Düşman kargaşa içinde geri çekildi ve o gece geriye sadece acı içinde kıvranan insanların ve sesi en güçlü çıkan hüsrana uğramış Hayvan'ın karşılıklı inlemeleri ve bağırtıları kalmıştı. Hayvan sürekli olarak açık saçık sözlerle sezarın şehri teslim etmek için kendisiyle özel olarak buluşmasını istiyordu. Ancak sabah olduğunda geride sadece için için yanan binlerce kamp ateşi bırakan barbarlar etraftaki tepelere doğru dağılmışlardı. Zavallı Helix'e ne olduğunu sorabilirsin kardeşim? O galiba cennette değil ama bunun nedeni yerini cehennemde ayırtması da değil. İlk saldırının yarattığı karmaşa sona erince garnizon bir doktora bile sahip olmadığı için bir arkadaşının yardımıyla beni buldu. Suratında yarım metre kadar sapıyla hâlâ duran okla tüyler ürpertici görüntüsünden dehşete düştüğümden olsa gerek onun kısa zamanda öleceğini düşünerek geçireceği son saatlerde acı çekmemesi için bir şeyler yapmaya karar vermiştim. Ancak çektiği acının asıl kaynağının kırık bacağı olduğunu anladığımda şaşırdım ve bunun benim için daha kolay tedavi edebileceğim bir yaraydı. Helix'in arkadaşıyla oradan geçen bir köleye ben kırık kemiği yerine getirip sararken onu tutmalarını söyledim. Hiç kuşku yok ki ne tarafa baksa gözünün önünde gördüğü okun yarattığı garip görüntünün etkisiyle şaşkına döndüğünden Helix buna yüzünü bile ekşitmeden katlandı. Daha sonra akademik bir çalışma yapar gibi oku yakından inceledim.

Anlaşıldığı kadarıyla çok uzun bir mesafeden atıldığı için ok yüzüne aşağı doğru inen bir açıyla saplanmıştı ve boynunun arkasındaki bir noktaya doğru yönlenmişti. Helix taburede otururken arkasına dolanıp sert ok ucunu bulmak için boynunu elimle muayene ettim. Elimle oka dokununca acıyla yüzünü buruşturdu. Bir demirciden ödünç aldığım iki teneke makasıyla okun sapını burnuna yakın bir yerden kestim, sivri ucun nerede olduğunu saptayıp iki tıbbi penseyle yakaladım ve tahribat yapmadan çıkarmak için dikkatle çektim. Helix acıdan bayıldığında arkadaşı onu tut-

maya devam ediyordu. Kan deliğin her iki tarafından köpürerek akınca başta onun öldüğünü sandım. Bende şaşkınlık yaratarak bir ya da iki saat sonra kendine geldi, yattığı portatif yatağa oturdu ve zayıf bir sesle su istedi. Bir bardak su verdiğimde suyun boynunun arkasından akıp gidebileceğini düşündüm fakat öyle olmadı ve ben yarasını güzelce temizleyip diktikten sonra ayağa kalktı ve bir koltuk değneğinden destek aldı, kendi gayretiyle topallayarak odadan çıktı. Daha sonra aylarca bacağı zayıf kalmasına karşın zamanla tamamen iyileşti ve Julian için pek çok savaş yapacak kadar yaşadı. Benim bildiğim kadarıyla Helix hâlâ sürünüyor.

Julian'ın ilk işi Marcellus'un yakalanmasını emretmek oldu. Sallustius bunu duyduğu zaman Marcellus'un inkâr edilemeyecek ihanetine rağmen sinirden mosmor kesilmişti. Julian'la birlikte maliye memurlarının şehirdeki hasara ilişkin raporlarını incelerken kütüphaneye hızla dalan Sallustius kapıyı da sert bir şekilde kapattı.

Yüzümüze doğru Marcellus'un yakalanmasını emreden yazının bir kopyasını sallayarak, "Aman Tanrı'm" diye bağırdı. "O adam imparator tarafından atandı görevine! Belki kâğıt üzerinde rütben ondan yüksek ama atadığı generali yakalayarak imparatora da meydan okumuş oluyorsun! Bu senin yetkinde değil!"

Yüzü kızaran, gözleri parlayan Julian yavaşça ayağa kalkıp kâğıdı akıl hocasının elinden aldı ve bile bile sakin ama açıkça öfkeli bir tarzla "Lanet olsun imparatora" dedi. Sessizliğe gömülmüştük. Bir süre sonra tuttuğu nefesini bıraktı Sallustius.

Sert sert Julian'a bakan yaşlı adam, "Sana çeneni tutmanı tavsiye ederim" dedi. "Şimdiye kadar sezar rütbesi bile Constantius'u kendisine meydan okuyan bir rakibini yok etmekten alıkoyamadı.

Bastırılmış duygularla yumruğunu sıkıp sıkıp bırakan Julian'ın bakışları değişmemişti. Kontrollü bir ses tonuyla, "Sallustius sen beni bir yıldır tanıyorsun" dedi. "Sen ise Caesarius bundan daha uzun bir süredir tanıyorsun. Sizin yardımınızla Galya'nın ordularını kurdum. Atlantik'ten Ren'e kadar seferler yaptım. Her Cermen saldırısına karşı koydum, barbarların yıllar önce ele geçirdikleri bölgeleri yeniden fethettik. Vergi sisteminde gerçekleştirdiğim re-

formlarla devletin kasaları doldu taştı. Hükümet yönetimi hiçbir zaman şimdi olduğu kadar etkili değildi.

"Bunları biliyoruz biz" dedim sözünü keserek. "Niçin anlatıyorsun şimdi bunları bize?"

Bakışları Sallustius'ta kilitlenmişti. "Sen bana" dedi, "benim yetkimin ne olduğunu soruyorsun?"

Sallustius sesini çıkarmadan baktı ona sadece.

"Benim yetkim ne?" diye bağırdı.

Bir yanıt vermemiştik hâlâ ama o anda Sallustius gözlerini kaçırdı.

"Tanrı biliyor, benim yetkim hiçbir şey yapmamak! Devletin çürümeye devam etmesini görmezden gelmek, imparatorun beceriksiz generalleri surların arkasına sinerken Galya'nın parça parça ve yavaş yavaş barbarların eline geçişini görmek. Benim yetkim bir kukla olmak.

Julian, Sallustius'un yanına gitmek için masayı dolaştı, bir kolunu omzuna atıp yüzünü yaşlı adamın parmaklarının arasına koydu.

"Beni eğiten sensin Sallustius!" diye boğuk bir sesle bağırırken gözleri duygu doluydu. Beni Alpleri geçerek Vienne'ye doğru yürüten sensin! Bu kanlı eyalete adım attığım günden beri ulaştığım her aşamayı sen gördün! Kahrolası bağlılığımızın neye olduğunu düşünüyorsun? Ziyafet ve protokolün ötesinde inisiyatifler aldığımı görünce olabildiğince çabuk beni öldürmek isteyecek bir imparatora mı? Benim yöneticim Roma'nın kendisi! Roma! Başardığım her şey, birlikte başardığımız her şey Sallustius Roma'nın zaferi içindi! Sezarların boynu vurulur, imparatorlar ölür ama Roma sonsuza kadar yaşayacak ve kuşatılmış bir garnizonun yardımına gitmeyi reddeden bir aşağılık general tarafından yaralanmayacak!"

Sallustius düşünceli bir halde bir süre yere baktıktan sonra başını salladı, yüz ifadesini toparladı ve tek kelime bile söylemeksizin dışarı çıktı. Koridorda bir inzibat yüzbaşısına Reims'a bir manga asker göndererek general Marcellus'un acilen yakalanması emrini verdiğini duydum. Julian sandalyeye çöktü, yorgun görünüyordu, elleriyle yüzünü sıvazladı. Bir süre sessizce oturarak onu

seyrettim sonra gitmek için ayağa kalktım. Kapıya yaklaştığım sırada olsa gerek beni durdurdu.

"Caesarius" diye mırıldandı ben ona yüzümü dönünce. "Doğru yapıyoruz, değil mi?"

Yanıtımı vermeden önce biraz düşündüm. "Herhangi bir şüphen var mı?" diye sordum. "Tanrı'ya ve kendine inan." İncil cildini alıp masaya koydum. "Bunun üzerine yemin et" diye devam ettim. "Ve benim üzerime.

Ellerini masanın üzerinden çekti, yorgunluk ve sıkıntıdan yaşlanmış gibi görünüyordu yüzü. Önüne koyduğum kitabı görmezden geldi ama bunun yerine yüzüme bakmaya devam ederek sıcak ve içten bir şekilde gülümsedi.

"Bazen" dedi, "en zorlu kavgaları kendi ordugâhında yapmak zorunda kalıyor insan.

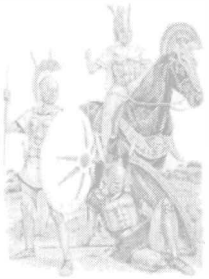
Birkaç gün sonra, görevlerini yerine getirmek üzere Reims'a varan inzibatlar Marcellus'un Galya ordusu komutanının gelecekllerini tahmin ederek günler öncesinden şehri terk edip Roma'ya gittiğini öğrendiler. Artık öfkesi geçmiş olan Sallustius kötü haberi vermek için Julian'ın odasına girdi.

"Marcellus, imparatorun yanına kaçmış Julian" derken duygularını ele vermemişti. "İmparatorun olayların gelişimine ilişkin olarak ilk duyacağı yorum seninki değil onunki olacak. Saray politikasındaki ilk kural bilgi akışını kontrol etmektir ve somut durumda bu konuda başarısız olduk."

Okuduğu parşömenden başını kaldırıp bakan Julian, "Hayır Sallustius başarısız olmadık. Roma'nın doğruluktan ve iyilikten yana olan gücü bizimle ve ayrıca Marcellus'un gidişiyle Galya ordusunun tümü bizim tasarrufumuz altına girdi. Marcellus ile imparator gerçekten böyle değerli şeylerle ilgilenirler mi?"

Sallustius öfkeyle başını salladı ve konuyu daha fazla uzatmadı. Barbarlar doğuda toplanmaya devam ediyorlardı hâlâ. Chonodomarius hâlâ tek parçaydı ve işimiz henüz yeni başlamıştı.

III

Helena için Sens otuz günlük bir kuşatma yaşamamış gibiydi sanki. Çünkü ne odasından dışarı çıkıyor ne de Julian'ın kendisine her gün yaptığı ziyaretleri kabul ediyordu. Bebeğin ölümden beri sadece Galyalı bir köle kadın eşliğinde acısını tek başına sessizce odasında yaşıyordu. Kocası için gerçekten yabancı biri olmuştu. Başlangıçta Julian onu rahatlatmaya çalıştı. Bir başka çocuk sahibi olabileceklerini vurguluyor, oğullarının ölümünün lanet ebe kadının suçu olduğunu, eğitimli ve iyi yetişmiş bir çocuğa sahip olmak için seçkin Romalı ailelerin bile sekiz ile on arasında çocuk yaptıklarını söylüyordu. Dokuz ay karnında taşıdığı çocuğunu kaybeden ve onu karnındayken bile çok sevdiği için yarı yarıya delirmiş olan Helena ise hiçbir şeyle avutulamıyordu. Flaminia'nın kendi etinden, kanından olan yavrusunu boğarak öldürdüğünü söylediği zamanki Julian'ın kendisini suçlayıcı bakışını anımsıyordu.

Oribasius, Helena'nın sağlığıyla ilgileniyordu ama onun yaşama kayıtsızlığı karşısında ne yapacağını bilemez hale gelmişti. Hekim hayal kırıklığıyla hastasının etrafında dolaşıyor, değişik iksirler ve bitki esansları veriyor, sağlık verici Tanrı Asclepius'a tütsüler yakıyordu. Ama sonunda Helena yemek yemeyi bile reddettiğinde umutsuzluğa kapılmış ve yanıma gelerek bana da danışmıştı:

"Caesarius, benim yöntemlerimin başarısız olduğu yerde belki senin yöntemlerinin bazı etkileri olabilir. Ben hastamı kaybediyorum.

Omzumu silktim. "Prenses'in hastalığı bir ruh hastalığı. Bu tip

hastalıklar için ben de senin kadar çaresizim. Onu konuşması için bir rahibe götürdün mü?"

Ben bunu söyleyince Oribasius da omzunu silkti. "Attığım ilk adım buydu. Rahip ona günah çıkarttırdı. Siz Hıristiyanların tuhaf bir adeti olan günah çıkartma onu bir ya da iki gün rahatlatmış gibi göründü, fakat sonra yeniden eski haline döndü. O zamandan beri rahiplere de bize davrandığı kadar ilgisizlikle yanıt veriyor."

Bunun üzerine düşünmüştüm. Milano'da böyle şiddetli melankolik durumlar için önerilen çare sıcak ve tozlu şehirden çıkıp kırsal bölgelere geziler yapmaktı. İronik olan şey ise soğuk dağ havası ile kaynak sularının insanın sağlığına kavuşması için ideal olduğu düşünülen Galya'nın önerilmesiydi. Bulunduğumuz yerde Helena böyle bir atmosferdeydi ama Milano sarayındaki zengin orta yaşlı kadınlar arasında gördüğüm aynı sorunlan ve çılgınlıkları yaşıyordu. Belki de karşı karşıya olduğumuz şey bir yer sorunu değil bir insan sorunuydu.

"Prenses bir yıldan fazla bir süredir erkek kardeşini ve arkadaşlarını görmedi" diye başladım önerime. "Yabancısı olduğu savaşla muzdarip bir bölgede yılın yarısında seferde olan ve evdeyken bile eğitimle kafasını bozmuş bir kocayla yaşıyor; bir cinayet sonucunda ilk çocuğunu da kaybetti. Alt rütbedeki subaylar bile yılda bir kez görev yerinden başka bir yere gönderiliyor; belki de prenses kısa bir süre için ailesinin yanına gitmekten olumlu şekilde etkilenecektir."

Oribasius bunun harika bir düşünce olduğu kanaatindeydi yalnız bir koşulu vardı. Sağlığından sorumlu olduğu kraliyet ailesinden biri ölürse bunun suçunun kendisine kalmaması için fikrin benden çıktığının bilinmesi gerekliydi. Konuyu, Marcellus'un kaçtığı haberini aldığı gece Julian'a açtım.

Julian konuyu enine boyuna düşündü. "Önerini tam zamanında yaptın Caesarius" dedi. "Gerçekten de Eutherius şu anda bir seyahat hazırlığı yapıyor."

Julian, ev işlerinin yürümesi, yemeklerin kalitesinin kontrolünden muhasebecilerin raporlarının okunaklılığını sağlamasına kadar

bir sürü konuda bu yaşlı hadıma bağımlı olduğu için sanki duyduğumdan şüphe ediyormuşum gibi baktım ona. Julian onu kolayca uzaklara gönderiyor olamazdı.

"Marcellus, Constantius ile imparatoriçenin kışı geçirecekleri Roma'ya gidiyor doğrudan. Hiç kuşkusuz ordu komutanı olarak yetkilerini ve gücünü yasal olmayan yollarla zorla elinden aldığım gerekçesiyle bana karşı kullanacağı kuvvetlerle dönecek. Olaylara ilişkin imparatorun duyacağı tek anlatım onunki olmamalı. Çevremde Eutherius'tan daha iyi hatip olan ve imparatorun ondan daha çok güvendiği biri olmadığı için ondan gidip Marcellus'un davranışını açıklamasını istedim. Helena'yı da yanında götürmesi sadece onun için iyi olmayacaktır ayrıca imparatorun karşısında görüşlerimizi aktarırken Helena'nın görüşleri de anlatılanları destekleyecektir, çünkü o da kuşatmayı yaşadı.

Dilsiz ve melankolik Helena'nın herhangi birine yardımcı olabileceğinden kuşkulanmama karşın prensesin Eutherius'la birlikte gönderilmesi düşüncesini tüm kalbimle benimsedim. İki gün içinde özel bir seyahat grubu oluşturuldu, kendinde olmayan prensesin artık iyice tükenmiş eşyaları paketlendi ve bir tahtırevana rahatlıkla yerleştirildi. Julian'ın duaları da onunla birlikteydi. Helena nereye gittiğini bilmiyor hatta hiç merak etmiyor gibiydi. Gruba yüz atlı, altı yüz de ağır zırhlı yaya asker eşlik ediyordu. Bu kuvvet en şiddetli barbar saldırılarını bile karşılayabilecek bir kuvvetti.

Helena'nın yokluğunun Julian için anlamı artık aile ortamından uzak durması demekti. Askeri çalışmalarına öyle hızla ve zevkle dalmıştı ki emrinde çalışan en yakın subayları bile hayrete düşmüştü. Julian eşinin ayrılışının üzerinden bir hafta geçtikten sonra içlerinde Marcellus'un terk ettiği Reims'ta olmak üzere kışlalarında bekleyen değişik garnizonlardan on beş bin kişilik bir kuvveti bir araya getirerek Vosges Dağları'na doğru yola çıkmıştı bile. O bölgede son zamanlarda çiftlik ve köylere Alemanlar tarafından yapılan saldırılar sanki yakın gelecekte Chonodomarius'un daha planlı ve daha büyük saldırılar yapacağının habercisi gibiydi. Bu sıralarda imparator barbarları bir darbeyle etkisizleştirecek ve bu so-

runu çözecek yeni bir strateji belirlediği, bunun için de yeni oluşturulmuş yirmi beş bin kişilik bir ordunun Galya'ya gönderileceği, bu kuvvetin de Ren nehrinde bizimle buluşacağı bilgisini bir mektupla Julian'a bildirmişti. Bu ordu bir kıskaç harekâtıyla çok sayıda barbar kavmini önüne katarak süpürüp, büyük bir kapandaymış gibi tuzağa düşürecek ve onları ya yok edecek ya da Hunlarla uğraşacakları için bir daha asla Galya için bir tehdit oluşturmayacakları kuzeye doğru uzak bölgelere gitmeye mecbur bırakacaktı.

Böylece daha önceden tanıdığımız general Barbatio yine yaşamımıza girmiş oldu. Bu adam Julian'ın talihsiz kardeşinin emri altında ailenin muhafızlarının komutanlığını yapmıştı ve Gallus'un yakalanıp öldürülmesinden sorumlu olan subay da oydu. İmparatorun emriyle Barbatio Alpler'den ilerleyerek Augst'a kadar gelmişti. Daha önce planlandığı gibi Ren'i geçmek ve Strasbourg civarında bizim birliklerimizle buluşmak yerine nehrin uzak yakasında beklemeyi tercih etmişti. Bu ya kendisinin iddia ettiği gibi Ren'i geçerken barbarların beklenmedik direnişleri nedeniyle ya da Sallustius'un dediği gibi ihmalkârlığıyla ilgiliydi.

Zaten barbarların Vosges Dağları'ndaki niyetlerine ilişkin Julian'a gelen bilgiler yanlıştı, çünkü bu bölgedeki saldırılar Hayvan'ın aldatma harekâtlarından bir başkasıydı sadece. Sezar'ın kendisini Strasbourg'a bağladığını ve Barbatio'nun Augst'ta beklediğini öğrenir öğrenmez Chonodomarius barbar sürülerini Kara Orman'dan bir kama gibi iki Roma ordusunun tam ortasına gönderdi. Bir toprak kayması hızıyla hareket eden barbar birlikleri merkezi Galya bölgesininin düzlüklerini hızla geçerek Lyons surlarına dayandılar ve kıyıyla tüm ilişki ve iletişimi kestiler. Şehrin kapıları tam zamanında kapatıldığı için Chonodomarius'un sürpriz bir baskınla büyük bir şehri ele geçirme planı yine engellenmiş oldu ve o da gazaba dönüşmüş öfkesiyle birliklerine dağılarak bölgenin tümünü talan etmelerini, yağmalamalarını emretti.

Yıkıma ilişkin haberleri alan Julian hızlı davranarak yağmacılara yandan saldırmaları için üç süvari birliğini güneye gönderdi hemen. Barbarlar arkalarında ölüler ve çok miktarda ganimet bıraka-

rak ormanlara ve araziye geri çekildiler. Yine de epey kayıp vermişlerdi. Barbatio'nun gözcüleri harekâtı yakından izliyorlardı ama general imparatora Kara Orman'dan çıkan Lanetilerin hatlarımıza rahatça sızıyor olmalarından ve Julian'ın akılsızca süvarilerini ayırarak bunları takip etmeleri emrini vermesinden şikayet eden raporlar göndermeye başladı. Julian'ın süvari birliklerinden biri görevini yerine getirmek için iyice güneye ilerlediğinde, sezarın generale tahsis edilmiş görev bölgesine müdahale etme yetkisinin olmadığını söyleyen Barbatio'nun gönderdiği daha büyük bir süvari birliği tarafından durduruldu. Geri çekilen barbarlar bu fırsattan yararlanarak Barbatio'nun hatlarından hiçbir kayıp vermeksizin Ren'e ulaştılar ve general, Constantius'a korkak subaylarımızın tek amacının emri altındaki askerleri rüşvete alıştırmak olduğunu bildirdi.

Julian kendi inisiyatifiyle harekâtı devam ettirmeye karar verdi. Ancak barbarlar zaten tehlikeli dağ yollarında onları takip etmemizi maharetli bir teknikle engelliyorlardı; geçeceğimiz yolların üzerindeki bir sıra uzun ağaçları devrilmeyecekleri şekilde kesiyorlar ve sonra bu sıranın otuz kırk metre kadar ötesinde de aynı işlemi tekrarlıyorlardı. Böyle yapmaktaki amaçları kesilen ilk sıradaki ağaçların yola dengeli bir şekilde yayılmasını sağlamaktı. Sonra da ormanın içerisine kaçarak birliklerimizin tuzak kurdukları bölgeye gelmesini bekliyorlardı. Zamanı geldiğinde ise hazırladıkları halatlarla en yakınlarındaki ağaçları yıkıyor ve bunlar da birbirlerini devirerek ilk sıradaki ağaçları panik halindeki askerlerimizin üzerine deviriyorlardı. Ren'e ulaşıp savaşa tutuşuncaya kadar bu tuzaklarda birçok adamımızı ve bu tarzda hazırlanmış saldırılardan sonra yolları temizlemek için sayısız günümüzü kaybettik

Ren'de barbarlar saldırı gruplarını nehrin ortasındaki kumluk bölgelerde açtıkları siperlere yerleştirmişlerdi. Onlara ulaşmak için teknelere ihtiyacımız vardı ve bizde de hiç tekne yoktu. Karargâhı ırmağın yukarısında olan Barbatio'da birçok sandal ya da tekne olsa gerekti. Julian, Barbatio'ya gönderdiği ulakla bunlardan sadece yedi tane istedi ama yanıt olarak general elindeki bütün tekneleri, üstelik barbarlara seyir zevkini de tattırarak yaktı. Chonodomarius,

mürettebatının darmadağın edilmiş cesetleriyle doldurduğu ve gövdesinin suyun üstündeki bölümünde hepimizin görebileceği kadar büyük harflerle Latince yazılmış müstehcen sözler bulunan ve tahıl taşıyan yarı yarıya yanmış, akıntı aşağı yüzen hurda bir Roma mavnasını göndererek bize yardım etme önerisinde bulundu.

Julian bu davranıştaki hakareti görmezden geldi. Gözcü Bainobaudes'i yedek kuvvetlerden bir birlikle, ay ışığı altında, yüzebilen her şeyi kullanarak saldırganların tutunduğu adaları ele geçirme denemesi yapmaları için gönderdi. Askerlerin ilk grubu, Chonodomarius'un hediye gönderdiği mavnanın kerestesinden aceleyle yaptıkları sal ve küçük kayıklarla en yakın adaya yanaştılar ve gerçek bir sürpriz baskınla siperlerinde uyuyan barbarları öldürdüler. Barbarların nehirde kullandıkları kütükten yapılma kanolarını da ele geçirerek diğer adacıklara da baskınlar yapmaya sonraki birkaç gece boyunca devam ettiler. Bir hafta sonra Bainobades barbarlardan geri aldığı Roma mallarıyla kıyıda bekleyen endişeli askerlerin alkışları arasında seferinden döndü. Adalarında bile güvende olmadıklarını anlayan etraftaki diğer barbar grupları eşyalarını da alarak Ren'in sağ yakasına geçtiler.

Buna rağmen Barbatio engelleme ve tacizlerini sürdürdü. Julian'a erzak getiren levazım kollarını durdurup kaçırdı, hayvanlar için yem olarak kullanılan tahılları yaktı ve işbirliği için kendisine yapılan bütün teklifleri reddetti. Barbarlar kadar her iki tarafın askerleri de iki komutan arasındaki düşmanlığı arkasındaki nedeni bilmeksizin büyük bir ilgiyle izlediler. Kafalarının karışıklığı yine de askerlerin bu rekabete ilişkin bir sonuç çıkarmalarını engellemedi; gittikçe imparatorun egemenliğine potansiyel bir tehdit oluşturuyormuş gibi algılanmasına karşın askerlikte acemi olan Julian aslında Galya'yı yeniden fethetmek için değil, savaş meydanında ölmesi için gönderilmişti. Bu çıkarım yanlış olsa bile Julian'ın adamlarının davaya bağımlılıklarını artırmıştı.

Barbatio da sürekli tek kelimeyle bir engel olarak kalamadı. Roma'dan gelmeye başlayan talimatlar nehri geçmesinin zorunlu olduğununun, Ren'in sol yakasında yer tutmasının ve Galya ordu-

suyla buluşmasının emrini veriyordu. Ulaklarımız Barbatio'nun kampında büyük bir harekât için hazırlıklar yapıldığının işaretlerinin görüldüğünü bildirmeye başlamışlardı. İşte tam o sırada Eutherius'tan, imparator ile danışmanlarının, Barbatio'dan, hiç yardım almaksızın barbarlara karşı büyük bir zafer kazandığının müjdesini beklediklerini bildiren bir mesaj aldık. Julian bu taktiğin akılsızca olduğunu ve başarılı bir strateji izlemek için iki ordunun güçlerini birleştirmesi gerektiğini seziyordu. Birlikleri teftişten döndüğümüz bir öğleden sonrasında Barbatio ile işbirliği sağlayamadığı için duyduğu öfkeden söz etti bana.

"Kötü olan şey ise" diye konuşmasını bitirdi, "elçi olarak gönderebileceğim adam sıkıntısı yaşıyorum. Ev işlerimi takip eden kâhyamı Roma'ya ve tüm askeri ulaklarımı hakarete uğradıkları ve kovuldukları Barbatio'ya göndermiş durumdayım. Özellikle Barbatio'yla birbirinizi eskiden beri tanıdığınız için senin oraya gidip gitmeyeceğini sormak durumundayım artık."

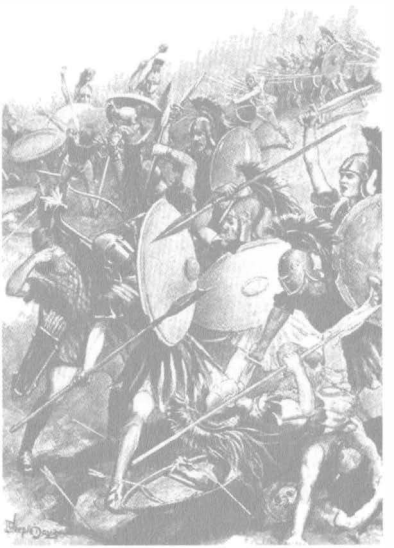
Onu şaşkınlık ve sessizlik içinde dinledim. Kardeşim, gayet iyi bildiğin gibi ailemizde hatip olan çocuk sendin ben değil. Ben ise yabancıların karşısında iki sözcüğü anlamlı bir biçimde bir araya getirme yeteneğinden tümüyle mahrumdum. Şansa bak ki sen bir rahip ve polemikçi olarak buldun kendini, ben de yaşayan insanları sözlü olarak muayene ettiğimden daha fazla ölüleri muayene ederken kendisini rahat hisseden bir hekim. Julian'la kamp çadırına doğru sürdük atlarımızı ve orada bizi sabırsızca beklerken gözcülerden gelen raporları inceleyen Sallustius'u bulduk.

"Caesarius'u göndereceğimiz görevin ayrıntılarını açıkla" dedi Julian.

Sallustius neredeyse bize hiç bakmaksızın kısaca, "İşte şu" dedi. "Barbatio'yu erzaklarımıza el koyma işine bir son verip bizim işlerimizi engellememeye ve sezarın birliklerinin yerlerinden çıkarttığı barbarları yok etme işine yoğunlaşmaya ikna etmek. Tüm yapacağı şey Ren'i geçtikten sonra biz Chonodomarius ve adamlarını saklandıkları çalıların arkasında yakalamaya çalışırken gözlerini açık, lejyonlarını hazır tutması. Barbatio düşmanları öldürme-

nin ve zaferin saygınlığını kazanacak, eyaleti Alemanlardan kurtardığı için Roma'da rahat bir emeklilik dönemi geçirecektir. Eşyaların için kaygılanma hekim. Paketlerin hazırlanmış durumda.

Derin bir nefes aldıktan sonra Julian'a baktım. Bana güvendiğini belli eden bir gülümseme vardı yüzünde ve iyi yolculuklar dilerken omzuma vurdu. Bir dua etmek için gereken zamandan kısa bir sürede kendimi bir haberci atının sırtında, altı atlı askerin muhafızlığında Augst'a doğru yola çıkmış buldum.

Dördüncü Kitap

KARŞIYA GEÇİŞ

Toprağın ölümü su olmaktır, suyun ölümü hava olmaktır,
havanın ölümü ise ateş olmaktır.

KARANLIK HERAKLEİTOS

I

Birkaç gün sonra öğle saatlerini geride bırakırken, Barbatio'un ileri karakollarındaki nöbetçilerle takip edeceğimiz yol hakkında konuştuk ve çürük bir nakliye teknesiyle nehir aşağı seyrettikten sonra gideceğimiz yere ulaştık. Ren'in kaynağını aldığı yere bu kadar yakın olmamıza ve yaz mevsiminde suların azalmasına karşın nehir hâlâ geniş bir yatakta durgun akıyordu. Kuzeye doğru giden bakımlı yol boyunca Barbarito'nun kampına dair işaretler oraya ulaşmadan miller önce görülüyordu. Yolun her iki tarafındaki yüz yıllık devasa köknar ve çam ağaçları âdeta tıraşlama kesildiği için arazi kırpılmış ve çıplaklaştırılmış durumdaydı ama bazen orada burada yeni yetişen fidanlar görülüyordu. Ağaçların dallarıyla etraftaki çalılıklar yakındaki tepelere çekilerek yakılmış ve kömür yığınları oluşturmuşlardı. Bazen yirmi dört bazen otuz altı öküzden oluşan gruplarla Galyalı sürücülerin uzaklara çektiği ağaç kütüklerinin dağıldığı arazide kızak ve tekerlek izleri görülebiliyordu. Bunlardan anlaşıldığı kadarıyla burada bir şehri yeniden kuracak iş gücü ve ham madde vardı.

Barbatio'nun kampına ulaşmak için son dönemeci döndüğümüzde atımın dizginlerini hayretler içinde çektim. Önümde genelde bir Roma ordusunun kamp kurması için uygun bir yer olabilecek diye düşündüğüm küçük, geçici olarak kurulmuş bir ticaret merkezi ya da nehir iskelesi değil tümüyle keresteden yapılmış bir kale şehir vardı. Barbatio'nun ordusu aylardır buradaydı ve general birliklerinin güvenliği ile rahatı için olağanüstü bir çaba göstermemiş ya da harcama yapmamıştı. Ormandan kızaklarla çekilmiş olduğunu gördüğüm büyük ağaç gövdelerini direk olarak kullana-

rak sağlam bir şekilde yapılmış iskeleler nehre kadar uzanıyordu; doğrudan doğruya iskelelerin üzerine ve ayrıca nehrin kenarına inşa edilmiş ve dış yüzeyleri sağlam direk ve hatıllara çiviyle çakılmış tahtalarla kaplanmış geniş dükkân ve depoların oluşturduğu dizi yüzlerce metre boyunca uzanıyordu; birliklerin barakaları dikkatle ölçülmüş çeyrek daireler üzerine sekiz ila on kişinin kalabileceği büyüklükte, düz tavanlı, kütükten yapılmış kulübelerdi. Daha geniş ve rahat olup nehre yakın yapılmış barakalar subaylarındı ve baraka dizileri yamaca doğru çeyrek mil kadar uzanıyordu. Bütün bu yapıları, önünde derin ve geniş bir hendek olan uçları sivriltilmiş kütüklerden yapılmış bir çit çeviriyordu.

O sıralarda gerçekten herhangi bir saldırı tehdidi olmadığı için nöbetçiler asgari sayıya indirilmişti. Şehirde birkaç kişi sessizce işlerine devam ediyor, hastalar ve yaralılar sıcak güneşin altında sokaklara çıkarılmış sedyelerde dinleniyorlardı. Lejyonerler ve ücretli işçilerden oluşan kamp sakinlerinin tümü anlaşıldığı kadarıyla bütün yapıların en ilginci orada bulunduğu için bir araya toplanmışlardı.

Nehir burada beş yüz metre kadar genişliyor ve ilk bakışta hayli durgun akıyormuş gibi görünüyordu. Ancak sakin yüzeyin altında en ağır gemileri bile akıntı yönünde yavaş koşan bir insanın hızıyla taşıyabilen dalgalar vardı ve aslında en ağır gemiler en hızlı gidiyorlardı. Hafif sandallar ve kayıklar yüzeyin sakin dalgasında alçalıp yükselirken omurgaları derine inen ağır kayık ve sandallar bu dalgaya kapılıp sallanmaya başlıyorlardı. Barbatio burada beş Roma lejyonunu; arabaları, tüm malzemeleri ve dönüşte barbarlardan ele geçirecekleri ganimetleri taşıyabilecek kadar büyük bir köprü inşa ediyordu.

Nehrin eni boyunca büyük kazık çiftleri büyük bir gayretle suyun altındaki zemine otuz metre kadar derine çakılmış, kazıklar birbirlerine kalın kendir halatlarla bir sonraki aşamada yapılacaklar için gerekli olan desteği sağlayacak şekilde bağlanmıştı. Nehrin sağ kıyısından başlayan ve Alemanlardan ele geçirilen tahıl ve erzak taşıyan gemiler ile askerler tarafından monte edilmiş dubalardan oluşan, ne büyüklük ne de genişlik bakımından aynı olan bir

su yüzeyi taşıma araçları zinciri uzanıyordu. Gemi, kayık ve sandallar uç uca yanaştırılmıştı, birinin pruvası diğerinin kıçına değiyor ve kazıkların arasından geçiyordu. Kazıkların arasına gerilmiş sağlam halatlar, dalganın gücüyle bütün gemileri akıntı yönüne çekerek yana doğru hareketi engelliyordu.

Ortada iki ya da üç geminin sığabileceği kadar kazıklanmış ve gemilerin yerleştirilmesi için hazır hale getirilmiş bir yerin dışında köprü tamamlanmıştı. Köprü boyunca, nehrin kenarında yarı çıplak iki kişilik grupların bıçkıyla kestiği tahtalan taşıyan yüzlerce marangoz asker çalışıyordu. Tahtalar gemilerin oluşturduğu zincir boyunca uç uca çakılıyor, gemilerin birbirlerine ulandığı ek yerlerine sağlamlık katarak bütün bir zinciri güçlendiriyor ve araba tekerleği genişliğinde iki paralel hat oluşturuyordu. Bu hatlar ertesi günkü yürüyüş sırasında birlikler için bir örnek, bir zemin oluşturacağı gibi yüzlerce arabayı çeken ürkek at ve öküzlerin ayaklarının altındaki gemi ve kayıkların hafifçe sallanmasından daha çok, bu hayvanların denetlenemeyecek hareketlerinin yaratabileceği karmaşaya karşı da sağlam bir zemin oluşturacaktı.

Roma askeri mühendisliğinin şimdiye kadar gördüğüm en büyük inşaatını seyretmek için bir saat kadar kampın üstündeki alçak tepede durdum. Sonunda yolculuğun verdiği yorgunluğu anımsayarak atımı yavaşça tırısa kaldırarak kapısında lejyon flaması dalgalanan iki katlı kurmay binasına gittim.

Nöbetçiye Julian'ın yanından geldiğim bilgisi verilince içeri girmeme müsaade edilmedi. Beni tersleyen nöbetçi, komutanının gelmesi için içeriye seslendi.

Adam, "General Barbatio yarınki geçişin son hazırlıkları üzerinde çalışıyor" dedi resmi bir tonla. "Sizinle şimdi görüşemez."

"Daha sonrası için bir randevu alabilir miyim acaba?" diye sorarken yorgunluğum belli olmuştu.

Subay bu sefer daha yakından inceledi beni. "Siz subay mısınız?" diye sordu kuşkulu bir şekilde.

"Hayır efendim, sezarın özel hekimi ve temsilcisiyim. Komutanınızdan çok önemli bir isteğim var. Çok fazla zamanını almayacağım."

Adam düşünceli düşünceli çenesini kaşıdı. "Bu akşam gelin"

dedi. "Sizin için ne yapabileceğimi göreceğiz. Bu arada, hemen arkadaki subay barakalarında dinlenebilirsiniz. Birkaç portatif karyola boş orada. Burada bulunduğunuz süre içinde kurmay kuruluyla birlikte yemek yiyebilirsiniz."

Minnettarlığımı belirtecek hareketlerle başımı salladım, atımı bırakarak barakalara doğru yürümeye başladığımda yorgunluk kurşun gibi çökmüştü üzerime. Kapının hemen yanındaki karyolanın üzerinde ya da yanında hiçbir eşya olmadığından ve hiç uyunmamış gibi temiz göründüğünden boş olduğunu anladım. Çantamı yere bırakıp karyolanın üzerine attım kendimi ve hemen uykuya daldım.

Sıçrayarak uyandım uykudan. İçinde uyumakta olduğum kulübe hâlâ boştu ama karanlık çöktüğü için saatlerdir uyuduğumu anladım. Gece de iyice ilerlemişti zaten. Telaşla kalkıp sokağa çıktığımda ayın durumundan zamanın gece yarısına yakın olduğunu gördüm. Bıçkı ve keserlerin çıkardığı gürültüden gün ortasında gördüğüm çalışmanın aynı hızla sürdüğü anlaşılıyordu. Hareket halindeki asker kalabalığı bu sefer meşalelerin ve kamp ışıklarının aydınlığında kereste taşıyordu. Kurmay binasına doğru yürüdüm. Gündüz konuştuğum piyade taburu komutanını nöbetçilerle konuşurken buldum orada.

Yüzünde çarpık bir gülümsemeyle bana baktı adam. "Ve ölü dirildi" dedi.

Ben de sinirli bir bakışla yanıt verdikten sonra, "Beni vaktinde uyandırabilirdiniz böylece generalle randevumu kaçırmamış olurdum."

"Bu akşam general buraya hiç gelmedi. Şu anda bile mühendislerle birlikte köprü inşaatını denetliyor. Uyandırmadığım iyi olmamış mı? Gayet derin de uyuyordunuz.

Omuz silktim. "Ben köprüye gideceğim. Belki orada generali de görürüm."

Sokağa geri döndüm ve gürültüyü izleyerek köprünün ayağı olarak kullanılan on beş metreden geniş ve altmış metre uzunluğunda, tahıl taşıyan bir mavnanın köprünün ayağı olarak kuruldu-

ğu yere gittim. Bir asker Alemanların yakınlardaki bir bataklığa toplandıklarını ancak Barbatio'nun mavnanın kurulması emrini verdiğini söyledi. Devasa kazık çiftine baştan kıça kadar güvenle bağlanan mavna nehrin sağ yakasında, her iki tarafındaki depo ve binalarla köprü için kaya gibi sağlam bir zemin oluşturmuş ve nehrin ortasında tahtadan yapılmış dar yolu sağlamlaştırmıştı. Nehrin sol kıyısında da bunun benzeri büyük bir mavna aynı işi yapıyordu.

Ay ışığı altında, ben uyurken köprünün bitirilmiş olduğunu gördüm. Gemi ve kayıklardan oluşan zincir nehri boydan boya geçiyor ve bayramlarda şeritle kaplanmış kemerli geçitler gibi akıntı yönünde yavaşça sallanıyorlardı. Ortada marangozlar tahta yolu tamamlamaya ve son olarak yerleştirilen teknenin diğerleriyle buluştuğu noktaları sağlamlaştırmaya çalışıyorlardı.

Köprünün güneyinden yükselen parlak ve huzur verici dolunay nehrin üzerinde harika gölgeler, hafif pırıltılar yaratıyor ve solgun akışkan bir ışık her iki yönde miller tutan bir mesafede sudaki her dalgalanmayı yansıtıyordu.

Yavaşça dalgalanan yüzeyde oynaşan ay ışığı yansımalarının oluşturduğu çizgiyi seyrederken görmüştüm onları.

Uzakta akıntıda dalga ya da gölge gibi görünüyorlardı, belki de sadece su altında kumların yer değiştirmesiyle oluşan ters dalgalanmalar veya kütük kalıntılarıydılar. Onların bölgesel olmayıp gittikçe bize yaklaştıklarını fark edinceye kadar bir süre dalgın dalgın baktım. Acaba bir sandal filosu muydu? Hayır sandal olamazlardı çünkü suda çok yavaş ilerliyorlardı. Etrafında depolar olmadığı için ileriye doğru bakışımı engellemeyecek olan diğer mavnaya ulaşmak amacıyla tahıl mavnasını uzun ve hızlı adımlarla geçtim. Bir kere daha baktım ileriye.

Şimdi yarım milden daha uzak değillerdi ve gittikçe yaklaşıyorlardı. Dalgalardan daha büyük ama gemiden daha küçük bir şeyler nehir akıntısının hızıyla köprüye yaklaşıyorlardı. Sinirli bir biçimde etrafımı araştırdım ve bir subayın kolundan tuttum. Adam öfkeyle bana baktı ama ona akıntı yukarıya doğru bakmasını işaret ettim elimle. Parmağımın gösterdiği yere baktı ve yüz ifadesi kızgınlık-

tan neler olduğuna ilişkin sorular sormaya ve en sonunda da ne olduğunu tam olarak anlayarak korkuya dönüştü. Hızla döndü, tahta yola atladı ve köprünün ortasına doğru koşmaya başladı.

"Kütükler" diye bağırdı. Ama buna hiç kimseden bir yanıt gelmedi, çünkü şehir ve köprünün her yanında kütük vardı. "Akıntıyla geliyorlar!" diye bağırdı adam. "Köprüyü boşaltın! Boşaltın köprüyü!"

Akıntıya doğru baktım yeniden. İki buçuk metre civarında boyları olan kütükler, nehrin verebileceği süratle köprünün tam merkezine doğru, sanki iri yarı su yaratıkları saldırıyormuş gibi yavaş ama tehditkâr bir biçimde ilerliyorlardı. Otuz, hayır, elli, hayır yüz tanesi yaklaşık olarak yüz metrelik bir cephede Barbatio'nun köprüsünün kalbine doğru geliyordu. Adamlar onların geldiğini görüp kütüklerin çarptığı sırada köprüde olmanın ne anlama geldiğini kavradıkça gürültü artırıyordu. Askerler ve marangozlar aletlerini oldukları yere bırakıyor, ellerindeki tahtaları ya suya ya da teknelerin içine atıyor ve köprüde bulundukları yere göre kıyı hangi tarafa yakınsa oraya doğru koşuyorlardı. Böylece Roma kampından fazla uzaklaşmamış da olacaklardı. İnsanlar birbirlerini itip kakıyorlardı. Köprünün henüz sona ermemiş bölümündekiler de orada sıkışmışlardı. Herkes gözünü yaklaşan sessiz, siyah gölgelere dikmişti.

İlk etki korkunç bir çarpma ve sanki halatlardan biri kesilip koparılmış gibi köprünün merkezinden her iki ucuna doğru yayılan bir ürpertiydi. Büyük kütükler hantal hantal dikey çakılmış kazıklara vurdukça ahşap inliyor ve çatırdıyordu. Çarpma anında kazıklar çadır direklerine yerden vurulurmuş gibi gevşemişlerdi. Kütükler çarpınca dalganın gücü onları yanlara doğru çekiyor ve etrafta dönmeye başlıyorlar ve böylece bütün ağırlıklarıyla köprüye yükleniyorlardı.

Ama hepsi bu kadardı. Köprünün çatırdaması ve inlemesinden sonra sadece sessizlik kalmıştı geride. Birkaç destek kazığı yerinden söküldüğü için köprü hızla sallanıyor olmasına rağmen güçbela ayakta kalmıştı. Evet köprü hâlâ ayaktaydı! Nehrin her iki yakasındakiler de rahatlayarak sessiz nehrin üzerinde yankılanan se-

vinç çığlıkları atmaya başladılar. Ancak coşkulu sevinçleri kısa ömürlüydü.

Önce onların sadece gölge, sinirli ve yorgun gözlerde ay ışığının yarattığı hileli görüntüler olabileceklerini düşündüm. Ama köprünün ortasına yakın yerde toplanmış adamların yanına ulaşmak için yol bulup ilerlediğimde anladım ki yanılıyordum.

Birileri, "Barbarlar! Alemanlar!" diye bağırıyordu.

Tam bir kargaşa haliydi şimdi ortaya çıkan. Silahsız adamlar köprünün her iki ucuna kendilerini korumak için koşuştururken ben orada kaldım. Çıplak vücutları yağla siyaha boyanmış barbarların bazıları kendilerini köprüye getiren kütüklerin altında ya da yanında yüzerken nefes almak için kullandıkları içi boş kamışları hâlâ ellerinde tutarak kütüklerin üstüne tırmanmaya çalışıyorlardı. Önce düzinelerle ifade edilebilecek kadarı sonra da yüzlercesi çıktı ortaya. Hızlı ve çevik hareket eden barbarlar bellerinden bıçak ve kılıçlarını çekerek destek kazıkları arasına gerilmiş halatları, sandal ve mavnaları birleştiren bağlantıları kesmeye, özenle rendelenmiş, biçim verilmiş ve yerleştirilmiş tahtaları sopa ve manivela kullanarak sökmeye başladılar.

Birkaç dakika içinde köprünün ortası çökmüş ve ilk gevşeyen tekne akıntı aşağı sürüklenmeye başlamıştı. Yapının oluşturduğu ağırlık ve gücün serbest kalmasıyla ortadaki her iki uç da sallanmaya, yüzey akıntısı ortaya çıkan gedikten hızla akmaya, kütükler o gedik etrafında amansız bir baskı uygulamaya başlamıştı.

Barbatio'nun adamlarından bir çığlık daha yükseldi ama bu sefer bir avuç boyalı maymunun eserlerini yıktığını görmelerinden dolayı yükselen çığlık öfke doluydu. Sol kıyıdaki arkadaşlarından da yankı bulan bir haykırışla askerler yerlere atılmış aletleri, balta, keserler, kaldıraç olarak kullanılan direkleri, tahtaları, hatta kılıç ve yayları alarak öfkeyle artık her iki ucu da doğru olmaktan çıkıp dalga yönünde eğrilmeye başlamış köprünün ortasına doğru koştular.

"Kaçmalarına izin vermeyin!" diye bağıran bir ses duydum ve sesin geldiği yöne bakınca koyu kırmızı pelerin giymiş ve tam zırhlı bir subay gördüm. General Barbatio'ydu bu adam. "Yakalayın bu hayvanları!"

Fakat Alemanlar geldiğimizi görmüşlerdi. Siyaha boyanmış suratlarında ay ışığı altında parlayan ürkütücü beyaz gülümseyişleriyle, kesici aletler taşıyan en öndeki Romalı marangozlar onların yanına gidinceye kadar tahtaları sökmeye, halatlara vurmaya devam ettiler. Öndekiler onlara yaklaşınca her biri gevşemiş tahtalardan birini alarak suya atladı. Bu kez köprüden aşağıya doğru tahtaların üstüne uzanmış oldukları halde akıntıyla gidiyorlardı. Romalılar öfke ve acz içinde artık sallanan ve yıkılmak üzere olan köprülerini yeniden ele geçirirlerken barbarlar arkalarında dalgayla ortaya çıkan pırıltılar ve sırtlarında ay ışığının yansımalarını bırakarak uzaklaştılar.

Yaşamlarında ikinci bir şansa sahip olanlar daha azimli oluyorlar. Ancak ilk başarısızlığın acısı hiç geçmiyor.

Her iki taraftan da bir tek kişinin bile ölmemesine ya da yaralanmamasına rağmen hüzünle sallanan birkaç teknenin dışında köprü tamamen yıkılmıştı. Tekneleri birbirine bağlayan tahtalar şimdi yine teknelerin ön taraflarında ölülerin şişmiş dilleri gibi sallanıyorlardı ve askerlerle mühendisler köprünün ortadaki bölümleri akıntıya kapılmış giderken bulundukları yerden nehre doğru melankoliyle bakıyorlardı. Nehrin karşı kıyısında da ilk şaşkınlık atılmış ve kalabalık bir asker grubu toplanmaya başlamıştı. Barbatio küplere binmişti. Yeni sallar yapmak ve keresteyi toparlamak, kampın etrafındaki zaten çıplaklaştırılmış yamaçlardan bunları nehir kıyısına taşımak hayli zaman gerektirdiği için nehrin karşısına geçme işi haftalarca ertelenmiş görünüyordu.

Sonuç olarak ordu olanları zor da olsa sineye çekmiş ve Roma ordularının en iyi yaptığı şeyi yapmıştı: Kemerlerini tutmuş, kaslarını sıkmış yere bakıyordu.

Barbatio, Alemanların bir avuç oduncu intihar yüzücüsünün lejyonlarının en iyi birliklerine zarar veremeyeceğini saptamış ve daha da bilgece bir karar vermişti: Köprüyü yeniden inşa etmeye başlamadan önce her biri yeterli sayıda sandal ve kanolarla donatılmış bölükleri her mile bir bölük olmak üzere beş bölüğü beş millik bir mesafeyi denetlemeleri için göndermişti. Bu birliklerin

görevi barbarlar yeniden uzun ağaç kütükleri gönderirlerse bunları durdurmaktı. Bu konuda Barbatio'nun içgüdüleri yine haklı çıkmıştı. Hepsi de gece yarısı olmak üzere, kütük filolarının nehrin üst tarafından yola çıkarıldığını ama Roma askerlerinin hemen sallara atlayıp kürek çekerek kanca ve halatlarla kütükleri kıyıya çekmeyi başardıklarını ve böylece köprünün yeniden hasar görmediğini haber veren nefes nefese kalmış koşucular tarafından üç kez uyandırıldık.

Barbatio üç seferinde de gözden kaçmış ya da yukarıdaki birliklerin yakalayamadığı kütükleri durdurmak için yeni birlikleri nehre gönderdi. Yeni inşa edilen köprünün ortasında bu nedenle son ana kadar iki ya da üç gemilik bir boşluk bırakıldı ki eğer kütük filosu ya da gözden kaçmış kütükler olursa bırakılan açıklığa doğru yapılacak yönlendirmeyle zarar vermeden geçip gideceklerdi. Ancak nehrin yukarısında görevli birlikler görevlerini başarıyla hatta muhteşem bir şekilde yerine getirdiler. Köprüye kadar hiçbir kütük ulaşamadı.

İşin tuhafı siyaha boyanmış, kamışla nefes alan hiçbir barbar yakalanmadı bu sırada; ilk yıkıcı saldırının tersine, yukarıdan kütüklerin serbest bırakıldığı üç deneme de insansız yapılmıştı ve sanki Alemanlar gücümüzü bu olaylarda harcamamızı istiyorlardı. Amaçlarına ilişkin kuşkularım vardı ama her deneme başarılı bir şekilde engellendikten sonra birlikler arasında ortaya çıkan ve herkesi saran neşeli havada çenemi tuttum. Niçin bu canlı parti havasını bozacaktım? Bunun yanında Barbatio bütün randevu isteklerimi reddediyor ama buna rağmen eşyalarımın barakada kalmasına ve hatta kurmaylar kurulunun kaldığı binada onlarla birlikte yemek yememe hiçbir şey demiyordu. Julian'a bilgi vermeden önce son geçiş denemesini izlemek için kampta kalmaya karar verdim.

İki hafta sonra bırakılan emniyet boşluğu dışında köprü yeniden hazır hale gelmişti. Oraya yerleştirilecek üç tekne boyları dikkatlice ölçülmüş ve arabaların geçişi için gerekli tahtalar çakılmış olarak bekliyorlardı. Uygun zamanda emir verildikten sonra kolayca yerlerine yerleştirilebilecekler ve en çok iki saat sonra köprü hazır hale gelmiş olacaktı.

Ortadaki bağlantı şafak vakti yerleştirildi ve ilk erzak arabaları köprünün yarısına kadar yavaş yavaş gittiler, karşıya geçmek için son işareti beklemeye başladılar. Hiç ay ışığının olmadığı o gece, bütün ordu on bin meşalenin yaydığı aydınlıkta kurdukları kampı yıkarak, erzaklarını köprünün ayağındaki depolardan aldıklarıyla takviye ederek, öküz arabalarına yüklenecek malzemeleri hazırlayarak ve güneşin ilk ışıklarıyla nehri geçmek için gereken işleri yaparak uyumadan geçirmişti.

İkinci nöbet yerinden ileri atılan nefes nefese kalmış bir haberci Barbatio ile kurmaylarının güneşle birlikte karşıya geçiş için son emirler üzerinde çalıştıkları ve bu arada bir şeyler de atıştırdıkları yere doğru koştu. Tabağımı bırakarak konuşmaları dinlemek amacıyla odanın ortasına yanaştım.

"Efendim" dedi soluk soluğa kalmış haberci, "Barbarlar bir deneme daha yaptılar!"

Odadaki subaylar birden ayağa fırladılar, ama Barbatio güven içinde gülümsüyordu.

"Yine bir kütük filosu mu söz konusu olan, asker?" dedi sükûnetini bozmadan. "Bilmediğimi bildiğine göre bunun da engellendiğini söyleyeceksin değil mi?"

Güçlükle nefes alan adam, "Bu kez kütük değil efendim" dedi. "Bir ateş gemisi."

Barbatio yavaşça ayağa doğruldu, öfkeden suratı kararmıştı. Bu tahmin edemediği bir taktikti. Ateş gemilerinin eski zamanlarda Yunanlılar tarafından deniz kuşatmalarını yarmak veya birbirine yakın seyreden nakliye gemilerinin oluşturduğu filoları yok etmek için başka çare kalmadığı durumlarda kullanıldığı söyleniyordu. Bunlar geçen zamanın çürüttüğü, batırılmaya hazır eski gemilerdi ve yanıcı bir maddeyle doldurularak ateşe verildikten sonra hedefe doğru akıntıya bırakılıyorlardı. Şans da yaver giderse bu gemiler bir grup düşman gemisine çarparak onları da ateşler içinde bırakabiliyor veya karmaşa içinde dağılmalarına neden oluyorlardı. Ancak böyle bir taktik barbarlar tarafından şimdiye kadar kullanılmış değildi.

Haberci telaş içinde konuşuyordu: "Beş mil ötedeki bölüğü-

müz Alemanların hileli bir plan hazırlıyor olabileceklerini düşünerek akıntının üst tarafına devriye çıkarıyor. Kamp kurduğumuz yerin üç mil ötesinde bir nakliye gemisi gördük, büyük bir gemiydi bu efendim. Hiçbir ışığı yoktu ve akıntı aşağı doğru yönlendirilmişti. Alemanların buz ticaretinde kullandıkları altı derin gemilerdendi."

Orada bulunanlar bu olayın ne anlama geldiğini öğrenmek istermişçesine birbirlerine bakıyorlardı. Nihayet Barbatio'nun kuzeyli deneyimli askerlerinden biri konuyu açıkladı: "Efendim, barbarlar kış aylarında Belçika'nın kuzeyinde buz bloklarını toplayıp sıkıca talaşın içine gömerler ve yazın su seviyesi azalınca nehrin içine bu buz kalıplarını dikerler. Bu amaçla kullandıkları bir gemi olsa gerek."

Haberci onayladığını göstermek için başını salladı. "Adamlarımız gemiyi ele geçirdi efendim. Barbarlar geminin bir tarafında suya dalmışlarken hiçbir olay olmaksızın gemiye çıktılar. Su yüzeyinin çok üstündeydi ve görüntüsünden anlaşıldığı kadarıyla hiç buz yoktu. Güverteleri terebentin ve zift fıçılarıyla tıka basa doluydu. Bizimkiler ele geçirmeden önce Alemanların bunları gemiye dökecek fırsatı bile olmadı."

Barbatio düşünceli düşünceli çenesini okşadı. Biraz da olsa rahatlamaya başlamıştı. "Yolculuğa elverişli, değil mi?"

"Evet efendim, çok yeni bir gemi. Böyle pahalı gemileri ateşleyerek gönderebildiklerine göre barbarlar hayli umutsuzluk içindeler herhalde. Adamlarımız şimdi gemiyi akıntı aşağı yüzdürüyorlar."

Barbatio ellerini çırptı, parmaklarını şıklattı ve yüzünde geniş bir gülümseme belirdi. "Mükemmel, mükemmel. Bunun bizim için şans olduğunu düşünmüyor musunuz arkadaşlar? Böyle büyük bir gemi karşıya geçişimizi hızlandırabilir. Tam yüklenmiş öküz arabası, aynı anda en fazla altı ya da sekiz tanesini köprüden geçirebileceğimiz anlamına gelir. Eğer yükümüzü suyun üzerinden gemiyle geçirirsek elbette arabaları boş olarak gönderebiliriz, böylece de birbiri peşi sıra köprüye sürebiliriz onları. Bu karşı kıyıya geçişimizi hızlandıracaktır. Gemi buraya ulaştığında deponun yanına demir atın ve ambarlarını açın. Tahıl ve diğer erzakları ona

yükleyebiliriz. Yanıcı maddeler de burada kalsın. Belki de yardımseverliği için dostumuz Chonodomarius'a sıcak bir hediye göndeririz sonra."

Orada bulunanlar bu kötü şakaya alaycı kahkahalarla yanıt verdikten sonra herkes kendi görevinin başına gitmek için ayrıldı. Ben geminin gelişini görmek için büyük iskeleye gittim.

Aysız gecenin karanlığında bile durgun nehrin üzerindeki gemi çok uzaktan fark edilebildiğinden fazla beklemem gerekmedi. Gemiyi ele geçiren muzaffer Roma mangası bayrak ve seren direklerini fener ve lambalardan oluşan mahyayla süslemişti. Gemi iskeleye doğru yavaşça çekildikçe kıyıdakiler sadece bir başka felaketin önlenmiş olması nedeniyle değil ayrıca taşıma işinde kullanacakları böyle bir aracı ele geçirdiklerine de sevindiklerinden çığlıklar atmaya başlamışlardı. Oradakilerin bir kısmı, su tarafına denk gelen ve kaba tahtalardan yapılan rıhtımdaki depoya büyük bir delik açmaya başladılar. Gemiyi kolay kullanılabilir bir hale getirmek için önce ambar kapaklarının kolayca açılabileceği ve insanların kürekle rahat çalışabilecekleri bir pozisyona getirmeleri gerekiyordu. Düzinelerce el ise geminin halatlarını tutmak ve nhtıma bağlamak için uzandı. Başka düzinelerce el de sırıtarak iskeleye tırmanmak isteyen kalabalığa yardım etmek amacıyla aşağıya doğru uzanmış ve sevinçli olayı talihi kutlamak için yürüyüş marşları kendiliğinden söylenmeye başlamıştı.

Geminin bordasına baktım. Gerçekten de güverte barbarlar tarafından kav, terebentin, zift, tiner gibi yanıcı maddelerin bulunduğu fıçı ve sandıklarla doluydu. Eğer Roma devriyeleri gemiyi ele geçirmekte birkaç dakika geç kalmış olsalardı, ateşe verildiğinde gemiye otuz kırk metreden daha fazla yaklaşmak mümkün olamayacağı için onu durdurmak ya da yolundan çevirmek olanaksız hale gelecek, gemi akıntı yönünde ilerleyip köprüye çarpacak ve bu kez korkunç ve ölümcül bir felakete neden olacaktı.

Ellerinde tokmak, keski ve testereyle gelen birkaç demirci hemen ambar kapaklarındaki kemerleri kesmeye başladılar. Bu tür gemilerin hepsinde olduğu gibi şişme ve çekme gibi durumlarla karşılaşılmaması için meşeden yapılmış üç ambarın yanında talaşa

gömdükleri buzları korumak için hava geçirmez bölmeler de vardı. Demircilerin testereleri kalın demir kemerleri keserken tahılı depodan gemi ambarına kürekle atacak işçiler de birikmeye başlamıştı.

Cermen destek birliklerinden birinin cüsseli subayı, "Geride durun" diye bağırdı onlara. Savaştaki bağlılıklarından kuşkulandığı için Barbatio normal bir uygulama olarak, emri altındaki Cermen birliklerini cepheden alarak inşa ve yol yapımı gibi görevlerle geriye çekmişti. Adam uzun boylu ve hükümrandı. Güvertedeki fıçıların üzerinde uzun adımlarla gezinirken kaba ve aksanlı Latince'siyle, "Ambarı iyice temizleyin! Bakın şurada bir fener var. Ambarda ne varsa çıkarıp iyice temizleyin! İçinin kuru olduğundan emin olunca tahıl yüklemeye başlayın. Hey, oradakiler! Fıçıları buradan taşımaya başlayın.

Biraz uğraşınca demirciler kalın kemeri halkaların içinden geçirdiler ve sağlam tahta kulplan yakaladılar. Üç kapı da manivela ile açılınca subay elinde feneriyle ortadaki ambarın içini görmek amacıyla kapıya doğru ilerledi. O an Atina'daki günlerimi anımsadım. Bozulmamaları için talaşa gömülen cesetlerin çürümüş yumurta gibi koktuğunu, rende talaşının ısıyla buğulanmaya başladığını ve aslında onlara dokunulamayacak kadar had safhada ısınmış olduklarını hatırladım. Bir an durdum, düşündüm, ambarlardan çıkan havayı kokladım ve sonra...

"Hayır!" diye bağırdım ve iskelenin öbür tarafına geçmek için yarım düzine basamağı atladım. Yüz kişi birdenbire sessizliğe gömülmüştü. Orada toplanan kalabalık, sanki bir sara hastasını izliyorlarmış gibi şaşkınlık ve hayret edici ifadelerle gözlerini bana çevirmişlerdi.

"Hayır!" diye bağırdım yeniden. "Buz ve talaş var orada! Geri durun! Fenerlerinizi söndürün!"

Yüz çift şaşkın göz ne olduğunu bir türlü anlayamamıştı. Ambarın kapısını açan demirci donmuş, kapı tokmağını tutarak yere çömelmişti. Diğer adamlar söylediklerimi anlamamış olsalar da bir şeylerin yanlış gittiğini sezdiklerinden iskeleden yavaş yavaş uzaklaştılar. Ben de döndüm ve köprünün ayağına doğru süratle

yürümeye başladım ama hayatımda gördüğüm en cesur kişiye ve belki de en kötü olaya tanıklık ederken gözlerimi ambarlardan ayırmamıştım.

Destek birliklerinde görevli olan Cermen de herkes gibi kapının önünde kısa bir süre durakladı, gözleri benimle ambarın karanlık girişi arasında parlarken lambasını yukarı doğru kaldırdı. Hareketleri sakindi ve yüzünde hiç korku ifadesi yoktu, ya da bir başka deyişle ölme kararlılığını yansıtan bir ifade takınmıştı. Duraksadığı o kısa sürede ambarın girişinde çömelmiş hareketsiz bekleyen demirciye baktıktan sonra gürültülü bir narayla "Çok yaşa Chonodomarius!" diye bağırdı ve lambayı salladı, bir adım attı ve ambarın koyu karanlığına girdi.

Sanki zaman durmuş gibi bir sessizlik yaşandı kısa bir süre boyunca. Başımı kıyıya doğru çevirerek koşmaya başladım. İnsanlar geri dönüp kaçma güdüsü ile beni korkutan şeyin ne olduğunu anlamaya çalışırken, ne yapmaları gerektiğine karar veremediklerinden dolayı şaşkınlık ve korkuyla bana bakıyorlardı. Onlara hayatlarını kurtarmaları için kaçmaları gerektiğini söylemeye çalıştım ama ağzımdan tek bir sözcük bile çıkmıyordu. Bacaklarım kurşun gibi ağır ve tepkisizdi, sonunda daha hızlı uzaklaşmak için vücudumla ileri doğru bir hamle yaptığımda tesadüfen ayak parmaklarımın pürüzlü bir tahtaya dokunduğunu ve ayaklarım iskeleden uzaklaşırken parmaklarımın arasına sivri kıymıkların battığını hissettim. Şaşkına dönmüş bir grup marangoz gürültülerin çıktığı yere giderken kalabalığın arasına balıklama uçtum, omzum birinin yüzüne çarpmıştı. Benim beceriksizce kaçışıma küfür etmeye başlayan adamın küfrünü ağzına tıkmıştım.

Yere düştüğümde altımdaki sağlam toprak zemini hissettim ve bir süre titreyerek öylece kaldım. Sonra arkamdan gelen sıcak havanın patlamasıyla sarsıldım. Geriye döndüğümde geminin ambarından, tinerin talaşa verdiği destekle ortaya çıkan devasa alev topunu gördüm, nerdeyse gözlerim kör olacaktı. Ateş topu önce gemiyi ve elli altmış metrelik bir mesafede bulunan her şeyi yuttu. Ayağa kalkıp yeniden koşmaya başladım. Bu kez sağlam topraktan güç alarak, bir fırının kapağı birden açılmışçasına insanı kör

eden ve dokunmasına bile gerek kalmaksızın insanı yıkan ateş topu, etrafındaki her şeyi büyüyerek yutuyordu. Can havliyle kaçmaya çalışan kalabalıkla aynı yönde gidiyordum.

Sokağa ulaşıncaya kadar koştum ve kendimi uzun bir binanın arkasında durmuş, yukarıdan sarkan saçakların sağladığı sığınak için Tanrı'ya dua ederken buldum. Yanan tahta ve kereste parçaları, destek kirişleri ile erimiş çivilerden oluşan bir yağmur vardı havada. Daha sonra kol ve bacaklar, saçları sanki feryat eden Gorgonlar* gibi ateş almış, ağzı açık kalmış kafalar, gövdeler ve bütün halde bozulmamış bedenler indi havadan. Bundan kısa bir süre sonra zift topakları ve damlacıkları yağmaya başladı. Bu ateşli ve berbat bir yağmurdu. Zift damlaları düştükleri yere yapışıyor, cildi demirle dağlanmışçasına yakıyordu. Bir başkasının parmağının ucuna yapışmasına razı olmadan bunlardan kurtulmak mümkün değildi. Ateşi söndürmek için ellerinde malzeme bulunmayan insanlar dayanılmaz derecede acı çekiyorlardı. Sonunda dolu yağarmış gibi bir ses duyuldu, depoyla birlikte beş Roma lejyonunun altı aylık yiyeceği olan tahıl stoğu da havaya uçmuştu ve en son olarak tahıl iniyordu gökyüzünden tepemize.

Hayatta kalmak için girdiğim sığınaktan çıkarak köprüden geriye ne kaldığını görmek için ihtiyatlı birkaç adım attım ve tasvir edilemeyecek bir görüntüyle karşılaştım. Köprünün dörtte biri gibi depo da yok olmuştu. Henüz monte edilmemiş bölüme bağlanmamış olan tekneler de patlamanın etkisiyle demirlerinden kurtulmuşlar ve aylak bir çocuğun dereye attığı dal parçaları gibi akıntıyla birlikte döne döne uzaklaşıyorlardı. İçin için yanan kereste yığınları ile devrilmiş öküz arabalarının arasında kömürleşmiş cesetler yatıyordu. Köprünün ayağına yakın revir ve diğer barakalardan bazıları patlamada yıkılmış sonra da yanmaya başlamıştı. Giysileri ile saçları tutuşmuş bazı hasta ve yaralılar enkazdan sürünerek çıkmaya çabalıyorlardı. Hekimlik içgüdülerim bile o an için yok olmuştu ve ben gördüklerim karşısında donup kalmıştım.

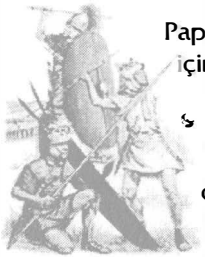
Eski Yunan mitolojisinde yılan saçlı, bakanları taş eden ve en ünlülerinin Medusa olduğu üç kız kardeş. (Çev.)

Köprünün halen bozulmamış bölümünün bulunduğu nehrin sol kıyısından yakınımdaki inlemeleri bastıran zayıf çığlıklar duydum ve bir başka ateşe verilmiş geminin yaklaştığı korkusuyla suyun karanlık yüzeyini daha iyi görebilmek için hâlâ duman tüten bir enkazın üzerine çıktım. Bir patlama ya da gemi olmadığı halde orada da ateşler görülüyordu. Bağırtılar gittikçe yükselip açık hale geldikçe ateş de büyüyordu. Görebildiğim kadarıyla köprünün karşı taraftaki bölümü de tümüyle ateşler içinde kalmıştı ve o taraftaki askerlerimiz kurtulabilmek için suya atlıyorlardı. Patlamadan sonra alevler nasıl bu kadar uzağa gidebilmişti acaba? Kısa bir süre sonra bu sorunun yanıtını da buldum.

Aşağı yukarı beş yüz metre kadar öteye, inşaatın nehrin öbür tarafındaki kıyısında çalışan askerlerin yemek yeme ve ihtiyaçlarını gidermek için kurulan küçük bir kamp yapılmıştı. Orada da ateşlerin parladığını ve parlayan alevlerin önünde at ve binici gölgelerinin oynaştığını fark ettim, önce birkaç taneydi, sonra düzinelerce, sonra da yüzlerce oldular. Mızraklarını havaya kaldırıyor, çılgınca at sürüyor ve muzaffer çığlıklar atıyorlardı. Gördüğüm kadarıyla karanlığa karışmak ya da suya atlayıp kurtulmak isteyen silahsız insanlar, bir o yana bir bu yana at sürenler tarafından yakalanıp hırpalanıyor ya da öldürülüyorlardı. Bu saldırı karşı taraftan yükselen feryatlar sona erinceye kadar devam etti. Durduğum yerden, yanan barakaların ışığında sırtındaki binicisinin muazzam genişlikteki omuzlarının, ateşin yarattığı rüzgârda savrulan saçlarının bile açıkça görüldüğü iri bir atın ortaya çıktığını ve suya doğru yürüdüğünü fark ettim. Büyük zıpkınını başının epey üzerine kaldıran binici sapı hedefini bulmuş bir ok gibi titreşen silahını hemen yanındaki dalgalara indirdi. Tiz ve alaycı tondaki bağırtısı ölmekte olanların inlemelerini bastırarak bulunduğum yere ulaştı: "Romalılara ölüm! Roma'ya ölüm!"

Nehir, denize doğru yavaş ama durdurulamaz akışına kanlı kıyılarını temizleyerek, insanların kibirlerinin olumsuz sonuçlarını da taşıyarak ve her iki yanındaki zayıf yaratıkların yaptıklarından hiç etkilenmeksizin devam ediyordu.

II

Papa Hazretleri, kardeşim Galya'da tecrit olduğu için yakın çevresi dışında gelişen olaylar hakkında bir şey bilmediğinden, burada araya girip kendi gözlemlerimden söz edeceğim. O sıralarda Constantius'un sarayıyla biraz da olsa ilişkim olduğundan General Barbatio'nun kaderi hakkında sizi daha açık bir şekilde aydınlatma olanağım var. Roma ordularının cesaretinin aldıkları yenilgilerle kırılmamasına benzer şekilde, generalleri de kendi büyüklükleri konusundaki düşüncelerinde azimle diretirler. Hem çıkarcılık hem de körlük dolayısıyla gerçeği hiç anlayamadığından Barbatio da iç güdülerinin onu yönlendirdiği gibi davrandı, büyük bir zafer kazandığını ilan etti ve muhteşem bir emeklilik dönemine gireceğini açıklarken de ordusunu kış mevsimini geçireceği karargâha soktu.

Aradan çok zaman geçmeden Ren üzerine köprü yaparkenki talihsizliğine uygun bir biçimde öldü. Anlaşıldığı kadarıyla Ren seferine çıkmadan hemen önce evine büyük bir arı sürüsü geldiği için çok endişelenmişti. Bu işareti yorumlattırdığı uzmanlar arıların ortaya çıkışının savaşta karşılaşacağı büyük bir felaketin habercisi olduğu konusunda ona uyarıda bulundular. Bu talihsiz olay ve onun aptalca yorumu, generalin tutkuları sadece aptallığı tarafından aşılan karısı Assyria'nın her nasıl olduysa akli dengesinin bozulmasına neden olmuş. Kocası sefere çıktıktan sonra Constantius'un öleceği ve talihin yönlendirmesiyle kocasının onun yerine imparator olacağı yanılsamasını geliştirmiş kafasında. Ama Barbatio'nun imparator olduğunda kendisini güzel İmparatoriçe Eusebia ile evlenmek için terk edeceğinden kuşkulanmaya başlamış. Ass-

yria'nın korkuları öylesine büyükmüş ki kocasına iktidarı ele geçirdikten sonra böyle bir şey yapmaması için yalvardığı bir mektup yazmış.

Bazen Tanrı'ya zihinsel olarak yakın olduğuna inandığımız insanlar Tanrı'nın niyetini çarpıtarak anlatmaktadırlar ancak Tanrı her şeyi olması gerektiği gibi yapıyor. İnsanoğlu yeri, zamanı ve doğayı şaşırıyor ve karıştırıyor. Her şeyi yıkıyor ve çirkinleştiriyor, sonra da biçimsiz ve ucube olan her şeyi seviyor. Tanrı'nın verdiği biçimle var olan hiçbir şeyi yok ama dünyayı ve kaderini kendi zevkine göre biçimlendirmekte ısrar ediyor. Bu açıdan Assyria Tanrı'nın cömertliğine inanıp sessiz kalsaydı çok daha bilgece davranmış olacaktı. Assyria'nın ağlamaklı mektubu Constantius'un casuslarının eline geçiyor ve onlar da doğrudan imparatora götürüyorlar mektubu. Ceza olarak imparator her ikisinin de boynunun vurulmasını emrediyor.

Böyle olaylar için yine de aşırı bir ceza şekli bu.

Bir diğer konu olan, kardeşimin tumturaklı yazınsal biçemi hakkında size gecikmiş özrümü sunuyorum Papa Hazretleri. Geçmişte çok kereler Tanrı'nın yaratıcılığındaki saflıktan zevk almasını ve basit anlatım tarzıyla geleceğe ilişkin iyimser umutlar yansıtmasını telkin etmeye çalıştım kardeşime. Güneşin doğuşunu anlatırken kullandığı coşkulu anlatımdan vazgeçerek, örneğin basitçe bir başka günün başladığını yazmak kim bilir ne kadar zordu onun için? Belki onun inancındaki bir eksiklikten belki de üzerindeki otoriteme karşı sürekli bir isyan içinde olduğundan bu konuda başarısız oldum. Nedenin hangisi olduğunu sizin üstün anlayışınıza bırakıyorum.

Şimdi yeniden Caesarius'a dönelim.

Beşinci Kitap

STRASBOURG

Kendi elleriyle ürettikleri perişanlığa barış diyorlar.
TACİTUS

I

O gün yaz mevsiminin en bunaltıcı sıcağının yaşandığı bir gündü. Hava öylesine sıcaktı ki ağaçlar ile insanlar boyunlarını bükmüşlerdi. Ağaçlar tek bir bulutun bile tepelerini birkaç saniyeliğine olsun gölgelemediğinden, kavurucu sıcağa ve güneşin kör edecek kadar parlak ışınlarına dayanmaya çalışıyorlardı. İnsanlar için daha da kötüydü durum efendim. Doğal olmayan bir açıklık ve sessiz bir manzara oluşturan bölgeyi yavaş ve dikkatli bir biçimde geçerken tam olarak niçin sıcağın ve tozun içinde gönüllü ve itaatkâr hatta bazılarımızın kararlılık ve gaddarlıkla yürüdüğünü sürekli olarak soruyordum kendime.

İki dağ sırtının arasındaki yol, hafifçe çağlayan derenin bir kayanın üzerindeki ince çatlağı zamanla derinleştirmesi gibi, yüzlerce yıldır üzerinden gelip geçen sayısız Roma lejyonu, barbar saldırganlar ve seyyar satıcılar ile prenslerin oluşturduğu günlük kalabalıkların yükü altında ezilmişçesine çevresine göre bir metre civarında alçalmıştı. Çiftçiler tarafından ya da onların dedelerinin dedeleri tarafından Traianus zamanında veya ondan önce etraftan toplanmış taşlarla örülmüş yüzyıllık alçak duvarlar ile kalın sınır çizgilerinin bazen görüldüğü her iki taraftaki arazi olgunlaşmış buğday tarlalarıyla doluydu. Dinginlik ve sessizlik çevreye bir süreklilik, değişmeyen bir tekdüzelik, inatçı bir kesinlik katıyordu. İsterseniz şöyle söyleyeyim, diğer yılların yüzler ve binlerle ölçülen gruplarına karşın içinde bulunduğumuz yılda, bir günde on üç bin kişinin geçişi orada hiçbir etki bırakamayacak gibi görünüyordu.

Ortalıkta bir tek çiftçi görünmüyordu. Evler terk edilmiş, kapı ve pencereleri çivilenmiş tahtalarla kapatılmıştı. Ateşe verilen ba-

zılarıysa için için yanmaktaydı hâlâ. Biçilmiş kuru otlar etrafa dağılmıştı. Normal olarak çiftlik hayvanlarıyla dolu olması gereken otlaklar bomboştu. Nereye bakarsanız bakın terk edilmişlik duygusu yakalıyordu insanı.

Barbatio'nun utanç verici geri çekilişi görünüşte Julian üzerinde çok az etki yapmıştı- söyleyecekleri iki general arasındaki düşmanlığa ilişkin olarak ortalıkta dolaşan söylentileri katlayacağını düşündüğü için iş arkadaşlarının çalışmaları hakkında adamlarının yanında herhangi bir değerlendirme yapmıyordu- ama içten içe öfkeden kuduruyordu. Barbatio'nun yirmi beş bin kişilik ordusunun yok olması Julian'ın Galya'yı barbarlardan tümüyle kurtarma arzusuna ağır bir darbe indirmişti. Birkaç gün önce sınır garnizonlarından gelen haberler de türünün en kötüleriydi.

Chonodomarius'un önderliğinde, Ren nehri üzerindeki Strasbourg'ta yedi Alemanni boyunun şefi bir araya gelmişti. Bu barbar şeflerinin toplanmasından daha kötü olan şeyse, herhalde, değişik boylardan bazıları ücretli olarak bazıları boy ittifakları dolayısıyla hizmet eden ve hepsi yağma ile Romalı kafası için yanıp tutuşan otuz beş bin silahlı adamın da onlarla birlikte gelmesiydi. Barbatio olmadan Julian'ın birleşik düşman kuvvetlerine karşı başarı şansı çok azdı ve birkaç gece önce Sallustius ve diğer generalleri ile yüzbaşılara varıncaya kadar tüm subayları toplayarak konuyu tartışmıştı.

"Onların yarısından daha az bir kuvvetimiz var" demişti Sallustius, duygularını açık etmeden. "Korumak zorunda olduğumuz uzun bir erzak yolu var ve bilmediğimiz bir bölgede savaşacağız. Olasılıklardan hiç hoşlanmıyorum."

Birkaç hafta önce Alemanların nehir saldırılarını püskürtmüş Cornuti gamizon komutanı Bainobaudes alay etti. Elde ettiği etkileyici zaferden sonra Julian'ın danışma kuruluna katılmaya başlamış ve Roma ihtiyat birliklerinde uzun yıllar çalışmasına rağmen Franklara özgü tavırları yok olmamıştı. Hâlâ kabaydı ve hâlâ saygı göstermeyi bilmiyordu.

"Barbar bunlar!" diye hırlamaya benzer bir şekilde konuşmasına devam etti. "Güçlüler ama disiplinli değiller. Herkes kendisi

için var orada. Lejyonlarımızın taktikleri ve eğitimleri var. Hayvan'ın adamlarına karşı ihtiyat birliklerimizi herhangi bir zamanda sürerdim cepheye.

Julian sessizce dinleyip yapılan konuşmalar üzerinde uzun uzadıya düşünürken birkaç kişi daha içinde bulunduğumuz koşullarda savaşmanın yanında ve karşısında olmak üzere görüşlerini açıkladı ve Julian daha sonra çadırından uğurladı bizi. Her zamanki gibi lambasının branda bezinin gerisinden geceye ışık saçtığı görülebiliyordu. Uyuyamıyordum. Şafağın sökmesine birkaç saat kala çadırıma gelen bir muhafız Julian'ın beni çağırdığını söylediğinde hiç de şaşırmamıştım.

Yanına gittiğimde Juliuan, Marcus Aurelius'un yolculuk için ciltlenmiş bir kitabına dalmıştı ve zaman zaman küçük eline hızla notlar alıyordu. Onu selamlamak istediğimde gözleriyle beni susturdu ve sanki çok önemli bir konunun tam ortasındaymış gibi beklememi işaret etti. Aniden kamışını sert bir hareketle bırakıp yüzünde yarım bir gülümsemeyle bana baktı. O sırada ordusunu savaşa sokup sokmayacağı konusuna gösterdiği ilgisizliğini düşünüyordum.

"Sadece senin gibi bir arkadaş uyanma saatlerini benim saatlerime göre ayarlar Caesarius" dedi.

İltifatını savmak için, "Saçmalık" diye yanıtladım, gülümseyerek. "Birazdan ben de buraya düşecektim zaten. Ayrılmadan önce Oribasius bir füme sülün vermişti. Onu bozulmadan önce yemeliyiz. Aniden tüniğimin altında getirdiğim bohçayı çıkardım.

Getirdiğim sülüne aldırmazmış gibi baktıktan sonra ayağa kalkıp gezinmeye başladı. Bir süre onu izledikten sonra omuz silkip nefis pişirilmiş etten dikkatle bir parça aldım.

Julian gezinmeyi bıraktı ve sert bir ifadeyle bana baktı. "Bir ordunun ihtiyacı ile bir filozofun eğitim ihtiyacının aynı ağırlıkta olduğunu düşünüyorum" dedi.

Kısa bir an şaşkınlık içinde baktım ona ama o tekrar oturdu ve sanki düşünce çizgisini kaybetmiş gibi kitabına döndü. Merak içerisinde orada oturmuş, konuşmasını bekliyordum. Nihayet yeniden bana döndü.

"Kim en büyük saygıyı hak ediyor sence Caesarius: Sokrates mi, Büyük İskender mi?" diye sordu.

Beklentisinin ne olduğundan emin olmadığım için yanıtımı hemen vermedim. "İskender'in kendi hekimini çarmıha gerdirdiğini göz önüne alırsak" dedim, "inanıyorum ki oyumu Sokrates için kullanırdım.

Kısa bir an beni süzdükten sonra öğretmenin kalın kafalı bir öğrenciye seslendiği gibi açıklamaya başladı.

"Doğru. Sokrates'ten geriye Plato'nun bilgeliği, Ksenofon'un cesareti, Antisthenes'in atılganlığı, Phaidon ile Devlet*, Lykeion** ve Akademilerin*** tümü kaldı. Sokrates dünyayı değiştirdi. İskender'den geriye kalan... bir şey yok. İskender'in zaferleri dolayısıyla kurtuluşa eren ya da rahat eden kim? Zaferleri dolayısıyla hangi şehir daha iyi yönetilmiş, hangi insanın yaşamı gelişmiş? Elbette fetihleri ve sonraları katliamları bazı kişileri zenginleştirdi ama hiç kimse daha bilge ya da daha ılımlı hale gelmedi. Tersine insanoğlu öncesinden daha arsız ve kibirli oldu. Felsefe tarafından korunmuş bütün insanlar, felsefe dolayısıyla daha iyi yönetilmiş bütün ülkeler kurtuluşlarını Sokrates'e borçlular."

Omuz silktim. "Öyleyse... belki de birliklere felsefe öğretmeye niyetlisin?"

Yüzüme baktı, söylediklerime şaşırmıştı. Bir süre sonra gülümsedi.

"Hayır, elbette böyle bir niyetim yok. Sadece yaptığımız bütün işlerin temelinin felsefe olması gerektiğini anlatmaya çalışıyorum. Bu akşam da tanık olduğun gibi, bütün taktisyenlerim, danışmanlarım ve uzmanlarım sadece bildikleri konularda -karşılaştırmalı birlik sayıları, bölgesel yayılma, arazinin durumu, malzeme temini konularında- bana fikir verebilirler. Sonuçta karar verirken bu gibi şeylerin ihmal edilmesine bile yol açabilir, savaş ya da kaçış kararı verildikten sonra yol koşulları ve bunun gibi ıvır zıvır şeyler hakkında bilgiye ihtiyaç vardır."

** Platon'un olgunluk dönemi eserleri arasında sayılan çalışmaları. (Çev.)*

*** Aristoteles'in Atina'da kurduğu okul. (Çev.)*

**** Platon'un Atina'da kurduğu okul. (Çev.)*

Şaşkınlık içinde bakıyordum ona. "Karar verirken hangi ölçütleri göz önüne almayı düşünüyorsun?" diye sordum.

Hayretle bana baktı yine. "İlk ilkeyi öğrenmek zorundasın" dedi. "İlk ilke de bizim Romalı olduğumuzdur. Bizim seçeneğimiz yok.

"Seçenek yok mu? Anlamadım.

"Romalılar olarak saldırmaktan geri duramayız. Eğer gerçekten geri çekilirsek sadece Ren nehri boyunca yaşayan Alemanlar Galya'ya akmaz, Alplerden kuzeydeki denize ve Ren'den Kara Ormanlara kadar kapalı vadilerinde ve inlerinde yaşayan bütün kavimler sel gibi şehirlerimize yönelirler. Bu kesin Caesarius. Saldırır ve yenilirsek de böyle olur. Ancak saldırırsak en azından kazanmak için bir şans elde etmiş oluruz. Mantıksal olarak saldırmamız halinde başarı şansımız da fazla değil, ama geri çekilirsek şansımız sıfır. Geri çekildiğimiz takdirde artık bir Batı İmparatorluğu olmayacaktır ve bu önünde sonunda Roma'nın kendisini de riske atacaktır. Ben bir komutan oldum ve bu nedenle askeri koşulları göz önüne almak durumundayım. Fakat ilk olarak ve öncelikle ben bir Romalıyım. Birliklerin göreceli durumları hakkında daha fazla bir şey dinlemeyeceğim artık.

Söylediklerini düşünüp taşındım. "Bu başka bir konuyu ortaya çıkarıyor" dedim. "İmparator olarak Constantius birliklerinin cephedeki hallerini, elinde kılıcıyla savaşan bir barbarı hiç görmedi. Onun yaşamı bunlara göre çok daha değerli ve ordusunda başka türlü düşünecek tek bir kişi dahi yoktur. Sıradan biri gibi atını savaşın ortasına sürmek ve vurarak kırarak kendine yol açmakla gereksiz bir tehlikeyi göze almış olmuyor musun? Hatta bedensel yeteneklerin müthiş bile olsa, dürüst olmak gerekirse Julian, sen savaşta düştüğün zaman Galya'nın maruz kalacağı acıyla karşılaştırırsak bir tek adam ne kadar katkıda bulunabilir zaferin elde edilmesine?"

Bu defa sözcükleri dikkatle tartma sırası ondaydı.

"Caesarius" diye başladı, "Tanrı sana yarın ya da iki gün sonra öleceğini bildirse, ikinci veya üçüncü gün ölmen senin için önemli olur muydu?"

Gülümsedim. "Çok kötü ruhlu olup günah çıkartma işlemini ta-

mamlamak için bir güne daha ihtiyacım olmadığı sürece önemli değil."

Başını salladı. "Aynen katılıyorum" dedi. "Bir gün ile diğeri arasındaki fark ne kadar küçük? Önünde sonunda öleceğim. Yirmi veya otuz yıl sonra ölmekle yarın ölmek arasında benim için büyük bir fark yok.

Hiçbir şey söylemedim ama uzun uzun tuhaf kaderciliğini düşündüm. Bir ya da iki günün Julian için bir önemi olmayabilirdi ama onun komutası altında ilerleyen on üç bin lejyoner için liderlerinin savaştan canlı veya ölü çıkması dünyayı onlar için tümüyle farklı bir yer yapardı.

"Ne zaman isterlerse o zaman alırlar beni kader Tannçalan" dedi.

Ağustos ayının sonuna doğru barbarların elindeki Strasbourg kalesine gitmek için bomboş düzlüklerde engellerden kurtularak yol alırken bulduk kendimizi, o günün sabahında yürüyüşe başladığımız noktadan yirmi bir mil uzaktaydık. Piyadeler düzenli bir şekilde ilerliyor, mühendisler ile yük hayvanlarının sürücüleri barbarların ilerlememizi engellemek için yola yığdıkları kütük ve benzeri engelleri kaldırmak için bir arabada yolculuk ediyorlardı. Yürüyüş kolunun kanatları, zaman zaman boylarını aşan buğday tarlalarına gizlenen ve sagatarii adı verilen keskin nişancı okçu birlikler tarafından korunuyordu. Severus adındaki kafadan çatlak bir subayın emrindeki ağır zırhlı süvari birliği cataphracti, Alemanların gözcülerini yakalayabilecekleri düşüncesiyle etraftaki dikkat çeken mevkiler arasında gidip geliyordu. Bir süvari atına biniyor olmak benim için bir şanstı, ancak silah ve diğer donanımın dışında, son iki haftadır büyük oranda sadece yürüyüş halindeyken kemirdikleri, kamp yaparken de sıcak domuz yağıyla yumuşattıklan peksimetten oluşan yemekle, kırk kilo civarındaki zırhlarının altında bu öldürücü sıcakta nasıl hareket edebildiklerini anlamak benim hayal gücümü aşıyordu. Hayret ettiğim bir diğer noktaysa moralin yüksek oluşuydu. Sanki Barbatio'nun geri çekilişi omzumuza bir yük yüklememiş de yükümüzün bir bölümünü almış gibiydi.

Biz alçak bir tepenin doruğunu aşmak üzereyken, üç düşman

gözcüsü saklandıkları çalılıkların arasından çıkarak küçük Hun atlarının üstünde doğuya doğru uzaklaştı. Süvarilerimiz yamaçta onları izleyemedi. Atı sakatlanmış ve vefasız arkadaşları tarafından terk edilmiş bir düşman askerini korkudan sindiği çalılığın içinde yakaladık. Sorgu sırasında bu adamdan, Almanların üç gün ve gecedir nehrin bizim bulunduğumuz yakasına geçmekte olduklarını öğrendik. Bu, düşman birliklerinin bizim korktuğumuzdan daha kalabalık olduğunu gösteren bir işaretti. Julian suları tuzlu ve neredeyse damla damla akan küçük bir dereyi geçtikten sonra, gözcülerle keskin nişancıları da toplantıya çağırdı ve birlikleri seyrek kestane ağaçlarının biraz da olsa gölgelik yaptıkları yerde topladı.

Kızgın güneş ışınları topraktan oldukça yüksekte bulunan iri bir kayanın üzerindeki Julian'a vuruyordu. Önce savaş miğferini sonra miğferin sürtünmesini ve içindeki bağlantı yerlerinin başına zarar vermesini engellemek için kullanılan yünden örülme bağı çıkardı. Bunu adamlarının önünde gösterişli bir biçimde yaptı ve ter, sıktığı bağdan su gibi akıp kayaya düşüp buharlaştığında sırıttı. Askerlerin çoğu da aynı şeyi tekrarladı. Sonra yüzü ciddileşti ve normal olarak savaştan önce yaptığı uzun ve tumturaklı bir konuşma yerine, askerlerin hiç durmayan kıpırtılarını dindiren ve onu daha iyi duymak için etrafında çember oluşturmalarıyla sonuçlanan resmi olmayan, karşılıklı konuşma tarzında bir söylev verdi.

"Arkadaşlar, beni buradan daha iyi duyarsınız herhalde; bunu size güvenliğiniz ve rahatınız için söylüyorum, çünkü cesaretinizden hiçbir kuşkum yok. Sezarınız olarak size iyi bir babanın oğluna yaptığı tavsiyeyi tekrarlıyorum: Tehlikeye maruz kalmaktansa tedbirli olun. Savaşçılar durumun gerektirdiği zamanlarda gözü pek olmalılar ve siz de cesur olduğunuzu ispatlamış bulunuyorsunuz; ama tehlike olduğu zaman itaatkâr ve temkinli olmak gerekir.

Size düşüncelerimi açıklayacağım. Söyleyeceklerimi dikkatle dinleyin. Şu anda öğle vakti. Şu ana kadar tam teçhizatlı olarak on mil yürüdük ve şimdi hem açız hem de yorgunuz. Nehire ulaşmak için kat edeceğimiz yol şimdiye kadar geldiğimiz bölümden daha bozuk ve eğer gece indiğinde biz hâlâ yürüyor olursak, ay ışığı da

olmayacağından yolumuzu bile bulamayabiliriz. Önümüzdeki bölge sıcaktan kavrulmuş bir bölge, gözcülerimiz millerce mesafelik bir alanda su bulamayabileceğimizi söylüyorlar. Ve bu zorlukların üstesinden gelip yolun sonuna ulaştığımızda bizi bekleyen şey bizden üç kat daha kalabalık bir düşman ordusu, dinlenmiş, güçlenmiş, soğuk ve taze suyu olan bir nehrin yanında kamp kurmuş ve biraz önce elimizden kaçan düşman gözcülerinin yaklaştığımızı haber verdikleri bir kuvvet olacak. Açlık, susuzluk ve yürümekten dolayı dermansız düşmüş bir güçle Chonodomarius ve onun güçlü kuvvetli adamlarına karşı nasıl savaşacağız? Benim önerim gözcüleri çıkartıp bu geceyi burada geçirmek. Burada etrafımız düzlükler tarafından çevrilmiş ve bir kenarındaki çalılığı bir çeşit duvar olarak kullanabileceğimiz şu kuru kanal da savunmamızı güçlendirecektir. İyi bir uyku ve sıcak bir kahvaltıdan sonra günün ilk ışığıyla ve Tanrı'nın inayetiyle sancaklarımızı zafer için kaldırıp yürüyeceğiz...

Konuşması bağırtılar ve mızrakların kalkanlara vurulmasıyla çıkan büyük gürültü tarafından bastırıldı. Aslında askerler bağırarak ve gürültü yaparak onu konuşturmuyor, sabırsızlık ve hatta öfkelerini dışarı vuruyor, yürüyüşe devam etme ve bir an önce saldırıya geçme kararlılıklarını haykırıyorlardı. Bir süre duygularını dışa vurmaksızın adamları seyretti, sonra sessizliği sağlamak için kollarını havaya kaldırdığında gürültü yavaşça dindi.

"Askerlerim" diye seslendi, "güçlü kollar, dolu mideler ve sağlam bacaklar tarafından desteklenmedikçe bir anlam ifade etmezler! Ben sadece zaferimizi garanti altına almak için yön...

Çığlıklar daha kuvvetli yükseldi ve hemen sonrasında, Julian'a kılıç kullanmayı öğretenlerden biri olan yüzbaşı Marius dere yatağındaki bir tepeceğin üzerine çıkarak sessizliği sağlamak için kollarını kaldırdı. Cildi, güneşten kararmış, sert görünümlü bu deneyimli asker, yüzünün ve kollarının çizgilerinde Roma'nın hizmetinde olduğu otuz yılda iklimin yarattığı etkileri gösteriyordu.

"Sezar, siz bizim güvenliğimizi düşündüğünüzü söylüyorsunuz, ama bizi geride tutarak aslında barbarların güvenliğine hizmet ediyorsunuz! Bizim yaklaştığımıza ilişkin onlara giden haber-

ler kaçmaları için bir şans olacaktır. Eğer yarına kadar beklersek, barbarlar kaçmak için zaman kazanmış olacaklar ve siz de bizi zaferden mahrum bırakmış olacaksınız. Sezar, biz buna izin vermeyeceğiz!"

Derenin kenarında onu çembere almış olan askerler, Marius'a anlamsız bir biçimde bakan Julian'ın dikildiği yere yaklaştılar korkusuzca. Bu sefer adamlar; - Za-fer, Za-fer- diye bağırırken ve sezarlarına istilacı Alemanlara saldırmalarına izin vermesi için yalvarırlarken yine mızraklarını kalkanlarına vuruyorlardı.

Julian sessiz olmaları için ellerini kaldırdı. "Askerlerim! Sizin, içinizde en cesur olanlarının 'Ne zaman düşmanla karşılaşacağız? Ne zaman savaşacağız?' diye sorduğunu sık sık duydum. Evet, işte şimdi oradalar, inlerinden çıkmışlar bekliyorlar. Arazi açık, ümit ettiğiniz gibi olduğunu düşünelim. Eğer kazanırsanız sizi kolay bir yol bekliyor, fakat şunu bilin! Eğer kaybederseniz çok çetin bir mücadele bekliyor sizi. Geride bıraktığınız zorlu yürüyüşler, fethettiğiniz karanlık ormanlar, aştığınız nehir ve bataklıklar, bunların tümü sizin cesaretinizin ve kararlılığınızın tanığı olacaklar, fakat sadece kazanırsanız mümkün bu! Eğer geri çekilirseniz bütün bunlar omzunuzdaki ölümcül sorumluluklar haline dönüşecekler. Öleceksiniz!

Düşmanın bölge hakkındaki bilgisi bizde yok, ayrıca bizin onlar gibi bol erzağımız da yok. Ama güçlü ellerimiz, Roma çeliğinden yapılmış kılıçlarımız ve arkamızda Roma'nın kudreti ile iradesi var. Tanrı'nın bizimle olduğunu bilerek, bizi yenebilecek bir düşmana meydan okuyorum! Hiçbir ordu, hiçbir general sırtını düşmana güven içinde dönemez, biz de dönemeyiz! Şimdi ileri yürümeye karar verdiyseniz, zafer ya da ölüm için harekete geçeceğiz. İnatçılığınıza ve cesaretinize teslim oluyorum! Birlikler düzenli şekilde bir araya gelsin, yürüyüş başlasın. Bugün Tanrı bize zaferi müjdeliyor, Hayvan'ı ise şeytan yanına alacak!"

Askerler naralar atarak hep birlikte kuru dere yatağından yola çıkmaya başladılar. Sanki karıncaların yuvalarından çıkmasına benzer bir görüntüydü bu. Yukarı kaldırdıkları mızrakları güneşin altında pırıl pırıl parlıyordu. Sıcağa rağmen askeri yürüyüş düzenini al-

dılar ve Alemanları uğratacakları bozgunun hazırlığını canlı ve neşeli bir biçimde yaparken, Galyalı ihtiyat birliklerinin bile sırıtarak katıldıkları Galya'nın mahvedilmesiyle ilgili eski bir müstehcen zafer şarkısının ritmine göre, yürüyerek değil koşarak ilerlemeye başladılar. Julian atının üstünde yolun kenarına geçti, düzenli bir şekilde yürüyen birliklerini selamlamak için sağ kolunu kaldırdı, yanından geçen askerlerin gözüne bakıyor, tanıdıkları varsa onları da başıyla selamlıyordu. İhtiyatların son bölüğü de geçip gittikten sonra atının üstünde yanında bekleyen Sallustius'a kayıtsızca baktı.

Sadece, "İyi iş gördü konuşma" dedi.

Aşağıdaki geniş manzarayı ufka kadar görmemizi sağlayan, Ren'e iki milden daha fazla uzak olmayan ve nehrin hemen önünde yüksek surlarla çevrili Strasbourg'u gören alçak bir tepeye tırmanmıştık yürüyüşe geçtikten üç saat sonra. Küçük İlin nehri ön planda dolanarak akıyor, surlardan şehir merkezine girdikten sonra zeytin yağının akışı gibi yumuşak ve zarif bir biçimde yavaş yavaş süzülerek diğer tarafta ortaya çıkıyordu. Çayın önünde yürekleri durduracak bir renk ve güç gösterisi vardı. Alemanlarla savaş içinde olduğumuz aylar boyunca hiç görülmemiş bir düzen ve açıklıkla, Chonodomarius ile ona bağlı kabile şefleri, otuz beş bin kişilik birliklerini, sırtları nehre ve yüzleri tepeyi tırmandıktan sonra inişe geçen birliklerimize dönük olarak yarım milden fazla bir hat boyunca kalabalık altı sıraya sıkıştırmışlardı.

Değişik düzeylerde acemilik veya ustalık gösteren ailelerinin ya da kabilelerinin sorguçlarını taşıyan her biri boyalı ve süslü yüzlerce flama süvarilerin mızraklarının ucunda dalgalanıyordu. Çıplaklık ve zırh arasında değişik düzeylerde giyinmiş ve bedenlerini, yüzlerini, kalkanlarını çok çirkin şekilde boyamış adamlar mükemmel bir düzende kıpırdamaksızın duruyorlardı. Geniş omuzları ve göğüsleri bu mesafeden bile dehşet vericiydi ve serbest ya da örülü kumral ve sarı saçları üstlerinde dalgalanan çok sayıdaki renkli flamanın püsküllerimiş gibi sallanıyordu. Barbar birliklerinin birkaç adım önünde duran, geniş göğsü ile boynu ateşli turuncu ve altın sarısı dalgalarla boyanmış iri bir atın üstünde, büyük çengelli silahını omzuyla desteklemiş, tepeye tırmandıktan sonra aşa-

ğı inmeye başlamış birliklerimizi izlemek için yüzünü güneşe doğru, yani batıya dönmüş durumda bekleyen kişi Hayvan'ın ta kendisiydi. Birliklerin yayılması ve yerleştirilmesinden açık olarak anlaşıldığı gibi barbarlar bizim gelişimizden habersiz değildiler ve epeydir bu an için hazırlanıyor gibiydiler.

Julian'ın askerleri sessizliklerini sürdürüyor, yürüyüşün hızına rağmen çok fazla dalgalanmadan yılanvari kavislerle tepeden iniyorlardı. Süvariler yelpaze gibi buğday tarlalarının içinde dağılırken, düşmana sayılarını olduklarından daha kalabalık göstermek için aralarında belli bir mesafe bırakırken, piyade birlikleri gönülsüzce de olsa saflarını sıklaştırıyordu. Her asker arkadaşının sağa doğru tuttuğu kalkanın ardında güvenliğini sağlıyordu.

Julian, Sallustius, Severus ve muhafız süvarileri ile birlikte öndeki yerini almak için atını dörtnala kaldırdı. Çenesi önde, sağa sola bakmadan kararlılıkla ilerledi. Ter çizgiler halinde yanaklarına, oradan da sıcak damlalar halinde omuz ve göğsündeki madeni zırha akıyordu. Biraz önce geçtiğimiz zirveden aşağı doğru yarım mil kadar ya da biraz daha fazla bir meyil vardı. Ayrıca, yolumuz söz konusu tepenin yüksekliğinin yarısı kadar ama oraya tırmanmaya başladıktan sonra bizim hareketlerimizi düşmandan, düşmanın hareketlerini bizden gizlemeye yeterli yükseklikte bir sırt tarafından kesiliyordu.

İleriye, ikinci sırtın üstüne yüksekliği ele geçirmek ve Alemanları gözlemek için bir gözcü birliği gönderen Julian, ordusunun düşmanın gözünden kısa bir süre için bile uzak olmasını birliklerinin saflarını düzenlemek için kullanmıştı. Ordusunun, Chonodomarius'un askerlerinin ancak üçte biri kadar olması nedeniyle, yanlardan kurnaz Cermen atlıları tarafından kuşatılmanın önüne geçmek için en azından barbarların yayıldığı cephe genişliği kadar bir cephe oluşturulması gerekiyordu. Bunun anlamı derinliğin sağlayacağı bütün yararların bir tarafa bırakılmasıydı. Hiçbir birliğin başka bir birliğin arkasında gizlenme şansı olmayacaktı. Her manga cephe hattında olacaktı.

Ordusunu dört eşit parçaya bölen Julian, asıl olarak farklı Galyalı kabilelerin askerlerinden oluşan yedek piyade birliklerini ihti-

yat bölüğü olarak geride bırakırken, diğer üç gruptan ağır piyade ve zırhlı süvarilerden oluşan ikisini sağ ve merkez kanatlar olmak üzere kendi komutasına aldı. Piyade, gözcü ve okçulardan oluşan dördüncü birliği de sol kanada, Severus'un komutasına verdi. Bu düzen, normal olarak Severus'un süvari birliğini yönetmesini bekleyen düşmanı şaşırtmak için dikkatle hazırlanmıştı ve barbarların görüş mesafesinin hemen dışında yürüyüş hattı derin olmayan vadinin dibine indiğinde bir borazan sesi askerlere savaş düzeni almaları işaretini verdi ve birkaç dakika içinde yeni düzene geçildi.

İkinci kez borazan sesi duyulur duyulmaz ordu öndeki küçük tepenin sırtına doğru yürüdü. Julian, Sallustius ve Severus şimdi hatların arkasındaydılar. Tepeye tırmanırken kendimizi barbarların ok yağmuru altında bulduk ve hatta tepenin zirvesine ulaşmadan önce bile, ok bulutu zehirli bir gölge gibi üstümüze gelirken havada sanki kötü bir şarkının vızıltısı vardı.

Birlikler, bölük komutanlarından aldıkları hızlı bir emirle, sol dizleri ileride olmak üzere sağ dizlerinin üzerine çöktüler. İki kanattaki ön hatlar başları ile gövdelerini korumak için kaldırdıkları kalkanlarıyla kapalı bir duvar oluştururken hemen arkalarındaki birlikler kalkanlarını başlarının üzerine yatay şekilde kaldırarak öndekiler gibi korumaya aldılar kendilerini. Binlerce ok havaya kaldırılmış kalkanlara, kiremit çatıda dolu fırtınasının yarattığı gürültüye benzer sağır edici bir gürültüyle çarptı. Okların çoğu hedefini şaşırdı veya etrafa dağıldı, ama iyice havalanmış ve barbar okçularının bilinçli olarak kavis verdikleri oklar yere inerken muazzam bir hız kazanarak tahta ve öküz derisinden yapılmış kalkanları ya deldiler ya da iki kişinin kalkanının arasında kalan boşluktan yol bularak düştüler. Roma hatları arasından yaralananların inlemeleri yükselirken yaralanan askerlerin yeri, dolayısıyla hatlarda açılan boşluklar yandaki askerlerin ya da arkadakilerin hareketiyle hemen doldurulyordu.

Düşman oklarının merkezimizde yarattıkları baskıdan kurtulmak için Julian Severus'a okçularıyla birlikte sol kanada gitmesini emretti, onlar da emre uydular ve öldürücü oklarını barbarların üstüne çevirdiler. Etkileyici düzenlerine karşın Alemanlar, kalkanları-

nı kaldırarak kendilerini koruma konusunda ne eğitilmişlerdi ne de disiplinliydiler. İlk ok yağmurunda yüz civarında barbar feryat etmeye başladı; barbarların hatları dalgalandı ve açıklıklar oluştu; ve Severus'un bağırarak verdiği emirlerle Roma okçuları düşmanı yöntemli bir biçimde ok yağmuruna tutarak Cermenleri kalkanlarının altında dağınık olarak çömelmeye mecbur kıldılar ve hareketsiz hale getirdiler. Böylece merkezimize yönelmiş amansız ok yağmuru durdurulmuştu. Ağır piyade birliğimiz ayağa kalkıp düşmana korku salması için düşünülmüş kuvvetli adımlarla ve ritmik olarak yürümeye başlamıştı ve kalkanları ahenkli biçimde bir sağa bir sola doğru sallıyorlardı.

Julian etrafındaki iki yüz muhafızı ile hatlar arasında bir ileri bir geri giderken birliklere yürüyüş düzenini bozmamaları, sakin olmaları, hızlarını korumaları konusunda emirler veriyordu. Her zaman olduğu gibi benim görevim de ona mümkün olduğunca yakın ve ne türlü olursa olsun yardıma hazır olmak, hatta süvari kılıcım ve kalkanımla onu savunmaktı ama buna hiç ihtiyaç olmadı. O bir altın adamdı, dokunulmazdı. Oklar vızıldayarak başının üstünden ve etrafından geçiyor ve takk sesiyle yere, çevresindeki adamların kalkanına çarpıyor, bazen sıyırıyor ama asla onu vurmuyordu.

Sol kanattaki okçuların şiddetli hücumları tarafından korunan Romalılar artık düşmanın cephe hattından sadece birkaç metre kadar uzaktaydılar. Onlar yaklaştıkça barbarların savaş çığlıkları daha yırtıcı hale geliyordu. Son bir haykırışla karşı hatlardaki insanlar birbirleriyle vuruşmaya başladılar, kılıçlarla saldıran Romalı ve barbarların kasları gerildi, darbeler savuşturuldu ve yeniden vuruldu, herkes kılıcını karşısındakinin derisinden kemiğine oradan da duyarlı organlarına vurmasını sağlayacak bir fırsat yakalamak için kalkan duvarının arasından bir boşluk arıyordu. Cermenler hayvan gibi dövüşüyor, dalgalanan saçları kan ve terle karışarak başlarının etrafında kırbaç gibi dönüyor, uzun ve geniş yüzlü kılıçlarını savururken ettikleri küfürler insanın kanını donduruyordu. Bizim kısa kılıçlarımız kolaylıkla kullanılabilen ve çenenin altında zırhla korunmayan bölgeye kalkanların arasından rahatlıkla fırlatılabilen, hafif

ve yakın mesafeden öldürücü silahlardı; ama böyle bir darbeyi vurmak için barbarların arasına girmek gerçekten korkunç bir işti. İriyarı Cermenler bir metreden uzun olan kılıçlarını çengel gibi kullanıyorlar, kalkana dahi denk gelse adamın ayaklarını yerden kesecek, kalın zırhları bile parçalayacak, tek bir vuruşta altı kaburgayı birden kıracak, adamın kafasıyla birlikte miğferi parçalayacak bir kuvvetle vuruyorlardı.

Barbarların gücü ile öfkesi baskın geliyordu; tek savunmamız kararlılığımızı ve disiplinimizi artırmaktı. Askerlerimiz kararlılıkla kalkanlarını kaldırarak başlarını koruyor, her adam kendisiyle birlikte yanındakini de koruma altına alıp barbarların gerisini göremedikleri bir engel dikerek, acımasız bir biçimde düşman hatlarına yükleniyor, onlara korkunç silahlarını kullanabilecekleri alan bırakmıyorlardı. Cermenleri bastırıyorlar, uzun kılıçlar ile savaş baltalarını kullanmalarını engellemek için düşmana gittikçe daha fazla yaklaşıyorlar, kalkan kalkana birbirlerini iterken genellikle iriyarı barbarlar kalkanlarının arkasındaki daha kısa ve hafif Romalı düşmanlarını kuvvetleriyle geriletiyorlardı, ama Romalılar yalnız değildiler. Romalı askerin hemen arkasında onu iten birileri ve onun da ötesinde bozulmamış bir askeri düzen vardı. Öfkeli barbarlar kanlar içinde yere kapaklanıncaya veya ayak bileği uygulanan baskıya dayanamayıp dönünceye ve barbar yere düşeceği ana kadar etrafına yardım için bakınıyordu. Sonrasında hızlı ve öldürücü Roma kılıcı kalkanının etrafında parlıyor ya boynuna ya da göğsüne darbe alınca yere yığılıyor, Roma lejyonerlerinin kabaralı ayakkabıları altında acımasızca çiğneniyordu. Ancak o zaman sarkık bıyığı ter ve kana bulanmış bir diğer çıplak barbar böğürerek düşen arkadaşının yerine geçiyordu.

Hatların arkasındaki Julian ile muhafızlarıyla kanatlar arasında at koştururken ve görüş açıklığı iyice kötüleşiyorken gördüğüm kadarıyla savaş ortadaydı. Savaşın en şiddetli olduğu yerden havaya kalkan yoğun toz bulutu, sanki kötü bir niyeti varmış gibi dağılmıyor, savaşanların üzerinde dolanıp duruyordu. Bir hastalık gibi yayılıyor, sanki bir mıknatıs çekiyormuş gibi toz bulutunun içine giren lejyonerlerle barbarları yutuyordu. Güneş arkamızda ufuk sını-

rına iyice yaklaşmıştı. Küçük tepelerin gölgesi savaş yapılan alana, binlerce ve milyonlarca kez tekrarlandığı gibi tarlaların ve durgun akan İlin'in üstüne; nara atan galipleri, inleyen yaralıları yutarak Morfeus'un örtüsü gibi inmeye başlamıştı. Yarın da bu akşamki sonucu umursamayan gölgeler, sessiz tarlaların üstüne yine düşecekti.

Severus'un okçuları yoğunlaşan toz bulutunu delip geçen flamaları izleyerek düşman hatlarının bulunduğu yeri tahmin ediyor, öldürücü ok atışlarını oraya yönlendiriyorlardı. Merkezdeki Roma piyadesi gözü dönmüş barbarların üstüne dalga gibi aralıksız olarak gidiyor, sadece kuvvet ve disiplinle geriletiyordu rakiplerini. Sağ tarafımızı tutan süvari birliği, herhalde Severus'un hiç durmayan ok atışlarından mahrum olduklarından ve bir yüzbaşılarının beklenmedik bir biçimde ok ile boynundan vurulup atının üzerine yığıldığını gördükten sonra birden cesaretlerini kaybedip düzensiz olarak geri çekilmeye başlamıştı. Karşılarındaki barbar süvarileri de hiç vakit kaybetmediler. Chonodomarius'un emriyle hızlı bir saldırıya geçerek atlı birliklerimizin arasına girdiler. Ürkütücü savaş çığlıklan ayak altında ezilen yaralıların iniltilerini bastınyordu. Süvarilerimiz korku ve panik içinde geri dönerek tepenin eteğine doğru dörtnala kaçmaya başladı. Böylece, merkezi tutan yolları üzerindeki piyadeyi ezilme ve daha da kötüsü kuvvetli Cermen atlarına binmiş Alemanni süvarilerinin karşısında korumasız kalma tehdidine maruz bıraktılar. Sağ kanadımız çökmek üzereydi.

Süvari birliğinin paniğe kapıldığını gören Julian hiç vakit kaybetmedi. Özel muhafızlardan birinin taşıdığı uzun bir mızrağın ucundaki altın tonundaki san renkli zemin üzerine erguvan renkli ejderden oluşan sancağını yukarı kaldırdı. Atını mahmuzlayarak süvarilerin panik içinde kaçtığı cephe hattının merkezine doğru, onların yolunu kesmek üzere sürdü. Muhafazları da peşinden geliyorlardı.

Julian'ın sancağı havada çırpınarak dalgalanınca hemen tanındı ve geri kaçan süvarilerin başındaki Roma subayı kısa bir an durdu, yüzü solgundu, dudaklan titriyordu. Bize yalvarır gibi bakıyordu. Julian'ın öfkeden yüzünün morardığını, gözlerindeki ifadenin akıl

yürütme gücü olmayan bir hayvanınkine benzediğini gördüm bir an için. Haykırışların, savaş naralarının içindeydik artık. Saldırıya geçmiş Cermen atlılarının üzerlerinde tepinmelerine karşın yeni bir hat oluşturmaya ve orada tutunmaya çalışan piyade birliklerinin az ilerisindeydik. Askerlerin suratları terden sırılsıklam olmuştu ve ciltlerine yapışan toz nedeniyle de simsiyahtı. Uzun bir süre hemen önünde donmuş kalmış süvarilere bakındı öfkeli öfkeli Julian. Yavaş yavaş aklın ışığı yeniden oturdu gözlerine.

"Nereye gidiyoruz Romalılar?" diye haykırdı alışılmamış bir sertlikle. Subayın ağzı hareket ediyor ama ses çıkmıyordu. "Artık geri çekilmek için beni çiğnemeniz lazım ve ben size meydan okuyorum! Kahrolasılar, geri dönün de etrafınıza bakın bir! Yaya olarak savaşan yoldaşlarınız barbar atlılarını kalkanları ve mızraklarıyla durduruyorlar, sezarlarını ve sizi korumak için düşman atlarının toynakları altında bedenlerini kurban ediyorlar! İsterseniz onların zaferinden küçük de olsa bir pay alın... Hah... Eğer hain olarak idam edilmek istemiyorsanız hemen geri dönün ve yaşlı eşeklerin sırtındaki Romalılar olmadığınızı kanıtlayın. Şimdi beni izleyin!"

Roma süvarileri birbirlerine şaşkınlık ve utanç içinde baktılar ama barbarların gözü dönmüş birlikleri hemen arkalarında olduğu için hâlâ tereddüt içindeydiler. Bir süre onları seyretti Julian, artık buna dayanamaz hale gelince öfkeden yüzü yeniden morardı.

"Askerler" diye kükredi, "torunlarınız size sezarınızı nerde terk ettiniz diye sorduğu zaman Strasbourg'da dersiniz!"

Süvari birliğinin ortaya koyduğu performansa kızan ve iki yıl önce Atina'da sessiz bir felsefe öğrencisi olan bu genç adam yani Julian, sancağını yere fırlatarak ve kavisli süvari kılıcını hırsla sallayarak atını savaşın sürdüğü yere doğru mahmuzladı. Muhafızları kısa bir sonra yetişip etrafını sararak daha güvenli bir alana götürdüler onu.

Sağ ve sol kanatlarda savaşın kilitlendiğini ve her iki tarafın da üstünlük sağlayamadığını gören Chonodomarius bütün dikkatini savaş hattının merkezindeki piyade üzerinde yoğunlaştırmıştı. Zaman zaman görüntüye izin veren boğucu toz bulutunun arasından arazinin ortasına odun istifi gibi yığılmış, korkunç acılar çeken in-

sanlar görünüyordu. Henüz ölmedikleri için üzerlerine düşen insanlardan yardım istiyorlardı. Acının hareket ettirdiği ve birbirine girmiş kolları ve bacaklarıyla bir yılan yuvasını andırıyorlardı. Kıyım gerçekten de dehşet vericiydi. Ama beden kümeleri Romalıların arkasında yükseliyordu. Bütün bunlara rağmen birliklerimiz arkalarında bir ölüm yolu bırakarak istikrarlı bir biçimde ilerliyorlardı.

Ancak Chonodomarius bir kırılma noktası oluşturarak birliklerimizi ikiye bölmek için güçlerini merkezde toplayınca ileri hareketimiz durdu. Roma lejyonerlerinin birbirlerine kenetlenmiş kalkanları sallanmaya, yaralandığından değil ama uygulanan kuvvete artık daha fazla karşı koyamadıkları için dizlerinin üzerine çöken askerlerimizin arasında boşluklar oluşmaya başlamıştı. Ayakta kalanlar boşlukları kalkanlarıyla kapatmaya çalışıyorlardı ama bu defa da korumaları gereken alan genişliyordu. Düşmanın öfkesine ve fiziksel gücüne daha fazla dayanamaz hale geliyorlardı. Boşlukları doldukmak için kendilerine yardıma gelebilecek yedek birliklerden yoksundular. Kilitlenmiş durumdaki kanatlardan korkunç bağırtısıyla askerlerine seslenen Chonodomarius hâlâ merkeze yüklenmeye devam ediyordu. Birliklerimiz yavaş yavaş gerilemeye, Romalıların acıdan inleyen bedenleri birikmeye başlamıştı barbarların ayakları altında.

Tam bu sırada Julian bir hamle daha yaptı.

Cornuti ve Bracchiatilerden oluşan Galyalı ihtiyat birlikleri savaşın başından beri düzenlerini bozmadan, arkamızdaki tepenin zirvesinin hemen ardında barbar liderlerinin görüş alanının dışında bekliyorlardı. Şimdi Julian'ın işaretiyle üç bin yedek asker Cermenlerin savaş çığlıklarına benzer bir çığlık atarak savaş hattına doğru ilerlemeye başladılar. Bize yaklaşan birliklerin çığlığı önce bir uğultuya, daha sonra tepenin zirvesini aşıp aşağı doğru inmeye başladıklarında çılgın bir böğürtüye dönüştü. İhtiyat birliklerimizin cilalanmış zırhları parlıyor, yüzleri ışıl ışıl yanıyordu. Haykırışları, sarp kayalıklara vuran büyük dalgaların sesi gibi savaşın bütün diğer gürültülerini bastırmıştı. Bu savaş çığlıkları üzerlerine düştükçe barbar hatları dalgalanıyor ve onların önünde bulunan yorgun Ro-

malılar yedek birlikler yaklaştıkça cesaretleniyor ve güçlerini topluyorlardı.

İhtiyat birlikleri yorgun barbarlara, bin tane savaş arabası çarpışmış gibi bir gürültüyle, savaş filleri gibi vurdular. Mızrakla vurulup ölmekte olan atların gökyüzüne yükselen böğürtülerini yaralıların daha zayıf sızlanmaları ve iniltileri izledi, ama bunların hepsi hâlâ Galyalı yedeklerin korkunç savaş çığlıkları tarafından bastırılıyordu. Barbarlar mevkilerini birkaç dakika daha, tam olarak çeyrek saat kadar cesaretle korudular, ama onlar için savaş kaybedilmişti artık. Gemi direği gibi uzun kolları, ağaç gövdesi kadar kalın bacaklarıyla Cermenler, Titanlar kadar iriydiler. Silahları muazzamdı, cesaretlerinin ise eşi görülmemişti. Ama artık güçlü kolları yorgunluktan uyuşmuş, dizleri titremeye başlamıştı ve muhtemelen gözlerinin önünde noktalar uçuşuyordu. Bunlar benim üzerlerinde çalıştığım ve Julian'ın eğitimi sırasında her gün tanık olduğum tükenme belirtileriydi. Hafif kolları, uzun adımlarıyla taze kuvvetlerin şiddetli saldırısına karşı koymak artık onların gücünü çok aşıyordu. Tükenmiş ve umutlarını yitirmiş, savaş baltalarını bile kaldıramaz duruma gelmiş barbarlar hayal kırıklığıyla yere düşüyor ya da geri dönerek kaçmaya çalışıyorlardı. Onların yere düşürdükleri silahları alan taze kuvvetler kendi silahlarıyla onları değiştiriyor, arkadan çarpıp rakibini yere düşürdükten sonra ise yine onlardan ele geçirdikleri silahları boyunlarına saplayarak öldürüyorlardı barbarları.

Karşılaşılan şey tam bir hezimetti. Bazıları takipçi çoğu kaçan olmak üzere kırk bin veya daha fazla adam muazzam toz bulutunun uzak köşesinden nehrin kıyısına doğru koşarak, düşerek ve kalkarak ilerliyordu. Suya ilk ulaşan bazı liderler yüzlerine su çarpıyor, yüzme bilen bazılarıysa kasıklarına kadar derinliği olan yere kadar yürüdükten sonra kendilerini çılgınca dalgalara bırakıyorlar ve ağır zırh ya da botları yüzünden sudan çıkamayarak boğulup gidiyorlardı. Diğerleri ise suyun kenarında bir süre bekleyip, dizlerine kadar suya giriyorlar, tanımadıkları yaratıkları içinde barındıran karanlık nehre atlamakla, kendilerinin kaçarken düşürdükleri ya da bıraktıkları kanla kaplı ağır kılıç ve baltalar ellerinde olduğu halde peşlerinden fırtına gibi gelen Roma yedek birlikleri tarafın-

dan yakalanmak arasında ikilem içinde kaldıklarından öfkeyle bağırıyorlardı.

Geride kalmış Alemanlar suyun kenarında bekleyenleri iterek sıkıştırıyorlardı. Ne olduğunun farkında olmayan ve düşmana doğru değil de düşmandan uzaklaşmak için koşan bir birlik öndeki savaşçıları karanlık suyun derinliklerine doğru sürüyordu. Suda boğulmaktan kurtulmak için geri dönmeye, kuru toprağa çıkmaya çalışan çaresiz barbarlar, ellerindeki kamayı, miğferi hatta yumruklarını ve dişlerini kendi arkadaşlarına karşı kullanıyor, ancak bir yarar elde edemiyorlardı. Paniğe kapılmış barbarlar birbirlerini sıkıştırdıkları için nehre ulaşan Romalıların ilk birlikleri yavaşladılar. Romalıların asıl ordusu henüz nehre ulaşmamışken bile dalgalara atılmaya zorlanan kalabalığın arasından koyu kırmızı bir leke yükselmeye başlamıştı. Arkalarında öldürücü darbeler vuran Romalılarla önlerindeki korkunç dalgalardan kaçmaya çalışan insanlar birbirleriyle vahşice savaşıyorlardı.

Julian ise ölen insanların zayıf iniltilerinin, hâlâ bunaltıcı olan sıcaktan ve yere çöken toz bulutunun yarattığı susuzluktan dolayı binlerce kişinin kurumuş boğazlarından su diye çıkan feryatların dışında yaşamdan yoksun ve sakin olan savaş meydanında dolaşıyordu. Etrafta dizleri üzerine çömelmiş bitkin Roma askerlerinin çeneleri göğüslerine düşmüştü ve omuzlarıyla sırtları inip kalkıyordu. Hepsi de bütün enerjilerini nefes alıp vermeye yoğunlaştırmış halde ayağa kalkmak için gerekli gücü toplamaya çalışıyorlardı. Bazılarının duygusal bir boşalma ve kazandıkları zafer nedeniyle hıçkıra hıçkıra ağladığını veya ölmüş bir yoldaşları için yas tuttuklarını görüyordum. Aynı yarım diz çökme pozisyonunu almış biri sağ el bileğindeki yaradan fışkıran kanı engellemek için sandaletinden çıkardığı ipi dişlerinin arasında tutup sol eliyle de sessizce düğüm atmaya çalışıyordu. Atımı ileri sıçratarak o adama yardım etmeyi çok istiyordum çünkü kanama o hızla devam ederse adam birkaç dakika içinde ölmüş olacaktı. Ancak benim görevim Julian'ın yanında kalmaktı ve içgüdülerime rağmen kılıcımı çekmiş, her şeye hazır olarak atımı sürmeye devam ettim. Yanından geçerken yaralı adam bir an bana baktı. Hayatta kalmasının dişleri

ve sol elinin beceriksiz parmaklarıyla düğüm atma yeteneğine bağlı olduğunun farkındaydı. Sonuç ne olursa olsun kaderini sükûnet içinde kabul ettiğini okudum gözlerinden. Sanki sokakta bir tanışına selam verir gibi ilgisizce ve fark edilmez bir şekilde başını salladı. Bu hareketiyle beni rahatlatıp çektiğim sıkıntıyı azaltmak istiyormuş gibiydi ve adamı yalnızlığa terk ederken, anlaşılmaz biçimde verdiğim karardan duyduğum kuşkunun yok olduğunu hissettim.

Julian, adamları tarafından, önlerindeki arkadaşlarını ileri iten ve kalkanlarını havaya kaldıran Romalılar tarafından etrafı sarılıp durdurulunca ya değin, ihtiyat birliklerinin gerisine yaklaşabildiği kadar yaklaşmıştı. Sonuç geçilmesi olanaksız taştan bir duvara vurmaya benziyordu; omuz ve kafaların üzerinde duvarın üstünden atlayarak nehire doğru yürümek daha kolay olurdu. Kum ile kanın oluşturduğu bulamaç içinden geçip gidebileceği bir açıklık bulabilmek için atını bir o yana bir bu yana çevirdi. Sonunda bundan vazgeçerek atının dizginlerini çekti ve ciğerleri sökülürmüşçesine bağırdı:

"Durun Romalılar! Suya girmeyin! Durun! Durun!"

Subayları bağırdığını duydu ve aynı anda elli farklı ses birden "Durun! Durun!" diye bağırmaya başladı. Kısa bir süre sonra dur işareti veren borazanın sesi bizi bir karmaşa içinde yakaladı. Mesaj hatlar arasında yayıldı. Önce yavaşça ve belli belirsiz bir şekilde sonra da gözle görülür bir biçimde Romalıların ön safında ve barbarların arkasında, suyun kenarını belirleyen bir aralık açıldı ve askerler tam zırhlı ve silahlı olarak umutsuz bir düşmanı nehrin derinliklerine kadar takip etmenin tehlikeye atılmak olduğunu anladılar. Romalıların onlar için yapmaya çalıştıkları şeyi nehrin yapması daha iyi olacaktı.

Nehir de bekleneni yapmıştı. Yüzme bilmeyen barbarlar bile arkalarındaki kanlı kaderleriyle önlerinde onları çağıran soğuk ve akıcı ölüm arasında seçim yaptılar ve sonuç tahmin edildiği gibi oldu. Kılıç ve baltalarından kan damlayan Romalıların durup alay ettikleri yerden altı ya da yedi metre kadar uzaklıkta, insan bedeniyle dolu nehre atlayarak suyla boğuşmaya başladılar, kendilerini

dalgaların içine çeken zırhlarını çıkarıp attılar ve ağır ayakkabılarını gevşettiler. Tahta kalkanlarını saklamış bazı Alemanlar onları sal gibi kullanmayı becerdiler ama beş veya on çılgına dönmüş adam kalkanları yakalayıp kendilerini yukarı çekmeye çalıştıkça yumruklar konuşmaya başlıyor ve hepsi birden batıyorlardı. Su siyaha çalan koyu kırmızı renge bürünürken Romalıların ayakları kırmızıya boyanıyordu. Barbarların giydiği ve Romalılar tarafından ya da suyun içindeki kendi arkadaşlarınca kesilen deri zırhlar nehrin yüzeyinde ilerliyordu.

Bir süre bu katliamı izleyen Julian tam bir zafer kazanmış olarak geri döndü. Sevinç içindeki birliklerinin ve coşkulu subaylarının arasından atının dizgini elinde yürüyerek geçti. Romalı ihtiyat birliklerinin başarılı saldırılarını başlattıkları yer olan alçak tepenin zirvesine doğru ilerledi. Orada bulduğu alçak ve düz bir taşın üzerine oturdu. Zafer kazandığı nehir kenarına, nehre doğru bir mil boyunca ve enlemesine yüz metreden fazla bir alan üzerinde barbar askerlerinin hareketsiz yüzen bedenlerini veya Ren'in uzak kıyısına ulaşmak için beceriksizce kürek çekenleri görebileceği doğu yönüne dönmedi yüzünü; bunun yerine batıya, gül bedenli Apollon'un yorgun atlarını İberya Denizi'ne sürdüğü yöne, batan güneşin mor ve turuncu renkli muhteşem bir gökyüzü manzarası ortaya çıkartan son ışıklarının görüldüğü yere doğru döndü. Azap çekmiş arazinin üstünde yükselen ve dağılmaya başlamış toz bulutunun arasında kaybolan günün son zayıf ışıkları gecenin serinliğini getiriyordu. Yorgunluktan omuzları çöken Julian yüzünü elleriyle kapatmıştı şimdi.

II

Sağlıkçılar ve defin işiyle görevli mangaların o gece bildirdiklerine göre iki yüz kırk üç Roma askeri ile aralarında cesur Bainobudes'in de bulunduğu dört subay savaşta ölmüştü. Arazi üzerine yayılmış adsız ve özel işaretleri olmayan altı bin barbar ölüsünün arasında Romalı ölüleri bulmak çok zor bir işti. Hezimete uğradıktan sonra barbarlardan kaç kişinin suda boğularak öldüğü konusunda ise hiçbir tahmin yürütülemezdi ama hiç kuşku yoktu ki binlercesi de nehir tarafından götürülmüştü.

Gözcülerle defin mangalarından ulaştırılan her rapor ve haber sonrasında, böyle yorucu bir günün ardından her zamanki gibi uykusuz olan Julian'ın sorduğu tek soru vardı: Hayvan'a ne oldu? Hayvan nerede? Hiç kimse buna yanıt veremiyordu.

Karanlık çöktükten birkaç saat sonra defin işleriyle ilgilenen mangalardan biri, bir ceset kümesine yaklaştıklarında adamın birinin cesetlerin arasından sıçrayarak kalkıp nehrin yakınındaki ağaçlığa doğru koştuğunu haber vermek için kurmayların bulunduğu yere nefes nefese geldi. Bu olay aslında görülmemiş bir olay değildi, çünkü korkaklar ve savaş kaçkınlarının taktiklerinden biri savaşın şiddeti azalıncaya kadar ölü numarası yapmaktı. Ama bu adam Romalıların dikkatini hayli iriyarı oluşuyla çekmişti, çünkü meşale ışığının ve gölgelerin aldatıcı olduğu düşünüldüğünde bile iriyarı biriydi. Sanki tanınmasını engellemek istermiş gibi yüzünün bezle sarılı oluşu da şüpheci Julian'ın muhafızları ile keşişlerini çağırarak parıldayan gözlerle atını sürmesine neden oldu.

Ağaçlığa doğru at süren iki yüz civarındaki adam hedefe var-

dıklarında atlarından inerek birkaç yüz metrelik bir hat oluşturduktan sonra gelen emirle koruluğa girdi.

Karanlık ormanda altı yedi adımdan daha fazla ilerlememiştik ki yakından gelen bir bağırtıyla otuz ile kırk civarında kişi saklandıkları ağaçlardan hemen önümüzde aşağıya inerek safımıza doğru saldırdılar. Karanlıkta aniden gelişen saldırı karşısında şaşıran askerimizin silahlarına el bile atmalarına fırsat vermeden omuz darbeleriyle hattımızı yarıp geçtiler. Savaş çığlıklarını atan barbarlar hemen arkamızda bıraktığımız atlarımıza doğru ürkmüş bir eşek sürüsü gibi koşuyordu. Şeytanı andıran ve kana boyanmış vücuduyla dev Chonodomarius grubun en önündeydi. Atlarımıza binen barbarlar zafer kutlamaları yapan Roma kampından uzağa doğru, ormanın karanlığına ve boşluğuna doğru kaçtılar.

Julian ve adamları geride kalan atlara koştular ve izleri kaybetmemeye çalışarak takibe başladılar. Herhalde güvenilmez olduklarından olsa gerek, Tanrıları sırtlarını Alemanlara dönmüşlerdi. Hayvan daha yarım mil yol alamadan atı, üstündeki yabancı binici ve alışık olmadığı ağırlıktaki yükü nedeniyle olsa gerek, ürkmüş ve binicisini yere atmıştı. Julian ile diğerleri ona yetiştiler. Atlarından inerek mızraklarını boynuna dayadıklarında o hâlâ yerde yatıyor ve acı içinde yüzünü buruşturuyordu. Hayvan'ın adamları kaçabileceklerken atlarını durdurup ihtiyatla bize doğru yaklaştılar ve hiç itiraz etmeden teslim oldular.

Kibiri ve cesaretiyle yaklaşık on yıldır Romalı komutanların yüreğine korku salan Hayvan çakıllı zemine sert düşüşü dolayısıyla çektiği acıdan yüzünü buruşturarak güçlükle ayağa kalktı. Omuzlarını doğrulttuktan sonra hızla etrafına göz gezdirdi ve ayınınkine benzer göğsüne kadar ancak çıkabilen boyuyla Julian'ı tanıdı. Üç Romalı muhafız Cermeni bağlamak için ileri doğru yürüdü ama Julian gözüyle verdiği işaretle gelmemelerini emrettiği için gönülsüzce de olsa durdular. Her yanından Romalıların mızraklarıyla sarılı olduğu halde Chonodomarius, sezara doğru bir adım attı. Düşmanı kendisine yaklaşırken Julian hâlâ taş gibi duruyor, karşısındakini, sanki ilk kez gördüğü Afrika'nın vahşi bölgelerinden getirilmiş bir hayvanı incelermiş gibi başını eğmiş seyrediyordu. Kirli

saçlarının altında gözleri dikkatle etrafını tarayan Hayvan yavaşça ve manasız bakışlarla ilerledi. Doğrudan Julian'ın önünde durdu, dizlerinin üzerine çöktükten sonra alnını toprağa dayadı ve tek bir kelime etmeden Julian'ın elindeki kılıcını tutup sivri ucunu boynunun arkasına yerleştirdi. Diğer barbarlar da hemen en yakınlarındaki Romalının önünde diz çökerek öldürülmeyi istediklerini belirten hareketler yaptılar.

Hayretler içerisindeydik. Nasıl davranacağımızı bilemediğimizden bir süre donmuştuk adeta. Bize saldırmış olsalardı onları hemen öldürürdük. Kaçmaya devam etselerdi onları köpekler gibi avlardık. Ama şimdi ne yapacağımız sorusunun yanıtını bulmak hiç de kolay değildi.

Ama Julian hazırlıklıydı bu duruma. Barbar önünde yüzükoyun yere uzanınca ayaklarını açtı ve iki eliyle kılıcın kabzasını kavradı. Kılıcın ucuyla oğlunun katilinin boynunu dürttü, keçeleşmiş süslü saçlarını ustaca iki yana ayırdı, ensesinin beyazlığını ortaya çıkardı. Bütün gözler, hem barbarların hem de Romalıların gözleri Julian'ın kılıcına sabitlenmiş, dudaklara ise bir sessizlik çökmüştü. Kılıcını boynun kafatasıyla birleştirdiği yere bastırdı ve durdu.

Yakınında olduğum için, "Sezar" diye fısıldadım. Gözleri kılıcın ucundaydı ve hareketsizdi. Sesimi biraz yükselterek kulak tırmalayıcı boğuk bir sesle, "Sezar" diye tekrarladım. Julian'ın bileklerinden dirseğine doğru giden damarların ürperdiğini gördüm o an. "Elini bu adamın kanına bulama sezar. Onu gönder, imparatora gönder onu. Senin için şeref Constantius için bir yük olsun. Hayvan'ın kaderi nasıl olsa her iki durumda da belli."

Julian etrafındaki sessiz adamlara baktıktan sonra bana döndü. Gözlerinde yoğun duygulanmanın veya karmaşanın yarattığı ama denetlenemeyen hatta çılgınlığı çağrıştıran bir şekilde parlayan tuhaf bir ışık vardı. Bir yandan parmaklarını yenileyerek kılıcını daha sıkı kavrarken, "Bu adam bir bela" dedi boğazından çıkardığı bir sesle. "Bir vuruşla binlerce masum Romalının öcünü alacağım, bir vuruşla gelecekte binlercesinin daha öldürülmesini engelleyeceğim. Şimdiye kadar aldığı canlarla, oğlumun yaşamıyla karşılaştırıldığında bu alçak herifin... bu katilin yaşamı nedir ki?" Bunları

söylerken sanki hüngür hüngür ağlıyormuş gibiydi. Chonodomarius yerde kımıldamadan yatıp yaşamına son verecek hızlı darbeyi beklerken söylenenleri anlamıyor ama hiç kuşku yok ki anlamlarını bir şekilde çıkarıyordu.

Gözlerimi Julian'ın vahşi bakışlarına kilitleyerek yaklaşırken konuşmaya devam ettim. "Adaletinin bir yasaya uyması gerekiyor, hatta savaş zamanlarında bile uyması gerekiyor. Seni ondan ayıran şey bu. O şimdi silahsız ve yardım alamayacak durumda. Bir adamı bu şekilde öldürmek hiç doğru değil. Oğlunun öcü alınmamış olacak. Tanrı bunu adaletin yerine gelmesi olarak değil bayağı bir cinayet olarak, barbarların suçlarının aynısı gibi görecek. Tanrı'nın adıyla, onu öldürme."

Yüzüne anlamsız bir ifade giydirmeye çalışırken Julian bana baktı bir süre. Dudaklarının kenarına bir gülümsemenin izleri oturdu ve yavaşça Chonodomarius'un üstüne doğru eğilirken parmaklarıyla yeniden sıkıca kavradı kılıcı. Onu öldüreceğini anladım, eğer ben bir şeyler yapmazsam, bir şeyleri riske atmazsam bunu yapacaktı.

Askerlerinin karşısında ismini bile kullanarak bir kere daha girişimde bulundum. "Julian! Arkadaşlığımızın hatırına bana bir iyilik yap, bu adamın ayağa kalkmasına izin ver."

Omuzlarına yüklediğim yük nedeniyle sözlerimin ne anlama geldiğini tartarak bakışlarını uzun bir süre boyunca benden ayırmadı. O an için nefretinin bana yöneldiğini hissettim. Bir süre karanlığa baktıktan sonra doğruldu, kılıcını adamın ensesinden çekip kınına soktu. Gözlerindeki korku veren pırıltı kayboldu ve her zamanki derinliği ile zekâsını yansıtmaya başladı ama yine de keskin bir öfke belirtisi yok değildi. Belki arkadaşlığımız adına ona yüklediğim ağırlığa belki de Chonodomarius'un yaptıklarına sinirleniyordu. Dudaklarını büzdü, duygularını göstermeksizin dönüp atına binmek üzere yürüdü.

Sallustius da aynı şekilde davrandı. Her zamanki gibi ifadesiz ve serinkanlı bir şekilde önünde yere uzanmış barbara doğru eğildi, saçlarından yakaladığı aşağı yukarı kendisiyle aynı boydaki iriyarı adamı tek ve hızlı bir hareketle ayaklarının üstüne dikti. Atının

dizginlerini kesen Sallustius adamın ellerini arkaya kıvırıp bileklerinden bağlarken düğümü öyle sıkı attı ki barbar acıyla inledi.

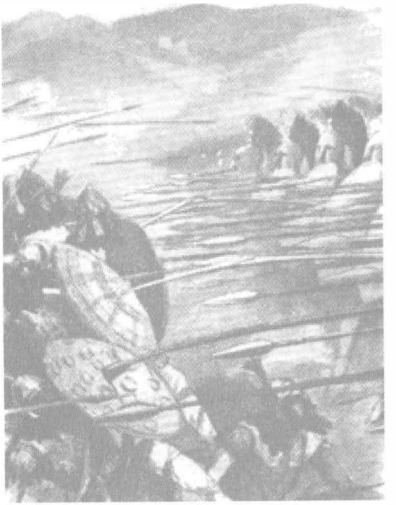
Hâlâ Julian'ın biraz önce durduğu yerde hareket etmeksizin yüzükoyun uzanmış bekleyen Chonodomarius'un dışındaki herkes ellerinden bağlanmıştı kısa bir süre içinde. Sezarın yerdeki kralı nasıl bağlayacağını izlemeye hazırlanıyorduk ki Julian atını sürdü ve iriyarı bedeni inceledi bir süre. Sonra kısaca, "Ayağa kalk!" dedi ve arkasından yürüyerek gelmesini emretti Chonodomarius'a. Hayvan hepimizi hayretler içinde bırakarak verilen emre uydu. Yavaşça kampa doğru yürüyüş başladı. Grubun başında, uzun kumral saçlarıyla bıyıkları dalgalanan, inip kalkan göğsü hâlâ savaş ve yıkım tasvirlerine boyanmış, yanakları hüsran ve utançtan dolayı kızaran uzun boylu ve elleri serbest olarak yürüyen Aleman kralının hemen önünde sakin sakin atını süren Julian vardı.

Ormanın içinde yapılan bir araştırmada, çoğu Chonodomarius'a eşlik eden iki yüz kadar barbar daha yakalandıktan sonra elleri bağlanmış halde kampa getirildi. İçlerinde Serapion ve onun oğlu da olmak üzere en yakın müttefiklerinden üçü de vardı. Birkaç gün süren görüşmelerden sonra canlarına kıymayarak savaşın en değerli ganimeti olarak Roma'daki imparatora gönderilmelerine karar verildi: Constantius'u yıllarca uğraştıran Hayvan'la birlikte onun en acımasız savaşçılarıydı bu ganimet.

Ekselansları, burada yine araya girerek kardeşimin anlatısına bir miktar bilgi ekleyeceğim. Tanrı'ya küfürde arkadaşı olan Julian tarafından affedilen Chonodomarius yine de trajik bir sonla karşılaştı. "Hayvan" olarak anılan adam, Roma'da sadece muazzam cüssesi dolayısıyla değil yıllardır Roma ordularına yıkım getiren biri olduğu için de huşu ve korku içinde seyrediliyor ve askeri yetenekleri göz önüne alınarak bir çeşit onur mahkûmu gibi davranılıyordu. Bu nedenle Caelian ve Palatine tepelerinin arasındaki castra peregrinorumda tutuldu. İki olay arasında karşılaştırma yapmak benim için düşünülemeyecek bir şey olmasına karşın rivayete göre üç yüz yıl önce zincirlenerek Roma'ya gönderilen Aziz Paul'ün gözetim altında tutulduğu yerdir burası. Barbar kralı hapsedildiği

yerin pencerelerinden Colesium ile Constantine Kemeri'ni rahatlıkla görebiliyordu ve hiç kuşkusuz akrabalarıyla kurduğu son temas, savaş tutsağı olarak ele geçirilen barbarların, kadınların alayları ve çürük meyve yağmuru altında bu kemerden geçirilmeleri sırasında gerçekleşmiş olsa gerektir. Bu barbarlar daha sonra kalabalıkları eğlendirmek için ya vahşi hayvanların önüne atılacaklar ya da kanlı gladyatör dövüşlerinde gladyatörlerin karşısına çıkarılacaklardı.

Cermen ormanlarının güzel kokulu çam ağaçlarından uzaktaki rutubetli taş hücrenin karanlığıyla kendi ruhunun karanlığı arasında kaybolduğu için biçare Chonodomarius yavaş yavaş tükenerek, ciğerlerini parçalarcasına şiddetli öksürüklerle öldü. Bizim merhametli babamız onu ve yaptığı kötü işleri affetsin.

Altıncı Kitap

PARİS

Var olan her şey bahar mevsimindeki gül,
yaz mevsimindeki elma kadar sıradan ve bildiktir;
bunun için hastalık ile ölüm, iftira ile ihanet ve bunlar
gibi başka ne varsa budalaları sevindirir ya da üzer.

MARCUS AURELİUS

I

O kış, Julian'ın yeni askeri karargâhının kurulu bulunduğu Paris'te geçireceği birkaç kıştan ilkiydi. Julius Caesar'ın zamanından önce bu şehir Seine nehrinin ortasında bataklığa dönüşmüş bir adaya tutunmuş, sık sık su baskınlarına uğramaya elverişli bir balıkçı köyünden başka bir şey değildi ve artık yok olmuş Parisii kabilesinin yerleşim alanıydı. Araya giren yüz yıllarda bu şehir, senin de oradaki Hıristiyan halkın piskoposuyla ilişkilerin dolayısıyla bileceğin gibi, idari ve kültürel bir merkeze dönüşmüş durumdaydı. Şehrin nehrin içindeki berbat adanın sınırları dışına taşması uzun zaman önceye rastlıyordu. Şehrin surları on altı bin kişinin oturarak gladyatör dövüşlerini rahatça seyredebileceği, ayrıca deniz savaşlarını alaya alabilecek gösterilerin yapılabileceği büyüklükte bir arenayı sınırları içine alabilmesi için birkaç kez yenilenmişti. Ayrıca kentin mükemmel hamamları vardı. Julian burada eğlencenin dışında, Hıristiyanlık ile Stoacı felsefeden uzaklaştığı zamanlarda ruhunda canlanan zevk düşkünlüğünü yaşıyordu.

Bu hamamlar parlak kızıl tuğladan yapılmıştı. Muhteşem güzellikte yüksek kemerleri vardı ve inşalarında hiçbir masraftan kaçınılmamıştı, aynı zamanda çatısındaki sırlı camlarla aydınlatılıyorlardı. Hamamlar şehre yapılan barbar saldırılarında zarar görmüşlerdi ve daha sonra en usta Romalı mimarlar tarafından yeniden inşa edilmişlerdi. Geniş frigidaria ile tepidaria gibi, ustalıkla inşa edilmiş alttan ısıtmalı sıcak havuzlar ve tesislerin içindeki bütün çağlayanlar ile fıskiyeler kaynaklarını hamamların bulunduğu seviyenin on metre kadar aşağısından tembel tembel akan çamurlu Seine'den almıyorlardı. Ustalar, Montpamesse'nın eteğindeki taş

ocaklarından çıkardıkları kireç taşıyla incir sütünü, domuz yağını ve kumu karıştırarak su geçirmeyecek nitelikte bir harç elde etmişlerdi. Çevredeki ormanların soğuk, billur gibi suları bu harcın kullanılarak yapıldığı on mil uzunluğundaki bir kemerle hamamlara akıtılıyordu.

Julian sabah saatlerini burada jimnastik yaparak ve artık ustası olduğu kılıç kullanma talimleriyle geçiriyordu. Ayrıca yine burada, hamamların halka kapandığı vakitten sonra kamusal işlerden kendini alabilirse zihnini dinlendirmek için inzivaya çekiliyordu. Gece yarılarında hamamların hemen yanında oturan bakıcıdan anahtarları almak için şehrin karanlık sokaklarındaki kaldırımlarda ona o kadar çok eşlik etmiştim ki sayısını unuttum. Cömertçe bir veya iki solidusla ödüllendirilen bu iyi adam o saatte bile hamamları açıyor, sezarın esin perileri ve dertleriyle sessizce baş başa vakit geçirebilmesi için yer altındaki ocakları yakıyordu.

Hem resmi işlerde hem de aile işlerinde bazı sorunları vardı Julian'ın. Çocuklarının ölümünden beri bu dünyanın işleriyle bağlarını kesmiş olan karısı onun için bir ıstırap ve bulmaca halini almıştı. İmparator ve karısı ile Roma'da uzun süre birlikte ikâmet eden Helena, İlyada'daki adaşı gibi, Paris'e geldi. Ama zihni çok önceden bedeninin fiziksel sınırlarını aştığı için sadece maddeten gelmişti. Dört yıl önce Galya'ya geldiğinde sade yüzünü süsleyen çok iyi anımsadığım şirin ifadeyi artık taşımamasına rağmen vücudu önceki tombulluğuna yeniden kavuşmuştu. Artık Julian'ın neşeyle kıkırdayan gelini olarak görünmediğinden davranışları da imparatorun ulaşılmaz kız kardeşi olduğu günlerdeki özgün biçimine dönmüştü. Kocasına bile çok uzak ve bir rahibe kadar soğuk, sadece sözde bir eşti artık.

Helena küçümseyen ve kendini beğenmiş biri değildi, bu konuda kardeşim, onun, Julian'ı küçük düşürecek veya şaşırtacak hiçbir davranışı kasıtlı olarak yapmadığını belirtmek isterim; sanki bir parçası kaybolmuş gibiydi basitçe söylemek gerekirse. Daha önce onu aşk ve şefkat göstermeye ehil kılan ruhunun tanımlanamaz bir parçası bebeğiyle birlikte gömülmüştü. Bu parça olmadan o normal bir insan gibi değil ama çok sık olmasa da insanların do-

kunuşundan hatta kendi ebeveynlerinin bile dokunuşundan sinen dengesiz bir çocuğa benziyor, ancak onlar kadar iş görebiliyordu. Helena'yı yaşamdaki yolunu tökezleyerek açan acımasız biri bu zavallı hale getirmişti. İçindeki alev yaşamsal organlarını yiyor, sessiz yara göğsünü kanatıyordu. Diğer insanlarla değil kocasıyla bile her türlü ilişkisini ihmal ediyor hatta iletişim kurmaktan kaçınıyordu.

İşler bu durumdayken Julian'ın ağzından tek bir şikâyet bile duymadım; aslında konu hakkında çok az konuşuyordu. Saray ile resmi daireler, ilgi ve sevgilerini yakışıklı genç sezara isteyerek verecek köle veya soylu Galyalı güzel kadınlarla dolu olmasına rağmen o bir başka kadına asla dönüp bakmamıştır. İffetine o kadar düşkündü ki en yakınında bulunan, hatta herhangi bir nedenle yanından uzaklaştırdığı hizmetçiler bile onu şehvetli olmakla suçlamamışlardır. Sanki kadın soyuyla cinsel ilişki kurmaktan ve bedensel arzulardan vazgeçmiş gibiydi ve gerçekten de Marcus Aurelius'un sevişmeye ilişkin tiksindiren tanımını sık sık alıntılardı; cinsel ilişki basit olarak, "kadın iç organlarının içeride birbirlerine sürtünmesi ve bir çeşit kasılma yoluyla sümük salgısının çıkmasıdır." Aslında arzularını çok fazla enerji harcamasını gerektiren sabah antrenmanlarıyla zihinsel çalışma ve felsefeyle dolu uzun gece maratonlarıyla gizliyordu. Konu ne zaman kadın erkek ilişkilerine gelse yüz ifadesi inkâr edilemeyecek şekilde özlemle doluyor ve aslında hâlâ karısını sevdiğini açıkça belli ediyordu.

Önceki yaz Chonodomarius'un hakkından gelmesine rağmen barbarlar henüz tam olarak bozguna uğratılmamışlardı ve zaferlerini pekiştirmek için Julian'ın yapması gereken daha pek çok şey vardı. Son birkaç yıldır düzenlediği seferlerle, Ren nehrinin Alplerdeki doğduğu kaynaktan Kolonya'nın etrafına kadar olan bölge de içinde olmak üzere- yukarı ve orta kesimleri yeniden bütünüyle Roma'nın veya müttefiklerinin eline geçmişti. Ama Ren'in Kuzey Denizi'ne döküldüğü yerin etrafındaki aşağı kesimi hâlâ farklı barbar kabilelerinin egemenliği altındaydı. Bu bölgeler, sadece doğudan gelen sürekli barbar saldırılarına karşı kullanılabilecek fazladan tampon araziler oluşturacağı için değil, ayrıca deniz

üzerinden Britanya'dan nehrin yukarı kesimlerine kadar uzanan alternatif bir erzak tedarik yolu da açılmış olacağından Julian için çok önemliydiler. Bu yoldan yararlanmak için iki koşulun gerçekleştirilmesi gerekiyordu. Birincisi yeterince gelişmiş bir filoya sahip olmaktı, diğeriyse Ren'in kaynağından denize döküldüğü noktaya kadar her bölgede ulaşımı sağlayacak açık bir geçitin bulunmasıydı. Her iki koşul da sağlanmış değildi. O kış Julian'ın, Sallustius ve diğer askeri danışmanlarla vakitlerinin çoğunu bir araya gelerek tartışarak geçirmeleri bu iki hedefe nasıl ulaşılabileceğiyle ilgiliydi. Aslında toplantıların çoğu, yüksek kemerli odanın dışında uyuyan şehrin üzerine yumuşak kar taneleri düşerken ve barbarlar millerce ötede, Ren'in kıyılarındaki soğuk kulübelerinde intikam planları yaparken, meşaleyle aydınlatılmış buğulu hamamlarda yapılıyordu.

İlk koşul açık bir cüret ve yılmadan çalışma sonucunda yerine getirildi. Britanya sahilleriyle Ren'in yukarı bölgelerinde eşgüdüm ve denk zamanlamayla yüz gemiye el konuldu. Birkaç ay içerisinde ise gemi sayısı altı yüze çıkartılmış ve filo tamamlanmıştı. Gemiler, mallarını korumakta tedbirli davranmayan yabancı tüccarlarla, vergilerini ödemekte duyarlı olmayan ancak Julian'ın nakit olarak borçlanacakları yere Roma'nın davasına hizmet için yurtseverlik görevlerini yerine getirmeleri konusunda gemilerini vermeye ikna ettiği Roma yurttaşlarından temin edilmişlerdi. Bu şekilde topladığı ganimeti incelerken, aslında tahıl nakliyesinde kullanılan mavnalarla balıkçı teknelerinden oluşan filonun, daha önce Cermen ve Britanya filolarında kullanılıp hurdaya çıkarılmış tekneler olduğu ve ciddi bir onarım görmeden kullanılamayacakları ortaya çıktı. Sonuç olarak, kış ayında aktif bir gamizon görevi bulunmayan bütün birliklerini Ren kıyısına götürerek büyük bir gemi yapım kampanyası başlattı. Gemi yapım sanatının güzel örnekleri arasında olmasalar da ertesi yaz nehir ve kanal boyunca insan, at ve tahıl taşımaya elverişli dört yüz yeni gemi daha ortaya çıkmış oldu böylece.

Bu arada İlk başta çok zor görünen ikinci koşulun gerçekleştirilmesinin beklendiğinden daha kolay bir iş olduğu ortaya çıktı. İm-

parator Constantius'un dalkavuklarından biri olan, ancak Julian'ın adam yerine koymadığını gizlemediği eyaletin sivil yöneticisi vali Florentius eline aşağı Ren bölgesindeki barbarlarla gizli görüşmeler yapma yetkisini almış ve bir kereliğine olmak üzere dokuz yüz kilodan biraz fazla gümüş verme karşılığında onları Roma teknelerinin serbestçe geçişine razı etmişti. İmparator bu anlaşmayı uygun bularak onayladıktan sonra Julian'a bu bedeli ödemesi emrini vermişti. Kasım ayının sonlarına doğru dondurucu soğuk bir gece, Julian sıcak suyla doldurulmuş havuzda hafif hafif şekerleme yaparken resmi mektubu yüksek sesle okuyorduk ona. Constantius'un bürokratik bir sürü saçma sapan sözün arasına yerleştirilmiş ödeme emrini okuduğumda epey su yutarak sıçrayıp kalktı.

"Bir daha oku şunu Caesarius" derken şaşkınlıktan ne söylediğini bilmiyormuş gibiydi. "Şu pis barbarlara zaten bizim olan nehirden geçebilmek için bir ton gümüş mü verilecek?"

Sıkıntı yaratan bölüme döndüm ve sesimi yükselterek okudum. bir defalığına verilecek dokuz yüz on kilogram gümüş karşılığında...' Gerçekten de söylenen şey bu Julian.

"Florentius'un işleri hakkında beni nasıl bilgilendirdiğinin örneği bu işte. Bana yapılmasında hiçbir katkım olmayan bir anlaşma gereği dokuz yüz on kilo gümüş ödememi emrediyor, değil mi?"

Julian çok sinirlenmişti. Havuzdan çıkıp dondurucu soğuk havada sırılsıklam ve çıplak bir şekilde dolaşmaya başladı, yüzündeki öfkeli ifade meşalelerin loş ışığında bir tuhaf görünüyordu. Vücudu hâlâ ufak yapılıydı ama bir bilim adamıyken güçlükle yürümesine neden olan hafif kamburu yerini bir askerin baston yutmuş gibi dimdik duruşuna bırakmıştı. Vücudunda hayli gelişmiş ve sert kaslar, günlük antrenmanlarla seferlerin zor koşullarında oluşan bir sürü yara izi göze çarpıyordu. Genç sezar artık, göğsüne ve omuzlarına düşen uzun saçlara, zorlu ve kararlı bakışlara, onu ilk tanıdığım zamankinden daha tez canlı ve talepkâr davranışlara sahipti. Aslında yıllar önce Atina'da tanıdığım Julian'dan geriye çok az şey kaldığını düşünüyordum. Yeniden mektuba döndüm.

"Belki de" dedim, "imparator, Florentius'un yaptığı anlaşmadan bu şekilde haberdar edilmeye içerleyeceğini önceden tahmin

ettiği için bir sonraki tümcede 'böyle yapmak senin için kesinlikle utanç verici bulunmuyorsa... tabirini ekleyerek emrini yumuşatıyor.

"Utanç verici mi? Bu büyük bir hakaret! Florentius'un kabadayılığıyla Constantius'un buradaki koşullara ilişkin bilgisizliğinden yararlanmasına boyun eğmeyi reddediyorum. Benim amaçlarımın ne olduğundan bu kadar habersiz mi? Galya'yı yeniden gönenç içinde yaşatmak için gerekenin bu olduğuna mı inanıyor? Roma'nın barbarların gözünde kaybedilmiş itibarını böyle mi geri kazanacağız? Bu bir rezalet, büyük bir hakaret!.. O soğuk havada yürümenin sıkıntı verici olduğunu anlayıp yeniden sıcak havuza girinceye kadar dakikalarca mırıldanarak dolaştı.

Ödeme konusunda neyin ona bu kadar utanç verici geldiğini zamanında sormadım ben de. Miktarı mı çok fazla bulmuştu yoksa ona bu işin veriliş tarzını mı? Ancak yapılacak ödeme bir dilim morina balığı ile eski bir ayakkabı bile olsa Florentius'un anlaşmasının onu yine de çileden çıkaracağını sanıyorum.

"Önceden görüşülerek üzerinde anlaşmaya varılmış bir şeyi yerine getirmeyi reddetmene imparatorun nasıl bir tepki göstereceğini düşünüyorsun?" diye sordum biraz sakinleştiğini gördükten sonra.

Julian bana sinsice baktıktan sonra kafası da gömülünceye kadar sıcak suyun içine kayarak girdi. Yaşadığının belirtisi olarak sadece hava kabarcıkları yükseliyordu suyun yüzeyine. Uzun bir süre hareketsiz kaldı orada. Sonra ani bir hareketle dışarı çıkarak elinin tersiyle gözlerinin önündeki suyu silerken yüzünde donuk bir gülümseme belirdi.

"General Marcellus'u paketleyip gönderdiğimde, Kolonya'yı yeniden fethettiğimde, Alemanları Barbatio'dan hiç yardım almadan yendiğimde, yetkimi aştığımda gösterdiği tepkinin aynısını gösterecektir; hiçbir şey yapmayacaktır.

Söylediklerinden etkilenmemiştim. "Julian" dedim, "Constantius göz önüne alındığında dört yıldır çok düzgün bir çizgide ilerliyorsun. Sarayda onun mutlak gücüne karşı bir tehdit olarak görülüyorsun. Çok daha önemsiz nedenlerle birçok rakibini öldürdü o adam.

Julian burnundan öfkeli bir nefes aldı, havuzdan çıkıp kurulanmaya başladı. "Bu, korkmam gereken şeylerin en sonuncusu" dedi.

"Öyle mi?"

"Biraz düşünsene Caesarius. Hadımları belki beni bir tehdit olarak görebilir, ama zeki Constantius daha iyisini bilir. On yıllardır ilk kez eyaletin hazinesi doldu ve ayrıca imparatorun kasalarına durmadan para akıyor. Alemanlar geri çekiliyorlar, böylece lejyonları Perslere karşı savaşta kullanmak için boşta kalıyor. Ve baş belası genç kuzeni, Roma'daki imparatorun uzağında Galya'nın küçük şehirlerinde tamamıyla tatmin olmuş görünüyor. Constantius beni hayatta tutmaktan daha kötü şeyler yapabilirdi eğer konumumdan memnun olmasaydı, sen de katılmıyor musun söylediklerime?"

Kış henüz sona ermemişti. Geçitlerdeki karların erimesine ve baharda başlayacak seferlerde gerekli olan erzakın gelmesine uzun zaman vardı. İmparatorun uzun mektubuna yanıt olarak Julian ilk emrini şehrin fırıncılarına verdi: Çevredeki askeri depolarda bulunan bütün tahıl stoku taşınacak ve fırınlar her askere yirmi gün yetecek kadar buccellatum* yapılıncaya kadar gece gündüz demeden çalıştırılacaktı. Sırt çantalarını peksimetle doldurduktan sonra, bahar seferlerinin geleneksel olarak başlatıldığı vakitten iki ay önce ordusunu kışladan çıkararak yürüyüşe geçti. Planına göre, barbarları bir o yana bir bu yana dönüp yataklarında keyif yaparlarken yakalayacaktı. Birkaç hafta içinde, Kral Hortarius, Kral Sakalsız Suomarius, kardeş krallar Macrianus ve Hariobaudes, efsanevi Kral Vadomarius, Kral Tavşandudak Urius ve hatta çok uzaklardaki krallar Ursinicus ile Vestralpus da dahil olmak üzere Strasbourg'tan sonra boyun eğmeyi reddetmiş her barbar kralının üzerine yıldırım baskınlar yaparak, hepsini dizlerinin üzerine çöktürüp kendilerini rehine olarak alıp, halklarının Ren'in uzak kıyısına gitmesine izin vermesi için yalvarttırdı.

Herhalde Ren'in Roma ile barbar toprakları arasında tek başına yeterli bir sınır oluşturacağını düşünmediğinden olsa gerek Julian bunu bile kabul etmedi: Nehrin bundan böyle bütün Roma gemi-

* Peksimet

leri ile erzakına açık olmasını ve sadece barbarların nehri karşıdan karşıya geçmemelerini değil, onların nehirden iyice uzaklaşmasını, ülkeleri ile nehrin uzak kıyısı arasında geniş bir tampon bölge bırakmalarını istiyordu. Tavşandudak Urius gönderdiği elçilerle halkının atalarından kalan toprağını kullanmamalarını isteyen anlaşmanın çok ağır koşullar içerdiğini söyleyerek köyleri ve çiftlikleri boşaltmayı reddetti. Gelen elçileri sadece dinleyen, onlara yanıt bile vermeye tenezzül etmeyen Julian, lejyonlarını yeni yaptırdığı bir köprüden geçirerek Urius'un evi ile ürünlerini ateşe verdi, ele geçirilen tutsaklarla ganimeti de hemen Roma'ya gönderdi. Bundan sonra Roma'nın otoritesine karşı Alemanlardan hiçbir karşı çıkış gelmedi.

Cermenlere karşı sefere çıktığı yıllarda saldırı altındayken Julian ordusuyla birlikte Ren'den üç kez karşıya geçti; tutsak alınıp nehrin diğer kıyısında tutulan Roma yurttaşlarıyla onların hizmetinde olan yirmi bin kişiyi kurtarıp topraklarını geri verdi; iki savaş ve bir kuşatmayla, hizmet veremeyecek yaşta değil, askerlik yaşamının zirvesinde olan on bin tutsak aldı. Tutsak aldığı yaşlı erkek, kadın ve çocukların sayısı bunun üç katından fazlaydı. Constantius'a Galyalılar ile Cermenlerden oluşturulmuş dört mükemmel piyade birliği ile bunlar kadar iyi olmayan üç birlik ve her yönüyle hazır ve eksiksiz iki süvari bölüğü gönderdi. Kardeşim, senin de anımsayacağın gibi, imparatorun Julian'a yaptığı ve aşağı yukarı hepsi ilahi söyleyen keşişlerden oluşan yatırım göz önüne alındığında kâr oranı gerçekten cazipti; bunların hepsinden önemlisi de dört yıl önce bölgeye geldiğinde Alemanların Galya'da elde tuttukları şehir ve kasabaların hepsini yeniden Roma egemenliği altına aldı, gelecekteki olası saldırılara karşı surlarını güçlendirdi ve ıssızlaşmış sokaklarıyla çiftliklerini yeniden insanla doldurdu.

Julian haklıydı: Galya artık barış içindeydi ve imparator onu hayatta tutmaktan ve onaylamaktan daha kötü şeyler yapabilirdi.

II

Julian'ın da belirttiği gibi onun amacı sadece barışçıl bir yaşamı sağlamak değil, Roma'nın Batı İmparatorluğu'nun mücevheri olarak Galya'yı eskiden sahip olduğu gönence yeniden kavuşturmaktı. Bölgeye geldiğinde karışıklık içinde, nepotizm* ve yetersizlik dolayısıyla şişirilmiş ve bunlar yetmiyormuş gibi bir de istilacı barbarların saldırıları sonucunda iyice parçalanmış bir devlet bürokrasisi bulduğunu daha önce belirtmiştim. Yeni bir sezar olarak askerlikte olduğu gibi sivil yönetim alanında da çok az deneyimi vardı. Ancak ordusunun zaferlerini pekiştirdikçe ve nefes almaya fırsat buldukça komutanlıkta gösterdiği başarı gibi yetenekli bir yönetici olacağının da işaretlerini veriyordu. Aslında "yetenekli" sözcüğü onun çalışmasının en iyi tasviri değildir. Önceleri Sallustius'un himayesi altında sonra da kalıtsal hüneri ve kararlılığıyla çok geçmeden Galya'nın kuşaklar boyunca gördüğü en parlak yönetici oldu.

Dört yıl önce kışı Galya'nın kendi denetimi altındaki yerlerinden gelen garnizon komutanlarıyla konuşup strateji belirleyerek geçirdiği gibi şimdi de şehirlerin valileri ile vergi amirlerini çağırıp, gelirlerin devlet hazinesine iletilmesi işinde kullanılan çok sayıdaki kanalda mali buharlaşmanın kaynaklarını durdurarak vergi toplama ve harcama sistemini baştan ayağa yeniden örgütledi. Uzun zamandır vergi tahsildarlığı yapan pek çok kişi Julian'ın katı yaklaşımına itiraz ederek görevlerinden ayrıldı. Boşalan makamlara, çabucak, kan bağı ya da rüşvete göre değil idari yeterlilik ile kendisine ve Roma'ya bağlılık ölçütlerine göre belirlenen yeni kişileri atadı. Sallustius ve diğer güvenilir subaylarla eyaletin mali du-

* *Akraba kayırmacılığı. (Çev.)*

rumunun denetlenmesi işini üzerine aldı. Bu öyle bir işti ki hesapları derinliğine incelemek ve en önemsiz ayrıntılar üzerinde düşünmek için iki kış mevsiminin gecelerini ayırmak zorunda kalmıştı. Kardeşim, vergi konusunda gösterdiği adalet ve yetenek, hem dünyevî, hem de senin de dikkat çektiğin gibi sezara karşı sonsuz nefretine rağmen Milanolu Aziz Ambrose gibi kişiler de dahil olmak üzere dinî otoriteler tarafından hayli geniş ve ayrıntılı olarak anlatılmıştır. Çünkü mali konuların bir düzene sokulması Roma Devleti'nin olduğu kadar halkın da yararınadır. Özenli ve kararlı bir biçimde çalışarak kimsenin payına düşen vergiden daha fazla ödememesini; zenginin, yoksulun malına el koymamasını; hiç kimsenin, halkın karşı karşıya kaldığı yıkımdan yarar sağlayabilecek konumda olmamasını; ve görevlilerin ceza görmeksizin yasayı ihlal etmemesini sağladı.

En önemlisi de vali Florentius'un bu yöntemleri kullanarak neredeyse Galya'yı diz üstü çöktürdüğü çok zararlı iki uygulamaya son vermesiydi. Bunlardan ilki, adil insanların tümünün yararlı olarak görebileceği, vaktinde ödenmemiş vergi borçlarının iptali anlamına gelen "bağışlama" yöntemini keyfi olarak uygulamaktı. Böyle bir uygulama, Florentius gibi bir yöneticiyle hediye, rüşvet, tehdit gibi sayısız yöntemlerle vergi tahsildarlarını çiftlikleriyle gelirlerine düşen vergiden, en azından yeni bir bağışlama kararı ihsan edilinceye kadar, vazgeçirmek için başarılı şekilde iş gören zenginlerin yararına olabilirdi sadece. Genellikle her durumda olduğu gibi, yoksullara, vergi tahsildarı geldiği zaman borçları hiçbir istisna ya da erteleme olmaksızın zorla da olsa ödettirilirdi. Böyle bir uygulamanın hazineyi büyük gelir kaybına uğrattığını ve halkın refahı için zararlı sonuçları olduğunu söylemek bile gereksiz kalır.

Florentius'un kullandığı diğer yöntem bağışlama yönteminin tersi olan ve Constantius'un bir kararnameyle birkaç yıl önce valinin takdirine göre serbest bıraktığı, ek vergiler anlamına gelen augmentum yöntemiydi. Bu kuralsız ve düzensiz vergi, herhangi bir kişinin ödemesi gereken bir miktarı ödeyemediğinden veya ödemek istemediğinden dolayı, vergilerini halihazırda ödemiş olanların ek bir vergi gibi, asıl ödemesi gereken kişiden alınmayan

miktarı da ödemesinden ibaretti. Böyle bir yüzsüzlüğü ilk kez duyduğunda, kendisi Galya'yı yönettiği sürece böyle bir verginin adının eyalette anılmayacağını açıklamadan önce, "Despotluk bu!" diye bağırmıştı Julian, gözlerinde şimşek çakmış gibi bir ifadeyle. Sadece geçmişte augmenta toplanan, ömeğin İllirya gibi bölgelerde, bu uygulama dolayısıyla halkın nasıl bir sefalet ve yoksulluk içine düştüğüne dikkat çekmişti. Elbette zenginler kendilerinin "iflas ettiğini" kabul ettirecek güce sahiplerdi ve sonuç olarak yük yine yoksulların sırtına biniyordu.

Sivil yönetim alanında amatör olduğunu düşündüğü Julian'ın kendisine yönelttiği tehdit dolayısıyla küplere binen Florentius, bütün kış boyunca kucağında hesap kayıtları, kitaplar ve vergi kayıtlarıyla Julian'ın sarayı ile kendi zengin karargâhı arasında gitti geldi. Julian bunları okumadı bile. Hatta benim de hazır bulunduğum bir görüşmede kitap ve kayıtları yere fırlattı ve Florentius'a gözünün görmeyeceği bir yere gitmesini emretti. Vali Constantius'a, genç kuzeninin küstahlığı ve acemiliğinden yakınan uzun mektuplar yazdı ama bu konuyu bir kavga aşamasına getirmek istemeyen imparator ikisini dostça uzlaştırmaya çalışırken özellikle Julian'a valisine daha fazla güvenmesi ve işlerin bir kısmını ona bırakması gerektiğine ilişkin şeyler söyledi.

Sonunda bu tartışmadan inatçı Julian kazançlı çıktı ve Florentius boyun eğmeye zorlandı. Bu da eyalet halkının yararına oldu. Muafiyetleri uygulamadan kaldırarak ve devlete borçlu olunan bütün miktarı ödeme konusunda kararlı davranarak Julian, Constantius'un iktidarı döneminde asla tahmin edilemeyecek kadar hazinenin dolmasını sağladı. Ayrıca Julian'ın yönetimi sırasında, kelle vergisi diyebileceğimiz herkesten alınan capitatioyu yirmi beş aureiden sadece yedi aureiye indirdi ve verimli çalışma için aldığı önlemler sonucunda devletin işlerliği açısından bütçe yine de zorlanmadı. Çözüm yolu, vergi mükelleflerine ödeyecekleri miktarı bildirmek değil, belki de yüzyıllardır ilk defa gerçekten ödenmesini sağlamaktı. Böyle yöntemler sadece Galya'da değil bütün imparatorlukta duyulmamış olduğundan başkentte de dikkatleri üzerine çekmeye başlamıştı bir süre sonra.

Bunlar kadar önemli olan bir diğer değişiklik de kabul edile gelmiş uygulamalarla hayli zıt olan yasal reformlardı. Eğitim ve zihin açıklığı açılarından kendi standartlarına uyan yeterli sayıda yargıç ve yerel yönetici bulma konusundaki girişimleri sonucunda çileden çıkan Julian, sonunda bazı davalara kendisi bakmaya başladı. Kış aylarında vaktinin çoğunu küçük mülk ve drahoma anlaşmazlıklarını çözmek için kullandığından dolayı bu da büyük bir yük olmaya başladı ona. Barbarlara karşı sefere çıkma zamanının geldiği bilindiği için, bahar yaklaşırken insanlar şehirden ayrılmadan önce kendi davalarının görülmesini sağlamak amacıyla kalabalıklar halinde saraya yürümeye, koridorları ve sokağa çıkan merdivenleri doldurmaya başladılar. Özellikle yüzsüz ve gözü dönmüş davacıların davalarına dikkat çekmek amacıyla odasının penceresine yakın bir yerde bağırmaya ya da usta işi dizelerle şarkı söyleyerek isteklerini iletmeye ve savunmalarını yapmaya başlamaları Julian'da gece bile huzur bırakmamıştı.

Her sorunda kişisel araştırmalar yapmaya zaman bulamadığından çoğu zaman davaları şehir valileri ile yöneticilere bırakıyor ve sonra da davaların sonuçlarını takip etmeye çalışıyordu. Ama bu uygulama bile ona özel yaşamı için vakit bırakmıyordu, çünkü atadığı yargıçların tamamıyla iyi niyetli yaklaşımlarına rağmen verilen cezaları azalttığı duyulmuştu.

Sonunda kendisine ayırmış olduğu zamanının bir parçasını yeniden kazanabilmek için sadece çok önemli ve halk tarafından bilinen davalara bakmakla sınırladı kendini ama bu davalar da çok kişi tarafından bilinip izlendiğinden verdiği kararların ünü gittikçe yayılmaya başlamıştı. Galya'nın güney kıyı şeridine yakın Narbonensis kentine son zamanlarda atanmış vali Numerius davasını özellikle anımsatacağım. Bu adam düşmanları tarafından zimmetine mülk geçirmekle suçlanmaktaydı ve Julian davaya herkese açık olarak bakmaya karar verdi. Bu tür davalara iyi bir örnek oluşturmak kaygısıyla, çoğunlukla tanıkları kendisi sorguya çekti, oturumları yönetti ve kanıtları ciddi şekilde inceledi. Numerius çok iyi bir savunma yaptı ve sonunda taraftarlarını sevince boğarak temize çıktı. Böyle ünlü bir davaya katılma şansını yakalamak için Ro-

ma'dan oralara kadar gelen sivri dilli savcı Delphidius mahkemenin bir anında kürsüye sert bir soru yöneltti. "Kudretli sezar" dedi, "eğer yapılan suçlamaları reddetmek yeterliyse insanların suçu nasıl kesinleştirilecek?" Adamın küstahlığı karşısında Julian öfkeden kıpkırmızı olurken mahkeme salonuna derin bir sessizlik çöktü. Julian yağa kalktı, bir an olduğu yerde dikildi, sonra arkasındaki duvara doğru gerilemeye başlayan Delphidius'a buyurgan bir tavırla baktı. "Ve bir insanı mahkum etmek için sadece bir suçlama yeterliyse o zaman insanlar nasıl temize çıkacak?" diye kükredi sonra.

Yaşlı hadım Eutherius'un daha sonraki olayların gelişimine herhalde büyük etkisi olan anımsatması, Julian'ın mahkemelerin işleyişiyle en çok ilgilendiği döneme denk gelmişti. İtalya'da bütün saray dedikodularıyla Constantius'un maiyeti arasında dönen entrikaları dikkat çekmeden öğrenecek kadar kaldıktan sonra Julian'ın yanına dönen Eutherius, yeniden onun baş kâhyası olmuştu.

Sanki kendisi yeni duymuş gibi, merasimsiz bir dille, "Efendim" dedi, "böyle tatsız bir konuyu gündeme getirdiğim için beni bağışlayın ama sonuçlanmadan yarım kalmış bir iş var."

Julian ona önce şaşırmış gibi baktı ama sonra gözlerinde muzip bir ifade belirdi. "Ne anlatıyorsun, seni yaşlı köpek Eutherius?"

Eutherius alışılmış cesur davranışıyla devam etti. "Tekrarlıyorum, cüretimi bağışlayın efendim. Ama Flaminia'nın... şu ebe kadının kızı hâlâ yaşıyor. Hiç mahkemeye çıkmaksızın tek başına bir hücrede dört yıldır yaşayan kızın takati kesilmiş. Mahkûmlara kaba davrandıkları için rütbe ve derecelerini aşağı indirdiğin birçok yargıç ve yönetici var. Kızın yarı deli olduğu söyleniyor ama belki de bu soruna artık bir son vermelisiniz. Düşman diller kızın tutukluluğu hakkında konuşup duruyorlar -özellikle Florentius bu konu hakkında durmadan atıp tutuyor- ve böyle dedikodular senin yargı alanındaki reformlarının tarafsızlığı hakkında şüphe uyandırabilir bir süre sonra.

Kızın varlığını güçlükle anımsayan Julian bir süre yaşlı adama hayretle baktıktan sonra sanki dalgın dalgın çalışma masasının üstündeki kâğıtları toparlıyormuş gibi yaparak gözlerini kaçıran Sallustius'a işin aslını öğrenmek için sorgulayan bir ifadeyle baktı.

Sallustius yavaşça, "Birkaç kez davaya uygun bir yargıç atamaya çalıştım" dedi. "Hepsi kızı masum buldukları takdirde senin öfkenden korkuyor, eğer suçlu bulacak olurlarsa da onları korkaklık ve dalkavuklukla suçlayacağını düşünüyorlar. Hepsinden önemlisi de hanımefendi Helena ile sizi tanıklık için çağırmak zorunda kalmalarından çekiniyorlar. Çok zor bir durum gerçekten ve ben size bu konuyu, belki de keskin bir bıçağı olan bir yüzbaşıyı kızın hücresine göndererek özel ve çabuk bir şekilde bitirmenizi öneriyorum.

Julian birdenbire patladı. "Güvenilir bir yüzbaşı ha! Peki öyleyse bu yüzbaşıyı konuyu bir diğer güvenilir yüzbaşıyla ve diğerleriyle tartışmaktan ne alıkoyacak? Yıllardır sorumluluklarımdan kaçmak için mi felsefe okudum ben? Kız için adil bir mahkeme kurmak ve o konudaki gerçeği aramaya çalışmak cidden o kadar zor mu? Her neyse, tarafsızlığım ile kendimi kontrol etme gücümün en büyük sınavı olarak mahkemeyi ben yöneteceğim. Bu konuyu böyle çözeceğiz."

Aman Tanrı'm, ne nahoş bir olaydı o. Anımsadıkça hâlâ ürperiyorum. Sens'e önce beni gönderecek basireti vardı Julian'ın. Yanıma bir muhafız vererek Matilda'yı hücresinde ziyaret ederek kızın mahkeme için Paris'e gelebilecek durumda olup olmadığına karar vermek ve eğer gelebilecekse derhal yolculuk hazırlıklarını tamamlamak talimatıyla gönderildim Sens'e. Bu arada Eutherius, Sallustius ile ben, Julian'ın baş yargıç olduğu halka açık bir mahkemede rezalet çıkabileceğine ilişkin aceleyle söylenmiş tavsiyeler yaptık. Davacının aynı zamanda yargıç da olduğu bir mahkemenin sezarın adaleti hakkındaki ününe hesaplanamayacak kadar zarar verebilirdi. Ebe kadının dehşete düşmüş kızının Helena'nın huzuruna çıkmasının büyük bir olasılıkla prensesin zaten kırılgan ruh yapısını olumsuz yönde etkileyeceği gerçeğini söylemeye bile gerek yoktu. Onlar, Julian'ı halka açık bir mahkemenin budalalık olduğuna ve bunun gizli çözülmesi gereken bir sorun olduğuna ikna edinceye kadar Matilda'nın Paris'e getirilmesi işini erteleyebildiğim sürece ertelemem gerektiğine karar verdik hep birlikte.

Arkadaşlarımın çabaları ilk olarak akla gelebilecek nedenlerle

olmasa da boşunaydı. Enerjik bir yolculukla iki günde alınabilecek bir mesafede olan Sens'e, hadım ile Sallustius'un talimatları gereği önce hasta numarası yaparak, sonra atımın yemine kattığım bir tutam arsenikle karın ağrısı çekmesini sağlayarak ve son olarak da yolumuzun üzerindeki bir köyde tıbbi müdahaleye ihtiyaç duyan birileri olup olmadığını araştırmak için durarak tam beş gün süren bir yolculukla ulaştım. Burada çocukluk döneminde sıkça görülen kaşıntılar ve göz iltihaplanmasından başka bir sorunu bulunmayan bir çocuğun acil yardıma ihtiyacı olduğu gerekçesiyle yoksul bir ailenin evine gittim. Bu rahatsızlıkların tedavisinin iki saatten daha fazla zaman alması mümkün değildi ama işim bittiğinde gece olmuştu ve tekrar yola çıkmak için zaman uygun değildi artık. Bu nedenle muhafızımla birlikte hasta çocuğun ailesinin evinde kalmaya zorlandık. O gece tesadüfen mi desem bilmiyorum, muhafızım göz iltihabı kaptığı için gidişimiz bir gün daha ertelenmişti.

Sonunda Sens'e ulaştığımızda burada beni tanıyan birçok kişi olduğu ve bunların uygunsuz sorular sorabileceği endişesiyle hiç durmadan doğrudan şehrin uzak varoşlarındaki hapishaneye gittim. Çöplerin atıldığı yerde şehir surlarına bitişik olarak yapılmış penceresiz taş kulübeden hücrenin girişine geldiğimde kapının kilitli olduğunu gördüm. Nöbetçilerin bulunmayışı beni şaşırtmıştı.

Duvardaki hava deliğini kapatan iki demir sürgüden baktığımda içeride hiçbir şey göremedim. İçeriye seslendiğimdeyse bir olasılıkla farelerin çıkardığı zayıf hışırtılar duydum. Görevlilerin nöbet tutmayı bile ihmal edişlerine ve bir tutukluya bu şekilde davranışlarına çok sinirlenmiştim. Hücrenin kapısının önünde bekleyen muhafızımı hızla şehir gamizonuna giderek konuyu öğrenmesi için geri gönderdim.

Kötü görünüşlü, soluk renkli, tıraşsız ve sanki üç haftalık bir deniz yolculuğundan sonra yeni karaya çıkmış denizciler gibi sendeleyerek yürüyen yaşlı bir Galyalı asker çöp yığınının etrafından bir yerlerden çıkıp bana doğru yaklaşmaya başladığında muhafızımı gönderişimin üzerinden yarım saatten daha az bir zaman geçmişti. Gözlerini odaklayamadan bana bakmaya çalışan asker bozuk bir Latince'yle ne istediğimi sordu.

Adama yüzüne doğru eğildikten sonra mağrur bir ifadeyle, "Ne mi istiyorum? Sarhoş maymun seni! Yöneticiler tarafından senin koruman altında olan tutuklunun durumunu kontrol etmek için gönderilmiş bir hekimim ben. Nöbet ve koruma görevini böyle mi yapıyorsun?" dedim.

Adam uzaklara bakarak boş vermişlikle omuzlarını silkmeden evvel gerçekten ona emir verme yetkimin olup olmadığını ölçmek için küstahça inceledi beni.

"Sadece sarhoşluk mu var burada, efendim? Kolera bu, bu kokuşmuş çöplük gibi yerlerden doğan ama emin olun şehre doğru giden kolera da var. Bağırsaklarımdakini kusmak ve pislemek için hela çukuruna gitmiştim efendim ve size sonuçtan bir örnek vermek beni sevindirir, eğer isterseniz orada daha çok örnek de bulursunuz. Henüz hastalıktan ölmediyse bile bir iki gün içinde ölecek olan hücredeki şirret kadınla benim gibi insanlardan uzak durup tedavi etmeye kalkmazsanız sizin için iyi olacaktır." Konuşmasını bitirdikten sonra ağzının kenarından yere tükürdü ve alaycı alaycı gülümsedi.

Korkuyla baktım adama. Son günlerde yaptığım gezilerde salgınla ilgili ne bir haber duymuş ne de bir rapor almıştım ve ayrıca adama güvenebileceğimden de emin değildim. Ama eğer söylediği doğruysa Matilda ölüm döşeğinde demekti. Bu nedenle de çok az zamanım vardı. Tedbirli davranarak adamdan uzaklaşmak için geri gittim ve ayaklarının ucuna düşen bir altın fırlattım.

"Beni içerideki tutukluyla görüştür. Yerine getirmem gereken emirler var."

Paraya bakmak için bile gözlerini benden ayırmadı. "Benim de uymam gereken emirler var. Bunlardan biri hiç kimseyi onunla görüştürmemektir ve dört yıldır da bu böyle devam ediyor. Onun hâlâ yaşadığını her gün verdiğim ekmeğin ortadan kaybolmasından ve tependeki delikden atılan dışkıdan anlayabiliyorum sadece."

Hemen başımın üstündeki hava deliğine dikkatle baktım ve birkaç adım yana çekildim. Adama bir altın daha fırlattım.

"Koleranın tedavisi çok masraflı efendim" dedi adam alçak bir ses tonuyla ve neredeyse tehdit edermiş gibi.

Öfkeden çileden çıkmak üzereydim. Belimdeki para kesesini çekerek tümünü adamın ayağının önüne attım. Kese içindeki ağırlıktan dolayı tatmin edici bir sesle duvara çarpıp yere düştü. Keseyi yerden almaya bile tenezzül etmeyen adam bana hafifçe dokunarak yanımdan geçti, büyük ve paslı bir anahtarı belinden çıkardı. Tıkırtı duyulmadan önce bir süre el yordamıyla anahtarı sokacağı yeri aradı ve kapı uzun süredir kullanılmadığı için paslanmış menteşelerin çıkardığı gürültüyle hücrenin içine açıldı. İçeri girdim, kapı üstüme kapanırken metalden yükselen çığlıkları duyuyordum.

Yukarıdaki örümcek ağı kaplı delikten dik açıyla aşağıya inen gün ışığı çizgisi dışında bölünmeyen karanlığa gözlerimi alıştırmak için bir süre hareketsiz kaldım hücrede. Binlerce toz zerresi, ışık çizgisi üzerinde, sanki hücrenin bildik ortamında kalmakla duvardaki delikten çıkarak özgürlüğe gitmek arasında bir seçim yapamamış gibi tembelce ve amaçsızca dolaşıyordu ki bu kulübede bu seçimi yapabilecek tek varlık da onlardı. Dar ışık çizgisinin üzerine vurduğu karşıdaki duvarda sanki yaşamının en konforlu anlarını yaşıyormuş gibi duran bir kertenkele güneş banyosu yapıyordu. Gözlerim tam olarak alışmamışken ve herhalde henüz uçuşan zerreciklerin bildik hareketlerinden uzaklaşmaya isteksizken ayak bileğimden bir elin tuttuğunu hissettim. Arkasından da hırıltılı bir ses yükseldi yerden bana doğru.

"Ooo! Büyük hekim Caesarius meslektaşını ziyarete ve ölüm hükmünün uygulanışını denetlemeye tenezzül etmiş de buralara kadar gelmiş."

Önce epey bir süre yanıt vermedim. Karanlıkta küçük de olsa bir gürültü beklerken kulağımda çınlayan sözler beni çok şaşırtmıştı. Bu kaçık kadınla bir tartışmaya girmenin gereği yoktu, çünkü dört yıl önce aklı henüz sağlamken bile bir düşünceyi takip edemiyordu. Bana verilen emirler çok açıktı. Bu kadının sağlık durumunu ve yolculuğa elverişli olup olmadığını saptayacaktım.

"Senin meslektaşın değilim ve ayrıca verilmiş ölüm hükmü de yok hakkında. Seni muayene etmek için buradayım.

Konuşmamı bitirince hafifçe iç geçirdi. "Eğitimli bir hekimsin

sen ama bütün meslek yaşamın boyunca üç hastaya baktın. Ben esasen bir ebenin yardımcısıydım ama senin hayatın boyunca baktığın hasta sayısının üç katı kadarına bir günde bakıyordum. Sen hayata getiriyor ve defnediyorsun. Sezarlarla imparatorlar arasında değildim ama yoksul ve pis insanlara yüksek bir maaşla olmasa da bir sepet yumurta karşılığında ben de aynı şeyi yapıyordum. Sen kimsin ki bana benzemediğini inkâr ediyorsun meslektaşım?"

Kuru kuru her öksürüşünden sonra kan ile akciğer dokusunun oluşturduğu sert ve iğrenç kokulu balgamı etrafa tükürmesini seyrettim, sesimi çıkarmadan. Ne yazık ki hastaydı kadın. Zatürreeye yakalanmıştı ve sabaha kadar yaşaması mucize olurdu.

Karanlıkta onun yanına yere çömelip dizimin yumuşak ve nemli bir şeye battığını hissettiğimde dehşete kapıldım ve elimi göğsünü muayene etmek için uzattım. Bir hasta muayenesinde ya da tıbbi bir işlem sırasında, hatta otopsi yaparken en kötü kokan organları bile incelerken bir iki kez iğrenme duygusu yaşamış olmama rağmen, bu sefer tiksinme duygusundan başka bir şey hissetmiyordum. Kadının zayıf omuzlarını tuttum, kuru ve pul pul olmuş derisi kuş kemiği kadar ince kemiklerin üzerini ancak kapatıyordu. Bu sırada onun üstünü kefen bezi gibi kaplayan ölümü hissedebiliyordum.

Dalgın bir şekilde, "Ben hiç imparator defnetmedim" dedim, "senin annen olacak kadının öldürdüğü geleceğin imparatorunu saymazsak elbette ve beni bekleyen bir ölüm hükmü de yok hakkımda.

Öksürük ve hıçkırıkla birlikte nefes sıkışması da yaşıyordu şimdi. Bir deri bir kemik kalmış göğsüne avucumu yavaşça bastırdım. Nefes almak için uğraştığında hırıltı ve sıvıyla dolu akciğerinin inip kalkışını hissedebiliyordum.

"Benim gibi... sen de hâlâ gençsin" dedi her sözcükten sonra büyük bir çabayla nefes almaya çalışarak. "Önümüzde koca bir yaşamımız var, değil mi? Daha çok zamanımız var... bir sürü imparator defnetmek için. Annemin öldürdüğünü söylediğin geleceğin imparatoru için ise yanılıyorsun sevgili meslektaşım. Kasabın yaptığı işler için bıçağı suçluyorsun sen."

Hasta ya da değil, kadın son derece tiksindiriciydi ama her şeye karşın benim hastamdı ve ben hem eğitimimi tamamladıktan sonra Hipokrat yemini etmiş hem de vaftiz olurken bunun gibi çaresiz durumdaki hastalarım için elimden gelen her şeyi yapacağıma söz vermiştim. Mecburen bir başka kötü kokulu birikintinin üzerine bırakmış olduğum çantamı açıp, içinde kadının son saatlerinde çekeceği acıyı azaltacak ilacı tek elimle aramaya başladım. Ciddi bir soruşturma yapmak amacıyla değil de onu sakinleştirmek için gevezelik yapmaya devam ederek son söylediği şey üzerinde durdum.

"Peki, kasap kim olabilir?" diye sorar sormaz, sorunun zaten dengesiz olan kadının zihninde bu sefer öldürücü olabilecek bir öksürük nöbetine yol açabileceğini düşünerek pişmanlık duydum. Konuşturarak meşgul etme sûretiyle bir kadının ölümüne neden olmanın günahıyla yaşamak zorunda da kalabilirdim.

Ama bu kez öksürük nöbeti gelmedi. Kadın hâlâ onun inip kalkan göğsündeki elimi zayıf parmaklarıyla bu kadar kırılgan biri için şaşırtıcı sayılabilecek bir güçle sıkarken bir süre sessiz kaldı. Elimi tutarak öyle uzun bir süre hareketsiz kaldı ki bu sırada bilincini yitirmiş olabileceği aklıma geldi ve nefes alış sıklığı değiştiğini anladığımda neredeyse ayağa kalkıp yanından gitmek üzereydim. Bir şeyler söylemek için boğazını temizlediğini hissettim. Beklemeye başladım.

"En iyisi vücudu değil sikkeleri muayene etmek olacak" dedikten sonra sustu kadın nefesi hırıldamaya başladığı için. Şaşırmıştım. Sikkeler mi? Aklıma şehirden kaçmaya çalışırken Flaminia'nın kesesinde ele geçirilen altın sikkeler geldi. Paul onları hazineye devretmeden önce bir askerin elinde parıldarken görmüştüm birkaç saniye kadar o sikkeleri. Kız saçmalıyor herhalde diye düşündüm.

"Ne anlatmak istiyorsun?" diye sakin bir şekilde sordum. Bütün duyularım gerilmişti. "Ne sikkesi bunlar?"

"Kan parası" dedi fısıldayarak. "Julianlar... kanlı Julianlar."

O korkunç gecede yaşanan olayları anımsamaya çalıştım; yavaş yavaş bir şeyler şekillenmeye başladı zihnimde. "Julianlar"

Constantius'un, Julian'ın Batı İmparatorluğu'nun sezarlığına atanmasının onuruna kestirdiği altın sikkeler için kullanılan bir isimdi. Ama ben nümismat* değildim. Bunların olayla bağlantısı neydi acaba?

Birden her şey aydınlandı. Sikkeler beş yıl önce Milano'da kesilmişti. İlk kesilen sikkeler Julian'a hediye olarak İmparatoriçe Eusebia tarafından özel bir kutu içinde gönderilmişti. Ama üretimin ve sikkelerin kesildiği yerden imparatorluk içinde yayılma hızının yavaşlığı nedeniyle bu paralar Galya'nın kuzeyinde geçen yıl görülmeye başlanmıştı. Bu sikkelerin üzerinde bulunan Julian'ın portresinin yıpranmamış oluşundan ve ona çok benzediğinden çıkardığım bir sonuçtu. Ama kafamı karıştıran şey Flaminia'nın dört yıl kadar önce bir kese yeni sikkeyi nereden bulduğu ve Paul'ün bu noktayı niye göz önüne almadığı ya da sikkelerin nereden geldiğini niye araştırmadığıydı, meğer ki...

Matilda'nın yüzünü ellerimin arasına alırken şiddetli bir ağrı saplanmıştı başıma. Kızın yanakları göz yaşıyla ıslanmıştı.

"Matilda, annen bu sikkeleri nereden almıştı? Kim göndermişti onları? Bana söylemelisin bunu, bildiğin gibi sen ölüyorsun artık. Kimin bu sikkeleri annene gönderdiğini söyle bana... Ama konuşmam, bu sefer kurtulamayacağını bildiğim şiddetli bir öksürük nöbeti tarafından bastırıldı. Uzun süre kuru kuru öksürdü, artık soluk alamayacağı noktaya kadar tıkandı ve sonra da yavaş yavaş nefes almaya başladı. Bundan sonra da hırıldayarak tükürdü etrafa bir süre. Kımıldayan gölgelerin içinde onun karanlık bedenine bakarken ağzından çıkan sıvı ve doku topakları çenesine doğru iniyordu. Soluklaşan ışık çizgisi hâlâ yukarıdan inip içerideki duvara tırmanırken genişliyor ve kertenkele, ormanda kaybolmuş bir adamın bulduğu patikadan vazgeçemeden ilerlemesi gibi belli belirsiz bir hareketle, kurtulmuş bir ruhun ödülüne ulaşmak için ışığın yolundan gitmesine benzer bir şekilde yer değiştiriyordu.

Matilda'nın öksürüğü sonunda yerini konuşmaya fırsat vermeyen sert bir hırıltıya bıraktığından kızcağız herhangi bir meslektaşı-

* Para, madalya betimlemesi ve tarih ile uğraşan kimse. (Çev.)

na söyleyebileceği son sözleri fısıltıyla söyledi: "Eusebia'nın kolları epey uzundur.

Baharın son günlerindeki alacakaranlıkta dışarı çıktım. Hücredeki kokuşmuş ağırlığa göre havanın aydınlığı ile neşesi bir süre beni etkisi altına aldı. Başımın döndüğünü ve sersemlediğimi hissettim. Nesnelerin renkleri ve aydınlıkları gözümü kamaştırırken biraz önce duyduğum her şeyin belki de bir rüya, kötü bir rüya olduğunu düşünüyordum. Keşke diyordum kendi kendime, rüyaların bilinmediği antik dönemin efsanelerindeki Atlas Dağı'nda doğmuş olsaydım. Etrafa göz gezdirdiğimde saçları kırlaşmış yaşlı Galyalının çöp yığınının arkasından bana doğru aksayarak geldiğini fark ettim. Adamla ilgilendiğimden değil yaşadığım karmaşa ve şokun şaşkınlığıyla dikkatle baktım ona. Yaklaşan adam beni görünce durdu ve elindeki topraktan yapılmış kabı yavaşça yukarı kaldırarak beni selamladıktan sonra çürüyüp simsiyah olmuş dişlerini göstererek sırıttı.

III

İmparatoriçenin akıl alınmaz ihaneti Julian için çok acı ve çok ağır bir darbe olmuştu. Toyluğu ve katışıksız körlüğü dolayısıyla imparatorlukta herkesin bildiği bir konuyu kavrayamamıştı: Sezarın doğacak her oğlu taht için bir veliaht olacak ve sonunda çocuksuz Eusebia'nın konumunu tehlikeye düşürecekti. İmparatoriçenin ihanetinin nedeni, imparatorun, Julian'ın çocuğunu tahtın varisi olarak kabul etmek yerine, ondan boşandığını açıklayıp kendisine bir erkek çocuğu doğurabilecek bir kadınla evlenebilecek oluşuydu.

Julian, Matilda'dan öğrendiklerimi kimseye söylememem konusunda emir verdi bana. Eutherius'un sorgularında ya yalan söyledim ya da kızın doğal nedenlerle öldüğünü, dolayısıyla davanın kapandığını, yani gerçeğin sadece bir kısmını söyledim. Yaşlı ve kurnaz hadımın bazı şeylerin olması gerektiği gibi gitmediğinden kuşkulandığından emindim ama o da bir şey söylemiyordu. Julian sarsılmış olmasına rağmen gittikçe granite benzeyen suratıyla görünüşte kendisine hakim oluyor ve işlerine devam ediyordu. Bununla birlikte Julian'ın ilerlediği yol, bir beladan diğerine doğruydu. Çünkü Sens'ten geldiğim haftayı takip eden günlerde, Florentius, Pentadius ve Zincir Paul'ün de aralarında bulunduğu düşmanlarından bazılarının, imparatorun sarayında yaptıkları entrikaların sonucunda, Julian'ı İmparator Constantius'a karşı kışkırttığı suçlamasıyla Sallustius'un Roma'ya çağrılması kararını aldırdıklarına ilişkin haberler gelmeye başlamıştı. Sallustius'un, imparatorluğun en yüksek askeri ve sivil liderinin augustus değil sezar olduğunu ve sezarın tek başına Galya'yı kurtararak yeniden refaha kavuşturduğuna ilişkin düşünceleri yaydığı söyleniyordu.

Suskun Sallustius bırakın imparator hakkında konuşmayı, herhangi bir konuda kişisel görüşlerini nadiren bile açıklamıyordu. Suçlamalar elbette saçma ve asılsızdı. Julian'ın hem Cermenlere karşı hem de Galya'daki dar görüşlü bürokrasiye karşı kazandığı başarıları kıskanan imparatorun dalkavukları, bu başarının altında Sallustius'un çabalarının yattığını düşünüyorlardı herhalde. Aslında sezarın yükselişine çelme takmak amacıyla, uzun süredir danışmanlığını yapan arkadaşından ayırmak onlar için en uygun olan yoldu. Julian'ın yeteneklerine vurgu yapan ve ona övgüler düzen bir kalıpla zekice yapılan suçlamalar kuşkucu ve paranoya derecesinde evhamlı imparatoru açık bir ağza sürülen işlenmemiş deniz tuzu gibi etkilemişti.

Sallustius'un genel olarak yaptığından daha sessiz kalarak karşıladığı haberler Julian'ı başta şok etmişti. Devlete uzun yılardır yaptığı hizmet dolayısıyla onurlu ve zengin bir emeklilik yaşamına değil de ölüme gönderildiğini bilen Sallustius hiç gürültü çıkarmadan birkaç gerekli eşyasını omzuna taktığı bir asker çantasına doldurarak hemen yola çıkmaya hazır hale geldikten sonra veda etmek için gelmişti. Onun gitmek için adeta can atıyor gibi görünmesine ve eşyalarının sadeliğine canı sıkılan Julian, otuz lejyonerden oluşan bir muhafız birliğinin hazırlanmasını emretti. Ayrıca şehrin en iyi demircisine özel bir zırhı ertesi güne kadar yetiştirmesini emretmeyi de ihmal etmedi. Sallustius ertesi gün yanında küçük bir sandık dolusu altın Julianlar götürebilecekti. Yani yolculuk bir gün ertelenmişti. Ertesi gün her şey hazırlanmıştı ve Sallustius yolculuğa başlamak için atına hüzünlü biçimde binmişti. Julian'ın yüz ifadesi kimsenin beklemediği kadar sakindi. Sallustius ona kuşkulu bir ifadeyle bakıyordu.

"Julian" dedi, "benim adıma herhangi bir şey yapmayı yasaklıyorum sana. Bu konuda Constantius'u kızdırıp seni veya eyaleti tehlikeye atacak bir harekete kalkışmayacağıma emin olabilirsin.

"Kaygılanma ihtiyar dostum, hiç kaygılanma. Ben sadece Roma'nın iyiliğinin peşindeyim.

Sallustius hâlâ kuşkulu bir ifadeyle bakıyordu ona. "Beni kaygılandıran tam da buna benzer sözler."

Julian üzüntülü bir şekilde gülümsedikten sonra atının sırtına vurdu. "Hadi artık git Sallustius. Hayatta kal, tamam mı!" Atı tıris gitmeye başlayınca sustu ve biraz uzaklaşınca, "Yine görüşeceğiz" diye bağırdı. Yaşlı adam eyerinin üstünde geriye dönerek baktı arkasına.

Eğer birisi saymaya kalksa bu karanlık günlerde, benim hesabıma göre Julian'ın en çok üç biçimde teselli olduğunu ve güdülendiğini görürdü. İlki ve en temel olanı aslında ruhunun gerçek huzurunu sağlayan, yaşamı olabildiğince, neredeyse en uç noktasında sade ve gösterişsiz yaşamasıydı. Benzer koşullarda yaşayan diğer insanlar kır evlerinde, deniz kıyılarında ve dağlarda dinlenmeye çekilir ve bunu gerçekten arzularken, Julian böyle dışsal ihtiyaçları gidermeye yönelik davranışları sıradan ve sığ bir insanın işareti olarak görüyordu. Gerçekten de ne zaman istese içine dönerek gücünü topluyordu. Hiç kimsenin kendi ruhundan başka bir yerde, özellikle de üzerinde kafa yoracağı düşüncelere sahip olduğu zaman, daha özgür ve daha sakin olarak kendisini toparlayabileceği bir yer yoktur diyordu. Kendi içine dönerek çeşitli düşünceler üzerinde yoğunlaşanların tam bir sükûnete kavuştuklarını savunuyordu.

Bir hekim olarak ben de bu düşünceye katılırım ve daha da ileri giderek tam sükûnetin zihni iyi yönetmekten başka bir şey olmadığını söylerim. Hekimlerin her zaman karşılarına çıkabilecek vakalara hazır olmak için yanlarında aletlerini ve bıçaklarını taşımaları gibi, insanlar da kutsal veya insani olan her şeyi kolayca anlayabilmek için ilkelere ihtiyaç duyarlar. Hatta insanların her şeyi hatta en önemsiz görevlerini bile yerine getirebilmeleri için kutsal olan ile insani olanı birbirine bağlayan güçlü bir geçmişlerinin de bulunması gerekir. Julian da temel ilkelerine dönerek ruhunu temizlemeye ve yaşamını dağınıklık ve karmaşadan uzak bir şekilde düzenlemeye çalışıyordu. Böylece kendisini yüksekte tutacak planı geliştirmeye yoğunlaşabiliyor ve konu hakkında derin düşüncelere dalabiliyordu.

Bu yöntemle günlük işlerini en çileci dervişlerle yarışabilecek kadar keskin bir adanmışlık ruhu içinde takip ediyordu. İhtiyaç his-

settiği zaman sadece dakikalar sürecek kadar uzanıp dinleniyor, kimse uyandırmadan kendiliğinden uyanıyor ve yeniden yorgun düştüğünde tüy veya renkli ipekli örtüleri olan bir yatağa değil, Galyalı köylülerin susuma dedikleri kabaca örülmüş bir hasıra ya da Diognetus gibi bir hayvan postunu bir tahtanın üzerine sererek ve üzerine yün bir asker battaniyesini alarak yatıyordu. Büyük İskender'in bronzdan yapılmış bir karyolanın üzerindeki yatağında yatarken aşağıya sarkıttığı elinde gümüş bir top tuttuğu ve uykuya dalıp kasları gevşediğinde topun yere düşmesiyle çıkardığı gürültüye uyandığı söylenir. Ancak istediği zaman uyanması için Julian'ın böyle araçlara hiç ihtiyacı yoktu.

Uykusuzluğu ya da uykuya kanmamış olduğunu hiç düşünmüyor, ayrıca, hakkında kötü konuşulduğunu ya da övüldüğünü de sıcağı ya da soğuğu da hiç umursamıyordu. Herhangi bir şeyi boyamak onun için yaşamdaki işlerden biriydi. Onun anlayışına göre, boyamak veya herhangi bir başka işi yapıyor olmak arasında ona göre hiçbir fark yoktu ve üzerine aldığı işi iyi yapmak onun tek ölçüsüydü. Yemek konusundaki tutumu da çok ılımlıydı ve asıl olarak vejetaryen yemeklerinden oluşuyordu. Ama bazen bütün gün boyunca askerlerin yediği peksimeti yemesi sanki kendisini besleme düşüncesini de kafasından attığını gösteriyor gibiydi. Yemek düşkünleri arasında yaygın bir uygulama olan ve hatta resmi ziyafetlerde bile görülen, daha fazla yiyebilmek için yediklerini kusma yöntemini hiç benimsemiyor, huzurunda başkalarının yapmasına asla izin vermiyordu.

Bu tür fiziksel zorluklara rağmen, daha doğrusu belki de bu tarz bir yaşam sürdüğü ve güçlüklere gönüllü olarak katlandığı için, odasına konulan bir mangalın onu neredeyse zehirleyerek öldürecek duruma getirdiği bir olay dışında hastalandığına hiç şahit olmadım. Normalde kış mevsiminin hafif geçtiği Paris'te o kış çok şiddetliydi. Seine'de oluşan mermere benzeyen büyük buz kalıpları yan yana gelerek nehirden karşıdan karşıya geçmek için yol oluşturuyorlardı. Julian normal olarak eşya ve sıcaklığın uykuya neden olduğunu ve onun da bütün işleri bir kenara bırakmasıyla sonuçlanacağını düşünerek ev işlerini yapan hizmetkârlarının oda-

sını ısıtma önerilerini reddederdi. O akşam bu kararından vazgeçerek odaya kömür getirmelerine izin vermiş ve korktuğu şey başına geldiği için uyuya kalmıştı. Pencerenin kapanmasıyla mangalın çıkardığı dumandan zehirlenmişti ve bir tesadüf eseri işi konusunda bilgi vermek için odaya giren bir kâtip tarafından yere uzanmış, solgun ve neredeyse hiç nefes alamaz bir durumda bulunmuştu. Ben oraya ulaştığımda tamamen kendine gelmişti ve beni bir kenara çekerek bir daha odasını ısıtmalarına asla izin vermeyeceğine dair yeminler etmişti.

Odasını çok sade döşemişti. Batı duvarında doğan güneşin ışıklarını yakalayacak bir haç çakılıydı. Bunun dışında, son zamanlarda ilgilenmeye başladığı dev yaratıkların taşlaşmış garip kemikleri, dağ başlarında bulunmuş yumuşakçaların kabukları ve daha çok da mühendislerinin yeni surlar ya da binalar inşa ederken yaptıkları kazılarda yerin altından çıkardıkları bir sürü idolün baş, beden ve diğer organları gibi çok sayıda arkeolojik kalıntılar odanın köşelerine yığılmış olarak duruyordu. Bir keresinde koridor ve bekleme odasındaki lahit kalıntıları gibi görünen büyük yığını inceledikten sonra -niçin olduğunu bilmiyorum ama belki de ölü ya da hiç varolmamış Tanrıların bu tür kalıntılarını toplamanın havailik ve abesle iştigal olduğunu düşündüğümdendir- dayanamayarak konuştum onunla.

"Julian" dedim sesime amaçlı bir ton vererek ama düşüncelerimi de açığa vurmayarak. "Bu eşya koleksiyonun muhafızlar için bir tehlike oluşturmaya başladı. Koridorlar pagan mezarlarına döndü. Senin Yunan Tanrılarının sayısı haçların sayısını çok aştı."

"Haçlardan fazla sayıda pagan Tanrısı mı var?" diye tekrarladı söylediklerimi dalgın bir şekilde. "Olması gerektiği gibi yani."

"Nasıl?" diye sordum kuşkuyla.

Masasını kaplayan kâğıtları karıştırmaktan vazgeçerek hayretle bana baktı. "Komünyonda bir lokma ekmek yeterli, değil mi? Ortodoksiye göre İsa'nın varlığından ve inayetinden yararlanmak için komünyon ayininde bir ekmek kırıntısı bile yeterli görülmektedir aslında. İnayet iki lokma ekmek yersen ikiye, üç lokma ekmek yersen üçe katlanmamaktadır. Katılıyor musun buna?"

"Elbette. Ama tam olarak ne söylüyorsun sen?"

"Sadece şunu: Tanrı'nın niyeti için odada bulunan bir haç yeterlidir."

"Ve elbette bir pagan heykeli yeterli olmaz, değil mi?" nasıl olduysa kızgınlıkla sormuştum bunu. "Otuz tane heykele mi ihtiyacın var?"

"Senin karşı çıkışın onları dağıtamayacaktır." Julian gördüğüm kadarıyla yüzünde tam bir mutluluk ifadesiyle pagan Tanrılarının kırık heykellerini inceledi. "Birçok pagan Tanrısı var. Ve ben... evet, gördüğün gibi bir koleksiyoncuyum."

Lamba ve mumların ışığında felsefe ve şiir çalışmalarına devam ediyor, entelektüel ilgisi Roma'nın iç ve dış işlerinin uzun tarihini de içine alıyordu. Benimle ve anadilini bilen diğerleriyle Yunanca konuşmayı tercih etmesine karşın Latince'yi de öğrenmeye çalışıyor ve gün geçtikçe akıcı bir hal kazanıyordu Latince'si. Julian'ın gerçek yaşamı, antik dönemde saygı duyduğu insanlardan olan ve rakiplerinin alay ederek konuşmalarının lamba yağı koktuğunu söyledikleri Demostenes gibi, lamba ışığında çalışırken geçiyordu. Demostenes öldüğü akşam bile lambasından ayrılmamış biriydi.

Ben veya orda bulunan diğer arkadaşlan karar verir veya önerilerde bulunurken, seslerin yankılandığı hamamlarda geceleri verdiği söylevlerle, kendi kendine ya da bir veya iki öğretmenle girdiği yalandan tartışmalarla hitabet yeteneğini geliştiriyordu. Onun bu alandaki başarı ölçütü bilginleri etkileyebilmek değil, sıradan askeri, biçimsel eğitimle doldurulmamış ama yeterli derecede sağ duyuya sahip yürekli insanları harekete geçirebilmekti. Sonuçta, böyle gösterişli hareketlerin, profesyonel hitabetçinin soğukluğunu taşımasına rağmen, sıradan askerin yüreğini sarsacağına inandığı için pratik yapmaya devam etti. Bu çabaların bir işe yarayıp yaramayacağı hakkındaki kuşkuculuğuma yanıt olarak en büyük hitabet teorisyeni olan Aristoteles'in, Makedonyalı Filip tarafından gelmiş geçmiş en büyük komutan olan oğlu İskender'in öğretmeni olarak tutulduğunu ve etkili ve güzel konuşma yeteneğinin bu nedenle yüz yıllar boyunca askeri başarıyla birlikte gittiğinin kabul

edildiğini anımsattı. Bu gerçeğin unutulmasının veya görmezden gelinmesinin modern eğitimin önemli dar görüşlülüklerinden biri olduğuna inanıyordu. Askerlerinin karşısında hitabet yeteneğinin derecesini düşürüyor, görüşlerini yüceltiyordu.

Kişisel en temel ihtiyaçları için gerekli olan her şeyi sınırlayan Julian, itici ve moral gücünü ise dinsel inançlarından alıyordu. Hıristiyan inancının gönülden destekçisi ve mali yardımcısıydı o. Akşam yemeklerinin en sıkça görünen konuğu Paris piskoposuydu. Onunla özellikle Teslis'in doğası hakkında canlı tartışmalar yapıyorlardı. Sezarlık görevine atanmasının beşinci yıl dönümünde sarayda büyük bir kutlama töreni yapılmıştı. Ama o beş yıl önce Galya'da ilk geldiği şehir olan Vienne'deki görkemli takdis töreninin hazırlıklarıyla özel olarak ilgilenmişti. Oldukça başarılı ama aynı zamanda amatör bir müzisyen olan yerel piskopos, sezarın en önemli yeteneklerinden biri olan halkları ve orduları emri altında birleştirme yeteneğini, ayinin bölümlerini dört ayrı gruba kutsal kitabın dört dilinde, İbranice, Latince, İncillerdeki Yunanca ve cinler tarafından ele geçirilmiş akıl hastalarının yazılı olmayan lehçesiyle katedralin dışında okutmuştu. Bu birleşik koronun müziği piskoposun başarılı yönetimiyle mükemmel biçimde cennete doğru yükselmiş, öteki dünyaya özgü ton ve ritme bürünmüştü. Törenin devamında, aklı başındakilerden oluşan üç koro kiliseye girerek müziklerini icra etmeye başladılar ancak koronun asli unsurlarından olan akıl hastalarının gösteriye katılmak istememesi nedeniyle koroda uyum eksikliği gözleniyordu. Birkaç hafta sonraki Ziyaret Yortusu'nda* Julian, Vienne, Sens ve Paris piskoposlarının ortak yönetiminde görkemli bir ekmek ve şarap ayini ve orada bulunanların minnettarlıklarını sık sık belirtmelerine neden olan günahların Tanrı tarafından affedilmesi töreni düzenlemişti. Bu tören sırasında başında, beş yıl önce bu makama atandığında giydiği, spor karşılaşmalarında takılan ucuz taçla tezat oluşturan parlak mücevherlerle süslenmiş muhteşem bir taç vardı.

** Doğulu üç Mecusi kralın yeni doğmuş İsa'yı görmek için Bethlehem'e gelmelerinin anısına 6 Ocak'ta kutlanan bayram (Çev.).*

Aynı gece zavallı Helena uzun zamandır çekmekte olduğu mide hastalığından ölmüştü. Bu dünyadan yüzünde bir gülümsemeyle ayrılmasının nedeni hiç kuşkusuz dört yıl önce cennete gönderdiği kendi etinden ve canından olan yavrusuyla sonunda buluşacak olmasıydı. Ancak vaftiz edilmemiş birinin o bir masum bebek bile olsa öbür dünyadaki krallığa alınıp alınmayacağı sorunu senin fikir belirtmek için benden daha donanımlı olduğun bir alandır kardeşim. Kısa bir süre sonra, aynı gün İmparatoriçe Eusebia'nın da Roma'da öldüğü haberini aldık. Bu kadınların kocalarının ikisi de göz yaşı döktü ama ben hangisinin eşi için daha fazla göz yaşı döktüğünün belirlenemeyeceğinden kesinlikle eminim.

Yaşamındaki üçüncü güce gelince: O zamanlar bu konuda bir fikrim yoktu, bunu daha sonraları anladım. İtici güdüsü ve aslında onun doğasının en önemli özelliği korkunç bir şeye işaret ediyordu. Sabahın erken saatlerinde kalkıp bütün bir gün durmaksızın çalışmaya ve içindeki güç tükeninceye ve gece yarılarına kadar kendini işe vermesine yol açan kararlılık ve azim bir filozof için çok uygun görülmeyebilirdi, ama bir sezar için saygıdeğer bir özellikti. Galya'da geçirdiğimiz o günlerde ben bile bu alanlarda nadiren yoğun çalışma içinde olabiliyordum. Ama şimdi, yıllar sonra bunları yazarken, üçüncü güdüsünün, onun varlığının gerçek iticisini saptamak ve adını açıkça koymak için, analiz etme yeteneğim ve bilgeliğim var.

Öç alma arzusuydu bu.

Bu tür şeyler üzerinde uzun uzadıya düşünecek fırsatım yoktu o sıralarda. Ebenin kızı ile ilgili haberlerle Sens'ten döndüğümden hemen sonra bir başka olay daha çok ilgimi çekmeye başlamıştı. Uyuyamadığım bir gece arkadaş ararken onun uyanık olacağını ve konuşacak birini bulduğu için mutlu olacağını bildiğimden yanına gitmiştim. Kaldığı yere ulaştığımda kapısının kapalı olduğunu gördüm. İçeriden dışarıya yumuşak bir tonda yapılan konuşmalar duyuluyordu. Söylevleri üzerine çalışırken yaptığı gibi susmalar ve bağırmalar değildi bu. Bunun karşılıklı ve sakin bir tarzda yapılan bir konuşma hatta bir tartışma olduğunu düşündüm, kapıyı vurup vurmama konusunda kararsızlık yaşarken. Konuşmasını kesmeme-

ye karar verdim ve odasının hemen dışındaki sıraya oturdum. Hem bu olayı düşünüyor, hem de Julian'ın emirlerini yazmak için nöbeti gelen kâtibi bekliyordum.

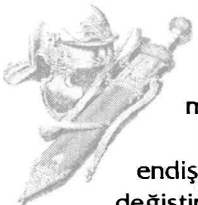
Birden Julian'ın içeride bir şeyler yazdırdığı ve bu nedenle kâtiple konuşuyor olabileceği aklıma geldi.

"Senden önceki kâtiple hayli yoğun çalışıyorlar içeride" dedim adam kapıyı açmak üzereyken. "Bitirinceye kadar sezarın yanına girme.

Hayretle bana baktı adam. "Olamaz" dedi. "Bu akşam için hazırlanan listedeki ilk sırada ben varım çünkü."

Şaşırıp kalmıştım. Adamın arkasından odaya girdiğimde kitaplarını kapatıp bir tarafa koyan Julian'ın, gözlerinde boş, hatta karanlık denebilecek bir ifadeyle masasında heyecanla oturduğunu gördüm. Odada başka biri yoktu. Onu kendi kendine konuşurken bulduğum akşamların ilkiydi bu.

IV

İlk kez soğukkanlılığını kaybettiğini gördüğüm yaşlı Eutherius'a baktıkça Julian'ın çenesi düşmüştü şaşkınlıktan.

"Birliklerimin yarısı mı? Yarısı ha?" diye gürledi endişeli yaşlı hizmetkâr ellerini sıkarken ve ayaklarını değiştirip dururken.

Eutherius, "Efendim bunlar Tribün Decentius tarafından getirilen emirler" dedi. "Ve sadece birliklerinizin yarısı değil, en iyi yarısı. İmparator özellikle Aeruliler, Bataviler ve Petulanteslerin tamamen, bunlara ilave olarak da ordudaki her birlikten üç yüz adamın seçilerek gönderilmesini istiyor. Ayrıca sizin muhafızlarınızdan scutarii ile gentilelerin en iyileri de bir an önce imparatora gönderilecek. Decentius şehirde valinin sarayında misafir ediliyor ve bu isteklere yanıtınızı bekliyor. Yanıtı şey... götürecek... Sintula götürecek."

Julian öfkesini başını bir o yana bir bu yana çevirerek gösterdi. "Sintula mı? Muhafız komutanı Sintula mı? Emirler benim komutanıma mı gönderilmiş?"

"Tam olarak öyle değil efendim... Decentius'a Piklerin isyanını bastırmak için ihtiyat birlikleriyle Britanya'ya gittiğini söylememe rağmen süvari komutanı Lupicinus'a gönderilmiş. Onun yerine emirler ikinci alıcı olarak belirlenen Sintula'ya verildi. Bu adam da söylemekten çok üzüntü duyuyorum ama emirlerin uygulanması konusunda o kadar aceleci davrandı ki lejyonların iyi birliklerini saptama işine başlamıştı bile onunla konuştuğumda."

Julian bunları duymak için hazırlıksızdı, ama soğukkanlılığını yeniden kazanması uzun sürmedi. Devletin en üst otoritesi olarak imparatorun doğal olarak hiyerarşiyi atlamak ve eğer isterse alt

düzeydeki görevlilere emri vermek hakkı vardı ama bu görülmemiş, doğal olmayan ve hukuk kitaplarının summum ius, summa iniuria dedikleri bir uygulamaydı. En uç noktasına kadar kullanılan haklar ortaya adaletsizlik de çıkarabilmekteydi.

Julian, "Hemen Decentius'u buraya çağırın" dedi kısa ve sert bir şekilde. Eutherius'un gözleri şaşkınlıktan açıldı ve odadan çıkmak için geri geri gitmeye başladı ama Julian aniden geri çağırdı onu. "Ve Eutherius" dedi sakin ve düşünceli bir havayla, "konsültasyon için hekim Oribasius'u da çağır. Benim sorgulayıcı bakışlarım karşısında bir süre başını diğer tarafa çevirdi. "Bir süredir yaşlı arkadaşımla muhabbet etmiyorum" dedi sessizce başını yeniden işine gömmeden önce.

Anlaşıldığı kadarıyla Decentius "hemen" sözcüğüne Julian'dan farklı bir anlam yüklüyordu. Çünkü Eutherius yanına geldiğinde odada boş boş oturuyordu. Uzun bir yolculuktan gelmişti ve Sezar'ın çağrısının gereğini yerine getirmeden önce kısa bir süre de olsa uyumasına ve kendini toparlamasına izin verilmesi gerektiği konusunda ısrar ediyordu. Ayrıca işinin Sintula ile olduğunu ve Julian'ın çağrısına uymak gibi bir zorunluluğunun bulunmadığını ve eğer onunla görüşecekse bunun sezarın isteğine göre değil kendi isteğine göre olacağını söylüyordu.

Altı saat sonraydı. Gece yarısı çoktan geride kalmıştı. Hiç kuşkusuz sezarı yorgun ve bitkin bir durumunda yakalamak için böylesine geç bir vakitte küstahça odasına girdiğinde şaşıran yine kendisi olmuştu. Çünkü Julian kısa uykusundan yeni kalkmıştı, bir bebek kadar dinlenmiş ve gevşemiş bir halde benimle sohbet ediyordu. Tribün duyduğu tepkiyi hiç gizlemeden Julian'ı başıyla üstünkörü bir biçimde selamladıktan sonra sessizce ve teklifsizce oturdu ve Spartalının çalışma odasındaki mobilyaların eski püsküllüğüyle çıplak duvarları beğenmediğini açıkça ifade ederek etrafı gözden geçirdi.

Julian, sanki onu tartıyormuş gibi baktı bir süre. Constantius'un en üst düzey elçisi olan bu adam en duyarlı görevlere atanmaya alışkındı. Paris gibi uzak ileri karakollara denetleyici olarak görevlendirilmişti, ancak Roma'daki zarif yaşam tarzını buralarda bula-

madığı için açıkça sıkılıyordu. Son yıllardaki hareketsizliği dolayısıyla biraz yumuşamış olsalar da kaslı bir vücudu olan Decentius iriyarı biriydi ve tavırlarından bir zamanlar senatör olduğu anlaşılıyordu. Zarif keten togası ve aslında değerini eksik olarak yansıtan parmaklarındaki mükemmel ve pahalı yüzükleri olan bu adam, bazılarına Helana'nın yasını tutmaya devam ettiğini düşündürebilecek ama aslında bu tür ayrıntılara para ve zaman ayırmayı kabul etmediği için sade, süssüz ve bir amaca yönelikmiş gibi derbeder görünen sezarla tam bir tezat oluşturuyordu. Sonunda Julian küçük ve sinsi bir gülümsemeyle adamın gözlerinin içine baktı.

"Ziyaretiniz için teşekkür ederiz Tribün. Paris'te kalacağınız süre içinde buradaki hizmetlerle etkinliklerimizi size göstermekten mutluluk duyacağız. Belki sizin için etraftaki kışla ve garnizonlara bir gezi düzenleyebiliriz, ne dersiniz?"

Düşmanca bir tavırla karşılaşacağını sanan Decentius'daydı şimdi şaşkınlığını gizleme sırası. Ama yine de çabuk toparladı kendisini.

"Ziyaretimi uzatmak için ortada bir neden göremiyorum. Emirleri Sintula'ya verdim ve birlikler hazır olur olmaz buradan ayrılacağım."

Julian hafifçe başını salladı. "İmparatorun emirleri konusunda bilgi edindim ve yöneticimin isteklerini en hızlı biçimde yerine getirmek için elimden geleni yapacağım. Bununla birlikte, bildiğiniz gibi geride kalan beş yıl boyunca eğitim ve seferler sırasında birliklerimle o kadar uzun zaman geçirdim ki onlara duyduğum sevgi bir babanın yeni doğmuş oğluna duyduğu sevgiden farksızdır. Her babanın yaptığı gibi ben de onların mutluluğu ve refahlarıyla ilgileniyorum. Bütün bilgeliğine rağmen belki Ogüst böyle bir ilginin var olabileceğini tahmin edememiştir. Bunun için imparatorun adamlarımla ne yapmak niyetinde olduğunu sorabilir miyim size?"

Önce soruda bir ihanet kokusu olup olmadığını anlamaya çalışıyormuş gibi endişeyle bakan Decentius, Julian'ın yüzünde böyle bir işaret göremeyince omuz silkti.

"Bunu bilmemeniz için bir neden yok ortada. İmparator Persle-

re karşı yapacağı seferde sizin Galya birliklerinizi ön saflarda kullanmayı düşünüyor. Kral Sapor son zamanlarda doğu sınırlarımıza saldırıyor, bunun için doğudaki lejyonlarımızın acil desteğe ihtiyaçları var. Barbarlar saldırganlık politikasını imparatorun misillemesinden korktuklarından terk ettikleri için kendisi artık Galya'da bir savaş tehdidi olmadığı sonucuna vardı. İmparatorun Galya birliklerinin ünü bölgelerinin çok ötesine ulaştı, hatta Constantius'un cesur Galyalılarıyla karşılaşabileceğini düşündükçe titreyen Sapor'un sarayına bile erişti. Dolayısıyla burada ihtiyaç duyulmayan birlikleri sizin emrinizden alarak doğudaki generallerinin emrine vermeyi kararlaştırdı.

Bu bilgiyi kafasında tartarken Julian'ın gözleri büyüdü ve bir süre konuşmadı. "Tekrar ediyorum, imparatorun emirlerini yerine getirmekte acele ediyorum. Ama yine de üstesinden gelinmesi gereken hukuksal bir sorun var. İlk başta Galyalı insanları orduya alırken, imparator özel koşullar karşısında onların Alplerin ötesinde bir yere gönderilmeyeceği konusunda söz vermişti. Bu insanlar için evlerinden uzaklara gönderilmek dayanılmaz bir şeydir. Onların doğuya gönderilmesi sadece bu koşulun çiğnendiği anlamına gelmeyecek, bu insanlar ailelerinden uzak bölgelere gönderileceklerinden endişe ettikleri için benim ileride Galyalı birlikler oluşturmamı tehlikeye de atacaktır."

Decentius omuzlarını silkip ayağa kalktı. "Sizin barbarlarla yaptığınız kişisel anlaşmalar benim ilgi alanıma girmiyor, hatta imparatorun emirleriyle de hiç ilgisi yok. Bunun nedeni büyük bir olasılıkla emirlerin size değil Lupicinus ile Sintula'ya gönderilmesi olabilir. Siz bu durumda sorumluluktan kurtulmuş oluyorsunuz ve şunu da söyleme cüretini gösteriyorum ki birliklerin gönderilmesini ne yaparsanız yapın engelleyemezsiniz. İyi geceler."

Adam başını eğmeden veya başka bir hareketle selamlamadan odadan çıktı gitti.

Julian için için kaynayarak bir süre sessiz kaldı. Sonra öfkeyle elini masanın üzerindeki parşömenlere vurarak onları yere saçtı. Ürpererek ayağa fırladım.

"Gözü kör olsun o herifin Caesarius! İran'ı ele geçirecekmiş,

neyle yapacak peki bunu? Benim birliklerimle! Adam deli, çılgın bu adam! Bu maceradan imparator ne kazanabilir ki?"

Sakin bir şekilde, "O da kendi izini bırakmak istiyor Julian" dedim. "On yıldan uzun bir süredir Constantius tahtta ve şu ana kadar savaşarak yeterli miktarda toprak fethedemedi...

"Bütün bunlar sadece tarih kitapları için mi yapılıyor?" dedikten sonra konuşmaya ara verip dolaşmaya başladı. "Ününün yayılması için yasadışı yollarla birliklerimi alıyor ha?"

"Bu yasadışı değil. O imparator."

Julian hızlı hızlı yürüyordu artık. "İmparatorun bile imparatorluğun yararına işler yapmaya ihtiyacı vardır" dedi tıslayarak. "Tanrı aşkına, o Neron değil, Constantine'nin oğlu o!"

"Onun oğlu olması hırstan yoksun mu kılacak onu?"

"Hayır kuşkusuz. Ama bilgelikten yoksun olmasını da gerektirmez. Batı sınırları barış ve huzur içinde, ticaret ve refah artıyor. Persler, başarılı anlaşmalar yapılarak ve ayrıca takviye edilmiş bir ya da iki garnizonla kolayca şimdiki konumlannda tutulabilir. İmparator bütün yaşamları, bütün hazineyi, geçen beş yılda kazandığımız her şeyi bu anlamsız girişimle tehlikeye atıyor. Asıl amacı sadece ismini tarih kitaplarına yazdırmak değil mi? İşte bu çılgınlıktır Caesarius!"

"Ama ona itaat etmeyerek sen de imparatorluğu istikrarsızlaştırıyorsun. Sen bu hareketinle onun yanlış davranışlarını iyice pekiştirmiyor musun?"

Aklını karıştıran ve kabul edemeyeceği seçenekler karşısında derin düşüncelere dalan Julian sandalyesine oturdu. Sallustius ile yıllar önce kabul ettiği Hıristiyanlık inancından bir şeyler öğrenebilseydi eğer otoriteye boyun eğmek gerektiğini anlayabilirdi. Boyun eğmek, ama nereye kadar? Birinin değerini, birinin yurtseverliğini tehlikeye atacak noktaya kadar mı? Roma'nın güvenliğinin bile tehlikeye atıldığı noktaya kadar mı?

Julian ve çok sayıdaki danışmanı ile maiyetindekiler için gece uzun ve uykusuz geçmişti. Odama gitmek için ayrılıp yola çıktığımda Julian'ın çağırdığı ve hızla yürümekte olan Oribasius ile aniden çarpıştım. Gecenin bu geç saatinde uykusundan edilen bir

hekimin enerji ile dolu olamayacağını biliyordum. Uyuşuk bir hekim olan ancak hızla hareket eden meslektaşıma iyi niyetle bazı sorular sordum ama o sadece sırıttı ve Julian'ın odasına girdi. Hevesli Sintula'nın gayretleriyle birliklerin yola çıkması için hazırlıklar yapılmaya başlanmıştı bile. Seçilmiş olanlar veya en azından bölüklerinin seçileceğini tahmin edenler endişe içerisinde toplanmaya başlamışlardı. Ama en kötü olanı feryat etmeleri ve ağlamalarıydı. Kardeşim, senin de bildiğin gibi, ihtiyat kuvvetleri kendi memleketlerinde kalabalık gruplar, karıları ve çocukları, hatta bazen anneleri ve akrabaları olmadan görev yapmazlar. Bu kalabalığa erkeklerle yasadışı ilişkiler kuran gürültücü kadınlar da dahildir ve erkek yakınlarının ayrılmalarının zamanı geldiğinde hepsi bir araya toplanır. İşte böylece feryat figan başlar.

Seher vakti evden sokağa çıktığımda feryatlar önceki geceden daha yüksek perdeden çıkmaya başlamıştı. Bunun nedeni açık bir şekilde ortadaydı. Kimlikleri belirlenemeyen kişi ya da kişiler insanı hayrete düşürecek kadar kısa bir süre içinde çok sayıda bildiri dağıtmışlardı. Bildiri Petulanteler ile Keltler ve diğer muhtemel gönderilecek olanlara sesleniyor ve İmparator Constantius'un inançlı Galyalılara ihanetini ve Julian'ın onurunu ayaklar altına aldığından şikâyet ediyor, çok ağır suçlamalarda bulunuyordu. Kaba bir askeri kışla Latince'si ve Yunan alfabesiyle ve aynı derecede kaba Galce ile kaleme alınmış olan bildiride, adi suçlular gibi dünyanın sonuna gönderileceklerini ve köle olmaktan vahşice savaşarak ancak kurtarabildikleri sevgili ailelerinin yeniden Alemanların köleleri olacağını vurguluyorlardı. Bildiri şimdi burada tekrar cüret edemediğim iğrenç iftiralarla imparatora saldırıyor, onur kırıcı bir dil kullanılıyordu. Danışmanları, Decentius ile yandaşlarının bildirinin dağıtılmasını engellemediği için Julian'ın suçlanabileceğinden kaygılanıyorlardı.

Bildirinin birkaç kopyası önce taşlara gelişigüzel sarılarak lejyonerlerin kışlasına atılmıştı ve içeriğinin etkili olduğu hemen ortaya çıkmıştı. Bildiri birlikler tarafından okunduktan sonra yine onlar tarafından çoğaltılmış ve Paris'in içinde de dağıtılmıştı. O gece karanlıklar içinde bazı gölgelerin, kâğıtlara özensizce çiziktirilmiş bil-

diri kopyalarını sokak köşeleriyle duvar diplerinde aceleyle dağıttıkları görülmüş ve kopyalar tükenince de bildirinin içeriğini anıtların kaidelerine tebeşirle yazmışlardı.

Şehirde tam bir alarm durumu vardı. Julian, kapalı kapılar ardında aşırı yüklenilmiş bedeninin izin verdiği ölçüde zarafetle bir o yana bir bu yana yürüyen Oribasius dışında kimseyi görmek istemediğini belirterek çalışma odasına kapanmıştı. Öfkeyle saraya gelerek Constantius'a gönderilecek birliklerin hemen seçilmesini ve aynı içerikteki bildirilerin uzaktaki garnizonlara dağıtılmasından önce yola çıkılmasını sert bir dille isteyen Decentius'u bile umursamamıştı. Sezarın yanıtı kabaca, imparatorun emirlerinin Lupicinius'a gönderilmiş olduğunu ama onun şehirde olmayışı nedeniyle Sintula'ya verildiğini, birliklerin gösterdiği tepkiye karşı önlem alma işinin bu nedenle panikte olan ve bu işten elini çekmeye çalışan Sintula'nın omuzlarında olduğu şeklindeydi. Decentius öfkeden kudurarak kaldığı yere dönmüştü.

Öfkeli kadınlar ve askerler kışlalarının arkasından gidenlerin oluşturduğu kalabalıklar, artık gündüz olmasına rağmen meşaleler taşıyarak büyük meydanlarda toplanmaya başlamışlardı. Valinin şehirde güvenliği sağlayan muhafızları kalabalıklar karşısında tutunamayıp sadece sarayın yanındaki kışlalarını savunmaya çekilmişler, şehrin diğer bölümlerini isyancı kalabalığa teslim etmişlerdi. Şarkılar ve feryatlar sokak sokak dolaşan kadınlar tarafından yayılıyor ve ağır bir şekilde suçladıkları imparatorun ve Decentius'un kuklalarını yakıyorlardı. Telaşlı hizmetçiler sarayın dış kapısına barikat kurmak için koşuşturup itişiyorlar, büyük bir gürültü çıkartıyorlardı. Kalabalığın bağırtıları ile feryatları sarayın kalın duvarlarını bile aşarak Julian'a kadar ulaşıyordu ancak o bütün bunlara hiç ilgi göstermeksizin odasında oturuyordu. Eutherius'un sayesinde, ayrılığın daha az sancılı olması ve kalabalığın öfkesinin biraz da olsa yatıştırılması için doğuya gönderilecek askerlerin yasal eş ve çocuklarının da imparatorluğun ulaşım ve haberleşme teşkilatına ait büyük arabalarla evlerine kadar onlara eşlik edeceğine ilişkin bir emir verilmişti. Ancak bu emir, artık Julian'ın da Constantius'un küstahlığına destek verdiği şeklinde algılandığı için Julian'a öfke

duyulmasına yol açtıktan sonra başka alay ve bağırtılarla karşılanmıştı kalabalıklar tarafından.

Öğle vakti kalabalık bir muhafız grubu eşliğinde kılık değiştirmiş olarak saraya gelen Decentius takdim edilmeyi beklemeden çalışma odasına daldı. Sezarı sessizce kendisini beklerken buldu orada.

"Bu güruhun toplanmasının anlamı ne? Yönettiğin bu kalabalıklar üstünde hiç denetimin yok mu?"

"Görünüşe göre yok" dedi Julian sakince, "çünkü imparator bunu benim elimden alarak alt rütbelerimde bulunanlara verdi.

"Paris ayaktakımının yönettiği bir yer ve önünde sonunda bir mezbahaya dönecek" dedi Decentius heyecanla. "Senden düzeni yeniden kurarak gönderilecek birliklerle ihtiyaç duyulan malzemeyi toplamanı istiyorum."

Julian ona şaşırmış gibi baktı. "Roma'nın verdiği sözden döndüğünü birliklere anlattıktan sonra, Paris'in bunu sükûnetle karşılayacağını sanıyorsan körsün sen. İmparatorun emirlerini yerine getirmekte ısrar ediyorsan -yine tekrarlıyorum bu işte sana engel olmayacağım- uzak bir bölgede toplanmanızı öneririm. Sens'e, Vienne'ye hatta Strasbourg'a gidin ve kışlaların arkasından yolculuk yapanlarla karşı karşıya gelmeyin. Aksi taktirde felaketi davet etmiş olursunuz."

Decentius iyice öfkelenmişti. "Söylediklerinizhıyanet içeriyor ve imparatora gerektiği şekilde ulaştırılacaktır. Constantius'un kadınlarla çocuklardan oluşan bir kalabalıktan kaçmasını, muzaffer ve fetihçi bir orduyu uzak bir köyün etrafındaki ağaçtan kulübelerde toplamasını ve lejyonlarını gecenin karanlığında Galya'dan uçurmasını öneriyorsunuz. Böyle bir şeyi asla yapmayacağım. Eğer bu görevin yerine getirilmesinde bize yardım etmekte kararlıysan bütün sivil ve askeri yöneticilere şu andan itibaren üç gün içinde birlikleri ve gerekli malzemeyi sarayın önünde toplamaları emrini ver. Bu subayların varlığı birliklerin öfkesini dizginleyecek ve askerler, serkeş eşleriyle çocuklarını yatıştırıp kontrol edebilecek hale geleceklerdir. Eğer bunu yapmazsan senin onlarla işbirliği içinde olduğunu düşüneceğim."

Julian bir dalkavuk gibi başını sallayıp gülümsedi. "Nasıl istersenız efendi Tribün" dedi.

Decentius öfkeden kudurmuş gibi Julian'a baktıktan sonra üçüncü ve son kez hızlı adımlarla odadan çıktı. Julian bana boyun eğmişlik ifadesiyle baktı. Bense şehirde yaşanan kargaşaya karşın onun sakinliğine şaşırıp kalıyordum. "Ölümden sonra yaşanacak bir dünya vardır diye dua ediyorum" dedi, "bu sefer biz ve Paris'in yarısı yarın orada olabilir."

Şaşkınlığımı gizlemeden, "Bundan şüphen mi var?" diye sordum.

"Tanrılardan hiç kuşku duymuyorum. İnsanlar ise ayrı bir sorun.

"Tanrılar mı?"

Gülümseyen Julian odasının dışındaki tozla kaplı Tanrı ve Tanrıça heykelleri yığınını işaret etti. "Sözün gelişi, Caesarius. Sadece laf olsun diye söyledim.

Paris'teki kargaşa hızla çevresindeki varoşlara ve daha sonra etraftaki diğer garnizonlara ve kışlalara yayıldı. İthamlarla dolu bildiri yeni ekler ve değişikliklerle Paris'in yüz mil yarıçapı mesafesindeki her köye iki gün içinde ulaştırıldı. Birlikler şehre gelmeleri emrini aldıktan sonra kışlalarını ve karargâhlarını terk etmeye başladıklarında aileleri paniğe kapıldı. Chonodomarius'un işgalinin çok yakın bir zamanda yeniden başlayabileceği inancıyla askerlerin yollarını keserek gitmelerini engellemeye çalıştılar. Eşleri kucaklarında çocuklarıyla kocalarının peşlerinden koşturur ve onları Cermenlerin saldırı ve soygunlarına karşı korunmasız bırakmamaları için yalvarırlarken askerler yüzlerinde öfke dolu bir ifadeyle ilerliyorlardı. Bildiri adı bilinmeyen yazarlarının en vahşi umutlarının bile çok ötesinde bir etki yaratmıştı.

Şehre giren ilk müfrezeler çevrelerinde dolaşan kalabalıklar ile onların geçişlerini engellemek için yola çekilmiş yük hayvanlarının arasından kavga dövüş açtılar yollarını. Julian çalışma odasındaki yalnızlığına ve özel görüşmelerine bir son gelenleri karşılamak amacıyla şehrin varoşlarına gitti. Geçmiş yıllarda birlikte talim yaptığı veya seferler sırasında tanıştığı askerlerle subayları komutası altında gösterdikleri cesaret ve yaptıkları yararlılıklar nedeniy-

le övgüler düzerek coşkulu biçimde kucakladı onları. Decentius'a verdiği söze uyarak, onlara kim olursa olsun yeni komutanlarına bağlı olmaları için yalvardı ve gösterdikleri özveri karşılığında bol miktarda ödül alacaklarına garanti verdi. Resmi toplantıdan önceki iki akşam gelen subaylar için ziyafetler verdi Julian, yeni maceraları şerefine onlarla birlikte kadeh kaldırdı ve istedikleri başka bir şey olup olmadığını sorarak, eğer varsa yerine getirmek için elinden gelen her şeyi yapmaktan zevk alacağını söyledi. Galya ordusunun aldığı muazzam darbe karşısında Julian'ın sakin boyun eğişini gören konukları önce çok şaşırdılar ama sonra cesaret kazanmalarına rağmen, sadece yurtlarından ayrıldıkları için değil böyle soylu bir komutandan ayrılacakları için de üzüldüler.

Gece çökünceye, iyi yapılmış planların mahvolma saati gelinceye kadar her şey öylesine yolunda gitti ki Decentius bile işlerin gidişinden memnun bir durumdaydı. Karanlık çöktüğünde üç gündür dağılmayı reddedip, artık iyice kirlenmiş ve iğrenç kokan şehrin sokaklarında toplanmayı sürdüren kalabalıklar arasındaki gerilimle birlikte birliklerin de korkuları arttı ve hayal güçleri çalışmaya başladı. Kırsal bölgelerden gelerek erkeklerini bulmaya çalışan binlerce uykusuz kadının koşturduğu sokaklardaki meşalelerin yarattığı gölgeler yüzlerce çocuğun aniden feryat etmeye başlamasına neden oluyordu. Kötü ruhlar karanlığın yuttuğu şehrin her yerinde dolaşıyor gibiydi.

Dördüncü nöbet sırasında insanlar artık daha fazla bekleyemediler ve belki de gizli elebaşılarının kışkırtmasıyla veya kendi içlerinde büyüttükleri korku nedeniyle deyim yerindeyse birdenbire kıyameti kopardılar. Sezarı korumak için sarayın çevresinde dirsek dirseğe bir hat oluşturan İspanyol muhafızlar kalabalığın ayakları altında çiğnendiler ve öfkeli kitleler sarayın duvarlarına doğru akın akın ilerlediler. Gittikçe öfkesi kabaran kitlenin ön saflarında kendilerine yer bulmuş olan talihsizler duvarla, geceyi geçirmek için şehrin meydanlarında herhangi bir önlem alınmadan kalan binlerce uykusuz asker ile terli kadınların oluşturduğu kalabalığın arasında kalarak ezildiler. Birçok meşalenin yakılıp havaya kaldırılmasıyla kalabalık arasında bazılarının saçları ile elbiseleri ateş alınca gök

yüzüne çığlıklar yükseldi. Yanan insanlar kalabalıkların ayakları altında ezildiler. Sarayın etrafı çevrilip kuşatma altına alındı. Ben de sarayın kuzey kanadındaki dairemden acele çıkarak başını kitaplardan yeni kaldırmış, gözleri çapaklı ve sanki bir rüyadan yeni uyanıyormuş gibi sersemlemiş olan Julian'ın odasına daldım. Beni görünce düşüncelerden kurtulmak için başını sallayıp sendeleyerek ayağa kalktı.

"Tanrı'ya şükürler olsun, sen geldin Caesarius. Ben şöyle bir rüya gördüm..."

Ona kızgınlıkla baktım. Bu karmaşada nasıl uyuyabildiğini ve hatta tam bu karmaşa ortasında en büyük isteğinin nasıl oluyor da bana sonu gelmez rüyalarından birini anlatmak olduğunu merak ediyordum. Sarayın dıştaki bir metreden geniş taş duvarı ile odasının meşeden yapılma kalın kapılarının arasından duyulmaya başlanan bir şarkı sanki zehirli bir gaz gibi odaya yayılmaya başlamıştı.

"Julian" dedim, "dışarıdaki kalabalık..."

"Caesarius, sana daha önce sözünü ettiğim kadın yani koruyucu ruhum bana yeniden göründü. Aynen daha önce gördüğüm gibiydi, omzunda yine sorumluluklar vardı Caesarius, aynı Tanrıça'ydı...

Dışarıdan gelen sesler gittikçe yükseliyor ve daha da yoğunlaşıyordu. Sabırsızlığımı belli ederek baktım ona. "Julian" dedim, daha ısrarcı bir ses tonuyla, "kalabalık seni çağırıyor. Şehir büyük bir karmaşanın içine düşmüş durumda, bir şeyler yapmak gerekiyor."

Fakat o kendinden geçmiş gibiydi ve yüzünde hafif bir gülümsemeyle gördüğü sanki kendisini sık sık ziyaret eden bir hayal değilmiş de benmişim gibi bakışları bana yönelmişti. "İlk defa bu kez konuştu benimle Caesarius. Sesi inceydi, sihir doluydu, ama hissettiğim kadar yoğun duyamadım onu, sonra bedenime girdi ve azarlamasına rağmen sözleri beni rahatlatıyordu, bal kadar tatlıydı sözleri...

Başka bir dünyada bulunduğunu ve onu şu andaki çılgın durumundan çekip çıkaracak hiçbir şey olmadığını anlamıştım. Dışarıdaki kalabalığa yönelik işlerin yapılabilmesi için onun söyleyecek-

lerini dinlemem gerekiyordu. Rüyasını hızla anlatması için onu cesaretlendirmeye karar verdim.

"Ne söyledi sana Tanrıça?"

"Bir annenin genç ve havai oğlunu azarlaması gibi azarladı beni. 'Julian' dedi, 'uzun zamandır seni gizli gizli izliyorum çünkü daha yükseklere çıkarmak istiyorum seni ama her zaman reddediliyorum. Şu anda bile gelişim iyi karşılanmazsa hüzünlü ve moralim bozuk olarak gideceğim buradan.

"Bir şey anlamadım" diye konuşmaya başladım.

"Söyledikleri sadece bunlar değil" diye devam etti ve dışarıdan gelen sesler yükseldikçe ve gittikçe öfkeli hale geldikçe umutsuzluğum artmaya ve önceleri kalabalığın anlaşılmayan sözcükleri anlam kazanmaya başladı. "'Unutma Julian' dedi, 'eğer beni bu kez de reddedersen artık seninle daha fazla ilgilenmeyeceğim.'"

"Sadece bir rüya bu, şaşırtıcı bir rüya" dedim.

"Hayır arkadaşım, rüya değil bir görüntüydü o, anlaşılmaz da değildi. Şimdiye kadar gördüğüm en açık şeydi. Dinle beni!"

Ve o an onun dışarıdaki gürültünün, sarayın etrafında ve içinde dolaşan, koridorlarda ve odalarda dalgalanarak yankılanan ve gittikçe daha çok kişinin nakarata katılmasıyla sanki açık bir kıyıdaki dalga gibi gittikçe büyüyen korkunç karmaşanın farkında olduğunu anladım. Birkaç dakika içinde sarayın bir mil kadar çevresindeki her sokak ile şehrin her köşesinden yüz bin kişinin birlikte bağırmaya başlaması ve meşalelerle sopaların onun ismiyle yükselip inmesi kulakları sağır edebilecek gürültüyü ortaya çıkarmıştı. Daha da önemlisi kalabalığın onun isminin sonuna sadece imparatorun kullanabileceği tehlikeli ve ihanet içeren bir unvanı getirmesiydi. Kalabalık "Ju-li-an Augustus! Ju-li-an Augustus!" diye bağırıyordu. Julian'ın geride kalan beş yılda oluşturduğu Galya ordusunun gücüne ve bağlılığına rağmen Constantius'a karşı ayaklanmak, imparatorun parmağının tek bir hareketiyle toplayacağı Tuna ve Doğu lejyonlarının gücü göz önüne alındığında delilik, hatta intihar etmekti. Ama buna rağmen Julian hiç kaygılı değildi ve yarı uykulu yarı uyanık halini üzerinden attıkça ifadesinin ciddileştiğini, hare-

kete geçmeye hazırlandığını, dışarıdan gelen sesleri gittikçe daha büyük bir dikkatle dinlediğini görüyordum.

Aradan geçen zamana rağmen kalabalık onun adıyla yasaklanmış unvanı birlikte haykırmaktan vazgeçmiyordu. Birkaç dakika sonra odaya dalan iki subay şehir yakılıp yıkılmadan Julian'ın sarayın balkonuna çıkarak birliklere ve onları izleyen kalabalığa yönelik bir konuşma yapması için yalvardılar. Kadınların sarayın dış duvarının taşlarını tek tek sökmeye başladıklarını, eğer duvarı aşamazlarsa öfkelerinin büyüyeceğini ve kalabalığın arkasındakilerin ve askerlerin ise şehrin kaldırım taşlarını, etraftaki binaların kiremit ve çatı oluklarını söküp etrafa atmaya başladıklarını bildirdiler. Paris lime lime edilip yıkılmaya başlanmıştı.

Sessizce anlatılanları dinleyen Julian onların isteklerini kabul ettiğini başını sallayarak gösterdi. İki yanına iki subayı alarak uzun adımlarla odadan çıkıp koridorda ilerlemeye başladı. Binanın içine girmeyi başarmış küçük bir Petulante okçuları birliği onları izliyordu. Ben de Julian'ın yüksek rütbeli görevlileri karşılama törenlerinde ve önemli olaylarla dinsel törenler sırasında üzerine çıkarak kalabalıklara seslenme alışkanlığı edindiği, foruma yukarıdan bakan büyük balkona gittim. Geniş kapının iki kanadı açıldı, gittikçe sinirlenen muhafızları balkona yağan taş yağmurunun ortasına itti Julian'ı. Aynı muhafızlar daha sonra onun arkasında bir tutuklunun, -aslında o an öyle bir niyeti olmayan Julian'ın- kaçmasını engellemeye çalışıyormuş gibi durdular. Balkona çıktığımızda olağanüstü bir manzarayla karşılaştık.

Forum duvardan duvara insanla doluydu. Ön sıralarda ağlamaktan yanaklarında gözyaşlarının iz oluşturduğu binlerce kadın, çocuklarını kalabalığın itiş kakışından korumak için omuzlarının ve başlarının üzerine almışlardı ama bu defa da meşalelerden korumaları gerekiyordu. Kadınlar öyle yorgun görünüyorlardı ki meşalelerin aydınlığında yüzleri soluk ve bitkindi, saçları darmadağınık ve yağlı, dudakları kuruydu. Üç gündür meydandaydılar. Meydandan geçenlerin ya da onlara sempatiyle bakanlar şehir sakinlerinin verdiği yiyeceklerle beslenebiliyorlardı. Kadınların arkasında sancakları isyancı birliklere katılmak istermiş gibi dalgalanan ihtiyat

birlikleri forumun en uzak köşeleriyle etraftaki dar sokakları dolduruyorlardı. İnsanlar tehlikeyi hiç umursamadan çatılardan aşağı inen yağmur suyu oluklarına, kanalizasyon borularına tutunuyorlar, kalabalığı yukarıdan seyretmek için çatılara çıkıyorlardı. Korkuyu umursamayanlar ise bir parmakla veya ayak ucuyla tutunabildikleri duvarlardaki küçücük çıkıntılardan sarkıyorlar ve hep bir ağızdan o korkunç sloganı atıyorlardı: "Ju-li-an Augustus! Ju-li-an Augustus!"

Kapılar açılıp Julian balkona çıkar çıkmaz slogan daha büyük bir gürültüyle adeta patlayıp ve aniden bastıran bir sağanak gibi bizi baştan aşağı yıkamıştı. Balkonda görünen kişinin kim olduğunu anlamak isteyen kalabalık bir süre sessiz kaldı ve daha sonra onu tanıdıklarını belli eden çığlıklarla birlikte zafer naraları atmaya, hatta bir süre önce kımıldayamayacak kadar sıkışmış olduklarını düşünenler bile, aniden yerlerinde zıplamaya başlamışlardı. Bizim görüş alanımızın dışında bulunan balkonun altındaki kitleden çektikleri acıyı belirten ıstırap dolu gürültüler geldi kulağımıza.

Bağırtılar kulakları sağır edecek kadar yükseldi. Yankı nedeniyle neredeyse duvarlar sarsılıyor gibiydi. Julian kalabalığa bakıyordu. Bulunduğum yerden onun yüzünü göremiyordum. Ama onun gizemli bir askeri lider ifadesiyle, duygularını açığa vurmadan kalabalığı dikkatle incelediğini biliyordum. Julian'ın geldiği haberi forumun en uzak köşelerine ulaşıp oradan da bizim göremediğimiz dar arka sokaklara dağıldığında gürültünün düzeyi iyice yükseldi. Kalabalığın coşkusu hummalı bir kargaşaya dönüşüyor, herkes balkona doğru bakıyor ve bağırıyordu. Umulmadık bir şey oldu aniden. Julian donup kalmış gibi kalabalığa bakarken birkaç dakika içinde sadece annelerinin başları üzerinde taşınan korkmuş çocukların ağlamasının böldüğü derin bir sessizlik çöktü meydana.

Julian giriş yapmaya gerek duymadan, düzgün bir Latince ile sessiz kalabalığın üzerinden geçerek çevredeki binaların duvarlarında yankılanan keskin bir ses tonuyla, "Bir askerin görevi komutanına itaat etmektir" dedi. "Benim askerlerim daima böyle yaptılar ve bana gösterdikleri bağlılığın karşılığında Batı İmparatorluğu'nun en iyi savaşan, yenilmez ve kuzeydeki Cermenlerle bütün

barbar halklarının fatihi olarak ödüllerini aldılar. Forumun askerlerin toplandığı en uzak köşelerinden çığlıklar yükseldi. Ama çoğunluk bir sonraki sözcüğün ne olacağını duyabilmek için Julian kadar hareketsizdi. Forumun yarısını doldurmuş olan balkonun altındaki kadınlar durgunlaşmış ama etki altında kalmamışlardı. Yüzlerinde düşmanca bir ifade vardı.

"Halkın görevi sezarına itaat etmektir" diye devam etti konuşmasına Julian ve ben nihayet onun ne yapmak istediğini anladım. Kalabalığın nasıl bir tepki göstereceğinden emin olamadığı için eğitimli bir hatip olarak kalabalık üzerinde bir deneme yapıyordu. "Batı İmparatorluğu'nun halkı buna da boyun eğerek, kütüphaneleri ve kamu binaları inşa ederek ve Roma'ya tam bağlılıklarını göstererek kendileri için Galya'nın en büyük şehri Paris'i kurdu...

Kalabalığın nerede durduğunu veya nereye yöneleceğini belli etmeye yetecek kadar güçlü olmasa da kalabalıktan bir uğultu yükseldi. Bunun nedeni konuşmada, halkına yapacağı açıklamalarda üçlemenin son bölümüne, yani görevinin ne olduğunun söyleneceği bölüme gelinmiş olunmasıydı.

"Ve sezarın görevi" dediğinde kalabalık nefesini tutmuştu: "İmparator Constantius Augustus'a itaat ederek onu onurlandırmaktır."

Ön sıradaki kadınlar tiz perdeden söylediklerine tepki gösterdiler önce, daha sonra haber forumun arkalarına doğru yayıldı. Hayatları büyük oranda Julian'ın eylemlerine bağlı olan askerlerle tüccarlar Julian'ın söylediklerini duyduklarında hem ton hem de derinlik olarak gittikçe yükselen bir feryat kopardılar. Öfkenin, kızgınlığın ve güçsüzlüğün yansımasıydı bu. Hareket etmek, koşmak, nasıl olursa olsun bir şeyler yapmak isteyen kalabalık bir ileri bir geri dalgalanmaya başladı. Küfürler savuran ve naralar atan kirli insanlar yığını tarafından engellendi ve bastırıldı. Önce ekmek, meyve, elbise parçaları ve sokaklardaki çerçöpten oluşan malzeme ama biraz sonra da daha çok sayıda isyancı meydanın etrafındaki binaların çatılarına çıktıkça ve duvarlarla çatılardaki malzemeleri sökmeye başlayınca kiremit, tuğla ve taş gibi şeyler havada uçuşmaya başladı. Acı ve ıstırap çığlıkları havaya yükseldi. Aşağımızda bulunan kadınlar bize korku dolu gözlerle bakıyorlardı.

Muhafızları iterek aralarından balkona çıkıp "Julian" diye bağırdım. Forumun tam ortasındaki bronzdan yapılma muhteşem Julius Sezar heykeli kaidesinin üzerinde sallanmaya başlamıştı bir uğursuzluğu haber verircesine. "Şehri harabeye çeviriyorlar, ordu da er geç onlara katılacaktır. Ne önerdiğini tam olarak anlatamazsan her şeyi kaybedeceksin. Seni öldürecek bunlar."

Gözleri ateş gibi tuhaf bir şekilde parladı ve bir süre bana sert ifadeli gözlerle baktı. Ağzının kenarları seğiriyor, alnındaki damarlar ortaya çıkıyordu. Çok ağır bir baskı altındaydı Julian. Bu yükün herhangi bir ölümlünün taşıyabileceğinden çok daha fazla olduğunu anlamıştım. Sonra yeniden kalabalığa dönüp sessizliğin sağlanması için ellerini kaldırdı.

Kalabalık ona aldırmamıştı ve ben iyice ümitsizliğe kapılmıştım. Sadece kalabalığın ön sırasındakiler ona bakıyor, çatıların üstündekiler ile forumun uzak köşelerindekiler çılgın gibi açıkça ve isteyerek isyan ediyor, inşaat malzemelerini arkadaşlarının üzerine fırlatıyor ve İmparator Constantius'a hakaret ediyorlardı. Julian ellerini daha yukarı kaldırıp sessiz olmaları için bağırdı ama söyledikleri kurumuş bir boğazdan zorlukla çıkan sözlermiş gibiydi, uğultunun arasında sesi kaybolmuştu, bütün çabaları boşunaydı. Olaylar kâbus gibi gelişiyordu.

Julian bir iki adım geri çekilerek hiç tereddüt göstermeden arkasında duran okçuları eliyle yanına çağırdı. Altı okçu ileri çıkarak geniş balkona yan yana dizildi. Sadece onların duyabileceği bir emirle omuzlarından ordunun kullandığı tatar yaylarını indirmelerini emretti. Okçular yumuşak bir hareketle okları kalın sicimlere yerleştirdiler. Öfkeli bir kavgada veya savaşta kullanıldığına hiç tanık olmadığım bu silahların yapabilecekleri hakkında söylenenleri duymuştum. Deneyimli bir okçunun bu silahla yarım millik bir mesafeden zırhı parçalayabileceği söyleniyordu. Meşalelerin aydınlığında gri demir ok uçları donuk donuk parlıyordu. Okların uçları öldürmeye göre değil, bütünüyle çarpma gücüne göre ayarlandığı için yuvarlaktı.

Oklarını fırlatmaya hazırlanmış okçuların görüntüsünün kalabalığın dikkatini çekmesini istercesine bir süre tereddüt gösteren Ju-

lian öfkeyle başını salladıktan sonra özellikle bulunduğu çatının üstünde o anda inşaattan kopardığı büyük bir taşı fırlatmak için başının üstüne kaldıran hayli hareketli bir adamı hedef gösterdi ve eliyle belli belirsiz bir işaret yaptı.

Altı ok sanki tek bir elden fırlatılmış gibi hedefe doğru uçtu. Okları çıplak gözle izlemek mümkün değildi. Bir saniye sonra ortaya çıkan sonuç apaçıktı.

Okların dördü hedefi bulurken beşincisiyle altıncısı gürültüyle çatının kiremitlerine çarpıp sokağa düşmüşlerdi. Çatıdaki yağmacı göğsüne iki, boğazına ve uyluğuna birer darbe almıştı ve bunu söylediğim için Tanrı beni affetsin dünyaya şehit edilmiş Aziz Sebastian gibi bakarken birdenbire donmuştu ve inşaat taşı hâlâ başının üstünde dengede duruyordu. Birkaç saniye içinde taş adamın omuzlarını sıyırarak geçip çatıda yuvarlandı, aşağı inen oluğa dokunmadan düşerken adam önce oturma pozisyonu aldı, sonra sanki bir taş ustasıymış da dinleniyormuş gibi omuzlarının üzerine çöktü. Hafifçe kaydıktan sonra, saçaktan, taşın getirdiği ölümden dehşete kapılmış kalabalığın üzerine, kısa süre önce ayakta durduğu çatının dik eğiminden hız alarak ve kırmızıya çalan kahverengi kiremitlerde parlak koyu bir iz bırakarak düştü. Adamın kim olduğunu belirleyememiştim ama Julian'ın askerlerinden biri olmaması için dua ediyordum. Adamın düştüğü binanın yakınlarında bulunanlar, büyük bir olasılıkla eşi veya metresinin attığı tiz ve çılgınca haykırışı bastıran çığlıklar attılar ama birkaç saniye içinde forumun etrafındaki her yere ve kalabalığa birdenbire bir sessizlik çöktü. Bütün gözler korku ve sıkıntıyla balkona çevrildi.

Julian okçuların balkondan içeriye geçmelerini emrettikten sonra donup kalmış kalabalığın sessizliğine doğru bir adım attı.

"Böyle olmakla birlikte imparatorun görevi" dedi sakince sanki konuşması hiç kesilmemiş gibi, "halkına önderlik etmek, haysiyetini korumaktır. Ben imparatora sonuna kadar sadık kalmakla onun halkının onuruna hakaret etmesine destek vermiş, Roma'nın Galyalı askerlere resmi olarak verdiği sözden vazgeçmesine yardım etmiş oluyorum. Bu nedenle ona itaat etmenin bir kıymeti yok artık.

Kalabalık şok olmuştu ve sessizliğini sürdürüyordu.

"Bizim durumumuz eski mitlerde de anlatılıyor" dedi sakin bir ses tonuyla ve sesi sanki hitabet ritmini yeni bulmuş gibiydi, "kartal kuluçkadan yeni çıkmış ama tüylenmemiş yavrularının hangisinin gerçek olduğunu anlamak için yavrularını gökyüzüne çıkarıp güneşe doğru tutarak Tanrı Helios'un hangisinin gerçekten kartal olup olmadığına karar vermesini istermiş. Ben de aynı şekilde size ve Güneş Tanrısı'na kendimi teslim ediyorum. Size önderlik edip edemeyeceğimin kararı size kalmış. Eğer edemeyeceksem beni Tanrıların sahip çıkmadığı yavrular gibi fırlatın bir yana ya da bir piç gibi atın nehrin sularına. Ren nehri Keltleri asla yanıltmadı, onların piç çocuklarını derinliklerine çekerek doğan çocuklardan gayri meşru ilişkilerin öcünü aldı; ama suyun üstünde kalan her çocuk, doğru evliliği ve lekeden arınmışlığı kutlanarak nehrin kenarında beklerken elleri titreyen annelerin kucağına verildi. İşte ben de bunun gibi, bu görev için meşru olup olmadığıma karar vermeniz için kendimi size teslim ediyor ve eğer sizin gözünüzde buna değer görülmezsem verilecek cezayı kabul edeceğimi bildiriyorum."

Konuşmasının burasında Julian kısa bir süre durdu, sanki kalabalığın kararını bekliyormuş gibi başını eğerken verilecek hüküm için kendini hazırladı. Kalabalık şaşırmıştı, komutalarını görevden alıp almakta tereddüt gösteriyordu, aynı zamanda kaygılıydılar da. Sonra kalabalığın arka sıralarından, sancakların hâlâ tembel tembel salındığı askerlerin bulunduğu bölümden bir çığlık yükseldi.

"Ju-li-an Augustus! Ju-li- an Augustus!"

Bu slogan derhal diğerleri tarafından da atılmaya ve forumda yankılanmaya başladı, ama bu kez sloganlar isyanla dolu değildi ve şiddet içermiyordu. Gözleri Julian'da olduğu halde kalabalık hareket etmeden bekliyor, sadece dudaklar oynuyor, yüz bin kişinin ağzı heceler dökülürken kendiliğinden aynı anda açılıp kapanıyordu. Sözcükler arkamızdaki kireçtaşlarında yankılandıktan sonra üstümüze geliyor, kulaklarımıza doluyordu: "Ju-li-an Augustus! Ju-li-an Augustus!"

Julian olan bitene bakıp başını sallarken kalabalıktan neşeli bir gürültü yükseldi. Arkadaki okçular beni sert bir şekilde bir tarafa

iterek, geleneksel zafer kutlamalarında görülen bir gösteriyi yapmaya, Julian'ı bir kalkana oturtup omuzlarının üstüne çıkartarak insanların başlarının üstünde bir o yana bir bu yana döndürmeye başlamışlardı. Julian da kolunu selam vermek için öne doğru uzatmıştı.

Uzun süren neşeli gösterilerden sonra kadınlar, eşlerinin Suriyeli tatlı ve makyajlı fahişelere gitmeyeceğini anladıkları için sevinçten alçak sesle ağlamaya başlamışlardı. Okçu birliğinin subayı olan yüzbaşı bir adım öne çıkarak kendinden emin bir biçimde törenin tamamlanması için yeni imparatorun taç giymesi gerektiğini söyledi. Şaşıran Julian kaşlarını kaldırdı.

Hâlâ süren neşeli bağırtıların arasında adama, "Ben bir askerim" diye bağırdı, "tacım yok benim.

Sarayın hekimi olduğumu ve Julian üzerindeki etkimi bilen yüzbaşı umutsuz gözlerle bana baktı, ne yapmalıyız der gibi. Omuzlarımı silkerek yanıtladım onu.

"Bir koşu gidip Helena'nın gerdanlıklarından ya da taçlarından birini alıp getirebilirim" diye öneride bulundum. Julian'ın irkildiğini hissettim sözlerim karşısında.

"İşaretler iyi olmayacaktır o zaman" dedi. Böyle bir zamanda takacağı mücevherler konusunda bu kadar seçici davrandığı için kızgınlıkla baktım ona. Düşünmeden, "Peki süvari süsleri olmaz mı?" dedim, Julian'ın savaş atına tören sırasında hayli süslü demir işlemeler ile mücevherler takıldığını hayal ederek. Julian buna sinirlendi.

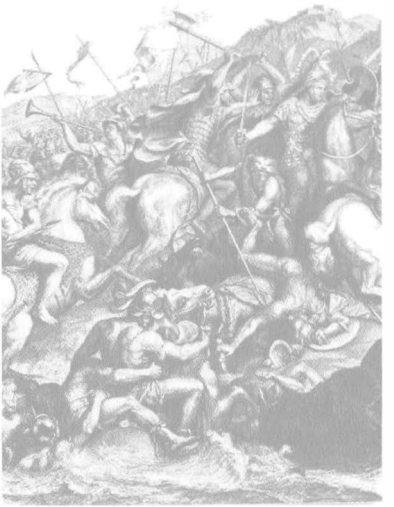
"Yaptığım işlerin sorumluluğunu üzerime alırım" diye bağırdı alay ettiğimi düşünerek. "Burnu tarafından yönetilen bir at gibi anlatılan biri olmayacağım.

İnsanlar balkondaki canlı tartışmayı seyredip nasıl seçim yapacaklarını, yaptıkları seçimin doğru olup olmadığını endişe içinde düşünmeye başlayınca kalabalığın neşesi azalmaya ve uğursuz bir huzursuzluk forumun üzerine çökmeye başladı. Sonunda bir asker sorunu çözdü.

Öne doğru çıkan asker boynundaki Petulantelerin standart olarak taktığı kalın altın zinciri çıkardı ve törensel hareketler yapma-

dan ve izin bile almadan yeni Augustus'un başına yerleştirdi. Uzun ve kalın zincirin bir ucu Julian'ın sol kulağının üstünden sarkıyordu. Julian dönüp kalabalığa baktı. Kalabalık uğuldamaya başlamıştı ve artık yüzlerin güldüğünü gördüm. Her şeyin iyiye gideceğini biliyordum şimdi.

Aynı günün ilerleyen saatlerinde Decentius ile Florentius'un şehirden telaşla ve dehşet içinde kaçtıklarını öğrendi Julian. Bu arada Eutherius, vali Florentius'un şehrin varoşlarında gizlenen ailesi ve yakınlarını öldürerek hatırı sayılır miktardaki mülk ve servetlerine hazine adına el koymasını tavsiye etti ona. Julian ise onun mülklerinin ve servetinin listesini çıkarmalarını ve tüm ailesi ile birlikte, Petulante okçularının refakatinde lüks olmasa da rahat edebilecekleri bir yolculukla Roma'ya gönderilmesi emrini verdi. Bu, duyduğu zaman neredeyse küçük dilini yutabileceği kadar Constantius'u şaşkınlığa uğratan yüce bir davranıştı; Julian'ın bağışlayıcı ama kurnaz doğasını gösteren bir hareketti; onun bir Hıristiyan olarak yaptığı son, ama Roma'nın tartışmalı İmparator Augustus'u olarak yaptığı ilk eylemdi.

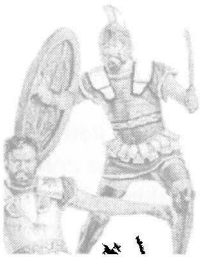
Yedinci Kitap

İÇ SAVAŞ

Cesaret savaşta kol gücünden daha yararlıdır.
Cesaretten daha önemli olansa zamanlamadır.

VEGETİUS

I

Kardeşim, iç savaş korkunç bir şey. Bir hafta önce egemenliğin altındaki yerlerde barış hüküm sürüyor, düşmanlara bütün sınırlarda boyun eğdirilmiş, ordu çiftlik açmak amacıyla bataklıkları kurutup surları onarıyor, imparator durumdan hoşnut ve Kilise yayılmaya devam ediyor; sonra bir rüzgârla, yüksek mevkiden hatalı gelen bir emirle her şey alt üst oluyor. İnsanların yaşamı köklerinden koparılıp değiştiriliyor, imparatorluk bölünmenin eşiğine gelirken her tarafta ölüm kol gezmeye başlıyor. İçinde bir günün dönüm noktası olduğu bir haftada o günün hangisi olduğunu saptamak için uzun uzadıya düşünmeme karşın her şey göründüğü kadarıyla şeytani bir bulanıklılıkla gelişiyordu; bir gün içinde, o günün kritik bir saatinde, dakikasında ve saniyesindeydi dönüm noktası. Bu noktaya gelmeden önce, o ölümcül emir verilmemiş olsaydı her şey aynı kalacaktı; bu sonsuz derecede küçük ve önemsiz görünen hatadan sonra her şey kaybediliyor veya hangi tarafta yer aldığına ve yine yer aldığın tarafta Pannonia'da huzurlu bir emeklilik geçirmene izin verilecek bir general veya ayakları çamurlu bir piyade olup olmadığına bağlı olarak kazancın değişmektedir, ki eğer piyadeysen hangi tarafta savaştığın sonucu pek de etkilemeyecektir çünkü, yirmi yıllık askerlik hizmeti karşılığında kalın kollu bir barbar kadınla bahçe olarak düzenleyeceğin iki dönümlük bir araziyi elde etmen Perseus'un güneşe uçması kadar olanaksızdır neredeyse. Bir hafta bunların hepsini kapsıyor kardeşim. Çünkü Tanrı evreni iç savaş patlasın diye, yazın fasulye taneleri filizlensin diye yarattı. Gladyatör dövüşlerini seyretmek için gerek duyulan şey bir gündür, bir bebeğin doğumu için de yeterlidir o. Bu bebe-

ğin Komünyon ayinine katılması için bir saat yeterlidir ama ölümü için de bu geçerlidir. Bir şaka yapmak için, bir dua etmek için, affedilmeyi dilemek için, tam bir ihanet için bir dakika yeterlidir. Eşekarısının sokması, bir okçunun okunu fırlatması, bir katilin -ya da bir imparatorun- bir insanın yaşamını sonlandırması içinse bir saniye bile yeterlidir. Ama bu önemsiz zaman dilimini önceden belirlemek mümkün değildir ve Tanrı'nın emirlerinin de tüm iyi niyetli çabaları desteklemesine karşın eşekarısı sokmaya, savaşlar da çıkmaya devam etmektedir.

Dört yüz yıl önce Tanrılaştırılmış Julius gibi Julian da kendi Rubicon'unu* geçti, ama sezar olarak attığı ölümcül adımın anlamının ne olduğunu idrak etmişse bile aynı şey onun takipçisi için kolaylıkla söylenemezdi. Galyalıların onu halklarının ve imparatorluğun koruyucusu olarak onurlandırması ve tahta çıkarmasına karşın bu insanların ezici bir çoğunluğu Paris'in yirmi mil ötesine hiç geçmemişlerdi ve kendi ülkelerinden büyük bir imparatorluğu hayal etmeleri çok zordu. Ufukta çok az güneş ışığı görünüyordu; Julian'ın etrafındaki manzaranın her tarafı tepede dolanan bulutlarca karartılmış durumdaydı. Geride kalan beş yıl içinde eğitimli ve hızlı bir ordu kurmuş olmakla övünebilirdi ama Constantius'un birlikleri onun Galya'dan toplayabileceği birliklerin dört katından daha fazlaydı ve ayrıca onun emri altında Roma ile Konstantinopol'ün hazineleri ve ihtiyaç duyulduğunda Doğu'nun zengin ve güçlü şehirlerinin sağlayacağı destek de vardı. Galya halkı ile birlikleri günlük var oluşları ve yaşayışlarının ötesine bakamıyorlarsa bile Julian ile danışmanları bunu yapabiliyordu ve zafer elde etme olasılığımız yeterince güçlü değildi.

** M.Ö. 49 yılında Senato ile Pompeius'un oluşturduğu hükümetin, kendisini Galya valiliğinden alarak Roma'ya çağıran kararı alması üzerine, Julius Sezar'ın İtalya'nın kuzeyindeki Rubicon Nehri'ni geçerek Senato ve Pompeius'a karşı savaşa başlaması kastediliyor. Rubicon'u aşarak İtalya'ya girmesi, Julius Sezar'ı bir süre sonra Roma'nın tek hakimi yapacak ve Roma'nın imparatorluk dönemine geçişini sağlayacak olayların başlangıcı olarak sembolik bir anlamda kullanılmaktadır. (Çev.)*

İyi bir strateji yokluğu nedeniyle, bir taraftan Constantius'u yumuşatmaya hatta öfkelenmesine gerek olmadığına inandırmaya çalışırken diğer taraftan yerel üssünü güçlendirmek için yapabildiği kadar zaman kazanmaya çalışıyordu. İmparator ile doğrudan haberleşme kurarak, onun unvanı olan Augustus'u hangi koşullar altında aldığını açıklayan ve kendisinin anlaşılmasını dileyip saygıda kusur etmeyen bir mektup yazdı. Bu mektubun yazılması sırasında üslubunun ürkek ya da küstah olmaması için günlerce çalıştık. Constantius'u imparatorluğun tümünün hakimi olarak tanıdığımızı ama Julian'ın da onun tarafından imparatorluğun batı bölümünün tek hakimi olarak tanınmasını istediğimizi belirttik. Bunlara ek olarak, Constantius'un uzun süredir tanıdığı ve Julian'ın da Galya'da saygı duyup güvendiği yaşlı Eutherius'un mektubu elden götürmesinin olumlu etkisinin olabileceği aklıma geldi ve bu kabul edildi. Ayrıca Julian, Roma ve Atina senatolarına da açıklayıcı mektuplar gönderdi ve büyük bir tarih hatasına düşerek, herhalde antik değerlerle, adetleri koruyacağı mesajını vermek için olsa gerek, en azından altı yüz yıldır şehirlerinin dünyada hiçbir politik ağırlığı olmamasına karşın Spartalılarla Korintlilere de bu açıklamalardan gönderdi.

Jestimiz boşa gitmişti. Eutherius ile yanındakiler geçtikleri her yerde gümrük görevlileri ve imparatorluğun diğer görevlileri tarafından engellenmiş ve taciz edilmişlerdi. Sonunda Boğazı geçip Konstantinopol'de imparatora mektubu sundular. Mektubu aldıktan sonra ziyaret için Kapadokya'ya giden Constantius ölüm saçan bir öfkeyle, gönderdiğimiz elçilerin yakalanarak göz altına alınmasını emretti. Yaşlı kâhya bile yaşamından endişe duymaya başlamıştı. Constantius, Eutherius'a tek bir soru bile sormadan ve onun mektuba ilişkin tek cümlelik bir açıklama bile yapmasına izin vermeden serbest bırakıp Galya'ya dönmesine izin verdi. Galya'ya gelen Eutherius, Julian'a hemen savaş hazırlıklarına başlamasını tavsiye etti.

Bununla birlikte yaşlı danışman en azından o zaman için boşuna telaşlandığını anlamıştı. Kapadokya'daki görüşmeden çok kısa bir süre sonra imparatorun aklı başına geldi. Her iki yanında orta-

ya çıkan iki tehdidi değerlendiğinde doğudaki Perslerin batıdaki yeni Augustus'tan daha tehlikeli olduğuna karar verdi. Buna uygun olarak da oyalayıcı bir taktik benimseyerek Julian ile mektuplaşmaya başladı ve ondan Augustus unvanından vazgeçerek daha önceden Galya'da sahip olduğu yetkinin temeli olan sezar unvanını kullanmasını istedi, ama Galya birliklerinin hizmet koşullarıyla ilgili herhangi bir söz vermiyordu. Bu mektup, Constantius'un Galya'daki birçok üst düzey askeri ve sivil makama atadığı saray görevlileri tarafından getirilmişti. Yöneticiler atayarak Julian'ın bu yerleri doldurma yetkisini tanımadığını göstermeye ve kendi seçtiği adamların kilit mevkilerde bulunmasını sağlamaya çalışıyordu.

Aşağı yukarı 360 yılının tümü ve sonraki yılın yarısı boyunca yaşanan uzun hikâyeyi kısaltacağım kardeşim. Yukanda söylediğim uzun dönem bu diplomatik mücadeleler ve gizli aşağılamalarla doluydu. Constantius, Büyük Kral Sapor'a karşı diplomatik ve askeri seferlere saplanıp kalmıştı. Lejyonlarında oluşan boşluğu doldurmak için İtalya ile egemenliği altındaki diğer eyaletlerin kaynaklarına dayanarak yeni birlikler oluşturmuş, süvarilerinin sayısını artırmış, toplumun bütün sınıflarına hiçbir ayrıcalık tanımadan ağır vergi yükü getirmiş, büyük miktarda malzeme, insan ve para toplamıştı.

Bu sırada Julian bütün zamanını Ren'in her iki tarafından topladığı adamlarla yedek birlikler oluşturarak ordusunu güçlendirmeye, tek bir gümüş sikkenin bile ödenip ödenmediğini denetlemeye varıncaya kadar vergilerin toplanmasını sağlamaya, sert eğitim ve askeri tatbikatlarla birliklerini hazırlamaya harcamıştı. Galyalılar bu önlemleri desteklediler, bu çalışmalar sırasında onu neşelendirip cesaretlendirdiler, öyle ki hediye ve vergi uygulamasının dışında, Julian'ın önce reddettiği ama sonra zorlamaları sonucunda kabul etmek zorunda kaldığı büyük miktarda gümüş ve altını gönüllü olarak verdiler.

Bu dönemde onu belki yüzlerce kez uyarmaya çalıştım. Burada gamizonlardan gelen mektupları değerlendirip yanıtlar yazmaya uğraştığımız bir gecede yaşadığımız bir örneği anlatacağım. "Julian" dedim, "ordu ile en iyi önlemleri alabilirsin ama lejyonlarına

eklediğin her bölük imparatorun casusları için bildirilmesi gereken bir haber olacaktır. Bildiğin gibi imparator senin davranışlarından kuşkulanıyor. Geri dönüşü zorlaştırarak seçeneklerini yok ediyorsun.

Normal olarak başını sallar veya aynı görüşte olmadığını söylerdi sakin ve sessiz biçimde. Ama bu son uyarımda okuduğu yasa derlemelerini yere fırlatıp ayağa fırladı birden.

"Kahrolası Caesarius, General Marcellus ile Sallustius ve diğerlerinin yaptığı gibi beni küçümsüyorsun!" Ses tonu kontrollüydü ama öfkeden çınlıyordu. "Sen ve ben birlikte savaştık, birlikte üzüldük, oğlumu sen toprağa verdin! Bu kadarcık mı tanıyorsun beni? Galya'yı korumak, Roma'yı yüceltmek için yaptıklarım hafızandan uçup gidiyor mu? Hâlâ geri dönecek bir seçenek oluşturmayı düşündüğümü sanıyorsun. Yanılıyorsun. Gidilecek sadece bir yön var, o da sona giden yol. Bir imparator mu yoksa ölü bir adam mı olacağımı sadece Tanrı biliyor. Ama Constantius'la birlikte yönetmeyeceğim ülkeyi. Hiç haberi olmayan birine felsefeyle yaklaşamam. Oğlumu öldürmüş bir adamla daha fazla birlikte var olamam."

"Ama Julian" diye itiraz ettim, "ona yazdığın mektuplar... gönderdiğin elçiler. Bunların bir anlamı!..

Zorlukla kontrol ettiği belli olan boğuk bir ses tonuyla, "Hiçbir anlamı yok onların kesinlikle" diyerek sözümü kesti. "Oyalayıcı davranışlarımı tereddüt olarak görme. Kendi gücümü oluşturuyorum Caesarius. Zaman benim yanımda ve bu mücadelede ezilip giden ben olmayacağım."

Bunları söylediğinde sessiz kaldım ve ona bakarak söylediklerinin anlamı üzerine uzun uzadıya düşündüm. Birkaç dakika yavaş ve derin derin nefes alıp verdi, gözleri üzerime kilitlenmişti. Hayvan'ı öldürmek niyetinde olduğu zaman Strasbourg'ta ilk kez gördüğümde beni çok huzursuz eden o tuhaf ışığı, o fanatik pırıltıyı fark ettim yine gözlerinde. Sonunda bakışlarını başka tarafa çevirdi, soğukkanlılığını yeniden kazandı ve ben konuşmaya başlamadan önce okuduğu yasa derlemesini yerden alarak okumaya başladı. Birkaç dakika içinde sakin stratejistten çıkan ve kini yüzünden alev alev yanan ve sonra yeniden dikkatli çalışmaya dönen

analisti gördüm aynı kişide. Gitmek için ayağa kalktım ama daha kapıya varmadan bir şey daha söyledi.

"Caesarius. Sesi yumuşak ve içten, bakışları deliciydi.

Kaygılanarak ona doğru döndüm. Benim arkadaşımdı, ama şimdi ondan korkmuştum. "Ne oldu Julian?"

"Beni küçümsediğin zaman Roma'yı da küçümsemiş oluyorsun.

Ertesi yaz casusları Julian'a, doğuya çağırılan İtalya'daki ve Galya'nın hemen doğusundaki İllyricum eyaletinin lejyonlarının bölgeyi terk ettiklerini ve büyük şehirleri ve askeri tesisleri savunmak için sadece ufak garnizonların kaldığı haberini verdiler. Constantius ile görüşmeleri çıkmaz bir sokakta ve imparatorun kuvvetleri Pers Kralı Sapor'a karşı doğuda seferdeyken, rakibinin tüm dikkatini Galya sorunu üzerine toplayabilecek duruma gelmesinden önce harekete geçmek için uygun bir an olduğunu düşünen Julian işe başladı.

Cesurca ama danışmanlarına göre aptalca bir karar alarak tek bir vuruşla, rakip imparatorun uzakta olduğu bir sırada, güneyi de dahil olmak üzere tüm İtalya'yı hatta Konstantinopol'ü kontrol altında tutma olanağı verecek sağlam bir sıçrama tahtası olarak kendisine hizmet edebilecek İllyricum eyaletini ele geçirmeyi planladı. Yapmayı kafasına koyduğu şey, sahnedeki bir sihirbaz gibi boş olan elbisesinin kollarından bir sürü eşya ve malzemeyi çıkarmaktı. Bunu söylerken gerçekten abartmıyorum durumunu, çünkü kolları boştu; birliklerinin büyük bir kısmı Alemanlara karşı bütün Ren nehri boyunca savunma gücü olarak bırakılmıştı ve elinde kalan sadece yirmi üç bin kişilik bir ordu kalmıştı. Constantius'un emri altındaki kaynaklarla karşılaştırıldığında Julian'ın mütevazı bir güçle Galya'dan Konstantinopol'e kadar olan tüm bölgeyi ele geçirmeyi ve dünyanın en güçlü şehrini imparatorun elinden almayı tasarladığı düşünüldüğünde durum gerçekten de gülünçtü.

Büyük bir güçle bütün Avrupa'yı ezip geçecek geniş çaplı ve süpürücü bir saldırı görüntüsü vermek amacıyla birliklerini üçe böldü. Onar bin askerden oluşan iki grup generalleri Nevitta ve Jovinus'un komutasındaydı. Sadece üç bin kişilik üçüncü grup ise

kendi komutası altında Galya'nın en hızlı atlarına binen en usta süvari birliklerinden oluşuyordu. Üç ordu için üç asıl yol belirlemişti: Nevitta, Raetia ile Noricum'dan geçip Tuna nehri kıyısından Pannonia'ya inecekti. Jovinus'un birlikleri kuzey İtalya'yı kasıp kavurduktan sonra Tuna'da Nevitta ile birleşecekti. Julian ise üç yoldan en zorlusu olanından, yani tam kalbinden geçip kuzey kesimlerinde hâlâ Roma egemenliğine düşman Cermen kavimlerini barındıran ve Tuna'nın kaynağını gizleyen Kara Orman'dan gidecekti.

Üç rota arasında sadece en risklisi değil en korkuncu da Julian'ınkiydi, çünkü Kara Orman, Roma ordularının sıkça girdiği bir bölge değildi. Haftalarca yolculuk yapılmasına ve insanların çıldırma noktasına ulaşmasına karşın bu ormanların uzaktaki ucuna gidilemediği söyleniyor ve gerçekten de ormanın nerede bittiği bilinmiyordu. Güçlerini bu şekilde bölerek Julian, çevrede kalabalık birlikler bulunduğu görüntüsünü vermeyi ve korkuyu her yere yaymayı amaçlıyordu. Aslında Büyük İskender tarafından hayli iyi kullanılmış bir stratejiyi taklit etmeye çalışıyordu. Üç ordu Aşağı Pannonia'da, Tuna nehri kıyısındaki, Roma'ya bağımlı küçük ve basit bir şehir olan Sirmium'da buluşacaktı.

Ciddi üzüntü ve endişe içinde bulunmama, uzun tartışmalara girmeme rağmen Kara Orman'a yapılacak saldırıda benim Julian'ın yanında bulunma isteğime karşı çıkıldı. Alemanların içine yapacağı hızlı saldırı sırasında tıbbi müdahaleye gerek duyulmuyordu. Eğer yaralanırsam diyordu, ya yarayı önemsemeyeceğim ya da öleceğim. İdari stratejiye ilişkin yeteneklerim dolayısıyla Nevitta'nın komutasındaki birliğe baş danışman olarak katılmam kararlaştırıldı. Bana düşen iş Galya'daki ana üsle ulak haberleşmesinin sürmesini sağlamak ve Ekim ayının ortalarına doğru üç ordunun Sirmium'daki buluşmasını koordine etmekti.

Ayrılmadan önce birkaç haftadır görmediğim Oribasius'u ziyaret etmek için fırsat bulabildim. İki insanın olabileceği kadar farklı kişiler -farklı kuşaklardan, mesleki olarak farklı ekollerden ve farklı dinlerdendik- olmamıza karşın onun arkadaşlığını her zaman keyifli ve konuşmalarını hep uyarıcı buluyordum ve hiç olmazsa veda etmek istiyordum. Augustus ilan edilmesine yol açan olaylar

sırasında Julian'ın çağrısıyla başlayan özel konsültasyon seansları dışında nerdeyse tümüyle sezarın tıbbi bakımını almıştım Oribasius'un üzerinden. Bunun nedeni zorlu yürüyüşler için benim daha uygun olmam ve Julian'ın birkaç kez söylediğine göre, Oribasius'un mesleki yeteneklerine, çağdışı kalmış tezlerden kaynaklandıkları için güven duymamasıydı. Onu sarayda tutması aslında yıllara dayalı bir arkadaşlık adınaydı. Ama Oribasius işlerinin azalmasından hiç de rahatsız olmuş gibi görünmüyor ve bana karşı her zaman arkadaşça davranıyordu.

Haftada iki kez geldiği garnizonda klinik olarak kullandığı kışla kulübesinin kapısını vurduktan sonra başımı yavaşça içeri uzattım.

"Oribasius, anladığım kadarıyla sen Paris'te kalıyorsun. Ben bugün ayrılıyorum. Sana hoşça kal demek için geldim."

Aynı hurufatla yazılmış ve iri harfli metinlerden oluşan bir yığın yaprakla dolu masadan kalkarken yüzü kızarmış ve şaşırmıştı. Bu yaprakları kendi yaptığı küçük ocağa tek tek atıyordu. Odadaki sıcak boğucuydu ve meslektaşımın yüzü terden sırılsıklamdı. Yerinden kalkıp topallayarak bana doğru yaklaştı, yüzünde tatlı bir gülümseme vardı.

"Senin için her şey iyi olsun Caesarius!" dedi. "Macera sadece başlıyor. Acaba başladığım şeyi bitirebilecek miyim?"

Neyi başlatmıştı acaba? Şaşkınlıktan ne yapacağımı bilemediğimden bir an için ayakta hareketsiz kaldım ve masanın üzerinde yükselen yazı dolu yapraklara baktım ama bulunduğum yerden yazıları okuyamıyordum. Oribasius'u hiçbir zaman bir şey okur veya yazarken görmemiştim. Onun okuma yazma bile bilmediğini düşünüyordum. Oysa o bana bir tıp ansiklopedisi yazdığını anlatıyordu uzun zamandır. Kâğıt yığınlarının kışladaki kulübede bulunması garipti ve onu değerli parşömenleri yakarken bulmak daha da garipti ama kafamda bir şimşek çakmaya da başlamıştı.

Masadaki kâğıt yığınlarını göstererek, "Oribasius" dedim, "böyle özenle ne yakıyorsun sen burada?"

Gizemli bir şekilde gülümsedi ama koca gövdesini, metinleri gizlemek için yavaşça masayla benim arama soktu. Kâğıtların baştan aşağıya kaba ve iri harflerle yazılmış olduğunu gördüm. Ama

biraz daha yaklaşabilirsem yazılanları okumak benim için çok daha kolay olacaktı.

Kıkırdayarak, "Önemli bir şey değil" dedikten sonra ilgimin oraya yöneldiğini anladığı için telaşlanarak yaktığı metinleri benden gizlemeye çalıştı. "Senin baştan çıkarıcı Hipokratesçilerin yazdığı birkaç tıbbi yazı işte" diye takıldı.

Omzuna vurdum ve haddimi aşan bir şaka yaparak kuşkumu gizlemeyi denedim: "Senin yazabildiğini bilmiyordum Oribasius! Herhalde alfabe öğrenmeye çalışıyorsun şimdi" dedim.

Masanın bulunduğu yere doğru döndüğümde en üstündeki kâğıtta kaba bir Latince'yle yazılmış metin gözüme çarptı: Dünyanın sonuna gönderileceğiz ve köle olmaktan vahşice savaşarak ancak kurtarabildiğimiz sevgili ailelerimiz yeniden Almanların köleleri olacaklar...

Büyük bir kargaşanın yaşanmasına neden olan ve kimin yazdığı bilinmeyen bildirinin yazarını sonunda bulmuştum. Öfkemi sesimin tonuna yansıtarak, "Oribasius" dedim, "Sen yapmadın... Bu senin eserin mi?"

Yaptığını onaylamazmış gibi omuzlarını silkerken bile kurnaz gülüşü yüzünden eksilmemişti.

"Benim işim olduğu doğru. Ve elbette benim olduğu kadar Julian'ın da. Güçlü bir iç çekişten sonra, "Doğruyu söylemek gerekirse orijinal fikir bana ait. Metin de bana ait tabii ki. Bir gün önünde sonunda gerçek ortaya çıkacak. Latince'nin kabalığı hoş bir ayrıntı ama değil mi?"

"Bunun Julian da dahil olmak üzere hepimizin ölümüyle sonuçlanabileceğini anlıyor musun?" diye bağırdım.

Oribasius başını sallarken yüzündeki gülümseme yok oldu ve domuzunkine benzeyen gözleri iyice ciddi bir ifade takındı. "Beni küçümseme Caesarius" derken titreyen sesine rağmen yine de tehdit etmiyor, kalın kafalı oğlunu azarlayan bir babaya benziyordu. "Beni küçümseyerek Julian'ı da küçümsemiş olursun. Julian'ın eliyle senin geleceğinin de şekillendiğini unutma. Sen gençsin ve maceran yeni başlıyor. Ben yaşlı ve topalım. İmparator için yap-

mam gereken işleri tamamladım ve herhangi bir ödül beklemiyorum, sadece...

Susmuştu burada Oribasius.

"Sadece ne, seni ahmak seni?" Dikkatinin dağıldığını gördüğüm için sinirli bir tarzda vurgulamıştım.

Yeniden bana baktı.

"Sadece şu" dedi, "ve bunu söylediğim tek kişi sensin: Julian'ı imparator yapanın, kalabalıklar, generaller ve hatta Tanrılar değil keskin kalemi ve tutkulu zekâsıyla şişman ve neşeli Oribasius olduğunu bilmekten büyük zevk duyuyorum. Ah, evet Julian yaptıklarımı biliyordu elbette, çünkü maskara Decentius geldikten kısa bir süre sonra ben önermiştim onlara bunu, ama uygulama, yani planın hayata geçirilmesi tamamen bana ait. Bir hekim olarak tarih beni unutabilir Caesarius, hatta bir ansiklopedist olarak benimle alay edebilir; ama bir kral yaratıcısı olarak beni en iyiler arasında anacak.

II

Danışman olarak katıldığım Nevitta'nın birlikleriyle Jovinus'un birlikleri, Alpleri aşarak İtalya'ya ve daha ilerisine giden eski Roma döneminin taşla döşenmiş yolundan geçen ilk düşman orduları olmalarına rağmen tek bir düşmanla karşılaşmadığımız, pusuya ya da karşımıza çıkacağını tahmin ettiğimiz herhangi bir engelle mücadele etmediğimiz, hatta yaramaz bir çocuğun bize yanlışlıkla bir taş bile fırlatmadığı için yolculuğumuz hakkında anlatacak bir şey bulmak çok zor kardeşim. Düşman topraklar içinde yaklaşık sekiz yüz mil yol almış birinin bu kısa anlatımının gizli yürüyüşü yeterince tasvir etmediğinden kuşkulanacaksın belki de. Ancak gerçekten de bu anlatımı şişirecek herhangi bir olayı hatırlayamıyorum. Birlikler günde yirmi mil veya daha fazla yol almaya zorlanıyordu ve ordunun süratiyle şaşırtma taktikleri bir tek ok bile atmaya gerek kalmadan planlanan sonucu yarattı. Biz gelmeden günler önce Constantius'un gözcülerine ilerleyişimizin haberleri ulaşıyor ve şehirler boşaltılıp buralardaki garnizonlar da daha güneye veya doğuya doğru yola çıkıyorlardı. İtalya'da eyaletin en yüksek idari görevlisi olan hakim, İllyricum'un valisini de yanına alarak Jovinus'un hemen önünden kaçıyordu. Tuna'ya sorunsuz ve hızlı bir şekilde yaklaşmamız nefes kesiciydi ama hiçbir engelle karşılaşmamış oluşumuz sanki Constantius'un bizim gelişimizle birlikte yapacağı büyük bir saldırı için kuvvetlerini hazırlıyormuş gibi bir kaygının doğmasına neden oluyordu.

Sorunsuz ve hızlı sözcüklerini benim görevlerimi kapsamayan kavramlar olarak kullanıyorum. Ulakların yöneticisiydim ve gece gündüz demeden çalışıyor, Jovinus ile Nevitta arasında haberlerle

raporların gidiş gelişini düzenlediğim kadar, malzemelerin nakliyesi, Galya'daki idari sorunlara ilişkin kararların verilmesi, lejyonlar içindeki terfi ve transferlerin yapılması gibi üç ordunun resmi haberleşmesiyle ilgisi olmayan sayısız ayrıntıyla boğuşuyordum. Ama bir alanda, görevlerimin en önemlisinde çuvallamıştım ve çok üzülüyordum. Uzun ve olaysız yürüyüşümüz sırasında Julian ile bir kez bile bağlantı kuramadım, ne ondan bir tek emir aldım ne de ona başarılı bir şekilde herhangi bir rapor gönderebildim. Ulaklarımın hepsi gönderildikten haftalar sonra belki Kara Orman'ın içlerine giremediklerinden veya belki de girmek istemediklerinden olsa gerek geri döndüler. Julian'ın nerede olduğuna ilişkin haberler de edinememişlerdi. Orman büyük diye düşünüyordum, devasa, bu doğru, ama yanındaki üç bin kişiyle bir imparatoru yutacak kadar geniş mi gerçekten?

Önceleri Julian'ın ortadan yok oluşunu tek kelimeyle ulaklarımın beceriksizliğine veya benim yanlış talimatlarım ile ulakları güdülemekteki başarısızlığıma bağlıyordum. Komutandan haftalar boyunca haber alamayınca tereddüde düştüm. Nevitta yaşamı ile gelecek vaat eden kariyerini on bin kişilik yetersiz bir kuvvet ve vahşi hayvanlar ile barbar kavimlerin yaşadığı ıssız ormanda kaybolan bir liderle Constantius'a karşı ayaklanma macerasına katıldığı için gittikçe öfkeleniyordu. Ona, yapabileceğimiz en iyi şeyin Julian'ı beklemek için Sirmium'a ulaşmak ve her şeyin yolunda gitmesi için dua etmek olduğunu söylüyordum.

Belirlenen günde Sirmium'a vardığımızda sanki ayaklarımız geri geri gidiyordu ve Jovinus'un birlikleri iki haftalık bir mesafeyle arkamızdan geliyordu. Şehrin kapılarının bizi karşılamak için ardına kadar açık olduğunu görünce şaşırdık. Şehir halkı yorgun birliklerimizin üzerine çiçekler atıyor, şehir surlarıyla burçlardan tezahüratlar yükseliyordu. Girişte dinç Galya birlikleri bizi karşılayıp merkezi foruma kadar eşlik ettiler. Oraya vardığımızda karşımızda gülümseyerek duran -ondan başka kim olabilirdi bu- Julian selamladı bizi. Üç bin kişilik süvari birliğiyle bütün habercilerimi inanılmaz biçimde atlatan Julian iki gün önce buraya gelmiş ve bize karşılama töreni hazırlamıştı. Onu böyle görür görmez çenemiz düştü

ve Pannoia'daki Roma komutanının bu duruma bizden daha çok şaşırmış olacağına dair bahse girdim onunla. Pannonia'daki Romalı komutan Lucillianus'un başına gelenleri anlatacak olmam yürüyüşümüz sırasında meydana gelen olayları eksik aktarmamı belki biraz telafi edecektir.

Lucillianus Perslere karşı cesaretle savaşmış deneyimli bir askerdi ve şimdiki makamına terfi ederek yeni atanmıştı. Birkaç gün önce Julian'ın yaklaşmakta olduğuna ilişkin kesin olmayan duyumlar almıştı. Bu haberler benim aldıklarımdan çok daha güvenilirdi. Herhalde başarılı bir savunma yapmak için birkaç gün veya bir hafta zamanı olduğunu ve sonunda Constantius'dan övgüler alacağını düşünmüş, yaklaşmakta olan zaferini hayal ederek huzurlu bir şekilde yatağına gitmişti. Sabahın köründe, rahat bir uyku çektikten sonra, yatağının etrafında pis pis sırıtan adamları gördüğünde boğazına keskin bir kılıcın ucu dayanmıştı bile. Bağırıp çağırmalarına hiç aldırılmadan elleri bağlanmış, ağzı tıkanmış ve dışarıda bulunan ilk hayvana, ki bu bir eşekti, bindirilerek adi bir suçluymuşcasına kendileri de tavuklar gibi bağlanıp ağızları tıkanmış özel muhafızlarının bakışları arasında şehir merkezindeki kışlaya götürülmüştü. Kendi çalışma odasına bir kurbağa gibi yürüyerek gire Lucillianus, karşısında sakin sakin oturup Marcus Aurelius okuyan Julian'ı bulmuştu.

Anlaşıldığı kadarıyla sezar yolculuğu sırasında beklenmedik derecede şanslıydı. Büyük İskender gibi bir liderin kahvaltı yerine uzun bir yürüyüş ve akşam yemeği olarak da hafif bir kahvaltı yaptığı söylenir. Julian kahvaltısı için daha cömertti. Ne zaman fırsat bulsa bir bardak su içiyordu, ama diğer alanlarda tam olarak İskender'in yolunu izliyor, ormanın içinde hiç mola vermeden askerlerini ve atlarını acımasızca yürütüyordu. Bereket versin ki yürüyüşü yavaşlatabilecek tek boynuzlu at veya buna benzer yaratıklarla hiç karşılaşmamıştı. Tuna'ya geldiklerinde bütün birliği akıntı yönünde taşıyacak kadar tekne ele geçirmişler, dalgaların verdiği hızı kürek çekerek artırmışlardı. Sirmium'a on dokuz mil mesafede karaya çıkan Julian, aysız gecenin de yardımıyla birliklerini iki saat içinde yıldırım hızıyla şehre sokmanın avantajıyla, saldırıya uğra-

dıklarını bile anlayamayan muhafızları gafil avladıktan sonra komutanlarını yakalamıştı.

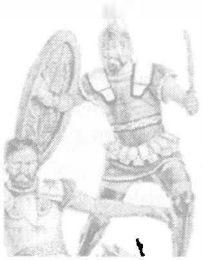
Korkudan neredeyse ölmek üzereydi ama imparatorluk ailesinin giydiği eflatun renkli giysisiden Julian'ı tanıyınca ve kendisine bağlılık yemini etmesi karşılığında merhamet gösterileceği söylenince Lucillianus içinde bulunduğu durumu daha da güçlendirmek ve bağışlandığı için minnettarlığını göstermek amacıyla yaşananlara uygun bazı tavsiyelerde bulundu.

"Bir başkasının toprağını bu kadar az adamla ele geçirmek sizin atılganlığınız ve gözü karalığınız sayesinde mümkündür, imparator" dedi biraz da tedirgin bir halde.

Julian acı bir gülümseyişle yanıtladı onu. "Asker, bilge sözlerini Constantius için sakla. İmparatorluk eflatununu benim tavsiyeye ihtiyacım olduğundan değil, belki de senin sinirlerini yatıştırman için öpmen gerekiyor."

Lucillianus hemen yeni imparatoruna bağlılık yemini etti ve ona Julian'ın lejyonlarında bir komuta makamı verildi.

III

Onun için zaman ve hız önemli olduğundan Julian Sirmium'da sadece üç gün kaldı. Bütün ordusuyla Constantius'un ulak ve casuslarından daha hızlı hareket ettiği için iş işten geçtikten sonra haberi oluyordu rakiplerinin. Julian'ın ilerleyişinin hızından habersiz olan imparator ise aksine, Suriye'den dönüşte hantal bir şekilde ilerliyor, halkının kendisine olan teveccühünü göstermesi için her büyük şehirde oyalanıyordu.

Julian erzak temin etmek, halkının kendisine gösterdiği hüsnü kabul karşılığında bir ödül olarak araba yarışı düzenlemek ve uzaktaki garnizonları emniyete almak için mola veriyordu sadece. Nevitta'nın birliklerinin katılmasıyla daha da güçlenmiş olarak Konstantinopol'ü hedefleyen hızlı yürüyüşüne devam etti. Tuna'nın akış güzergâhını izleyerek Moesia'ya girdi. Moesia, güney sınırı Julian'ın hedefi olan Konstantinopol şehrinin kurulu olduğu Marmara Denizi'ne kadar uzanan Trakya ile komşuydu. Böylece, tek bir asker kaybetmeden ve tek bir Roma yurttaşı ölmeden yolun yarısına gelmiş oluyordu.

Trakya'da Philippopolis* ve Adrianopolis** gibi sağlam surları olan şehirler bulunduğu için önünde uzanan yol aşması gereken en tehlikeli mesafeydi. Başkente ulaşmadan önce bu şehirleri almak zorundaydı ve bu şehirlerin garnizonlarıyla halkının düşünceleri kesinlikle dostça değildi. Dahası, kancadaki yemi almak amacıyla içine giren avın dışarı çıkmasını engellemek için sivri uçlu kamışları içeriye dönük bir yılan tuzağını andıran, girmesi kolay ama

---

* *Plovdiv, Filibe (Çev.).*

** *Edirne (Çev.).*

düşmanca karşılandığın koşullarda çıkması nerdeyse olanaksız bir bölgeydi Trakya. Yol, sadece Succi vadisinde geçit veren ve doğudan batıya doğru uzanan bir dağ silsilesinden geçiyordu. Vadide, Julian ile ordusunun izlemek zorunda olduğu, Moesia'dan Trakya'ya geçen herkesin aşabileceği kadar kolay bir yol vardı ama bu yol bir tek düşman askerinin savunmaması halinde bile aşılması zor engellerle doluydu. Oraya düşmanın küçük bir birliğinin bile konuşlanması halinde geri çekilmek hemen hemen hiç mümkün değildi. Yılanların canlı canlı haşlanırken seğirdiklerini ve titrediklerini ya da kızartıldıklarında çok lezzetli olduklarını anımsarsın elbette kardeşim.

Geçidi inceleyen Julian, önümüzdeki surlarla tahkim edilmiş şehir yöneticileriyle diplomatik görüşmeler yapmadan zayıf ordusuyla ilerlemenin boş yere tehlikeye atılmak olduğuna karar verdi. Geçidi Nevitta'nın komutası altındaki kuvvetli bir gamizonla ele geçirdikten sonra kolayca erzak elde edebileceği ve birliklerinin bir süreliğine rahatça konaklayabileceği yakınlardaki Naissus kasabasına çekildi.

O sonbaharda gelişen olaylar iyiye işaret etmiyordu. Naissus'ta sağlam bir şekilde konuşlanmış olmasına ve erzak ve malzeme açısından sıkıntı çekmemesine rağmen etraftaki surlarla tahkim edilmiş şehirleri, kuzenine destek vermekten vazgeçirememişti Julian. Şehrin sözü geçen ileri gelenleri geleceklerinin hangi tarafta olduğuna karar vermek için birbirlerine danışmıyorlardı bile; bir yanda yenilerde doğuda zafer kazanmış zinde ve Roma İmparatorluğu'nun dörtte üçünün kaynaklarından yararlanan Constantius'un lejyonları, diğer tarafta Julian'ın Trakya'nın yukarı bölümündeki bir geçide tutunmuş yorgun ve bitkin adamları vardı. Ele geçirdiğimiz bu dar bölgede bile ordumuz savunmayı sıkıntıya sokacak kadar zayıf kalıyordu. Hem bulunduğumuz bölgedeki hem de Galya'daki askeri ve politik sorunlar sürekli aksilikler yaratıyordu. Paris ile haberleşme ağımız düzensiz çalışıyordu. Bölge halkının desteğini sağlamak için tüm dikkatini genel refaha yönelten Julian su yollarıyla kaleleri onarıyor, şehir yönetimini canlandırıyor ve önceki yıl Galya'da başarılı şekilde yaptığı gibi bazı yerlerde vergi-

leri azaltıyordu; ayrıca insanları kendi tarafına çekmek amacıyla yaptığı görüşmelerle etkili yöneticilere mektuplar yazmak için pek çok zaman harcıyordu. Ancak yarım düzine şehir görevlisinin zayıf el sıkışlarıyla günah savarcasına sırıtışları bir Roma lejyonunun sert pazıları ve silahlarıyla karşılaştırıldığında hiçbir şey ifade etmiyordu ve bu konuda Julian cidden başarısız kalmıştı.

Kasım ayının başlarında havalar soğumuştu ve geceleri kar yağmaya başlamıştı. Julian, kışlada hiç sonu gelmeyen gezinmelerinde soğuğa dayanabilmek için istemeyerek de olsa Galya'da giyilen deri tozluklardan giymeye karar vermişti. Askerler Konstantinopol'e yönelecek kritik yürüyüşlerine izin verecek bahar ayının gelmesini beklerken uzun kış aylarının rutin işlerini yapıyorlardı. Şimdilik kaderleri diplomatların ellerindeydi.

Julian ile bir sabah kışlanın uyanışını seyrediyorduk. Askerler seferlerde kullanılan çadırlardan soğuğa karşı daha korunaklı oldukları için ağaç kütüklerinden yaptıkları kulübe dizilerinden dışarı çıkıyorlardı. Yalnız bu sefer Julian'ın bile gözleri kızarmıştı ve yorgun görünüyordu. Ben de güneş daha doğmadan adamlarının karşısına çıkacak enerjiyi nasıl buluyor diye düşünüyordum. O gece ordu için gerçekten zor bir gece olmuştu.

Nevitta ile generaller, Sezar'ın hiçbir çekiciliği olmayan kulübesinde toplantı yapıyorlardı ben içeri girdiğimde. Generaller gece yarısına doğru gözlerini ovuşturup esneyerek ayrıldılar kulübeden. Ben işi biraz da ağırdan alarak içeride serdiğim kâğıt ve diğer malzemeleri toparlamak için oyalandım ve diğerlerinden birkaç dakika sonra çıkışa yöneldim. Julian kulübenin kapısının hemen dışında gökyüzüne bakarken ona hissettirmeden uzaklaşmaya çalıştım ama yanından geçerken kolumdan tuttu. Durup ona bakmama karşın kolumu bırakmadı. O an onun kışlaların çok ilerisine baktığını anladım. Ben de onun baktığı yöne doğru bakarak, gürüldeyen bir ateşten çıkan kıvılcımlarmış gibi parlayan sayısız yıldızla dolu gökyüzünü incelemeye başladım. Uzakta, bizim baktığımız yön olan kuzey batı ufkunun üstünde gökyüzünü kızıl kemeriyle ikiye ayırarak alev parlaklığında bir yıldız kayıyordu. Deni-

ze atılmış bir meşaleymiş gibi aniden kararıncaya kadar kayan yıldızı seyrederken olduğum yere mıhlanıp kalmıştım. Aynı şeyi gören kışla etrafındaki nöbetçi askerlerin çığlıkları yükselir ve askerler kulübelerden çıkıp duman tüten kamp ateşlerinin çevresinde toplanırlarken, Julian hareket etmeden duruyor ve tuttuğu kolumu sıkıyordu yavaşça. Sonunda kolumu bırakıp kendisini zorlayarak bana döndüğünde yüzünde özür ifadesi taşıyan bir tebessüm vardı.

"Affet beni Caesarius" dedi biraz önce sertçe sıktığı koluma yavaş yavaş vurarak. "Bir kuyruklu yıldızdı. Evet, kuyruklu yıldız iyiye işaret değildir."

Söylediği şey üzerinde konuşmak istemiyordum. "Bir yöneticinin ölümünü önceden haber verdiğine ilişkin şu eski atasözünü mü kasdediyorsun? Biz eğitimli insanlarız. Tanrı'ya güven, yıldızlara değil. Her şey güzel olacak."

Başını salladı Julian. Kışladan Julian'ı görerek onun yaşadığını ve hâlâ nefes aldığını anlamak istediklerini haykıran askerlerin gürültüsü yükseliyordu. Adamlar, gizli yaklaşmaya çalışacak bir düşmana karşı nöbetçilerin sayısını önce iki sonra üç katına çıkardılar, sezarın kulübesi etrafında onun itirazlarına rağmen, güvenliği için nöbet tutan muhafızların sayısını artırdılar. Batıl inançları beni iğrendiriyor, korkuları acıma duygusu yaratıyor, sezarlarına bağlılıklarındaki içtenlik takdirimi kazanıyordu.

Adamlarının sinirlerini yatıştırıncaya ve sonunda şezlonga uzanıp uyumaya başlayıncaya kadar Julian ile birlikte kulübede kaldım. Sessizce kulübeden çıkarken Julian, yine de fark etmişti gittiğimi ve hemen biraz önceki sıkıntılı anların etkisini yansıtan mırıldanmalara başlamıştı. Sonunda kendi kulübeme gitmek üzere yola çıkmışken hayli düşünceliydim.

Yüzümde bir ıslaklık hissetmem birkaç gün sonra, yine sabah yaptığı kışla gezintilerinden biri sırasındaydı.

Elbette, normal olarak bu, hakkında görüş bildirilmesine pek de gerek olmayan bir durumdu, bazen fiziksel olarak ne kadar zayıf olabileceğimi bildiğinden söylediğim şey özellikle senin için geçerlidir kardeşim. İncinmiş bir kas ya da benzeri önemsiz bir neden dolayısıyla acı çeken Julian ile konuşmamızı yeni bitirmiştik

ve o kışlayı dolaşmak üzere atına binmek için yürüyordu. Ata binerken yardım etmek için elimi ona uzattım, ancak buz tutmuş çamurda ayağım kaydığından, kolayca ata binen Julian'ın yanında ben dengemi kaybederek önünde yere kapaklanıverdim. Üzgün bir halde yerden doğrulduktan sonra yüzümle tüniğimdeki yapışkan çamuru temizlemeye başladığımda Julian'ın hiçbir şey söylemediğini fark edince şaşırdım. Ne bir özür dilemiş, ne gülmüş ve ne de hantallığım dolayısıyla azarlamıştı beni. Onun dudaklarının arasından buna benzer sözler çıkması beni hiç şaşırtmazdı.

Gözlerimdeki çamuru temizledikten sonra ona baktığımda yerinde duramayan atının sırtında hareketsiz oturduğunu, kocaman açılmış gözleriyle beni seyrettiğini gördüm. Gözlerini sanki benden ayıramıyormuş gibiydi: "Bu bir işaret" dedi. "Beni üst konuma yükselten kişi düşüşe geçmiş durumda.

Söylediği şeyi anlamam birkaç dakikamı aldı. Benim düşüşümü Constantius'un kaderine ilişkin bir kehanetin işareti olarak kabul ediyordu.

"Her şeyden önce" dedim insanların yanında onunla saygılı ve itaatkâr bir şekilde konuşma alışkanlığımı bir tarafa bırakarak, "anlayış gösteren bir şeyler söylemek gerekir böyle durumlarda. "İkinci olarak da sonuç çıkarmana içerledim. Ölü bir keçiden alınan bağırsak parçası gibi bir parça değilim ben ve Hıristiyanlar da böyle batıl saçmalıklara inanmazlar."

Düşüncelerini netleştirmek istiyormuşçasına uzunca bir süre boyunca sesini çıkarmadan dikkatle bana baktı.

"Caesarius" dedi, "gel hadi konuşalım. Ahırdan bir at al da benimle gel.

Ciddi ifadesi beni meraklandırmış ve atının sinirli hareketleri ahırdan bir başka at alıp gelmek için çok az zaman bırakmıştı bana. Ata ben de rahatça bindim ve bizi garnizon kışlasının bulunduğu açık araziye götüren şehir surlarının içinde duvar boyunca uzanan dolambaçlı bir yola girdik.

Atlarımızı yan yana tırısla sürerken düşünceli bir tavır takınmıştı.

"Caesarius, sana daha önce samimi bir itirafta bulunmak istemiştim ama irade eksikliği yanında zamanın yokluğu nedeniyle

bunu yapamadım. Biraz önce yaptığın yorum çok zor bir konuyu konuşmaktan başka bir seçenek bırakmadı bana.

"Aşağı yukarı altı yıldır sana bazı tavsiyelerde bulunuyorum" dedim. "Beni şaşırtacak çok az şey vardır senin söyleyebileceğin.

"Bu belki de seni hayli sarsacaktır. Önceki geceki kuyruklu yıldızı görenler henüz korkularından kurtulmuş değiller. Bana Tanrılara hayvan kurban etme töreni düzenlemeleri için önderlik etmem konusunda baskı yapıyorlar."

Yakılacak bir sunu. Savaş Tanrısı'na şarkılar söylenecek, bağırsaklardan gelecek okunacak, kanlı eti silip süpürdükten sonra çılgınca eğlenilecek bir kurban töreniydi söz konusu olan. Sarsılmak doğru sözcük değildi. Dehşete düşmüştüm.

"İyi bir Hıristiyan olarak sen de bu öneriyi reddettin elbette...

Tırıs giderken sabit bakışlarla bakıyordu bana. "Reddetmedim. Caesarius etrafımda topladığım adam sayısı güç bela on üç bini buldu. Jovinus gerimizdeki bir isyanla karşı karşıya ve cepheden bize doğru yaklaşan yüz bin Roma askeri olduğunu biliyorum. Adamları dinsel bir didişmeye sokmak için uygun bir zaman değil."

"Didişme mi?" diye bağırdım heyecanla. "Pagan Tanrılara kurban sunmaktan söz ediyorsun sen!"

Öfkeli itirazımı kibarca kesti. "Bu bir Roma ordusu, bir Hıristiyan ordusu değil. Öncelikle savaşmalıyız biz. Daha sonra, eğer gerekliyse o da ordunun dini yönelimini belirlemeliyiz."

"Bir Hıristiyan general olarak sonra yapman gerektiğini söylediğin şeyi önce yapman gerektiğini düşünüyorum.

İç çektikten sonra, "Caesarius, ordu imparatorluğun mikrokosmosudur. Constantine yeni bir dini yasal hale getirdikten sonra, dünyanın bölünmüş halde olduğu gibi ordu da din açısından bölünmüş durumda. Doğunun yarısı Arian Hıristiyan. Ben de bir Arian olarak yetiştirildim. Onların ya da senin gibi Ortodoks rakiplerinin esas olarak, bana anlaşılmaz gelen bir düşünceyle, sözcüklerin anlamlarına dayanan bir yanlışı yaşıyor olduğunuzu söyleyemez miyim? Afrika'nın yarısı tam olarak ne sapkın ne de Ortodoks sayıldığı için Constantius tarafından yasaklanmayan bir çeşit Hıristiyan politik partisi olan Donatistlerin yurdu; Afrika'nın sadece di-

ğer yarısı Ortodoks. İmparator bu durumda Afrika'daki halkının yarısının yanlış bir inancı savunduğu için diğer yarısı tarafından katledilmesi gerektiğini mi söylemeli? Bunlar da Hıristiyan Caesarius! Egemen dinin içinde bu tür ayrılıklar varken sakin bir kurban törenini çok Tanrıcılığa inananlara yasaklayarak gerilimi artırmamı mı istiyorsun benden? İmparator olduğumda bir devlet dinini sağlamca yerleştirmek için yeterli zamanım olacak.

"Ne zaman imparator olacaksın?" diye yanıtladım onu. "Nereden bakarsan bak Julian, sen önceden belli olan bir sonuçtan söz ediyorsun. Senin durumunu gören ve onu Constantius ile karşılaştıran her bahisçi zamanını başka şeylerle geçireceğini düşünecektir."

Atının dizginlerini çeken Julian'ın gözleri küçüldü. "Gerçek düşüncelerini söylediğini değil de sadece bir tartışmacı olarak karşı tarafı savunduğunu ümit ediyorum arkadaşım.

Bir hançerin ucunda yürüdüğümü anlıyordum, sözlerimi tartarak konuşmak için bir süre sessiz kaldım.

Tedbirli bir şekilde, "Başkalarının düşüncelerine başvurmadan önce ilk olarak ölümsüz ruhuna danışman gerektiğini söylüyorum" dedim. "Bilinen bir şeyin üzerinde beni fazla konuşturma. Hiçbir insan ölümsüz değil, hiç kimse zamanının geldiğini bilemez, eğer birliklerinin arasında çok Tanrıcılığı desteklersen savaşta başarısız olursun..."

"Eğer bu sunuya izin vermezsem" dedi esrarengiz bir ses tonuyla, "savaşta yine yenilebilirim, ama arkamdan alacağım bir darbeyle olur bu."

"Abartıyorsun. Bu adamlar seni dünyanın sonuna kadar izleyeceklerdir."

"Onların bağlılığını fazla önemsiyorsun sen. Bütün gün boyunca kafanı kitaplara gömüp kaldığın için birlikler arasında konuşulanlardan habersizsin Caesarius."

Ağzım açık baka kaldım ona. "Kitaplarıma gömüyorum kafamı ha!"

"Kılıç talimi yaparken ya da sabahları askerlerle birlikte çorba içerken hiç görmüyorum artık seni.

"Kurban törenlerini destekleyerek ordudaki Hıristiyanları sa-

vunduğunu ve imparator olduğunda imparatorluktaki bütün Hıristiyanları koruyacağını öğrenmem için askerlerle birlikte çorba içmeye ihtiyacım yok.

Açık yüreklilikle söylenmiş sözlerim yüzünün kızarmasına neden olmuştu ve atının dizginlerini çekerek önüme geçip benim hareket etmemi engelleyince atım ürküp kişnemeye başladı. Çok sert bakıyordu bana.

"Senin deyiminle söyleyecek olursak 'çok Tanrıcılığı destekleyerek'" dedi soğuk bir tarzda, "Helios ve Mithra'nın zararsız ibadetlerinin yapılmasına izin vererek, Hıristiyanlığı zorla kabul ettirmekten ve böylece de insanların şu veya bu Ortodoks yorum tarafını seçmelerini sağlamaktan çok daha az nefretin doğmasına neden oluyorum. Benim bunun için çok istekli olduğumu düşünüyorsan eğer, bana inan ki bu tarz hareket daha sağduyulu olacaktır. Din değiştirtebileceklerini umut ettiklerinden Hıristiyanların çok Tanrıcılara ve inançsızlara karşı, Hıristiyanlık içindeki sapkın hareketlere ve mezheplere olduğundan daha hoşgörülü olduklarını fark etmedin mi? Çok Tanrıcılığa inananlara göz yumuluyor ve sapkınlar öldürülüyor."

O zamanlar nasıl ileri görüşlü konuştuğumun farkında olmaksızın "Sen delisin!" diye bağırdım. "Ordudaki birkaç tatmin olmayan adamın kaçmasını engellemek için ilkel kurban törenleri düzenleyerek ruhunu tehlikeye mi atacaksın? Beni dinle Julian delilik bu! Oribasius'un bildirisi hakkında bilgim var! Bu işlerin hepsi delilik!"

"Delilik mi? Gözleri şaşkınlıkla büyümüştü. "Ve sen inanmıyorsun buna değil mi? İnanıyor musun? Bütün bunların hepsi eğlence ha! Pers ülkesinde imparatorluğu uçurumun kıyısına götüren Constantius'un yaptıklarında var delilik! İşte arkadaşım o delilik! Bunları yapmaya nasıl zorlandığımı görmüyor musun? Senin için Roma'nın ayakta kalması sadece... ikincil önem mi taşıyor?" Sessizliğim sürünce dudaklarında ince, kederli bir gülümseme ortaya çıktı ama yüzünün geri kalanında duygularını açığa vurmayan bir ifade vardı. "Semel insanivimus omnis" dedi.

Bir zamanlar hepimiz deliydik.

Tek bir söz bile söylemeden atımı geri çevirip tırısa kaldırdım. Bu beklenmedik hareketime şaşırdığından bir süre ne yapacağını bilmeden olduğu yerde kaldıktan sonra atını mahmuzlayarak yanımdan geçti ve yine benim ilerlememi engelleyecek şekilde önümde durdu.

"Caesarius" dedi yüksek sesle. Sesi emri altındakilerle konuşurkenki gibi buyurucu bir tondaydı yeniden. Benim kaba hareketim karşısında savunmaya geçtiği belliydi. Birçok kişi için kendisinden üst rütbede, hem de sezar unvanı taşıyan birine böyle kaba bir harekette bulunmak rütbesinin düşürülmesi hatta belki de görevinden alınması anlamına gelirdi. O an bunların hiçbiri umurumda değildi.

Başımı kaldırıp meydan okuyormuşçasına baktım ona. Julian'ın atı ürktüğü için sürekli kıpırdıyor, bulunduğumuz yerden uzaklaşmak için çabalıyordu, benim atım ise sakindi. Sanki benim için nasıl bir hüküm ya da ceza vereceğini düşünürken görev ve protokole karşı arkadaşlığın ağırlığını tartıyormuş gibi sessizce bakıyordu Julian. Sonunda sesi normal haline geri geldi.

"Kurbanlar kesilecek ve sunu yapılacak Caesarius. Ve ben de imparator olacağım. Atını dörtnala kaldırıp başka hiçbir söz etmeden uzaklaştı yanımdan. Sorun aşılmıştı böylece.

Tahammül edemediğim rahiplerin seslerine, özellikle kötü ruhlara karşı cehennemi böğürtülerle şarkı söyleyen Galyalı kâhin Aprunculus'un iğrenç sesiyle işaretler okumasına ve kalabalığın çıkardığı iğrenç gürültüye karşı kulaklarımı kapayamama düşüncesi beni gerçekten tiksindirdiği için o gün öğleden sonraki törene katılmayı reddettim. İlk duyduğumda hiç inanmamama rağmen Julian'ın da bu törene bir rahip olarak katıldığı hatta öküzün birini onun kestiği söylenmişti bana daha sonraları. Ateşte kızartılan etin kokusu bütün kışlayı kaplamış ve midemde bulantıya neden olmuştu. Efendimize bunu burun deliklerime kaçmış pis bir koku olarak kabul etmesi için dua ettim ve günün geri kalan bölümünde kulaklarımı ve burnumu bu iğrenç ses ve kokulardan uzaklaştırmak için kışlanın yakınındaki fundalıklara gitmek üzere atıma atladım.

IV

Julian iki ya da üç günde bir birliklerin yerleşimiyle tahkim duvarları inşaatının yapımını denetlemeye gittiği için, Succi geçidinin tepesinden vadinin aşağısında düşmanın yaptığı hazırlıkları da görüyordu. Elbette Constantius orada veya yakınlarda değildi; gözcülerimizin yakaladığı bazı habercilerin üzerinden çıkan rapor ve mesajlardan anlaşıldığı kadarıyla o hâlâ, Krallar Kralı Sapor'un hiçbir savaşa gerek kalmadan Roma topraklarına saldırmaktan vazgeçmesiyle sonuçlanan doğu seferinden yavaş yavaş geri dönüyordu. Persler onun seferi sona erdirmesinin lehte olmayan işaretler nedeniyle mümkün olduğunu ileri sürüyorlardı. Bir damla kan dökülmemesine, bir karış toprak fethedilip kaybedilmemesine rağmen Constantius büyük bir zafer kazanıldığını ilan etmişti ve şimdi büyük tören ve şaşaayla Constantinopol'e dönüyordu. Kendi payitahtının sunduğu rahatlıkta yaşarken elleri hiç kana bulanmamış doğu lejyonlarını Galya'dan yola çıkan ve kendisini hayal kırıklığına uğratan oluşumu bir kerede ve tamamen ezmeyi planlıyordu.

Vadi gözlerimizin önünde birden hareketlenirken onun hâlâ Antioch* gibi hayli uzak bir şehirde olduğu söyleniyordu. Vadinin zirvesini ele geçirip yerleştiğimiz günlerde imparatora bağlı kuvvetlerden olan daimi Trakya lejyonlarından kalabalık bir birlik Kont Marcianus'un komutasında hiç acele etmeksizin ilerleyerek vadinin karşımızdaki ucuyla geçidin yarısına kadar gelmişti. Küçük bir derenin kıyısında kışla kurup bizim ileri karakollarımıza bağırınca

* *Antakya (Çev.).*

duyulacak kadar yaklaşan gözcüler koymuşlar ve bizden gelecek ani bir baskınla destek birlikleri yetişmeden kendilerini yok etmemizi engellemek için yaptıkları tahkimat için sistemli olarak ağaç kesmeye başlamışlardı. Böyle bir şeyin olabileceğini düşünmek bile çok gülünçtü, çünkü ilk gelen birlikler bile bizim ani bir saldırı için ayırabileceğimiz asker sayısından kat kat fazlaydı. Bu hazırlıkların benim görebildiğim tek olumlu yanı düşmanın bizi olduğumuzdan daha kuvvetli zannetmesi ve Julian'ın ününün yine gerçekte olduğundan abartılı olarak onlara ulaşmış olmasıydı. Bu nedenle eğer destek birlikleri gelmeden ani bir saldırı yapabilirsek, karşımızdakilerin abartılı korkusu bir şekilde bizim lehimize iş görebilirdi.

Bununla birlikte Julian, yıllardır ilk kez karar verememekten felç olmuş gibiydi. Hayır, kararsızlık değildi bu, hangi kararı verirse ne gibi seçenekleri olacağı üzerinde düşünüyordu durmadan. Ama sonuç aynıydı, hareket yoktu, askeri danışmanlarıyla yaptığı bitmez tükenmez toplantılarda hiçbir sonuca varılmıyordu, odasında ve kışlanın içinde bütün gece hiç durmadan dolaşıyordu. Destek birliklerinin gelmesi konuşma konusu bile olmuyordu, çünkü Jovinus bölgesel birçok isyan nedeniyle kuzey İtalya'ya çakılıp kalmıştı ve gerimizde tüm ülkenin ayaklanmasını engellemek için uğraşıyordu. Ne yapılması gerektiğini sürekli düşünen ve ciddi olarak sarsılan Julian'ı rahatlatmak için önceki tartışmamızdan sonra aramızda oluşan kırgınlığı giderdim. Kişisel sorunlarla meşgul olunacak bir dönemde değildik ve hiç olmazsa bu konuda düşüncem oluşmuştu.

Kont Marcianus'un birliklerinin vadiye gelişinden iki hafta sonra olağandışı bir hareketliliğin başladığını fark ettik.

Siperlerimizden duyulabilen araba sürücülerinin bağırtılarıyla kırbaç şaklamaları birdenbire kulaklarımıza doldu ve ileri mevzilerdeki gözcüler vadinin bizim alt tarafımızda kalan bölümünde neler olduğunu anlamak için yüksek bir kayanın ucuna çıkıp aşağıya baktılar. Önce uzaklarda sonra daha görünür bir şekilde öküz grupları ortaya çıktı. Öküzlerin on ikisi ya da yirmi dördünün koşulu olduğu gruplar, teçhizat mı yoksa erzak mı taşıdığını üzerleri

kalın branda beziyle örtüldüğü için göremediğimiz, tekerlekleri adam boyunda olan büyük arabaları çekiyorlardı. Peşlerinden uzun bronz uçlu silahları olan süvari alayı ile küçük mızraklar taşıyan mattiariilerden oluşan iki lejyon hafif piyade askerinin geldiği, ağır yüklerini taşırken gıcırdayıp inleyen arabaları çeken hayvanlar üç gün boyunca dik ve kayalık geçitte ilerlediler. Bu birlikler, imparatorun Trakya ordusunu güçlendirmek için hızla batıya yönlendirdiği Arbetio adlı generalin komutasındaki öncü güçlerdi. Marcianus'un haftalarca önce istediği kuşatma makineleriyle aynı zamanda geldiği için Arbetio dar yolda saplanıp kalmıştı.

İlk kar yere düşmeden birliklerimizin tamamlamaya çalıştığı dayanıksız taşlardan yapılan tahkimatlarımızı yıkmak veya dövmek için kurnazca tasarlanmış olan makinelerin garip görünüşleri vardı. Birliklerimiz çalışırken üzerlerine büyük taşlar fırlatan ballistalar, demirden yapılma büyük sürgüleri olan mancınıklar ile diğer teçhizatın oluşturduğu yığın, savunmamızı zayıflatmak ve tahkimatımızı tamamlamamızı engellemek için oradaydı. Niçin bizim de makineler yapmadığımızı ve yerçekimini bir müttefik olarak kullanıp hatlarımıza bu kadar yakın bir yerde düşmanımızın bir üs oluşturmasını yukarıdan yapılacak saldırılarla engellemediğimizi soracaksın belki de? Sorumluluğun kimde ya da nede olduğunu belirlemekte tereddütlüyüm kardeşim, ama geçidin bizim bulunduğumuz tarafında onlarca mil uzunluğundaki mesafede kaldıraçlara binecek yük ile iri kaya parçalarının ağırlığını çekecek derecede ya da bu araçları yukarı çıkarmak için gereksinim duyulacak arabaları yapmak için yeterince sağlam ağaç yoktu; bunun dışında uzaktaki ormanlara gönderip kereste getirmelerini isteyeceğimiz insan gücüne de sahip değildik. Hata kimde ya da nerede peki? Julian bu tür malzeme eksikliğini önceden görememişti. Geçidin uzak tarafındaki ağaçların uzun, geniş ve bol olarak yetiştiği ve daha ileri bir savunma düzeneği kurup gerektiğinde geçidin yüksek noktalarına rahatlıkla geri çekilebileceği mevkiyi ele geçirerek bu sorunu çözmekte başarısız olmuştu.

Düşmanın bütün yaptıklarını askerlerimiz ilgiyle seyrediyor ve Julian'ın daha önceleri de ezici kuvvetlere karşı savaşa girip hep

zaferle çıkmasına karşın liderlerine olan güvenleri azalmaya başlıyordu. Geçmişteki zaferlerimizin hepsi eğitimsiz barbar birliklerine karşı kazanılmıştı. Şimdi, ilk kez bir Roma ordusuyla karşı karşıyaydık ve hazırlıklardaki düzen, hareketlerinin yarattığı karşı koyamama duygusu, vadide kurulan kışlanın kulübe ve düz sokaklarında görülen disiplin, kazıklardan kampın etrafına çekilen çitin basitliği ama neredeyse geçilemez oluşu, her saat başı birlikleri toplantıya, yemeğe, uykuya, geçit törenine ve talime çağıran borazanıyla önceki rakiplerimizle şimdiki arasındaki fark çok belirgindi. Her bir askeri daha önce karşılaştığımız barbar ordularındaki üç adama bedel bir Roma ordusu karşısındaydık ve imparatorluklarına bağlılıkları sarsılmaz düzeydeydi.

Birliklerimiz bütün bunlara kış mevsimi boyunca yine de dayanabilirdi, eğer düşmanın gönderdiği mektup olmasaydı. Bu hazin öykü ile bir mektup birbirleriyle nasıl ilişkilendirilmişti? Mektup Julian'a değil askerlerimize hitap ediyordu ve yarattığı etki, bir yıl önce Oribasius'un kaleminden çıkıp askerlerimizi ve onların ailelerini Julian'ı yeni imparator olarak ilan etmelerine neden olan bildirinin etkisiyle aynıydı. Düşman daha korkunç görünmesi için tekerlekleriyle gövdesi siyaha boyanmış ve Pers esirlerin saçlarından örülmüş sapanıyla kocaman ve çirkin ilk ballistayı yerleştirdikten sonra geçidin zirvesindeki garnizonumuzun üstüne nişan alarak bir deneme atışı yaptı ama fırlatılan şey iri bir kaya parçası ya da düştüğü yerde yangınlar çıkaran ateş topakları değil sağlam bir sandıktı. Kayalıklardan yapılmış tahkimatlarımıza düştüğünde kırılan sandığın içindeki küçük küçük binlerce papirüs rüzgârın da yardımıyla dört bir tarafa dağılmıştı.

O hafta geçitte bulunan iki bin kişilik birliğimizdeki her asker, birkaç hafta önce Constantius'un doğu cephesinde askerlerine yaptığı bir konuşmayı içeren kâğıtlardan almıştı elbette. Hitabet yeteneğinden de yoksun olmayan konuşmasında imparator, hayal kırıklığına uğramış bir baba gibi gördüğünü söylüyordu kendisini. Lütuf gösterip vasisi ve temsilcisi olarak onurlandırıp yükselttiği Julian'ın buna karşılık olarak nankörlük yapmasının baba katliyle aynı olduğunu ileri sürüyordu. Konuşmaya göre Julian'ın hareketi

sadece imparatorluğun birliğine yönelik bir eylem anlamına gelmiyor aynı zamanda hamisinin yaşamına kast eden bir eylem oluyordu. Bu nedenle Constantius, nankör ve açıkça düzen bozucu genç adamı cezalandırmak ve destekçilerini doğruluğun yanına çekerek dünyada düzeni yeniden sağlamak görevini askerlerine emanet ediyordu. Bu görev, ordusunun dinsel yönden farklı inançlara sahip olduğunu bilen Constantius'un, tanımayı daha önce reddettiği üstün Tanrı'nın yardımıyla gerçekleşecekti. İmparator mektubunu, Julian'ın Homeros tutkusuna anlamlı bir göndermede bulunuyormuş izlenimi veren, Kutsal Kitap yerine, adeti olmadığı halde İlyada'dan yaptığı bir alıntıyla bitiriyordu: Yöneticilerin çokluğu özenilecek bir şey değildir; ülkede bir yönetici ve bir kralın olmasını sağlamak gerekir. Mektupların bazılarında yazıcılar, böyle coşkulu bir konuşmayı dinleyenlerin normal olarak yaptığı tezahürat ve alkış ile bir yıl önce Julian'ın askerlerine yaptığı uzun ve tumturaklı konuşma sırasında yapılanların benzeri olan çeşitli gösterileri de yazmışlardı.

Birliklerimizde yarattığı etki hemen ortaya çıktı. Gerilim içindeki bir ordudan kaçışların olması yaşamın bir parçasıdır ama mektup Julian'ın kontrol edemediği bir telaşın kıvılcımı oldu. Kışlanın etrafındaki nöbetçi sayısı önce ikiye sonra da üç katına çıkarıldı, ama düşmanı değil kendi birliklerimizi denetlemek için yapıldı bu. Hatta nöbetçiler bile firar eder hale gelmişlerdi. Aceleyle inşa edilen hapishane o kadar dolmuştu ki bir daha böyle bir harekete girişmeyeceğini söyleyen asker kaçakları bırakılmak zorunda kalınıyordu. Bu uygulama da boşunaydı. Mektubun ulaşmasından sonraki iki hafta içinde askerlerimizin üçte biri ya etraftaki fundalıklara ya da daha büyük bir olasılıkla vadinin aşağısındaki düşman kampına kaçmıştı. Julian'ın ordusu gözümüzün önünde dağılıyor ve kendisi de bir ihanete veya suikasta uğramaya gittikçe daha açık hale geliyordu. Bu durumda Marcianus ile Arbetio, krallar kralı karşısında olduğu gibi bir adam bile kaybetmeden bizi tam anlamıyla bir hezimete uğratabilirlerdi.

Bulunduğumuz yerin karşısındaki Romalılar Julian'ın ordusundan hiçbir karşılık görmediklerinden dolayı gittikçe cesaret kazanı-

yorlardı. Borazan sesiyle uyarmaya bile gerek görülmeksizin ballistalarla bizi yoğun bir ateş altına alıyorlardı. Birliklerimiz gece battaniyelerinin altında dönüp duruyor veya soğuk kahvaltılarına moralleri bozuk oturuyorlardı. Gökyüzü birden dev kuşların sürüyle uçmalarına benzer bir gürültüyle doluyordu. Bazıları bir koyun büyüklüğünde olan kayalar kışlaya yağıyor ve askerler dayanıksız kulübe ve çadırlardan çıkarak böyle durumlarda saklanmak için önceden hazırladıkları çukur ve deliklerin içine atıyorlardı kendilerini. Girdikleri deliklerde belki beş dakika sonra belki de ertesi gün gelecek olan bir sonraki atıştan korunmak için saklanıyor, küfürler ediyor ve kendi sidik ve dışkılarının içinde yatıyorlardı. Biz onu göremesek de bunlar Constantius'un lejyonlarının bizimle oyun oynadıklarının göstergeleriydi. Sayısal üstünlükleriyle bizi istedikleri gün ezip geçebileceklerini biliyorlar ama olabildiğince az asker kaybederek amaçlarına ulaşmak için erzak ve malzeme temin ettiğimiz yollar dağılıncaya ve firarlar ordumuzu çökertinceye kadar beklemeyi tercih ediyorlardı.

Ancak Julian bütün bunlara rağmen yine de harekete geçmiyordu. Artık çadırından dışarı nadiren çıkıyor ve konuşacak çok az şey olduğu için generalleriyle de nadiren toplanıyordu. İlişkileri yakın arkadaş çevresiyle sınırlanmıştı ve benimle birlikteyken gerçekleşmeyecek umutlarıyla dayanılmaz korkuları arasındaki gerilim dolayısıyla oluşan yüz ifadesinden kendisini iyice zorladığı anlaşılıyordu. Arazide, Persler üzerine yapılan seferden dönmekte olan birliklerin katılmasıyla her geçen gün binlerle ifade edilebilecek yeni birliklerle güçlenen Roma ordusunun vadideki hiç bitmeyen hareketinin dışında her iki tarafta da durgunluk sürüyordu. Ballistayla üzerimize daha fazla bildiri, daha fazla taş ve ok atılıyor, adamlarımızın sinirleri gittikçe geriliyordu. Firarlara rağmen yeterli yiyeceğimiz bile yoktu. Julian herkese yarım tayın verilmesini emretmişti. Bu emirden sonra sadece birkaç gün daha dayanabileceğimizi anlamıştım.

Kasımın ortalarında yağmurun çiselediği soğuk bir günde geçite yaklaşan iki atlının dikkatli bir biçimde yol aldıkları fark edildi. İkisi de elçi olduklarını gösteren giysiler giymişlerdi ve biraz arka-

larından onları küçük bir zırhlı süvari mangası takip ediyordu. Julian o gün geçitte değildi, garnizonun komutanı olan Honorius adındaki bir komutan atlıların kolayca konuşulabilecek bir mesafeye gelmelerini bekledi ve sonra da durup kendilerini tanıtmalarını ve geliş nedenlerini söylemelerini istedi.

İki elçi Constantius'un sarayından yeni gelmiş Kont Theolaif ile Aligildus olduklarını ve hemen sezarı görmek istediklerini söylediler. Artık firarilerin sorgularından sonra savunma koşullarımız hakkında düşmanın gayet isabetli şekilde bilgi edinmiş olması gerekiyordu, ama yine de Honorius'a görüşme ya da danışma amacıyla geldiklerini de söyleseler, karşı taraftan gelenlerin savunmamızın zaaflarını görmemeleri için tarafımıza geçmesine izin verilmemesi emredilmişti. Ancak emirlerle sınırlandırılmış olan komutan, bu yasaklamaların gelen elçilere uygulanamayacağını hissetmişti.

Honorius iki konta onları kabul edeceğini ama muhafızlarını almayacağını bağırarak söyledi. Elçiler aralarında yaptıkları kısa bir konuşmadan sonra bu koşulu kabul ettiklerini göstermek için başlarını salladılar, ellerini havaya kaldırarak atlarını yavaşça hatlarımıza doğru sürdüler. Askerlerimizin bulunduğu yere ulaştıklarında hemen atlarının dizginleri adamlarımız tarafından tutuldu. Romalı muhafızlar elçiler gözden kaybolunca kadar bir süre daha bekledikten sonra kendi cephelerine dönüp atlarını tırısa kaldırdılar.

Honorius hemen Naissus'a at sürerek sezara konuklarının pek yakında olduklarını haber verdiğinde Julian'ın yüzünde neredeyse rahatlama denilebilecek bir ifade ortaya çıktı.

"Evet, artık bu noktaya geldi bu iş" dedi Honorius'u elçileri karşılaması için odadan çıkardıktan kısa bir süre sonra. "Bu ültimatomu epeydir bekliyordum. İbadetlerin nasıl gidiyor Caesarius? Bugün günah çıkarman iyi olur çünkü eminim ki eğer tekliflerini reddedersem ya bugün yapacakları saldırıda öleceksin ya da teslim olma teklifini kabul edersem Constantius'un huzuruna çıktığında çok kötü azarlar yiyeceksin.

Honorius ayrıldıktan birkaç dakika sonra Theolaif ile Aligildus geldi ve hemen karargâha alındılar. Suratları köylülerin suratlarındaki anlaşılmaz ifadeye bürünmüştü ve onların kendilerine duy-

dukları güven nedeniyle Constantius'un böyle anlarda kesinlikle takınacağı muzaffer edayı takınmadıklarını düşündüm. Julian onları selamlamak için ayağa kalktı, onlar da reveransla karşılık vererek onun üstün konumuna saygı gösterdiler.

"Hoş geldiniz arkadaşlar" dedi Julian içtenliğini belli eder bir şekilde ve sesi duyguları dolayısıyla çatallaşmışken. "Daha iyi koşullarda karşılaşmamamız ne kadar kötü.

Daha sonra Britanyalı Theolaif olarak belirlediğim ve bir Britanyalının nasıl bu kadar güzel Yunanca konuşmayı öğrenmiş olduğunu merak ettiğim uzun boylu olanı, "Aksine" dedi, "biz koşulları çok uygun buluyoruz. Aslında imparatorun sarayından on beş gün önce ayrıldığımızdan bu yana sizi bulmak için posta yolunun elverdiği kadar hızlı bir yolculuk yaptık ve gereksiz yere kimsenin kanının dökülmesine fırsat vermeden sizi ve birliklerinizi bulduğumuz için sevinçliyiz. Açık ki bu koşullar altında savaş yapmak felaket anlamına gelecektir."

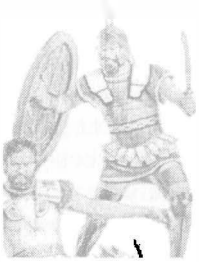
Gariptir ki askeri üstünlüklerini zevkle anlatırlarken yüzlerinde buna denk düşen bir övünç ifadesi göremiyordum. Julian da göremiyordu elbette ve iki elçi arasında şaşkınlıktan gözleri gidip gidip geliyordu.

"Hemen konuya girelim" diyebildi sonunda. "Arzuladığınız teslim alma koşullarını sorabilir miyim size?"

Theolaif ile Aligildus birbirlerine bakarak imayla gülümsediler.

Çınlayan sesiyle Theolaif, "Teslim olmaktan konuşmayacağız" dedi. "Sadece size bir haber vereceğiz. Selam Julian Augustus. Constantius öldü.

V

Constantius kır donlu bir aygırın üzerinde büyük bir tören eşliğinde muzaffer bir edayla şehre giriyordu. Muhteşem Aya Sofya Kilisesi ile Aya İrini Kilisesi'ni, haşretle seyrettiği Kraliyet Verandası olarak bilinen ünlü kütüphaneyi, kuyumcuların bulunduğu sütunlarla çevrili sokağı, İmparatorluk Sarayı ile Hipodrom arasında yer alan Zeuxippos Hamamı'nı geçmiş, Büyük Cadde'de iki mil kadar ilerlemişti. Yolun tamamı boyunca görevlerinin gerektirdiği süslü giysileri giymiş binlerce rahip ve piskopos önünden yürürken ilahi söylüyor ve diz çökmüş halkın üzerine kutsal suya batırdıkları, üzerinde kozalakları bulunan dal parçalarıyla su serpiyorlardı. Caddeler imparatorun şehre gelişini kutlayan kalabalıklarla doluydu ve binlerce çelenk ve bayrakla süslenmişlerdi. Kaldırımların üzerine bile çiçek ve çiçek yaprakları serpilmişti. Çocuklar üzerine çiçekler atıp sesleniyor, kadınlar onu gördüklerinde çığlıklar atarak önlerinden geçerken ayağına hatta atının örülü kuyruğuna dokunmak için birbirlerini itiyor, ellerini havaya kaldırıyorlardı. Üç hafta önce onu soğuk dağ geçitinde bulunduğu sırada terk etmemiş olan on üç bin Galyalı gururlu bir biçim ve düzen içinde yürüyorlardı Julian'ın arkasından. Tunçla süslenmiş yeni deri giysileri cilalanmıştı, Augustus'un her askere geleneksel olarak ihsan ettiği iki buçuk kiloya yakın gümüşü taşıyorlar ve onun kişisel muhafızları olarak görevlendirilmiş olmanın gururunu yaşıyorlardı.

Geçtiğimiz büyük forumların her birinde -Arcadius, Amastrian ve Kardeş Sevgisi- şehrin semtlerinin yöneticileri başlarını eğerek yaklaşıyor, saygıyla ellerini uzatıyor ve karşılama için hazırladıkları konuşmaları yapıyor, hediyeler veriyorlardı. Hayvan Pazarı'nda

atına doğru koşarak ona can havliyle seslenen aşağı yukarı beş yaşlarındaki bir erkek çocuğu eğilerek yerden aldı Julian. Çocuğu kucağına oturttuktan sonra seyircilerin gök gürültüsünü andıran çığlıkları arasında sürdü atını. Çocuğun, eğer ölmeseydi Julian'ın oğlunun olacağı yaşta olduğunu fark ettim. Eğer oğlu yaşasaydı şimdi kucağında imparatorluğun varisi olarak onu taşıyor olacaktı hiç kuşkusuz. Sonunda büyük Constantine Meydanı'na geldiğimizde boru sesleri eşliğinde şehrin güvenliğinden sorumlu birlik kışlasından tören yürüyüşüyle çıktı ve İmparator Julian Augustus, Doğu İmparatorluğu'nun en önde gelen şehrini ilk kez selamlıyordu.

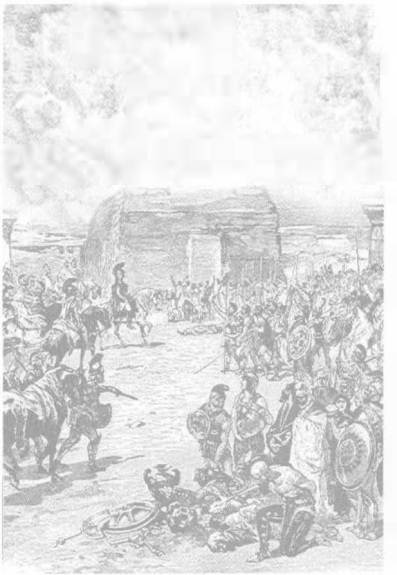
Galya'da kazandığı zaferlerle kendisini sezar unvanıyla bu göreve getiren adama karşı cephe alma cesaretini göstermesi halk arasında ününün yayılmasına neden olmuştu ve imparatorluğun bütünlüğünü tehlikeye atabilecek iç savaş olasılığının yok oluşu da halkı rahatlatmıştı. Ölü imparator için cenaze töreni düzenlenmesine ve hayattaki tek akrabası olarak Julian'ın da bu törene katılıp acısının bir göstergesi olarak bir veya iki damla göz yaşı dökmesine karşın başkent bir kutlama ve neşe havası yaşıyordu. Constantius, Havari Paulus'un doğum yeri olan Tarsus'ta ateşli bir hastalığa yakalanmış, yirmi dört yıl tahtta kaldıktan sonra burada kırk dört yaşındayken ölmüştü. Julian'ın ilk yaptığı iş, önceliyle sadece birkaç ay önce evlenmiş ve bütün beklentilere karşın ve hiç kimsenin yardımını almaksızın azizlerin koruyuculuğu altında yaşanan önceki imparatordan hamile kalmayı başarmış, ancak şimdi yaslı bir dul olan Faustina'ya cömert bir aylık bağışlamak oldu. Bir sonraki yıl doğacak olan bebek bir kızdı.

İkinci olarak ele aldığı iş Milano'da bir hapishanede öldürülmeyi bekleyen Sallustius'u serbest bıraktırarak Konstantinopol'e çağırması ve Constantius'un iktidarı döneminde siyasi suçlara bakan saray baş yargıçlığına terfi ettirmesi oldu.

İmparator olarak saraya ilk kez girdiğinde mermer ve mozaiklerin mükemmelliğiyle duvar resimlerinin güzelliğine ve etrafında sergilenen zenginliğe hayranlıkla bakmış ve hemen kocaman mutfağın küçük bir kilerinin boşaltılarak çalışma odası haline getirilmesini emretmişti. Etrafımızda çırpınan hadım kalabalığı bu pej-

mürde istek karşısında donup kalmış ama Julian'ın ısrarı sonucunda emri yerine getirmişti. O akşam onun odasında kapının hemen önündeki mutfaktan aşırdığım ekmek parçasını kıtır kıtır kemirirken bir sandalyeye oturmuş bazı tıp kitaplarını karıştırıyordum. Oturduğu basit taburenin üzerinden eğilerek sanki Kral Sapor'un göz kamaştıran taht odasında oturuyormuş gibi donuk zemini büyük bir hazla inceledi.

"Caesarius" dedi beni dehşete düşürerek, "çamura düşmüş olduğumuzu söylüyordun, bu düşüncende hâlâ ısrarlı mısın?"

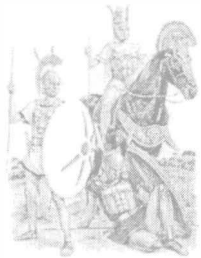
Sekizinci Kitap

YAŞAM BOYU İMPARATOR

Bir zamanlar talihli bir adamdım, ama artık değilim ve nasıl talihli olmayacağımı biliyorum.

MARCUS AURELİUS

I

Maximus adının anlamının tersine çok kısa boylu bir adamdı, bir cüceden biraz daha uzundu ve bundan başka kafasının büyüklüğü, hayli gelişmiş gövdesi, kısa ve dengesiz bacakları gibi cücelerin özelliklerine benzer özellikleri vardı. Bacaklarının orantısızlığı dolayısıyla hafif aksayarak yürümesi dar görüşlü saray hadımlarının dikkatinden kaçmıyordu. Elbiseleri eski ve yamalıydı, bunun bir günah olmadığını biliyorum çünkü efendimiz de daha iyi giysiler giymiş değildi ama giysilerini Maximus kadar az yıkayıp onardığı konusunda tereddütlerim var; ikincisinin giysileri daima yediği yemeklerin ve yaptığı işlerin izlerini taşıyordu ve korkarım ki bu izlerin bazıları çok çok eskiydi. Görebildiğim kadarıyla üzerindeki kahverengiye çalan uzun mantoya benzer bir tunikti. Yürürken Konstantinopol sokaklarının pisliğini temizliyor ve aynı zamanda her yere onunla gidiyordu.

Maximus'un elli mi altmış mı yoksa daha mı yaşlı olduğuna karar vermek çok zor bir işti. İyi yağlanmış deri gibi olan esmer cildi kırışıklıklara karşı koyuyor ve insanın görünüşüne bakarak yaşını tahmin etmesini engelliyordu. Bu anlamda cildi iyi iş görüyordu ama sol kulağının arkasındaki iki parmak kalınlığında ve uzunluğunda olan likene benzeyen bir oluşum cildini pullandırıyor ve zaman zaman acı vermekle kalmıyor hatta kanama yaptığı da görülüyordu. Bu uru yanımda hayli bol miktarda bulunan bir merhemi sürerek tedavi edebilirdim ve hatta bunu istediğine dair bir işaret verse bunu memnuniyetle yapardım ama ona hangi nedenle olursa olsun ne zaman yaklaşmak istediysem sert ve düşmanca bakışları ile durdurmuştu beni.

Maximus hakkındaki en olağanüstü şey herhalde konuşurken, yürürken hatta bir odaya girerken bütün dünyada iki kişi varmış gibi davranmasıydı: Julian ile kendisi. Bu küçük adamı ilk kez Konstantinopol'e gittiğimiz gün yeni tahta çıkmış olan imparator saray kâhyasıyla ana girişin yanındaki bir koridorda bir sorun üstüne konuşuyorlarken görmüştüm. Maximus her nasılsa dışarıdaki kalabalığın arasından kıvrıla kıvrıla yolunu bulmuş, o gün hayli yoğun çalışan saray muhafızlarını geçmiş, konumlarının sürüp sürmeyeceğinden emin olmak için ufacık bir söz işitmek amacıyla toplanmış şamatacı hadım gruplarının arasından buyurgan bir tavırla ilerlemişti. Maximus bir ördek gibi, kısa bacakları üzerinde paytak paytak yürüyerek, başını ve omuzlarını sallayarak, ayak üstü saray ve müştemilatına ilişkin planı inceleyen imparatorun yanına gitmişti doğrudan.

Julian'ın aşağı bakıp bu çok kısa adamı fark edip bakışlarını onun üzerinde yoğunlaştırması bir iki saniye sürdü ama bunu yaptığında gözleri parladı, yüzüne sevincini belli eden bir gülümseme oturdu ve Maximus'a doğru kollarını uzatıp sadece mideleri çok hassas olan saray görevlilerini değil beni de hayrete düşürerek coşkuyla sarıldı.

"Maximus, eski dostum benim!" derken o an yüzünde gördüğüm neşe ve mutluluğu başka bir zaman gördüğüme inanmıyorum. Julian kâhyayı hemen başından savdıktan sonra cüceyi yanına alıp özel olarak görüşmek için bir odaya götürdü ve bu küçük adam imparatorla birlikte yürürken danışman ve uşak kalabalığının yanından mağrur ve kendini beğenmiş bir ifadeyle geçti.

İlk haftalar boyunca bu duruma defalarca şahit olmuştum. Cücenin sürekli olarak huzurunda bulunduğunu bilmesinin imparatorda alışkanlık yaratmasına ve coşkusunu yavaş yavaş azaltmasına rağmen onun gelişiyle yüzüne yayılan memnuniyet hiç silinmedi. Aynı şey sarayda yaşayan diğer insanlar için söz konusu bile değildi. Hadımlar ile saray görevlileri bu küçük adamdan nefret ediyorlardı. Kendilerini tümden görmezden gelmediği zamanlarda, gelişini imparatora bildirmeye giden uşakları omuzlarıyla kaba bir şekilde iterek geçtiğinde ona küfür ediyor, duygularını dışa vu-

ruyorlardı. Söylemeye utanmama rağmen adamın kabalığı hiçbir sınır tanımadığı için ben bile onu giderek daha fazla hor görüyordum; Julian'dan başka hiç kimseye karşı insani duyguları yokmuş gibi görünüyordu. Galya'dan gelmişti ama saraydaki insanlar onun hakkında bir şey biliyormuş gibi görünmüyordu. Bu tuhaf küçük adamın kim olduğunu Oribasius'a sordum ve bu geveze Asclepian bile rahatça konuşmaya başlamadan önce biraz düşündü.

"Veba görmüş gibi kaçarım ondan" dedi Oribasius bana. Bu adam bana huzursuzluk veriyor."

"Ama Julian onda bir şeyler buluyor olmalı" dedim. "Nedir onların bağlantıları?"

"Julian'ın eski bir öğretmeni. Bir çok Tanrıcı ama benim gibi yumuşak başlı değil. Antik Tanrılara ibadeti çok ciddiye alan biri, bunu söylemek tehlikeli ama ölüm saçacak kadar ciddiye alıyor bu işi. Ölünün ruhunu çıkarma, cansız nesneleri hareket ettirme, havada korkunç sesler ve kokular yaratma gibi büyücülük işlerinde çok başarılı biri. Hiç kuşkusuz benim hakkımda da iyi şeyler konuşmadıklarını bildiğim hadımların kötü niyetli sözleri de olsa, zehirleme ve benzeri kara sanatlar konusunda bilgi sahibi olduğu lafı dolaşıyor ortalıkta. Bununla birlikte geçmişte onunla yolları kesişen bazı adamlar esrarlı şekilde ölmüşler."

"Esrarlı şekilde mi?" diye sordum şüpheyle. "Sen yetenekli bir hekimsin Oribasius, ben de öyle. Esrarlı koşullar diye bir şey yoktur hayatta.

"Bu doğru elbette" diye onayladı. "Ama insanlar yine de şaşırtıcı nedenlerle öldüler ve o da bu insanların ölümünden zerre kadar üzüntü duymuyor. Yıllar önce rakiplerinden birinin Ephesus'taki enstitüde koleradan nasıl öldüğünü anımsıyorum."

"Bu ölüme esrarlı demek çok güç" diye girdim araya. "Salgın sırasında binlerce insan koleradan ölür hep.

Oribasius iç çektikten sonra, "O sırada salgın yoktu" dedi. "O yıl görülen tek vakanın ölen kişi olmasının hayli sıra dışı olduğunu kabul etmelisin. Bir kez onu azarlayan piskoposun biri henüz otuz beş yaşındayken inme geçirerek felç olmuş. Hiç yemek yiyemediği için aç kalarak günlerce ıstırap çektikten sonra ölmüş. Böyle bir-

kaç olayı daha anlatabilirim ama bir sonuç çıkarman için bunlar yeterli bence.

"Kocakarı hikâyeleri" diye alay ettim. "Onu nasıl istiyorsan öyle adlandır: kâhin, büyücü, sihirbaz, Tanrıların aracısı. Yöntemleri el çabukluğundan başka bir şey değil. Julian'ın böyle aptalca işlerden etkilenmiş olması çok kötü.

"Onu olduğundan daha küçük görme Caesarius" diye uyarırcasına konuştu Oribasius. "Belki Maximus'un bir şarlatan olduğunu düşünüyorsun, ama bu sözcüğün anlamını belirlemek o kadar kolay değil. Bir 'büyücü', kutsalı anlamaya çalışan biri diye tanıtıyor kendisini. 'Mucizelerini' göstermek için çalışırken bilimin ve Tanrıların bütün yasalarından -kimyasal, tıbbi, optik- yararlanıyor yaratmak istediği sonuçlara ulaşmak için. Tanrılar aynaları yarattıkları veya en azından aynaları yapan insanları yarattıkları için bunları istenilen büyücülüğe ait etkilerin ortaya çıkarmak için donanım olarak kullanmakta hiçbir sakınca görmüyorlar bu tür adamlar. Aynayı unut şimdi, aynalar çok sıradan, kendisini izleyenlere Tanrı'nın elinin arkasında olduğuna ikna etmek için kolayca açıklanamayacak şeyler kullanıyor. Keten ve yünlü kumaşlar birbirlerine sürtüldüklerinde niçin kıvılcımlar çıkıyor? Magnasia'dan* getirilen mıknatıs demiri havada neden kendine doğru çekiyor? Sıradan maddeler olan güherçile ile kömür bir araya getirildiklerinde nasıl gümbürtü ve ateş çıkarıyorlar? Hiç kimse bunları açıklayamaz, bunların büyü olduğuna inanılıyor ve Maximus bunları kendi yöntemleriyle yaptığında onu büyücü olarak görüyorlar. Sen belki ona sahtekâr diyeceksin ama kullandığı maddelerin hepsi doğada bulundukları ve aslında Tanrılar tarafından yaratıldıkları için sır ve hileleri ona sahtekârlık gibi görünmüyor. Eğer onu böyle adlandırsan bir düşman kazanırsın. Maximus etraftayken ben ağzımı hiç açmamayı tercih ederim.

Hâlâ Maximus'un geçmişi ve kaba davranışları hakkında kafa yoruyor ve saray personelinin onun varlığından nasıl huzursuz olduğunu gördükçe konu üzerinde daha da fazla düşünüyordum.

** Bugünkü Manisa (Çev.).*

Sonunda ilk fırsatta konuyu konuşma kararını aldım. Oribasius ile yaptığım görüşmeden birkaç gece sonra kilerden bozma odasında çalışıyorken Julian birden incelediği şeyden başını kaldırıp gözlerini ovuşturdu ve sanki esneyecekmiş gibi gerindi. Kendisini derin düşüncelerinden ayıran şeyin ne olduğunu arıyormuş gibi dalgın dalgın etrafa baktığı sırada harekete geçtim.

"Julian" dedim, "bunu sana bir arkadaşın olarak ve sadece senin çıkarlarını düşünerek ve bir saldırı olarak görmemen için yalvararak söylüyorum.

Gülümsedi Julian. "Seninle ne zamandır dobra dobra konuşmuyoruz? Caesarius, bazen benim vicdanımmış gibi sözler ediyorsun ama farklı değerlendirmeyeceğim söyleyeceklerini. Lütfen söyle kafandakini.

Bir süre duraksadım. "Arkadaşın Maximus... farklı bir insan. Saray personelinden bazılarına hakaret ve ortada hiçbir neden yokken hadımları kendisine düşman ediyor. Hiçbir sınırlama olmadan saraya ve senin yanına girebilecek kadar önemli biri mi o?"

Sanki niyetimi anlamak istermiş gibi bir ifadeyle uzun uzun bana baktı; sonra yavaşça ayağa kalktı, gidip odanın kapısını kapattı. İnsanın bir arkadaşının ölümünü haber aldığı andakine benzer bir korku beni yakaladı ve aslında onu tanıdığım kadarıyla Julian o gün öldü bir şekilde. Taburesine oturdu ve sert bakışlarını yeniden bana diktikten sonra içini çekti.

"Caesarius" dedi, "bir imparatorun yaşamındaki her şey herkes tarafından bilinmez. Constantine'in yeğeni olmama ve her zaman imparatorla yakından ilişkilendirilmeme rağmen, örneğin benim çocukluk dönemim çok özel bir dönemdir. Yaptığım şeyler dolayısıyla değil de geçici politik rüzgârlara göre birçok yılımı, sürgün ve benimsenme arasında gidip gelerek inzivada geçirdim. Öğretmenim Mardonius'la birlikte birkaç kez Konstantinopol, Nicomedeia* ve Macellum'daki çiftliğim arasında gittik gittik geldik.

"Julian" diye kestim sözünü, "Senin seyahatlerin ve çalışma azmin gayet iyi biliniyor. Bunları açıklamaya gerek yok.

---

* *Bugünkü İzmit (Çev.)*

"Evet, öyle" dedi. "Ama şimdi anlatacaklarımı bilmiyorsun. On iki yaşındayken Constantius beni Konstantinopol'ün monoton yaşantısından uzaklaştırmak için Nicomedia'daki akademiye gönderdi. Oradaki hocalardan öğreneceklerimi hızla öğrendikten sonra ufkumu genişletmek için daha uzak yerlere seyahat etmeme izin vermesini istedim imparatordan. Sonunda yumuşayarak, kendisine düzenli olarak rapor göndermesi emredilen Mardonius'la birlikte seyahat etmeme izin verildi.

Seyahatim sırasında Asclepian tarzı çalışma merkeziyle ünlü olduğunu duyduğum Pergamum'u* ziyaret etmeye karar verdim. İyileştirici sanatlan öğrenmek amacı da vardı kafamda. Kaşlarını çatmana gerek yok Caesarius, senin Asclepiancılara karşı neler hissettiğini biliyorum ve bir süre sonra da bu çalışma alanını incelemekten vazgeçtim zaten. Birkaç dakika içinde kaşlarını daha sert bir şekilde çatmanı gerektirecek bir sürü şey öğreneceksin.

Pergamum'da gizemci Aedesius'u tanıdım. Aedesius artık iyice yaşlanmıştı ve bedensel olarak çökmüştü ama etrafında Eusebius ve arkadaşımız Maximus gibi hayli çalışkan öğrenciler toplamıştı. İtiraf ediyorum ki Aedesius'un toplantılarına ilk kez katıldığımda oradan ayrılamadım Caesarius; efsanelerde 'susamış yılanlar' tarafından ısırılan insanlar gibi yaşlı adamın bilgeliğinden avuçlar dolusu alıp içmek için can atıyordum. Ama Aedesius buna müsaade etmedi. Çok zayıf ve güçsüz olduğu için benim bilgi susuzluğumu giderebilecek yanıtı veremeyeceğini ileri sürdü ve sorularımın yanıtını almam için kendi öğrencilerine başvurmamı öğütledi. Bir olasılıkla da Constantius benim gizemciliğe artan ilgimin ilerideki sonuçlarından korkmuş olabilir. Yine de yaşlı adam bana söz verdi: 'Onların gizemlerine bir kez kabul edildikten sonra bedensel olarak kendini geliştirebilirsin, insan doğasının çok üstüne çıkarak ruhlarla aynı olabilirsin' dedi. Buna nasıl karşı koyabilirdim, sen benim yerimde olsaydın reddedebilir miydin Caesarius?

Yaşlı adamın davetine uyarak, Maximus Ephesus'a gittiği için Eusebius'un gözetimi altında çalışmalara başladım. Çok sıkı çalış-

---

* *Bugünkü Bergama (Çev.)*

mama rağmen en iyi öğretmen olduğundan değil de Eusebius'un eline koşulların gereğiymiş gibi düştüğümü hissettiğimden hâlâ tatmin olamıyordum. Aslında Aedesius'un çömezleri arasında büyük farklar olduğunu öğrendim. Örneğin Maximus büyücülük bilimleriyle uğraşırken Esebius bunları şarlatanların, hokkabazların ve doğru yoldan saparak bazı kara güçleri araya sokan delilerin yaptığı işler olarak değerlendiriyordu. Her ikisi de yaşlı Aedesius'un öğrencisiydiler ama birbirlerinin çalışmalarına ilişkin kötü değerlendirmeleri vardı. Eusebius'a inançları arasındaki farklılıkların neler olduğunu sordum.

'Maximus, Aedesius'un en eski ve en parlak çömezidir' dedi. Yaşlı adamla uzun yıllar geçirdiği için ve çok üstün güzel konuşma yeteneği dolayısıyla bu konularda akılsal kanıtlama gereğinin ötesinde olduğunu düşünüyordu. Sana bir örnek vermeme izin ver.

'Kısa bir süre önce' diye devam etti Eusebius, 'Maximus aramızdan birkaç kişiyi, ay ve büyücülük Tanrıçası, yolların ve geçitlerin koruyucusu, köpeklerin kurban edilmesinden zevk alan Hecate'nin tapınağında kendisini ziyaret etmemiz için davet etti. Hırsızlar tarafından bütün eşya ve mobilya çok önceden çalındığı için tapınak darmadağınık ve terk edilmiş durumdaydı. Sadece Hecate heykeli ayaktaydı. Orada Maximus Tanrıça'nın kayırdığı birkaç kişiden biri ve Tanrıça'nın gözünde sıradan insanların çok önünde olmakla övündü. Konuşurken bir tütsü yaktı ve kendisine yazılmış bir ilahiyi okumaya başladı. Sonra garip şeyler oldu Julian, bunu oradaki herkes gördü. Devasa heykel gülümsedi ve hatta Maximus'un yüzüne ışık yaymaya başladıktan sonra yüksek sesle neşeli bir kahkaha attı. Hepimiz çok korkmuştuk, fakat Maximus her şeyin kendi kontrolü altında olduğunu söyleyerek bizi yatıştırdı ve karanlıkta titremeyelim diye daha fazla ışık isteyip istemediğimizi sordu. Hecate'ye daha fazla ışık vermesini yüksek sesle söyledi ve karşımıza ne çıksa beğenirsin, Tanrıça'nın elinde tuttuğu meşaleler aniden yanarak etrafımızda dans eden ışıklar saçmaya başladılar. Maximus'un gücü ve bu tür kara sanatlardaki ustalığı karşısında dilimiz tutulmuştu. İçimizde büyük bir korkuyla ayrıldık tapınaktan. Bunu sana özel olarak söyledim Julian, yaşlı hocamın kula-

ğına gitmesin. Sen de Maximus'a gereğinden fazla yakın olmak istemiyorsun değil mi?'"

"Adamın işlerine karşı Eusebius'un kuşkucu olmasının sağlam nedenleri var" dedim sözünü keserek. "Bu Maximus da senin şarlatan olarak tanımladığın diğer insanlar gibidir. Büyücülerin doğası bu Julian. Bunlar doğayı denetleyebiliyorlarmış, kötü ruhlara istediklerini yaptırabiliyorlarmış, Tanrılarla sohbet edebiliyorlarmış, ruhu bedenden ayırabiliyorlarmış gibi davranıyorlar, ama bunların hepsi yalan. Senin saflığından yararlanıyorlar. İnsanları olumsuz anlamda etkilemek ve aptallaştırmak için heykelleri konuşturmak yüz yıllardır kullanılan eski bir yöntemdir. Bakır borular ve ses deliğiyle konuşabilecek şeyler değil heykeller."

Kuşkuculuğum karşısında Julian dikleşti. "Maximus" dedi "beni doğru inanca kavuşturdu."

Hayretler içinde kalmıştım. "Ama Julian" dedim, "bu nasıl olabilir? Maximus Hıristiyan değil ve sen onunla tanışmadan çok önce Hıristiyanlık eğitimi almış durumdaydın.

"Beni sadece doğru inanca kavuşturdu" dedim diye yavaşça ve duygusal bir şekilde tekrarladı, "Hıristiyanlık hakkında bir şey söylemedim."

Benim vereceğim tepkiyi beklerken sessiz kalan Julian'ın yüzünde ciddi bir kaygı ifadesi vardı. Önümde açılan uçurumu görmüş ve yüzümü diğer yana çevirmiştim. Gece can sıkıcı bir şekilde ilerler ve Julian Maximus'un gizemleri hakkındaki duygularını açığa vurmaksızın anlatmaya devam ederken iyice ürkmüştüm.

"Ephesus'a yerleştim ve büyücülük ile kâhinlik konusundaki derslere bir yıl boyunca düzenli olarak devam ettim" diye sürdürdü Julian konuşmasını. Elbette hâlâ Hıristiyan kilisesinde ibadet ediyordum ve yakın arkadaşlarım arasında çok sayıda dindar Hıristiyan vardı. Zaten Constantius'un casusları beni her yerde takip ederken başka türlü davranmam mümkün de değildi. Fakat, yine de Maximus ile müritlerinin toplantılarına gizlice katılacak ve sonunda da büyücülük gizemleri grubuna kabul edilecek zamanı buluyordum bir şekilde...

"Solgun görünüyorsun Caesarius" diyerek, son vuruşu yapmadan önce kurbanından gelen sorulara yanıt verirken celladın suratında gördüğüm hınzırlık ve hoşgörü taşıyan bir ifadeyle gülümsedi sonra. "Merakını giderecek bir şeyler öğrendin mi yoksa anlatmaya devam edeyim mi?"

Hikâyenin geri kalanını dinlemeye razı olduğuma ilişkin onayımı ağzım açık ona bakarken başımı sallamamdan anladı.

"Sana kutsal gizemlerin ne olduğunu anlatmaya yetkili değilim. Mithra gizemleri yüz yıllardır korunmakta ve ben de onları ifşa etmeyeceğime içtiğim antla söz verdim. Koşullar gereği benim alınmam aceleye getirilmiş ve sıkıştırılmış olsa da gizemlere kabul edilmek bir sürü deneme ve sınavdan geçmeyi gerektiren uzun ve zahmetli bir iş. Maximus, bütün diğer çömezlerinden ayrı, özel bir törenle aldı beni gruba. Böylece onurlandırılmış ve pohpohlanmıştım da. Dolunaylı bir gecede, işlerin olması gerektiği gibi gitmesi için ruhların ikâmetine uygun karanlık, rutubetli bir yer altı tapınağına indik Maximus'la. Soğuk, tavanından su damlayan, seyrek yerleştirilmiş meşalelerin titreşen alevleriyle yetersiz aydınlatılmış küf ve ölüm kokan taş bir tünelde yavaşça yürümeye başladık. Orada, hayatım boyunca hayal bile edemediğim derecede korkunç şeylerle karşılaştım Caesarius. Öyle şeylerdi ki bunlar korkum yükseldikçe onların şiddeti de yükseliyordu. Bomboş köşelerden kulakları sağır edici çığlıklar, zemindeki çatlaklardan iğrenç nefesler yükseliyor, kızgın hayaletler dolaşıyordu. Öyle acayip şeylerdi ki gördüklerim tahayyül bile edemezsin!"

Julian'ın anlattıklarını hiç ses çıkarmadan ve kımıldamadan dinliyordum. Sanki oturduğum sandalyeye çivilenmiş gibiydim.

"Birkaç kez ileri gitmekten korktuğum için durdum ve Maximus cesaretimi yeniden toparlamamı sağladı, ama bu sefer kötü ruhların havada uçuşan nesneleri bana doğru attıkları yere kadar yürüyebilmiştim. Onlara karşı koyduğumda yılan gibi tıslayarak geri çekildiklerini görünce cesaretim artmıştı. Onları tam anlamıyla geri püskürtememiştim. Çünkü girdiğim inde ilerledikçe dönüp daha hızlı geliyorlardı üstüme. Ama onların gücünü yenmiştim.

"Elbette öyle olması gerekiyordu!" diye bağırarak zafer kazan-

mış gibi oturduğum sandalyeden kalktım. "İsa senin yanındayken niçin yenmeyecektin onları?"

"Otur yerine!" diye bağırdı Julian, öfkesine şaşırmıştım ve gönlüm kırılmıştı. Kısa bir süre baktı bana, sonra devam etti konuşmasına.

"Sonunda, bir mezar gibi, kayaya oyulmuş küçük bir odaya ulaştık. Bulunduğumuz yere uzak olan duvarda uzun, beyaz bir şeyin yattığı raf gibi bir çıkıntı vardı. Maximus bir meşale yakılmasını emretti ve kendiliğinden yanan meşalenin sağladığı ışıkta uzanıp yatan şeyin genç bir kadın olduğunu gördüm. Cenaze törenindekine benzer giysileri vardı üzerinde ve ölü gibi yatıyordu. Tünelde ilerledikçe yoğunlaşan çürük kokusunun kaynağının o olduğunu düşündüm.

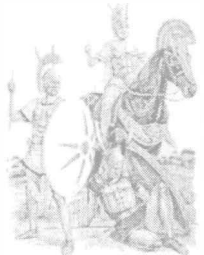
Maximus genç kadını işaret ederek garip eski dillerden biriyle bir emir verdi. Kadının uzandığı yerden yavaşça ayağa kalktığını ve sanki havada uçarcasına ve sessizce odanın ortasına doğru yürüdüğünü gördüm. Eski tarzda örülmüş saçları vardı, yüzü ince bir peçeyle örtülüydü. Şimdiye kadar gördüğüm en güzel yaratıktı o. Gözleri açıktı ve beni izliyordu. Elinde bolluk simgesi olarak kullanılan sepet duruyordu ve bunu bedeninden ileriye doğru uzatarak yavaşça bana yaklaşırken, odanın zemini üzerinde yürümesine rağmen uçuşan bir rüyaymış gibi, sanki ağırlığı yokmuşçasına hiç ses çıkarmadan atıyordu adımlarını. Bana tam olarak ulaşmadan önce meşale titreşerek söndü ama artık korkmuyordum, sadece ona dokunamadığım ve onu okşayamadığım için ıstırap duyuyordum.

Bunu sana söylememe gerek yok ama Galya'da bazı geceler ortaya çıkan görüntüydü bu Caesarius. Onu ilk görüşümdü. Roma'nın koruyucu ruhu olan kadın hem gözle görülür hem de görülemez olarak o zamandan beri birçok kez yaklaştı bana. Ama ona asla dokunmadım, bazen onunla konuştum. Bana huzur veren bir olaydır bu, Caesarius.

O akşam odasından çıktığımda hayretler içinde kalmıştım. Anlattıklarının hangi bölümü üzerinde uzun uzun düşüneceğime ve ima ettiği anlamların ne olduğuna bir türlü karar veremiyordum.

İmparatorluk otuz beş yıldır bir Hıristiyan imparatorluğuydu veya hiç değilse Hıristiyan imparatorlar tarafından yönetilmişti. Bu süre içinde Hıristiyanlık halk arasında kalabalık bir kitle tarafından benimsenmiş ve çoğu pagan Tanrılarına adanmış, eski sefahat alemlerinin mekânı ve kurbanların sunulduğu yerler olan tapınakların kutsanmasıyla olsa da İsa için ayrılan tapınaklar hızla çoğalmıştı. İsa, tarihte ruhlar için büyük bir zafer kazanmaya doğru gidiyordu! Yoksa Julian henüz zafer kazanılmadan bunu tersine mi çevirecekti? Onun Hıristiyanlık inancını bir tarafa bırakışındaki hafiflik ile rahatlığa şaşırıp kalmış hatta bunun yıllar önce olduğunu ve çok uzun bir süredir bu sırrı sakladığını anımsayınca içine düştüğüm dehşet duygusu katmerlenerek artmıştı. İnancını Roma'nın egemenliğindeki bütün toprakların imparatoru oluncaya kadar saklamış ve artık hangi inançtan olduğunu güvenle açıklayabilecek konuma yükselmişti.

II

Yaptığımız konuşmanın ardından şaşkın bir halde, çok gerekli olmadığı durumlar haricinde haftalarca dışarıya çıkmadan, artık Hıristiyan olmayan bir imparatorun hizmetinde kalıp kalamayacağımı düşündüm. Bu açıdan hiç olmazsa bir şansım vardı; bilinen bütün dünya Hıristiyan olmayan bir imparator tarafından yönetiliyorsa insanın bir seçeneği kalmıyordu geriye. Julian'ın, Maximus'un varlığından hoşnut oluşu ile Hıristiyanlıktan dönme biri olduğuna ilişkin haberler şehir sakinleri arasında hızla yayıldı ve nüfus dinsel açıdan bölünmüş olmasına rağmen gürültüler duyulmaya başlandı. Piskoposlar kiliselerde onu inananlara şikayet etmişlerdi ve caddelerden geçerken Hıristiyan kadınlar onun kurtuluşu için yüksek sesle dua edip ağlıyorlardı; hâlâ şehir nüfusunun büyük bir bölümünü oluşturan çok Tanrıcılar meydan okuyan sevinçli gösterilerle bunu kutluyorlar ve eski Tanrılar için yapılan sayısız törenlere katılmasını istiyorlardı. Julian bu istekleri yerine getirmek için elinden geleni yapıyordu. Bahçe ve odaları tapınaklar gibi, heykel ve sunaklarla doldurmuştu. Her sabah Güneş Tanrısı Helios'un gelişini bir öküz kurban ederek selamlıyor, her gün güneş ufukta görünmez olduğunda daha da fazla kurbanın kanı akıtılıyordu. Şenlik günlerindeyse düzinelerce hayvan böğürtülerle kesiliyor, protokolden sorumlu saray hadımları gelip ertesi günkü kalabalıklara açık törenler için onu sunaktan alıp, yıkayıp elbiselerini değiştirinceye kadar bütün gece orada kalıyordu. Bu törenler genellikle birliklerin geçişinden veya ödüllendirilmesinden oluşuyordu.

Gelenek olduğu üzere tahtının etrafı Roma ve cumhuriyetin askeri bayrak ve sancaklarıyla doluydu. Constantine döneminden beri bir taht ve haçla birlikte İsa'nın adının baş harfleri bayrakta olmasına karşın şimdi bu harfler çıkarılmıştı ve çok Tanrıcıların batıl inançlarını yansıtan öğe ve süslemeler öylesine ustalıkla yerleştirilmişti ki yöneticisini saygıyla selamlayan bir Hıristiyan, putperestler gibi davranma tehlikesiyle karşı karşıyaydı. Geçit törenlerinde askerler önünden geçerken Julian'ın elinden cömert bir bağış almadan önce sunağın üstünde yanan tütsüye bir avuç buğday atmak zorundaydılar. Bazı iyi Hıristiyanlar bunu yapmayı reddediyor veya en azından sonradan günah çıkarıp tövbe ediyorlardı, ama insanların çoğu altının çekiciliği ve imparatordan duydukları korku nedeniyle bu şeytani uzlaşmanın içine giriyorlardı. Bu tür iğrençlikleri görmeyi bile içime sindiremediğimden, niçin diğerlerinin dinsel inançlarıyla ilgilendiğimi anlayamayan Julian'ın üzülüp meraklanmasına, beni bir gezginin eğitimi ve kültürüne sahip ve başkalarının işine burnunu sokan biri olarak gören Maximus'un açık memnuniyetine rağmen, kendime Julian'ın yakın çevresinde çok küçük ve önemsiz bir yer ayırmayı tasarlıyordum. Şimdilik kafamda Konstantinopol'den ayrılıp kendi yoluma gitmek düşüncesi vardı, ama Julian'ın bir aşamadan geçiyor olabileceği, bir süre sonra belki de eski haline döneceği, bu nedenle de onun sarayından aceleyle ayrılmamam gerektiğini düşünüp tereddütte kalıyordum.

Tahta çıkış dönemindeki çılgınlıklar ile Noel sırasındaki etkinliklerden sonra, yeni yılın hemen başlarında kış mevsiminin durgunluğunu atmak için Julian bir dizi yarışma ve dövüş düzenlemeye karar verdi. Bu düşünce ona ilk başlarda bir filozofun kafasını meşgul etmek için uygun olmayan bir eğlence çeşidi gibi göründü. Galya'da geçirdiğimiz yıllarda asla oyunlara katılmamıştı. Herhalde Paris ve Sens gibi şehirlerde sadece ikinci sınıf gösteriler yapıldığı, ikinci sınıf gladyatörlerin dövüşeceğini düşündüğündendi katılmayışı. Şimdi bile, dünyanın en büyük şehrinde bunun iyi olup olmayacağından emin değildi. Ben de bu davranışın tehlikelerini anlatmak için büyük Julius Caesar'ın bile bir yarış sırasında gönde-

rilen mesajlar okunurken ilgisiz davranması nedeniyle neredeyse Roma yurttaşlarının bir isyanıyla karşı karşıya kalmak üzere olduğunu anımsattım. Julian gittikçe bu düşünceye ısındı ve sonunda Constantius'un tahtına çıktığının bir göstergesi olarak gladyatör dövüşüyle sona erecek ve üç gün sürecek bir şenlik düzenleme kararını aldı.

Bu etkinliklere katılmamı rica etti benden. "Sadece bir ya da iki gün sürecek bir eğlence zamanı bu Caesarius" dedi. "Seni hayal kırıklığına uğrattığımı biliyorum. Değişikliğe gerçekten ihtiyacımız var."

O gün sarayda yapması gereken işlerin yoğunluğundan dolayı geç kalmıştık. Genellikle locada oturan imparator ile maiyetindekileri görmek için gelen kalabalıklar geç kalışımızdan dolayı sinirlenmeye başlamışlardı. İlk dövüşler bitmiş ve kalabalık şampiyonlar arasındaki bir müsabaka için tezahürat yapmaya başlamıştı. İşte tam bu sırada Julian ile ben yanımızdaki birkaç saraylıyla birlikte gelmiştik arenaya. Julian yerine otururken kalabalıklar neşeli tezahüratlar yapmışlar ve dövüşü duyuran hipodrom görevlisini başlarını sallayarak dinlemişlerdi.

O sırada, yüzyıllarca önce Julius Caesar'ın başına bela olan güçlü Arverni şefinin anısına söylenmesi zor Vercingetorix takma adını taşıyan Galyalı bir şampiyon vardı. Bu adamın hiçbir gladyatör dövüşünü kaybetmediği söyleniyordu ki bu doğruydu çünkü bu düzeydeki gladyatör müsabakaları ölümle biterdi. Adamın büyük bir kafası vardı, ortalamadan biraz uzun boyluydu ve sert kaslar boynundan ayağına kadar uzanıyordu. Beline kadar uzanan kumral saçları vardı. Çenesinin iki yanından dökülen uzun bıyıkları kalabalığın ilgisini artırıyordu. Vercingetorix anons edilirken kulakları sağır eden bir gürültü içinde arenaya sallanarak girdi, sanki çarşıdan geliyormuş gibi kayıtsızca ellerini iki yanda sallarken tribünlerde gördüğü tanıdıklarına başıyla selam veriyordu. Kırmızı bir peştamal ile ona cellatları andıran korkutucu bir görüntü vermesinin yanında saçlarını derli toplu tutan ve sadece gözlerini açıkta bırakan koyu renkli parlak bir miğfer takmıştı başına. Ayağına sağlam sandaletler giymiş, boynunaysa omuz ve göğüs kasları

ve damarlarıyla oluşan zıtlıktan dolayı kopacakmış görüntüsü veren ince bir iplik takmıştı. İpliğin ucunda imparatorun locasının önüne geldiğinde tılsımmış gibi öptüğü bir şey sallanıyordu. İmparatoru selamlarken kılıcı kalın belinin sağında asılıydı. Omzundaki kayışa bağlı kalkanı en azından dört kat öküz derisi, tunçla kaplandıktan sonra, pahalı mücevherler ve altın kakmalarla süslenmiş ve sanki bir ödülü sergilermişçesine üretilen tipteydi. Vercingetorix belki de yirmi beş yaşından daha büyük olmayan bir genç adam olmasına karşın herkes ilk bakışta onun üstün bir dövüşçü olduğu kadar iyi bir aktör olduğunu da çıkarabilirdi. Bu adam ayrıca kalabalıkların ilgisini daha da fazla çekmesine yarayan bir görünüş vermişti kendine ki bu da bir barbar şefinin görüntüsüydü. Bizim önümüze geldiğinde maskesinin arasından imparatora kımıldamadan bakarken göğsü yavaş yavaş inip kalkıyordu. Birazdan binlerce kişinin önünde ölümüne bir dövüşe girecek çıplak bir adamın nasıl olup da bu kadar sakin nefes alıp verdiğini merak etmiştim.

"Chonodomarius ile savaşırken böyle adamlar nerelerdeymiş, Caesarius?" diye sordu Julian fısıltıyla, bir yandan da dövüşçünün sağlam bedenini incelerken. Güneş boynundaki ipe asılı duran ve göğsündeki kızıl kılların içine girmiş olan kolyenin üzerine vurunca bunun bir haç olduğunu gördüm.

Arenanın yöneticisi, Galyalıdan daha uzun, ince kollarıyla vücudu daha az Herkülvari olan Vercingetorix'in, Romalılaşmış Suriyeli rakibini anons etti. Suriyeli hızlı ve sinirli bir şekilde arenaya girip rakibinin yanında bize yüzü dönük olarak yerini aldı. Sık ve kısa saçları olan adamın teni daha esmerdi. Adam Galyalıdan on veya on beş yaş kadar büyüktü ve böyle birçok müsabakaya girmiş olduğunun delili olarak burnu bir yana eğilmişti, yüzünde de yaralar vardı. Ama adamın bedeninde en göze çarpan özellik kılıç kullandığı kolundaki adale önkoldaki orantısızlıktı; önkol soldaki eşinden neredeyse iki kat daha şişkindi ve yıllardır kılıçla antrenman yaptığından adale daha kalın ve kaslıydı.

İkinci dövüşçü de çıplak sayılırdı, çünkü bir peştamal giymişti ve uzun bir kılıç ile kalkan dışında bir şey yoktu elinde. Silahların-

da hiç süs yoktu hatta temizlenmemiş gibi duruyorlardı. Bunun nedeni belki de dövüş sırasında süslerin kendisine sıkıntı yaratabileceği endişesiydi. Adam ordudanmış gibi duruyordu ve yanımdaki bir saray görevlisinin kulağıma fısıldadığına göre cüssesi ve savaş yeteneğiyle imparatorluk görevlilerinin dikkatini çektiğinden Doğu'daki lejyonundan alınmıştı. Bir scutarius, yani uzun bir kalkan ve mızrak taşıyan gladyatör olarak ün kazanmıştı. Onun için seçilen adla Leo, bütün imparatorlukta uzak mesafeden yıldırım hızıyla yaptığı vuruşlarıyla tanınıyordu. Adı anons edildiğinde maçın sonucuna ilişkin parasını onun üzerine yatırmış olan müşterek bahisçilerin çığlık ve tezahüratlarından başka bir şey duyulmaz olmuştu arenada.

Gladyatörler, yöneticinin başıyla verdiği işaretle orkestranın uyumsuz bir biçimde müziğe başlamasına kadar yan yana dikilip Julian'dan gözlerini ayırmadılar. Bir başka baş işaretiyle iki dövüşçü selamlamak için sağ kollarını havaya kaldırıp açık ve emin bir şekilde söylenmesi bir gelenek olan sözleri söylediler: Ave, Imperator, morituri te salutant! "İmparatora selam olsun, burada ölmek üzere bulunanlar size saygılarını sunarlar!" Sonra hâlâ gözleri imparator locasındayken zıt yönlerde birkaç adım geri gidip kalkanlarını taktılar. Bu sefer Julian'ın yaptığı son baş hareketiyle uzaklaşıp kılıçlarını çektiler ve ilk kez birbirlerine baktılar.

İki adam endişe içinde birbirlerinin etrafında dönerken stadyumu bir heyecan sarmıştı. Seyircilerin hepsi ayağa kalkıp önündekinin kafasının üzerinden sahaya bakmaya çalışırken tuttukları dövüşçü için ciğerlerini parçalarcasına bağırıyorlardı: "Vur Galyalı!" "Öldür onu Leo!, "Bahiste senin üzerine evimi koydum!" "Kızımın üzerine senin adına oynadım bahiste!" "Öldür onu!" "Gebert şu orospu çocuğunu!"

Dövüşçüler birbirlerine hızlı ama ihtiyatlı darbeler vuruyor, başlarını sağa sola doğru sallıyor, karşısındakinin reflekslerini ölçmek için kılıçla yarım hamleler yapıyorlardı. İşlerine öyle yoğunlaşmışlardı ki etraflarındaki diğer bütün görüntüler silinmişti ve gözlerini birbirlerinin gözünden ayırmıyorlardı.

Suriyeli birden ani bir hamleyle kalkanını yukarıda tutarak öne

çıkıp Galyalının kalkanına vurdu. İkisi itişirken kalabalığın uğultusu arttı. Kılıçlarıyla birbirlerine hamle yaptıklarında Galyalı dövüşçü omzundan hafif bir yara almış, bu onu iyice hiddetlendirmişti. Bacaklarındaki bütün gücü toplayıp Leo'ya doğru atıldığında o hâlâ kalkanıyla rakibine baskı yapmaya çalışıyordu. Vercingetorix'in cüssesi ve kuvvetine karşı koyamayan Suriyeli, rakibinin hızıyla ileriye doğru geçip gitmesini sağlamak için kendini yere attı ve Galyalıdan uzaklaşmak için yerde ustaca yuvarlandı. Ancak Vercingetorix böyle eski bir numarayla şaşkınlığa düşmeyecek kadar yetenekliydi. Kayarak durdu ve dönüp rakibinin yanına hızla ulaştığında Leo yerden yeni kalkıyordu. Yerdeyken rakibine darbe vurma şansını yitirdiğine üzülen Vercingetorix bir sonraki hamlesine hazırlanırken bir an bedenini gevşetip kalkanını aşağı doğru birazcık indirerek omzundaki kanayan yaraya bakmak için zaman ayırdı.

Bu, kurnaz Suriyelinin yapmasını beklediği bir hataydı. Bütün o yuvarlanma ve yanıltma hareketleri sırasında Vercingetorix'in gözlerinden ayırmamıştı gözlerini. Galyalının başka bir yere baktığı o kısacık sürenin rakibinin dikkatinin zayıfladığı an olduğunu sezince ileriye doğru sıçradı.

Galyalının bakışları tekrar Leo'ya dönmüştü ama artık çok geçti. Saldırı karşısında durumunu güçlendirmek için duruşunu ya da Suriyelinin kılıç darbesinin yönünü kalkanıyla değiştirmeye zamanı yoktu. Şaşkına dönen Vercingetorix'in rakibinin hamlesinden kaçınmak için yapabileceği tek şey bir adım yana gitmekti ve o da böyle yaptı. Ama Leo böyle bir hareketin yapılabileceğini tahmin etmişti. Rakibinin omzuna dokunarak geçen Leo geriye dönüp kılıcıyla Galyalının dizinin arkasında bacağı destekleyen tendonları gergin çadır ipleriymiş gibi tek bir vuruşla kolayca kesiverdi. Çılgınca bağırtılardan planının sonuca ulaştığını anlayan Leo tek yumruğunu selam mahiyetinde havaya kaldırırken hızlı adımlarla rakibine doğru ilerledi.

Dehşet ve gerginlikle mıhlanmış gibi arenanın kanlı kumlarına bakan Julian'ı seyrettim. Sadece savaşın en kritik anında yani birini öldürürken görülen şiddet arzusu, neredeyse şevk denilebilecek

bir coşkulu ışıltı garip bir biçimde parlıyordu gözlerinde. Suriyeli şampiyon, Galyalının çömelip yaralı sağ ayağına baktığı yerin etrafında yavaşça dolandı. Sol ayağı öne doğru uzanmıştı ve kumun üzerindeki kara leke gittikçe büyüyordu. Pozisyonunu bile değiştiremeyecek kadar kötü ve umutsuz bir durumda bulunmasına karşın Vercingetorix kaygılanmış gibi görünmüyordu: geniş omuzları hâlâ dikti, göğsü yine yavaşça inip kalkıyordu. Deri maskesinin altından burun deliklerinden kolayca nefes alıp verirken ağzının kapalı olduğunu fark ettim. Bir hareketle omuzlarında yele gibi duran saçlarını sırtına doğru attı. Hâlâ kibrini yitirmemişti. Yavaşça ve dikkatli bir biçimde kalkanı ve kılıcıyla dövüş pozisyonunu aldı ve Suriyelinin bir sonraki hamlesini beklemeye başladı.

Fazla beklemesi de gerekmedi zaten. Galyalı yaralı bacağı üzerinde kolayca dönemeyeceği için arkadan yapılacak bir saldırıda kendisini savunamayacağı belliydi. Fakat en kesin ve bitirici yol olan arkadan saldırıya tenezzül etmeyerek Vercingetorix'in etrafında iki tur attı Suriyeli. Galyalının hücum edemeyeceğini biliyordu. Kalkanı bir tarafta sallanırken Vercingetorix'in tam karşısında durdu. Yavaşça ve dikkatli bir şekilde kaldırdığı uzun kolu ile silahı bütünleşmiş bir ölüm çizgisi oluşturuyordu. Doğrudan doğruya rakibinin göğsünü hedef alarak, "Her şeye gücü yeten Zeus, güç ver kollarıma!" diye haykırdığında kalabalık coştu. Yaşamının en özel sıçrayışı ve saldırısını yapacakmış gibi ve "Aslan" lakabını hak ettiğini gösterirmişçesine dizlerini büküp bedenini ileri doğru uzattı.

Bu Aslan'ın güçlü sağ koluyla son kez kılıç sallamasıydı.

Suriyeli tam saldıracakken Vercingetorix bir kedinin hafifliği ve çevikliğiyle ileri doğru hamle yaptı ve bedeninin bütün ağırlığını sol ayağına vererek inanılmaz bir hızla doğruldu oturduğu yerden. Tendonları kesik sağ bacağı arkasında bez bir bebek gibi sallanıyordu. Bedeni geri çekilmek değil de ileri doğru hamle yapmak için hazırlanmış olduğundan bir an için şaşkınlıktan dona kalan ve kalkanı yanda sallanan Suriyelinin bu durumundan yararlanan Vercingetorix kılıcıyla öyle bir darbe vurdu ki Leo'nun sağ eli bileğinden bir peynir parçası gibi anında kesildi. Vercingetorix yeniden

dizlerinin üzerine çöktü, maske ve bıyıklarının arasından görülebilen bir gülümseme vardı yüzünde. Bu sırada Leo doğrulup Galyalıdan uzaklaşırken kanlar içindeki koluna, dirsek kemiğinin ucuna sanki kanamasına şaşırmış bir budala gibi bakıyordu.

Kalabalık gittikçe vahşileşiyordu. Kesik kolundan akan kan uyluklarına doğru inerken hamamlarda iyi niyetin göstergesi olarak söylenen söze marazi ve ters bir anlam vererek, "Sıhhatler olsun! Sıhhatler olsun!" diye bağırıyorlardı. Galyalının tendonları kesilince somurtup oturmaya başlayanlar şimdi ayağa kalkmış birbirlerine tokatlar vuruyor, Leo'nun çektiği acıdan şeytanca bir zevk alıyor, çığlık çığlığa bağırıyorlardı. Suriyeli ayaklarını sürüyerek arenanın içinde dolaşırken artık hortumdan fışkırır gibi akan kana bakıyordu. Yaşamı gibi konsantrasyonu da bozulmuştu şimdi. Bulunduğumuz yere yakın bir locada oturan bir senatör yerinden kalkıp aşağı doğru eğilmişti umutsuzluğunu belli eder şekilde. "Hayır!" diye inliyordu. "Hayır, hayır, hayır!" Senatörün oynadığı bahis miktarı çok yüksek olmalıydı. Rakibinin durumuyla dalga geçmeye çalışan Vercingetorix sol ayağının üstünde sürünerek rakibinin hâlâ kılıç tutan kesik kolunun bulunduğu yere gitti. Beyaz, kansız kılıcı tutan yumruğu kocaman eline aldı, ileri doğru uzatıp arenada bulunanların görebileceği şekilde salladı ve sanki kolunu yerine takarak dövüşe devam etmesini istermiş gibi Suriyeli'nin ayağının dibine fırlattı.

Ayağının dibindeki kan ve kumla kaplı pis silaha bakıp dehşete düşen Suriyelinin gözlerinde bir süre sonra bir ışık ortaya çıkarken yüzü de daha önceki sakinliğini andıran bir ifadeye büründü. Dizlerinin üstüne çökerek sol kolundaki kalkanı hızla çıkardı ve sağ kolunu kayışın içine soktu. Sol kolunun çok daha ince kaslarına iyice dolandığı için kayışı çıkarmak gerçekten zor bir işti. Ama ıstırap ve beceriksizlik içinde geçen birkaç dakikadan sonra kalın kayışı sağ kolunun dirseğinden geçirip yeteri kadar sağlam bir biçimde kolunun üst bölümüne yerleştirdi, bu işlemi yaparken zekâsı da ortaya çıkmıştı. Destek noktası etrafına kalkanı iyice yerleştirip kayışı iyice sıkamadığı için biraz beceriksiz ve hantalca olsa da artık kalkanını sağ eliyle taşıyabilecekti. Daha da önemlisi

deri kayışın sağ koluna iyice oturarak sargı görevi de görmeye başlamasıydı. Gerçekten de kalkanını kalabalığa doğru muzaffer bir şekilde kaldırınca artık kanamanın damla damla olduğunu gördüm. Leo sol eliyle yakınındaki kılıcı yavaşça kaldırıp aldıktan sonra kesik sağ yumruğunu bir tarafa fırlattı ve sonra sakin ve tehdit edici bir tarzla dizlerinin üzerine çökmüş halde şaşkınlıktan neredeyse küçük dilini yutmuş olan Vercingetorix'e doğru yürüdü.

Birkaç saniye öncesinin o çılgın ve kulakları sağır edici gürültüsünün yerine derin bir sessizlik çöktü kalabalığın üstüne. Artık ne yanıltma hareketleri, ne itişme kakışma olacaktı. Kısa bir süre içinde son darbenin ineceğini ve muazzam güç ve cesarete sahip bu iki adamdan birinin öleceğini biliyorduk.

Bu sefer Leo öldürürken zarafet arayışı içinde değildi. Bu düşünce yüzünden bir kolunu kaybetmişti ve bu bir daha tekrarlanmayacaktı. Doğrudan, artık yakalandığı panik dolayısıyla göğsü hızla inip kalkmaya başlamış olan Galyalıya doğru yürüdü, durdu, yine rakibinin göğsünü hedef alarak kılıcını kaldırdı ama bu sefer iriyarı adamın sıçrayabileceği olasılığını dikkate almıştı. Bunun Galyalının tek savunma silahı olduğunu bildiği için yanılmamıştı düşüncesinde. Sol bacağının üstünde ileri doğru atılan Vercingetorix rakibine umutsuz ve beceriksiz bir saldırı yapmış ama bu sefer kalkanını kullanarak darbeyi savuştururken hemen önünde bedeninin dengesini yaralı bacağına veren rakibinin yanına doğru hamle etmişti. İleri doğru savrulan Vercingetorix durabilmek için kalkanını yere dayamak zorunda kalmış, bu fırsattan yararlanan Leo, rakibini kabaralı sandaletiyle sırtına indirdiği tekmeyle yüzü koyun yere sermiş ve kılıcının ucunu sert ama ölümcül olmayacak şekilde boynuna yerleştirmişti. Vercingetorix çektiği acı dolayısıyla kımıldayamaz bir durumdaydı. Suriyeli bu pozisyonda ayaklarının dibinde yatan devden gözlerini ayırarak imparatorun locasına doğru baktı.

Bir gladyatörün diğerinin yaşamını elinde tuttuğu böyle bir durumda, yenilen gladyatörün kaderiyle ilgili kararı imparator verir ve bunu bir işaretle belirtirdi: eğer yerdeki gladyatör cesurca ve kurallara uygun dövüştüyse imparator baş parmağını yukarı kaldı-

rarak onun yaşamını bağışlayabilirdi. Diğer türlü olursa, yani baş parmağını aşağı doğru çevirirse gladyatör öldürülürdü.

Julian koltuğundan yavaşça doğrulurken böyle olağanüstü sahnelerin gözleri önünde cereyan etmesinden ve biraz sonra verecek olduğu karardan dolayı suratı solgundu. Stadyumda beyaz mendiller ortaya çıkmış ve çığlıklar atılıyordu: "Bağışla onu!.. "Öldür şu orospu çocuğu Galyalıyı!" "Başparmak yukarı imparator!" "Parmak aşağı!"

Çığlıklar gittikçe artarken saniyeler içinde stadyum birbirine karışan karşıt slogan ve yeminlerle kıyamet yerine döndü. Kesik tendonların verdiği dayanılmaz acı ve denetlenmesi olanaksız şekilde seğiren sağ bacağıyla yenik Galyalı yüzükoyun ve savunmasız bir durumda yerde yatarken Suriyeli sabırla imparatora bakıyordu.

Parmakları yumruk yapılmış ve başparmağı aşağıya ya da yukarıya değil yana bakar halde kolunu ileri doğru uzatan Julian sessizce dövüşçüleri izliyordu. "Şu anda acaba ne düşünebilir?" diye merak içerisinde kalmıştım. "Cesurca dövüştüklerinden ve her ikisinin de şampiyon olduğundan kuşku duyulabilir miydi?"

Kalabalık gittikçe çılgınlaşıyor ve verilecek kararı sabırsızlıkla bekliyordu. O ise hâlâ kımıldamadan duruyordu. Sepet, şişe gibi eşyalar havada uçuşmaya başlamıştı. Julian hangi kararı verirse versin kargaşa çıkma tehlikesi vardı.

Kalabalığın gürültüsünden duyulamasa da, "Julian, lütfen" diye yalvardım. Sonra ayağa kalktım. "Lütfen, efendim" diye bağırdım, "Galyalı da bir şampiyon.

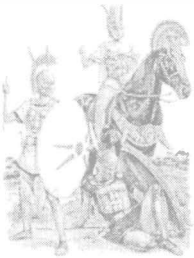
Fakat beni ne görüyor ne de duyuyor gibiydi, o delice bakışıyla ileriye bakıyordu, gözleri muzaffer Leo'nun gözlerindeydi, dudaklarından sadece kendisinin duyabildiği sözler dökülüyor, onlar da kalabalığın gürültüsü içinde boğulup gidiyorlardı. Yumruğunu ve başparmağını yavaşça aşağıya çevirdi. Yüzünde gülümseme izi beliren Leo kılıcını kuvvetli bir şekilde Vercingetorix'in boynuna indirdi. Gladyatörün başı ters dönerek ayrıldığı gövdeye bakar pozisyona gelirken, sağ bacağı seğirmeyi bıraktı ve kalabalıktan yükselen neşeli çığlıkların gücü azalmaya başladı.

İşini bitirdiği için birden rahatlayan Leo ayakları üstünde sen-

delerken ben de dehşet içinde yerime oturdum. Kılıcını yere saplayarak ileri geri sallanan Suriyeli daha sonra mecalsiz de olsa arena etrafında bir zafer turu attı. Kanama artıp ölüme götürebilir diye sağ kolundan çözemediği ağır kalkanını hafif hafif sallıyordu zafer turunu atarken. Cenaze taşıyıcısı gibi giyinmiş bir görevli koşarak Vercingetorix'in yanına geldi, kılıcını bir tarafa attı ve koca bedeni yuvarlayarak ustaca sırtına aldı. Kısa ama gösterişli stilize bir danstan sonra yardımcılarını çağırdı, geçtiği yerlerde kandan bir iz bırakan cesedi arenanın dışına çıkarmalarını emretti. Başka görevliler sahaya girdiler, kumun kanlı bölümlerini tırmıkla toparlayıp bir sonraki müsabaka için hazırlıkları tamamladılar.

Hıristiyan ölmüştü; Roma, barbarlara, yaşlı-genç, Doğu-Batı üzerinde herkese karşı zaferler kazanmıştı. Ama başsız koca gövde bilinmeyen bir yerde, üzerinde ismi bile yazılı olmayan bir yoksul mezarında yatacaktı. Bir sonraki dövüş müsabakası başlamadan önce bulduğum bir bahaneyle saraya döndüm. Julian ise çok geç dönmüştü o gün saraya.

III

Julian, Constantius döneminden miras kalan israf ve savurganlığın aşırı örneklerini yok etmek için elinden geleni yaptı sarayda. Konstantinopol'deki saray ve sarayın ek binalarında gerçekten de binlerce aşçı, berber ve saki vardı. Toplamda bunlar binlerceydi demek istemiyorum kardeşim, her bir meslekten binlerce eleman olduğunu söylüyorum. Giyim çeşitleri kadar da elbiselerden sorumlu köle vardı: İmparatorun saray içinde giyeceği giysilere bakan köleler ayrı, şehirde giyeceği giysilere bakanlar ayrıydı. Arazideki askeri üniformadan sorumlu köleler olduğu gibi, geçit törenlerinde giydiği üniformaya bakanlar ile tiyatroda giyeceği giysilere bakan köleler de vardı. Sadece yemek tabaklarını parlatma işine bakan köleler, sadece kadehleri parlatan köleler vardı ve bunlar arasında altınları, gümüşleri ve kristalleri parlatanlar uzmanlaşarak ayrılmışlardı. Mücevherlerden sorumlu köleler incilerden sorumlu olanların alanlarına girmiyorlar, banyo köleleri yerlerini masörlere, onlar da saç bakımından sorumlu olanlarla berberlere bırakıyorlardı. Yemeklerde teşrifatçı köleler yemek odasındakileri yönetiyor, tabakları içeri taşıyanları denetliyor, aynı tabakları başka köleler geri götürüyordu. Sakiler arasında testi veya kadeh taşımalarına göre karmaşık bir hiyerarşi gelişmişti ve en çok saygı görenler genellikle en az yaşayan, imparatorun yiyecek ve içeceklerinin zararsız olup olmadığını önceden tadarak deneyen ve titizlikleri sayesinde Claidus ile Britannicus dönemindeki meslektaşlarından daha uzun süre bu işi yapmayı uman görevlilerdi.

Belirli bir görevleri olmayan hadımların sayılarını olduğundan daha az göstermek mümkün değildi, bunlar tuvaletin etrafında

dolaşan sinekler gibi salon ve koridorları dolduruyorlardı, hatta doğruyu söylemek gerekirse sineklerden birazcık daha önemliydiler. Düzinelerce hadım saraydaki tuvaletlerin kullanılmamasını sağlamak için görevlendirilmişlerdi. Kendisine kalan, sözde asker olmalarına ve Julian'ın yontulmamış Galyalarını hayrete düşürecek züppelerden oluşan saray muhafızlarına kadar yayılmıştı savurganlık. Geleneksel kaba asker şarkıları yerine kadınsı müzikhol şarkıları söylüyordu bu birlikler; taş üzerinde yatmayıp tüy döşekler istiyorlardı. Eski zamanlarda bir Spartalı askerin orduda görevliyken bir çatı altında bulunması bile ölümle cezalandırılabilecek bir davranışken diyerek yakınıyordu Julian, Konstantinopol'deki saray muhafızları kılıçlarından daha ağır altın kakmalı kadehlerden içki içiyorlardı ve bir düşmanın kalkanının niteliklerini çözümleme konusunda değil altın bir sikkenin değerini anlama konusunda yetenekli olduklarını sergiliyorlardı. Komik şairin söylediği gibi rütbe korkağı olan bu adamlar hırsızlıkları ve sanatlarını göstermeyi gereksiz buldukları için açık bir yağmaya giriyorlardı. Julian, daha önceleri anlatılan bir hikâyedeki, bir Pers kalesi yağmalanırken eline geçen bir mücevher sandığını, içindekilerin değerini anlamayan ve sadece dışı parlak deri kaplı sandığa sahip olmak için boşaltan sıradan bir askere özlem duyuyordu epeydir.

Sarayda çalışanların yazıldığı listeden yararlanarak bir gecede binlerce makamı eleyen Julian, böyle kolay ve ücreti iyi işlere sahip olanların öfke ve umutsuzluklarına rağmen saray asalaklarını, palatinileri görevlerinden aldı. Bir emirle yaş, hizmet yılı, özel koşullar gibi gerekçeleri hiç göz önüne almadan hatta yıllardır imparatorluk ailesine sadık ve dürüst bir şekilde hizmet vermiş uşakları bile kayırmadan Constantius'un sarayını kocaman bir çöle çevirdi.

Ancak halkın ve soylu sınıflar öfkelenmişler ve hatta imparatorun akıl sağlığından kaygı duymaya başlamışlardı ama bu tepkiler, onun doğasından gelen alçakgönüllülüğünün ve yalın sağduyusunun anlaşılmasından sonra yumuşamıştı. Galya'da uygulamaya koyduğu mali ve adli reformlarla ünlenen Julian, burada, imparatorluğun en büyük şehrinde de benzer uygulamaları hayata geçirmenin mümkün olup olmadığını araştırmış ve Constantius'un har-

camalarını karşılamak için yıllardır halkın omuzlarında olan ağır vergi yükünün yeniden düzenlenmesini emretmişti. Şimdiye kadar kimsenin düşünmediği ayrıcalıklar ile yetkiler vererek Konstantinopol Senatosu'nu da kendi yanına çekmişti Julian. Daha çok sembolik değeri olan bir jestle, imparatorun huzuruna gelen senatörlerin çeşitli konulardaki görüşlerini rahatsız bir şekilde ayakta durarak anlatma geleneğini tersine çevirdi. Senato binasına giderek toplantı salonunda boş olan bir yere oturarak, sanki içlerinden birisiymiş gibi tartışmalara katılmaya başladı ve kendisi toplantı salonundayken orada bulunanların oturmaları konusunda ısrar etti.

Julian, mali, adli ve saray sistemlerinde büyük reformları yapmasına karşın, herhalde saray mutfaklarının çalışmasını yakından incelemeyi ihmal etmemişti. Belki de bunun nedeni çalışma odasının mutfağa çok yakın olmasıydı. Devletin nadir de olsa içine düştüğü zor durumlarda bile mutfağın hizmetleri hiç aksatılmamıştı o güne kadar. Ama o, kendisine, Constantius'un çok sevdiği tavus kuşu dili, dişi domuz memesi gibi ince lezzetlerin servis edilmesini yasakladı elbette; yemek zamanlarında bir uşak göndererek bir tabak meyve istedi ya da ne yediğini hiç umursamadan geçiştirdi öğünlerini. Ama yine de mutfak çalışmalarını serbest bıraktı ve bütçesini azaltmadı.

Mutfağın savurganlığın kötü sonuçlarına tam anlamıyla açık olduğu, daha önce sözünün ettiğim oyunlardan birkaç hafta sonra baş kâhyanın, yeni seçilmiş senatörlerin göreve başlaması dolayısıyla bir protokol yemeği düzenlenmesi için Julian'ın izin vermesiyle ortaya çıktı. Yemeğin düzenlenmesini kabul eden Julian, benden o geceye hemen yanına konulacak bir divanda katılmamı istemişti, böylece kendisinin de şişman politikacıların saçmalamalarını dinlemek zorunda kalmayacağını söyledi. Aksi takdirde her şeyi aşçıların eline bırakacaktı. Kötü bir gün olacak gibiydi bu yemek günü.

Bir edebiyat tutkunu olan baş aşçı göründüğü kadarıyla bilinmeyen yeteneklere ve kanıtlara dayanarak o günün Trimalchio'nun efsanevi akşam yemeğinin iki yüz ellinci yıl dönümü oldu-

ğunu hesaplamış ve o akşam yenenlerin aynısını yapmaya karar vermişti; böyle iğrenç ve gülünç bir yemeği hayatımda hiç görmemiştim. Çatısı pirinç kiremitler kullanılarak örtüldüğü için sarayın Pirinç Köşk denilen binası ile ana mutfak arasında kölelerin neşeli koşuşturması günlerce önceden başladı. İhanetle suçlanan hükümlülerin yatırıldığı hapishane çok yakın olduğu ve üst düzeyde güvenlik önlemleri gerektiği için bu muhteşem binada Saray Muhafızları'nın dört taburu yerleşmiş bulunuyordu. Ayrıca yine bu binada, imparatorun üst düzey yabancı görevlilerle devletin zirvesindekileri kabul etmesi için düzenlenmiş çok sayıda taht odasıyla, geniş sütunlu galeriler vardı. Ancak en önemlisi devletin ziyafet salonlarının da bu binada bulunmasıydı. Mutfak ile yemek salonu arasındaki malzeme tedarik hattının açık kalması amacıyla hamur işi ve şekerleme ustaları, ocak sorumluları, şarap sunucular, su sağlayıcılar ve balık satıcıları gibi Constantius'un yemek hazırlamak için gerekli olduklarını düşündüğü kalabalık bağırıyor, kahkaha atıyor dolayısıyla Julian'ın kilerden bozma çalışma odasının sessizliğini bozuyorlardı.

Ziyafet hayli güzel başlamıştı o akşam: şarkıcılar ve klasik dramlardan parçalar seslendiren müzisyenler ile dansçılar eşliğinde eğlenen konuklar mutluydu, sade zevkleri olan Julian da keyifliydi. Ateşle oynayan hokkabazlar veya onun için gösteri yapan Suriyeli çıplak dansözler yoktu! Maximus her zamanki gibi gibi lekeli tüniği ve darmadağın sakalıyla gelmişti yemeğe. Ev sahibinin bir yanında ben, diğer yanında o oturuyorduk. Yüzünde her zamanki tatsız ve soğuk ifade vardı. Julian'ın kötü ruhlu bu küçük adamın saygınlığını düşünerek, konuklarını birazcık neşelendirmek için Constantius'un adeti olduğu üzere cüce ve palyaçoların o akşamki ziyafete katılmalarını yasaklamış olmasına karşın tavrı yine aynıydı. Sırıtarak imparatorun kulağına dalkavukça bir tavırla bir şeyler fısıldayan Maximus'a baktım, ona baktığımı fark edince kaşlarını çatarak konuşmasına son verdi. Kişisel olarak ondan hoşlanmıyor oluşuma rağmen bir hekim olarak bu adamla hâlâ ilgileniyordum, çünkü göründüğü kadarıyla kurdeşeni yayılıyordu. Şeh-

re ilk geldiği gün sol kulağının arkasında gördüğüm sivilce ve keseciklerden oluşan lekeli yumru çenesine doğru genişlemiş ve neredeyse sol yanağına ulaşmıştı.

Müzik ve eğlencenin can sıkmaya ve telaşlı servis görevlilerinin sunduğu aperatiflerin iştahları iyice açmaya başladığı zaman Julian kapıda bekleyen teşrifatçıya bakıp başını salladı, o da koridora dönüp ellerini birbirine hızla vurdu. Gösterişli giysiler giymiş saray hadımlarının oluşturduğu kalabalık grup mutfaklardaki dört günlük çalışmanın sonucunda pişen yemekleri omuzlarında taşıyarak içeri girdi, salon sessizliğe bürünmüştü. Baş kâhya ile baş aşçının keşfedilmemiş yaratıcılıkları şimdi tam olarak çiçek açıyordu.

Yemeğin teması her birine farklı bir astrolojik sembol verilerek düzenlenmiş on iki Zodyak burcunun tasviriydi. Julian servis tabağında tasvirlerin yoğunluk ve şiddetine dehşete düşmüş gibi bakıyordu: Koç için bir koyun paçası; İkizler için bir çift böbrek. Heybetli Afrika Aslanı için Numidya inciri; Balık burcu için Korsika'dan Tekir balığı ile Sicilya civarından Bufa balığı; Oğlak için herkesin başta düşündüğü gibi keçi değil soyulmuş ve garnitür olarak yanında kuşkonmazla servis edilen, önkolları kafasının üstüne çıkarılarak keçi süsü verilmiş ahtapot vardı. Doğurmamış bir dişi domuzun karın bölgesindeki etlerinden yararlanılarak yapılmış Başak burcu tasviri son derece zevksizdi ve önümüzdeki tepside duran iğrenç görüntülü organın niye seğirdiğini ve nefes alıp veriyormuş gibi hareket ettiğini sakallı bir köle bıçakla ikiye ayırıp içinden bir birine bağlanmış canlı ardıç kuşları çıkıp uçmaya çalışıncaya kadar anlamamıştık. Avcı Yay burcu, hem görünüşü hem de ima ettiği sözcük oyunu dolayısıyla insanın midesini bulandıran boğa gözleriyle süslenmiş taze av etleriyle temsil edilmişti. Her burcun arasında hem bir öncekinin kötü kokusunu hem de kalıntılarını temizlemek için köleler divanların arasında ibriklerle sıcak ve parfümlü su dolaştırıyorlardı. Damak temizleyicisi Terazi burcuydu. Kar gibi beyaz ve en iyi unlardan yoğrulmuş tatlı kurabiyeler bir kefesinde, lezzetli kekler diğer kefesinde yığılı duran terazilerden her masanın ortasında bir tane vardı.

Yemek tatlıyla son buldu: Buza oyularak yapılmış kocaman,

eriyen ve etrafında şeftali, üzüm, dondurma olan bir Priapus'un* kabarık organına elma dilimleri geçirilmişti. Benim kafamdaki düşünce daha önceki akşam yemeklerinde uyanan hayranlığa karşın tam bir tiksinmeydi. Fallernia şarapları bol miktarda tüketilmesine rağmen, en azından yüz yıl önce eski küplere konulmuş şaraplar zamanla toz tarafından bozulmuştu. Bütün geleneklere ve özellikle kişisel deneyimlerinin aksine herkes büyük bir zevkle yemekleri tüketmeye devam ederken Julian "'şarabın kalitesinin anlaşılabilmesi için" suyla karıştırılmasının gereksiz ve tatmin edici olmadığını söylüyordu.

En büyük bilgeliğin doğanın gerekliliklerine uymak olduğu felsefesiyle takdir edici geğirtiler kibarlıkla çıkarıldı. Constantius zamanında bu düşünce mantıksal aşırılıklarına kadar götürülmüştü. Engellenmemiş birkaç konuk diğer gaz çıkarma yöntemlerini de kullandı ancak imparatorun onaylamadığını gösteren bakışları sonucunda bu tür sesler kesilmişti. Acil ihtiyaç tarafından sıkıştırıldığında edep kuralları gereği Trimalchio bile divanından kalkmış ve tricliniumdan çıkmıştı. Yemeğe verilen fiziksel tepkiden daha rahatsız edici olan şey Julian'ın çok yakınındaki konukların bazılarının tartışmaya başlamalarıydı. Yeni imparatorun Konstantinopol'ün havasından hoşlanması ve pek çok değişik tarihi yerin değerini onaylaması gibi sıkıcı bir konuyla başlamış ve sonunda Constantius'un eski politikaları ile o akşam yemeğinde aramızda bulunmayan bazı kişilerin politik duruşları gibi daha duyarlı konularla devam etmişti konuşma.

Bütün bu konuşmaları hafifçe gülümseyerek ve başımı istemeden de olsa sallayarak kibarca duymazlıktan gelmiştim. Orada bulunanların tamamının epeyce şarap içmiş olduğu ve şu ya da bu dinsel pratikle ilgili akla ilk gelen cafcaflı şeyleri söylemekten kaçınmayacaklarını bildiğimden herhangi bir ciddi tartışmaya girmemek için tedbirli davranmama karşın konu dönüp dolaşıp din konusuna geldiğinde ilgim uyanmıştı. Julian da konuşmaya en hara-

---

** Yunan ve Roma mitolojisinde Dionysos ile Afrodit'in oğlu olan erkeğin yaratıcı gücünün tanrısı (Çev.)*

retli şekilde katılanlardan biriydi ve Hıristiyan doktriniyle ilgili teolojik konularda benim onayımı almak için danışıyor, beni tartışmaya çekmek için uğraşıyor hatta söyledikleri ve sorduklarıyla beni konuşmaya dalmam için yemliyordu.

Bana bakarak sözcükler ağzından hiç de önemsemezmiş gibi çıkarken "Havari Paul ne demişti?" diye sordu.

"Ben bir Kutsal Kitap uzmanı değilim. Hatta Paul'un söylediklerini ve yazdıklarını ezberlemiş de değilim. Benim için tekrarlar mısınız ne söylediğini?"

Sabırsızlığını belli edecek şekilde başını salladı bana. "Sohbetteki yerini böyle kolayca başından savmana müsaade etmeyeceğim dostum. Bu büyük adamın kurtuluş konusunda ne söylediğini gayet iyi biliyorsun, çocukluğunu sen de benim gibi piskoposların arasında geçirdin. 'Eğer dudaklarınla İsa'nın efendimiz olduğunu söyler ve kalbinle Tanrı'nın onu ölüyken ayağa kaldırdığına inanırsan, kurtulmuş biri olacaksın. Böyle değil miydi?"

"Gerçekten de böyle. Romalılara mektubundan. Çok doğru.

Julian, benim konuya ısındığımı görünce kıkır kıkır güldü. Ama ben hâlâ ihtiyatlıydım. "Ve bu sözler aslında Hıristiyanlığın gerçek özüdür, değil mi?"

"Elbette."

"Ve bunun doğru olduğunu kabul edip bu ikisini tamamen uygulayan kişi tam bir Galilelidir*, doğru mu?"

"Tam bir Hıristiyandır, evet efendim.

Yanıtımı geniş olarak açıklamam için bana bir fırsat vermek istediğinden bir süre bekledi ama hissettiğim tek şey salonun sıcağıyla şarabın başımı döndürdüğüydü ve senatörler ile saray dalkavuklarının bulunduğu yerde böyle gülünç bir tartışmaya girmek istemediğimi biliyordum. Onun inisiyatifi altındaki bir tartışmaya girmeyi kesin olarak reddettiğimi anlayınca küçülen gözleriyle bana baktı.

"Peki, öyleyse" dedi şaşırmış numarası da yaparak, "niçin Hıristiyanlar onlardan biri olmadığımı ileri sürerek benden korkuyor

---

* *Hıristiyanlığın ilk dönemlerinde Musevilerin Hıristiyanlar için kullandıkları isim. (Çev.)*

ve hor görüyorlar? İşte gözünüzün önündeyim ve 'İsa efendimizdir' diyorum. Şimdi ben kurtulmuş biri miyim?"

Bütün gözlerin bana döndüğünü hissettim ve salondaki bütün konuşmaların durduğunu, sessizliğin baskın olduğunu fark ettim. Süssüz ve kesin konuştum. "İnançlarına ilişkin yaklaşımlarınızdan kuşku duysalar da herhangi bir Hıristiyan'ın sizi hor gördüğüne ilişkin bir şey bilmiyorum ve duymadım. Bu sözleri söyleyerek gerekli olanın sadece yarısını yerine getirmiş oluyorsunuz. Ayrıca kalpten de inanmalısınız söylediğinize.

"Ah, öyleyse kurtulmuş biri olup olmadığım inanıp inanmadığıma bağlı. Eğer inanırsam kurtuluşa ereceğim, sonra kurtulmuş biri olacağım. Dolaylı bir mantık, değil mi? Eğer inanmazsam veya şöyle söyleyeyim tam olarak inanmazsam ne olacak, kısmen mi kurtulmuş biri olacağım?"

"Hayır efendim" dedim. "Bir kadının kısmen hamile kalabileceğinden daha fazla kısmen kurtulamazsınız.

Yemeğe katılanlardan birkaç kişi onayladıklarını belirtir şekilde kıkırdadılar esprili yanıtıma ama Julian'ın kıpırtısız, taş gibi suratını görünce sessizliğe büründüler.

"Durum buysa benim geleceğimin bütünü inanıp inanmadığıma bağlı. İyi işler yapmamla, yardımsever olmamla, sevgiyle hiç ilişkisi yok. Okuma yazma bilmeyen cahil bir köylü de olsam, bir kral ya da filozof da olsam, ki filozof oldukça daha az inanasım geliyor ama kesin olarak büyülü sözlere ve onlara inanmaya ihtiyacım var. Kişinin bu dünyada yaptıklarını değil de kalbindeki kaprisleri esas alan ne tür bir din oluşturuyoruz böyle?"

Alaycı ses tonuna duyduğum öfkeyi belli etmemeye çalışarak araya girdim. "Efendim siz bizim inancımızı küçümsüyorsunuz. Öyle basit terimlere indirgiyorsunuz ki hiçbir din bu tarz düşünce karşısında dayanamaz. Bu tür bir tartışma için burası uygun bir yer değil. Eğer isterseniz bu tür konuları yarın özel olarak konuşuruz, siz bu kadar da içki..."

"Sakin ol Caesarius, ben saldırmıyorum, sakin ol" diye kesti sözümü neşeyle gülümseyerek. "Diğer konuklarımızın kötü niyetli ve yanlış bir şey söylemediğimi duymalarını istiyorum, söyledim

mi öyle bir şey?" Orada bulunanların çoğu bakışlarını çevirdi ya da huzursuz bir şekilde gülümsedi. "Ben kendi adıma diyorum ki Tanrı İsa'yı ölüden çıkardı, çünkü buna gerçekten inanıyorum Caesarius. Ama Athena'nın eve dönüş yolunda yardım etmek için Odysseus'a kişisel olarak göründüğüne de inanıyorum, tıpkı Apollon'un kâhinin aracılığıyla doğrudan Croesus ile konuştuğuna inandığım gibi. Şimdi benim de Papa kadar Hıristiyan olduğumdan hiç şüphe var mı? Ben bu tür şeylere inanıyorum işte!"

"'Şeytanlar da inanır ve titrerler' der Kutsal Kitap." Ben böyle deyince salona ani bir sessizlik çöktü.

Julian'ın gözleri yeniden küçüldü. "Tam olarak ne söylemeye çalışıyorsun Caesarius?"

"Sadece bunu" dedim yavaşça. "Paul'den alıntıladığınız metin Hıristiyan inancının temeli olan On Emir'in doğruluğunu da kabul ettiğinizi var sayıyor. Bu emirlerin başında başka Tanrılara tapmayacaksın emri vardı. 'İsa Efendimizdir' derken onun herkesin efendisi mi olduğunu söylüyorsunuz yoksa bir efendi mi olduğunu söylüyorsunuz? Sizin Athena ile Apollon'a tapınmanız, İsa'ya sadık kaldığınız iddianızı çürütüyor."

Tartışmaya beni bu şekilde çektiği için Julian'a sinirlenmiştim. Oturduğum yerde geriye yaslandım. Kendinden memnun bir şekilde sırıtıp bana bakarken gözlerinde ilk kez kötü bir niyet olduğunu gördüm. "Öyle mi? Burada bir bit yeniği var o zaman. Kastedilen şey Paul'un metnindeki ne Yunanca'da ne de onun Latince çevirilerinde bu dillere ait yapısal eksiklikler dolayısıyla açık hale getirilebilecek ve ana dilinden başka bir dilde yazan anlayışlı Paul'un açıklayamayacağı, isim olan 'Efendi' sözcüğünü niteleyen bir tanımdır. Ahmaklığım için, bu dini Avrupa ile Afrika'nın en ücra köşelerindeki Hıristiyan köylülerin nasıl bu kadar kolayca kabul ettiğini anlamadığım için beni bağışlayın Caesarius. Öyleyse sen sadece bir tek efendi olduğunu söylüyorsun, değil mi?"

Nasıl olduğunu anlamasam da köşeye sıkıştırıldığımı hissederek dudaklarımı yaladım. "Bunun doğru olduğunu biliyorsunuz efendim" der demez dilimi ısırdım.

Hemen benim kullandığım sözcüğe yüklendi Julian, sanki böy-

le bir şeyi bekliyormuş gibi. "Bana 'efendi' mi dedin?" diye sordu alay ederek. "Ben senin İmparator Constantius'a da aynı terimle hitap ettiğini biliyorum, etmedin mi? Benim varisime hangi sözcüğü kullanarak hitap edeceksin acaba diye düşünürken ona da hizmet verecek kadar şanslı olup olmayacağın da geldi aklıma? Peki şimdi senin tek 'efendine' ne oldu sevgili Caesarius? Ya da böyle yüksek mevkilerde, bilgeliğine rağmen henüz bana açıklama fırsatı bulamadığın bir çokluk mu var yoksa?"

Aşağılayıcı bir tavırla konuşmasından ve tartışmanın böyle sözcük oyunlarına dökülmesinden dolayı küplere binmiştim.

Bütün saygımla "Augustus" dedim, "genel saray kurallarının size 'efendim' diye hitap etmemi gerektirdiğini benim kadar siz de biliyorsunuz. Bu dile ait bir genel kabuldür. Siz dini değil sözcüklerin anlamlarını tartışıyorsunuz."

Hor gördüğünü belli ederek bana sırıttıktan sonra gözleri ve ağızları açık bir şekilde imparatora karşı çıkışımı izleyen adamlara döndü. Onlar hemen ve huzursuz bir biçimde gülüşüne yanıt verdiler ama göz göze gelemediler. Ayağa kalkıp kadehini bitirdi, arkasında bekleyen uşağa yeniden doldurması için uzattı.

"Bu akşam ki tartışmada gördüğüm en ciddi örnek boş bir kara kazan" dedi. "Benim sevgili dostum Caesarius Havari Paul'un çok değil tek bir efendi dediğini ve yine Paul'un kullandığı 'efendi' tanımının ondan önce veya sonra hiç kimse tarafından kullanılmadığını var saymamız gerektiğini ileri sürüyor. Bizim Galileli, bu noktada, görüşlerini desteklemek için Paul'un ibaresinin metindeki çıplak sözcüğün anlamından farklı bir anlamı olduğuna ilişkin dilbilgisel bir çözümlemeye giriyor. Ve ben her dürüst okuyucunun yapması gerektiği gibi içine düşülen çelişki hakkında bir soru sorduğumda sözcüklere ilişkin bir tartışma yapmakla suçlanıyorum. Bu şu ana kadarki tartışmamızın güzel bir özeti mi?"

Masanın her iki yanında oturanların başları Julian'ın benim görüşlerimi özetleyen tümcelerinin doğruluğunu onaylamak için şevkle sallandıktan sonra bütün yüzler bana döndü. Maximus'un hayli neşelendiğini ve kırık dişini gösterecek şekilde mutlu mutlu sırıttığını fark ettim.

"Benim sevgili Caesarius'um" diye devam etti, "çok uzun yıllardır arkadaş olan sen ve ben gibi iki adam 'efendi' sözcüğünün tanımında anlaşamazsak, İspanya'dan Ermenistan'a kadar İsa'nın gerçek doğasına ilişkin Hıristiyanlık içindeki görüş farklılıklarını nasıl bir sonuca bağlayacağız?"

Midem sıkıntıdan sert küçük ve gergin bir top gibi olmuştu ama açıkça hileli bu saldırıya karşı durmaya karar verdim.

"Sezar Augustus" dedim, "din bir inanç konusudur, bilim değil ve insanların görüşlerinin farklılığı inançlarının gücüyle orantılı olarak insanın doğasından çıkar. Hıristiyanlar arasındaki farklılıklar Hıristiyanlığın özüne ilişkin bir zayıflık olarak değil de insanların inancının gücünün bir işareti olarak görülmelidir. Yunanlar dinin yerini alması için felsefeyi yarattılar ve başarılı oldular çünkü atalarımızın çok Tanrıcı inançları insanın aklı ve akılsal inanç ile çelişkiliydi. Bununla birlikte Hıristiyanlıkta Yunan filozofları kendi eşlerini buldular ve bu yüzden de bozguna uğradılar."

Zihni karışmış gibi başını sallayıp bir kahkaha koparıncaya kadar Julian bana gözlerini patlatarak baktı ve ben de uzun süre yanıt verdim bu bakışına. Şiddetli gevrek bir kahkaha yemek salonunun duvarlarında yankılanırken odanın iki yanına keyifsizce baktı. Kısa bir süre sonra masadakilerden birkaçı ona içten gelen küçümseyici kahkahalarla yanıt verince orada bulunan herkesin yuhalamaları ve öksürükleri etrafımda sığırcık kuşları gibi dolaşmaya başladı. Julian kendisini sakinleştirip gözünün birinden bir damla yaş dökülünceye kadar duygularımı belli etmeksizin hareketsiz bir biçimde oturdum.

Neye güldüklerini anlamamış birkaç kişinin şaşkınlıkları yüzlerinden okunurken gürültü yavaşça yatışmaya başlayınca "Evet" dedi nefes nefese. "Her şeyden öte, bizim sessiz Hıristiyanın balonları var ve o Homeros, Platon ve Aristoteles'e karşı bir dinden söz ediyor! Mantık adamı, kimyacı ve anatomist Caesarius şimdi inancın bilimden üstün olduğunu söylüyor. Senin verdiğin ilaçları ne yapacağımdan emin değilim artık benim sevgili dostum, belki de onları çok Tanrıcı kalbimle ciğerlerim için kullanmaktansa atım için kullanmak daha iyi olacaktır!"

Yeniden kontrolsüz bir homurtu ve kesik kesik gülüş nöbetine girdi. Elbette diğerleri de gecikmeli de olsa zorlama kahkahalarla katıldılar ona. Bazıları bana dehşet ve acıma ifadesiyle bakıyordu. Kalabalık içinde Julian'ın beni küçümsemesine yeterince katlanmıştım. Yavaşça masadan kalktım ve olabildiğince sakin ve vakur bir şekilde ona yanıt verdim.

"Efendim" dedim mahsus, "Sizin gibi eğitimli bir filozof ya da hatip değilim. Tanrı hakkında konuştuğumuz için onu anlamıyoruz. Eğer anlayabilseydik o Tanrı olmazdı. Bir bilinmez olan Tanrı'yı, bir diğer bilinmez olan kendimizle anlamaya çalışıyoruz ki burada çok Tanrıcı bir filozofun bile görebileceği bir totoloji var: biz kendimiz de anlaşılmazız, çünkü Tanrı'nın tahayyülünde yaratıldık. Kendimi maddi dünyanın ve bu dünya içinde hareket eden insanın meraklı bir gözlemcisi olarak görüyorum, insanın eylemlerinin arkasında var olabilecek karanlık düşünce ve akıl yürütmelerle ilgilenmiyorum. Bana bu şekilde saldırarak Kilise'nin kendisine saldırmış oluyorsunuz ve bu nedenle de ifade edilemez bir kötülük yapıyorsunuz.

Julian'ın gözleri iyice küçüldü. "Benim babamı ve kardeşimi öldürerek, eşimi ve oğlumu öldürerek, ellerindeki güçle bütün bunları yaparak Hıristiyanların bana karşı işledikleri ne oluyor? Bu da kötülük olmuyor mu?"

Aile trajedisini Hıristiyanlara bağlayabileceğinden endişe ederek geri çekildim. "Constantius'un sana yaptıkları İsa'nın adına değil kendi çılgınlığı dolayısıyla yapılmış şeyler. Yaptığı kötülükler dolayısıyla onun inancını suçlayamazsın. Elbette sizin yanlışlarınız için benim Helenizmin aşırılıklarını suçlamam da doğru olmaz. Buna Tanrı hüküm verecektir. Masum Hıristiyanlardan intikam almak senin işin olmamalı.

"Senin kör inancın da benden intikam almamalı."

Şimdi biliyorum ki kardeşim dilimin kaba oluşu yüzünden yaşamımın en önemli tartışmasında başarısız oldum. O akşam yemeği yüzünden, Julian'ın dostluğu yüzünden, onun Maximus takıntısı yüzünden ve geçmiş yıllarda yaşanmış olayları körlüğüm

yüzünden göremeyişimden dolayı çok önceleri aramızda açılan uçurumu fark edememiştim.

Soğuk bir şekilde, "Efendim" dedim oturduğum yerden kalkarak, "daha fazla alay ve aşağılanma konusu olmayı kabul etmiyorum. Bu nedenle bu yemekten, ayrıca hekiminiz olarak da görevimden ayrıldığımı bildiriyorum özür dileyerek.

Bunları söyledikten sonra başımı sinirli sinirli sallayarak odanın karşı köşesindeki kapıya gitmek için uzun masanın yanından yürüdüm. Bütün gözlerin üzerimde olduğunu ve sessizliğin sandalet-lerimin çıkardığı gürültüyü artırdığını fark ettim. Bu yürüyüş, içimdeki duygularla, Julian'ın beni topluluk önünde aşağılamasına duyduğum öfkeyle, imparatorun yanındaki görevimi ve masayı bir ilke uğruna terk edişimden duyduğum onurla, gittikçe Hıristiyanlığa düşman biri olarak gördüğüm bir adama hizmet ettiğim için çektiğim sıkıntıyı sona erdirmekten dolayı duyduğum ferahlıkla ve dünyadaki en güçlü adama sırtımı döndüğümden kendim ve ailem için duyduğum güvenlik endişesiyle yüklü olarak yaptığım yaşamımdaki en uzun yürüyüştü.

Kapıya geldiğimde dönüp bir an için geriye baktım ve Julian'ın gülümseyerek Maximus'a doğru eğilip neşeli bir konuşmaya daldığını, salondakilerin sohbetininse yavaş yavaş yeniden canlandığını gördüm. Bıçakların servis tabaklarında değerken çıkardığı gürültü de başlamıştı ve ben bir süre sonra varlığımın neredeyse unutulacağını biliyordum tıpkı böyle bir tartışmanın hiç yaşanmamış gibi olacağını bildiğim gibi. Bu tartışma benim için bir kariyerin sonu, hatta mantıksal sonuçlarına kadar götürülürse yaşamımın sonu anlamına gelebilecekken, Julian ile masada bulunan diğerleri için tüm dindaşları gibi kibarlıktan yoksun, heyecanlı bir Hıristiyan fanatiğin aniden kestiği ateşli bir tartışmaydı sadece.

Kör bir öfkeyle koridoru uzun adımlarla geçtim, köşeleri rasgele döndüm, boş salonlara girip çıktım, ta ki sütunlarla çevrili, kullanılmayan bir alanda üzerinde etrafını çevirmiş on iki Havariyle İsa'yı tasvir eden mozaik bir portrenin bulunduğu küçük bir çeşmeye varıncaya kadar yürüdüm. Çatıdaki pencereden düşen ince bir ışık çizgisi yivli sütunların birinden aşağı doğru inerken göste-

rişli bir şekilde perdahlanmış mermerdeki uçuk pembe ve sarımtırak damarları aydınlatıyor ve bütün bir dünyayı sanki kanı çekilmiş, derisi soyulmuş ve her atardamarı ile bütün damarları hekim tarafından muayene edilmeyi bekleyen, otopsideki solgun bir insan gövdesiymiş gibi gösteriyordu.

Sersemlemiş bir halde sütuna doğru yürüdüm. Üstüme çullanan düşünceler ile beynimdeki karmaşadan kurtulmak istediğim için bakışlarımı parlak taşa yoğunlaştırıp yaşamın özünü düşünmeye çalıştım. Kafamı boşaltarak yüzümü sütuna yaklaştırdım, gözlerimle dolanan, çatallanan pembe ve sarı çizgileri izlemeye başladım, her birini ince ve belirsiz sonlarına kadar izledikten sonra görüşüm, bakışımın yoğunluğu ve alnımdan süzülen ter nedeniyle bulanıklaşıncaya kadar kılcal damarları seyrettim. Gözlerimi kapayıp yanağımı ve sonra bütün vücudumu sadece yukarıdan aldığı ışığın vurduğu yer haricinde soğuk olan mermere dayadım. Birdenbire Julian'ın sözleri ve yaptıklarıyla içimde uyandırdığı bütün öfke ve intikam duyguları yok oldu gitti. Dengemi kurmaya çalışarak yavaşça damarlı mermer sütunun aşağısına doğru kayıp dizlerimin üzerine çöktüğümde destek almak için kollarımla hâlâ sütuna sarılmış durumdaydım ve terimin izleri yivlerin üzerinde düşüşümün ve kurtuluşumun yolunu gösterircesine parlıyordu.

Kurumadan önceki kısa sürede terin verdiği nem taşın soğuk, ölü yüzeyine yaşamı anımsattı ve buharlaşıp yok oldu.

İmparator ile girdiği cesur fakat etkisiz tartışmadan sonra Nazianzos'taki evine dönen Caesarius yenilmiş ve yorgun bir insandı. Geldikten sonra günlerce neredeyse hiç yerinden kımıldamadı. Ümitsiz bir şekilde ya mutfakta oturuyor ya da mütevazı konutumuzun bir köşesinde yaptığım küçük şapele gidip dua ediyordu. Üç erkek ile bir kadın için evimiz çok küçük olmasına karşın Caesarius öyle sessiz ve hareketsizdi ki varlığı nadiren hissediliyordu.

Zamanla kendisini canlandırdı. Galya'daki olayları ve Hıristiyanlık düşmanı imparatorla uzun süreli arkadaşlığını geride bırakmak istiyor gibiydi. Hatta yoksul halktan kişileri ve kasabanın cüzamlılarını tedavi etmeye, doğum yaptırmaya, topal ya da sakat

hayvanları bile iyileştirmeye, böylece tıp bilgisini ve yeteneğini kullanmaya başlamıştı. Ama bu onun için maddi bir ihtiyaç değil psikolojik bir ihtiyaç olarak önemliydi, çünkü iki imparatora verdiği hizmetin karşılığı olarak Konstantinopol'den döndüğünde ciddi miktarda altını vardı ve son yıllarda bundan daha fazlasını babamıza göndermiş o da bu paranın büyük miktarını yoksullara dağıtmakla birlikte bir bölümünü de onun için saklamıştı. Caesarius küçük bir kasaba hekimi olmaya karar vermişti ve ben onu er ya da geç dinsel bir grubun içine alıp, ki bunun onun için çok uygun olduğunu düşünüyordum, kutsal bir yaşam için hazırlamayı umut ediyordum.

Bu süre içerisinde kasabamıza süzülüp gelen dış dünyaya ilişkin küçük haberlerle hiç ilgilenmiyordu Caesarius, ki bu haberlerin bazıları huzur verici olmaktan hayli uzaktı. Julian sarayını Antioch'a taşımıştı, vaftiz olurken Tanrı'nın sözüne ilişkin gördüğü gizemli bir işaretten arınmak ve şeytani bir ayinle Mithra'ya bağlılık sözü vermek için bir boğanın kanıyla tüm bedenini yıkamıştı. Her gün korkunç kurban törenlerine katıldığı, düzinelerce hayvan kestiği ve hayvanların iç organlarını çıkararak kâhinlerin onlara bakıp Tanrıların niyetlerini anlamasını istediği, iğrenç kanlı törenlerle eğlendiği söyleniyordu.

Dininden dönüşü asıl olarak sadece katıldığı tören ve ayinlerle sınırlı değildi; bütün imparatorlukta din özgürlüğünün hüküm sürdüğünün iddia edilmesine karşılık Hıristiyanlar üzerinde, özel olarak ve zekice tasarlanmış canavarlıklar uyguluyordu. Bütün dinsel yerlerin ve binaların kuruluş amaçlarına uygun olarak kurucu gruplara devredilmesini gerektiren bir yasa çıkarmıştı. Bunun anlamı, kiliselerin çok büyük bir kısmı eski tapınaklardan dönüştürülerek inşa edildiği için yeniden çok Tanrılı inançların Tanrılarına adanmış tapınaklara dönüştürülecek olmalarıydı. Aynı derecede sinsi ve haince bir karar da Hıristiyanlar Yunan Tanrılarının varlığına inanmadıkları için Hıristiyan öğretmenlerin eğitim işinden uzaklaştırılmaları ve böylece Yunan edebiyatının örneklerine saygısızlık etmelerinin önüne geçilmesi gerektiği yolundaki kararıydı. Hıristiyanların orduya alınmaması, imparatorun isteği dışında yönetim

kademelerinde görevlendirilmemeleri yolunda da emirler veriyordu. Nihai amacı, Hıristiyanları imparatorluğun kültüründeki ana akım ve siyasi hareketlerden uzaklaştırmak, kendi kendini tekrar eden entelektüel açıdan verimsiz bir ortam yaratmak ve çalışmalarımızı iyice zorlaştırmaktı. Suriye ve Fenike'deki dindaşlarımıza, Hıristiyan olmayanlarca açık olarak eziyet ve zulüm edilmesine de izin vermişti. Rahiplere işkence, bakirelere tecavüz edilmişti buralarda. Kurbanların karınları deşildikten sonra arpayla doldurulmuş ve acı çeken şehitlerimiz canlı yem tekneleri olarak domuzların önüne atılmışlardı.

Otuz yıl önce, ailesinin diğer bireyleri öldürülürken henüz küçük bir çocuk olan Julian'ın hayatını kurtaran Arethusa Piskoposu yaşlı Marcus bile öldürülmekten kurtulamadı. Tahrip ettiği ileri sürülen bir tapınağı onarması emredildi ona. Ama Piskopos bunu kabul etmedi. Julian ölüm fermanı yazmadı belki de eski koruyucusuna duyduğu saygıdan dolayı ama Marcus'un kaderini aslında Arethusalıların eline bırakmış oldu. Şeytan tarafından ele geçirilmiş Arethusalılar kalabalığın adalet yöntemine baş vurarak piskoposu sokaklarda ayaklarından sürüklediler, sakallarını yoldular ve onu kendi yöntemlerine göre şişe geçirerek eğlenen kötü ruhlu okul çağındaki çocukların ellerine terk ettiler. Sonra da yarı bilinçsiz ve sayısız yerinden yaralıyken vücuduna bal sürüp güneşin altına bıraktılar. Orada ölünceye kadar arıların ve sineklerin saldırısına maruz kaldı. Arıların her sokuşu Julian'a karşı yöneltilmiş bir suçlamaydı.

Daha da endişe verici olan şey imparatorun akıl sağlığının kırılgan olduğuna ilişkin bilgilerdi. Tahta çıktığında dengesiz ve paranoyak yöneticilerin döneminin geride kaldığı ve imparatorluğun felsefesine ve inançlarına sağlam bir şekilde bağlı akılcı bir imparator tarafından yönetileceği düşüncesi doğmuştu. Ama imparatorun çılgınlığa varan ruh durumu ve değişen politikalar; intikamcılığı ile umulmadık ve yersiz şeklide ortaya çıkan münasebetsizlikler; günlerce süren enerji patlamalarında hiçbir şey yapamadığı zamanlarda oğlunun ölümünü düşünüp inleyerek yakındığına ve harekete geçecek enerjiyi yeniden toparlayabilmek için günlerce

yataktan çıkmadığına dair haberler bize kadar geliyordu. Bu durumun, İsa'nın izleyicilerinin öldürülmesinin bir sonucu -isterseniz kutsal bir cezalandırma diyelim- olarak mı yoksa bu kıyımlarda kendisinin suçlu olduğu düşüncesine kapılıp gittikçe dengesizleşmesi sonucunda ortaya çıkıp çıkmadığını söyleyebilecek kesin bilgiye sahip değilim. Hangisi neden, hangisi sonuçtu? Ya da hangisi doğru, hangisi yanlıştı? Virgilius'un söylediği gibi, dedikodunun gözler ve kulak olarak kullanılanlar gibi sayısız ağzı ve dili vardır, yalanı ve iftirayı doğruymuşçasına inançla söyleyen. Yaptığı şeyler hakkındaki öykü ve haberler boldu. Bunlar kanıtlanmadan ve çılgın hayal gücüyle süslenerek dolaşıyordu. Başkentten epeyce uzak olduğumuzdan neye inanacağımızı bilemiyorduk.

Bir yıl sonrasına, şişman sahtekâr, hekim Oribasius'un, yanında bir düzine sıkıntıdan bunalmış lejyoner ile iğrenç renklerle makyaj yapmış, bizim mütevazı toplumumuzdan hoşlanmamış, tozlu sokaklarımıza iğrenerek bakan iki hadımla birlikte yükünün altında topallamaya başlamış bir atın üstünde gelişine kadar durum böyleydi. Oribasius denen adamı daha önce hiç görmemiştim ama Caesarius'un anlattığı öykülerden onunla ilgili çok şey öğrenmiştim ve görür görmez hiç tereddüde kapılmadan onun kim olduğunu anladım. Aynı şekilde o da kasabamızın küçük forumunda beni görür görmez bir Hıristiyan papazına gösterilmesi gereken saygıyı göstermese de ismimle hitap etti ve kardeşimin nerelerde olduğunu sordu. Caesarius'un geçmişine ilişkin böyle bir görüntüyle karşılaşmamdan dolayı şaşırmış olsam gerek ki eve giden yolu tarif ettim, o da bana bunun için teşekkür etti. Sonradan bunu yaptığım ve neden olduğum zararlar için öylesine üzüldüm ki dilim kopsaydı keşke diye düşündüm. Ortaya çıkabilecek zararı karşılayabilmek için ben de aceleyle eve döndüm.

Ben eve girdiğimde Oribasius çıkmak üzereydi ve beni başıyla kaba bir biçimde selamladıktan sonra göğsü şişip şişip inen atına, acılar içindeki hayvana bindi ve ter içindeki lejyonerlerle birlikte doğuya doğru uzaklaştı.

İğrenç Asclepiusçu hekimin ziyaretinin nedenini öğrenmek isteyince kardeşim gözlerini benden kaçırdı. Oribasius'un aslında

Caesarius'un eski görevine dönmesini rica eden Julian tarafından gönderildiğini kardeşim bir süre inkâr etti ama dayanılmaz ısrarlarım sonucunda kabul etmek zorunda kaldı. İmparatorun, Antioch'ta hayatının en önemli askeri seferine hazırlandığını söyledi. Konstantinopol'deki yerleşik saray yaşamı sırasında Oribasius'un bilgisi ve yöntemlerinden oldukça iyi yararlanmıştı ama obur şeytan malzeme katarıyla ordunun arkasından gideceği için imparator, geçmişte Galya'da olduğu gibi Caesarius'un kendisiyle birlikte savaşa katılmasını istiyordu.

"Doğal olarak bu Hıristiyanlık düşmanı adamın önerisini hemen reddettin sen de" dedim.

"Hemen... değil" diye yanıt verdi.

"Kibar mı davrandın, yoksa imparatorun büyüsü seni hâlâ ayartabiliyor mu?" diye sordum.

Caesarius küplere binmiş gibi bağırarak "İsa'nın büyüsünden başka hiçbir büyünün etkisi altında değilim" diye sert şekilde yanıtladı beni. "Eğer yeniden Julian'a hizmet edeceksem bu onun ölümsüz ruhu için olacak. İsa doksan dokuz adamın önünde tövbe etmiş bir günahkârın cennette daha mutlu olacağını söylüyor. Benim bu günahkârı yaptığı işlerden vazgeçirmek için bir araç olma onurunu reddetmemi mi istiyorsun?"

Bu teze karşı söyleyebilecek bir şeyim yoktu. Yine de saraydaki çok Tanrıcılarla gizemciler tarafından çevrilmiş küçük kardeşimin düşüncelerinin değişebileceğinden gerçekten korkuyordum.

İnat ederek, "Bu görevi şimdi mi tamamlayacaksın?" diye sordum. "Sadece ikna yoluyla mı yapacaksın? Silah gücüyle mi yapacaksın yoksa? Kardeşim, Hıristiyanlar şehit ediliyorlar ve korkarım ki sen de imparatorun pençelerine bırakılarak, onu gittiği yoldan döndürmek bahanesi altında, Tanrı tarafından sınava çekiliyorsun.

Sakin bir şekilde, "Julian bizim en büyük düşmanımızsa eğer" dedi, "onu kötülüklerinden döndürmek işinde terk edilmiş, yalnız bırakılmış olacağım. Tanrı bana güç verecek ve sözleriyle bana rehberlik edecektir veya onun daha fazla kötülük yapmasını engellemek için sağ kolumu devreye sokmamı sağlayacaktır.

Endişeyle ona baktım. "Sözlerini ya da kolunu tedavi dışında başka bir yerde kullanmak zorunda kalmazsın umarım.

İç geçirdi. "Onu güzel ve etkili söz söyleme yeteneğiyle dinimize döndürmek için uzun zamandır dua ediyorum...

"Yanlış bir yetenek için dua ediyorsun Caesarius" diye sözünü kestim. "Güzel söz söyleme yeteneği senin sahip olman gereken bir özellik değil. Basitlik senin gerçek özelliğin. Basit konuşarak kendini en iyi şekilde ifade edebilirsin, kurulmakta olan krallıkta inançlarını basit sözcüklerle en iyi şekilde anlatacaksın. Şunu anımsa: 'Güneş bir başka gün yeniden doğdu.

Antioch'a gitmeden önce kardeşimle yaptığım son konuşma bu oldu. Şimdi onun anlatısı devam ediyor.

Dokuzuncu Kitap

AÇIĞA ÇIKIŞ

Bu yaşamda sahip olduğumuz tek şey İsa'dan kaynaklanan umutlarımızsa eğer, çok sefil insanlarız biz.

TARSUSLU PAULUS

I

"Yerin çok uzun zamandır boş. Julian her zaman oturduğum sırayı gösterdi. Julian'ın aniden ortaya çıkan ağız dalaşlarında ne zaman beni çağırsa hemen kapıp gittiğim kalkanım her zamanki yerinde asılıydı. Ama etrafta değişiklikler vardı: yüksek tavanlı ve gösterişli odanın duvarları eğlenen satirlerle çıplak su perilerini tasvir eden çiğ renkli resimlerle süslenmiş ve zemine kır hayatını tasvir eden büyük bir mozaik yapılmıştı. Julian'da da değişiklikler vardı. Günlük tipik kıyafetlerinden hatta eski püskü yünlü kıyafetlerinden farklı olarak giydiği tunik beyaz ketendendi, yıpranmamıştı ve lekesizdi ve geleneksel olarak tuniğin kenarına takılan eflatun bant mevkisini gösterir biçimde altın nakışlarla işlenmişti. Şükür ki kesmediği sakalı düzenli bir şekilde taranmış ve temizlenmişti, zaten aksi olsaydı onu tanıyamazdım. Eskiden hiç taranmayan saçları günün modasına göre kısa kesilmiş ve derlenip toparlanmıştı. Sadece dış görünüşe dayalı izlenimlere göre kesin bir şekilde söyleyemesem de saraydaki hadımların etkilerini hissettirdiklerini gördüm ve bunun da olumlu bir anlamı yoktu. Gözleri anımsadığımdan daha çok içe çökmüştü. Kendini savunmaya veya bir başkasına saldırmaya hazırlanan hayvanların endişesi vardı gözünde. Sadece tahta divan ve köşedeki kalkan eski arkadaşlık günlerimizden geriye kalan şeylerdi.

Oturduktan sonra onu incelerken hafifçe gülümsedim. "Değişmişsin" dedim. "Neyse ki hadımlar seni en azından sakalını kesmeye ikna edememişler. Hâlâ bir Yunan gibi görünüyorsun.

Kıkırdayarak güldü. "Evet, ama bunun için uğraştılar, inan bana. Titrek yaşlı ahmak Eutrapelos'un beni tıraş etmesine ilk kez

izin verdiğimde bu iş o kadar uzun sürmüştü ki işini bitirdiğinde sakallarım yeniden uzamıştı. Hiç kuşkum yok Caesarius o adam benim çenemi kazırken sen bir hastanın bir organını ameliyat yoluyla kesip alırdın. Ama kesiklerden yakındığım zaman, kendisinin eşek yağı, yarasa kanı ve toz haline getirilmiş yılan derisini karıştırarak yaptığı ve kullanıldığında cildimde döküntü oluşturan ve kokusu yüzünden kustuğum berbat bir merhemle yüzümü ovdu. Hâlâ niçin sakalım olduğunu merak ediyor musun?"

Önce güldüm ama hemen ciddiyete döndüm. "Sen imparatorsun. Hadım ya da cüce, kimseden tavsiye almana gerek yok."

Bir süre yanıt vermedi. "Senin sağduyundan çok kereler yararlanmaya ihtiyaç duydum Caesarius" dedi yumuşak bir tonla.

"O akşam çok kötü şeyler söyledin bana" dedim.

Omuzlarını silken Julian, "O akşam konuşan şaraptı. Saldırıda bulunmak istemediğimi biliyorsun."

Divanda eskiden oturduğum yeri ararken iç çektim. "Seni affettiğimi biliyorsun. Bir Hıristiyan olarak bu benim görevim. Senin de kendini bir an önce affetmen gerekiyor yine de."

"Diğerleri affetmiyor Caesarius. Kardeşinin vaazlarında benden nasıl söz ettiğini biliyorum. Gregory iyi bir insan ama yanlış yönlendirilmiş ve isterik biri."

"İyi nedenleri var ama. Baskı ve zulümler konusunda söylenenler doğru mu?"

Bu soru karşısında şaşırıp kaldı ama hemen toparladı kendini.

"Caesarius" dedi sakin bir şekilde, "kardeşinin benim aleyhimde vaaz vermeye devam etmesine izin verilmesi ve hatta sadece vaaz değil beni iğrenç sözlerle anması... onun suçlamalarının abartılı olduğunun bir kanıtı değil midir?"

"Peki Marcus için ne diyeceksin?"

İç çekti Julian. "Marcus. Evet, bu noktada sorunlar olduğunu kabul edeceğim. Çok ama çok uzaklardan kalabalığın denetlenebilmesi bazen güç oluyor. İnsanlar söylediklerimi ve niyetlerimi yanlış anlıyorlar. Ben Hıristiyanların öldürülmesini istemiyorum Caesarius. Sadece devlet görevlerindeki kayırıcılığa son vermeye ve eski Tanrılara inanmayan hatta onlarla alay eden insanların bi-

zim Yunan mirasımızı haksız yere sömürmelerini engellemeye çalışıyorum.

"Öyleyse amacın çok Tanrıcılığı yeniden canlandırmak.

"Evet... Aslında hayır. Bu aslında nihai amaç değil Caesarius, ama bu yolda ortaya çıkan bir sonuç. Eğer senin kahrolası Hıristiyan dindaşlarının anlayışsızlığından kurtulursan bu kötü bir şey de değil. Ancak amaca ulaşmak için bir başka yol da yok.

"Tam olarak bu amaç ne peki?" dedim.

Sıkılmış gibi bir ifade takındı. "Caesarius, ruhumu sen de benim kadar biliyorsun pekâlâ. Constantius'un döneminde gördün bunu sen. İhanet ile suikast çok sık karşılaşılan şeyler, rüşvet ve yolsuzluk devletin dayandığı zemini çürütüyor, akraba kayırmacılığı ile dinsel çatışmalar var. Peki neden var bütün bunlar?"

"Gerçekten de niçin bunlar var Julian?" dedim vereceği yanıtın ne olduğunu çok iyi bildiğim halde.

Anlamlı bir ifadeyle bana bakarak, "Çünkü" dedi, "insanlar atalarının dinlerini önemsemiyorlar, geçmişte Roma'ya görkemini kazandıran asıl Tanrıları umursamıyorlar. Her taraftan barbar istilasıyla karşı karşıya kalmamızın nedeni bu değil mi? Çakallar her zaman topal ve zayıf olana saldırırlar, şimdi Roma da topal ve zayıf. Caesarius -öne doğru eğilip koluyla bana dokunmaya çalışırken gözleri parlıyordu- din konusundaki yaklaşımımı desteklemediğini biliyorum, ama bu sorun değil benim için. Roma'nın geçmişte yaptığı hataların bedelini ödeyip kurtulma fırsatına sahibiz! Bu gücümüz var! Onlarca yıldır ilk kez imparatorluk yeniden büyük olma kapasitesine sahip, hatta eski görkemini bile aşabilir! İmparatorluk üzerinde tartışılmaz bir denetimim var, ordu birleşmiş durumda. Roma'nın eski gücüne kavuşması hamlesini, dünyada kurulmuş en büyük hatta İskender'inkinden bile büyük bir imparatorluk kurma hamlesini durduracak hiçbir şey yok karşısında! İrade zayıflığından başka hiçbir güç önümüzde duramaz Caesarius!"

"Öyleyse niçin dinsel didişmelerle zamanını harcıyorsun?" diye cüretle sordum. "Hıristiyanları niçin barış içinde yaşatmıyorsun?"

Sıkıca tuttuğu kollarımı gevşetti ve güldü, ama sadece dudakları gülüyordu. Gözleri çökük ve neşesiz bakıyordu.

"'Didişme' olarak mı adlandırıyorsun sen bunu? Bu konuda önceden Naissus'ta konuşmamış mıydık seninle? Sadece Roma'yı eski görkemine kavuşturamam. Roma'nın kendisine ihtiyacım var, onun iradesine, bütün imparatorluğun birleşmiş iradesine ihtiyacım var. Bu iradenin ortaya çıkmasının önünde bir tek engelden başka bir şey yok: bu da Tanrıların önemsenmemesi. İmparatorlukta ayrılığın kaynağı olan tek şey var...

"Ve bu da Hıristiyanlar" diyerek onun söyleyeceğini ben söyledim. Üzüntülü bir şekilde başını salladı ve ayağa kalkarak masasının etrafında yürüdü.

"Persler bile bir engel değil" diye devam etti. Roma'nın gücü karşısında ahırda çalışan köleler gibi korkuyor ve yalvarıyorlar! Ama Hıristiyanlar işbirliği yapmayı, çabalarımıza destek vermeyi reddediyorlar."

Konuyu değiştirmek istedim. "Julian, şu hazırlığını yaptığın Pers seferi konusuna gelelim. Paris'teyken aynı sefere girişen Constantius'u deli olmakla itham etmiştin."

"Evet, ama o deliydi" dedi Julian gülerek. "Seferini sadece imparatorluğun yarısının desteğini alarak planladı. Anımsayacağın gibi diğer yarısı bendim ve onu desteklemeyeceğimi biliyordu. Ancak yine de bu maceraya girişti bir şekilde. Onu güdüleyen şey hırs ve arzuydu. Beni güdüleyen şey ise Roma'nın görkemi. Bizim birliğimiz Perslerin yıkımıdır! İşte görüyorsun, o deliydi."

Sakin bir şekilde, "Bir zamanlar hepimiz deliydik" dedim.

İmparatorun, uzun zamandır imparatorluğun doğu sınırlarına bir diken gibi batan krallar kralı Sapor ile son karşılaşmasının hazırlıklarını yaptığı yeni üssü Antioch'a Nazianzos'tan ulaşmam üç haftamı aldı. Julian, Antioch'ta bir kuşak boyunca Roma'nın düzenlediği en büyük sefer için asker ve malzeme topluyordu. Malzeme Antioch'un yakındaki limanı Seleucia'ya* ve Aleppo** yoluyla çölden olmak üzere iki ana yoldan geliyordu. Malzeme ve erzak sadece ordu ve destek birlikleri için değil bütün saray, yöneticiler ve askeri kışlaları izleyen binlerce kişi için geliyordu ve

---

** Silifke (Çev.)*

*** Halep (Çev.)*

zaten büyükçe bir şehir olan Antioch'u İskenderiye'nin rakibi yapıyor, hatta bolluk ve refah açısından Ctesiphon'la yarıştırıyordu. Antioch'un limanına İtalya'nın meyveleri ile şarabı ve Narbonensis'in dekoratif kiremitleri; Mısır ve bütün Afrika'nın buğdayı ile İspanya'nın zeytin yağı, gümüşü ve bakırı; Galya'nın geyik eti, sağlam meşe kirişleri ile yumuşak yünü; Yunanistan ile Numidya'nın mermerleri ve Baetica'nın jambonu; Britanya'nın kalayı ve Dacia'nın altını ve kehribarı geliyordu. Büyük deve kervanlarıyla Arabistan'ın hurması, somaki taşı ve günlüğü; Moritanya'nın fildişiyle Nil vadisinin papirüsü; Suriye ile Fenike'den cam ve Uzak Doğu'dan ipek; Hindistan'dan değerli taşlar, mercan ve baharat geliyordu. İmparatorun da şehre gelişiyle artık Antioch Roma ile Konstantinopol'u da gölgede bırakmaya başlamıştı.

İmparatorluğun kızgın güneşten kaçmaya çalışan tembel ve uyuşuk bir şekilde dinlenen kesimini geçerek temmuzun ortasında gelmişti Julian, Antioch'a. Sağ yanında, Julian'ın kılıç tutan eli tarafında geri çağrılmış olan Sallustius, sol yanında, yazarken kullandığı el tarafında, yani zihin tarafında Maximus vardı. Bu ikisi artık Julian'ın hünerli ve kötülük dolu danışmanlarıydılar, ancak Maximus'un bir danışman olarak etkisini Sallustius ile eşit hale getirmesi beni şaşırtıp kaygılandırdı. İmparator, eski şehirde büyük bir kalabalık tarafından karşılanmıştı. Bu belki de kısmen iki olayın çakışmasının sonucuydu: Afrodit'in sevgilisi Adonis'e adanan şenlikler sırasında gelmişti şehre. Şenlikler, bu amaç için yapılan küçük yapay bahçelerde sahnelenmiş, Adonis'in ölümü bir yabandomuzu kurban edilerek anılmıştı.

Kalabalığın büyüklüğü zorunlu olarak bu şehrin halkının imparatoru şevkle desteklediği şeklinde yorumlanmamalıdır. Daha ziyade, hakkında çok şey duydukları -onun bir çileci, görünüşü konusunda özensiz, bir bilgin, öldürmekten hoşlanan biri, bir din fanatiği olduğu gibi- yeni konuklarının kararına boyun eğmeyi tercih etmişlerdi ve bu özelliklerin hiçbiri onu bu şehrin zevk düşkünü, maddeci ve kuşkucu halkına sevdirmemişti. Hıristiyanlığı gereklerine uygun olarak benimsememiş veya daha da kötüsü eski pagan ayinlerine Hıristiyan öğelerin katılmasından ibaret bir sahte Hıristi-

yanlık biçimini benimsemiş insanların varlığına karşın Antioch halkının çoğunluğu çok Tanrıcıydı ama Julian'ın eski Tanrılara kurbanlar keserek yaptığı ayinlere pek ilgi göstermiyorlardı. Aslında şehir sakinleri, kıtlığın etkili olduğu bir yılda ki o yıl hasat da çok kötüydü, Antioch'a gelişinin ilk haftalarında Julian'ın halkın belleğinde hiç yeri olmayan kanlı kurban ayinlerinde sergilediği aşırılıklardan ürkmüştü.

Gerçekte, kardeşim, Julian'ın yaptıkları bizim Nazianzos'ta duyduğumuz abartılı söylentiler kadar aşırıydı. Benim yokluğumda düşüncelerinin olumsuz olarak değiştiği çok açıktı, iğrençliklerden zevk almaya başlamış, ince ve karmaşık düşünceye duyduğu ilgi kaybolmaya yüz tutmuştu. Uzun zamandır artık Hıristiyan olmadığını biliyordum, aslında bunu imparatorluktaki herkes biliyordu. Ama eskiden geceleri sabahlara kadar üzerinde düşünüp okuduğu felsefenin inceliklerinden, kaba ve aşağılayıcı çok Tanrıcı kurban törenleri için vazgeçmesi benim hiçbir şekilde anlayamadığım bir şeydi. Her gün saatlerce tapınakların etrafındaki tahliye borularıyla kanallar kanla dolup taşıyor, Julian kesilip parçalanmış hayvan yığınları ve kurban olarak kesilecek hayvanlar etrafında olmak üzere kolları omuzlarına kadar kana bulanmış olarak bir sunaktan diğerine koşuyordu. Öyle bir çılgınlığa kapılmıştı ki Kutsal Kitap'ta anlatılan Kral Süleyman'ın kestiği kurbanların kanının ve duman kokusunun Kudüs semalarını günlerce kaplamasını bile geride bırakmıştı.

Perslere karşı düzenlemeyi planladığı sefer için Tanrıların kendi yanında olmasını sağlamak, diğer yandan en eski, en güvenilir birlikleri olan ve Galya'dan beri kendisine eşlik eden, Trakya'daki en umutsuz günlerde bile sadakatlerinden vazgeçmeyen Keltler ile Petulantelerin sevgisinin devamı için de Julian'ın bunu yapmaya kendisini mecbur hissettiğini söylemek gerekiyor. Yine de kaba Galyalı birliklerin hiç bitmeyen kurban ziyafetlerindeki eğlence ve sefahatleri, her gece şehirlerinin sokaklarında bağırıp çağıran, kavga eden sarhoş yabancı askerlerle muhatap olan incelmiş, zarif zevklerin sahibi Antioch halkı için tam bir rezaletti ve bundan duydukları hoşnutsuzluğu gizlemiyorlardı.

Ancak Tanrılarla askerlerinin memnuniyeti, onunla alay eden ev sahibi şehir halkının yakınmasından daha önemliydi Julian için. Onun kıllı bir maymun olduğu, keçi gibi sakal bıraktığı, toynağa benzeyen kesilmemiş tırnaklarının içine gömüldüğü felsefi ve gizemli metinleri incelerken mürekkebe bulandığı söyleniyordu halk arasında. Bir çekirge gibi yemek yiyor, Ocak Tanrıçası Vesta tapınağı rahibeleri gibi uyuyor ve günlerini değerli Tanrıları için yüzlercesini kestiği hayvanları parçalamakla geçiriyordu.

Bu dinsel kurban törenlerinin hiçbirini gözümle görmüş değildim, çünkü hem ben bunlara katılmayı hâlâ reddediyordum hem de Julian bana katılmama ayrıcalığı veriyordu. Julian'ın tüm askerlerin ve diğer görevlilerin bu törenlere katılmasını zorunlu tuttuğu için kazanılmış küçük bir zaferdi bu ayrıcalık benim için. Yine de Pers seferinden öncesine denk gelen bu dönem sırasında en azından burada sadece anlatacağım ve senin bu konudaki gelişmiş becerilerine duyduğum saygı dolayısıyla hakkında bir yorumda bulunmaktan sakınacağım bir olayın ikinci dereceden tanığı oldum.

Daha önce de söylediğim gibi, bu yılın sonuna doğru Julian, Musevilerin ayaklanmasına misilleme olarak Romalılar tarafından üç yüzyıl önce yıkılışından beri yıkıntı halinde kalan Kudüs'teki Musevi tapınağını yeniden yaptırmaya karar vermişti. Çok uzun yıllar boyunca suçun görünebilir kanıtı olarak kalan yıkıntıları Roma imparatorları Musevilerin ziyaret etmesine bile izin vermemişlerdi ama son yıllardaki yumuşamanın sonucu olarak bu insanlar yeniden Kudüs'e yerleşmeye başlamışlardı. Uzlaşma önlemleri Julian'ın bakış açısından hayli mantıklıydı: Musevilere karşı Hıristiyanlara beslediği gibi bir husumet beslemiyor ve aslında dostluklarını kazanmak için can atıyordu. Musevi bankerler, Mısır ve kuzey Afrika'nın tahıl tüccarları arasında büyük nüfuza sahiptiler ve Pers ülkesinden çölleri aşıp gelen lüks malların arzında ve fiyatlarının belirlenmesinde çok etkiliydiler. Bunların dışında yine onun düşüncesine göre Musevilerin dini inançlarıyla Yunanlıların -ki arasında ilkinin en büyük kusurunun tek Tanrıcılığı olması dışındaki farklılıklar ayrıntılardaydı- dini inançları birbirlerine çok uzak ve yabancı değillerdi.

Bütün bunlardan daha da önemli olarak tapınağın yeniden yapılmasından Julian metafiziksel olarak yararlanacaktı: Bu büyük yapının tek bir taşının bile kalmayacağı yolunda İsa'nın söylediği sözler çürütülmüş olacak ve bu her yerde duyulacaktı. Augustus, Çok Tanrıcılığın En Üst Düzey Rahibi, inandıkları Tanrı'nın sahtekâr olduğunu göstererek Hıristiyanları kendi evlerinde aşağılayacaktı. Bu son amaç hakkında benimle hiç konuşmadı elbette ve belki de nedenlerden biri olarak ben abartılı bir şekilde belirtiyorum.

Yeniden yapım planı tamamen Roma ile Musevilerin dostluk bağlarının onarımı olarak ilan edildi ve o yılın kasım ayında Julian beni, yıkıntıdan son günlerde temizlenmiş ve sütunlu girişi tamamlanmak üzere olan tapınağın ana giriş kapısının örtüsünü törenle açmak için yapacağı Kudüs ziyaretine davet etti. Tapınağın yapımına ilişkin iyi haberler alıyordu son zamanlarda; tapınağın yeniden yapılması için yıkıntının temizleneceği duyurulur duyurulmaz her yaştan ve her bölgeden Museviler aralarındaki tartışma ve çekişmeleri bırakarak atalarının kutsal saydığı dağa, bu büyük olaya tanıklık etmek ve yardımda bulunmak için geliyorlardı. Erkekler kibirlerini, kadınlar kırılganlıklarını unutmuşlardı; bel ve kazmalar hayır işlerine yardım eden zenginler tarafından sağlanıyor ve inşaat alanındaki pislik elle hatta ipek mantolarla taşınıyordu. Para keseleri açılıyor ve bölgenin bütün ahalisi yeni yöneticilerinin dindarca emirleriyle göklere çıkıyordu.

Julian'ın gerçek amaçlarına ilişkin karışık duygularıma karşın Kudüs'ü hiç görmediğim ve bir sonraki ilkbaharda başlayacak Pers seferinden önce Kutsal Şehri ziyaret etme fırsatı çıktığı için davetini sevinerek kabul ettim. Yolculuğa çıkacağımız günün bir gece öncesinde Roma donanmasına ait bir kadırga yavaşça Antioch'un uzağındaki limana girdi ve tek yolcusunu, Britanya'nın eski valisi, tapınağın yapımından sorumlu olarak Julian'ın Kudüs'e gönderdiği Antiochlu Alypius'u karaya çıkardı. Adam Kudüs'ten üç gün önce ayrılmıştı ve biz Antioch'dan yola çıkmadan önce gelebilmek için neredeyse servetinin yarısı kadar altını hızlı bir gemi tedarik edebilmek için rüşvet olarak vermiş, bütün yolculuk boyunca da geminin kaptanını kürekçilerinin daha hızlı kürek çekmeleri-

ni sağlaması için kırbaçlatmıştı. Yanında merak ve korkuyla etraflarına bakan çıplak ayaklı, gürbüz iki denizciyle Alypius saraya telaşla girince yüzünün kül renginde ve tavırlarının da paniğe yakın olduğunu gördüm. Julian'a haber verildi. O gelmeden önce büyük bir kadehe şarap doldurarak sakinleşmesi için titreyen mimara ikram ettim. Adam bir yudumda bitirdi kadehi. Sonra da Kudüs'ten yola çıkıp hızla gelişinin nedenini açıklamaya başladı.

"Ekselansları" diye kekeledi Julian rahat olmasını emredinceye kadar. "Ziyaretiniz ve karşılanmanız için gereken hazırlıklar birkaç gün içinde tamamlanmıştı, hatta sizin çekeceğiniz iple yere doğru dalgalanarak inip Doğu'daki en güzel tapınak girişini gözler önüne serecek yelken bezi bile kapının üzerine örtülmüştü."

Julian sabırsızlıkla, "Ne oldu peki?" dedi. "Anlatın şunu hadi."

"Bir deprem oldu.

"Ne?" dedim. "Bir deprem mi oldu? Biz böyle bir haber duymadık hiç. Hasar var mı peki?"

"Hayır, şehirde hasar yok efendim" diye yanıtladı zavallı adam, kimseyle göz göze gelmemeye çalışarak.

Kızgınlıkla, "Öyleyse ne var?" diye kükredi Julian.

Talihsiz mimar, "Efendim" diye inledi, "tapınağın girişi tamamen yıkıldı. Örtüyü kapının üzerine örtmeye çalışan yirmi işçi kalıntıların altında kaldı ve diğer adamlar düşen taşlardan korunmak için yakındaki bir... Adam artık devam edemiyormuş gibi sustu bu noktada.

Julian adamdan gözlerini ayırmadan ve tehdit edercesine sordu, "Yakın bir ne?"

Alypius neredeyse fısıldayarak, "Bir kilise" dedi.

Julian rüzgâr gibi odanın dışına çıkıp etrafta kimseler olmamasına rağmen homurdanarak ve tehdit edercesine el kol hareketleri yapmaya başlamadan önce, "Bir kilise" diye tekrarladı.

Perişan durumdaki Alypius, bir süre sonra etrafındaki rahip ve muhafızlarla, konuşmayı başından beri sessizce izleyen Maximus'un kötü niyetli bakışları arasında bana, "Şimdi ben ne yapmalıyım?" diye sordu. Göreve döndüğümden beri Maximus'un kurdeşeninin beş altı santimetre kadar genişlediğini ve yüzünün sol

yanını kapladığını, sürekli çekiştirdiği için rahatsızlık verse de tuniğinin yakasını kaldırarak gizlemeye çalıştığını fark etmiştim.

"Sana önerim geldiğin kadırgaya dönmen ve orada imparatorun emirlerini beklemendir" dedim adama kibarca. Sanki hakkındaki ölüm kararını bildirmişim gibi bana baktı. Ama bunun bir nevi ölüm kararı olduğunu bilmiyordum onun için, çünkü o sabah adam hapse atılmış ve daha sonra hiç öğrenemediğim bir nedenle talihsiz mimara sinirlenen deli bir tutuklu tarafından birkaç gün sonra öldürülmüştü.

İlk baştaki öfkesi geçen Julian iki gün sonra kahvaltıda, "Sorun değil bu" dedi. "Yıkıntıların temizlenmesini ve yeniden yapılacak tapınağın temel taşının benim tarafımdan yerleştirilmesi için gerekli hazırlıkların yapılması emrini vereceğim.

Ama temel taşının konulması için çıkılacak yolculuk gerçekleşmedi. Sonraki birkaç hafta boyunca Kudüs tapınağıyla ilgili olarak önce hor görüyle karşılanan sonra da inanılmayan haberler çok kötüydü gerçekten. Sonunda Kudüs'teki Roma valisi Antioch'taki saraya çağrıldı ve Julian anlatılanları hayretler içinde dinledi. Tapınak alanının yüzlerce yıllık yıkıntılardan ve çer çöpten temizlenmesine ilişkin ilk plan büyük heyecan ve şevkle karşılanmıştı ama artık Musevi, Hıristiyan ya da pagan olsun bir tek işçi bile ilahi cezalandırmaya uğrayacağı korkusuyla tapınağın yanına bile yaklaşmak istemiyordu. Girişin yıkılmasından sonraki hafta içinde alanı yıkıntılardan temizlemek için giren işçiler eski tapınağın temellerinden yükselen alevlerde yanarak kömürleşmişlerdi. Ateş geride ne bir koku ne de başka bir iz bırakmadan yok olmuştu.

İnşaat alanındaki ustabaşı önce eski adı Katran Gölü olan ve zaman zaman katranın suyun yüzüne çıktığı Ölü Deniz çevresinde çok sık rastlanılan bu maddenin yeryüzüne çıkışına bağlamıştı olayı. Dikkatsiz bir işçinin taşların arasındaki sığınağında akşam yemeğini ısıtmak için yaktığı ateşle yangının çıkmasına neden olduğu sonucuna varmışlardı. Sorunun ne olduğuna ilişkin daha fazla araştırma yapmak amacıyla yeraltındaki, tonozla kaplı ve Romalıların yıktığı günden beri bazılarına hiç girilmemiş odalara birkaç işçi gönderdi.

İkinci alev dalgası akşamın karanlığında Dacia* ormanlarında çakan şimşekler gibi gökyüzünü aydınlattı ve aslında Kudüs halkının çok büyük bir bölümü sağanak yağmura yakalandıklarını sandılar. Şehir bir toz, kum ve çakıl taşı yağmuruna tutulduğunda daha da şaşırdılar. Gerçekten yağmur yağıyor olsaydı yeraltındaki odalarda bulunan on veya on iki talihsiz işçinin hayatta kalabilenlerinin çektikleri acı azalabilirdi. Bu adamlar odalardan çığlık ve feryatlar içinde dışarı çıktılar, saçları, elleri ve kolları yanmış durumdaydı. Saatler ya da günler sonra bunların çoğu öldü.

Bu metni yazmadan daha önce de cesetlerden çıkan alevler hakkında bir şeyler duymuş, kendim de buz kütlesinin içinden alev fışkırdığını görmüştüm. Ancak soğuk taştan çıkan alevlerle karşılaşmadım ve umarım böyle bir şeyle de hiç karşılaşmam. Julian'ın maiyetindeki akılcılar, yerin altında birikmiş gazın depremin yeryüzünde kırıklar oluşturması sonucunda yüzeye çıkmış ve bir işçinin keskisinden veya bir yağ lambasından kaynaklanan kıvılcımla alevlenmiş olabileceği gibi açıklamalar yapmaya çalıştılar. Diğerleri Tanrıların gazabından söz eden karanlık açıklamalar yaptılar. Julian'ın Musevilere yakınlık göstermesi eski Yunan Tanrılarını kızdırmış olmaz mıydı? Belki de Roma'nın yakında krallar kralına karşı çıkacağı sefere sinirlenen gizemli Pers Tanrıları gerçekleştirmişti bu yaşananları. Hıristiyanlar sokaklarda imparatorun onların kurtarıcılarının kutsallığını sorgulamaya cüret etmesinin cezalandırıldığını ileri sürerken, Maximus ile çevresindekiler yeni kurbanlar kesmek yoluyla Roma'nın koruyucu ruhlarını yatıştırmak için yeterince özen gösterilmediğini söylüyorlardı.

Julian akıllıca davranarak dikkat ve enerjisini hemen başka şeylere yönlendirdiği için konu üzerindeki son yorumu sana bırakıyorum kardeşim.

---

* *Romanya (Çev.)*

II

Yaşadığım günlerin sayısına oranla daha hızlı yaşlanıyorum kardeşim, başımdan geçenler bir çocuğun eline bırakılmış kitabın sayfalarını yırtması gibi benim yaşamımı parçalıyor. Geçen beş yılda korkarım ki on yıl yaşlandım ve önümüzdeki beş yılda bu yirmi yıl olacak ve bu hızı da seni yakalayıp geçeceğim. Ama yaşlanmam fiziksel bir yaşlanma değil; birçok ölçüye göre hâlâ genç bir adam sayılırım yine de. Saçlarım incelse de ve tepede grileşmeye başlasa da belim hâlâ biçimli, iç organlarım sağlıklı, adımlarım hızlı ve bu tür baştan çıkarıcı istekler başka bir tartışmanın konusu da olsa bir kadının başını döndürecek yeteneklerim eksilmeden duruyor. Hayır, sadece bedensel ölçülere göre yaşlanmıyorum, çünkü beden doğanın yasalarına tabidir ve sadece gündüz ve gecelerin hiç bitmeyen akışı bir insanın fiziksel yaşlanmasını getirir. Gittikçe içten yaşlanıyorum, ruhsal bir mecazı bedensel olanla karıştırmamı affedersen eğer, ruhum yorgun, kemiklerim yorgun ve şu anda bile beni terk etmeyen bu bitkinlik halini, Antioch'a ulaştığım ilk gün Julian'ın Pers seferi için yaptığı hazırlıklara ilişkin haberlerin doğru olduğunu öğrendiğim zaman iyice hissetmeye başladım. Askerlerin bitmeyen neşesine, denizcilerin böbürlenmeleri ile küfürlerine, Julian'ın kahkaha ve esprilerine ve hatta Maximus'un sivilceli suratında ara sıra ortaya çıkan heyecanlı gülümsemelere rağmen belki de amaçlarındaki sığlık nedeniyle, seferle ilgili uğursuz hislerim ve üzüntüm var. Harekete geçmek için gerekli hazırlıklar tamamlandıkça önünde uzun bir yolculuğa çıkmaya hazırlanan yaşlı bir adam gibi hissediyorum kendimi.

Gerçek düşüncemi söylemem gerekirse Perslere karşı düzenlenen sefer tümüyle gereksiz bir hamle. Sallustius bile Julian'ı vazgeçirmek için uğraştı ama bir yararı olmadı.

Julian'ın amaçlarının neler olduğunu büyük bir ciddiyetle sorduğum zaman danışman, "Roma'nın eski görkemini yeniden yaşatacağına inanıyor" diye mırıldandı.

"Bana da öyle söyledi. Peki böyle mi olacak?" diye karşılık verdim.

Sallustius yüzünü buruşturdu ve soruyu yanıtlamaktan kaçındı. "Hayal gücü ile Tanrıçasının peşinden gidiyor, Maximus da onu cesaretlendiriyor. Benim kadar sen de tanırsın Julian'ı hekim. Alınyazısı olduğunu düşündüğü bir şey hakkında onunla fazla konuşamazsın. Ve Pers ülkesinin kendi kaderi olduğunu söylüyor."

"Dört yüz yıldır her Roma imparatoru düşünüyor aynı şeyi. Bazıları bazı muharebeleri hatta savaşları kazandılar ama hiçbiri Pers ülkesini gerçekten fethedemedi. Eminim ki, 'alınyazısına' ilişkin Maximus'un söylediklerinin hiçbirine inanmıyor."

Sallustius, "Oh, hayır, gerçekten inanıyor" dedi daha fazla konuşmak istemiyormuş gibi ve yürüyüşe geçmek için yapılan hazırlıkları denetlemek için benden ayrıldı. "Gerçekten de inanıyor ona.

Kral Sapor aptal biri değildi. Hatta onun Roma imparatorlarının karşısına çıkmış en kurnaz hükümdar olduğuna bile iddiaya girerdim. Tahtta otuzuncu yılını sürüyor olmasına rağmen hâlâ genç bir hükümdardı, belki sana tuhaf gelecek ama yaşadığı süreden daha uzun bir zamandır Büyük Kral unvanını taşıyordu. Babası Kral Hürmüz karısı ilk çocuklarına hamileyken zamansız bir şekilde ölmüş ve bu da büyük bir imparatorluğun başına geçmek isteyen kraliyet ailesindeki diğer prenslerin arzularını kamçılamıştı. Erken davranarak taht kavgasını önlemek isteyen Hürmüz'ün dul karısı bebeğin cinsiyetini bile bilmeden beklenen varisin tahta çıkışını ayarladı. Taç giyme törenlerinin yapıldığı salona geniş bir yatak hazırlatan kraliçe bütün saray görevlileri ile soyluların gözü önünde endişeli bir halde yatağa uzandı. Muhteşem bir saltanat tacı gelecekteki kralın başını saklamak istermiş gibi kraliçenin karnının üstüne yerleştirilmiş ve orada bulunan bütün satraplar kraliçenin iri karnıyla

içinde büyüyen hanedan ailesi mensubunun önünde saygıyla yerlere eğilmişlerdi. Resmi unvanıyla "Yıldızların Dengi" "Güneş ve Ay'ın Kardeşi Krallar Kralı Sapor" bu törenden birkaç hafta sonra dünyaya gelmiş ve artık tahta çıkması kesinlik kazanmıştı.

Kral Sapor'un Antioch'taki casusları efendilerine Julian'ın hazırlıkları hakkında sürekli bilgi aktarıyorlardı. Kralın askeri güçler, ona karşı oluşturulmuş ittifaklar ve en önemlisi Ren barbarlarını yok etmiş, Roma İmparatorluğu'nu yıldırım gibi geçerek başkenti bir damla Romalı kanı dökmeden ele geçirmiş genç ve enerjik liderin nitelikleri hakkında yeterli bilgisi vardı. Julian'ın hazırlıkları iyice ortaya çıkınca Sapor kibir ve kendini beğenmişliği bir yana bırakarak imparatora büyük liderler olarak birbirlerinin yakınları sayılacaklarını ve aralarındaki anlaşmazlıkları görüşmeler yoluyla çözebileceklerini bildiren kibarca yazılmış bir mektup gönderdi.

Julian'ın, krallar kralını böylesine korkutan ve barışın sürmesi için elinden geleni yapan birisi konumuna getiren nitelikleri aynı zamanda hazinesini ve askerlerini koruyacak olmasına rağmen başladığı işten geri dönüp politika değiştirmesini de engelliyordu. Antioch'ta bir yıldır süren çalışmaları sonucunda Julian altmış beş bin Roma lejyonerini toplamıştı. Bundan başka Arap, İskit, Got ve Sarakenlerin sağladığı yardımcı kuvvetler vardı; Ermenistan Kralı Arsakes ile yapılan ittifak sonucunda altmış bin kişilik bir Ermeni ordusu Persleri kuzeybatı sınırlarına bağlamak için hazır bekliyordu. Kont Lucillianus komutasında silah ve erzak yüklü bin adet nakliye gemisi Fırat nehrinde imparatoru beklerken; büyük elli savaş gemisiyle köprü yapımı veya nehir ile kıyı arasında benzer herhangi bir ihtiyaç için kullanılacak aynı sayıda inşaat gemisi de oradaydı. Keresteden yapılmış, ham deriyle kaplanmış ve küpeştelerine kadar silah, alet, erzak ve makinelerle dolu sayısız tekne Fırat'ın bir kıyısından diğerine mola vermeksizin çalışıyordu. Böyle bir karar alınmış ve bu tür hazırlıklar yapılmışken; bir Arap aygırı ayrıca Roma'nın uzun süredir göz diktiği toprakları hediye olarak veren, iki yönetici yaşadıkça güçlü iki imparatorluk arasında barışçı bir var oluş öneren ve bizzat kralın amcası tarafından sunulan diplomatik mektuba nasıl bir yanıt verilebilirdi ki?

Maalesef kralın amcası mektubu sunarken bilge bir adamın yapacağı gibi alçakgönüllü yakarıştan vazgeçmemişti. Ayrıca anlamlı bir edayla, bir yüz yıl önce öncellerinden yaşlı Valerian'ın Pers seferi sırasında yakalanıp derisinin yüzülerek Pers sarayında "ölümsüz hatıra" olarak sergilenişini anımsattı. Julian öfkeden köpürmeye başlamışken espri anlayışı epeyce farklı olan elçi neşeli bir biçimde yaşlı askerlerin zihninde hâlâ canlılığını koruyan Galerius'un yenilgisini anımsattı. Bu generalin ordusu hemen hemen tümüyle dağıtılmış, kendisi de güç bela Antioch'a gelebilmişti. Elçi bunları anlatırken Julian'ın gözlerinde öfkeden şimşekler çakmaya başlamıştı.

Ve sonunda mektubu yırtıp attı.

Küçümsediğini dudağını bükerek belli ettikten sonra, mektubun parçalarını kralın şaşırıp kalmış amcasının yüzüne fırlattı. "Kralına söyle" dedi sanki hırlarmış gibi, "şunu hiç unutmasın, ben Julian, Sezar, Augustus, Büyük Rahip, Tanrıların ve Ares'in hizmetkârı, barbarların yok edicisi, Galyalıların kurtarıcısı... benden daha üstün hiçbir insan ve Roma'dan üstün hiçbir imparatorluk tanımıyorum. Acele et ve efendine onunla kişisel olarak görüşmemi ordularımın başında yapacağımı söyle!"

Savaş bir olasılık değil kaçınılmaz bir şeydi artık ve Julian'ın muazzam ordusunun akla uygun tek hedefi Perslerin başkenti Ctesiphon'du.

Kalabalık Roma ordusu mevsimin sağlayacağı avantajlardan yararlanmak amacıyla rahat bir yürüyüş için hâlâ uygun bir tarih olan beş martta yola çıktı. Aslında kuru ve kıraç olması gereken tepeler yemyeşil otlaklarla kaplıydı ve birçok küçük dere tarafından bolca sulanıyordu. Yol bizi doğuya doğru götürdü, Literbae ve Beroea kasabalarıyla yardımcı kuvvetler ile malzemelerin bizi beklediği bölge için önemli bir kervan merkezi olan Hierapolis'ten geçerek Suriye'yi kat ettik.

Ancak işaretler pek iyi değildi. Bunu söylerken kendimden utanıyorum ama Julian ile kâhinlerine sürekli olarak yakın olmaktan kaynaklansa gerek ben de bu tür işaretlerle ilgilenmeye başlamıştım. Piskopos Athanasius bile onları görmezlikten gelemiyor-

du. Hierapolis'e girişimiz sırasında muhteşem bir zafer alayı töreni yapıldı. Yabancı birliklerin oluşturduğu ordu önümüzden renkli üniformalarıyla ahenkli bir biçimde yürüdüler parlak güneşin altında. Ancak biz geçer geçmez şehrin girişindeki kapının önündeki bir dizi sütun Julian'ın arabasını sıyırarak yıkıldı. Burada elli asker öldü ve hiç kuşku yok ki bu yıkılmanın nedeni olan, üstünde ve etrafında toplanıp şehre girişimizi seyreden çok sayıda sivil de ağır şekilde yaralanmıştı. Herhalde Pers ülkesinin fethinden başka bir şeye yoğunlaşamadığından olsa gerek şehrin tümü kayıpları için yas tutup ağlaşırken bile Julian bunu fark etmemiş gibiydi. Seferin ilk kayıplarının verilmesine yol açan olayda yaralanan askerleri nezaketen ziyaret etmeye bile Sallustius'un yoğun çabası sonucunda razı oldu. Zihni herhalde başka şeylerle, birliklerin sayıları, erzak temin yolları, müttefiklerle görüşmeler ve Perslerin teslim olma koşullarıyla doluydu. Ölü ve yaralılara ayıracak zamanı ve duygusu yoktu.

Burada kaldığımız üç gün içinde askeri düzen ve yürüyüşe ilişkin gerekli kararlar alındıktan sonra Kral Sapor'un bizi bekliyor olabileceği Ctesiphon'a gitmek için Fırat'ı akışı yönünde izlemek yerine dubalı bir köprüden, gece yarısından sonra nehrin karşısına geçtik ve yeniden çöle doğru tam süratle, günde yirmi ile otuz mil arasında yol alarak yürüyüşe başladık. Yolumuz bir başka talihsiz olayın yaşandığı, erzak temin merkezlerinden biri olan Batnae'ye çıkardı bizi. Burada büyük bir tahıl yığınının altında kalan saman toplamakla görevli elli adamımız daha boğularak can verdi. Ancak yine de verdiğimiz mola, en ateşli boğa tapınıcılarının bile Julian'ın gelişigüzel ve dalgın yönetimi dolayısıyla terk ettiği, ölenlerin ruhu için yapılan kurban töreninin aldığı vakit kadar oldu. Buradan hemen yüzyıllarca önce Crassus komutasındaki bir Roma ordusunun dağılışıyla anımsanabilecek antik bir kasaba olan Carrhae'ye doğru yola çıktık. Aynı zamanda bizi Ctesiphon'a götürecek olan Dicle nehrine ulaşmamız için artık birkaç haftalık yolculuk kalmıştı.

Ctesiphon aslında İmparator Trajanus'un Partlara karşı yaptığı muzaffer seferde ele geçirilmiş bir hedefti. Ancak Trajanus kuzey-

den, Armenia'dan yola çıkıp Dicle'nin yürüyüş için elverişli kıyısını takip ederek Pers başkentine ilerlerken ikinci ordusunu daha zorlu yol olan Fırat kıyısından göndermişti. Büyük bir orduyla Fırat'ı geçip Dicle'ye doğru ilerleyen Julian'ın amacı Sapor'un casuslarının hangi yönden saldırmayı düşündüğünü saptamalarını engellemekti; ama belki o anda kendisi de bilmiyordu hangi yoldan ilerleyeceğini, çünkü Sapor'un kuvvetlerinin hareketlerini sürekli olarak izliyordu. Sonunda Trajanus'u başarıya götürmüş kıskaç taktiğini uygulamaya karar verdi ama bir değişiklikle; Julian'ın akrabası olan General Procopius'un komutasındaki ikinci ordusu, Arsaces'in Armeni birlikleriyle buluşmak için Dicle'ye doğru ilerleyecek ve sonra da bu nehrin kıyılarını yakıp yıkarak Ctesiphon'a yürüyecekti. Bu sırada Julian asıl kuvvet ve malzemelerle geri dönüp Callinicum'da Fırat donanmasıyla buluşacak ve sonra da Procopius ile birleşmek için Ctesiphon'a ilerleyecekti.

Carrhae'deyken onun atıyla ilgili iyi işaret sayılan bir olayda yine ben vardım. Trakya'da utanç verici bir biçimde yüzükoyun çamura düştükten bu tarafa, Julian ile ata binmek için çağrıldığımda, mızrağını kullanmadığı zamanlarda Pers yöntemiyle ata binmesi için yardım ederken özellikle çok dikkatli davranıyordum. Ama burada çamur olmadığı için pek dikkat etmemiştim.

Bir İskit birliğinin hedefe yönelik ok ve sapan atış talimini izlemek için kısa bir at gezintisine davet ettiğinde, kışlanın sınırlarından çıkmak için bahane aradığımdan sevinçle kabul ettim daveti. Julian boynuna yakın bir yerden yaralanan atını değiştirdi ve seyisin verdiği bir atla talim alanına gitti. Aşağı yukarı bir saat kadar askerlerin talimini izledikten sonra tam atlara yeniden bineceğimiz sırada hedefini şaşırmış bir sapandan çıkan serseri bir taş ödünç alınan atın suratına çarptı.

Taş, sapancıların savaşta kullandığı biçimli demir taşlardan değil, fırlatan askerin talim sahasında bulduğu yuvarlak biçimli nehirde rastlanan taşlardandı ve öldürücü değildi. Yine de hızın etkisiyle zavallı hayvanın suratına çarpıp hayvanın yanağını delip azı dişlerini parçalayınca birden kan fışkırdı ve şaşkın haldeki Julian'ın üzerine kan sıçradı. Acılar içinde yere yuvarlanan hayvan binicisini

de fırlattı ve kıvranıp yuvarlanmaya başladı. Toynaklarını rasgele her yöne savuran hayvan, altın ve mücevherlerle donatılmış değer biçilmez koşum takımını bile parçalanmıştı.

Öfkeden yüzü kıpkırmızı olmuştu Julian'ın. Avına yaklaşırmış gibi uzun adımlarla sapancıları çalıştıran ve korkmuş asker kalabalığının arkasına sığınan yüzbaşıya doğru yürürken, "Nerede bu adam?" diye bağırdı. "Atımı yere seren ve neredeyse beni öldürecek olan lanet olası nerede?"

Ne yapması gerektiğine karar veremeyen yüzbaşı yaşadığı dehşeti yansıtan bir ifadeyle dönüp askerlerine bakarken, seyisle ben başka kötü bir olay olmadan önce Julian'ı sakinleştirebilmek için arkasından koştuk. Julian'ın böyle öfkelendiğini çok az görmüştüm. Oğlu öldürüldüğünde bile duygularını denetleyebilmişti ama artık ruh durumunun elli askerin ölümüne tümüyle kayıtsız kalmaktan, sadece ödünç alınan atın yaralanması karşısında gazap saçmaya kadar değişebilmesi beni hayretler içinde bırakmıştı. Yüzbaşının üstüne atılmasını engellemek için arkadan yetişip Julian'ı omuzlarından kavradım. Aniden genç bir İskit, neredeyse çocuk yaşta bir asker kalabalığın arasından yol açarak öne çıktı ve cesaretle imparatora doğru yürüdü.

Öfkeden titreyen Julian delikanlıya baktı ve iyice yaklaştığında, "Ne yaptığını anladın mı çocuk?" diye bağırdı. "Senin sakarlığın yüzünden at ölmek üzere, ben de Tanrıların isteği sayesinde hayattayım. Bu güzel bir at, bu... bu... lanet olsun hepinize, seyis bu atın adı neydi?" derken titreyen seyisin etrafında dönüp duruyordu.

Seyis fısıldayarak, "Babil" dedi ve Julian genç askeri azarlamak için ona doğru döndü ve birden durdu.

"Babil mi?" diye hayretler içinde sordu. "Babil... çocuk, Babil düştü!" dedi ve geniş bir gülümseme oturdu yüzüne birden. Kolunu şaşkın sapancının omzuna attı, titreyip inleyerek ayağa kalkmaya çalışan ata sakin bir şekilde baktı. Hayvan değerli koşum takımlarını parçalayıp etrafa dağıtmıştı. "Babil düştü ve zenginliklerini dört bir yana saçtı çocuk! Sen Babil'i öldürdün!" diyerek ata doğru koştu eyerden sökülmüş bir altın zinciri alarak şaşkınlıktan

küçük dilini yutmuş gencin eline verdi. "Belki de nişancılığın bundan sonra ilerlemeyecek!" dedi. İyice şaşırmış okçu ve sapancılar tezahürat yaptılar ama bu gerçek bir destekten ziyade iç rahatlaması ve hayretin ifadesiydi.

Hayretler içinde kışlaya dönerken Tanrılara bu tür inançları olan birisinin son haftalarda yüzden fazla insanı öldüren felaketleri görmezden gelip, seferini hedeften sapmış bir taşın yarattığı olaya dayanarak sürdürmesindeki çelişkiyi düşünüyordum.

III

Procopius'un birliklerinin ana kuvvetlerden ayrılmasından sonra asıl ordu güney ve doğu yönündeki yürüyüşüne devam etti ve Antioch'tan yola çıktıktan üç hafta sonra Fırat kıyısındaki tahkim edilmiş Callinicum şehrine ulaştı. Julian burada, dizlerinin üstüne kapanarak imparatora bağlılıklarını bildirip altın bir taç veren birkaç göçebe kabile liderinden büyük saygı gördü. Onları kibarca karşılayıp önerdikleri askeri yardımı kabul etti, çünkü bu kabilelerin Perslere karşı büyük bir nefret besledikleri ve vur-kaç savaşında çok başarılı oldukları biliniyordu. Yine buradayken nehir aşağı yavaşça ilerleyen donanmayla buluştuktan sonra nehir ve karadaki birlikler antik Mezopotamya'nın kalbine doğru ilerlemeye başladılar.

Yıllarca önce Diocletianus'un Suriye'yi Pers istilasından korumak amacıyla kritik bir nokta olan Chaboras ile Fırat nehirlerinin birleştiği yerde yaptırdığı bir kale olan Cercusium'a varmadan önce bir haftada doksan mil kadar ilerlendi. Julian burada bulunan garnizondaki askerleri değiştirip ordusundan dört bin askeri ayırarak birliği güçlendirdi ve nehrin ayağına dubalı bir köprü yapılması emrini verdi. Önceden hazırlanmış kiriş ve hatılları taşıyan elli inşaat mavnası işe koyularak iki gün içinde, uyuşuk yöre halkının şaşkın bakışları arasında Chaboras nehrinin yarım mil genişliğindeki ağzı üzerine, yük arabaları, develer ve atlarla bütün malzemeler de dahil olmak üzere birkaç saat içinde karşıya geçirilmesini sağlayan köprüyü tamamladılar. Saman ve kuşatma gereçleri taşıyan son öküz arabaları sağlam kereste üzerinden geçerken askerler neşe içinde bağırdılar ve Julian adamlara birkaç saat önce yapımı

tamamlanmış köprünün üzerine zift dökmeleri emrini verdiğinde donakaldılar. Köprünün yıkılmasıyla hiç geri dönüş umutları kalmayacaktı. Onun kendine duyduğu güven ile kibrinin herhangi bir sınırı yoktu.

Kutsal bir cezalandırmaymış gibi, adamları gittikçe asabi yapan kötü işaretler görülüyordu durmadan. Duru bir gökyüzünde birden çıkan bir fırtına sırasında düşen bir yıldırımla iki at ile ismi Yunan Tanrılarının kralı Jupiter'den gelen Jovianus olan bir asker öldü; bir sel felaketi bir düzine geminin nehrin hemen kıyısında yapılmış setlere çarpmasına ve aldıkları darbeyle batmalarına neden oldu; birdenbire ortaya çıkan bir hortum direkleri sökerek çadırların uçuşmasına hatta birçok adamın havaya çıkıp sonra yere çakılarak acı çekmelerine neden oldu. Önceki işaretler gibi Julian bunları da önemsememeyi seçti ama askerler böyle davranamadılar ve doğruyu söylemek gerekirse, doğudaki bu kadar uzak bir bölgeye Roma'nın sefer düzenlemesinin barış zamanı ile uygun olmadığını, ayrıca buna ihtiyaç da olmadığını konuşmaya başladılar. Cercusium'dan iki günlük mesafedeki, İmparator Gordian'ın mezarının bulunduğu Zaith adındaki bir yere geldiğimizde homurtu ve disiplinsizlik o derecede arttı ki destek birliklerinin bazıları kötü işaretler yok olmadan önce ilerlemeyecekleri kararını aldılar.

Birliklerin içinde bulunduğu durum Julian'a anlatıldığında kendisine güven duymadıkları için öfkelendi onlara. İlk tepkisi asi birliklerin askeri mahkemenin vereceği ölüm cezası tehdidi altında yürütülmelerini emretmek oldu. Generalleri, askerleri zorla yürütmeyi başarmaları durumunda onu kalpten desteklemeyecekleri yolunda uyarılar yaptılar ve Maximus da bu düşünceyi var gücüyle destekledi. Liderine güvenini yitirmiş bir asker yararsız olmaktan daha kötü bir durumda olurdu, aslında böyle bir asker tam bir tehlike demekti, çünkü cesaretini yitirmeye ve kaçmaya eğilimli olur ve ölümüne sadakat besleyen askerlerin bile yiğitlik göstermelerini tehlikeye atardı.

"Konuş onlarla Julian" diye ısrar ettim. "Yeteneklerini kullan. Strasbourg Savaşı'ndan önceki Galya'yı anımsıyor musun? Sen her zaman askerlerini ateşleme gücüne sahiptin."

Görünüşte sakindi ama içten içe öfkeliydi. "İskender'in çölü geçerken kör kedi yavrularını süte yaklaştırmak için gönüllerini almak zorunda kaldığına inanmayı reddediyorum. Eğer böyleyse Sarakenleri bırakıp işimize devam edelim.

Bir dakika bile konu üzerinde düşünmeden veya plan yapmadan, Gordian'ın yattığı tekne biçimi verilmiş mermer mezarın yanındaki yüksek tümseğe doğru uzun adımlarla yürüdü ve habercileri aceleyle birlikleri bir araya getirmeye çalışırken o da yüksek rütbeli subaylarını beklemeye başladı. Birlikler birkaç dakikada askeri düzen içinde toplandı. Kışlanın toplanma yerine uzak konumlaşmış birlikler sanki savaşa gidiyormuş gibi aceleyle koşuyorlardı çünkü Julian habercilere onların olabildiğince çabuk toplanmaları için emir vermişti. Nadiren küçük bir bulutun görüldüğü mavi gök ve parlak güneşin altında, Virgilius'un pastoral bir manzarasını andıran nehirle bölünmüş, kısa otlardan oluşan geniş düzlükte, senin ilham dolu vaazlarının dışında, duyduğum en eğitici konuşmayı yaptı.

"Yürekli insanlar" diye umut verici bir üslupla başladı konuşmasına, "kahramanlar, hepinizin enerji ve şevkle dolu olduğunu görüyorum! Sizi buraya bazı kötü niyetli dedikodu üreticilerinin söylediklerinin aksine şunu açıklamak için toplamış bulunuyorum; düzenlediğimiz seferle Romalılar Pers ülkesini ilk kez istila etmiyorlar. Lucullus'tan hiç bahsetmesek bile Antonius'un generali Ventidius bu halk üzerinde sayısız kanlı savaşlar kazandı. Yolu üzerindeki bir sürü düşman kavmi yok ettikten sonra Pompey bu ülkeye girip Hazar Denizi'ni kendi gözleriyle seyretti. Bunların çok önceleri olduğunu kabul ediyorum. Daha yakın zamanlarda Trajan, Verus ve Severus Perslerin ülkesinden defne taçları ve zaferle döndüler. Şimdi burada mezarını onurlandırdığımız Genç Gordian eğer askerleri ona karşı isyana kalkışmasalardı, Pers Kralı'nı Resaina'da yenip utanç verici bir biçimde kaçmasını sağladıktan sonra aynı şekilde dönecekti Roma'ya. Ama adalet Gordian'ın düşmanları için terazisini kullandı ve ölü imparatorun ruhu öcü alınmadan uzun süre dolaşmak zorunda kalmadı. İmparatorun iradesini kösteklemek için, ordu saldırıya açık ve memleketinden bu kadar uzaktayken ona karşı komplo kuranların hepsi acılar içinde kıvra-

narak öldü, tıpkı meşru yöneticilerine karşı komplo kuran herkes gibi.

Konuşmasının bu noktasında durarak yakınmaları bu toplantının yapılmasına neden olan Sarakenlere anlamlı bir şekilde baktı. Sarakenler sessizliğe bürünmüşler, hemen yanlarında olan Galya lejyonları da öfkeyle onlara bakarken belli belirsiz uzaklaşmaya başlamışlardı. İmalı tehdidini yapan Julian konuşmasına devam ederken sesi yükseliyor, çimenli düzlüklerin üstündeki sakin havada kolayca yayılıyordu.

"Ama bütün bu imparatorlar -bunların hepsi- basit bir güdü tarafından yönlendiriliyorlardı. Büyük bir zafer kazanma arzusu, zenginliğe sahip olma isteği ve önü alınamayan bir fetih hevesiydi bu. Sakat nedenler, istenmeyen sonuçlar doğurur. Ancak, bizi bu sefer için güdüleyen şey çok soylu bir duygudur: Geçmişte yok edilen ordularımızın intikamını almak için buradayız biz. Buradayız çünkü yitirdiğimiz askeri değerleri yeniden ele geçirmek ve son yıllarda Perslerin ele geçirdiği, ancak pislik, perişanlık ve kölelikle varlıklarını sürdürebilen Roma şehirlerine verilen zararı onarmak istiyoruz. Bunların hepsinden önemlisi, Roma'nın uygarlığını ve onurunu yeniden yükseltmek için buradayız! Roma'nın hem mazisi hem bugünü, hem yaşayanlar hem de ölenlerin ruhları sizin cesaretiniz temelinde intikamlarının ne ölçüde alınacağını izliyorlar. Atalarınızın sizden olmanızı beklediği kahramanlar olmalısınız! Onları yanıltmayın! Hepimiz, imparatordan en alt rütbedeki piyade erine kadar hepimiz yanlışlıkları düzeltmek için, geçmişte karşılaşılan felaketlerin üstesinden gelmek için, büyük Roma İmparatorluğu'nun bayrağını yükseltmek için bir araya geldik. Gelecek kuşaklar bizim çabalarımızdan ve başarılarımızdan söz edecekler!

Askerlerim, Roma ordularının sık sık kurban gittiği yağma ve ganimet hırsını kontrol etmenize bağlı her şey. Yürürken askeri düzen içinde yürüyün. Komutanlarınızın emirlerine göre hareket edin ve savaşa girme zamanı geldiğinde vücudunuzun her damarıyla atılın düşmanın üzerine! Sonuç olarak, verdiğim her emri, yaptığım her hareketi, kararlaştırdığım her stratejiyi izleyin ama imparator olduğum için değil bir komutan olarak yeteneklerime

ve bu yeteneklere duyduğunuz güvene göre izleyin. Düşmanımız kurnaz ve güvenilmez ama burada ant içiyorum ki geride kalan kim olursa olsun eğer düşman tarafından öldürülmezse onların kafasını ben koparacağım!

Ölümsüz Tanrı'nın inayetiyle onurum üzerine söz veriyorum ki her yerde sizinle beraber olacağım. Cephenin ön saflarında olanlar onların arasında savaştığımı görecekler tıpkı süvari ve okçularımızın göreceği gibi! Sonuçtan eminim çünkü işaretler umutlarımı destekliyor. Yine de değişken kader beni savaşta düşürürse yaşamımı Roma ve sizin için, kahraman ordum için vermekten mutlu olacağım. Nasıl bir kader beni bekliyorsa, hangi umutları besliyorsam hepsini size emanet ediyorum. Tam bir zafer elde edeceğimizin beklentisi içinde cesaretinizi toplayın. Şunu bilin ki sizin yaşayacağınız her sıkıntıyı ben de paylaşacağım. Ve şunu hep anımsayın adil bir gerekçe hep başarı getirmiştir ve bizim gerekçemiz adildir! Kahraman olmak sizin elinizde!"

Antioch'tan yola çıktığımızdan bu yana görmediğim bir coşkuyla alkışladı birlikler ama yine de Julian'ın Galya'daki ilk muzaffer günlerindeki coşkuya göre sönüktü. Askerler kalkanlarını dizlerine amaçsızca vurdular. Bazıları ondan atına binip birlikleri selamlamasını istedi, o da bir görevmiş gibi tezahürat ve çığlıklar uzunca bir süre önce bitmesine rağmen kendisinden istenileni yapmıştı. Askerler arasında ayrılık yaratabilecek din konusunu sadece "Ölümsüz Tanrı" kavramını kullanarak maharetle geçiştirdi ve çok Tanrıcılar kadar Hıristiyan askerler de onun cesaretini takdir ettiler. Julian'ın yanlarında savaşa girdiğini, yenilen güçlü barbar ordularının askerlerinin ayaklarına kapanarak merhamet dilediklerini anımsayan Galyalı lejyonlar gösterdiler sadece heyecan ve coşkuyu çığlıklarıyla.

Askerler genelde yürüyüş sırasında yaptıkları gevezelikleri ve söyledikleri şarkıları unutmuş gibi sessizlik içinde ilerliyorlardı. Güneş gittikçe yakıcı bir hal alıyordu; her gün kat etmemiz gereken mesafe uzundu; moral Julian'ın uzun konuşmasından öncekine göre yüksek olmasına rağmen birlikler gergin ve düşünceliydi ve enerjilerini onları bekleyen görev için saklıyorlardı.

İki gün sonra, önemli bir ticaret ve kervan merkezi olan, Sapor'un emriyle terk edilmiş Dura'ya vardık. İçimizde beslediğimiz umutlar, Asur ülkesinin tam kalbinde şimdiye kadar çektiğimiz sıkıntıları hafifletecek bir yağma fırsatı yakaladığımıza inandırdı bizleri. Çünkü söylenenlere göre bu bölge, Sapor'un atası Kral Kuros tarafından ana erzak temin bölgesi olarak saptanmıştı. Çevredeki dört köyün tamamı sadece köpeklerinin beslenmesi için gerekli olan malzemeyi sağlamakla görevlendirilmişti. Kraliyet haralarında sekiz yüz aygır ile on altı bin kısrak yetiştirildiği söyleniyordu. Ancak sonuçta hayal kırıklığına uğramıştık, çünkü tahıl ambarları boştu, sebze ve meyve bahçeleri sökülmüş ve çevredeki tarlalar yakılmıştı. Tek umudumuz, otlakları kralın birlikleri tarafından yakılan ve çevrede şaşkın şaşkın gezinen, aç kaldıklarından dolayı normal davranış biçimlerini terk etmiş büyük geyik sürüleriydi. Bizi gördükten sonra bir araya toplanıyorlar, yaklaştığımızda ise ürekliklerini gösterir şekilde birazcık geri çekiliyorlar, nehrin karşısına yüzerek geçmek için kıyıya yaklaştıklarında ağlarla yakalama ya da tekneden uzattığımız ağır küreklerle kafalarına vurarak öldürme fırsatı doğduğundan araç-gereç tasarrufuna da olanak veriyorlardı. Böylece geyik eti birliklere enerji veren bir kaynak olmuştu.

Buradaki kısa molamız sırasında Julian, bölge halkından bir Bedevi kılavuzun kurumuş bir nehir yatağında dik kumtaşlarına oyulmuş eski bir Apollon tapınağını ziyaret önerisini kabul etti. Tapınağa çıkan dar patika kıvrıla kıvrıla ilerliyordu kayalıkta. Sel yatağına yukarıdan bakabilecek uygun bir yer bulabilmek için birkaç mil boyunca döne döne tırmandık patikaya. Yukarımızda nerdeyse bir mağara gibi görünen tapınağı görebiliyorduk. Ancak oyma yivli sütunlar ile tasvirler girişi süslüyordu.

İmparatorun ziyaret etmek isteyebileceği düşüncesiyle önceden hazırlanmış, halatlarla birbirlerine tutturulmuş basamaklardan oluşan merdivenin yardımıyla Julian tapınağın ağzına çıktı. Yukarı çıkarken dört gözle beklediği bir şeyi bulmuş gibi parladı gözleri ve dönüp neşeyle baktı bana. Uzun bir zamandan beri komuta etmeyle uykularını bölen görüntülerin verdiği gerginlikten uzaklaşmış, gevşek ve mutlu olarak ilk kez görüyordum onu. Hatta ba-

kımsız bir tapınakta kimliği belirlenemeyen bir Tanrı'ya tapınmasına tanık olma olasılığımın iğrençliğine rağmen bu bana daha önceleri olduğu kadar korkutucu gelmedi, çünkü burada mutluydu, akıl ve dinginlik vardı. Akıl ve dinginliğin olduğu yerde kardeşim birçok iyi şey ortaya çıkar. Şeytanın karmaşayı tercih etmesi boşuna değildir.

Halatlar belimizde hâlâ sıkıca bağlıyken son birkaç metreyi, eskiden tapınak görevlilerinin çok işine yaramış olduğunu düşündüğüm bir çıkıntıyı aşarak tırmandık. Tapınağa ulaştığımızda, Julian'ın hayal gücünün beklediği gibi antik dönemden kalma bir Apollon heykeliyle ilkel duvar resimleri çıkmadı karşımıza, çünkü bu bir Hıristiyan kilisesiydi.

Kardeşim, bu ücra yerlerde "kilise" sözcüğünü kullanabileceğimiz herhangi bir yapıya rastlamak pek olası olmadığı için hemen umuda kapılmamalısın. Aslında buraya bir hücre veya çileci dervişlerin kullanabileceği bir inziva yeri demek daha doğru olacaktır, çünkü burada bir deri bir kemik kalmış, uzun sakallı, üzerinde kirli bir peştamaldan başka bir şey olmayan, girişe oturup gözlerinin önündeki kuru vadiyi seyreden, sürekli güneşe baktığı için de bir semender gibi kör olan yaşlı bir adam yaşıyordu. Bir pagan tapınağı olduğunu gösterebilecek bütün eşyalardan temizlenmiş odadaki tek süs çıplak taş duvara asılmış bir haçtı, zaten yaşlı münzevi bunu da göremiyordu.

Julian'ın şaşkınlığı bir süre sonra öfkeye dönüştü. Mağaranın içinde hırsla bir ileri bir geri yürümeye, gülünç Tanrılarından herhangi birinin varlığını anımsatacak bir tasvir arayışı içinde duvarlardaki oyuk ve çatlakları eliyle umutsuzca yoklamaya başladı. Julian'ın öfkesini gören Bedevi rehberleri korkuya kapıldılar, çünkü kendileri ne Hıristiyan oldukları ne de Yunan Tanrılarına inandıklarından bir Romalı dini ile diğeri arasındaki farkı anlayamamış ve imparatorun öfkelenebileceğini akıllarına bile getirmemişlerdi.

İşte tam bu sırada, aşağıdaki kayalıklarda yaşayan küçük bir Hıristiyan topluluğunun üyesi üç keşiş, yaşlı adamın kuru ekmek ile mercimek çorbasından oluşan günlük yemeğini getirdi. Münzevi

bir kovayla yiyeceklerini yukarıya çekti. Bunu gören Julian mağaranın içindeki araştırmasına son verdi.

Julian yaşlı adamı kaba bir biçimde sorgulamaya başladı ama bunun bir yararı yoktu, çünkü münzevinin konuştuğu Süryanice'nin bir lehçesini rehberlerimiz bile anlamaktan acizdiler. Bu durum karşısında Julian bize eşlik eden muhafızlardan birkaçına, aşağı inip üç Hıristiyan keşişi bir açıklama yapmaları amacıyla yukarıya çıkarmalarını emretti. Adamlar, küçücük çöl kiliselerinde öfkeli bir Roma İmparatoru'nun karşısında bulunmaktan korkmuşlar, titreyerek ve başlarını yerlere kadar eğerek geldiler yanımıza.

İçlerinden birinin yarım yamalak konuştuğu dil olan Yunanca'yı onunla anlaşabilmek için bozarak konuşan Julian, Hıristiyanları sinirli bir şekilde sorguya çektikten sonra bıkarak uzaklaştı yanlarından.

"Bunlar şu eski özdeyişi söylüyorlar sadece, 'Her şeyden vazgeç ki her şeye kavuş. Bu insanlar bu nedenle inandıkları denizci dininin gereklerine göre bu gülünç küçük tapınakta acınacak bir şekilde yaşıyorlar." Küçük odanın içinde dolaştı bir süre. "Böyle saçmalıklara karşı bu sözü değiştirerek söyleyeceğim bir şey var." Şaşkınlıktan sersemlemiş adamlara döndü. "Şu sizin eğitimsiz Galileli yerine Plotinus'tan bir şeyler okusanız çok iyi olur: 'Hepsini yok edin.

Bunu söyledikten sonra muhafızlarına kilisede bulunan her şeyi, haçı, münzevi ihtiyarı ve kovayı dışarı attıktan sonra ertesi gün düzenlenecek kanlı bir ayin için mağarayı temizleyip hazırlamaları emrini verdi.

Neler olduğunu anlayamayan üç keşiş birbirlerine sokuldukları köşede gözleriyle bir zarar görmeden gönderilmeleri için yalvarırlar ve yaşlı münzevi her zaman oturduğu yerde kuru nehir yatağına bakıp dualar mırıldanırken, Julian'ın öfkeyle bağırıp çağırmasını biraz da şaşkınlıkla izledim.

"Julian bu delilik!" diyerek sözünü kestim. "Bu keşişler burayı bulmadan önce tapınağın yüz yıllardır kullanılmadığını rehberlerimiz söyledi. Tapınağın Apollon'a mı yoksa çölün Akrep Tanrısı'na mı ithaf edildiğini kimse bilmiyor. Bir pagan tapınağı olarak kulla-

nılabileceği kadar temiz bir biçimde bir kilise olarak kullanılıyor anlaşıldığı kadarıyla. Bu adamlara yapılan hakarete bir son vermelisin!"

Julian durup bir süre bana baktı ama yeniden öfkeyle yürümeye başladığından söylediklerimi kulak arkası ettiğini anladım.

"'Bu tarz yaşama en yüce özveri' diyorlar ve liderleri olan yaşlı kör adamı 'aziz keşiş' ilan ediyorlar. Bütün bunlar iki yüzlülük!" diye bağırdı. "Yaşlı aptal sade bir odanın zemininde uyuyup mercimek yiyor ve buna özveri diyor! Tanrılar biliyor ki ben de aynı şeyi yapıyorum! Ama yine de yaşamak için çalışıyorum. Onunki özveri filan değil tam bir savurganlık, çünkü bu adam diğerlerinin hizmetine bağımlı tamamen. Keşişler bu adam için çalışıyorlar! Yaşlı adamın yiyeceğini bir kovaya koyup yukarı çıkarıyorlar sonra da artıklarını aynı yolla aşağı indiriyorlar ve kutsal bir adanmışlık duygusu veya sadece sağlık önlemlerini hiç ciddiye almadan yemekleri ve artıkları aynı kovayla taşıyorlar! Nasıl bir din bu Caesarius? Bu insanlar deli mi?"

O andaki duygularımı denetleyebilmek için yumruklarımı sıkıp gevşetirken öfke içindeydim ama sessizdim. Gittikçe gerginleşen muhafızlar otuz yıldan beri bu mağaradan dışarı tek bir adım atmamış olan yaşlı adamı dikkatle hayata bağlayıp ayağa kaldırdılar. Bu sırada orada bulunan üç keşiş inleyerek ilahi söylüyordu. Yemin ediyorum ki Julian daha sonra bile böyle hiç iğrençleşmemişti.

Kardeşim bu olay dikkate değer değildir, bunları okurken bile gözlerinin öfkeyle açıldığını görebiliyorum. "Dikkate değer değil mi?" diye bağırıyorsun. "Hıristiyan keşişlerin yaşadıkları yerlerden bir köpek gibi sürüklenerek götürülmeleri... bu Deccal değil mi!" Açıklama yapmama izin ver. Elbette bu tekil bir olay olarak dikkate değer, ama Julian'ın yaptığı ve şimdi anlatamayacağımız kadar fazla olan benzer baskı ve işkencelerin toplamı dikkate alınırsa denizdeki bir damladır bu sadece. Bu açıdan bakınca, sofistler gibi ifade edecek olursak, bu olay kendi önemliliği içinde önemsiz kalmaktadır. Küçük bir yaranın iltihaplanıp zamanla irinleştikten sonra iyileşmesine benzer şekilde bu olay da benim zihnimde küçük bir olay olarak kalacaktır, tıpkı Julian için olduğu gibi.

O akşam bir gün önce unuttuğum bazı kâğıtları almak için davetsiz olarak çadırına gittiğimde hâlâ sinirliydim. Onu masasının üzerine başını koymuş uyurken buldum. Rüya görüyor ve yüksek sesle tutarsız şekilde konuşuyordu. Bu durum dışarıda gezinen muhafızları da huzursuz ediyordu.

"İblisler!" diye homurdandı. O günün olayları bana işkence ettiği gibi onun bildiği yolla da ona eziyet ediyordu. "İblisler, Hıristiyanlar! Kötü ruhlular!"

Buna benzer sözler dudaklarından dökülmeye devam ediyordu. Bense sonraki duyduklarımı hiç umursamıyordum. Bunun nedeni onu masanın üzerine yatmış terlerken ve hayal gücünün korku ve işkenceleri dolayısıyla yüzünün deli ve mecnunlarınki gibi acı içinde kasıldığını görmemdi.

Kardeşim, onu öldürmeyi düşündüm o anda ama Tanrı benden yardımını esirgemedi. Daha da kötüsü bu düşüncenin güçlü bir hamleyle zihnimde uyanması ve gelişmesini engelleyemiyordum bir türlü. Aklıma zaman zaman gelen diğer değersiz düşüncelere yaptığım gibi Tanrı ya da Bakire'ye bir dua okuyarak bu düşünceyi uzaklaştırabilmem kolay değildi. Hayır, öldürme düşüncesi zihnimde doğmuş ve orada kalmıştı. Roma İmparatoru'nun uykusunda saçmalayarak konuşmasını görmenin cazibesiyle donup kalmıştım ve onu öldürmeyi düşünmekten zevk alıyordum. Bir deri sandalet sırımı alarak yaklaşmak ve hareketsiz kalıncaya kadar boğmak ne kadar basit bir iş olurdu. Bir paçavra ya da yastıkla ezik ve yara olmadan öldürmek bile mümkündü, imparator ertesi sabah bulunur ve sara nöbeti sırasında dilini yuttuğu düşünülürdü! Veya katil olarak yakalanma riski birazcık daha fazla olsa da birkaç saniye içinde pirinç şamdanla kafasını parçalayabilir ya da belinden hançerini yavaşça çekip kalbine saplar ve kendi kendini öldürmüş süsü vermek için de ellerini hançerin sapına sıkıca dolayabilirdim kolayca. Bütün bunları yapmam birkaç saniyemi alır ve her şey çok kolay olurdu. Hem bu seferin, hem de Roma'nın ve Hıristiyanlığın kaderi tamamen değişmiş olurdu.

Herhangi bir kişi çadırda geçirdiğim o kısa anda engellenemez, dünyayı sarsıcı, imparatorluk yıkıcı böyle bir gücü hiç eline

geçirmiş midir acaba? Çöldeki on dördüncü gününde Şeytan basit bir saygı ifadesi karşılığında dünyadaki bütün krallıkları kendisine bağışlayacağını söylediğinde İsa'nın kendisi böyle yoğunlaşmış potansiyel bir gücü kullanmış mıydı acaba? Burada, benim çölümde, şeytan bana aynı öneriyi mi yapıyordu? Eğer bu doğruysa, Şeytan'ın önerisini kabul etmek bir günahtan daha fazla bir şey olmaz mıydı? Yoksa ben de İsa gibi, önümde yatan insanın Şeytan'ın dünyadaki görüntüsü olduğunu bilerek öneriyi reddetmeli miydim? Şeytan bir insan kılığında göründüğünde İsa onu öldürme kararı alır mıydı? Bütün yaşamım boyunca insanları iyileştirerek sadece Tanrı'ya hizmet etmenin yollarını aramıştım, boyunda deri bir sırım mı yoksa kafasında şamdan mı kullanacağıma ilişkin iğrenç bir karar verme noktasında mı düğümlenmişti yaşamımın anlamı?

Zihnim bununla meşgulken branda duvarlar etrafımı çeviriyormuş gibiydi. Soğuktan veya korkudan uyuşmuş gibi ayaklarımı sürüyerek iki adım attım, elim şamdana ulaşmıştı şimdi. Bu noktada durdum birden. Julian yüzü bana dönük şekilde masada uzanmıştı. Beynimin bir konuya odaklanması nedeniyle fark edememiş olabilirdim ama artık ya da belki de bir süredir çok sessiz ve sakindi. Loş ışıkta açık tek gözüyle bana odaklandığını gördüm. Ne zamandır beni seyrettiğini, zihnimde uyanan düşünceleri fark edip etmediğini bilmiyordum.

Julian yavaşça başını kaldırdı ve omuzlarını dikleştirdi, sandalyesinde geri yaslanıp, geçmişte sayısız kez gördüğüm gibi yaptığı şekerlemenin etkisini üzerinden atmak için parmaklarını saçlarının arasında gezdirdi. Galya'dan anımsadığıma benzeyen sakin bir ifade ve hatta uyurken görülmenin verdiği mahcupluğu yansıtan belli belirsiz bir gülümseme vardı yüzünde. Ona, sekiz yıllık arkadaşıma ve yoldaşıma baktım dikkatle. Birden bir mide bulantısı, bir tiksinme hissettim zihnimi meşgul eden kötü düşüncelerden dolayı. Şeytan'ın adının "ışık taşıyıcısı" olarak çevrilmesinin nedenini gayet iyi anladım o an. Çünkü, getirdiği ışık insanı aydınlatmıyor kör ediyordu. Sanki uykudan uyanan benmişim gibi başımı salladım içine düştüğüm düşünsel karmaşadan kurtulmak için.

Masaya doğru yürüyüp bıraktığım evrakları aldım ve tek bir söz bile etmeden çadırdan çıktım. Julian şaşkınlık içinde bakakaldı arkamdan.

Ertesi gün kayalıkları geçip yürümeye devam ederken nöbetçiler bana keşişlerin topluluklarından ayrılıp gece çöle doğru gittiklerini söylediler. Nerede olduklarını sadece Tanrı biliyordu. Nerede olurlarsa olsunlar dileğim Tanrı'nın onları korumasıdır.

Fırat boyunca ilerlemeye devam ederken, nehrin tam ortasındaki, iyi tahkim edilmiş küçük bir ada olan Anatha'nın teslim oluşunu kabul ettik. Tutukluların sorgusunu yaparken, çok uzun yıllardır burada yaşadığından Latince'yi zorla konuşan, belki de yüz yaşını geçmiş bir Roma yurttaşıyla karşılaşınca çok şaşırdık. Sarsak ve mecalsiz bir halde imparator ile şaşkın danışmanlarına doğru yürüyen ihtiyar, kataraktın kapattığı gözleriyle iyi görebilmek için omuzlarını geriye doğru çekip açık otoriter bir tarzla emir verdi hiç beklenmedik bir biçimde: "Beni generalinize götürün komutan!"

Bir an ne yapacağını bilemeyen Julian kendini çabuk toparladı ve ağırbaşlılıkla elini ihtiyarın omzuna koydu. "Bölgenin komutanı benim" dedi sakince. "Sizin için ne yapabilirim?"

Yaşlı adam uzun uzun baktıktan sonra geriye doğru titrek bir adım attı ve kolunu kaldırarak tam bir asker selamı verdi. "Selam yüzbaşı. Piyade eri Cassius Rufinus görev raporunu veriyor efendim!"

Tozlu sakalları arasından zorlukla görülecek şekilde hafifçe gülümseyen Julian adama rahat komutunu verdikten sonra, etrafta birikmeye başlamış aile bireylerini başıyla selamlayarak yaşlı askeri kendisiyle bir kadeh şarap içmesi için çadırına davet etti. Cassius Rufinus daveti büyük bir vakarla kabul etti. Eğer zamanım ve papirüsüm yeterli olsaydı kardeşim, bu yaşlı serüvencinin yaşadıklarını anlatmak için ayrı bir kitap yazabilirdim. Sonraki iki saat boyunca, Roma'nın çok önceleri unutulmuş savaşlarının canlı bir tarihini hiç ara vermeden, neredeyse soluk bile almadan anlattı. İmparator Galerius'un Pers seferi için topladığı orduya katılışını, bir yara do-

layısıyla hummaya yakalandığı için ölmek üzere Anatha'da bırakılışını ama ölmeyip yaşama tutunuşunu anlattı bize. Burada bir aile kurmuş, birkaç kadınla evlenmiş, çocukları ve torunları olmuştu. Ailesinin bazı üyelerini olağandışı bir olaya tanıklık etmeleri için çadıra çağırdık: Cassius Rufinus geçmiş yıllar boyunca, yüz yaşına geldiğinde Roma'ya ait olan bir toprak parçasına gömüleceğini iddia edip durmuştu.

Julian, bu yaşlı askere çok iyi ve cömert davrandı. Kendisiyle ailesine geçmiş yetmiş yılın askerlik ve emeklilik maaşlarını karşılayacak altın verdi. Suriye'nin Roma valisine yazılmış bir mektupla kervana katıldılar. Daha sonra yaşlı adamın orada mutlu bir şekilde öldüğünü öğrendim. Bu bir nimetti çünkü ailenin reisiyle üyeleri ayrılır ayrılmaz Julian kasabayı yakıp yıkmıştı.

Nehri izleyerek Achaiahala ile Thilutha adlı zapt edilmesi bir hayli zor iki kaleye ulaştığımızda Ctesiphon'a da yaklaşmış bulunuyorduk ve oranın bu iki küçük kaleden daha önemli olduğu düşüncesiyle yolumuza devam etik. Bu kalelerdeki Pers garnizonları, biz ilerledikten sonra cephe gerisinde birliklerimiz için hiçbir tehdit oluşturamayacak derecede güçsüz olduklarından, akıllıca verilmiş bir karardı bu. Onları yok edip kaleleri ele geçirmeye çalışsaydık para ve adam kaybımız epeyce yüksek olurdu. Baraxamalcha'da, hemen inşa edilip daha önceki gibi işi bittikten sonra yıkılan bir köprüden yararlanarak Fırat'ın sağ kıyısına geçtik. Bu noktadan nehri izleyerek yedi mil yol aldığımızda, daha öncekiler gibi ama anladığımız kadarıyla yakın zamanlarda terk edilmiş büyük ve güzel bir şehir olan Diacira'ya geldik. Burada levazım subaylarımızın hemen el koyduğu büyük tahıl ve toz haline getirilmiş tuz ambarları bulduk. Saklanmaya çalışan birkaç kadını da ele geçirdik ama deli olduklarına karar verildiğinden onlar da orada öldürüldüler. Yürüyüşümüze Fırat'ın kuru sağ kıyısından devam ettik ve su değil de katrana benzer, tutuşturulduğunda kalın, siyah bir duman yayarak hızla ve sürekli yanan tuhaf bir maddenin yeryüzüne çıktığı bir kaynağın yanından geçtik. Tanrı'nın bizi kutsamak için uygun gördüğü bu maddenin tuhaflığı ve insanlar tarafından kullanılamayacağı konusunda görüş birliğine vardıktan sonra yola de-

vam ettik ve kaplıcalara ve keyif verici başka etkinliklere sahip ama boşaltılmış olan Ozogardane kasabasına geldik. Hayli yorgun olduğumuz için dinlenmeye ve yeni düzenlemeler yapmaya ihtiyacımız olduğundan burada mola verdik ama birliklerimizin dinlenmesi öyle kolay olmadı: Etrafımızdaki her tepenin üzerinde hareketlerimizi dikkatle izleyen Pers süvarilerinin siluetleri görülüyordu. Bunun nedeni neydi? Burası Ctesiphon'a sadece üç günlük yürüyüş mesafesinde olan bir yerdi.

Buradan Ctesiphon'a kadar geçeceğimiz bölge, surlarla çevrili şehirlerde konuşlanmış her biri diğerinden güçlü gamizonlarca savunuluyordu. İlerleyişimizin ilk safhalarında yaptığımız gibi bu garnizonlar görmezlikten gelinecek kadar zayıf değillerdi. Nihai hedefimizden elli mil kadar uzak bir noktadaydık, ama Persler nehirleri yataklarından çevirip araziye saldıkları için yürüyüşümüzün bundan sonrası gerçekten tam bir sıkıntı içinde geçecekti. Persler geniş sulama kanallarının savak kapaklarını açarak, kendi arazilerini su ve çamurla kaplamışlar ve aynı zamanda ilerlerken kullanacağımız tarla ve düzlükleri de sele maruz bırakmışlardı. Yollar suyla kaplıydı ve kamp kurabileceğimiz bir yer kalmamıştı. Çamura bata çıka iki gün boyunca ilerledik. Askerlerimiz yük arabalarını çekebilmeleri için öküzlere yardım ettiler ve sonunda isminin anlamı "Muzaffer Sapor" olan ve surları fırınlanmış tuğlaların katrandan yapılan harçla birbirine tutturularak inşa edildiği için bronz kadar sağlam olan Pirisabora şehrine ulaştık. Julian'ın surlardaki burçları inceleyen askeri mühendisleri umutsuzluğa düştüler ancak yakınmaları yararsızdı: şehir alınmak zorundaydı.

Birliklerimizin bin bir güçlükle Antioch'tan getirdikleri mancınıklarla attığımız yanan taş ve demir okların hiçbir yararı yoktu. Kuşatma altındakilerin, Julian'ın normalinde küçümsediği, Galyalıların istemeyerek de olsa kabul ettikleri cesaret ve özverileri sonucunda şehrin surları, silahlarımızın etki gücünü azaltmak için ıslatılmış keçi derileri, tenteler, evlerinde kullandıkları yorgan ve yatak takımlarıyla örtülmüştü. Bize rehber olarak hizmet eden, Sapor'un sürgündeki kardeşi Prens Ormizda, savunmacılarla kendi dillerinde görüşüp şehri teslim almak amacıyla cephenin ön safına

gönderildiğinde alay ve küfürlerle karşılaşmıştı. Julian'ı sinirlendiren nokta, bu küçük şehri ele geçirme işinin, seferin başarısı için en önemli şeyin hız ve zaman olmasına rağmen, gittikçe uzamasıydı. Gözcülerimizden gelen bilgilere göre, haftalar önce karşımıza çıkmak için Dicle'nin yukarı kesimine ilerlemiş olan Sapor hatasını anlayarak şehrini savunmak üzere hızla geri dönüyordu.

Julian bütün bir gece boyunca hızlı bir zafer kazanmak için alınacak en etkili önlemlerin neler olduğu konusunu görüştü komutanlarıyla. Ama sonunda stratejisi askeri alandaki önerilere göre değil tarihe ilişkin okumalarına dayandı. Gözleri kızarık olduğu halde tasarladığı plandan duyduğu heyecanı yansıtırken, her zamanki vakarı ve sakinliğiyle çadıra giren Sallustius'u çağırdı.

"Zaferimizin anahtarı bu!" diye coşkulu bir şekilde başladı açıklamasına. "Yarın sabah bir damla bile kan dökmeden şehrin kapılarına götürecek bizi bu plan. Alçak sesle ve hızlı görüşürlerken önceleri başını yavaşça sallayan yaşlı adam bir süre sonra bunu güçlükle yapmaya başladı. Julian'ın kendisini dinlemeyi istemediğini gören Sallustius'un yüzü öfkeden kızarmıştı.

Birkaç dakika sonra çadırdan fırtına gibi çıkan Sallustius, "Çılgınlık bu!" diye homurdanıyordu.

Bana bakan Julian'ın yorgunluğu yüzündeki gülümsemeden belli oluyordu. "O artık genç bir askeri eğitmiyor" derken sesinde kendini savunur bir ton vardı. "Bir imparatorun, çevresindeki böyle eski kafalıların zihniyetiyle mücadele etmek zorunda olduğunu iyice anlamalısın" dedi.

Julian bir saat içinde planını uygulamaya başlamıştı. Mancınıkları kullanan birliklerle okçulara surlardaki burçları savunmacıların başlarını çıkaramayacakları yoğunlukta bir ateş gücüyle dövmelerini emretti. Bu sırada kalkanlarıyla imparatorlarını oklardan ve diğer silahlardan korumak için etrafında bir duvar ören yüz kişilik seçkin bir birliğin başında surlara doğru ilerledi. Bu birlik demir sürgü ve benzeri malzemelerle takviye edilmiş ahşap şehir kapısına doğru yaklaştı. Adamlar silah yerine manivela, keski ve marangoz aletleri taşıyorlardı.

Ordu soluğunu tutarak bildiği tüm Tanrılara imparatorun gü-

venliği için dua ediyordu. Cüretkâr bir çıkış yapan küçük birliğin başındaki komutanın kimliğini hemen anlayan savunmacılar, surların altında çalışan zorunlu çilingirlerin oluşturduğu birliği dağıtmak için tüm çabalarını bir noktada yoğunlaştırdılar. Surlardan yapılan yoğun ve ölümcül ok, tuğla ve taş yağmuru, çarpma anının etkisiyle askerlerimizi sendeletmişti. Hatta birkaçı tepesine düşen ağırlığın etkisiyle yere çökmek zorunda kalırken, onların yerini hemen dolduran adamlarımız da tökezleyip sendelediler. Kalkanların sağladığı zayıf koruma altında Julian'ın askerlerine verdiği emirler, bu gürültü ve karmaşa içinde elli altmış metre kadar ötedeki güvenli bölgede bekleyenler tarafından bile duyuluyordu. Manivela ile kapının demir sürgülerini sökmeye çalışan askerlerine "Sırtınızı dönerek çalışın!" diye bağırıyordu. "Menteşeleri kırın, tahtaları testereyle kesin!" Ama bunların hiçbir yararı yoktu. Roma okçularıyla mancınıkların savunmacıları ana kapıdan uzaklaştırmak için yoğun ateş açmalarına karşın Persler, aksi takdirde kayıplarının çok büyük olacağını anladıklarından bütün güçlerini bu küçük Romalı birliğin dağıtılması işine verdiler.

Romalıların gösterdiği gayret boşunaydı. Biraz sonra Persler, yavaşça üzerine bırakılsa bile insanın ayağını paramparça edecek büyüklükteki taşları burçlardan söküp askerlerimizin üzerine atmaya başlayınca ortaya çıkan manzarayı seyretmek bile dehşet vericiydi. Küçük birliğin tam bir hezimete uğramadan geri çekilmesini sağlamak için Roma ordusundan bir haykırış yükseldi ve bu kez Julian bile bunu duymazlıktan gelemedi. Adamlar eğilmiş, bükülmüş ve parçalanmış kalkanlarının sağladığı cılız koruma ile düşmanın fırlattığı taşların menzilinden çıkıp ordunun yanına askeri düzen içinde dikkatle çekilirken bu talihsiz akın sırasında yaralanmış arkadaşlarını da taşıyorlardı. Ordu sanki büyük bir zafer kazanılmışçasına tezahürata başlamıştı, surların üzerindeki Persler de bu tezahürata yuh çekerek ve kendi dillerinde sevinç çığlıkları atarak karşılık verdiler.

O gün öğleden sonra uzun adımlarla sinirli bir şekilde çadıra giren Sallustius ağzını açıp bir şeyler söyleyemeden Julian'ın öfkeli ve uğursuz bakışıyla karşılaştı.

Polybius'un Kartaca Savaşları adlı yapıtının yıpranmış bir nüshasını uzatan Julian, "Roma'nın büyük komutanı Scipio'nun bilgeliğini mi tartışmaya açmak istiyorsun sen?" diye sordu.

Sallustius göz ucuyla kendisine uzatılan parşömen tomarına baktıktan sonra Julian'a döndü ve öfkesini soğuk bakışlarıyla belli etti.

"Oku şunu!" diye emretti Julian.

Sallustius soğuk bakışıyla Julian'ı incelemeye devam etti hiç kıpırdamadan. Sanki karşısındakinin aklından geçenleri anlamaya çalışıyor, ne kadar ileri gidebileceğini ölçüyordu.

"Oku şunu!" diye ikinci kez bağırırken Julian'ın sesi çatallaşmış, gözleri yuvalarından fırlamıştı. Dışarıdaki muhafızlar gezinmeyi bırakmışlar hatta biri kapıdaki aralıktan içeriye göz atmıştı.

Julian bakışlarını çevirinceye kadar Sallustius ona soğuk gözlerle bakmaktan vazgeçmedi; sonra yavaş ve umursamaz adımlarla ilerleyip parşömen tomarını baş parmağıyla işaret parmağının arasında kaldırdı sanki çürümüş bir et parçasını maşayla tutuyormuş gibi. Metnin işaretlenmiş bölümünü okudu.

"Burada" dedi Sallutius kuru bir şekilde, "Scipio'nun saldırdığı kapının üstündeki taş kemerle korunduğunu ve adamlarının, barbarlar onları püskürtmek için var güçleriyle uğraşırlarken kemerin altında rahatça çalıştıklarını okudum. Scipio gerçekten de bilge bir komutanmış."

Bunları söyledikten sonra topukları üzerinde dönüp çadırdan çıktı. İçeride bıraktığı Julian arkasından öfkeyle bakakalmıştı.

Sonuçta uygun malzeme ve taktik kullanıldığından Pirisabora şehri daha büyük bir sorun yaratmadı bizim için. Julian'ın çadırından çıktıktan sonra doğrudan mühendislerin birliğine giden Sallustius, Yunanlıların helepolis dediği "şehir düşürücü"den mümkün olacak en hızlı şekilde bir adet inşa etmelerini istedi. Sallustius yüzyıllarca önce Poliorcetes'in Makedonya'da geliştirdiği aracı askeri tarihe ilişkin ansiklopedik bilgisinin derinliğine dayanarak anımsamasına karşın ordudaki çok az kişi böyle bir makineyi görmüş hatta hayal etmiş olabilirdi. Sağlam ağaçlardan hatıllarla yapılan devasa bir kule, deri, yeşil dallar, çamur ve diğer yanıcı özelli-

ği olmayan maddelerle kaplandı. Şehir surlarından bile yüksek olan devasa kulenin altı katı vardı ve iki gün içinde yapılmıştı. Yanan oklarla silahlanmış yirmi okçuyla kurum dolu kaplar en üstte yer alırken, onların üç metre kadar altında zincirlerle bir rampa tutturulmuştu kuleye, surların dibine gider gitmez burçlara atlamak için zemin olacak şekilde. Kuleden şehre girecek elli asker belirlenmişti. Bütün ordu da hemen arkalarından ya rampayı kullanarak burçların üzerinden ya da surlara ilk saldıranlar kapıyı içeriden açabilirlerse kapıdan şehre dalacaktı.

Bu korkunç makineyi gören şehir sakinleri başka herhangi bir çatışmaya girmeden şehri teslim etmeyi kabul etmişlerdi.

Pirisabora'nın ele geçirilişi birliklerin moralini yükseltmişti. Birlikler ciddi zorluklar içinde ama istekle bataklıklar ile tarlalarda çamurlara bata çıka, halktan içi oyulmuş kütüklerden yapılan kano benzeri kayıklarını ve sallarını da alıp ilerleyerek, düzensiz Pers kuvvetlerini dağıtmak için takibe başladılar. Bu şekilde, normal koşullarda sakin bir yürüyüşle hatta tam teçhizatlı olarak sabahtan başlayıp öğleden sonraya kadar alınabilecek bir mesafe olan on dört millik yol aldık. Ancak, çamur, sel ve saldırılar gibi nedenlere bağlı olarak yolculuğumuz iki gün sürdü. Irmakları aşmak için kayalardan oluşan sütunlar üzerine bölgede bol yetişen palmiye ağaçlarının süngersi kerestelerinden elde edilen tahtalar kullanılarak küçük köprüler inşa edildi. Bataklıkların iyice derinleştiği yerlerde, ziftle kaplı koyun derilerinden dikilerek yapılan torbalar sayesinde büyük platformlar yüzdürüldü. Ctesiphon'a o kadar yakındık ki kokusunu bile duyabiliyorduk; rüzgâr doğudan estiğinde bir pazar yerinin baharat ve sebze kokularını belli belirsiz bir biçimde hafif bir esintiyle bize ulaştırıyordu. Bu kadar büyük bir pazar ancak Ctesiphon'da olabilirdi. Julian, şehre kraldan önce ulaşabilirse garnizonun, şehir surlarının ve zenginliğinin yanı sıra aslında Pers İmparatorluğu'nun tamamının denetiminin kendi eline geçeceğini biliyordu.

Daha önce söylediğim gibi, on dört mil yol aldıktan sonra, ordumuzun görünce hayrete düştüğü eski bir şehir olan Maoza-

malcha'ya ulaştık. Şehrin her tarafında sadece kıvrıla kıvrıla ilerleyen dar yollardan yaklaşılabilecek yüksek kayalıklar vardı. Devasa kuleler, kayalıktaki sağlam bir çıkıntının üzerine yapılmış asıl kale kadar yüksektiler. Şehrin arka tarafında nehre doğru inen tatlı eğimli bir yamaç dolayısıyla arazi sert karakterini kaybediyordu ama bu taraftaki duvarlara yerleştirilen etki gücü yüksek mancınık gibi silahlar saldırganların güçlü ve başarılı bir hamle yapmalarını engelleyecek nitelikteydi. Casuslar bize buradaki garnizonun genellikle benzer yerlerdeki gibi zayıf, bakımsız ve eğitimsiz bölge birliklerinden oluşmadığı hakkında bilgiler verdiler. Surlar Kral Sapor'un Dicle yukarısına doğru yola çıkmadan evvel Roma ordusunun Ctesiphon üzerine buradan yürüme olasılığına karşı şehre yerleştirilmiş güçlü bir birlik tarafından korunuyordu. Bir kez daha talihsiz kral doğru öngörüde bulunmuştu.

Julian, birkaç komutan, biçimsiz gölgesi olan Maximus ve hafif silahlarla donatılmış küçük bir muhafız grubu etrafında olduğu halde atına binerek, bütün açılardan surları inceledi ve burçlardan yapılacak serseri bir ok tarafından vurulma tehlikesine karşı tedbir olarak atış menzili dışında bulunmaya dikkat ederek şehrin etrafında tur attı. Araziyi iyice tanımak, yaklaşma olanaklarını araştırmak ve burçlarda varolan bir gediği keşfetmek için sık sık durup etrafa göz attılar. Ama bir zaaf bulamadılar. Her şehir zapt edilebilirdi. Ama eğitimli bir komutanın, böyle bir kalenin nasıl alınacağını anlaması için hayal gücüne ve başarısız bir sonuç alınması durumunda bunun sonuçlarına katlanacak kadar deneyime sahip olması gerekliydi. Eğer Ctesiphon'a yapacağımız saldırıda başarılı olmak istiyorsak böyle güçlü bir garnizon gerimizde bırakılmamalıydı.

Sallustius ve diğer generalleriyle yaptığı toplantının sonunda, gecenin hayli ilerlemiş saatlerinde Julian klasik bir kuşatma stratejisi izlemeye karar verdi. Doğrudan saldırıya ve mancınık ile diğer kuşatma makinelerinin yerleştirilmesine o komuta edecekti. Bu kararı verdikten sonra tam biz çadırdan çıkmak üzereyken, yanındaki birkaç muhafızla süvari komutanı Victor, titreşen meşalelerin saçtığı aydınlıkta yüzlerinde hafif bir tebessümü taşıyarak dörtnala çadıra yaklaştılar.

Ağzı köpükler içinde kalmış ve güçlükle soluyan atından zorlukla inen oldukça yorulmuş olduğu görülen adama Julian, "Haberler nasıl Victor?" diye sordu. "Eğer bir kez daha strateji belirleme toplantısını kaçırırsan seni mutfakta görevlendireceğiz, bilgin olsun."

Maximus ile diğerleri kıs kıs gülerken Victor sükûnetle, "Bin kez özür diliyorum Augustus" dedi. "Dün gece keşif için doğu yönünde ilerledim. Dönüşüm bu yüzden gecikti.

Julian'ın ifadesi ciddileşti. "Umut ederim ki hiçbir sorun yoktur! Dicle'den aşağıya doğru inen Sapor'dan herhangi bir iz var mı?"

Victor gururla omuzlarını dikleştirdi. "Hiçbir sorun yok Augustus. Aksine durum gayet iyi. Ctesiphon'un surlarının dibine kadar ilerlememe rağmen herhangi bir direnişle karşılaşmadım."

Artık çıt çıkmıyordu. Julian hayretini gizlemeden baktı.

"Bir günde Ctesiphon'a gidip geri mi döndün? Aman Tanrı'm, Victor bu yetmiş millik bir yol demek.

"Evet efendim. Alınacak bir ya da iki kale daha var ama buralardaki gamizonlar ortaya çıkmaktan korkan bakirelere benziyor. Yollar temiz. Sapor ise görünürde yok.

Etrafındaki subaylara bakan Julian gülümsemeye başlamıştı. "Arkadaşlar, Ctesiphon bizim artık.

IV

Doğan güneş kışlanın üzerine ilk ışıklarını mancınıktan fırlatılmış oklar gibi saçıyordu. Buharı havaya yükselen kurbanın kanı yaradan ileri doğru fışkırıyor, Julian'ın üzerindeki keten elbiseyi sırılsıklam ettikten sonra ayaklarına konulmuş geniş gümüş leğene doğru akıyordu. Bir savaş baltasıyla boğazı kesilen hayvan soluk almak istermiş gibi titriyordu. Kocaman gözleri ileri doğru fırlamıştı hayvanın. Bedene yaşam veren kan aktıkça gözlerinin üzerindeki bulut yoğunlaşıyordu. Kâhinlerin Savaş Tanrısı Ares'e okudukları dualar kulaklarında çınlayan askerler, sessizce olanları seyrediyorlardı. Boğazından yaralandıktan bir süre sonra leğene akan erguvani sel son bir kez çağlamış ve damla damla akmaya başlamıştı; titreyen baş şiddetli bir şekilde ürpererek toprağa düşmüş ve hayvan ölmüştü.

Julian Hıristiyanlık dininden döndüğünden beri yanından hiç ayrılmayan ama benim hiç ilişki kurmadığım, ufak yapılı, esmer, konik başlıklar giymiş, ellerinde bıçakları ile şevkle bekleyen iki kâhin işlerini yapmak için hemen öne atıldılar. Hayvanın karnını gösterişli bir şekilde maharetle açan adamlar Julian'a başlarıyla işaret verdiler. Bu işte artık iyice deneyim kazanmış olan Julian hâlâ ürperen hayvanın önünde bir dizinin üstünde yere eğildi, kâhinlerin daha iri yapılı olanının açık tutmaya çalıştığı yerden iki elini de dirseklerine kadar hayvanın iç organlarının arasına daldırdı ve bir süre sonra hızlı bir çekişle parlayan karaciğerini çıkardı. Karaciğeri iki eliyle öyle sıkı tutuyordu ki bu bir barbarın savaşta ödül olarak saklayacağı bir düşman başını tutuşuna benziyordu. Kâhinlerin önünde diz çöktü, Maximus üçüncü kâhin olarak öne

çıktı, ellerini Julian ile karaciğerin üzerine koyup, rengini, keselerinin kalınlığını, sağlıklı olup olmadığını muayene etti. Kâhinler biraz sonra Tanrılar için bir şeyler mırıldandılar ve Julian'ın alnıyla şakaklarına kan sürdüler. Ayağa kalkan Julian karaciğeri başından yukarıya doğru kaldırdığında kollarından çizgi çizgi akan kan tören giysisini lekelerken, etrafta toplanmış askerler nefeslerini tutmuş bekliyorlardı.

"Tanrılar bunu buyuruyor" diye bağırdı. "Geçmişte İskender'e boyun eğdikleri gibi Persler bize de boyun eğecekler, hem bu şehir hem de Ctesiphon. Bu şehirlerin fatihleri ölümsüzler arasına katılacaklar. Askerlerim, bu kutsal öküzün kutsal kanı, sizi, bekleyen zafer için güçlendirecek ve arındıracaktır. Fethedeceğiz!"

Elli bin gırtlaktan yükselen "Fethedeceğiz!" çığlığı Maomazalcha'nın burçlarına kadar yükseldi. "Fethedeceğiz!" çığlığı gittikçe tonu yükseltilerek defalarca atıldı, çünkü mesajlarını Ctesiphon kapılarında yankılandırmak istiyorlardı. Fetih çığlıkları yükselirken ciğeri başının üstünde tutan Julian kımıldamadan duruyor ve birlikler hırslanıp hezeyana kapılırken o gökyüzüne bakıyordu. Hemen arkasında kurban edilen hayvanın bedeninin etrafında pamuk kadar yumuşak palmiye ağaçlarından toplanan büyük odun yığını üzerine dökülen ziftle tutuşturuldu. Yükselen keskin siyah duman adamların tepesinde bir bulut oluşturdu. Söylenen ritmik şarkılarla askerlerin heyecanı en üst noktasına ulaştığında, nehir yatağı boyunca uzanan ve üzerimizde hayal gibi duran şehrin surlarına baktığımda, burçların sessiz Persler tarafından doldurulmuş olduğunu gördüm. Romalıların aşağıdaki kampından yükselen çığlıkların ne olduğunu merak eden garnizon askerleriyle şehir sakinlerinden binlercesi surların bizi gören tarafına toplanmıştı. Askerlerin giydiği cilalanmış zırhlar güneşin ilk ışıkları altında yaldızlanarak parlıyordu.

Birden Julian kanlı kollarını aşağı indirdi, karaciğeri Maximus'a uzattı ve kılıcını çekerek adamlarına sırtını döndü. Yüzünü, geceden surlara paralel yerleştirilmiş mancınık ve diğer kuşatma makinelerine dönmüştü şimdi: Kirişleri büyük vinçlerle iyice gerilmiş ve demir uçlu mızraklar yerleştirilmiş bir düzine büyük mancınık

vardı; kirişler bırakıldığında her biri bir adam büyüklüğünde kayalar fırlatacak bir dizi "akrep" ve savunmacıları ölümcül bir ok yağmuruna tutacak arazi mancınıkları da hazırlanmıştı. Büyük yaylarla silahlanmış bin kadar okçu da saldırının başlamasını bekliyordu. Daha önceden kararlaştırıldığı gibi işaretini kılıcını havaya atarak verdi. Önümüzdeki adamların çığlıklarını bastıran, kulakları sağır eden tizlikte bir gürültüyle savaş makinelerinin kirişleri kapanıp makaraları boşaldı. Aletlerdeki kırk kadar sağlam manivela aynı zamanda harekete geçti. Meşe demire, demir toprağa çarptı ve hava şaşkın durumdaki savunmacılara doğru tıslayarak uçuşan kaya ve mızraklarla doldu. Her birisi bir düzine adamı öldürebilecek etkiye sahip büyük kayalar saflarına vurmadan önce neredeyse göz kırpmaya bile zaman bulamadı surları dolduran Persler. Büyük bir ok bir Pers subayının zırhını parçalayıp göğsünü deldikten sonra arkasındaki üç kişiyi de yere yıkmış ve adamların bedenlerinde bir elin girebileceği büyüklükte delikler açılmıştı. Gece hatalı doldurulan bir akrep, kirişi bırakılınca havaya doğru yaylanıp yükünü geri attı ve arkasında bekleyen bir mühendisin bedenini tanınmayacak duruma getirdi. Fakat asıl dehşet şehrin içinde yaşanıyordu.

Karşımızdaki kulelerden çığlıklar yükseldi. İlk saldırının etkisiyle havaya yükselen toz bulutu henüz tam olarak dağılmamışken, Julian'ın verdiği emirle oklarını ayaklarının dibine yerleştirilmiş, yanar halde bekleyen zift dolu kaplara batıran okçular, oklarını surlarda savunma yapan adamların üzerinden aşırıp şehrin içindeki evlerin çatılarında saklanan kuru ot yığınlarını hedef alarak fırlatınca hava duman ve kötü bir kokuyla kaplandı. Acı ve dehşet yansıtan çığlıklar bu sefer surların arkasındaki kadınlardan yükseldi ve mancınıklar ile akrepler yeniden tıslayarak oklarını gönderdiğinde surların arkasındaki düzinelerce noktadan yükselen kalın bir duman örtüsü gökyüzünü kapladı.

Kurbanın etrafında hâlâ tören alanında bekleyen piyadeler, kuşatma makinelerinin saldırısını ilk başta sessizlik ve şaşkınlık içinde izlediler. Birkaç saniye sonra gürültülü bir tezahürat yükseldi ve askerler tören alanını boşaltarak, yoldaşlarının arkasında daha önceden belirlenmiş konumlarını almak ve yoğun yaylım ateşi sa-

vunmacıları sersemletmişken Julian'ın emriyle surlara doğru ileri atılmak için gerekli hazırlıkları yapmak amacıyla telaşla harekete geçtiler. Güneş gökyüzünde yükseldi, surların arkasındaki duman tabakası kalınlaştı ve ölüm kokusu, yanmış et kokusu, dışkı ve kusmuk ile kuşatılmış şehirdeki kıyım ve ıstırabı yansıtan kokular saflarımıza kadar yayıldı. Kuşatma makineleriyle yapılan saldırı saatlerce sürdü, granit sertliğindeki duvara çarpan her taş ince çatlak ve yarıklar açıyor, burçları yıkıyordu. Buna rağmen surlar ayaktaydı, şehrin sağlam kapısı hâlâ kapalıydı. Zorunlu olarak yoğun ateşe ara veriyorduk zaman zaman. Savunmacılar bu aralarda bozuk bir Yunanca'yla ebeveynlerimizle bize ağır küfürler savuruyorlardı.

Birliklerimiz yağmalama fırsatını bekledikleri için gergin bir enerji ile doluydular. Kuşatma makinelerinin işini hafifletecek bir saldırı yapma teklifleri de reddedilmişti. Şimdi sadece kayaları ve diğer mühimmatı taşıyorlardı. Yine de parlak güneşin altında gittikçe yükselen sıcak ile yoğun ve pis kokulu dumana maruz kalmak onları da yormaya başlamıştı. Gecikmeden dolayı hüsrana uğrayan ve öfkelenen askerler yere çöküp zırh ve tolgalarını çıkarmaya, öğle vakti geldiğinde kalkanlarının sağladığı gölgeye başlarını sokmaya, mızraklarına dayanarak dikilmeye başladılar. Roma surlarını bile yerle bir etmeye yeterli yoğun bir saldırının peşinden, ter içinde ve gözü dönmüş bir halde askerlerin safları arasında dolaşmaya başlayan Julian ateşin kesilmesi emrini verdi. Kuşatma makinelerini çalıştıran mühendis grubu yere yığılarak yemek ve su istediler. Yardımcı personel bu istekleri yerine getirmek için göreve koştu. Julian bir süre sessizce ve hırsla yiyip içen adamlarını seyrettikten sonra atından inip uzun adımlarla ve öfkeyle çadırına girdi ve günün geri kalan bölümünde hiç dışarı çıkmadı.

Roma ordusunun savaş makinelerinin talihsiz şehri ölümcül bir şekilde dövdükleri ama hiçbir sonuç alamadıkları ikinci gün de birliklerimiz öfke ve garazla seyrettiler olanları. Julian sabırsızlık ve hırstan delirecek gibiydi. Kâhinler sadece bir kurbanın böyle büyük bir ordu ve küçük bir şehir için yeterli olmayacağını söylediklerinden ertesi gün Ares'e muhteşem beş kurban daha kesildi. Ya-

şamı göz önüne alınırsa onun yanlış Tanrılara adandığı için bu kurbanların hiçbir şeye yaramadığını biliyor olması gerekir ancak bu budalalığı sürdürmekte hâlâ ısrar ediyordu. Bütün gün benimle yani o lanet olası inatçılığını kırmak için elinden geleni yapacak adamla göz göze gelmemeye çalıştı. Zapt edilemez şehir surları onu öfkeden deliye döndürürken koyun ağılının etrafında dolaşıp kapısında uluyan ve kuzularla koyunlar içeride birbirlerine sokulurken burnu kan kokusu alan kurt gibi askerlerin arasında bir aşağı bir yukarı dolaşıp durdu. İstediği ateş yoğunluğunu sağlamak için var güçleriyle çalışan bahtsız mühendislere ağza alınmayacak küfürler ediyor, bir kalenin içinde cehenneme dönmüş şehirde direnmeye çalışan sadık Persleri mahvetmesi için Tanrıları yardıma çağırıyor, danışmanlarının bir şeyler yiyip içerek, dinlenmesi yolundaki yalvarışlarını önemsemiyordu. Uzun süreli bir kuşatma olmaksızın şehri alamayacağı korkusu gelişiyordu bir taraftan. Daha da kötüsü vardı: Kral Sapor'un muazzam ordusuyla yaklaştığına dair ilk söylentiler Julian'ın kulaklarına kadar ulaşıyordu artık.

Öğleden sonrasının geç bir vaktinde saçları sadece keçeleşmemiş ter ve kirle, bedeni ise bir cilt hastalığıymış gibi duran çamurla kaplanmış, kızarmış gözlerini parlak güneş ışığının altında kısarak bakan ufak tefek bir lejyoner dörtnala ona doğru gelince içinde bulunduğu ruh durumu değişti. Kuşkucu Galyalılardan birkaç uyanık muhafız lejyonere geçiş izni vermiyordu. Adam haksızlığa uğradığını iddia ederek sesini gittikçe yükseltiyordu. Nihayet Julian atlıya izin vermelerini emretti muhafızlara. İmparator muhafızları geri gönderirken gülümsüyordu.

Bulunduğum tarafa dönüp benim görmezlikten geldiğim sinsi bir bakış atarak sakin bir şekilde, "O ufak, kirli adamı bana gönderin" dedi. "Bu kirli adam belki de benim beklediğim haberi getiriyor."

Julian'a yaklaşan askerin yüzü muhafızlara duyduğu öfke nedeniyle hâlâ kıpkırmızıydı ve ne duruşunda ne de konuşmasında imparatorun karşısında olduğunu gösterir bir saygı ifadesi yoktu. Sadece, "Hazır" dedi.

Adamın çamurlu omuzlarına hiçbir tereddüt göstermeden eliyle yavaşça vuran Julian, "Bu iyi haber" dedi. "Asker senin adın ne?"

"Exsuperius, efendim.

"Exsuperius. 'Kahredici derecede güçlü. İsmin iyi bir işaret asker, çünkü bu gece geç saatlerde Persler gerçekten çok güçlü biri tarafından hak ettikleri cezaya çarptırılacaklar. 'Exsuperius' bu gece bizim parolamız olacak ve sen asker, bu aptal şehrin kapısını Roma ordusuna ellerinle açacaksın.

Exsuperius yavaşça ve ordunun lağımcı sınıfına tümüyle yabancı büyük bir vakarla başını salladı. Başka hiçbir söz etmeden döndü, yürüyerek kıpır kıpır olan muhafızların yanından sakince geçti ve Roma kampının derinliklerinde gözden kayboldu.

Böyle bir Tanrı olsa bile, Ölümlülerle arkadaşlık ederek görkem ve şerefini tehlikeye atan bir Tanrı'nın var olup olmadığını anlayamamama rağmen Pyrrhos Savaşı* sırasında Lucanlara karşı savaşan Romalılara Tanrı Ares'in yardım ettiğine eskiler inanmıştı bir kere. Öykü savaşın iyice kızıştığı bir anda, kesin zafer için şehir surlarına yapılan bir saldırının liderliğini üstüne alan ve çok uzun bir merdiven taşıyan muazzam cüsseli bir askerle ilgilidir. Ertesi gün çeşitli ödüllerini ve onur ödülünü verebilmek için bu asker aranmış ancak bütün aramalara rağmen bulunamamıştı. Bu nedenle de bu askerin bir Tanrı olabileceğine inanılmıştı.

Ancak Julian böyle bir sorunla karşılaşmadı. Çünkü Exsuperius imparatorun beklentilerini karşılayacak kadar uzun yaşadı ve göstermiş olduğu başarıların karşılığı olarak başına bir defne tacı takıldı. Gece çöküp düşmanların yuhalamaları, ıslıkları ve alayları azaldığında bu ufak tefek madenci bin beş yüz kişilik seçkin bir birliği, nehirden ilerleyen donanmanın getirdiği keresteyle sağlamlaştırılmış dar ve tozlu bir tünele sokarak süründürmeye başlamıştı. Tünelin sonuna ulaşmış olacaklarının düşünüldüğü bir zamanda çalan borazanlar, ordunun silahlarını alarak şehrin üç yanından eş zamanlı bir saldırıya geçtiğini haber verdi ve şehir sakinlerinin ayak-

---

* *M.Ö. 280 ile 275 yılları arasında Roma'nın bir Yunan şehri olan Thurii'nin müttefiki olarak Tarentum şehrinin nüfuz alanına girmesiyle Tarentlilerin Epeiros Kralı Pryhoss'dan yardım istemeleri sonucunda, bu kralın liderliğindeki güçlerin Roma ile yaptığı savaşlar. (Çev.)*

larının altından gelen alet tıkırtılarını duymalarını engellemek ve dikkatlerini başka yöne çekmek için feryat figan büyük bir gürültü çıkarıldı.

Hile başarılı olmuştu. Pers garnizonu gece saldırısını püskürtmek için surlara çıkarken tünelin açılan ucu yorgunluktan odasının tabanındaki gürültüyü, hatta Exsuperius komutasındaki zırhlı Romalı askerlerin tünelden çıktıktan sonra yaptıkları gürültüyü bile duymayan yaşlı bir kadının yatak odasına çıkmıştı. Buradan, şehirde savaşabilecek durumdaki herkes surlara gittiği, diğerleriyse evlerinde saklandığı için bomboş olan sokaklara çıktılar. Hangi yöne gideceklerini saptayan işgalciler ana kapıya yöneldiler, kapıdaki muhafızları arkadan yaklaşarak hiçbir güçlükle karşılaşmadan öldürüp kapıyı açtılar.

Romalılar çılgın gibi şehre girmeye başlayınca ellerindeki silahları bile fırlatmayı akıl edemeyecek kadar şaşıran Persler surlarda donup kaldılar adeta. En ön saflardaki Julian, şehir sakinlerine teslim olmaları için bağırıyor ama sesi çığlık çığlığa kalmış kadın ve çocukların feryatlarıyla, karşılarına çıkan her şeyi yakıp yıkan, yaş ve cinsiyetine bakmadan herkesi öldüren askerlerinin naraları arasında boğuluyordu. Gecenin geri kalan bölümünde bu kargaşanın tam ortasında atının sırtında oturan Julian sakin bir biçimde şehrin harabeye dönüşünü, Pers askerlerinin yüksek burçlar üzerinde hançerlerini çekip kendilerini öldürüşlerini, kendi boğazlarını kesişlerini ve surlardan aşağıya atlayışlarını seyretti.

Şehrin valisi Nabdates'le birlikte askerler tarafından fena halde dövülüp hırpalanmış, bazılarının gözleri kör edilip bazılarının kulakları kesilmiş seksen Pers askeri sabahleyin Julian'ın huzuruna getirildi. Kıyımdan kurtulmak ve Romalılar gittikten sonra ortaya çıkmak umuduyla gizli bir hücrede saklanırken yakalanmışlardı. Şişmiş kapkara gözlerini başka tarafa çeviren Nabdates'in yüzüne doğru eğildikten sonra Sallustius'a dönen Julian'ın dudakları karşısındakini hor gördüğünü belirtmek için bükülmüştü.

"Serbest bırakın bunları" dedi.

Sallustius şaşırmıştı. "Ne dediniz efendim?"

"Beni duydun işte. Serbest bırakın bu adamları. At verin bunla-

ra ve bir günlük zaman. Ctesiphon'a imparatorun gücü ve Roma Tanrılarının gazabı konusundaki haberleri götürecekler bunlar. Ayrıca yaşıyor olmaları korkaklıklarının en canlı kanıtı olarak peşlerini hiç bırakmayacak.

Nabdates konuşmanın bu noktasında araya girdi.

"Hayır kudretli Augustus" dedi düzgün bir Yunanca'yla. "Beni şimdi öldürün.

"Saçmalama. Ölmek istiyorsan bunu kendin yap. Kayalığı veya ipi kullanmakta özgürsün.

"Augustus, bu şekilde ben ne büyük kralın ne de halkımın karşısına çıkabilirim..."

Ama Julian onu önemsemeyerek, sarhoş askerlerin nahoş kahkahalar attığı sokaklardaki kalabalığa karışmıştı bile. Önceden zarif bir yol olan ama artık, evlerin yıkılan çatılarının artıklarıyla dolmuş, çömlek, tas, tabak ve mobilyaların atıldığı caddede dikkatle yürüdü. Her yerde kesilmiş ve parçalanmış cesetler vardı. Erkeklerin suratları taş ve tuğlayla parçalanmıştı, çıplak haldeki kadın cesetleri kanlar içinde yerlerde yatıyordu Yakıp yıkan neşeli askerlerinin omuzlarına alındığında bile dikkatli bir şekilde etrafı seyreden imparator, Pers dilini konuşan bir Romalı yüzbaşının, esirlerin ve şehrin dört bir yanından elde edilen ganimetin toplanmasını yönettiği küçük bir meydana gelinceye kadar, ne bu korkunç kıyıma ne de kazandığı şaşırtıcı zafere ilişkin bir heyecan göstermemişti.

Savaşa hazırlanan bir kasabada değerli eşyalar bir yerlere saklanır ve soylular güvenli bir sığınağa gönderilirken, toplanan ganimet yine de askerlerin gözlerini kamaştırmaya yeterdi ve bu durum yenilen Maozamalcha için de aynıydı. Ganimetlerin oluşturduğu yığın halihazırda epey büyüktü ve meydana açılan sokaklardan gelen askerlerin getirdikleriyle gittikçe yükseliyordu. Askerlerin kolları zenginlerin saray ve evlerinden topladıkları altın ve gümüş tabak ve tepsiler, ölülerin kollarından aldıkları bilezik ve yüzükler, tapınaklarda ele geçirdikleri altın ve mermer heykeller ile bazıları hiç kullanılmadığı için paketlerinden çıkarılmamış bazıları ise son giyenlerin bedenlerinden çıkarılıp alındığı için hâlâ sıcak olan ipek ya da ketenden yapılmış elbise ve kumaşlarla doluydu.

Ganimet yığınlarının etrafında askerlerin saldırılarından dolayı bedenlerinde şişlikler. morluklar veya kanayan yaralar olan kız ve kadınlarla, saldırıya uğradıklarına dair hiçbir belirti bulunmayan kızlar ve kadınlar birbirlerine sokulmuş bekleşiyor, içinde bulundukları sefalet dolayısıyla ağlaşıp yas tutuyorlardı. Güzellikleri, onları yakalayanların ve en merhametsizlerinin bile dikkatini çekiyordu. Bu grubun içinde kadın akrabalarının peşinden ayrılmayıp ya kendi becerileriyle hayatta kalmış ya da askerlerin merhamet göstermeleriyle canını kurtarmış birkaç küçük çocuk da vardı.

Julian, orada bulunanlarca tanındığında; yüzbaşıyla askerler ganimet yığınlarının yanından saygılı bir biçimde uzaklaştılar, hatta perişan haldeki kadınlar bile yaslarını daha sessiz bir ağlamaya dönüştürdüler. Herkes elbette yarısı imparatorun olan ganimetten ilk pay alacak kişinin o olduğunu ve diğer yarının da imparator payını aldıktan sonra rütbeye ve yapılan işe göre dağıtılacağını biliyordu.

Parıldayan yığının etrafında ciddi bir tarzla dolaşmaya başladı Julian, eline bir yüzük, vazo gibi küçük şeyler alıp tekrar yığına atıyorken eli bir genç kızın tenine dokundu. Kızın yüzünü daha iyi görebilmek için çenesini tutarak yukarı kaldırdı. Sonra değişik bir vazo dikkatini çekti ve daha iyi inceleyebilmek için tutup güneşe doğru kaldırdıktan sonra tekrar yığının üzerine dikkatle yerleştirdi. Paçavralar içindeki bir çocukla ablası önemsenmediklerinden olsa gerek herkesten uzak bir köşeye çekilmişlerdi. Orada bulunan esirlerle askerlerin hepsi imparatoru dikkatli gözlerle izlerken sadece o çocuk bir sorun yokmuş gibi davranıyor, gözlerini, ileri geri sallanırken yumuşak bir tonla eski bir Hıristiyan çocuk ilahisini söyleyen ablasının dudaklarından ayırmıyordu.

"İsa'nın annesi,
Ha-le-lu-ya, Ha-le-lu-ya,
Onun en değerli çocuğu,
Ha-le-lu-ya,
Cennetteki babası
Ha-le-lu-ya, Ha- le-lu-ya.

Julian doğrudan gelip önlerinde durduğunda kız sessizleşti. Çocuk, şehrini harabeye çeviren ve ailesini öldüren Roma İmparatoru'nun varlığını umursamaksızın ablasının dudaklarına bakıyordu durmadan. Kız, Julian yaklaşınca geri çekildi ama çocuk hiç kımıldamadı. Çocuğun cüretli mi yoksa bir embesil mi olduğuna karar veremeyen Julian dikkatle onu incelemeye başladı. Perslerin dilini konuşan yüzbaşıyı yanına çağırdı.

"Çocuğa kim olduğunu sor, niçin sadece o korkmuyor, bunu da sor."

Yüzbaşı erkek çocuğa kuşkulu bir şekilde baktıktan sonra sert bir emir verdi. Çocuk şaşkın şaşkın baktı.

"Bir çocukla böyle konuşulmaz" diye payladı subayı Julian. "Sesini yumuşatarak sor yüzbaşı. Gerçekten merak ediyorum söyleyeceği şeyi."

Biraz soğuk bir şekilde duran subay sevimli davranmaya çalışarak daha az sinirli bir sesle sorguya devam etti. Julian iç geçirdi.

Kız korku içinde mırıldanarak, "Efendim" deyip yüzünü kaldırdığında niçin sesinin hiç yüksek çıkmadığını anladım. Hırpalanmış durumdaki kızın aldığı bir darbeyle üst dudağı yarılmış ve neredeyse burnuna yapışmıştı. Güzelliğinin kaybolduğunu ve ganimet dağıtımında hayatta kalmak için hiçbir şansının olmadığını anladım. Belki de böylesi en iyisiydi. Yüzbaşının zorlukla duyabildiği bir tonla, "Efendim" dedi yeniden kendi dilinde, "çocuk sağır ve dilsiz."

"Ah, öyle mi?" dedi Julian erkek çocuğa doğru eğilerek.

Ancak doğrudan yüzbaşının dudaklarına baktığı için neler konuşulduğunu anlayan çocuk birden canlanarak işaretlerle dikkatli bir şekilde hayatını anlatmaya başladı. Babası küçük bir Hıristiyan kilisesinde din adamı, annesi dokumacıydı ve küçük bir kız ya da erkek kardeşi daha vardı. Kızın okuduğu Yunanca ilahiden babalarının çalışmalarında hayli ilerlemiş olduğunu ve epeyce seyahat ettiğini anladım.

Çocuk elleriyle yaptığı daha önceden öğretilmiş, ancak orada bulunanlar için anlaşılmaz olan sistemli hareketlerle olağanüstü bir biçimde öyküsünü anlatırken Julian iyice meraklanmıştı. Gözleri

hâlâ kocaman açılmış ama ifadesizken dudaklarıyla etrafta bulunanların geçmişte onunla iletişim kurarken kullandıkları Pers dili sözcüklerinin ağızdan çıkışlarını taklit ediyordu çocuk.

"Yüzbaşı, kaç yaşında olduğunu sor ona. Yaşasaydı eğer benim oğlumla yaşıt olacaklarmış gibi görünüyor."

Subay orada bulunanların yaşlı insanlar ve yabancılarla konuşurken daha iyi anlaşılabileceklerini düşündükleri bir yolla alçak bir sesle sordu soruyu. Çocuk yüzbaşının dudaklarını dikkatle izlemişti ve subay daha soruyu bitirir bitirmez doğrudan Julian'a dönerek parmaklarıyla altı yaşında olduğunu göstermişti. Daha sonra elleriyle yaptığı hesaplama hareketleriyle altı yaşına girdikten bu yana ne kadar ay ve gün geçtiğini gösteren çocuk gerçekten çok zekiydi.

Subay sanki Roma sokaklarındaki meyhanelerde gelip geçenlerin alaylı bir şeklide taklidinin yapılmasını seyrediyormuş gibi ters ters baktı çocuğa. Sonunda onun anlaşılmaz hareketlerinden sıkılıp döndü.

"Augustus, belki toplanan eşyalardan özel olarak ilgilendiğiniz bir şeyler vardır, onları söylerseniz bir tarafa ayırırım. Biraz mücevher veya güzel bir bakire ister misiniz?"

Julian subayı küçümsediğini göstermek için bumundan soludu. "Bakireye ihtiyacım yok. İskender'in de Scipio Africanus'un da yoktu. Şehvetimle zavallı bir kızı kirletmeden savaştan zaferle ayrılmak benim için yeterli. İsteklerim senin düşündüklerinden daha da az.

Eğilip sedir ağacından yapılma bir kutuyu alıp açtı Julian ve içinde gerçek bir servet oluşturan altın daricler ile gümüş sigloiler, bazı değerli taşlar ve inciler olduğunu gördü, belki bir mücevher tüccarının veya zengin bir soylunun dikkatsizce saklanmış ve zor günler için ayrılmış servetiydi bu. Yere çömelip işaret parmağıyla kutuyu dalgınca karıştırmaya başladı. Zaman zaman bir sikkeyi alıp daha iyi incelemek için yukarı doğru tutup gözüne yaklaştırdıktan sonra yeniden kutuya atıyordu. Sonunda elinde en eski, en küçük ve en yıpranmışları olan üç adet sikkeyle doğrulduktan sonra yüzbaşıya döndü.

"Bunları alacağım" dedi, "çünkü bunlar İskender döneminden

kalma ve yeniden sikke kesmek için eritilmemişler. Benim için saklandıklarına dair Tanrılardan gelen bir işaret bu.

Yüzbaşı küçük sikkelere göz attıktan sonra şaşkın bir şekilde gittikçe yükselen ganimet yığınına döndü. "Başka ne istiyorsunuz efendim?"

Julian gülümsedi. "Sadece bu" derken sağır ve dilsiz küçük çocuğun başına elini koyup öne doğru çekerek, "sadece Tanrıların bildiği bir dili muhteşem bir şekilde konuştuğu için.

Ertesi gün ilerlemeye başladığımızda paçavralar içindeki yarı delilerden oluşan bir Pers grubu tarafından takip ve rahatsız edildik. Grup silahsızdı ve bizim en uzak noktadaki nöbetçi ve keşif kollarımızın karşısından bir tehdit oluşturmaksızın geçmişlerdi. Çöl üzerinden ticaret yapan tüccar rolü oynuyor gibiydiler. Ancak bir Roma birliğinin duyabileceği bir noktaya geldiklerinde daha önceden bildiğimiz ıslığı çalmaya ve yuhalamaya başladılar. Maozamalcha'nın dışındayken bu olay bizi çok sinirlendirdi.

"Tanrılar aşkına ne bu?" diye Julian yüksek sesle söylenince Galyalı muhafızlardan biri bu önemsiz grubun kimlerden oluştuğunu daha yakından görmek için atını ileri sürdü.

Dörtnala geri gelirken suratında alaycı bir sırıtma vardı.

"Nabdates ile adamları efendim. Amaçlarının Ctesiphon'a kadar bizimle gitmek olduğunu söylüyorlar."

"Bizi izlemelerine izin verilmediğini söyleyin onlara. Uzaklaşmalarını söyleyin.

Muhafız tekrar Perslerin yanına gitti. Birkaç dakika sonra öncekinden daha büyük bir gürültü koptu ve Galyalı çaresizce omzunu silkerek geldi.

Persler bütün gün boyunca her hareketimizi izleyip, savaş yeteneğimize, gücümüze ve büyük annelerimize hiç durmaksızın küfür ettiler. Julian onları kovalattırdı ama yine döndüler. İçlerinden ikisini, diğerlerini korkutur umuduyla kör ettirdi ama karşılık olarak Nabdates diğer iki adamını da kendisi kör ettirdi ve arkadaşlarının atlarının sırtına ikinci kişi olarak binen bu adamlar, gözlerinin oyuklarından kan damlarken yine alay etmeye ve gülüşme-

ye devam ettiler. Geceyi geçireceğimiz yerde kamp hazırlıklarıyla uğraşırken Julian içini çekti.

"İğrenç bağırtılarıyla bütün bir gecemi mahvetmelerine izin vermeyeceğim" dedi çaresizlik içinde.

Sallustius ihtiyatla, "Ne öneriyorsun?" diye sordu.

"İstedikleri her neyse verin."

Sallustius, Nabdates'in gösterişli bir biçimde yenilgiye uğratıldıktan sonra yakılmasını emretti. Zavallı eski vali bunun için minnettar kaldı ve Tanrılarına dualar etti. Büyük bir üzüntüyü yansıtan ağlamalar birkaç saat sürdü. Bundan sonraysa Victor'un süvarileri geride kalan adamlarını etraftaki tepelere kadar kovalayıp dağıttı.

Şimdi Ctesiphon ile aramızda hiçbir engel yoktu.

V

Artık Ctesiphon ile aramızda insanoğlunun bildiği en uzun nehirler olan Fırat ile Dicle'den başka bir engel yoktu. Bu noktada iki büyük nehir birbirlerine birkaç mil kadar yaklaşıyordu. Bu iki nehrin arasında kalan verimli arazi kralın zevki için ayrılmış bir alandı ve nefis üzüm bağları, meyve bahçeleri, koruluklar ile dünyanın dört bir tarafından getirilmiş av hayvanlarıyla doldurulmuştu. Yine de bu iki nehri geçip stratejik bir noktada kurulu bulunan Ctesiphon'a ulaşmak için Dicle'nin sol kıyısındaki sarp yüksekliği nasıl aşacağımız meçhuldü. Güçlü donanmamızı iki nehir arasında kalan araziden nasıl geçirecektik? Julian, donanmayı Fırat'ın sağ kıyısı boyunca yürütmeye karar verdikten sonra itiraf ediyorum ki cidden endişelendim. Aslında endişelenen tek kişi ben değildim, çünkü imparatorun generalleri haftalardır bu konudaki endişelerini birbirleriyle fısıltıyla konuşuyorlardı. Kendi tarihlerini sadece kendileri okuduğundan olsa gerek Julian ile Sallustius, Ctesiphon'a yaklaşma konusunda endişelenmiyormuş gibi görünüyorlardı.

Zamanımızdan iki yüz elli yıl kadar önce Kral Sapor'un ataları-nın üzerine şu anda bizim kullandığımız yolu izleyerek yürüyen İmparator Trajanus, isabetli bir öngörüşlülükle yer altı ve yer üstü suları konusunda üstün bilgi ve yeteneğe sahip, adı unutulmuş ama eserleri Trajanus'unkilerden daha uzun yaşamış biri tarafından komuta edilen mühendislerden oluşan bir birlikle gelmişti. Bu adam çevredeki yüksekliklerle arazinin yapısını inceledikten sonra iki nehir arasında bir kanal kazılabileceğini ve gemileri Dicle'ye geçirmek için Fırat'ın suyunun çevrilebileceğini görmüştü. Traja-

nus kanalı açtırmış ancak Persler sonradan kapatmıştı. Ondan bir yüz yıl sonra gelen Severus, kanalı bularak yeniden kazmıştı. Persler bu sefer gelecek kuşakların bulmasını engellemek için suyun kaynağını çok iri kayalarla kapattıktan sonra kanalı yeniden doldurmuşlardı. Ama Julian'ın varlığını hesaplamamışlardı hiç kuşkusuz. Fırat'ı aşmak için ordusunun tümünün kullanabileceği dubalı bir köprü yaptırdıktan sonra bölgeden çok sayıda köylü yakalayarak sorguya çekmişti. Böylece iki nehir arasındaki arazinin hangi bölümünün çevresine göre yumuşak olduğunu, neresinin verimli olduğunu öğrenerek mühendisleri işe koşmuştu. Mühendisler bu bilgiler ışığında hemen eski kanalın ve suyun akışını engelleyen toprağa gömülmüş kayaların izlerini saptamışlardı.

Kırk bin adam işe koyulduktan sonra kanalı yeniden açmak kolay bir işti. Julian da basit bir köle gibi soyunarak omuzlarına kadar yükselen kanalın içine girip çalıştı ve adamlarını Roma'nın zaferi için hafriyat ve toprak taşımaya teşvik etti. Hızlı ve kuvvetli bir hamleyle son kaya da çıkarıldığında kudretli Fırat kanala doğru ilerledi ve güçlü donanma neşe içinde çamurlu suyun üstünde iki mil boyunca, nehirlerin akıntı yönünün tersine ilerleyip Ctesiphon'a hemen hemen iki mil uzaklıktaki, Dicle'yle buluşma noktasında demir attı.

Bütün lejyonlarının sancak ve flamalarıyla süslenmiş ve iriyarı lejyonerlerden oluşturulmuş muhafızlarıyla çevrelenmiş bir halde öndeki gemiyle Dicle'ye ulaştığında önündeki işe yoğunlaşamamıştı Julian. Nehrin aşağısında bulunan sağlam surlu şehre şöylesine bir baktıktan sonra, Kral Sapor'un ordusunun başında her an gelebileceğini düşündüğü yön olan kuzeybatı tarafına dönüp ufka doğru baktı. Sesli bir biçimde Kral Sapor'un, haftalarca önce ordunun ikiye ayrılmasından beri kendisinden haber alamadığı General Procopius'un birlikleri ile birleşen Armeni güçleri karşısında yenilgiye uğraması için dua etti.

"Bu intihar" dedi Victor, çadırda bulunan diğer generallerin de desteğini almak için onlara bakarak. "Kesin intihar!" Akşamüstünün solgun ışığında bir yandan at yarışları devam ederken diğer

yandan birlikler Dicle'nin yakın kıyısında neşe içinde toplanıyorlardı. Julian hemen Ctesiphon'a gelişimizi kutlamak amacıyla oyunlar düzenlenmesini emretmiş ve Roma'daki Collesium'da at yarışı pisti, güreş ve boks maçları için kum havuzları, koşu için uzun ve düz bir pist yapılmıştı. Bu işte öyle ileri gitmişti ki bahisçilerin ve arkadaşlarını destekleyen seyircilerin yani ordunun nerede duracaklarını belirlemiş, böylece borazanların sesiyle seyircilerin haykırışlarının nehir kıyısı boyunca ilerleyip şehre ulaşmasını sağlamaya çalışmıştı. Bundan başka seyircilerin su kenarında toplanıp oyunları buradan izlemelerinin önüne geçmek için kısa aralıklarla nöbetçiler dikmişti nehir kıyısına. Nehrin karşı kıyısındaki Pers garnizonunun oyunları rahat görebilmelerini istiyordu. Bu amacına da ulaştı, çünkü Ctesiphon garnizonu, yani yirmi otuz bin adam, ancak ucuz bilet alabilen Romalıların yarışmaları arka sıralardan izlemeleri gibi, karşı kıyıda yarım millik bir alana yayılarak büyük bir ilgiyle izledi. Tabure ve örtülerini suyun kenarına çekip oturdular ve şarap mataralarını elden ele geçirerek favori yarışmacılarını desteklediler, destekledikleri yarışmacı yenildiğindeyse üzüntülerini belirttiler. Manzarayı gören birisi bu insanların imparatorun davetiyle gelmiş özel konuklar olduğunu düşünürdü büyük bir olasılıkla. Julian da keyif alarak izledi bütün bunları.

Victor'un sert eleştirisini yansıtan bir gürültü daha koptu çadırdan. Gürültü dindiğinde Victor'un kötümserliğini bilinçli olarak umursamadığını belirten bir şekilde baktı diğer generallere Julian.

"Oyalanmak" dedi küçümseyerek, "ne nehri darlaştırır ne de karşı kıyıyı alçaltır. Zaman sadece düşmanın konumunu güçlendirmesine, sayısını çoğaltmasına yarar. Başarıya bekleyerek ulaşamayız. Hemen harekete geçmeliyiz. Düşman şu anda askerlerimizin geceyi eğlenerek geçireceğini düşündüğü için gevşemiş durumda. Bundan daha iyi bir fırsat geçmez elimize. Roma bekleyemez" deyip uzaklaştı.

Sallustius ayağa kalkıp gitmeye hazırlandı. "Büyük gemilerin yükünü boşaltın" diye emretti diğerlerine, "üç gruba ayırın. Bırakın adamlar eğlenmeye devam etsin, ne kadar çok gürültü olursa o kadar iyi olur. Bu, garnizonun savunma önlemleri almasını en-

gelleyecektir. Gece yarısı harekete geçeceğiz. Victor, sen beş gemiyi yöneteceksin. Akıntı aşağı bir mil gideceksin. Çıkarma yapılacak noktayı sessizce ele geçireceksin. Donanmanın geri kalanı bölük bölük orduyu taşıyacak senin yanına. Durmayın, haydi işinizin başına.

Komutanlar, Julian ile beni çadırda yalnız bırakarak akşamın tozlu sıcağına çıktılar. Ben bazı notlara bakarken o da masasının üzerindeki bazı kâğıtları incelemeye daldı. Dışarıdan yüksek bir gürültü sesi geldiği zamanlarda başını kaldırıp etrafa bakıyordu sadece. Bir süre sonra çadırın direğine yaslanarak gözlerini kıstı ve ovuşturdu. Birden durdu ve orada bulunduğumu sanki yeni keşfetmiş gibi bana baktı.

Neredeyse özür dilermiş gibi, "Caesarius" dedi. "Bütün kampın içinde benimle uyanık olarak bekleyen tek kişi hâlâ sensin. Hâlâ tek gerçek dostumsun. Sırıtarak bana baktıktan sonra başını salladı yavaşça.

Ben de ona sırıttım hiçbir şey söylemeden ama içinde bulunduğum ikircikli durumu, uzattığı zeytin dalını tamamen alma ve önceki yılda sarayda iyice yara almış dostluğumuzu onarma konusundaki isteksizliğimi fark etti. Yüzünden bir gölge geçti, gözleri iyice açıldı.

"Bununla birlikte aramızda yine de bir mesafe var" dedi. "Benim diktiğim ama benim bile hâlâ yıkamadığım bir engel var aramızda. O uğursuz ziyafet sırasındaki terbiyesizliğimi unutamıyorsun bir türlü. Eğer daha önce söylemediysem şimdi söylüyorum Caesarius: o geceki davranışım dolayısıyla gerçekten çok üzgünüm.

Ben de başımı salladım. "O değil, çok önceydi o. Ama haklısın bir engel var aramızda. Engelleyemiyorum ama senin kendi geçmişine karşı, Hıristiyan olan her şeye karşı kinine üzülüyorum...

Öfkeli bir şekilde iç geçirerek sözümü kesti ve masasına doğru yürüdükten sonra dolaşmaya başladı.

"Bu hep böyle mi sürecek Caesarius? Hâlâ benimle uzlaşmayı, orta bir yol bulmayı bile kabul etmiyor musun? Hiçbir dini yasaklamadım, aslanların ya da gladyatörlerin önüne bir tek kişi atma-

dım, bütün dini grupların imparatorlukta barış içinde yaşamalarını sağlamam yeterli değil mi? Seni ikna etmem için niçin Papa'nın ayaklarına kapanmam gerekiyor?"

"Çünkü Tanrı diğer Tanrılarla birlikte yaşamıyor" dedim doğrudan.

Yanımdan hızla geçerken, "Yaşamıyor mu?" dedi yüzü kızarmış ve heyecanlanmıştı. "Caesarius, çölden ilerleyip gelmiş geçmiş en güçlü Pers kralının ülkesininin tamamını ele geçirdik. Yolumuz üzerinde karşımıza çıkan her kaleyi aldık. Ares'e övgülerimizi söylediğimiz şarkılarla yükselttik, ellerimizi ona adadığımız kurbanların kanıyla yıkadık. Senin Tanrı'n diğer Tanrıları o kadar kıskansaydı eğer, elde ettiğimiz başarılara kavuşabilir miydik sence? Caesarius, Caesarius! Akılcı ol Caesarius! Senin gibi tapınmam gerektiği konusunda ısrar ederek beni kendi Tanrı'nın kölesi yapacaksın! Benimle alay ediyorsun! Şu ana kadar başardığım her şeyle alay ediyorsun!"

Çadırın içinde yaptığı sinirli yürüyüşüne devam ederken ben daha önceki yerimden hiç kımıldamadan sükünetle bakıyordum ona. Sonra da aynen şimdi olduğu gibi dudaklarımın arasından etkili sözler çıkmadığı için senin tavsiyene uyarak kardeşim, basit konuşmayı ve sadece doğruyu söylemeyi tercih ettim.

"Benim açımdan ise" dedim, "senin böyle başarılara ulaşmana müsaade edilmesi Tanrı'nın cömertliğinden başka bir şey değil. Ve sen hâlâ kendi şerefin için uzun bir zamandır itibar görmeyen bazı Yunan Tanrılarının lehine inancımı değiştirmemi istiyorsun. İnandığım Tanrıları rüzgârın yön değiştirmesi gibi değiştirirsem senin gözünde benim kişiliğim saygı görür mü? Söylediklerine ve isteklerine bağlı olarak inancımı değiştirmemi ister miydin? Bunun benim üzerimdeki etkileri veya senin arkadaşlık tercihlerin üzerindeki etkileri ne olurdu acaba?"

Gezinmeye yine son verip bir süre bana baktıktan sonra gevşeyip alçak sesle güldü.

Gönülsüzce, "Sürekli olarak hitabet sanatından habersiz olduğunu söyleyen birisi için güzel bir konuşmaydı" dedi. "Ancak benim sarayımda bir Hıristiyan olarak simge gibi kalırsan bir budala gibi görüneceğim, senin inancını değiştirmen konusunda ısrarlı

olursam da ahlakî bir zayıflık içinde olacağım. Her durumda ben kaybediyorum. Kanadımdan koparılmış tüyle süslenen bir okla vuruyorsun beni.

"Böyle bir niyetim yok. Senin inançların konusunda bir ısrarım yok benim. Kendi düşüncelerini niçin benimkilerle karşılaştırıyorsun?"

"Ah, öyle mi? Ama sen çok ısrar ettin Caesarius" derken gözlerini kısmıştı. "Çoğu kez sözlerinle yapmadın bunu ama davranışlarınla, yüzündeki ifadeyle yaptın. Ne zaman suratıma baksan beni suçluyorsun. Benimle konuştuğun zamanlarda, mümkün olduğunca kısa kesiyorsun. Düzenlediğim kurban törenleri sırasında kaçıp gizleniyorsun, böylece diğer danışmanlarımın sana gösterecekleri saygıyı, verecekleri onuru boş bir sandalye bırakarak reddediyorsun. Yaptığın her şey üzerimde bir baskı oluşturuyor."

Ayağa kalktım. "Belki de en iyisi artık daha fazla yanında bulunmamam. Hizmetimi askeri cerrahlar arasında vereceğim bundan sonra" dedim.

Kısa bir süre önerimi düşünen Julian'ın yüzü yumuşadı. "Hayır, seni o kasapların arasında çalıştırmayacağım. Sorun bende Caesarius ve burnumun dibindeki sadece bir tek inatçı adamın tavrı benim huzurumu kaçırdığı sürece de sorun sadece benim olacak. Hizmetine burada ihtiyaç var."

Sandalyesine oturduktan sonra yüzündeki berraklık ve arzu ifadesi sönen bir mumun titreşirken yaptığı gibi bir süre dalgalandı ve duygusuz, bir şey açığa vurmayan bir ifadeye dönüştü. Başka şeyler de söyleyebilir diye bir süre daha ayakta bekledim. Çalışmasından başını kaldırıp bakmadı bir daha. Sessizliğini artık burada bulunmama gerek olmadığını gösteren bir işaret olarak kabul edip dışarı çıktım.

Çarpmalarda ses çıkarmamaları için kalkanları, suya vurulduğunda çıkacak sesi azaltmak için kürekleri bezlerle sarılmış her biri seksen seçkin asker taşıyan beş gemi sessizce demir aldı. Neler olacağından haberdar edilen birlikler bir yanda binecekleri gemilerin etrafında silahlarının bakımını yaparken diğer yandan da kıyı bo-

yunca uzanan kamp ateşlerini besliyor, eğlendiklerini gösteren bağırtı çağırtıları devam ettiriyor, dalgın dalgın bahis tutuşuyor, küfür ediyor, koyu renge bürünmüş nehir boyunca akıp giden müstehcen şarkılar söylüyorlardı.

Beş kara gemi pruvalarını nehir kıyısındaki kumsalları iyice görünceye kadar doğrudan nehre yönlendirmişler, sonra da kıyıya beş on metre yaklaşıp karanlık çökmeden hemen önce keşfi yapılan ve kıyının daha hafif bir eğimle yükseldiği yerlere demir atmak için yanaşmışlardı. Çıkarma için ay ışığının olmadığı bu gece özellikle seçilmişti. Her biri için için yanan kömürle dolu bir küp ile tutuşturucu malzeme içeren ziftle kaplı bir bohça taşıyan üç gözcü demir atılacak noktaya akşamın alacakaranlığında yüzmüşlerdi. Suyun içindeki sazlıkların arasında saklanarak hayatta kalmayı başarabilecek üç gözcüden biri ya da hepsi, gemidekilerin hangi noktadan çıkarma yapabileceklerini anlamaları için ellerindeki malzemelerle ateş yakacaklardı.

Etrafında generalleri olduğu halde kıyıdaki gemilerin yanında bekleyen Julian dalgın dalgın karanlığın içine bakıyordu. Zorlama çığlıklar ve etrafta söylenen şarkılar, rahatsız edici, ahenksiz ve dayanılmazdı, çünkü gergin anlarda, yoğunlaşabilmek için sessizliğe ihtiyaç vardır. Nehrin karşısındaki Pers kampında her şey önceki gibiydi, ateşler hafifçe yanıyordu. Nöbetçiler birbirlerine belirlenmiş parolayı söylüyorlardı karanlıkta karşılaştıklarında. Etrafımdaki şiddetli ve rahatsız edici gürültüyü duymamak için mücadele ediyor, başka sesleri algılamaya çalışıyor, gemilerin karanlıkta kayboldukları yere bakarken sadece karanlığı görebiliyordum. Oldukça duyarlı olan kulaklarım sadece eğlence varmış gibi yaratılan gürültüyü duymuyor, ortamdaki sesleri de alıyordu. Kumlu sahile vuran dalgaların, önümdeki adamların ayak tabanları üzerinde bir o yana bir bu yana sallanırken çıkardıkları yumuşak ayak seslerini bile duymuyordum artık.

Birden Julian suya doğru bir adım attı.

Boğuk bir sesle mırıldanarak, "Baksana!" dedi. "Bu işaret ateşi mi acaba?"

Bizim şenlik ateşlerimizden yükselen bir kıvılcımdan hiçbir farkı

olmayan turuncu bir noktayı uzakta suyun üzerinde belli belirsiz görebildim sadece. Bir an titreyip yok olur gibi olduktan sonra, sanki kav ve tutuşturucu maddeler birleşmiş gibi birden parladı. Ateşi yakmaya çalışanlar çılgınca üfleyerek, sırtlarında taşıdıkları bohçadaki ziftle kaplanmış odunları ateşe atmışlardı. Kısa bir süre içinde ateşler her yerden görünebilir hale gelirken hafifçe dalgalanan nehirde yansımaları da ortaya çıktı.

Julian rahatlamış bir şekilde, "Yüzücüler başardı görevlerini!" diye bağırdı ve etrafımızdakiler sevinçle birbirlerinin omuzuna vurdular. Öncü beş gemi birkaç dakika içinde kıyı emniyetini sağlamak için demir atacaktı artık. Demir almaya hazırlanan gemilere binmeye başladığımızda doğu tarafında gökyüzü aniden arkalarında sarı çizgiler bırakan yüzlerce ateş topuyla aydınlandı. Yanımızdakiler paniğe kapıldılar.

"Ateşli oklar! Persler onlara ateşli okla saldırıyor'" diye bağırdı bazıları. Daha şiddetli iz bırakan ateş topları yeniden gökyüzünü doldururken yara almış bir gemiden çıkan dehşetli gürültüyü desteklercesine gemiyi mavi bir alev esir almıştı. Alevlerin önünde koşuşan figürler görünmeye ve soluk bağırtılar rüzgâra rağmen duyulmaya başlandı.

En yakındaki gemiye binmek için suya doğru atılan Julian, "Hayır!" diye haykırdı. "Bize verilen işaret bu! Kıyıyı ele geçirdiler! Gelmemiz için bize şarkı söylüyorlar! Kıyıyı çevreleyen yükseltiler elimizde artık!"

Şaşkınlıktan ağzı açık kalmış Sallustius, "Efendim, Augustus! Bu işaret de..."

"Filo demir alsın!" diye bağırdı Julian ona. "İşaret bu! Herkes küreklere! Ctesiphon bizim artık!"

Büyük bir gürültüyle askerler gemilere doğru önceden suya girmiş olanları da iterek ilerlediler. Yüklerini bekleyen gemiler hemen doldu ve kısa bir sürede nehre açıldı. Adamlar artık gizlilik kuralını umursamıyorlardı, fenerleri yakmışlar, daha önceden belirlenen yere ulaşmak için kürek çekerken bağırarak şarkılar söylüyorlardı. Dicle boyunca uzanan Pers kampında da kargaşa vardı, insanlar ve atlar kamp ateşlerinin arasında aceleyle dört bir yana

koşuşturuyorlardı. Yükselen bağırtı ve feryatlar adamlarımızın kürek çekerken söyledikleri şarkıların arasını dolduruyordu.

Victor'un gemileri, biz ulaşıncaya kadar Perslerin bir istila hareketine karşı araziyi korumak için kurnazca yerleştirdikleri kalabalık bir bölük tarafından fırlatılan neft küpleri ve ateşli okların çıkardığı yangınlarda hurdaya dönmüşlerdi. Ama yine de Victor'un adamları sazlığa atladıklarında, suyun dibini boylamadan, neşe içinde gemilere yağmaya gelen düşman askerlerinin çoğunu öldürmüşlerdi. İşte bu askerler, ordunun geri kalanını taşıyan donanmanın güvenli bir şekilde demir atması için zaman kazandırmışlar ve Julian'ın tesadüfi yalanını doğru çıkarmışlardı. Pers gamizonu yolumuzu kesmek için yokuş aşağı inmeden önce kıyının etrafındaki tepelere yerleşmişlerdi. Garnizon geldiğinde artık onlar için çok geçti. Otuz bin Roma askeri ya karaya çıkmıştı ya da çıkmak üzereydi. Mavna ve sallarla yük taşıyan askerlerle birlikte her dakika daha da kalabalıklaşıyordu karaya çıkan birliklerimiz. Bazı askerlerimiz eğri kalkanlarının üzerinde kürek çekiyor ve teknelerden onlara uzatılan halatlardan destek alıyorlardı.

Gece uzundu ve kıyıya çıkanlar araziye tutunmuşlardı artık. Güneşin ilk ışınları yaklaşık yarım mil ötedeki Ctesiphon'un sağlam surları üzerinden göründüğünde Roma ordusunun tamamı kıyının en yüksek yerinde savaş düzenini almıştı. Aşağıda akan Dicle'nin üstünde bin kadar nakliye gemisi dalgalarla aheste aheste sallanıyordu. Dicle'nin sol kıyısında kalıcı olma niyetimizi Perslere iyice anlatmak için ordunun ihtiyacı olan hayvanlar ve diğer malzemeler bile bulunduğumuz yere taşınmaya başlanmıştı.

Ctesiphon garnizonu da geçen geceki karmaşadan kurtulmuş ve bizim bir gün önce tahmin ettiğimiz gibi sayıca bizimle aynı seviyeye gelmeyi hatta bizim sayımızı geçmeyi bile başarmıştı. Buradan çıkardığımız sonuç, ya surların arkasındaki şehirde ihtiyat olarak bir birliğin bulunduğu ya da garnizon komutanının asker sayısını artırmak için Ctesiphon'a komşu kasaba ve köylerdeki garnizonları topladığıydı. Romalılar saldırı komutunu askeri düzen içinde bekliyorlarken, Perslerin yaptığı hazırlıkları görüyorduk ve gördüklerimiz bizi endişelendiriyordu. Arazinin onlara avantaj sağlı-

yordu. Çok yüksek bir tepenin üzerindeydi şehir kapıları. Bulunduğumuz yerden istihkâmları, geldiğimizi haber aldıklarında kazdıkları hendekleri de görüyorduk. Perslerin okları altında üstelik tam zırhlı olarak koşulacak yarım millik bir yokuş çok uzun sayılırdı ve savunmacılar atacağımız her adımda bize kan kusturmak niyetindeydiler. Şehirden gelen binlerce kişi, hatta süslü giyimli kadınlar bile, tente ve şemsiyelerin gölgesi altında, olacakları görmek için surlara çıkmışlardı.

Tam karşımıza vücudu iyice saran balık pullu parlak zırhlarının ışıltısı gözümüzü alan sık dizilmiş okçuları yerleştirmişlerdi. Okçuları destekleyen piyadeler kralın muhafızlarının kullandığı cinsten ayaktan omuza kadar yükselen kavisli ve dayanıklılık kazandırmak için ham deriyle kaplanmış kalkanlar taşıyorlardı. Subayların beyaz aygırları da aynı deriyle zırhlandırılmışlardı. Subaylar renklerini bulunduğumuz yerden bile fark edebileceğimiz kadar iri taşlarla süslenmiş ve yaldızlanmış miğfer ve zırhlar giymişlerdi. Ancak en korkuncu, devasa gri gövdeleriyle birliklerin arkasındaki yerlerinde sürekli hareket eden bir fil birliğiydi. Askerlerimiz fillere kaygıyla bakıyorlardı. Kral Sapor'un böyle hayvanları savaşta kullandığını biliyorlar ama ordumuzu karşılamak için Dicle'nin yukarılarına doğru giderken bunları da yanında götürmüş olmasını umut ediyorlardı.

Birkaç saat önce nehri geçip kıyıya çıkarken yaşadığımız karmaşaya rağmen Julian savaşa hazırlık yaparken savaş saflarında görmek istediği hiçbir ayrıntıyı unutmuyordu. Bize Antioch'ta katılan ve en güçsüz birlikler olan Asyalı birlikleri saptıyor ve bunları korkudan ayaklarının titremesiyle ordunun geri kalan kısmının da bozgununa neden olabilecekleri ön saflara değil, onları hiç kimsenin durduramayacağı geri saflara yerleştiriyordu. Diğer zayıf olduğunu saptadığı birlikleri diğer birlikler arasına, Strasbourg'tan beri yanında olan ve bir fil saldırısı karşısında bile kendisine bağlı kalacak Galyalıların oluşturduğu birliklerin arasına dağıtarak yerleştiriyordu. Hafif zırhlı bir manga destek birliğiyle danışmanlarının takip ettiği Julian ise asker sıralarının bir ucundan diğerine gidiyor, bazen tembellik edip geri kalan bir bölüğü azarlıyor bazen bir su-

bayı cesaretlendirmek için bir şeyler söylüyordu. Savaşın başlamasını sabırsızlıkla bekleyen birlikler hazırlıkların bir an önce sona ermesini istiyorlardı.

Birdenbire doğrudan komuta edeceği birliklerin önünde durdu. Askerlerin hepsinin gözü onun üzerindeydi. Sallustius ile Victor delişmen atlarını sürerek her iki yanında yerlerini aldılar. Şimdi birliklere karşıdan bakıyorlardı. Onlar Julian'la birlikte Antioch'tan hareket edildiğinden beri yakıcı kumlar ve yapışkan sülükler arasında beş yüz mil yürümüşlerdi. Bazılarıysa, özellikle imparatorluğun uzak batı bölgelerinden bu yana yürüdükleri için bu mesafeyi üçe katlamış, güneşte yanmışlardı. Julian toz toprak içindeki askerlerini dikkatle incelerken koyu bir sessizlik çökmüştü araziye. Yüzündeki tatlı bir gülümsemeyle, yürüyüş sırasında ilgilenmediği kalın ve hırpani kahverengi sakallarının arasından beyaz dişlerini göstererek kendilerine bakan Julian'ı seyreden askerler sessizdi. Bu eğitimli hitabet ustası, konuşmadan yaşamı boyunca hiç kaçmamış ve adamlarına ders verme fırsatlarını kullanmaktan hiç vazgeçmemişti, onları savaşta cesaretlendirmiş, öğüt vermiş, hatta tarih dersi vermiş olan bu adam hiçbir şey söylemeden gülümsedi sadece. Ancak yüzüne yayılan geniş gülümseme, Yüzünde geniş bir gülümseme yayıldı. Bu, onlara duyduğu sevgi ve o ana kadar gösterdikleri yararlılıklardan dolayı duyduğu gururu herhangi bir övgü sözü ile ifade etmesinden daha etkili olmuştu. Askerler de yanıt olarak ona gülümsediler. Askerlerin yanıtını aldıktan sonra, muzaffer Romalı generallerin yaptığı gibi sağ elini kaldırarak birliklerine doğru uzattı ve onları selamladı. Kalabalık ordunun içinde askerlerin nefes alışlarının bile duyulduğu sersemletici bir sessizlikten sonra, Ctesiphon'un duvarlarını bile sarsabilecek büyük bir gürültü koptu birliklerden ve bu sırada Julian'ın atı ürkerek geri geri gitti. Bu sarsılma sırasında bile ileri doğru uzattığı eli aşağı düşmemişti ve hâlâ gülümsüyordu. Bir süre sonra gülümsemesi sakallarının arasında kayboldu ve yumruğunu başının üzerine kadar kaldırıp hızla aşağı indirdi. Bu kararlaştırılan saldırı işaretiydi.

Öküz derisinden yapılma davullar Kral Phyrus'un ordularının yürüyüşünü çağrıştıran üç zamanlı ritmik gürültüyü tekrarlamaya

başladı. Spartalılar tarafından geliştirilen bu tarz sürekli yinelenen ölümcül ritmiyle uyutucu bir etkiye sahipti. Üç adım ileri attıktan sonra bir vuruş için ara veriliyordu. Ritme ileri derecede yoğunlaşma her askerin yoldaşıyla birlikte adım atmasını, yaklaşan ölüm düşüncesinden uzaklaşmayı sağlayan zihinsel bir meşguliyeti getiriyordu. Üç adım ve bir mola. Parlak kalkanlar hep birlikte sağdan sola doğru dalgalanıyordu. Altmış bin kişi kendilerinden geçmiş gibi tuhaf davul sesiyle büyük bir uyum içinde yürüyor, sallanan kalkan duvarı karşıdan seyreden düşmana korku salıyordu. Üç adım ileri, dur. Güm, güm, güm ve sessizlik. Ares için, bağırarak değil de hırıldarmış gibi, duyulmayan ama hissedilen dalgalarmış gibi okunan şarkılar davul ve yürüyüş sesi için bir arka zemin oluşturuyordu. Metal ve ölümün dalgalanarak ilerleyen muazzam büyüklükteki canavarı yavaş ve amansız bir biçimde şaşkına dönmüş savunmacılara yaklaşıyordu.

Persler gittikçe öfkeleniyorlardı.

Havada ıslık çalarak ilerleyen binden fazla oktan oluşan ilk yaylım ateşi dalgası ön saflarımıza düşmüş ve o mesafeden çok az hasar vermişti. Kalkanlara hafifçe çarpıp yere düşmüşlerdi. Birkaç kişi yere düşmüş olmasına rağmen hipnotize edici ritim böyle durumlar için tasarlandığından askerlerin adımlarında bir gerileme veya sürçme olmamıştı. Düşenlerin arkasındaki sıralarda bulunanlar arkadaşlarının üzerlerinden atlayarak ilerlemeye devam ediyorlardı. Gördükleri karşısında şaşıran Persler bir sonraki yaylım ateşini böyle durumlar için bir hayli uzun sayılacak bir süre bekledikten sonra açtılar.

Birlikler seksen doksan metre kadar daha mükemmel bir uyumla kalkanlarını sallayarak ilerledi. Güm, güm, güm, dur. Persler bu sefer daha öldürücü bir mesafeden ateşe başladılar. Daha çok kişi sendeleyip yere düştü. İmparatormuş gibi pervasızca at binen ve düşmanın dikkatini çeken Victor'un sağ omzuna bir ok saplandığını ve atının üstünde acıyla geriye kaykıldığını gördüm. Julian da onun yaralandığını görmüş ve duruma bakmak için atını ondan yana sürmüştü. Ancak Victor çabuk toparlanmış, el işaretiyle gelmesine gerek olmadığını belirterek, ok omzunda olduğu

halde atının üstünde dimdik oturur konuma geçmişti. Julian bir süre generalinin gerçekten at sürüp süremeyeceğine emin olmak için baktıktan sonra beklenen hücum işaretini vermek üzere Victor'a doğru dönerek kılıcını havaya kaldırdı.

Victor hiç duraksamadı. Atını mahmuzlayarak Roma saflarının önüne geçti, sağ kolu işe yaramaz bir şekilde kanlar içinde sallanırken kılıcını sol eline aldı. Kılıcı havaya kaldırıp hücum komutunu vermek için ağzını açtı ama söyledikleri daha kimseye ulaşmadan, artık Roma ordusunun tümünün sahiplendiği, Galyalıların tiz savaş narası tarafından boğuldu.

Üç adımlık ritimlerini bozan askerler kalkanlarını yukarı kaldırarak sağanak gibi yağan okların altında çılgınca ileriye doğru koşmaya başladılar. Çok uzun zamandır Perslerin gücünün arkasında okçularının yeteneğinin yattığının farkındaydık ve okçuların savunmasının dizlerini dayayarak hem destek aldıkları hem de korunma amacıyla kullandıkları dallardan örülmüş zayıf kalkanlardan oluştuğunu da bildiğimizden onları yenebilmek için en zahmetli ama en etkili saldırının da bu noktadan yapılması gerektiğini düşünüyorduk. Böyle bir saldırı çok tehlikeliydi, çünkü yüzünüzle bedeninizi kalkanınızın arkasına saklarken hiçbir şey görmeden ilerliyor, arkadaşlarınızla aynı hizada kalmak için sık sık etrafınıza bakmak zorunda kalıyor ve bu durumda ölümün tam ağzına atılıyordunuz. Kalkan ve zırhınıza gelen ok yağmuru bazen şiddetlenip yoğunlaşıyor ve taşıdığınız öküz derisiyle bronzun sağladığı aldatıcı duvarın arkasında arkadaşlarınızla birbirinize çok yakınlaşırsanız, aradan ya da kalkanı delip geçen bir ok yüzünüzü veya gözünüzü parçalayabiliyordu.

Safların birden ileri atılmasıyla havaya yoğun bir toz bulutu yükseldi. Bana ihtiyaç duyabilir diye Julian'ı gözden kaçırmamaya çalıştığım için savaş hattını izleyemedim. Arazide bir ileri bir geri gidiyor, yoğun toz bulutu yüzünden bir şey göremediği için küfürler savuruyordu. Bir ara toz bulutunun içine dalınca bir daha onu canlı olarak göremeyeceğim düşüncesine kapıldım, ama o bu kargaşadan çıktı, birkaç dakika sonra kendisine yaklaşıp mızraklarıyla atına çelme takmaya çalışan iki Pers süvarisinin üzerine saldırdı.

Julian toz bulutunun içine girince en az benim kadar huzursuzluk duyan ve çıktığında rahatlayan muhafızları iki süvarinin işini bitirdiler. Ancak Julian tekrar tekrar toz bulutunun arasındaki kargaşaya dalıyor, bir süre sonra kılıcı ve üstü başı kan içinde yeniden ortaya çıkıyordu.

Güneşin kavuran sıcaklığıyla boğucu toz bulutu altında omuz omuza yapılan o günkü savaş kelimenin tam manasıyla tüyler ürperticiydi. Hafif bir esintiyle ara sıra toz bulutu aralandığında hendeklerdeki ceset dağlarıyla kıvranan yaralı atlar görülebiliyordu. Düştükleri siperlerde kan ve tozun karışımıyla oluşan pislik ile çamur öyle yükselmiş oluyordu ki yatanların hangi tarafa ait oldukları anlaşılamıyordu. Sonunda Pers ordusu geri çekilmeye başladığında toz bulutu Ctesiphon'un kalın duvarlarına yaklaşıyordu. Toz bulutu önce yavaşça, sonra daha hızlı hareket etti ve boğuk bir nara atarak son bir hamle ile ordumuz ileri doğru atılınca da Pers hatları bozuldu, düşman panik içinde şehre doğru kaçmaya başladı. Büyük şehrin kapılarının askerleri içeri almak için yavaş yavaş açıldığını gördüm bu sırada.

Julian, "Kapılar!" diye bağırıyordu, Perslerin kafalarını koparmak için adamlarının ileri fırlaması dolayısıyla uzak kaldığı savaşın ön saflarına doğru atını hızla sürerken. "Victor, kapıları ele geçir Victor!"

O kargaşa içinde söylediklerini duymak mümkün değildi ama artık acı içinde atının boynuna doğru çökmüş olan ve bir muhafızın eşlik ettiği Victor hâlâ askerlerinin arasındaydı. Kan kaybı dolayısıyla iyice güçsüz kalmış yaralı general emirlerini vermek için büyük bir çaba harcıyordu. Romalılar o kargaşa içinde kaçan düşmanlarının arkasından koşup sırtlarına vurarak, baldırlarını tekmeleyerek ve çelme takarak yere yıktıkları ve düşmanlarını kendi kanları içinde boğularak ölmeleri için terk ettiklerinden bozgun onun etrafında yoğunlaşmıştı. Persler telaşla şehir kapılarına doğru koşup kapılardan içeri balıklama girmeye çalışırlarken şehir halkı da surların üzerinde ağlayıp üstünü başını parçalıyor ve henüz Romalılar çok uzakta olmalarına rağmen üzerlerine taş ve tuğla fırlatmaya çalışıyorlardı.

"Kapılar!" diye bağırıp atının sırtında ileri doğru atılan Julian'ın yorgunluktan sesi boğuk çıkarken amacına ulaşmış olduğu için gözleri muzaffer bir şekilde parlıyordu. "Şuraya bak Caesarius! Şehir bizim artık!"

Victor, son ve büyük bir gayret göstererek atının sırtında dik durdu ve atını doğrudan askerlerinin önüne sürdü, kaçan Perslerle onları kovalayan adamlarının arasında yerini aldı. Omzunu yaralayan okun sapı kırılmıştı ama ucu hâlâ oradaydı. Atını durdurup askerlerine yüzünü döndükten sonra sol elini kaldırıp kılıcını yana doğru tuttu. Bu saldırıya son verme işaretiydi. Bazıları neredeyse kendiliğinden düşüp kalacak kadar yorgun olan Romalılar işarete hemen uyarak önce dizleri üzerine çöktüler sonra da biraz önce ölü ve yaralılarla kaplanmış arazide rasgele yere uzandılar.

Perslerin en geride kalanları can havliyle tepeyi aşıp surlara ulaşmaya çalışırken atının üstünde sallanarak duran Victor, muzaffer bir edayla kıyımın sonucunu inceliyordu. Persler telaşla şehre ulaştıktan sonra büyük kapılar ağır ağır kapandı; atının sırtında donakalmış gibi hareketsiz duran Julian manzarayı seyrederken ağzından hıçkıra hıçkıra ağlıyormuş gibi çıkan öfkeli sözler arazide yankılandı.

"Victor, aptal adam seni... kahrolası herif! Kapılar!"

Yetmiş Romalıya karşılık iki bin beş yüz Pers askeri öldürülmüştü. Toprak düşman cesetleriyle örtülüydü ve subayların üzerinden sökülüp alınarak ele geçirilen servet yürüyüşümüz boyunca fethettiğimiz şehirlerin tümünden aldığımızdan daha fazlaydı. Ancak Julian hâlâ üzgündü, çünkü, Ctesiphon fethedilmemişti, aşılmaz surları ayaktaydı ve savunma sistemi bozulmamıştı. Victor yarasının verdiği acı ve kan kaybı dolayısıyla sayıklarken bilincini kazandığı bir anda, askerlerin çılgın gibi surlara doğru ilerlemeyi sürdürmeleri durumunda yorgunluktan dolayı çok zarar görecekleri ve bilmedikleri bir şehrin sokaklarında bozguna uğrayacakları düşüncesiyle saldırıyı durdurduğu açıklamasını yaptı. Düşüncesi gerçekten dikkate değerdi ama Julian hiçbir şeyle avunamıyordu.

Kapının önünde generaller korkudan sinmiş beklerken çadırın-

da bir saattir kendi kendine konuşup homurdanıyordu Julian, Sallustius içeri girdiğinde.

"Efendim, askerlerimiz gerçekten çok zorlu savaştılar... korkunç bir savaştı. Sizden gelecek birkaç söze ihtiyaçları var, belki de bir kurban tör...

"Bu durumda yapılacak demektir" diye sözünü kesti Julian, "yapılacak. Bu gece uyusunlar, ölüler gibi uyusunlar, çünkü ölülerden daha çok hak ettiler bu uykuyu. Güneşin ilk ışıklarıyla birlikte yapacağımız tören, yola çıktığımızdan beri yaptıklarımızın en görkemlisi olacak!"

Ertesi sabah, günün safran renkli çocuğu şafak, gül renkli parmaklarını erguvani gökyüzüne uzatırken uyanan askerler bitkin bir halde Ctesiphon'a neredeyse bir ok atımlık mesafede inşa edilmiş büyük sunağın etrafında toplanmaya başladılar. Yorgun kaslarını sergileyen ve bazıları bir önceki günkü boğuşmanın kanlı izlerini hâlâ üzerinde taşıyan zırhlarını giymiş oldukları halde askeri düzen alırken homurdanıyorlar, ama kesilecek kurbanları görünce ve hemen törenin arkasından yağmadan elde edilen mallar dağıtılacağı için, kendi aralarındaki konuşmalarından hoşnut oldukları seziliyordu. Kardeşim, ben de seyretmek için orada kaldım; Julian'ın kurban törenini isteyerek izlediğim nadir bir durumdu ve aslında bu geniş düzlük sadece Roma ordusu ile Ctesiphon'un sağlam surları tarafından doldurulduğundan gidecek başka bir yer bulmamıştım. Maximus, Sallustius ve Oribasius gibi yakın çevresi için daima ayrılan yerde değil de bir okçu birliğinin askerleri arasından seyrettim töreni. Zaten bu kanlı törenlerde benim yokluğuma alışkın olduğundan töreni başından sonuna kadar izlediğimi öğrenince şaşırıp kalacağını düşündüm.

Güneşin ışıkları ufukta görünür görünmez, Julian üzerinde Savaş Tanrısı Ares için kurbanların kesileceği ağaçtan yapılmış geçici platforma çıktı. Bir yüksek rütbeli rahibin bembeyaz giysisini giymişti ve politik konumunu gösteren şey, sadece elbisenin kollarıyla eteklerine dikilmiş eflatun renkli kordonlardı. Askerlerin attığı, düzlüğü aşıp şehrin sağlam duvarlarında yankılanan güçlü ve coşkulu çığlıklar, Pers nöbetçileriyle gözcülerinin başlarını burçların

kenarlarından çıkarıp olup biteni anlamak için etrafı seyretmelerine neden oluyor ve savaşın sona erdiği önceki akşamdan beri kadınların surların üzerinde hiç durmayan ağlama seslerini bastırıyordu. Bahse girerim ki Ctesiphon hiçbir zaman bir günde bu kadar evladını kaybetmemişti. Şehir bu nedenle ve gelecekte olacaklardan duyulan korku yüzünden feveran ederek yas tutuyordu.

Askerlerin tezahüratı azalmaya başlayınca Julian, platforma çıkan merdivenin hemen önünde Etrüsk kâhinleriyle birlikte bekleyen Maximus'a başıyla bir işaret verdi. Tek sıra halinde merdivenleri çıkan kâhinlerin uçuşan elbiseleriyle konik başlıkları, günün ilk ışıklarının saydamlığına kasvetli bir solgunluk getiriyordu. Her birinin yanında, iki nehir arasında yeşil çayırlarda yayılan Kral Sapor'un sığır sürülerinden kurban edilmek üzere seçilmiş beyaz hayvanları yularlarından çeken bir çoban vardı. Toplam on hayvan kurban edilecekti. Ordumuz bu sürülerden kendisine yetecek kadar hayvan ayırmış, diğerlerini öylece bırakmıştı. On boğanın platforma çıkarıldığı o gün çok olağandışı bir şey olacaktı.

Dört basamağı tırmanan ilk boğa yürümemekte direniyordu ama hayvanların merdiven tırmanmaya alışkın olmadıklarından değildi bu direnme. Boğa bunu inatçılıktan da yapmıyordu. Herhalde hayvan çok bitkindi. Hiç gücü yok gibiydi. Merdivenin ilk basamağına geldiğinde ön ayaklarının üzerine çöktü ve çoban ile kâhinlerin yulardan çekip arkadan itekleme ve dürtmeleriyle güçlükle ayaklarının üzerine kaldırılan hayvan sunağın kenarına kadar bu şekilde götürülürken hiç direnmedi.

Çok mu ilaç verilmişti acaba? Yoksa zehirlenmiş miydi? Bunu merak ediyordum. Böyle iri hayvanların sunakta diğer hayvanlarla yan yanayken boğazı kesilinceye kadar sakin durmalarını sağlamak için samanlarına uyuşturucu katıldığı bilinen bir şeydi. Ama kâhinler miktarı ayarlamakta çok ustaydılar. Belki Perslerin boğaları bizim Kapadokya'da yetiştirilen boğalardan daha az dayanıklıydı haşhaşa karşı! Nedeni ne olursa olsun hayvan atların yanına titreyerek geldi ve hemen yere düştü. Julian'ı heyecanla beklerken gördükleri manzara nedeniyle birliklerin üstüne bir sessizlik çökmüştü.

Ancak olay burada sona ermedi. Bütün hayvanlar aynı şeyi yaparak bazısı platformda bazısı merdivende bazısı da platformun önünde sendeleyerek yere düştü. Dilleri dışarı sarkmış, göğüsleri büyük bir gayret sarf etmiş gibi inip kalkarken büyük nemli gözleri, altmış bin kişinin karşısına çıkmış hayvanlarda olduğu gibi korkulu bir şekilde etrafa değil sanki insanları hiç umursamazmış gibi doğrudan ileriye bakıyordu. Boğaların hepsi böyle davranmıştı ancak yerde yatan diğerlerinin üzerinden atlamaya zorlanan onuncusu birden böğürüp canlandı ve yeni yakalanmış bir tay gibi arka ayaklarıyla tekmeler savurmaya başladı. Başını korkuyla sallayınca hayvanın tekmelerine maruz kalmamak için geri çekilen askerlerin üstüne tükürük ve balgamdan oluşan köpüklü bir sıvı saçtı. Bir düzine iriyarı muhafız çıldırmış hayvanın üzerine atlayarak yere yatırdı ve belki de Helios'un altındaki arkadaşlarına kendisini kurtarması için böğüren hayvanı hareketsiz bir şekilde tuttu. Ama boğanın böğürtüsüne sadece Julian yanıt verdi.

Öfkeden yüzü kıpkırmızı ve boynundaki damarları şişmiş olan imparator, etrafında yere yatmış hasta hayvanları umursamadan sahnenin ortasına daldı ve tek bir söz bile söylemeden yerde yatan ve ayağa kalkmak için mücadele eden hayvanın başına gitti. Bir rahip alnına vurarak hayvanı sersemletmek için kullanılan demir çekici getirdi, kafasına vurularak sersemletilen hayvanın daha sonra bir bıçakla boğazı kesildi. Hayvan ölünce bir sessizlik çöktü kalabalığa. Julian bu kez her zaman yaptığının aksine Maximus'u bile beklemeden dizlerinin üstüne çöküp hayvanın karnını yardı ve ellerini buğulu gövdenin içine sokarak kara ciğeri aramaya başladı.

Bulduğu şey onu şaşırttığı gibi etrafındaki Galyalı muhafızların da nefeslerini tutmalarına neden oldu. Hayvanın kara ciğeri kanserliydi. Sertleşmiş lekeler ve yaralanmış dokularla kalbura dönmüş organ normal boyutunun iki katı kadar şişmişti. Daha iyi görebilmek için öne doğru dalgalanan birlikleri muhafızlar kılıçlarını sallayarak geride tuttular. Olayın şokunu üzerinden atan Julian organı platformda bekleyen Maximus'a götürdü. Hemen organı alıp inceleyen Maximus sırtını birliklere dönerek tek kelime etmeden

sahneden ayrıldı. Askerlerine dönen Julian, onların dikkatini çekmek için ellerini havaya kaldırdı. Kanlı bıçak hâlâ elindeydi.

Dikkat çekici ve doğal olmayan tizlikte bir sesle bağırdığında askerlerin üzerine sessizlik çöktü. "Tanrıların Kralı Zeus adına! Kutsal Tanrı Mithra ve Olimpos'ta yaşayan bütün Tanrılar adına yemin ediyorum: Tanrılar şahidimdir ki asla Ares için kurban kesmeyeceğim bir daha! İnsanoğlu daha önce bu kadar vefasız ve hain bir Tanrı tarafından kullanılmamıştır!"

Askerler, Julian'ın Savaş Tanrısı'na ettiği beddua dolayısıyla düştükleri şaşkınlıktan kurtulamadıkları için uzun süre seslerini çıkarmadılar. Platformdan atlayan Julian çevresindeki titreyen boğaları görmezden gelerek başka bir tek söz söylemeksizin doğrudan çadırına girdi. Üzüntüyle başlarını bir o yana bir bu yana sallayan askerler yavaşça kışlalarına çekilirken, ben tören artıklarını incelemek için kaldım. Tanık olduğum ilk çok Tanrıcı kurban töreni değildi bu ama hiç kuşku yok ki en iğrenciydi ve ben ortaya çıkan olumsuzlukların nedeninin benim varlığıma bağlı olup olmadığını gerçekten merak ediyordum.

Julian ise yeminini son harfine kadar tutacaktı ileride.

VI

"Donanmayı yakın. Gözlerinin kenarı kırmızıya boyanmış Maximus uğursuz bir merakla bakarken başını kaldırdı. Ağırbaşlı Sallustius bile geri çekilmişti. Julian'ın çadırında incelediği haritayı bir tarafa bırakıp "Emin misin?" diye sordu.

"Beni duydunuz işte. Yakın donanmayı. Teknelerin hepsini yakın. Lanet gemileri Dicle'nin yukarısına doğru çekmek için ordunun yarısını kullanmak zorunda kalacağız. Donanmayı yakın, aksi takdirde bütün güç ve şevkimizle Sapor'a karşı çıkamayacağız.

Ctesiphon şehrini kuşatma altında tutmaktan vazgeçme kararı yeni alınmıştı. Şehir hâlâ çok güçlüydü, ayakta kalmayı başarmış garnizonu bir hayli kalabalıktı, karşı taraftan bize sığınanlardan aldığımız bilgilere göre erzak stoku hayli fazlaydı. Ayrıca önceden hiç aklımıza gelmeyen bir tehlikeyi de içerdiği için şehir surlarının dibindeki konumumuz da dayanılmazdı: Hemen yanı başımızdan akan nehir ile kanallardan kalkan sinek ve sivrisinek sürüleri o kadar büyüktü ki gündüzleri güneşi gölgeliyor, geceleri yıldızların görülmesini engelliyor ve insanlarla hayvanları ısırıklarıyla deliye çeviriyorlardı. Tanrı'nın en küçük yaratıkları böylece onun en büyük yaratıklarının dikkatini çekiyordu. Sapor'un şehirde kalmış başbakanı bir elçi göndererek, Perslerin son on yılda ele geçirdikleri Roma şehirlerinin tümünü geri vermeyi önermiş ancak bu öneri küçümseyici bir tavırla reddedilmişti.

"Zaten bizim olan şeyleri bize geri vermek bir ödün değildir!" diye köpürmüştü Julian, şaşkına dönmüş elçinin suratına yazılı bazı belgeleri çarparken. "Korkak Persler surların arkasından dışarıya çıkıp erkekler gibi açık arazide dövüşsünler!"

Ama Ctesiphon gamizonu bunu yapmayacaktı. Gelişigüzel ok atarak ve imparatorun cesaretini göstererek bir şehir garnizonunu kuşatmaktan vazgeçmesi ve bunun yerine Kral Sapor'un ordusunu araması gerektiğine ilişkin şeyler söyleyerek sataşıyorlardı. Onurunun kırıldığını hissediyordu Julian yüreğinin en derininden. Ancak, bir garnizonun başka yönden kuşatmasına maruz kalmadan Kral Sapor ile savaşmak için Dicle'yi izleyerek kuzeye doğru, yani akıntıya karşı ilerlenmesi gerekiyordu. Eldeki büyük donanmayı götürmek bu koşullarda imkânsızdı.

"Yakın donanmayı" diye tekrarladı inatla.

Sallustius, "Augustus" diye araya girdi huzursuz bir biçimde sanki aşırı heyecanlı bir çocukla konuşuyormuş gibi, "hiç olmazsa burada bırakalım donanmayı... şey... şey olarak..." Julian sert bir şekilde ona bakarken daha önce hiç tanık olmadığım bir şeyi yaparak duyduğu tereddüt nedeniyle söylemek istediklerini söyleyemiyordu. " Bir önlem olarak yani. Ctesiphon garnizonunun yapabileceği saldırıları önlemek için bir miktar asker bırakırız. Eğer koşullar gittikçe kötüleşirse adamlarımız donanmayı yakabilir Perslerin ele geçirmemesi için. Diğer taraftan, eğer Sapor'un kuvvetleri... bizi geri çekilmeye mecbur bırakırsa Dicle'yi izleyerek körfeze çıkar ve oradan da Mısır yoluyla güvenli bir biçimde dönebiliriz."

Söyledikleri Sallustius'un bir seferde konuşmaya alışkın olduğundan çok daha uzundu ve bu konunun onun için çok önemli olduğunun göstergesiydi. Ancak Julian için söylenenler kayda değer değillerdi anlaşıldığı kadarıyla.

"Geri çekilme bir seçenek değil Sallustius" diye girdi araya, "ve eğer bu konuyu bir daha açarsan her zaman senin bilgeliğinden kuşku duyduğum gibi bağlılığından da duyacağım. Ayrıca geldiğimiz yoldan da geri dönmeyeceğiz. Bu ülkeyi harabeye çevirdiğimiz için gereksinme duyduğumuz erzak ve yiyeceği burada sağlayamayız. Yarın Dicle'yi izleyerek kuzeye doğru yola çıkacağız Procopius ve Sapor ile buluşmak için. Er ya da geç karşılaşacağız onunla. Donanmayı yakın.

Julian çadırın içinde etrafa bakarken, Galya'da ona sadakatle

hizmet etmiş, geçmişte önerilerini dikkatle dinleyip yararlandığı bütün eski yoldaşları, Oribasius, Sallustius ve ben sessizliğe bürünmüştük. Genellikle Julian'ın kulağına eğilip fısıldama alışkanlığı olan Maximus bile kıpırdamadan duruyordu.

Karardan hoşnut olduğumuza dair bir işaret arayan Julian öfkeli bir sessizlik içindeki suratlarımıza baktı.

"Söylediklerim yeterince açık mı?"

Dışarı çıktığımızda Sallustius beni bir kenara çekti. Anımsadığım kadarıyla benimle ilk kez baş başa ve doğrudan konuşuyordu.

Ciddi bir şekilde, "Hekim" dedi. Kararlı bir şekilde bakıyor ama biraz da mahcubiyet duyuyor gibiydi. "Sen yıllardır onun hizmetindesin. Deliriyor mu artık?"

Hiç duraksamadan, "Evet" dedim. "Yıllarca önce, Mithra'ya kestiği ilk kurbandan beri deli."

Sallustius kızmıştı. "Öyleyse hepimiz deliyiz, değil mi? Senin dışında elbette. İmparatorun çevresindeki aklı başında tek ses sen misin?"

"Belki de. Geri kalanınız hakkında ben bir şey söyleyemem."

Bunları söylediğimde Sallustius'un suratı asıldı.

"Eğer deliyse kıymetli Nazianzos'unda kalmak yerine onu takip ederek bu cehenneme kadar niye geldin?"

İlk kez Sallustius'un sakin ve soğukkanlı maskesini düşürdüğünü gördüğüm için şaşkınlık yaşadığımdan sessiz kaldım kısa bir an boyunca. Göründüğü kadarıyla Sallustius söylediğini duymadığımı sandığından yüzünü iyice buruşturdu. "Hekim, eğer deliyse dedim."

İçine düştüğüm şaşkınlıktan kurtularak sözünü kestim.

"Yanlış kişiye soruyorsunuz General" dedim. "Ben nerde iyileştirecek birisi varsa oraya giderim. Bu cehenneme kadar onu izledim, çünkü bir deli o. Bunu kendinize sorsanız çok daha iyi olurdu."

Ertesi sabah ki kurban töreninden yükselen yapışkan duman her zamankinden çok daha koyuydu. Şehrin yirmi mil etrafındaki her tarla, her meyve bahçesi, her ev ile üzüm bağı ateşe verilmişti. Koyu tabaka akıntıyla sürüklenirken hâlâ yanmaya devam eden gemilerden geriye kalan parçalardan yükselen dumanla karışıyordu nehrin üstünde. Dört yüz yıl önceki Actium olayından bu yana

yakılan en büyük Roma donanmasıydı bu. Bir saat içinde kamp boşaltılmıştı.

Ctesiphon'un sakinleri rahatlık ve merak duygusuyla olan biteni izlemek için surların üzerinde toplanmışlardı.

Bir haftalık yürüyüşümüzün hedefi üç yüz mil uzaktaki Corduene'ydi. Önce Ctesiphon dolaylarında geçtiğimiz her yeri biz sonra da Perslerin kendileri yaktıkları için etrafımızdaki arazi harabeye döndüğünden sadece getirdiğimiz malzemeyle besleniyorduk. Ctesiphon garnizonundan kalabalık bir birlik bizi belli bir mesafeden takip ediyordu. Bu birlik, kendilerini bize denk güçte görmeyen Perslerin bir meydan savaşında karşımıza çıkmasını sağlamaya yetecek kadar büyük değildi elbette. Yine de bizi sürekli olarak rahatsız ediyorlar, ordunun kanatlarına hızlı saldırılar yapıyor, erzak arabalarını kaçırıyor ya da arabalarını koruyacak birlikleri saldırılarla oyalıyor ve bizi küllerin üstünde yürütmek için geçeceğimiz bölgeleri yakıyorlardı. Yanan otlaklar ve her taraftan yükselen duman nedeniyle boğulduğumuz için bir ara iki gün süreyle hareket edemedik.

Deneyimli Galya birliklerinin bile başan şansımızı açıkça sorgulamaya başladığı sırada, adamları arasındaki söylentilerle ortaya çıkan korkuya en sonunda Julian da kayıtsız kalamamıştı. Sparta Kralı Agesilaus'un eski bir taktiğine başvurarak aceleyle düzenlediği bir toplantıda yanında Arintheus adında iriyarı Trakyalı bir subay olduğu halde çıktı adamlarının karşısına. Hem bedeni hem de zihni yorgun olduğu için, eskiden olduğu gibi askerlerinin cesaretini artıracak heyecanlı bir konuşma yapması artık çok zordu Julian'ın.

Boğuk bir sesle, "Roma ordusunun subay ve askerleri!" diye bağırdı. Sesinin ilk sıraların ötesine ulaşması çok zordu. "Düşmanın tacizlerinden duyduğunuz korkuya ilişkin sözler benim kulağıma kadar geldi. Zırhlarının delinmez olduğunu söylüyormuşsunuz. Okçularının hiç ıskalamayan nişancılar olduğuna inanıyormuşsunuz. Süvarileri, Roma ordusunun midillileriyle yakalanamayacak kadar hızlıymış.

Konuşmasına bu noktada kısa bir ara verince huzursuz fısıldamalar yükseldi her taraftan.

"Kendinize bakın!" diye gürledi. "Korkularınıza dönüp de bakın bir!" Arintheus başını sallayınca kralın piyade birliklerinin giydiği parlak ve muhteşem zırhlar içindeki üç Pers tutuklu öne çıkarıldı. Giydikleri zırh o kadar mükemmeldi ki kollar, kaslar ve bacaklardaki eklem yerleri giyenin rahat etmesi için kişiye özel yapılmıştı sanki ve baş hizasındaki insan yüzü tasvirleri dolayısıyla askerler metal pullarla kaplanmışa benziyorlardı. Bir silahın girme olasılığı olan delikler sadece burun ve gözler için bırakılan boşluklardı. Sahnenin yarattığı etki gerçekten korkunçtu. Üç askerin elleri arkadan bağlıydı ve yakalayanlar tarafından dövülecekleri endişesini taşıdıklarından korkup sinerek sahneye çıktılar. Bu manzara alandakileri etkiledi ve herkesin sessizliğe bürünmesine neden oldu. Gerçekten de kısa süre önce yakalandıkları, karşımıza çıktıkları sırada içlerinden birinin aldığı yaradan akan kanın ayaklarının altındaki küle damlamasından anlaşılıyordu.

Üç tutukluya bakarken sessizliğe gömülen askerlerin arasından Arintheus'un tekrar başını sallamasıyla hayli kaslı üç muhafız öne çıkarak her biri bir tutuklunun yanına geçtikten sonra kaba hareketlerle adamları soymaya, başlarındaki miğferleri aceleyle çıkarmaya başladılar. Öyle özensiz hareket ediyorlardı ki Perslerin suratlarında ezik ve çürükler oluşurken onlar miğferleri zırha bağlayan kayışlarla tokaları hızla kesiyorlardı. Adamlar sadece peştamalları üzerlerindeyken Roma ordusunun üzerine itildiler. Karşı karşıya kaldıkları durum utangaç Persler için gerçekten tam bir rezaletti. Utançlarının en açık işareti olarak tutukluların ellerini kasıklarının önüne koymaları bazı Roma askerlerinin rahatsız edici şekilde gülmelerine neden oldu.

"İşte korktuğunuz adamları görün!" diye bağırırken sersemlemiş tutuklulara bakan Julian'ın dışarı uğramış gözleriyle kızaran yüzü öfkesini yansıtıyordu. Kendi kurbanlarından nefret etmek gerçekten de sadece insana özgü bir davranıştır. "Pers ordusunun çiçeklerini görün işte! Savaş başlayınca silahlarını atıp kaçan pis küçük zavallılar sadece bunlar."

Sahne gerçekten de gülünçtü, çünkü Julian'ın bu gösteri için özel olarak seçtiği tenleri güneşte yanmış iriyarı Trakyalıların yanında duran Persler dilencileri andırıyorlardı. Göğüsleri ve kolları zayıftı, bir deri bir kemik kalmış vücutlarıysa beyazdı. Kendilerini küçük gören bakışlarla süzen cüsseli lejyonerlerin yanında iyice sinmişlerdi.

Bu kez Julian başını salladı ve Trakyalılar hemen kollarını tutukların boynuna dolayıp başka hiçbir yönlendirme beklemeksizin boyunlarını kırdılar. Üç tutuklu çıt bile çıkarmadan yere düşmüştü. Artık yaşam olmayan gözleri şaşkınlık içinde yukarı doğru bakıyordu.

"Birliklerimizin karşısına çıkmaya cüret edeceği zaman Kral Sapor'un kaderi de bu olacak işte!" diye bağırdı neredeyse isterik bir tonla Julian. Dağınık ve gelişigüzel bir tezahürat yükseldi birliklerden. Julian kendi kendine kızdığı için mırıldanıp el kol hareketleri yaparken çadırına gitmek için uzun adımlarla yürüdü.

Askerler yavaş yavaş işlerinin başına dönerken, ben de bu dehşet verici gösteriyi izlemiş olmanın utancıyla çadırıma girdim. Julian iyice delirmişti artık. Yıllarca bundan kuşkulanmıştım. Aylardır da emindim ve artık askerlerin de hiçbir kuşkuları kalmamıştı. Gittikçe büyüyen bir umutsuzlukla, kapıldığı paranoyanın daha fazla gelişmesini durduracak, kendi yaşamına bile mal olsa zafer kazanma takıntısını dengeleyecek bir tedavi yöntemi bulmak için tıp kitaplarıma daldım. Bu organik bir hastalık değildi, bedene ait bir şey değildi, eğer böyle olsaydı son yüz yıllardaki ilaç uygulamalarıyla iyileştirilebilirdi. Hayır, bu bir akıl hastalığıydı ama herhangi bir akıl hastalığı da değildi. Güçlü ve tutkulu bir aklın hastalığıydı. Aslında, birkaç istisnayla, çok eski dönemlerden beri iş başına gelmiş Roma imparatorlarını şu veya bu oranda etkisi altına almış bir hastalıktı. Ve felsefe bile panzehiri değildi Julian için.

Ertesi sabah yola koyulduktan biraz sonra ufukta ortaya çıkan bir duman veya toz bulutu gördük. Geniş ve yoğun bir siyah bulut örtüsü, gözcülerimizin dolaşmaya cüret ettikleri mesafenin çok ötesinde birden ortaya çıktı. Önce bu bölgede çok olan vahşi eşeklerin, sayıları bir hayli fazla olan aslanların saldırılarından ko-

runmak için oluşturdukları büyük bir sürünün çıkardığı toz bulutu olduğu söylentisi yayıldı birliklerde. Bu söylenti biraz sonra, gelenlerin Ermeni Kralı Arsaces'in ordusuyla birleşen Procopius'un birlikleri olduğu ve Ctesiphon'u ele geçirmek için artık yeterli güce kavuştuğumuz yolundaki konuşmalara bıraktı yerini. Son olarak da yolumuzu kesmek için verdiği yanlış bir kararla kuzeye doğru gitmiş olan Kral Sapor'un ordusuyla birlikte döndüğü söylentisi çıktı ortaya. Julian bütün tezleri hiç ses çıkarmadan izlerken herkes gibi gittikçe yakınlaşan toprak rengindeki buluttan gözünü ayırmıyor ama bunun ne anlama geldiğine de karar veremiyordu.

Koşulların belli olmadığı koşullarda ölümcül bir hata yapmamak için, borazanları çaldırarak birliklerin oldukları yerde, küçük bir derenin her iki kıyısında kamp kurmaları emrini verdi, neredeyse artık akşam olmak üzereydi. Birliklerin kalkanlardan oluşan bir çitle tahkimat kurmaları talimatını da verdi. Hareket eden çok kalabalık bir kitlenin çıkardığı toz bulutu gittikçe bize yaklaştı, etrafımızı çevirdi ve batan güneşin zayıf ışıklarını görünmez hale getirirken adamlarımızın yüzleriyle tenleri tuhaf bir kırmızılığa bulandı. O gece alarm durumunda uyuduk, çünkü kuzeyden yaklaşan sessiz toz bulutunun ne anlama geldiğini bir türlü anlayamamıştık.

Şafak vakti uyandığımızda bir Pers ordusu tarafından etrafımızın sarılmış olduğunu gördük. Sessizdiler ve gizemli bir düzen içindeydiler. Ne saldırıyor, ne böbürleniyor ne de bir elçi gönderiyorlardı, sadece güvenli bir mesafeden izliyorlardı bizi. Kampı toplayıp kuzey yönündeki yürüyüşümüze devam ettik. Bizden önce hareket eden barbarlar aradaki mesafeyi koruyarak önden, arkadan ve yandan izliyorlardı birliklerimizi. Sonunda korktuklarından değil uygun zamanı beklediklerinden bize karşı harekete geçmediklerini anlamıştık. Bunlar kralın ordusunun öncü kuvvetleriydi yalnızca. Kralın iki oğlunun yardımcılığını yaptığı en yüksek rütbeli komutan Meranes'in liderliğindeki yüz bin kişilik, okçu, piyade ve fillerden oluşan ikinci kalabalık grup ertesi gün ulaştı bize. Gelen ordunun hepsi bu kadar değildi ama. Meranes'in komutası altındaki kadar kalabalık ama teçhizatları daha ağır ve aralarında fillerin de

bulunduğu yavaş ilerleyen üçüncü bir grup da geldi sonunda. Üçüncü ordunun komutası Kral Sapor'daydı.

Persler bizimle savaşa tutuşmaktan hâlâ çekiniyorlardı. Bu onlar açısından iyiydi, çünkü geçen zaman onların lehindeydi. Yaz bütün ağırlığıyla üstümüze çökmüştü. Galya ile Almanya'nın iri yapılı deneyimli askerleri boğucu toz bulutu ile kavurucu sıcağın etkisi altında boyunlarını büküp kalıyorlardı. Zırh giydiklerinde tüm bedenleri fırına girmiş gibi oluyor ve Pers okçularıyla süvarilerinin yanlardan yaptıkları saldırılar nedeniyle hep tetikte olmak gerektiğinden zırhlarını çıkaramıyorlardı. Askerlerin özellikle de açık renkli ırklardan olanların yüzleriyle boyunları kızarıyor ve sürekli güneş ışınlarına maruz kalmaya ilaveten etrafta uçuşup duran sinek sürülerinin ısırıkları dolayısıyla kabarıyordu. Isıran sinekler, terleyen koltuk altları, ağız kenarları, güneş yanığı sonucu oluşmuş patlayan bir kabartı gibi nerede bir ıslaklık varsa oraya konuyordu. Askerler sürekli bir işkence altındaydılar ve Persler hâlâ uzaktan taciz ediyorlar, birkaç saat önce yemyeşil olan otlakları, olgunlaşmış buğday tarlalarını ve etrafımızdaki her bitkiyi yakarak bizi çöl haline gelmiş arazide dumanların içinde yürümeye mecbur bırakıyorlardı.

Bölgede Maranga denilen kuru ve verimsiz bir vadide, savaşı başlatabilecek kışkırtmalardan uzak duruyorken, Kral Sapor bir süvari birliğine komuta ederek kendisini ilk kez gösterdi bize. Çatışmada çok sayıda Pers subayı ile süvarisi öldü ama Roma ordusunun kayıpları da birkaç piyade değildi. Hızlı atları üzerinde her yöne ok ve mızrak atabilen ve Roma savunması kendisini hazırlamadan arkalarında bir toz bulutu kaldırarak kaçabilen Pers süvarisinin eğitim ve yeteneklerine çok uygundu koşullar.

Saldırının yapıldığı günün akşamında, yirmi beş Haziran'da, Julian henüz hangi tarafın daha fazla kayıp verdiğine karar bile verememişken, her iki ordunun bölgeyi temizleyip yaralıların bakımını yapabilmeleri için ihtiyaç duydukları üç günlük süre üzerinde anlaşarak bir ateşkes ilan ettiler. Julian ateşkesin sağladığı avantajı kullanarak ertesi gün yola çıkmak istiyordu. Kral ile arasına belirli bir mesafe koyabilmek, orduyu saflar halinde dizerek nihai savaşa gi-

rebilmek için askerlere meşale ışığında bütün gece ölü ve yaralıları toplama emrini verdi. O gece stratejiyle ilgili yaptığımız toplantı çok uzadı. Yorgunluktan gözleri kapanan danışmanlar Julian'ın arazi çadırındaki sandalyelerde, sıralarda veya yerde kısa süreli de olsa uyudular.

Öykümün sonuna burada geliyoruz kardeşim. Daha önce de yazdığım gibi yaşamımın en karanlık gecesi olan o gecede gördüğüm rüyada kutsal bir güzelliği olan ve kollarında gizemli bir yük taşıyan kadın çadıra girdikten sonra sessizce Julian'a yaklaştı.

Telaşla uykudan uyanan Julian hepimizin çadırlarımıza gitmemizi emretti. O, yüzümün solgunluğundan bile belli olan şaşkınlığım dolayısıyla benimle dalga geçmeye çalışırken, Sallustius ile Maximus'un ardından dışarı yürüdüm.

"Bir rüya!" diyordu. "Hekimimiz bir rüya gördü! Bütün olanlardan sonra belki de onunla doğrudan ilişki kurmaya karar veren Tanrılardır gördüğü!"

İrkilerek yüzümü buruşturdum. Çadırdan birlikte çıkmıştık. Büyük bir meteor, aynen Trakya dağlarındaki olduğu gibi arkasında alevden bir iz bırakarak Ares'in evinden çıkıp gökyüzünü boydan boya geçti, sonra ortaya çıktığı gibi birden bire yok oldu ufukta. Julian sessizliğe gömülmüştü. Hiçbir şey söylememesine rağmen bunun, Ctesiphon'da bir daha asla Savaş Tanrısı için kurban sunmayacağına ilişkin yeminine karşılık Tanrı'dan gelen bir işaret olduğunu düşündüğünü biliyordum. Alnında birdenbire ortaya çıkan ter damlalarından düşüncesizce sarf ettiği bu sözler dolayısıyla pişmanlık duyduğunu görebiliyordum.

Sanki bu sihirbaz oyununda görüşlerimin ne olduğunu bilmiyormuş gibi, "Maximus ile kâhinler daha uygun bir işaret gönderilinceye kadar harekete geçmekten sakınmamızı söyleyecekler" dedi.

"Eğer işaretlere inanıyorsan Julian" dedim, "bir kuyruklu yıldızın uygun bir işaret olmadığını düşünmek için yeterli bir gerekçe yok."

Yanıt vermediği süre içinde hâlâ karanlık gökyüzüne bakıyordu.

"Güvenimi kaybettim Caesarius. Roma'nın Ruhu'nu yine rüyamda gördüm bu gece.

"Biliyorum Julian.

Şaşırmış gibi baktı bana. "Ama öncekinden farklıydı bu kez. Bolluk boynuzunu yine uzattı bana ama boştu bu sefer."

"Sadece bir rüya" dedim ihtiyatla.

Bir süre söylediğimi düşündü. "Eski dönemlerde uykunun iki kapısı olduğunu söylemişler: İlki her ruhun kolayca geçebildiği sıradan bir boynuzmuş. İkincisiyse parlak, kusursuz bir fildişi boynuzmuş ve arı beyaz bir renge sahipmiş. Ancak bu kapıdan, yukarıdaki dünyada bize ıstırap vermesi için kötü ruhlar tarafından yanlış rüyalar gönderilirmiş. Hangi kapıdan geliyor acaba benim gördüğüm rüyalar?"

Daha başka şeyler de söyleyeceği düşüncesiyle sessiz kaldım bir süre ama o konuşmasına devam etmedi. Dönüp baktığımda yorgun ve küçülmüş gibiydi. Omuzları düşmüştü, yüzünde umutsuzluk okunuyordu.

Sakin bir ses tonuyla, "Yarın" dedim, "ordunu korumak için yapman gereken neyse yapacaksın. Bıkmış gibi iç geçirdi ve boyun eğmişlikle baktı yüzüme.

Bir süre sonra, "Biraz önce çadırda seninle alay ettiğim için beni bağışla" dedi. "Savaş meydanının içinde de dışında da senden daha yürekli bir adam olmadığını düşündüğümü biliyorsun. Yarın yanımdan ayrılma lütfen.

Onun sözüne uyduğum için Tanrı affetsin beni. Sonuna kadar onun yanından ayrılmadım.

VII

Sana daha önce anlattığım gibi ertesi gün Sapor'un haince düzenlediği fil saldırısına uğramıştık. Öfkeden gözleri dönmüş Galyalılar ölmüş veya ölmekte olan hayvanların üzerine tırmanmaya çalışıyorlardı ve öç almak için kaçan Persleri kovalıyorlardı. Ben ise asıl işimle meşguldüm. Julian'ın kaburgasına giren ve girerken de kemiği kıran uzun mızrak ucunu çıkarmaya çalışıyordum. Tereddüt içinde Gökyüzü soluk olmasına rağmen gözlerimin hizasına kadar kaldırdığım mızrağın ucunun simetrik, öldürücü hatlarına baktım. Uzunca bir süre mızrak ucunun pürüzsüz yüzeyini, dikkatle dengelenmiş çengelli ucunu, sert kemiğe çarpmasına rağmen körelmemiş ucu ile kenarlarını inceledim. Etkili bir silahtı, öldürücüydü.

Tarihin bütün akışını değiştirecek küçük, alçaltıcı bir şey yapmasını istemişlerdi İsa'dan, çöldeki bir tepenin zirvesinde. Böyle bir eyleme temel teşkil eden şey şey uygunsuz ve şehevi bir güdüydü ve İsa kutsal bir kişi olduğu için bu öneriyi reddetmişti. Oysa benim güdüleyicim kutsaldı ama benim bedenim kutsal değildi. Böyle ince düşünceler o an aklımdan geçmemiş de olsa işi kabul ettim. Bilinçsiz bir durumda yatan Julian'a baktım. Şeytanlar ve Hıristiyanlarla ilgili rüyalar görürken bulduğum andaki gibi aynı soluk ve kederli ifade vardı yüzünde. Ve o gece aklıma ilk kez gelen düşünceyi esinleyen Ruh'a itaat ettim. Yeniden dizlerimin üzerine çömeldim. Adı bilinmeyen ve eserinin başarısından asla haberi olmayacak demirci ustasının yaptığı mızrağın ucunu çekiçle döver ve eğelerken oluşturduğu kanlı potansiyelin ortaya çıkmasını sağladım.

Ayağa kalkıp atlı muhafızları çağırarak Julian'ı, levazım subaylarının hazırladığı hastane çadırlarına götürmelerini söyledim. Hiçbiri yere düşmüş adamın imparator olduğundan kuşkulanmadı bile. Muhafızlar gittikten sonra onu tedavi etmeye çalışırken etrafa dağılmış tıp aletleriyle çantamı toparlamak için savaş meydanındaki ot ve küllerin üzerinde gezindim ve sonra da atıma binip dörtnala sürdüm.

Gün boyunca ata binmenin ve savaşmanın sonucunda ortaya çıkan terin tozla karışarak bedenime yapışmış olduğu berbat bir halde hastane çadırına ulaştığımda Julian da attan indirilmiş çadıra sokuluyordu. Dışarıdaki muhafızlar, bir türlü anlayamadığım bir Galce'yle karışık kışla Latince'siyle feryat ediyorlardı. Çadırın girişinin etrafında toplanmaya başlamış kalabalığa uzaklaşmalarını yüksek sesle söyledikten sonra eğilerek çadırın kapısından içeri girdim. Julian temiz bir şezlonga yatırılmış ve büyük bir dikkatle elbiseleri çıkarılıp, vücudu yıkanmaya başlanmıştı.

Ben yaklaşırken Oribasius bana bakıp tekrar işine döndü. "Vurulduğu zaman yanında olduğun için Tanrılara şükrediyorum Caesarius" dedi. "Çabuk yıkayalım, sen de bana yardım et. Mızrağın ucu karaciğerine girmiş."

"Ben de ondan korkuyordum" diye mırıldandım ve su bulmak için uzaklaştım.

"Gerçekten de bundan mı korktun?" diye sordu soğuk bir ses.

Durup geri döndüm. İçeri girdiğimde fark etmediğim ama gözlerini benden ayırmadan karanlıktan çıkarak Julian'ın yanına giden adamı gördüm.

"Selam Maximus" dedim. "Seni görmemişim.

Selamımı duymazdan gelip benimle konuşmaya tenezzül ettiğini belli eden tiz sessiyle devam etti.

"Onu buraya getiren muhafızlar mızrağın kaburgasına battığını söylediler. Ama şimdi onun ciğerine kadar uzandığını görüyoruz.

"Muhafızların hiç tıp bilgileri yok" dedim biraz da alaycı bir tavırla.

"Ah elbette, ama senin var. Buna rağmen onu çekip çıkarmayı denemedin mi?"

Hemen yanıt vermedim. Maximus yanında yatan Julian'a eğilip bir kez olsun bakmamıştı. Elinde geyikotundan yapılma bir karışım tutan Oribasius yaranın üzerine eğilmiş ama bizim konuşmamızı dinlemek için işine ara vermişti.

"Mızrak ucundaki çengellerin içeri girdiğini görünce çıkarmak için buraya getirmenin daha uygun olacağını düşündüm.

"Anlıyorum" dedi Maximus ve düşünceli bir biçimde Julian'ın yarasına baktı ilk kez. Baktığı yerden sadece kalın demir sap görünüyordu; mızrak ucu tamamen içeri gömüldüğü için çengellerinin olup olmadığı anlaşılamıyordu. Çengelleri olduğunu söylemekle hata yaptığımı anladım. "Bu tip mızrak uçlarını bilmiyorum" diye devam etti Maximus yavaşça, "ama anlaşıldığı kadarıyla sen biliyorsun. Böyle ciğere ulaşıncaya kadar derinlere girmiş bir mızrak ucunun düz değil de çengelli olduğunu bilmen çok dikkat çekici gerçekten.

Sakin kalmaya çalışarak bakışlarımı ondan kaçırmadım. "Bu her iki tarafın da kullandığı standart bir piyade mızrağı. Sefer sırasında bu mızraklarla yaralanmış çok insan gördüm.

Hayal kırıklığına uğradığını gösteren bir titreme geçti Maximus'un yüzünden. Ama kurnazca sorgulamaya devam etti. "Peki Julian'ın ellerindeki kesikler ne, muhafızlar mızrağın ucunu sıkıca kavradığı için ellerini kestiğini söylediler. Gösterdiği Herkülvari çabaya ve yumuşak bir dokuya saplanmış olmasına rağmen çıkaramadı vücudundan demek ki."

Maximus'un söylediklerinden bağımsız olarak ve hatta o susuyorken bile öfkeden dişlerimi sıkmaya ve terlemeye başlamıştım yeniden.

"İmparator ellerini attan düştüğünde kendi kılıcıyla kesmiş olmalı" diye yanıtladım "ve mızrağı çekip çıkaracak kadar gücü kalmamış olmalı yere düştüğünde. Gördüğün gibi hâlâ bilinci yerinde değil."

Maximus gözleri yuvalarından fırlamış bir şekilde bana bakarken çadırdan çıktım.

O gece Julian sahip olduğu maddi zenginliği arkadaşları arasında paylaştırdı, kendisinden sonra komutayı üzerine alacak bir

isim vermeyi anlamlı şekilde reddetti ve zaman geçirmek ve dikkatinin dağılmasını sağlamak amacıyla son anlarında Maximus ile üzüntüden perişan olmuş Oribasius'un, ruhun doğası konusunda bir tartışmaya girmelerini istedi. Çok uzun bir süre konuştuğu için ölüm konuşmasındaki bilgelik ve derinlik ile İsa'nın zaferini kabul ettiği iddiaları, ölümün tuhaf doğası ile kaderlerini kabul eden Sokrates ve Seneca gibi diğer filozofların sükunetleri hakkındaki düşüncelerine ilişkin bir sürü söylenti yayıldı askerlerin arasında. Bu söylentilerin hiçbiri doğru değildi, çünkü yaralı hezeyan geçiriyor ve tutarsız konuşmalar yapıyordu, karaciğerinden yaralanan ve etrafı düşman bir orduyla çevrili herkesin yapacağı gibi.

Şafaktan hemen önce güçlü bir ürperti ve inilti dalgasından sonra öldü Julian. Oribasius oradaydı, Sallustius ile Maximus yatağın ucunda sessizce bekliyorlardı, sağır ve dilsiz çocuk bir köşede sesini çıkarmadan oturuyordu. Ben de son nefesini verinceye kadar yanındaydım, yüzüne bakarken hem onun çektiği acıyı görmekten hem de yaptığım işin kötülüğünden dolayı ıstırap içindeydim. Ordu Antioch'tan fetih seferine çıktığından bu yana üç aydan biraz fazla zaman geçmişti.

Beşimiz birden Julian'ın bedenine baktık. O an, askerler arasında korku ve dövünme yaratacak olan ölüm haberinin yayılmasından önceki sükûnet anıydı. Maximus yüzüne doğru eğildi Julian'ın, sırım gibi sakalları hareketsiz göğse dokundu, ölünün taktığı değerli taşların içini görürmüş gibi bakan gözleri boncuk kadar parlaktı. Hepimiz nefeslerimizi tutmuş ona bakıyorduk. Maximus yavaşça doğruldu.

"Ruhu yer altı dünyasına gitti" dedikten sonra döndü ve çadırın kapısına doğru yürümeye başladı. "Gitti artık.

Yine sessizlik vardı ortamda. Oribasius ise merakla bana bakıyordu. Bir süre ne yapacağıma karar veremedim. Sonra bir dua okuyup onu Tanrı'ya emanet ettikten sonra haç işareti yaptım. Çadırın kapısında durup içeriyi seyreden Maximus hor görürcesine dudaklarını büktü. Duamı bitirip çadırdan çıkarken onun omuzlarına sürtünmüştüm, o ise hemen peşimden geldi.

"Ruhunun gittiğini söyledim" dedi mırıldanarak.

Durup baktım ona. Hâlâ konuşuyor ve beni rahatsız etmeye çalışıyordu.

"İnanıyorum ki" dedim, "eğer ölmeden önce tövbe ettiyse yeniden doğacaktır. Ruhu cennette olacaktır. Bunun için dua ettim.

Sabahın ilk saatlerindeki donuk gri aydınlıkta birlikte yürürken yine küçümser bir edayla başını salladı Maximus. "Geceyle gündüz, sıcakla soğuk gibi her şeyin bir karşıtı var hekim. Yaşamın karşıtı ölüm, varoluşun karşıtı hiçlik. Artık yaşamıyorsa ölmüş demektir. Ruhu bir başka varlıkta bir başka zamanda yeniden doğacaktır, ama Julian öldü.

Adımlarımı hızlandırarak onu geçtim. Ancak Maximus küçümsenecek biri değildi. Kısa bacaklarıyla benim her adımıma karşılık iki adım atarak sanki bana eşlik etmekten büyük bir zevk duyuyormuş gibi yürümeye başladı. Israrcı ve zorlama bir ses tonuyla konuşmasına devam etti.

"Her insanın da bir karşıtı var. Caesar'ın Brutus'u, İsa'nın Lucifer'i gibi." Efendimizin adının böyle günahkâr bir ağızdan çıktığını duyunca ürperdim ama dünyayı siyah beyaz gören, herkesin Manihaist bir çiftinin olduğunu ileri süren bu küçük adamın söyledikleri ilgimi çektiği için tepki vermedim.

Hâlâ uzaklaşmak istiyor olmama rağmen bir girişimde bulunarak, "Julian'ın karşıtı da Constantius olabilir mi?" dedim merak içinde.

"Belki."

Yüzünde esrarlı bir ifadeyle hâlâ bana bakarken durdum.

"Peki, benim karşıtım kim olacak?" diye sordum.

Maximus çürük dişlerinin kökünü gösterecek kadar sırıttı. "Sen bir şifa dağıtıcısısın, hekim" dedi hemen. Bir Etrüsk kâhini olan Maximus'un her sabah yaptığı kurban töreni için hazırlık yapmak amacıyla bir öküzü çekerek getirdiği kışla sunağına doğru baktı. "Bu özellik senin karşıtını ortaya çıkarır, yani beni."

Kıkır kıkır gülerek uzun bıçağını çekip gözleri uykulu hayvana doğru yürüdü. Yaralıların iniltileriyle ilk başta pek dikkat çekici bulmadığım tiz bir perdeden söylenen şarkı dışında yorgun kışlada normal olmayan bir sessizlik vardı. Karmaşık düşünceler için-

de, sağaltıcı olmayan, benim karşıtım olduğunu söyleyen kısa boylu adama, olumsuzuma, panzehirime baktım uzunca bir süre.

Bu konuda Maximus'un yanlış düşündüğünü biliyordum.

Dönüp çadırıma gitmek için yavaşça yürümeye başladım, ama tuhaf şarkı düşüncelerimin içinde birden kendini var etti ve şarkıyı söyleyenin beni takip ettiğini anladım. Durup sessizce ahenksiz mırıltıları dinledim ve görünür bir telaşla arkama döndüm. Çadır sıralarının arasındaki pis patika yolda bana bakan ama yaklaşmaya cesaret edemeyen ve Julian'ın çadırından çıktığımdan bu yana beni takip eden sağır ve dilsiz çocuğu gördüm. Sözleri neredeyse anlaşılmaz olan eski bir Hıristiyan ilahisinin bu çocuğun ağzından çıkan ilk sözler olduğuna inanıyordum ama sürekli tekrarlanan basit sözler beynimde hep yanacaktı.

Cennetteki Babamız...
Haleluya...
Cennetteki Babamız...
Haleluya...

Toprakla kaplanmış yanaklarından akan gözyaşları parıldıyordu. Kısa şarkısı çok basitti, güçlükle ayırt edilebilen dört sözcükten oluşan, heceleri karıştırılan, kurbağa sesine benzer bir sesle söylenen bir şarkıydı ama benim kulağıma Konstantinopol Büyük Kilisesi'nin korosununki kadar başarılı ve içten geliyordu. Tozun içinde çıplak ayakla ve paçavralara bürünmüş olarak duran çocuk bana bakarken yüzündeki geniş gülümsemeyle ışık saçıyordu etrafına.

Basit sözcükler. Çok önceleri bilge bir adam insanın Yaratılıştaki neşeyi ve gelecekte kurulacak olan krallıktaki mükemmelliği basit sözlerden başka yolla ifade edemeyeceğini söylemişti bana.

Ve güneş bir başka güne doğuyordu.

Yazarın Notu

İmparator Julian 363 yılında kimin fırlattığı bilinmeyen bir mızrakla yaralanması nedeniyle Maranga'da öldü. Ölümünden sonra imparatorluk Sallustius'a önerildi ancak o yaşlı olduğu gerekçesiyle bu görevi kabul etmedi. Taht Julian'ın generallerinden biri olan Jovianus'a geçti. Jovianus yaptığı antlaşmayla Roma'nın doğu sınırlarındaki geniş toprakları Perslere bıraktı ve askerlerinin birçoğunun yaşamı pahasına çölü terk etmek zorunda kaldı. Altı ay sonra kömür zehirlenmesinden öldü. Julian gibi o da Havari Paulus'un memleketi olan Tarsus'ta gömüldü.

Maximus, İmparator Valens ile iyi geçinemedi ve kaderin ona hazırladığı bir sürü değişiklikten sonra, komplo suçlamasıyla 371 yılında Ephesus'ta başı vuruldu.

Caesarius'un kardeşi Nazianzoslu Aziz Gregorius Konstantinopol Piskoposu olarak atandı ve ilk Kilise Babaları'nın en büyüklerinden biri olarak tanınır oldu.

Caesarius, İmparator Valentanius tarafından Bitinya eyaletinin hazine görevlisi olarak atandı ve Nicaea'yı* yerle bir eden bir depremden mucize eseri olarak kurtuldu. Bu deneyim onu dua ederek yalnız yaşamak için Nazianzos'a döndürdü ama 369 yılında, otuz sekiz yaşındayken esrarlı bir biçimde aniden öldü. Daha sonra tarihin tozlu sayfalarında unutulup gitmiş nedenlerle aziz ilân edildi. Aziz Caesarius yortusu 25 Şubat'ta kutlanmaktadır.

---

* İznik

Teşekkür

Julian'ın Yaşamı Roma imparatorları arasında en çok bilinenidir. Bu olgu tarihsel roman yazarlarının hem yararınadır hem de başlarının belasıdır. Julian'ın kendisi de üretken hatta takıntılı bir yazardır ve mevcut eserleri Loeb Classical serilerinde yayınlanmış üç cildi doldurmaktadır. Bu eserlerden yararlanarak onun kişiliği, entelektüel ilgi alanları, korkuları, dinsel inançları ve hatta günlük yaşamı hakkında oldukça ilginç bilgiler edinilebilir. Bu romandaki diyaloglarda mümkün olduğu her yerde onun sözlerini kullanmaya çalıştım.

Askeri tarih perspektifinden bakıldığında Julian'ın eserleriyle hemen hemen aynı derecede önemli bir eser, Julian ile öncellerinin birçok seferine katılmış bir asker olan Ammianus Marcellinus'un son dönem Roma İmparatorluğu tarihidir. Ammianus burada, sadece bir kurgu olan eserde bile kolayca geliştirilemeyecek bir "cephedeki adam" profili çizmektedir. Yazdıkları elinizdeki kitabın kapsadığı yılların öncesine ve sonrasına ait olayları da içermekte ve konu hakkında daha fazla araştırma yapmak isteyenlere çok ilginç metinler sunmaktadır.

Nazianzoslu Aziz Gregorius'un mektuplarının çoğu elimizdedir ve Gregorius'un nesnelliği imparatora duyduğu yoğun nefretle sakatlanmasına rağmen, Julian'ın son dönemlerinde karşı karşıya kaldığı Hıristiyan muhalefetinin belgelenmiş bir resminin oluşturulmasını mümkün kılmaktadırlar. Yedinci Söylevi hem Constantius, hem de Julian'a hizmet etmiş hekim kardeşi Caesarius'un yaşamı ve kariyeri hakkında az da olsa bilgi vermektedir.

Gibbon'un vazgeçilmez Decline and Fall'u* gibi klasiklerin yanında daha az tanınan ama aynı derecede değerli olan, Julian için yazılmış Giuseppe Ricciotti, Gary Bowerstock ve Polymnia Athanassiadi'nin muhteşem eserleri gibi biyografiler; Carcopino'nun Daily Life in Ancient Rome (Eski Roma'da Günlük Yaşam) gibi genel tarihler; Robin Lane Fox'un Pagans and Christians (Çok Tanrıcılar ve Hıristiyanlar)'ı ile H. H. Scullard'ın The Elephant in the Grek and Roman World (Yunan ve Roma Dünyasında Fil) gibi monografiler; Ksenofon'un On Horsemanship (Binicilik) ve Vegetius'un Epitoma Rei Militaris'i gibi teknik sayılabilecek eserler de güvenilir ikincil kaynaklar arasındadırlar. Julian döneminde yazılmış olmasalar da antik dönem yaşam tarzı ve düşünce biçimlerini aydınlatabilecek eserler arasında bu kategoride olan ve benim de çok yararlandığım eserlerin belki de en iyileri Procopius'un The Secret History'si (Gizli Tarih), Marcus Aurelius'un Meditations'ı (Düşünceler) ve Saint Augustine'nin Confessions'ıdır (İtiraflar).

Klasik yazınla ilgilenenler eğer dikkatli bir şekilde okurlarsa, bu eserlere ve özellikle de Virgilius'un, Aeneid'ine çok fazla atıf yapıldığını görürler. Klasik dönemlerle ilgilenen birçok yazar için geçerli olduğu gibi Homeros'un eserinin iyi baskılarına borcum oldukça fazladır.

İlk olarak şunu itiraf etmek zorundayım ki böyle bir eseri tek başıma ortaya çıkaramazdım. Bana yardım eden herkesin ismini zikretmem yer darlığı yaratacağından kendilerinden söz etmemek ihmalkârlık olacak birkaçının ismini vermekle yetineceğim. Hiç kuşkusuz en önde gelen kişi editörüm Pete Wolverton'dur. Onun hiç sınırlama olmadan yaptığı yorumlarla dostça önerileri hep takdirle karşılanıp dikkatlice uygulanmıştır. Onun katkıları kitabı değeri ölçülemeyecek kadar geliştirmiştir. Latince öğretmeni arkadaşım M. D. Usher'in sağladığı kıymetli teknik ve tarihsel desteğe minnettarım. Clallam ilçesi (Washington) 2. Bölge İtfaiye Müdürü Richard Ruud organik yanma konusunda ihtiyaç duyduğum her

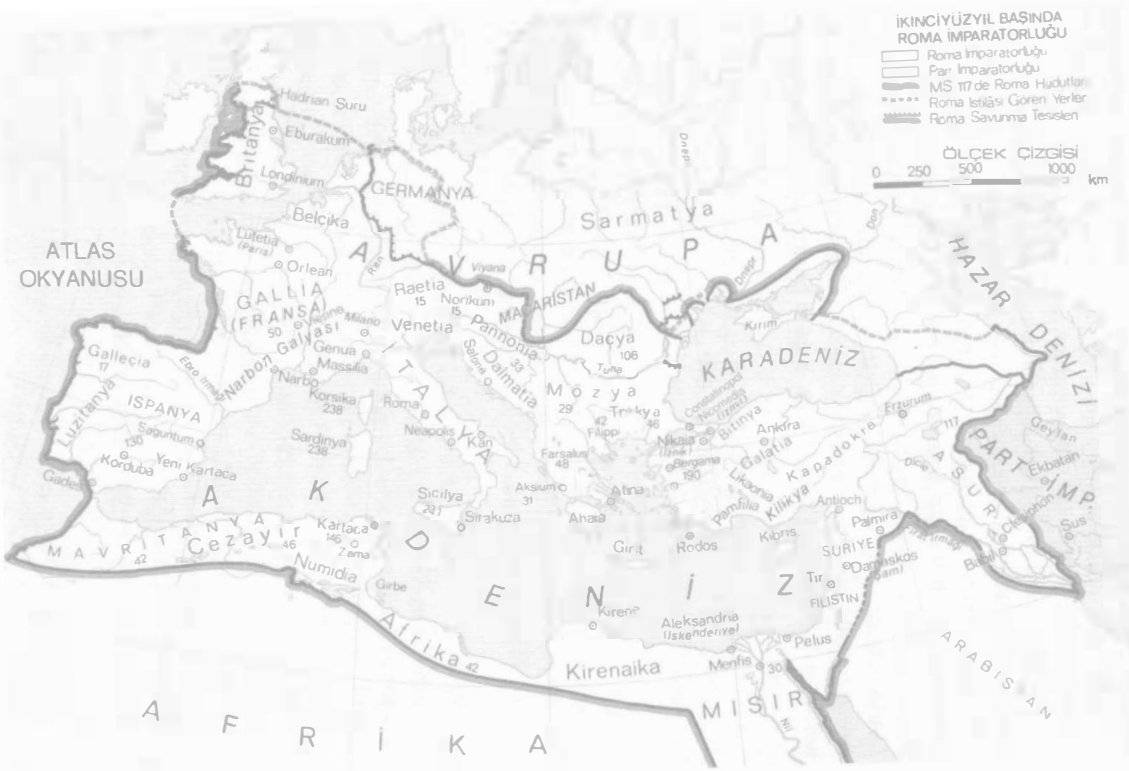
---

* *Edward Gibbon, Roma İmparatorluğu'nun Gerileyiş ve Çöküş Tarihi, Çeviren: Asım Baltacıgil, B/F/S Yayınları, 3 cilt, 1987-88, İst. (Çev.)*

şeyi öğretti. Çalışma arkadaşlarım Bob Solinger ile Mir Bahmanyar beni her zaman daha iyiye teşvik ettiler veya ihtiyaç duyduğum her seferinde gerçek bir ders verdiler.

En büyük minnettarlığı elbette bir yazarın çalışması boyunca ortaya çıkan her baskı ve zorlukta asla bitmeyen bir sabırla desteklerini esirgemeyen aileme duyuyorum. Sabah kahvesine ve beni oyunlarına kattığın için teşekkürler Eamon. Teşekkürler Isabel şarkılara eşliğin ve uyku öncesi sıcak kucaklamaların için. Teşekkürler Marie, rüyaların ile öngörülerin için. Hepsinden daha fazla olmak üzere teşekkürler Cris, verdiğin cesaret ve teselli ile her şeyin mükemmel olmasını sağladığın için. Yaşam bundan daha iyi olamaz.

M. C. F.

İKİNCİ YÜZYIL BAŞINDA ROMA İMPARATORLUĞU
Roma İmparatorluğu
Par. İmparatorluğu
MS 117'de Roma Hudutları
Roma İstilası Görülen Yerler
Roma Savunma Tesisleri
ÖLÇEK ÇİZGİSİ
0 250 500 1000 km
ATLAS OKYANUSU
Britanya
Hadrian Suru
Eburakum
Londinum
GERMANYA
Belçika
Lutetia (Paris)
Orlean
GALLIA (FRANSA)
Galya
Galleçia
Luzitanya
ISPANYA
Sarguntum
Kordoba
Yeni Kartaca
Gades
Narbon
Narbo
Massilia
Milano
Venetia
Genua
Korsika
Roma
Neapolis
Sardinya
ITALYA
Sicilya
Sirakuza
Aksiumo
Atina
Ahaia
Girit
Rodos
Kıbrıs
Kartaca
Zama
Numidia
Girbe
MAURITANYA Cezayir
Afrika
Kirene
Aleksandria (İskenderiye)
Pelus
Menfis
Kirenaika
MISIR
AFRİKA
AKDENİZ
Sarmatya
AVRUPA
Viyana
Raetia
Norikum
MACARISTAN
Pannonia
Dalmatia
Dacya
Tuna
Mözya
Trakya
Filipp.
Farsalus
Nikaia (İznik)
Bergama
Constantinopolis (Nostmeni (İzmit)
Bithynia
Ankara
Galatia
Kappadokya
Likaonia
Pamfilya
Kilikya
Antioch
Palmira
SURİYE
Damaskos (Şam)
Tir
FİLİSTİN
Kırım
Karadeniz
HAZAR DENİZİ
Erzurum
Geylan
Ekbatan
PARTİMP.
ASURİ
Ctesiphon
Susa
ARABİSTAN
Dnepr
Don
Dnestr
Rhein
Rona
Saluna
Tuna

YTY
YURT
KİTAP-YAYIN

MICHAEL CURTIS FORD

TANRILAR ve LEJYONLAR

Kurban Ayinlerinin Gölgesinde, Pagan Ordularının Acımasız Lideri İmparator Julian'ın Romanı

Elli bin gırtlaktan yükselen "Fethedeceğiz!" çığlığı Maomazalcha'nın burçlarına kadar yükseldi. "Fethedeceğiz!" çığlığı defalarca atıldı gittikçe tonu yükseltilerek, çünkü mesajlarını Ctesiphon kapılarında yankılandırmak istiyorlardı. "Fetih" çığlıkları yükselirken ciğeri başının üstünde tutan Julian kımıldamadan duruyor ve birlikler hırslanıp hezeyana kapılırken o gökyüzüne bakıyordu. Hemen arkasında kurban edilen hayvanın bedeninin etrafında pamuk kadar yumuşak palmiye ağaçlarından toplanan büyük odun yığını, üzerine dökülen ziftle tutuşturulunca yükselen keskin siyah duman adamların tepesinde bir bulut oluşturdu. Söylenen ritmik şarkılarla askerlerin heyecanı en üst noktasına ulaştığında, nehir yatağı boyunca uzanan ve üzerimizde hayal gibi duran şehrin surlarına baktığımda, burçların sessiz Persler tarafından doldurulmuş olduğunu gördüm. Romalıların aşağıdaki kampından yükselen çığlıkların ne olduğunu merak eden garnizon askerleriyle şehir sakinlerinden binlercesi surların bizi gören tarafına toplanmıştı. Askerlerin giydiği cilalanmış zırhlar güneşin ilk ışıkları altında yaldızlanarak parlıyordu.

ISBN: 975-7076-87-2

9 789757 076872